TEOLOGIA
LITURGICA
162
M
31.
BIB.NAZ.NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
162
M
31
NAPOLI

XXXI. G. 7

108
a
17

LITVRGIAE, SIVE MISSAE SANCTORVM PATRVM:

Iacobi Apoſtoli & fratris Domini:
Baſilij Magni, è vetuſto codice Latinæ tralationis:
Ioannis Chryſoſtomi, Interprete Leone Thuſco.

DE RITV MISSÆ ET EVCHARISTIA:

Ex libris B. Dionyſij Areopagitæ: Iuſtini Martyris:
Gregorij Nyſſeni: *Ioannis Damaſceni:*
Nicolai Methonenſis: *Samonæ Gazæ Archiepiſcopi:*
Germani Archiepiſcopi Conſtantinopolitani:
Nicolai Cabaſiæ, Gentiano Herneto Interprete:
Maximi Monachi B. Dionyſij Interpretis:
Beſſarionis Cardinalis.
Proclus Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus præfatur.

QVIBVS ACCESSIT AD CALCEM E LIbris D. Ioannis Chryſoſtomi, locorum annotatio, & initio aliquot Capita, vnde Liturgica comprobantur:

AVCTORE F. CLAVDIO DE SAINCTES, THEOLOGO PARISIENSI.

ANTVERPIAE,
In ædibus Ioannis Stelſij.
M. D. LXII.
Cum Priuilegio Regis.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET AMPLISSIMO CARDINALI CAROLO LOTARINGO,

IOANNES A SANCTO ANDREA, S. P. D.

NIhil à Deo optimo maximo præſtantius, aut diuinius homini conceſſum eſſe arbitror, illuſtriſſime Princeps, quã quòd ſimilitudine quadam & cognatione formæ ſibi eum coniunxerit, atque ad oris, vultusq́; ſui imitationem effinxerit, & expreſſerit. At verò cùm in mentem mihi venit, quantis iſta hæc, quam trahimus, vita ærumnis & calamitatibus cõflictetur, adducor ſubinde vt diuinã prouidentiam præclariùs mecum acturam fuiſſe exiſtimem, ſi cùm primum in lucẽ editus eſſem, ſubitò exceſſiſſem, &, vt aiebat Silenus ille, ex hac calamitoſiſſima viuendi miſeria, tanquam ex periculoſo quodam naufragio enataſſem, ne vt tẽporis propagatione mea vita lõgiorẽ, ita & infeliciorẽ curſum teneret. Quis enim obſecro, viuẽdi cõditionẽ æquiore aĩo ferat, cũ eò res redierint, vt poſt hominũ memoriã, Reipub. Chriſtianę ſtatus turbulẽtior aut profligatior nunquã extiterit? Etenĩ nullus hominũ eſt, q nõ manib. illotis in Religionis & ſidei diſceptationẽ irruat, in eaq́; vt in volutabro & ſordibus impurus verſetur: cuius tñ diſciplinæ amplitudo & dignitas tãta eſt, vt à maioribus noſtris ea ſola, quã excolamus, quã tueamur, relicta eſſe nobis videatur. At enĩ verò quotuſquiſque hominũ eſt noſtræ huius tẽpeſtatis, à quo non teratur, aut poti⁹ violetur? videasq́; opifices vnguẽtarios, pictores, atq; id genus hoĩm nullius nominis, qui ne quidẽ bonas literas à limine ſalutarunt, ita temerè in ſacra ſcriptura graſſari, vt cęlũ terræ permiſceãt: & quod lõgè grauiſſimum duco, eam in tonſtrinis, in ludis talarijs, inter comeſſationes impudentiſsimè polluant, & inceſtent: vt

id in re ſeria & diuina,factitare non vereantur,quod Romani illi,in rebus ludicris,turpe & flagitioſum inter epulas iudicarunt.Quod quidem ſcitè & argutè à Satyrographo animaduerſum eſt: —ecce inter pocula quærunt
Romulidæ ſaturi quid dia poëmata narrent.
Hæc autem cùm ſcriberē, mihi in memoriā venit, quod præclarè Niceras Choniates cognomento Acuminatus, ſinceræ fidei Hiſtoricus, in vita Alexij Angeli Græcorū Imperatoris,ſcriptum nobis reliquit.Eodem,inquit,tempore dogma de diuinis Myſterijs vulgatum,Chriſtianos in factiones diuiſit,vnde in foro & triuijs res veneratione & ſilentio dignæ,palàm contemnebantur. Nam Georgio Xiphilino,vij.annis patriarchatu functo, Ioannes Camaterius ſucceſſit:qui,cùm opinio,quę ſub Xiphilino pullularat,radicitus extirpanda, & eius auctor nequam, monachus Sicidites, & hæreſiarcha, & homo ſeditioſus cōdēnandus fuiſſet: & alijs ipſius exemplo ſilentiū imperandum,vt Myſterium rurſus eſſet myſteriū: differēdi arte & demonſtrationibus, quæ aduerſarium conuincerent,in rebus ingenij humani captum excedētibus & artificiū reſpuentibus,vſus eſt. Id aūt tēporis cōtentio nulla fuit,an verum corpus Chriſti ſacræ Euchariſtiæ inſideret: neq; ita Chriſti veſtis incōſutilis ac inpiſciſſa laniabatur,aut diſcerpebatur: verū hoc vnum agebatur, & in quæſtione erat,vt ait idē Nicetas: Vtrum Chriſti corpus poſt perceptionē incorruptibile ſit, quale & poſt paſſionē & reſurrectionem fuit. At mox vbi Diui Cyrilli, Euty chij, & Ioannis Chryſoſtomi ſcripta in manus venêre,illi nefariæ palàm dubitationi reclamatū eſt, omneſq; huic veræ & laudabili ſacrorū doctorum ſentētię calculum & ſuffragium ſuum ſubſcripſerunt.Diuinorū Myſteriorum perceptio,cōfeſſio eſt,& recordatio quędam dn̄i propter nos mortui & rediuiui,vt magnus in Theologia Cyrill⁹ tradit,& quā partē quiſq; acceperit, ab eo Chriſtum integrum percipi,quā Thomas palparit: eumq́; comedi poſt reſurrectionē,vt Ioēs Chryſoſtomus affirmat his verbis: O rem miram,qui ad dexterā Patris ſedet, in noſtrorum peccatorum manibus inuenitur. Item quamcunq; partē acceperis,eum totum accipis,qui à Thoma palpatus eſt.

Et

Et alio in loco: Floruit in lege, adoleuit in Prophetis, maturuit in cruce, comeditur poſt reſurrectionẽ. Itaque velim, illuſtriſſime Princeps, vt iſtorũ librorũ lectione, quos è medijs Græciæ bibliothecis hauſimus atq; traxim᷒, ita inſtituantur & efformentur multorum ingenia, vt veterẽ illam labem, falſosq́; quos iamdudũ imbiberunt ſuccos, abijciant & euomant: veram autem & diuinã ſententiã imbuant atq; amplectantur: quã omni ſtudio & cõtentione ſemper excoluiſti, cæterosq́; ab ea deſciſcentes, in ordinẽ & viã reuocaſti. Quanquam ſi veteres illi audiẽdi ſunt, prophanũ ab ijs ſacris longè vulgus arcẽdũ eſt, quę alioqui ita recondenda ſunt, vt tũ demũ ſi quædam procella emergat vehementior, depromantur: & tãquã Cynoſura dux nauigationisq́; magiſtra, inter tẽpeſtates effulgeãt. quod enim publicatur, labefactatur. Verũ inſania & furor eorũ, qui Chriſtianã fidem contaminarunt, varijsq́; & portentoſis errorum fluctibus aſperſêre, illos in hanc arenam inuitos propulit, vt præclarè ſcriptũ eſt à diuo Baſilio in libro de Spiritu ſancto ad Amphilochiũ Iconij Epiſcopũ. Sic cũ nefarij homines infeſto quodã in bonos Chriſtianos odio, neſcio quas nugas, aut poti᷒ oſcitationes excudẽdas curaſſent, quæ ſacrũ illud Miſſæ myſteriũ labefactarent, ac conuellerẽt, æquiſſimum fore cogitaui, vt eorũ conatus aliqua ex parte frãgerentur & elãgueſcerent, ſi in aciẽ & lucẽ libellũ hunc emitterem, atque opponerẽ. Sed quid ego ineptus hæc ad te? qui & ea melius noſti, & in omni diuinarũ humanarumq́; rerum ſcientia ac cognitione ita præſtas, vt te facilè ætatis noſtræ Principẽ omnes habeam᷒, ac numerem᷒. Qua equidẽ tuà præſtãtiſſima adduct᷒ laude, hoc tibi munuſculũ quaſi tuo iure à me deberi exiſtimaui, vt quẽ omnes literarũ, literatorumq́; parẽtẽ agnoſcũt, huic literarũ ſtudioſus quiſque lectiſſimos ſuos fructus deferat, ad dicet. Accedit eòdem tanta in totam Gallicanam eccleſiam beneficiorũ magnitudo, vt quicquid vnquã opera, cõſilio, ſtudioq́; efficere poterimus, id meritò tibi acceptũ referre, tuisq́; ſempiternis laudibus conſecrare debeamus.

Vale illuſtriſsime Princeps.

OCTO CAPITA IN PRÆFATIONIS LOCVM, PER F. CLAVDIVM DE SAINCTES, LVTETIAE THEOLOGVM.

Omnes hoſtes Eccleſiæ Catholicæ, hoſtes propemodum ſacrificij ac Miſſæ ſemper extiterunt.

CAP. I.

QVONIAM in perpetuam Chriſti memoriam, in ſalutis teſſeram, & ad nos conciliandos, ſacrificium Euchariſtiæ nobis eſt à domino relictum, diabolus, cuius omne ſtudium, & conatus eſt, è noſtris animis Chriſtum eripere, nos à mutua charitate diſtrahere, ac poſtremò in ſalutis periculum adducere, neſcio quo artificio neminem hactenus contra Eccleſiam excitauit, qui non aliquid contra ſacroſanctam Euchariſtiam, aut eius legitimum miniſteriũ ſtruxerit, & molitus ſit, donec ad Antichriſti nouiſſima tempora ventum fuerit, quibus (vt habet in libro de Antichriſto Hippolytus martyr, in Danielem de fine mundi paraphraſtes) Eccleſiarum ædes ſacræ tugurij inſtar erunt, precioſum corpus Chriſti & ſanguis non extabit. Liturgia extinguetur, pſalmorum decantatio ceſſabit, ſcripturarum recitatio non audietur. Quæ à Tyrannis ad Conſtantinum vſq;, Chriſtianorum religioni prohiberentur, ex eorundem reſtitutione declarat Euſebius: Pace reddita, inquit, eorum, qui præerant Eccleſijs legitimi cultus viſebantur, ſacrorumq; operationes ab his qui ad illas erant conſecrati, & honeſti Eccleſiarum ritus, hîc pſalmodijs ac reliquis nobis diuinitus traditis elogijs, illic verò diuinis ac myſticis miniſterijs, ſicut & arcanæ ſalutaris paſſionis ſymbola, perfici & adminiſtrari cernebãtur, ſimul & cuiuſuis ætatis viri ac fœminæ totis animi viribus hilariq; mente precãdo & gratias agendo, Deum bonorum auctorẽ venerabantur. Licinius iterum non prius in noſtros Conſtantini odio exarſit, quàm illa omnia peragi inhibuerit. Quid infandas loquar Apoſtatas, Lucianum & Iulianum? quorũ ille non ob aliud crimen Chriſtum à Iudæis neci traditum comminiſcitur, quàm quòd nouũ mundo inuexiſſet myſterium, καινὴν τελετὴν, de qua poſterius. In huius verò imperio ſacrificium noſtrum imprimis ſublatũ eſt, quem-

Ex Lib. Hippoly. qui extat. Hieron. in Daniel. citat.

Euſ. lib. 10. cap. 3 ad exemplar Græcum.

eſt, quemadmodum in vita martyrũ Iuuentij atque Maximi Euſ.lib.12
apud Chryſoſtomum legitur: mẽſa ſacra fœdiſsimè conſpurcata, vit. cõſtã
ſacra vaſa direpta, quibus ſacrificabatur Mariæ filio. Nicep.lib.

Quoties apud me factiones atque hæreſes, quæ longius radi 10.cap.
ces egerunt, & mundum occuparunt, cogito, amplecti & admi- 29.Theo-
rari ſoleo, vt à Deo oblatum ſanctiſsimo Eremitæ Antonio vi- dor.li.3.
ſum diuinitus, vt prænoſceret Arrianos, imo vt ipſa res admo- c.12.hiſt.
net, omnium inſigniorum ſectarum hæreticos, qui Chriſti Ec- Sozom.
cleſiam erant diſcerpturi: vidit in ſomnijs Mulos altare impete Lib.6.c.5
re, & ſacram menſam euertere. Adeò hæreticorum prauitas
ferè ſemper cum ſacrilegio coniuncta eſt, vt non alio ſigno oſtẽ-
di debuerit: vt non aliunde Helias de ſuæ legis hæreticis: exor
diatur conqueri: Domine altaria tua ſuffoderunt. 3.Reg.19

Gnoſticorum ſpurcitias dum à catholico ſacrificio recedũt,
indignum eſt recitare. Arrianorũ quò progreſſa ſit quaſi qui-
buſdam gradibus impietas, deplorãt Baſilius, & Gregorius Na Baſil.Epi.
zanzenus. Ille altaria cultu ſpiritali vacare luget, ab Euſtathio 70.&72
hæretico Baſilidis catholici altaria ſubuerti, mutatis improbè
mẽſis hæreticũ λειτουργεῖν, hoc eſt Miſſæ mun⁹ perficere. Hic Nazã.or.
verò plane tragica, quarũ à commemoratione aures abhorrẽt, de Arri-
vbi ſemetipſum cum Arrianis confert: Quorum myſticum ſan anis &
guinem, ait, cæſo miſcui ſanguine? ex quanam domo ſepulchrũ ſeipſo.
feci? Quæ λειτουργικὰ σκεύη καὶ τοῖς πολλοῖς ἄψαυστα, miniſte
rij vaſa, & populo ad tãgendũ prohibita, impiorũ manibus ex
poſui, vel Nabuzardan principi coquorũ, vel Balthaſar malè
in ſanctis delicate agẽti? θυσιαστήρια ἠγαπημένα, Altaria
dilecta, vt ait ſcriptura, nũc autẽ impiè à vobis defœdata ſunt,
&c. Quid referam (alio loco adiungit) cædes ſuper cædes, cada- Ad Hero-
uera ſuper cadauera, ſacroſancta pedibus inquinatis cõculcata nem.de
altaria, impudicis & cãtionibus & figuris polluta, & vt audio exil.reu.
(cur hæc lingua audax profert?) ſaltationes ſuper illis, & Eccle
ſiæ reſonãtias crepitaculis violatas, linguas blaſphemas ſuper ſa
cris thronis concionantes, μυστήρια κωμῳδούμενα, myſteria in
comedias conuerſa, ſacerdotes abactos, monachos dilaceratos?

Donatiſtarum genera ſacrilega Optatus Mileuitanus anti-
quiſsimus auctor toto ſexto libro perſequitur, ex quo pauca de Extant
multis delibamus. Quid tam nefariũ, quàm altaria Dei, in qui- Opt.li.6.
bus & vos aliquando obtuliſtis, frangere, radere, remouere? in in Parme
nianum.

quibus vita populi, & membra Chriſti portata ſunt? quo poſtu latus deſcendit Spiritus ſanctus? vnde à multis pignus ſalutis æternæ & tutela fidei, ac ſpes reſurrectionis accepta eſt? Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non iuſſit ſaluator poni, niſi quæ eſſent de pace condita. Quid eſt altare, niſi ſedes corporis & ſanguinis Chriſti? ſi nos liuoris iudicio ſordidi vobis videbamur, quid vobis fecerat, qui illuc inuocari cōſueuerat? Quid vos offēderat Chriſt⁹, cuius corpus & ſanguis illic habitabat? Hoc modo Iudæos eſtis imitati, illi iniecerunt manus Chriſto in cruce, à vobis percuſſus eſt in altari. Emerunt calices in vſus ſuos ſordidæ mulieres, &c. Legant alia huius libri obſecro, quibus curæ eſt ſataniſmum à Chriſtianiſmo dignoſcere.

Leo.1. Epi.75 *Leo ſanctus atque eruditus pontifex in his, quæ Alexandriæ ab Euthychianis quotidie deſignarētur, Per crudeliſſimam; inquit, inſaniſſimamque ſæuitiam omne illic cæleſtium ſacramētorum lumen extinctum eſt, intercepta ſacrificij oblatio, defecit chriſmatis ſanctificatio patricidalibus manibus impiorum, omnia ſe ſubtraxêre myſteria.*

Non pauca in rem noſtram diuinam poſteriorum Græcorū, atque aliorum hæreticorum flagitia hic prætereo, nō omiſſurus in Hæreticiſmo, quem ad noſtram conſolationem ex omni antiquitate reponimus. Quicquid hoc loco attigi, eo ſpectat, ne ignoremus diaboli aſtutias, à quo nunquā ferè quicquam contra veritatem & Chriſtum cuditur, quin tandem in ſacrificium, quo nobis adeſt Chriſtus, recidat, & redundet.

Videmus quorum patrum menſuram hac in parte adimpleāt noſtrorum temporum ſectæ diſſectæ. Habent quos ſequātur ad extinguendum iuge ſacrificium, Antichriſtum, atque eius anteambulones Tyrannos, Apoſtatas illuſtriores, hæreticos omniū calculo magis impios, quibus hac impietate ſunt ſuperiores & deteriores, quod cum ſacrificio & ſacrificij fidem omnem abrogent. Quantum ad nos attinet, vt à Manichæis & à Gentibus in hac oblatiōe quaſi creaturam adoraremus, aut Bacchum ac Cererem: ita facilè patimur ab illis idololatras inclamari. Quin contra blaſphemias, Deo noſtro gratias agimus, vel eo nomine maximè, quòd non alijs rationibus ſacrificium atque eius Liturgia vel miſſa refellatur, quàm quibus Chriſtus, atque eius ad vnum Iota Euangelium dilapidatum ſit & explauſum, aut

Aug. Lib. 20. in Fauſtum cap. 13

poſtea

poſtea ab Antichriſto dilapidabitur, & explaudetur. Vnus hiſtrionicè Miſſam, vt diabolicam traducit, quemadmodum à Marcione Chriſtus filius diaboli, & à Iudæis quaſi diabolus eſt cognominatus. Alter abuſus exagitat. Alij & hi quidem hæreſiarchæ, qui nos circumſtant, poſt ſacrilega conuicia, poſt comicas anatomias eo rediguntur, vt regnum Conſuetudinis tandem conquerantur: quàm licet maximè judent, ab Apoſtolis non acceptam non poſſunt doctis & in antiquitate verſatis perſuadere, vt patrum errantium, ſicuti volunt, doleant vicem & perpetuam ſeriem: vt poſtremò quoties licet impunè, iam non legibus agant, ſed viribus, ac miniſtros tuos Domine Ieſu Chriſte cum altaribus ſubruant, aut afflictos expellant. Obſecro Domine, à quibus vnquam, quàm hac tota via es appetitus? A quibus tuum Euangelium ac Veritas his omnibus machinis ſi propius admittantur, non facilè expugnabitur, & in varias ſeditiones cōminuetur? ſi in noſtra naui dormieris, aut à nobis per peccata noſtra ocul⁹ præſidij tui dimotus fuerit, tu Domine qui habitas in cælis iam ouantes quaſi de victoria, cū antiquis ipſorum patribus aut irridebis eos, aut de proximo tuo aduentu, quibus hæc futura contra tuū iuge ſacrificium ex Daniele prænunciaſti, vt perſeueremus vſque in finem, admonebis, ſed non Dan. 9. *niſi tua gratia ac manu protegente, quā circa nos excubare ſupplices, ne deficiamus, ad te vociferamur Domine, quanuis planè immeritos omnibus votis præcamur exaudi.*

Vnde difficultas & tanta concertatio de Miſſa & Liturgia. CAP. II.

PRINCIPIO vniuerſum de Euchariſtia negocium ſuapte natura arduum eſt, & à ſenſibus corporis atque animi remotiſſimum, in Dei noſtri verbis & potentia conſtitutum. Deinde ad credendum non niſi expreſſiſſimè ſcripta, imo verò ſculpta iam animū obfirmauimus. At inter omnia Chriſtianiſmi capita hoc vnicum præter alia myſterium ad nos vſq; à patribus eſt habitum & nuncupatum, quibus de eo ſemper fuit ſumma religio quicquam apertius, aut multa ſcribere. Omnem de ipſo doctrinā à fidelium conſcientia & more petendā eſſe nuſquam attingunt, quin admoneant. Vox D. Pauli eſt: Vt prudentib⁹ loquor, vos ipſi intelligite quæ dico: Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio corporis domini eſt? &c. 1. Cor. 10

Ho.9.in Leuit. Communis ſermo maiorum eſt, vt Origenis: Nouit qui myſterijs imbutus, & carnem & ſanguinem verbi Dei: non ergo im-
Ho. de ſancto Philogonio. moremur in his, ait, quæ & ſcientibus nota ſunt, & ignorantibus patere non poſſunt: vt Chryſoſtomi: Qui myſterijs initiati ſunt, intelligunt quæ dicuntur: Myſteriorum conſortes norunt
Hom.51. ad pop. Antioch. & .61. quod dicitur, ſequamur initiati, quæ dicuntur, norunt fideles. Immenſum, hæc dicendi compendia è ſingulis adnotare. Ergo quibus mos populi Dei iam fabula cenſetur, & arcana ſcientia per manus tradita nulla putatur, mirabimur ſi de hoc toto ſacramento nobis reſtet, vt mitiſſimè dicam, dubitare.

Quibus ex cauſis Miſſa adeò impiè nunc contemnatur. CAP. III.

CAVSAS breuiter collegimus, quibus nobis perſuademus auguſtiſſimũ hoc ſacrificiũ in eũ, quem cernimus, veniſſe contemptum: & niſi prouiſum fuerit, cum ſuo interitu aut mundi prorſus, aut Eccleſiæ ſaltem apud nos, quemadmodũ apud alios peſſimum exitium eſſe allaturum. Potiſſimã certè ac primã cauſam puto, vnde vniuerſa fundi Chriſtiani calamitas eſt: Quòd omnis caro corrupit viam ſuam, quod mentem noſtrã omnium vitiorum colluuies depreſſit, & ad ea tantum, quæ aſpectu percipiũtur propemodũ abiecit. Hinc magna pars hominum quaſi ſemper pueri, quos ſi ad videnda myſteria noſtra adduxeris,
Ho.55.in Matth. *ait Chryſoſtomus, procul dubio mirabundi rideant, neceſſe eſt, antequam inſtituantur, aut neſciunt, aut nõ attendunt quid in*
Hom.3. ad Coloſſ. *ſacrificio fiat, & dicatur: Heu me, conqueritur Chryſoſtomus, quæ veneranda in Eccleſia & ſuſpicienda traduntur, ſchemata rerum duntaxat effecta ſunt, quaſi nulla prorſus adſit veritas: heu me, huius exercitus ſymbola in verbis duntaxat cõſiſtunt. Vnde ignoratis qua ratione dicatur: Pax vobis &c. Hinc porci atque Epicurei Chriſtiani margaritam Domini conculcant. Hinc iam non habetur vt in arcanis hoc myſterium, neq; cum patrib⁹, nõ niſi piè, parcè, ac ſobriè de ipſo colloquimur: ſed muliercułæ oneratæ peccatis & delicijs, corruptiſſima interſuos porcos ſanctum Domini conſpurcant: & tamẽ ſi ſuperis placet, philoſophantur. Hinc qui cum Agi rege & cum hominibus ſibi ſapere videntur, Dauidem ſe ſuis manibus portantem vt delirum ſubſannant, hoc eſt, Chriſtum & à Chriſto ſuffectos preſ-*
Auguſt. Pſal.33. *byteros vt inſanos, tantum non lapidant, aut vt clemẽtius loquar,*

quæ ar,non conſpuunt. Vbi pium ſilentium & maieſtas quæ my ſterijs omnium gentium debetur? Vbi imperata Chriſtianis reli gio? Nolite ſanctum dare canibus. &c. Audiant hoc loco illi qui impudenter ac temerè omnibus copulantur,deſpicabilia ea quæ ſunt reuerenda facientes. Nam & myſteria ideo clauſis ia nuis celebrantur,& eos qui nondum initiati ſunt,adeſſe prohi bemus. Non pudet coram catechumenis,& quod peius eſt,co ram Ethnicis, ita de myſterijs tragicari? Nolite dare ſanctum canibus,neque margaritas proijciatis ante porcos. Non eſt fas myſteria gētibus prodere, ne per imperitiam ea ſubſannent,aut catechumeni per curioſitatem ſcandaliſentur. Ex cauſis contem pti ſacrificij alterā iuratus Eccleſiæ hoſtis Lutherus à ſe ortam ſuo indicio quaſi ſorex prodidit: Diffiteri nec poſſum,nec volo quod ſi Carolſtadius, aut alius quiſpiam ante quinquennium perſuadere mihi potuiſſet in ſacramento præter panem & vinum nihil eſſe,ille magno beneficio me ſibi deuinxiſſet: Grauibus enim curis anxius in hac materia deſudabam, cùm probè perſpicerem, hac re papatui valde me incommodare poſſe. En libido perdendi, miſcendiq́ue omnia Eccleſiæ iura,quæ hactenus omnes Chriſti perduelles in ſacrificium armauit, vt primo capite oſtendimus. En iracundia, quæ animum impedit, ne poſſit cernere verum: facit vt de miſſa hoſtiliter digladietur. Sic Nouatiani Epiſcoporum odio quos potuerunt, à pœnitentia olim auocarunt,vt relictis Domini ſacerdotibus,cōtra Euangelicam diſciplinam noua traditio ſacrilegæ inſtitutionis exurgeret. ſed ſi nos vobis,vt ex optato repetam, liuoris iudicio ſordidi videmur, quid vobis fecit qui in ſacrificio inuocari conſueuit? quid vos offendit Chriſtus,cuius corpus & ſanguis illic habitat?

Poſt Lutherum deteriores ſecuti,his peſſimis ſibi adhibitis arbitris ira & odio,viam contra ſacrificium ſunt ingreſſi, quam ad hoc aſpernādum compendiariam multis locis Chryſoſtomus præmonuit. Nunquid theatra ſunt,inquit,præſentia? Sed puto, theatra faciūt,vt hic rideatis: infrænes nobis iuuenes conſtituūt & incompoſitos. Quæ hic ædificantur,illic ſubuertuntur. Non cogitas hic adeſſe Dominum,qui mentem cuiuſque metitur,& conſcientiæ rationem habet? Non cogitas quod angeli huic ſtupendæ aſſiſtunt menſæ? Verùm tu iſta non cogitas,quoniam ea quæ in theatris audiuntur & ſpectantur,mentem tuam obſcurarunt,

Prosper. Synesius lib.2.de prouidentia. Chry.Ho.mi.24.in Mat. Athanaſ. Apolo.2. Epiſtola ad Argētinenſes. Cyp.li.1.Epi.2. Ho.40.ad po.Antioc. Homi.24.in acta Apoſto. Ho in laudē eorum qui cōparuerunt in Eccl. Ho 74.in Matthæū.

varunt, & ideo quæ illic geruntur, in Eccleſiæ ritus inducis. A theatris nobis pernicioſa inuehuntur exempla, illinc irreligioſæ vulgareſque voces: Nulla res æquè eloquia Dei adducit in cõtemptum, vt ſpectaculorũ, quæ in ſcena proponũtur, admiratio. Proinde frequenter vos hortatus ſum, ne quis eorũ, qui huc veniunt, & diuina doctrina fruuntur, nec nõ qui horrendæ ac myſticæ victimæ participes ſunt, ad illa iret ſpectacula, ne diuina cum dæmoniacis commiſceret myſteria.

Ab hæreſibus, à delicatis noſtris tẽporibus hos fructus meſſuimus, vt plures numeremus magnis noſtris gemitibus ſacrorũ atque omniũ hominũ hiſtrionicè illuſores, quàm fidei non dicam catholicæ, ſed quouis modo Chriſtianæ propugnatores. Iã ſales Chriſtianis ſapiunt ſuauius Euangelio, habentur in delicijs ac manibus, teruntur ſcurrarum impiorũ nugæ aut doctæ, aut indoctæ, longè magis quàm omnes qui ad pietatem & Dei cultum nos efformant ſermones.

Grunnit in ſacrificium, quibus poteſt iocis, Lutherus: Viretus non anatonicè, ſed Verricè vt ſingularis ferus diſcerpit. Atheus Rabletus impijs ſuis ſalibus perfricat, vt Hæreticos & Epicureos oblectet. Hoc omnium denique hæreticorum rudimentum facilè eſt obſeruare, vt aliquid mimicè contra ſanctum Domini oblatrent. Interim ſpectantur, audiuntur, imbibuntur: ſerpit tãdem ad pios cõtagio. ideo quod ſuæ inde timebat Eccleſiæ Chry-
Daniel.3. ſoſtomus, noſtram perpeti non miramur. Alias cauſas tribuam cum Daniele, omnium noſtrum peccatis, quibus cum Iudæis & Chriſtianis ab Hieruſalem ad nos vſque, qui pauci reſtamus, futuri certè ſumus humiles in terra, niſi cauerimus: ita vt neque dux in nobis inueniatur, neque propheta, neque holocauſtũ, neque ſacrificium: neq; oblatio. Omnes cùm accuſo, neque me, neque ordinem meum excuſo: ſacerdotũ peccata in cauſa ſunt ma-
Malach.1 ximè, vt malè audiat nomen & ſacrificium Domini, atque vt
1.Reg.4. illud auferatur, & arca Domini. quæ eſt eius Eccleſia, primùm
Euſeb. hæreticis, poſtremò barbaris dedatur, ſicut prophetæ admonẽt,
lib.8. & hiſtoriæ enarrãt. Iſta ab alijs piè & copioſè deplorata prætereo,
ca.1.hiſt. & à Ieſu Chriſto Seraphin ſupplex poſtulo, qui nõ tantũ labia mea polluta expiet, ſed me totum omnium, qui peccauerunt, nequiſſimum diuina gratia perpurget & emundet.

De no-

De nominibus Miſſæ & liturgiæ. CAP. IIII.

NE QVID deſit noſtrorũ temporũ tumultibus,nõ minus in hæreticorum odium incurrit, & traducitur nomen Miſſæ, quàm olim ab Arrianis ὁμοούσιον Noſtrum eſt cum maioribus noſtris catholicis vnà cum re appellationes catholicas, præſertim non à nobis excogitatas,ſed à patribus ſapienter impoſitas retinere ac tueri.

De vſu nominis hoc imprimis habeto,apud ſolos Latinos in noſtri ſacrificij ſignificatu,quantum aſſequor, Miſſam reperiri. Etenim Græci in verbis feliciores, poſt Lucam vocabulum accommodatiſſimum λειτουργίας conſeruarunt. Nam quod in Ignatij ac conciliorum veterum,aliorumque Græcorũ libris olim Latinitate donatis Miſſa legitur,prudentia fuit Latinorum interpretum,nõ error, qui λειτουργίαν,aut ei cognata nomina in Miſſam ſuis hominibus agnitam tranſtulerũt. Ex Iudæis Chriſtianis nullos Libros Hebraice conſcriptos à ſucceſſoribus Apoſtolorum ad nos trãſmiſit prima Eccleſia. Idcirco quo nuncupa rint nomine Chriſti ſacrificium,non facile affirmauerimus. Extant quidem Apoſtolorum vitæ ex Abdia per Iulium Africanum aut alium,Latinè loquentes. In ea,quæ de Matthæo deſcri bitur,verbum Miſſæ legitur:ex Hebræo ſit traductum, necne, prorſus ignoro,niſi quod contextus ex etymo Latini nominis ibi appoſitum ſignificat. Acto.13 Lib.7

Quam dudum in Latina noſtra Eccleſia vox Miſſæ inualue rit,nobis obſcurius reddũt, qui epiſtolas primorum pontificum & martyrum omnino ex noſtra antiquitate expungunt:quam verè alio loco nos diſputaturos pollicemur. Illi certe,quos citra vllam controuerſiam omnes habẽt Italicæ Eccleſiæ ferè primos ſcriptores, & omni exceptione maiores, Ambroſius & Leo pontificum doctiſſimi atque ſanctiſſimi indubitãter Miſſa vſi ſunt. Ille,vbi de tradendis baſilicis, quo totum effudit Ambroſium: Ego mãſi in munere, Miſſam facere cœpi,orare in oblatiõe Deum vt ſubueniret. Epi.33

Leonis eſt hæc oratio: Nec publicè in Miſſa quenquam pœnitentem reconciliare,&c. Neceſſe eſt (alio loco inquit) vt quædam pars populi ſua deuotione priuetur: ſi vnius tãtum Miſſæ more ſeruato ,ſacrificium offerre nõ poſſunt,niſi qui prima diei parte conuenerint. Epiſt. 88 & 81.

Nemo

Nemo mihi perſuaſerit, ab illis, tametſi non pœnitendiæ auctoribus, hoc nomen confictum, ſed pro conſuetudine ab incunabulis Romanæ Eccleſiæ, à quibus non longè aberant, vſurpatum.

Ceterũ à cuius nationis lingua Miſſa ad nos defluxerit, hoc Epi. 35 *tertium eſt, de quo à multis contenditur. Allatus à me Ambroſius ſubindicat à dimiſſione cenſeri, ita vt Latinam agnoſcat: Dimiſſis, inquit, catechumenis, &c.*

Lib. 3. ca. 7. & 8. *Sic qui apud nos eſt Latinus è Græco Caſſianus, congregationis ac vigiliarum Miſſam vocat, pro fine cum poteſtate abeundi, ac ceſſandi. hinc à duobus hominum generibus de ſacrificio dimittendis, duas partes Miſſæ in duas Miſſas noſtri commutarunt, vt alteram Catechumenorum dixerint, qui ante inchoationem ſacrificij è cœtu per diaconum hac voce apud Latinos emittebãtur: Si quis nõ communicat, det locum, ſicut apud* Li. 2. Dialog. ca. 23 *Gregorium eſt, aut vt apud alios: Si quis eſt catechumenus, exeat foras. Alteram fidelium, quibus conſummato ſacrificio, &* In cõment. Tertullia. *omni re diuina peracta clamat diaconus: Ite miſſa eſt, quaſi miſſio eſt, vt Rhenanus exiſtimat. hoc etiam factitari ſolitum in* Ho. de Ec. & myſt. Epi. ad ſolitarios. *Græca Eccleſia, faciunt, vt opinor, Athanaſius & Chryſoſtomus: hic quidem: Ingreſſus, ait, es in Eccleſiam ô homo, ne exeas* ἐὰν μὴ ἀπολυθῆς, *niſi dimittare.* Ἐὰν γὰρ πρὸ τῆς ἀπολύσεως ἐξέλθῃς. *nam ſi ante miſſionem exieris, perinde vt fugitiuus rationem repoſceris. Ille verò inquit: Plerique populorum miſſione è ſacris facta abierant, aliquot mulierculis remanentibus, &c.*

Hoc ſolitum quoque in gentium myſteriis non ignoramus, in quibus ſacrificiis rem diuinam facturus populũ rogabat, τίς τῇδε, *Quis hic? Cui qui aderant reſpondebãt,* πολλοὶ κἀγαθοί. *Multi & boni. poſtremò ſacrificium hac voce cõcludebat,* λαοῖς ἄφεσις: *quemadmodum ex Apuleio Beroaldus, Alciatus, Iaco-* Li. 7. cap. 10. parer. *bus Spiegel copioſiſſimè explicant. Non tamen vt ex eo Miſ-* In Dictionario Iuris. *ſam noſtram quaſi paganicã accuſent hæretici, non magis quã ſi ipſos atque vniuerſos cuiuſcũque fidei Chriſtianos paganorũ conuitio afficeremus, quia baptizentur, quia pane & verbis ſacris in myſteriis vtantur, quæ atque alia noſtra ſuos facere dia-* Apolog. ad Antoninum. *bolus Dei æmulus atque ſimia ad rerum noſtrarum calumniã docuit, vt admonent Iuſtinus ac Tertullianus. In re quam tractam⁹, obſeruo in maiorib⁹ meis vix illos vti* ἀφέσεως *pro dimiſ-*

ſione

ſtione illa: ne fortaſſe cum idololatrorū ſermone conſentirent, ſed ἀπολύσῃ, vt ex Chryſoſtomo petes: quam fortaſſe ſumpſerunt ex Lucæ verbo, qui vbi τοῦ λειτουργεῖν meminit. Tunc ieiunantes, inquit, & orantes, imponētesq; eis manus, ἀπέλυσαν, dimiſerūt eos. A quo ſi ἀπόλυσιν deduxero, quis mihi iure ſuccenſebit? Itaque, vt locum hunc concludam, mea eſt ſentētia, Latinos nomen Miſſæ accepiſſe à primis Chriſtianis. ſed quoniam rerum potius, quàm verborū, pietatis magis, quàm eruditionis noſtri ſemper fuerunt ſtudioſi, cùm occurreret in promptu, Miſſam ex ſuæ linguæ etymologia expoſuerūt. Nec in hac ſola voce quin in omnibus ferè peregrinis ex ſummis viris aliqui ſunt ſemper hallucinati: nullo religionis periculo, vt Iuſtinus in ſatana lapſus eſt, &c.

De præſcript. hæretico. Act. 13.

Dial. cōtra Iudæos.

Quoties profectò cum doctis hominibus Miſſah Hebræorum cum Liturgia Græcorum comparo, decedere de ſententia nondū poſſum, quin Miſſæ nomē Hebræis acceptum referā, apud quos Mas, vnde Miſſah deflectitur. Indicat, quod Iuriſconſulti ciuile munus vocauerunt, vt definit Martianus, quod neceſſario ſubimus lege, more & imperio eius, qui iubendi habet poteſtatem, vt ſit onus, miniſteriū, & obſequium, ſicut promiſcuè munus illud à legibus appellatur, & quod pro varia ratione varia ſortitur nomina: Quia indicetur, indictio vocitatur, quia colligatur collectio, tributum, quia tribuatur, oblatio quia offeratur, exactio, quia exigatur. Arcadius ipſum diuidit in patrimoniale, perſonale, ac mixtum. Eiuſdem ſane eſt ſignificatus atque energiæ Mas apud Hebræos, & λειτουργία apud Græcos. Pro onere perſonali: Iuuenes eius erunt Lemas, hoc eſt in tributū ſiue miniſterium, atque obſequium. Erūt tibi Lamas, in tributū, ſeu obſequium. Patrimoniale eſt, collatio præſtatioq; vt tributorū, indictionum, oblationum. Sic fecit Rex Salomō aſcendere Mas, id eſt tributum de omni Iſraël. Sic ex Deuteronomio Miſſah toties à noſtris adnotatum licet explicare. Celebrabis feſtū diē hebdomadarum domino Deo tuo Miſſah, id eſt oblationē ſpontaneam manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionem Domini Dei tui, ita & Chaldæus paraphraſtes interpretatur: Facies feſtum hebdomadarum cum oblatione ſpontanea, quam dabis ſecundum quod benedixerit tibi dominus: Quantitas quidē, ſeu muneris, ſeu oblationis erat libera, ſed munus & oblatio neceſſaria: ſic enim concluditur: Nō apparebis in cōſpectu domini va-

Iſa. 31. Deut. 20 3. Reg. 5. Deut. 16

cuus

Exod.1 cuus. Mixtum onus oſtendit Exodus. Pharao cõſtituit præfectos
Miſsim, quos ſeptuaginta verterũt, τοὺς ἐπιστάτας τῶν ἔργων
præfectos operum, qui opprimerent populum dura ſeruitute, po
puliq́; ſumptibus ac laboribus penſum exigerent quotidianum.
Cùm igitur Chriſtus rerum parenti Deo omne tributum ge-
neris humani perſoluerit, omne obſequium animi atq; corporis,
& quod habuit denique ſanguinis ſummum precium in publi-
cum expenderit Deo & hominibus conciliãdis, totum illud ac-
commodatiſsime appellauerimus Miſſah. Nos verò cùm nõ a-
liud Deo quotidie præſtemus munus, neque aliam oblationem
exhibeam⁹, primos ex Iudæis Chriſtianos Miſſah Eccleſiæ tra-
didiſſe non dubito, cuius vocem Latini, quibus adeò proprium
nomẽ & ſacrũ deerat, merito retinuerunt: Græci, quibus maior
Suydas E verborum copia ſuppetit, in ſuam Liturgiam commutarunt,
tymolog. quæ planè idem efferat. Eſt enim λειτουργία κυρίως ἡ δημοσία
ὑπηρεσία παρὰ τὸ λήιτον καὶ τὸ ἔργον, η in ε, per ſiſtolen mu-
tato, & tum ε & ι in ει diphthongum coeuntibus, vt Etymolo-
gici auctor notat, id eſt, Liturgia propriè dicitur officium, ſeu
miniſterium & munus publicum, à voce antiqua λήιτον quæ
πρυτανεῖον καὶ δημόσιον, id eſt, publicũ ſignificat. De Liturgia
vt tributum eſt, ſeu functio alia publica, Demoſthenis cõtra Le
ptinem tota eſt oratio.
ff. de excu Hinc pro immunitate paſsim in Grecis legibus, obuia ἀλει-
ſatio. tuto τουργησία, quam hoc modo attingit Modeſtinus. Accipiens vel
rum li.15 habens ἀλειτουργησίαν ciuilium vel publicarum Liturgiarum
&c. Itaque ſi placet Miſſah Hebræorum ad Græcos traducere,
quo id facias aptiſsime, non aliud quàm Liturgias nomẽ cõpe-
ries, vt quod æquè latè pateat, nec minoris ſit emphaſis. Cõtra
ſi Liturgiam Græcorũ vis ad linguam ſanctã reuocare: per Miſ-
ſah id cures neceſſe eſt. Si Latinè vtrunque poſtulas, nullum,
quàm Officij nomen ſignificantius habebitur, quo Latina Eccle-
ſia cùm agitur de ſacrificio ac diuino obſequio ſæpe delectatur,
vt aliàs docebitur. Deinceps cogitandum Miſſah ac Liturgiam
à ſua amplitudine ſignificat⁹ per primos Chriſtianos in has an
guſtias eſſe redacta, vt ad ſolum Dei cultum & ſacrificij obſe-
quium vſurpentur. Græci Lucã Euangeliſtam hac in re ſunt
Acto.13 ſecuti, cuius quoniam ſcriptura alio torquetur ab hæreticis, cõ-
textum quæſo videamus: ἦσαν δέ τινες ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν
οὖσαν

ἦσαν ἐκκλησίαν προφῆται καὶ διδάσκαλοι ὅ τε Βαρνάβας, καὶ Σίμων καλούμενος Νίγερ, καὶ Λούκιος ὁ κυρηναῖος, Μαναήν τε Ἡρώδου τοῦ τετράρχου σύντροφος, καὶ Σαῦλος λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἀφορίσατε δή μοι τὸν Βαρνάβαν, καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸν ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς. τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι, καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς, ἀπέλυσαν.

Vetus ſic habet interpretatio : Erant autem in Eccleſia quæ erat Antiochiæ, prophetæ ac doctores, in quibus Barnabas, & Symon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenenſis, & Manahem qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Miniſtrantibus autem illis domino, & ieiunantibus, dixit illis Spiritus ſanctus : Segregate mihi Paulum & Barnabã in opus ad quod aſſumpſi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponenteſque manus eis, dimiſerunt illos. Hæreticorum contra Catholicos cõcertatio eſt de expoſitione λειτουργούντων δὲ αὐτῶν. *Hæretici, ſiue miniſtrantibus illis, ſiue ſacrificantibus tranferatur, ad docendi officium quod publicum & ſacrum . Apoſtolis fuit, deriuant: ac ſe Chryſoſtomi hoc loco profitẽtur ſectatores, cùm nulli magis de ſacerdotio & ſacrificio quàm Chryſoſtomo repugnẽt. Nos contra, vt ad ſacerdotij munus hunc locum referamus, quatuor mouent. Imprimis auctoris Lucæ ſtilus, apud quẽ non niſi de ſacerdotij ac ſacrificij negotio* λειτουργεῖν, *& ab eo deducta leguntur, vt* ἐπλήσθησαν ἡμέραι τῆς λειτουργίας, *cùm de Zacharia ageret. Vt impleti ſunt, inquit, dies officij eius quod vtique vt litera commonſtrat, in re diuina facienda conſiſtebat. Deinde locus ipſe ſatis aperit ſignificatum. Quid enim tunc idiuuantes & orantes imponenteſq; eis manus, dimiſerunt eos, niſi vt expreßius Græcè ſcribitur,* τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι, καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς, ἀπέλυσαν. *Id eſt cõpleto ieiunio, oratione confecta , ac manibus impoſitis , eos dimiſerunt.* Lucæ.1.

Quod pri⁹ dixerat λειτουργούντων, *ac* νηστευόντων, *alio verbo repetiuit* νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι, *vt* λειτουργούντων *certè ad orationem, & Dei cultum ac rem diuinã pertineat, quemadmodum &* προσευξάμενοι. *Tertio quid ſingularis cõmercij cum ieiunio in Apoſtolis habebat docẽdi officiũ, quod paßim ac promiſcuè adminiſtrabãt? certè nemo mihi perſuadebit, quin hic diuinus ſcriptor ſubindicet ſingulare ac ſacrum quoddã mi-*

niſterium ac ritum, quo ſe ad Dei ſpiritum aduocandum cum ieiunio Apoſtoli diſponerent. Poſtremò lucem non obſcuram huic loco affert traditio primorum Chriſtianorum ad nos vſq; perſeuerans. Omnes conſtanter Liturgias nomine ſacrificij administrationem nuncuparunt.

Can.28 Apoſtorum. *Ita Apoſtoli: Si quis Epiſcopus aut preſbyter aut diaconus ob manifeſta crimina iuſtè depoſitus, auſus fuerit, ἅψασθαι τῆς ποτὲ ἐγχειρισθείσης αὐτῷ λειτουργίας, contingere ſuam de ſacrificio adminiſtrationem, deponitor. hoc pacto genus iſtud dicendi ex Apoſtolis per patres Gangrenſis Concilij repetitum eſt.*

In epiſt. Concilij *Preſbyteros qui matrimonia contraxerũt ſperni debere dicunt, καὶ τῶν λειτουργιῶν τῶν ὑπ' αὐτῶν γινομένων μὴ ἀπτόμενοι nec ſacrificia quæ ab eis cõficiũtur attingi. Iacobus Miſſam ſuã Chryſoſtomus, Baſilius, atque alij qui rem diuinam tractarũt, Liturgias vocabulo expreſſerunt. Quoties de ſacro hoc miniſterio habetur oratio, patres nullius nominis frequẽtius quàm Liturgias meminerunt. Ignatius diaconos ad Angelorum exemplar huic ſacrificio quaſi Deo in cœlis λειτουργοῦντας τὴν λειτουργίαν καθαρὰν καὶ ἄμωμον, inſeruire purè & immaculate oſtẽdit.* (Ad Traſianos)

Ca.4 *Ita quoq; patre Gangrẽſis Synodi: Si quis exiſtimat de preſbytero qui aliquando vxorem duxerit, ὡς μὴ χρῆναι λειτουργήσαντος αὐτοῦ προσφορᾶς μεταλαμβάνειν. Id eſt quod nõ oporteat eo ſacrificante ipſius oblationi cõmunicare, anathema ſit. Multa huius generis occurrant, quæ legẽdis veteribus obſeruabit lector Chriſtianus.*

Ad He.5. *Poſt hunc potiſſimum ſignificatum nouimus noſtros per λειτουργεῖν & per λειτουργίαν, non tantũ ſacrificii faciendi munus comprehẽſos, ſed omnia, ad quæ cõſtituitur omnis pontifex, vt offerat dona ac ſacrificia atque omnẽ cultũ Deo pro populo: cuiuſmodi ſunt etiam preces ſtatis horis publicæ, quas vocamus Horarias, ſacramẽtorum miniſteria atque alia: ita vt totũ contineatur ſacrum, quod vulgo dicitur Officium: ſed maximè vt rem ſacrificii attingit, & ad illud refertur.*

In Apologia. *ſic enim apud Gregorium Nazianzenum eſt: Si cuncti ad ſacerdotii principatum aſpirent, ac nemo ſubiici ſuſtineat, æquè confuſum erit, vt ſi omnes τὴν εἴτε λειτουργίαν χρὴ λέγειν, εἴτε ἡγεμονίαν, ſiue miniſterium ſiue principatum vocemus, detrectauerit. Sic enim maxima ex parte claudicabit, & iam nõ amplius honeſtatem ſuam honeſta Eccleſiæ conſuetudo retinebit.*

Quæ

Quo facto quomodo poſt hac aut à quibus coletur Deus, *aut ea quæ myſtica ſunt ac ſurſum ad cœleſtia ducunt, diſpenſabūtur, non exiſtente rege, non principe, non ſacerdotio, non ſacrificio, non exiſtentibus omnibus, quorū olim tanquam maximorū bonorū priuatione propter grauia ſcelera immorigeri puniti ſunt, ac damnati? Sic Ancyranum Concilium: Preſbyteros, qui immolauerunt, &c. placuit honorem ſedis retinere: Offerre autem & ſermonem apud populum facere, ἢ ὅλως λειτουργεῖν, id eſt, aut aliquibus ſacerdotum officijs fungi, non liceat.* Canon. 1 *Nouimus etiam non ad ſolos ſacerdotes λειτουργεῖν in hoc ſenſu pertinere, ſed ad omnes ordines, qui ad ſacrum miniſterium conſecrati publicè ſunt & addicti. interim cùm id ingenuè fateamur, impij ſunt qui ſuo more inde ſublatum volunt præcipuū ſignificatum, quia ad alia poſſit transferri. Quod inſtituo hoc loco, colligo mihi videri paria Miſſah & Liturgiam, & Miſſam ab Hebræis ad Latinos allatam: Quiſquis falſum hoc conuicerit, ei non mediocrem gratiam, ſicuti debeo, habiturus ſum.*

De alijs nominibus, quibus Græci Miſſam vocauerunt.

CAP. V.

ALTERVM Græcis aſſuetum nomen ſacrificij noſtri, προσφορὰ eſt, Latini oblationem ad verbum traſtulerunt. Sed ne quem fallat hæreticus, non negamus προσφορὰν nonunquam promiſcuè legi pro donis oblatis à populo Eccl'ſiæ et ſacerdotib⁹ quæ propriè à veteribus, vt in Gangrenſi ſynodo nominatur καρποφορία. Nemo tamen ſinceræ lectionis vir, inficiabitur προσφορὰν à Græcis, et oblationē à noſtris ſacrificio tribui. Alias de Latinis. Antiqua Concilia Græcè habita & conſcripta, vulgo rem deuinā nominăt, aut λειτουργίαν, aut προσφοράν. Neocæſarienſe. Qui admiſerit corporale peccatum, & poſtea Cano. 7. *preſbyter eſt effectus, ſi confeſſus fuerit, quod ante ordinatio-* cap. 7. *nem peccauerit, μὴ προσφερέτω: nō quidem off.rat, maneat ta-* Gang. *men in alijs officijs propter ſtudii vtilitatem. Nicenum: Peruenit ad ſanctum conciliū, quod in locis quibuſdam & ciuita-* Cano. 9. *tibus, presbyteris ſacramenta diaconi porrigant, Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν, τοῖς προσφέρουσι διδόναι τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ, vt hi qui* Ca. 18. *offerendi ſacrificii non habent poteſtatem, his qui offerunt, corpus Chriſti porrigant: Ad eum ſenſum eſt Nouati hiſtoria-*

Euſe.li 6. cap.43.
Li.6.ca.3
Can.3.& 7.
Apoſtolorum.

apud Euſebium Νούατος ποιήσας γὰρ τὰς προσφορὰς, *id eſt quoties oblationem conficeret, & partem ſingulis porrigeret, verbis conceptis ad iuſiurandum cogebat: iura mihi per corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod nunquam me deſeres nec redibis ad Cornelium. hoc loquendi genus* ποιεῖν προσφορὰν *adnotatur ex Nicephoro. ſic* ἁγία προσφορὰ *ab Apoſtolis vocitatur. ſic Ignatius inquit, Non licet ſine Epiſcopo neque baptiſare, neque* προσφέρειν, *id eſt offerre.*

Epiſt.ad Smyrnenſes.
Canon.3
Dialo. in Iudeos.
De funere Baſilij.
Ad Smyrnenſes.

Non raro θυσίας, *id eſt ſacrificij nomen, Miſſæ tradunt: Si quis, aiunt Apoſtoli, preſbyter aut epiſcopus præter Domini conſtitutionem de ſacrificio aliquid ad altare offerat, &c. Iuſtinus vbi ſubſtitutam antiquis ſacrificijs Euchariſtiam admonet ex Malachia, appellat* προσφερομένην θυσίαν *ſacrificium, quod offertur à nobis. Aſſentitur Dionyſius in his quæ ex eius libris decerpta ſuo loco hic narrantur. Sic Nanzian:* ἀναίμακτον θυσίαν *dicit, quod ſolemus incruentum ſacrificium vertere. ſic Ignatius loco proximè allato ſubiungit: Non licet ſine Epiſcopo offerre,* οὔτε θυσίαν προσκομίζειν, οὔτε δοχὴν ἐπιτελεῖν, *neque ſacrificium immolare, neque dochen ſiue cœnam celebrare. quo loco per enumerationem mihi videtur idem, hoc eſt miſſam, ſicuti vetus interpres tranſtulit, exprimere. Eadem enim res. id eſt corpus Chriſti, offertur Deo ac ſacrificatur: deinde in communionem. quàm vt alluderet ad Lucæ Euangelium in quo* δοχὴ *legitur, cœnam nominauit, populo proponitur ac diſtribuitur. Si cui hæc non placent, mihi ſatis eſt in præſentia*

Or.ad Imperatorẽ iraſcentem, & Or. de funere patris.

vt Chriſtianum ſacrificium, non ſine Epiſcopi auctoritate immoletur. Vulgaria ſunt Miſſæ vocabula ἱερὸν, μυστήριον. *Rariora,* μυσταγωγία, ἱερουργία, τελετὴ *quorum primo delectatur Nazienzenus.*

Epi.ad Heronẽ.
Bud.in commentar.linguæ Grecæ.

Altero vtitur Ignatius atque alij: Tertium eſt de quo multa Budæus, quæ hic afferam, maximè quæ ad rem noſtram pertineant, τελῶ *initio ſignificat, & res diuinas facio Inde* τελετὴ *expiatio, ceremonia, & ſacerdotium. Syneſius altaris ſacrificiũ vocare ſolet* τελετὴν ἄῤῥητον, *quaſi arcanam & myſticam ceremoniam, hinc Chriſtus à Mag. Dionyſio* τελετάρχης *eſt cognominatus, quaſi huiuſmodi ceremoniæ cõditor. hinc Lucianus dixit ſeruatorẽ noſtrum* ἀνασκολοπισθέντα, ὅτι καινὴν τελετὴν εἰσήγαγεν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, *in crucem actum, quod nouum in Paleſtinam ſacrificium ac ritũ inuexiſſet. hinc Diony-*

ſius

ſtus Euchariſtiæ totum negotium vocat τελετὴν τελετῶν, abſolutiſſimum & ſacrificium, & ritum, ac ſacramentum quo integerrimè perficiamur, ac Deo coagmentemur. Non pauca alia ſunt quibus Græci Chriſtiani Miſſam deſignarunt, quæ legendo collige, atque noſtra ſtudia adiuua. ſicut eſt obſeruatus à Duareno Iuſtinianus προσκομιδὴν, quaſi illationem ſeu oblationē, Miſſam in Nouellis appellaſſe. Vide deſcerpta inferius Lib. 7. cap. 3. de beneficijs.

A quibus liturgia ſiue Miſſa atque eius ritus inſtituti.

CAPVT VI.

SI PLANE es indoctus, vt eorum eſt infinitus numerus, qui religioni aduerſantur, cùm vel eo nomine ſcientiæ perſuaſionem induant, cõtinuò reſponſurus es: Ceremonias omnes Miſſæ pro libidine pontificum per ætates conſarcinatas. Neq; profectò alicunde emendicatis teſtimonijs deſtitueris. Quaſi nos negemus ſanctiſſimos põtifices hoc in negotio multa præſcripſiſſe: ſed poſtulamus quod eſt in Dei noſtri religione vſitatiſſimum animaduerti: inſtituta, imò etiam antiquitùs iam præcepta, ſæpe iterũ quaſi noua præcipi, aut quia neſcio quorũ culpa deſinant, aut non legitimè obſeruentur: aut quia ne aliquando antiquentur obrepentibus hominum vitijs, cautius ſit proſpiciendum. Sic imperata Abrahæ circunciſio poſterioribus ſeculis à Moſe imperatur. Sic omnia propemodum legis capita per prophetas toties à Domino promulgantur: ſic denique omnium ætatum atque nationum noſtri pontifices, nec non Rerum publicarum Principes, ſic noſtra Concilia decernunt, non pauca ipſo dicendi genere quaſi inaudita, quæ ſuperioribus Chriſtianorum temporibus leguntur tritiſſima. Hoc tamen argumentandi genere triumphare ſibi videntur ferè de omnibus catholicæ fidei partibus hæretici. Quantũ ad rem præſentem attinet, quo diutius ſcripturarum ac rituum noſtrorum antiquitatẽ intueor, nõ aliò quàm ad Chriſtum atque Apoſtolos tribus adductus rationibus omnia referre poſſum. Principio cernimus Chriſtum veſtitum mutare, pedes ſuorum abluere, charitatẽ ſupra modum cõmendare, verba multa de paſſione facere, ex pane & vino accepit corpus & ſanguinem tam verè ab illo confecta quã haberet & traderet pro mundi vita. Tot preces interim pro omnibus hominibus qui in illum crederẽt aut credituri eſſent fundere, Tot diuinas præceptiones Apoſtolis tradere: Extremo denique

que quaſi vitæ verbo ac teſtamento,iubere ac rogare, vt accuratius quod ageret in ſui memoriam faceremus.Quid iſtud obſecro eſt, quàm myſtici noſtri ſpectaculi (vt vocat Dionyſius) velut breuiſſimum argumentum,quo cõtineantur omnia,proponere? Non ſolo animo,non re,non lingua, ſed & corporis functionibus eorum, quæ geſſit æternam voluit, vt præſtaremus memoriam.

D. Paulo (ne quem fallat hæreticus quaſi hoc ſufficiat)non ſatis eſt in huius ſacramenti adminiſtratione verba corpus efficientia pronunciare,effectum in Chriſti commemorationẽ tradere,niſi quo ſpectet commemoratio quaſi quodam ſcholio explicet,vt denũcietur,vt declaretur,vt velut in ſcena ob oculos hominum ponatur mors Domini. Quo verò apparata, ac ritu ſit agendum,cætera ſe curaturum,cùm venerit,pollicetur.Interim
Epiſt.118. *viros accedere aut opertos,aut non ſobrios,aut diſcordes,aut nõ*
Dio.cap. 10.de Hierarchia Eccleſi. *ſatis religioſos coarguit,& tamen ſe alia præter hæc diſpoſiturum preaunciat.Quæ ſi quæreremus ex D. Pauli diſcipulo M. Dionyſio,aut ex Auguſtino,non alia comperiemus, quàm quæ*
Hom.5. *obſeruamus,eaq́; omnia,aut plura atque maiora ab Apoſtolis*
in Num. *quoque ſuſcepta . Hinc Dionyſius præfatur potius in myſteriis inueſtiganda quæ tradita ſint,quàm ſcripta.*

Hinc Origene Euchariſtiæ ſiue percipiendæ ac ſiue eo ritu, quo geritur adminiſtrandæ,quis facilè explicet rationem à maioribus acceptam? Hinc vt quiſque veterum aliquid de noſtris myſteriis doctius attingit,& ſcribit,non aliò quàm ad Chriſtũ & Apoſtolos,& Eccleſiæ noſtræ primordia referre legitur. Quod copioſius differemus tertio volumine,niſi nos,quod aptamus,aliquis anteuertit : quo ſingulas ſacrificij noſtri Ceremonias ex reliquis Orientalis Eccleſiæ planè naufragæ, & pereuntis Latinæ conabimur ad ſuum ortum reuocare. Interea tertiũ
Lib.4.de *argumentum rogo memoriæ commẽdari,quo ſæpè Auguſtinus*
baptiſmo *vrget,ac certè conuincit,aliquid ab Apoſtolis relictum & con-*
cap.23. *ſtitutum.Si nullum eſt dictum ab eo,quem putas auctorem &*
Epiſtola *conditorem,quin dictum ſit prius,aut toto terrarum orbe vſita-*
118.&c. *tum,donec ad Apoſtolos ventum fuerit. A Iacobo huius perpetuitatis ſeriem & quaſi telam exordimur,tertio inquam volumine,ſingulos ritus contexturi.*

De la-

De Iacobo, vt Iudaicè & Chriſtianè ſacrificauerit.

CAP. VII.

PROPIVS *inſpicienti noſtras hiſtorias, imprimis de Iacobo*
fratre, id eſt cognato Domini, confitendum eſt, à Iudæis habi-
tum propter genus, & propter vitæ ſanctimoniam inter legis ſa
cerdotes, cui pontificatum & pontificatus ornamenta detulerũt,
ita vt ſoli ingredi in ſancta ſanctorum liceret cum petalo ſeu la
mina aurea. Hoc poſt Hegeſippum, Clementem Alexandrinũ,
& Euſebium quos profert, Epiphanius duobus locis apertiſſimè Hæreſib.
ſic colligit, Iacobum vitæ puritate Nazaræũ, ſacerdotio functũ .25. & .78
eſſe iuxta vetus ſacerdotium reperimus. Quapropter permitte-
batur ipſi ſemel in anno ingredi ad ſancta ſanctorũ, velut lex
pontificibus præcepit. Sic enim multi retulerũt ante nos de ipſo,
Euſebius, Clemens, atque alij. Sed & bracteam in capite ge-
ſtare ipſi licebat, vt relati fide digni viri in ſuis commentarijs
teſtati ſunt. Huiuſmodi ſacerdotium Iacobo inuidiſſe Ananum
propter noſtram religionem, tacitè ſignificat Ioſephus ab Euſe- Lib.2.ca.
bio non omiſſus, Chriſtianorum ſacerdotio inſuper & epiſcopa- 22 hiſtor.
tui in Hieruſalẽ ipſum ab Apoſtolis præfectum à me ſuperius De viris
nominati, cum Hieronymo conſentiunt. Nã Euſebius ex ſexto illuſtrib.
Clementis hypotypoſeon, à Petro, Iacobo, eiuſq; fratre Ioanne Lib.2.
poſt aſſumptionem ſaluatoris Iacobũ alterum, iuſtum cognomi cap.1.
natum, Hieroſolymorum Epiſcopum conſtitutum, quamuis à
Domino alijs ipſi eſſent prælati, ſed gloriam ſibi non vẽdicaſſe.
Ex Iudaico porrò per Iacobum atque alios Apoſtolos in noſtrũ
ſacerdotium petalon ſeu laminã atq; alia ſacrorum ornamẽta
tranſlata, quibus ad noſtram ætatem apud omnes nationes no-
ſtri veſtiuntur Epiſcopi, vel hinc facilè adducor vt credã, quòd
ex primis Chriſtianis Epheſinus Polycrates apud Euſebium, ſa- Lib.3.
cerdotum Epheſi Ioannem Apoſtolum ex eo indicat, quòd la- cap.31.
minam ibi geſtarit, non iam pro more Iudæorum quorum Hie-
roſolymis non gereret ſacerdotium, ſed apud Epheſios Chriſtia-
norum. Adhæc apud Euſebium ſub initium imperij Conſtanti-
ni extat hoc exordium orationis panegyricæ coram Paulino Ty Lib.10.
riorum Epiſcopo habitæ: Amici Dei & ſacerdotes, qui ſacra c.4.
talari tunica, cæleſtiſq; gloriæ corona ac diuino chriſmate, deni
que ſacerdotali ſancti ſpiritꝰ ſtola decorati eſtis, &c. vbi ποδήρα
ab Hebræis ſumptum legimus. Ex lege autem, ex Polycrate, ex

omnium nationum vſu, nō niſi in ſacerdotij & ſacrificij officio laminam à pontificibus delatam, quiuis conijciet. Cùm igitur Iacobum bractea ac mitra illa ornari ſolitū multò certius legamus, quàm alios Apoſtolos, certè ſacerdotio functum, & ſacrificio inter Chriſtianos longè probabilius concludamus, neceſſe eſt. Non tacebo quod duobus locis Ignatius Apoſtolis proximus Stephanum in ſacerdotio miniſtraſſe Iacobo Hieroſolymis, non obſcurè commemorat. Nihil ſine Epiſcopis agas, inquit. Sacerdotes enim ſunt: tu verò miniſter ſacerdotum: illi baptiſant, ſacra faciunt, ordinant, manus imponunt: tu verò eis miniſtras, vt Hieroſolymis ſanctus Stephanus Iacobo & presbyteris. Quid diaconi, niſi imitatores Angelicarum virtutum, miniſtrantes miniſterium purum & immaculatum, vt ſanctus Stephanus, beato Iacobo: & Timotheus ac Linus Paulo: & Anacletus, & Clemens, Petro?

Ad Heronē diaconū. Epi. ad Trallianos quā omnes veteres agnoſcunt. Hæreſ. 79.

Epiphanius myſteriorum ac ſacrificij ducem Iacobum fratrē Domini inter Apoſtolos ſtatuit. A quo, inquit, Epiſcopo & prædictis Apoſtolis conſtitutæ ſunt ſucceſſiones Epiſcoporum & presbyterorum in domo Dei, & nuſquam mulier inter hos eſt ad ſacrificandum conſtituta.

Vnde probetur, Liturgiam hanc tribuendam Iacobo.

CAPVT VIII.

SI Ratio quæritur, qua Liturgia hæc, & ſacrificandi modus ſcriptus à Iacobo comprobetur, ex ſtilo & rebus petendam cenſeo. Oratio ſimpliciſſima, neque Epiſtolæ diſſimilis. Res non diuerſæ ab his quæ in eadem canonica continentur, & cū vitæ genere valde conſentientes. Tam pius in Deum vixit, tam aſſiduus precator pro populo, vt Oblie ſeu melius Ophliæ, id eſt præſidij pro Iſraël cognomentum retulerit, vt genua callum contraxerint, ſicut ex alijs narrat Euſebius: vt frons etiam occalluerit ex procumbendi conſuetudine, quemadmodum apud Chryſoſtomum eſt. Omnia hæc, Sermo ſine artificio, Operum ac pietatis ardens commendatio. De orando tam frequens oratio atque exhortatio, malè hactenus habuit nonnullarum ætatum, quemadmodum noſtræ, hæreticos, vt eius epiſtolā quaſi ſtramineam obtererent. Neque illos ſperamus æquiores futuros huic, quæ in lucem exit, ſacrificij adminiſtrationi, quæ certe hominis mores cū ſimplicitate non minus prodit, quàm Epiſtola. Ritus ab Apo-

Lib. 2. cap. 23. in Matt.

ſtolicis

ſtolicis *temporibus non diſcrepant, vt qui ferè idem planè ſint* cum *his, quos* Dionyſius *percurrit, aut Chryſoſtomus varijs ope*rum *ſuorum locis, vti à nobis habes poſterius collectos, aut alij* Apoſtolis *vicini, ſicut tertio volumine non diſsimulabimus.* Miſſam *hanc ad Iacobum refert Proclus, cuius ſtilus in præfa*tione *hîc appoſita, non alienus videtur à Proclo, qui adeò vehe*mentem *catholicum egit contra Neſtorium. Extat eius epiſtola* inter *libros* cyrilli.

Ad eundem refert Nicolaus Methones Epiſcopus. *Eiuſdē eſſe agnoſcit Marcus* Epheſinus *licet non ſincerè catholicus. Agnoſcit Cardinalis Beſsario, eamq́; eximit ab Apocryphis, vt certæ fidei à Græcis habitam fuiſſe audiamus. hos habes in hoc volumine ſuo ordine collocatos.* Ex *hac Miſſa hæreticos refellit vniuerſale Concilium cognomento in* Trullo *ſub Iuſtiniano, cuius verba ſunt:*

Quoniam nouimus quòd in Armeniorum regione vinū tan- Cano.32.
tum in ſacra menſa offerunt, aquam illi non miſcentes, qui in- Græca
cruentum ſacrificium peragunt, prætexentes Eccleſiæ *Doctorem* habes ini-
Ioannem Chryſoſtomum, propter hæc verba in interpretatione tio codi-
Matthæi. Cuius rei gratia non aquam, ſed vinum poſt reſurre- cis Græ-
ctionem bibit? Pernicioſam quandam hæreſin radicitus euellere ci cū Pro-
voluit, eorum qui aqua in myſterijs vtuntur, ita vt oſtenderet, clo, & a-
quia & quando hoc myſteriū tradidit, vinū tradidit, & quan- lijs.
do poſt reſurrectionē in nuda myſterij menſa vino vſus eſt: ex Citatur
germine autem, ait, vitis, quæ certè vinum non aquam produ- de conſe-
cit. His verbis exiſtimant magiſtrum prohibere aquæ oblatio- cratione
nem in ſancto ſacrificio: vt iam nunc ab ignorantia liberentur, diſtinc. 1.
illius patris mentem orthodoxè aperimus. Cùm *enim antiquā* Canone.
prauamq́ue Hydroparaſtarum hæreſin, qui pro vino ſola aqua Ia.
in ſacrificio vſi ſunt, ſubuerteret, vt oſtenderet illos aduerſari Apoſtolicæ traditioni, illam orationem compoſuit, quandoquidem & ſuæ Eccleſiæ vbi eſt illi paſtoralis adminiſtratio tradita, aquam vino miſcendam tradidit, quando incruentum peragi ſacrificium oportet, ex precioſo & honorando noſtri redemptoris latere ſanguine & aqua, contemperationem attendens, quæ in totius mundi viuificationem effuſa eſt, & peccatorum redemptionem. Et in omni etiam Eccleſia, vbi ſpiritalia luminaria refulſerunt, hic ordo diuinitus traditus ſeruatur. Nam & Iacobus Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundùm carnem frater, cui pri-

cui primùm Hieroſolymitanæ Eccleſiæ thronus creditus, & Baſilius Cæſariæ archiepiſcopus, cuius gloria omnem terrarũ orbem peruaſit, myſtico nobis in ſcripto tradito ſacrificio, ita peragendam in ſacro myſterio ex aqua & vino ſacrum poculũ ediderunt. Et qui Carthagine conuenerunt ſancti patres, ita apertè tradiderunt, vt in ſacris nihil niſi corpus & ſanguis Domini offeratur, quemadmodum ipſe Dominus tradidit, hoc eſt, panis & vinum aqua mixtum. Si quis ergo epiſcopus vel presbyter, non ſecundùm traditum ab Apoſtolis ordinem facit, vt aqua vino mixta, ſic incruentum offerat ſacrificium, deponatur, vt imperfectè ac ſimpliciter myſterium enuncians, & quæ tradita ſunt, innouans.

SANCTI PATRIS NOSTRI PROCLI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOpolitani de traditione Diuinæ Miſſæ.

MVLTI quidem & alij diuini paſtores, qui Apoſtolis ſucceſſerunt, ac Eccleſiæ doctores, ſacrorum illius diuinæ Miſſæ myſteriorum rationem explicantes, ſcriptis mandatam Eccleſiæ tradiderunt. in quibus primi & clariſſimi ſunt beatus Clemens ſummi illius Apoſtolorum diſcipulus ac ſucceſſor, qui ſacroſancta illa myſteria à ſanctis Apoſtolis ſibi reuelata, in lucem edidit: & diuus Iacobus, qui in ſortem Eccleſiæ Hieroſolymitanæ adminiſtrandæ vocatus fuit, quiq; huius primus Epiſcopus à primo illo & ſummo pontifice Chriſto Deo noſtro conſtitutus eſt. Magnus porrò poſteà Baſilius hominum ſocordiam & ignauiam conſpiciens, eoſque nihil aliud quàm terrena & abiecta cogitantes, & ob id longitudinis Miſſæ pertæſos, non quòd ſuperuacaneum aliquid aut nimis longum continere eam arbitraretur, ſed vt ſimul orantium atq; audientiũ ignauiam atq; pigritiam præcideret, propterea quod multum in ea temporis poneretur, breuiorem recitandam dedit. Etenim poſtquàm Seruator noſter in cœlum aſſumptus eſt, Apoſtoli priuſquàm per omnem terrarum diſpergerentur, conſpirantibus animis conuenientes ad toto die orandum conuertebantur: et cùm multam conſolationem in myſtico illo dominici corporis ſacrificio poſitam inueniſſent, fuſiſſimè et longa

longa oratione Miſſam decantabant. hæc enim diuina ſacra vnà cũ docendi ratióne coniuncta, cæteris rebus anteponenda exiſtimabant. Atq; maiori & alacriori rerũ diuinarum & ſacrificij ſacroſancti ſtudio & deſiderio flagrabãt, & illud obnixè amplectebantur, quòd in memoria ſemper haberent verbum illud Domini dicentis: Hoc eſt corpus meum, &: Hoc facite in meam commemorationem, &: Qui manducat meam carnẽ, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Quare & contrito ſpiritu multas preces decantabant, diuinum numẽ impenè orantes: quinetiam eos qui ex Iudæis ac Gentilibus recenter illuſtrati erant, ad religionem Dei & pietatem erudiebant docebantq; veteri doctrina relicta, ſacris illis & pietate plenis Miſſæ myſterijs, ſenſus ſuos & mentem imbuerunt. Per has igitur preces ſpiritus ſancti aduentum expectabant, vt eius diuina præſentia propoſitum in ſacrificium panẽ & vinum aquæ permixtum, ipſum illud corpus & ſanguinem ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti efficiat. Qui quidem religioſus ritus obſeruatur ad hoc vſq; tempus, & ad finem vſque ſeculi florebit. At poſteri abiecta fidei firmitate, & feruore, negocijs huiuſce ſeculi & curis mundi mancipati & immerſi, Miſſæ longitudinem (vt dixi) pertæſi, vix conueniebant ad audienda Domini verba. Quare diuus Baſilius medica quadam ratione vſus, breuiorem eam ac conciſiorem reddit. Haud multo pòſt pater noſter Ioannes, cui aurea lingua cognomen dedit, curam ouium, vt paſtorem decet, magna alacritate animi ſuſcipiens, ac hominum naturæ ſocordiam atque ignáuiam proſpiciens, fibras omnes & radices huius prætextus ſatanici prorſus auellere voluit. Quare multa præcidit, et vt breuior eſſet, conſtituit: ne ſenſim homines libertatem, & otiũ maximè amplectentes, fallacibus & furioſis aduerſarij ſermonibus decepti, ab hac apoſtolica & diuina traditione deſiſterẽt: quod multis ſæpè accidiſſe varijs in locis ad hũc vſque diem deprehendimus.

DIVI-

DIVINA MISSA SANCTI IACOBI APOSTOLI ET fratris Domini.

PEccatorum multitudine inquínatum ne me ſpreueris, Domine Deus noſter. Ecce enim accedo ad diuinum hoc & ſupercœleſte myſterium tuum, indignus quidem, ſed tua bonitate confiſus, emitto tibi vocē, Deus ſis mihi peccatori propitius: peccaui in cœlum & corā te, neq; dign⁹ ſum, qui oculos obuertā huic ſacræ & ſpiritali mēſæ, in qua vnigenitus filius tuus, & domin⁹ noſter Ieſus Chriſtus, mihi, qui peccator ſum, & omnibus maculis labefactatus, myſticè proponitur in ſacrificium. Proinde hanc orationē, & gratiarum actionē tibi offero, vt mihi ſpirit⁹ tuus paracletus mittatur, fortificans ac inſtaurās me ad hāc Miſſam, dignumq́; me habe, qui vocē illam, quā ex te, populo annunciaui, citra meā damnationē proferā, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo benedictus es vnà cum omnibus modis ſancto & bono, & viuificatore, atq; cōſubſtantiali tibi ſpiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio cum aſſiſtit Altari.

Gloria patri, & filio, & ſpiritui ſancto, trino, & vni, luci diuinitatis, quæ eſt ſingulariter in trinitate, & quæ ſine diuiſione diuiditur. Trinitas enim vnus Deus omnipotens, cuius glo-

riam

riã cœli enarrant: terra verò eius dominationẽ, & mare eius omnipotentiã, ac omnis creatura ſiue ea ſenſu aliquo ſentiatur, ſiue ratione tãtũ intelligatur, eius magnificentiã ſemper prędicat: quia eum omnis gloria, honor, potentia, magnificẽtia & decus decet, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio cùm incenditur thus, in ingreſſu & principio Miſſæ.

Dñe Ieſu Chriſte, Dei ſermo, qui tua ſpõte te Deo ac Patri victimã irreprehẽſam in cruce obtuliſti, duplicis ille naturę carbunculus, qui forcipe labia ꝓphetæ attigiſti, & eius peccata abſtuliſti, tãge & noſtros, qui peccatores ſumus, ſenſus, ac nos purga omni macula, puroſque nos ſiſte ſancto Altari tuo, vt tibi laudis ſacrificium offeramus: & præſenté hunc ex nobis inutilibus ſeruis tuis ſuffitum recipe, in odorem ſuauitatis, fœtoreq́; animæ & corporis noſtri fragrantẽ redde, ac vi illa ſpirit⁹ tui ſanctificante, nos ſanctifica: ſolus enim tu ſanctus es, qui ſanctificas, & ſanctificaris, fidelibusque impartiris, quem vnà cum æterno patre tuo, ac modis omnibus ſancto, bono, & viuifico ſpiritu tuo, gloria decet nunc, & ſemper, ac in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio in principio.

Benefice Rex ſeculorum, vniuerſæq́; creaturæ opifex, recipe ad te accedentem eccleſiã tuã per Chriſtum tuum, & ſingulis, quod vtileeſt, perfice, omnes ad perfectionẽ adhuc, & nos

nos gratia tuę ſanctificatiõis dignos redde,nos in ſanctã tuã eccleſiam congregans,quã tibi aſ-ſeruiſti precioſo Sãguine vnigeniti Filij tui Domini,& ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti:cum quo benedictus es, & laudatus vnà cum ſanctiſsimo & bono, viuificoque ſpiritu tuo, nunc, & ſemper,& in ſecula ſeculorum. Amen.

Diaconus Dominum rurſus oremus.

Sacerdos dicit Orationem,cùm incenditur thus in ingreſſu congregationis.

Deus,qui admiſiſti Abelis dona,Noë,& Abraami Sacrificium, Aaronis & Zachariæ thymiama,accipe, quęſo, de manibus noſtris, qui ſumus peccatores, thus hoc, quod tibi adolemus in odoré ſuauitatis, noſtrorumq; peccatorum remiſsioné,ac totius populi tui:quia benedictus es, & te gloria decet patré, & filium, ac ſpiritum ſanctum,nunc & ſemper.

Diaconus: Domine benedic.

Sacerdos ipſi adprecatur.

Dominus & Deus noſter Ieſus Chriſtus,qui per imméſam bonitaté ac amorem acerrimum crucifixus eſt, & lancea, clauisq; perfodi nõ recuſauit: qui arcanum ac tremendum hoc myſterium ad recordationem æternã nobis propagandum exhibuit, benedicat hoc in Chriſto Deo tuum miniſterium,benedicat etiã ingreſſum noſtrum,perfecteque abſoluat exhibitionem ſacri huius noſtri miniſterij, ineffabili ſua miſeratione,nunc,& ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Orans

Orans Diaconus, reſpondet:

Dominus benedicat, dignosq́ue nos faciat, qui ſeraphicè dona feramus, & canticum illud celeberrimum diuini atq; ter ſancti hymni accinamus ei, qui nullius rei eſt indigus quiq; omni perfectione ſanctificante pluſquam plenus eſt, nunc, & ſemper.

Deinde canere incipit D*iaconus in ingreſſu.*

Vnigenite fili, & verbum Dei, qui es immortalis, ac dignatus es propter noſtram ſalutē, ex ſancta deipara ſemperq; virgine Maria carnem induere: ſine vlla conuerſione homo factus es, cruciq́ue affixus Chriſte Deus, ac morte mortem cōculcaſti, vnus cùm ſis ſanctæ illius trinitatis, cum patre, ſanctoque ſpiritu conglorificatus, ſerua nos.

Sacerdos hanc Orationem dicit à foribus vſque ad Altare.

Deus omnipotens, Dominus magni nominis, qui nobis aditum ad ſancta ſanctorum dediſti, per aduentum vnigeniti filij tui, Domini ac Dei, ſeruatoriſque noſtri Ieſu Chriſti, ſupplices tuam imploramus, iuocamuſque bonitatem, quandoquidem contremiſcimus, ac trepidamus ad ſanctum altare tuum acceſſuri, fac illabatur in nos Deus tua bona gratia, & noſtras animas ſanctifica corporaque & ſpiritus, necnon cogitationes noſtras ad pietatem conuerte, vt pura cōſcientia tibi dona offetamus, munera, fructuum oblationes, vt ea deleantur delicta, quæ admiſimus, & vt toti populo tuo ſis pro-

propitius, idq; gratia & miſeratione ac benignitate vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es in ſecula ſeculorum. Amen.

Poſt quàm ſacerdos ingreſſus eſt ad altare, dicit:

Pax omnibus. *Populus:* Et ſpiritui tuo.

Sacerdos.

Dominus benedicat nos omnes, & ſanctificet in ingreſſu & celebratiõe diuinorum & immaculatorum myſteriorum, animasq; beatas requieſcere faciat cũ ſanctis & iuſtis, ſua ipſius gratia & benignitate, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Deinde Diaconus Collectam dicit.

In pace Dominum oremus.

Vt nobis pacem de cœlo det, ac benignè nobiſcũ Deus agat, & ſeruet, animas noſtras, dominum oremus.

Vt etiã vniuerſo mundo pacem largiatur, & omnes eccleſias vniat, Dominum oremus.

Vt remittat nobis peccata, ac cõdonet delicta noſtra, atque liberet nos ab omni tribulatione, ira, periculo, neceſsitate, & hoſtium inſultu, Dominum oremus.

Deinde Cantores canunt illum hymnum ter ſanctũ:

Sancte Deus, ſancte fortis, ſancte immortalis, miſerere noſtri.

Deinde ſacerdos, inclinans ſe, orat:

Clemens, & miſericors, lõganimis, & multæ miſericordiæ, Domine verax, reſpice ex prõpto habitaculo tuo, & exaudi nos ſupplicibus verbis te orantes, ac libera nos ab omni tenta-

tione

tatione diaboli & hominum, & ne tuum auxilium à nobis auertas, noſque ne grauius corripias, quàm vires noſtræ ferant: non enim ſuperádis aduerſis, nos ſufficimus: ſed tu Domine potens es, ſeruare nos, & eripere ab omnibus calamitatibus & aduerſis. Libera nos Deus pro tua bonitate ab omnib⁹ anguſtijs ac moleſtijs huius mundi, vt pura conſcientia ad ſanctũ altare tuum ingreſsi, beatumq́ue & ter ſanctum hymnum recinentes vnà cum cæleſtibus virtutibus, illum citra vllam tui offenſionẽ tibi mittamus, ac tibi grato & diuino oblato ſacrificio, digni abs te habeamur vita æterna.

Exclamatio.

Quoniam ſanctus es Domine Deus noſter, & in ſanctis habitas, ac requieſcis, & tibi gloriã ac ter ſanctum hymnum illũ mittimus, patri, & filio, ac ſpiritui ſancto, nunc & ſemper, & in ſecula. *Pop.* Amen.

Sacerdos. Pax omnibus. *Pop.* Et ſpiritui tuo.

Cantores. Alleluia.

Deinde leguntur fuſiſsimè Oracula ſacra veteris Teſtamenti & Prophetarum, & filij Dei incarnatio demõſtratur, paſsio, reſurrectio ex mortuis aſcẽſus in cælum, ſecundus præterea aduentus eius cum gloria. Atque id fit ſingulis diebus in ſacra & diuina Miſſa.

Poſt lectionem & doctrinam, Diaconus dicit:

Dicamus omnes, Domine miſerere.

Domine omnipotens, Deus patrum noſtrorum, oramus te, exaudi nos.

Vt pacem deſuper mittat, & ſeruet animas

noſtras, Dominum oremus.

Vt totus mundus pace fruatur, ſerueſque ac faueas populo omni, qui Chriſtum amplectitur, te rogamus, exaudi nos: liberesq; ab omni tribulatione, ira, periculo, ac neceſsitate, captiuitate, morte amara, & iniquitatib⁹ noſtris, te rogamus, exaudi nos.

Pro populo circunſtãte, & expectãte à te largã & magnã miſericordiã, ſupplices oram⁹ te, vt effundas in eum viſcera miſericordiæ tuæ.

Saluum fac Deus populum tuum, & benedic hæreditati tuæ.

Viſita mundum tuum in miſericordiã, & miſerationibus tuis.

Extolle cornu Chriſtianorum precioſæ, & viuificæ crucis potentia.

Domine multum miſericors, te ſupplices oramus, exaudi nos te rogantes, & miſerere.

Populus dicit ter: Domine miſerere.

Diaconus.

Oremus Dñm, vt peccata nobis dimittat, noſtriſq; delictis det veniã, & liberet nos ab omni tribulatione, ira, periculo, & neceſsitate.

Vt dies omnes tranſigamus in perfectione, ſanctitate, pace, & ſine peccato, omnes à Domino petamus.

Angelum pacis, fidelẽ ducem, cuſtodẽ animarum, & corporum noſtrorum, à Domino petamus.

Veniam & remiſsionẽ peccatorum ac delictorum noſtrorum, à Domino petamus.

Quæ

Quæ bona & vtilia ſunt animis noſtris, & corporibus, & vt pacē mundo det, à Domino petamus.

Vt reliquũ vitæ noſtrę tēpus in pace & bona valetudine peragamus, à Domino petamus.

Vt in Chriſtiana ſynceraq; fide ad fidē vſque ſine dolore, moleſtia, ac infamia, perſeueremꝰ: & bonā defenſionē ante verendum & tremendum tribunal Chriſti, à Chriſto petamus.

Sacerdos.

Tu enim es bona illa annunciatio, illuminatio, ſeruator, & cuſtos animarum, & corporũ noſtrorum, Deus, & vnigenitus tuus filius, & ſpiritus tuus ſanctiſsimus nunc, & ſemper.

Populus. Amen.

Commemorantes ſanctiſsimā, immaculatam, glorioſiſsimam dominam noſtram matrē Dei, & ſemper virginem Mariā, cum omnibus ſanctis, & iuſtis, nos ipſos, & inter nos, & omnem vitam nòſtram Chriſto Deo commendemus. *Populus.*

Tibi Domine.

Sacerdos.

Deus, qui ſanctis ac diuinis ſalutaribusq; oraculis tuis, nos inſtituiſti, illumina noſtras animas, qui peccatores ſumus, vt quæ prædicta ſunt, aſſequi poſsimus, nec auditores tantũ ſpiritalium canticorũ cernamur, ſed & bonorum operum factores, fidemq; præſtemus non ſimulatam, vitam inculpabilem, & conuerſatiònem irreprehenſam.

Exclamatio.

In Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo benedictus es, cum ſancto, bono, & viuifico ſpiritu tuo, nunc & ſemper, & in ſecula:

Pop. Amen. *Sacerdos.* Pax omnibus.

Pop. Et ſpiritui tuo.

Diac. Capita noſtra Domino inclinemus.

Pop. Tibi Domine.

Sacerdos orat, dicens:

Domine viuificator, & bonorum ſuppeditator, qui hominibus Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, beatam ſpem vitę æternæ dediſti, dignos nos facito, qui in ſanctitate hoc quoque tibi diuinum ſacrum perficiamus, vt futura beatitudine perfruamur.

Exclamatio.

Vt ſub tua potẽtia ſemper protecti, & in lucem veritatis deducti, tibi gloriam & gratiarũ actionem referamus, patri & filio, & ſpiritui ſancto, nunc, & ſemper. *Pop.* Amen.

Diaconus.

Nullus catechumenorum, nullus eorũ, qui nondum initiati ſunt ad ſacra, nullus eorum qui orare nobiſcum non poſſunt, ingrediatur. Recognoſcite vos inuicem. Ad fores. omnes recti. Deum rurſus oremus

Sacerdos dicit orationem incenſi:

Domine omnipotens Rex glorię, Deus qui omnia noſtri antequã ea fiãt, adſis nobis in hac ſancta hora, te inuocantibus, & redime nos ab infamia peccatorum, expurga mentem noſtrã

&

& cogitationes ab impuris cupiditatibus ac impoſtura mundi, omniq́ue diabolica ſuggeſtione, & ſuſcipe de manu noſtra qui peccatores ſumus hunc ſuffitum, quemadmodum accepiſti ea quæ Abel, Noë, Aaron, & Samuël, ac Sancti tui omnes obtulerunt: ab omni mala te nos liberans, & ſeruans, vt tibi ſemper grati ſimus, te adoremus, glorificemus patrem, vnigenitũq́ue filium tuum, & ſpiritum tuum ſanctum, nunc, & ſemper, & in ſecula.

Et inchoant lectores hymnum Cherubicum.

Sileat omnis humana ac mortalis caro, ſtetq́ue cum metu & tremore, ac nihil terreſtre apud ſe ipſam cogitet: Rex enim regnãtium, & Dominus dominantiũ, Chriſtus Deus noſter, progreditur vt immoletur, ac detur in cibum fidelibus. ipſum autem antecedunt angelorum chori cũ omni imperio & potentia, Cherubim multorum oculorum, ac Seraphim ſex alarum faciesq́ue velantia, & cum clamore canentia, hymnum, Alleluia, Alleluia, Alleluia.

Sacerdos adferens ſancta dona, hanc Orationẽ dicit:

Deus, Deus noſter, qui panem cæleſtem, cibum vniuerſi mundi, Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum demiſiſti: ſeruatorẽ, redemptoremq́ue ac benefactorem, benedicentem, & ſanctificantem nos, ipſe benedic huic oblationi, & eam admitte ad ſupercæleſte Altare tuum: memẽto, vt bonus & humanus, eoruum qui obtulerunt & propter quos obtulerunt: noſq; conſerues inſontes, & inculpatos in hac ſacra tuo-

rum diuinorum myſteriorũ operatione, quoniam ſanctificatum eſt,ac glorificatum, venerandum omni ex parte, & magnificum nomẽ tuum,patris & filij, & ſpiritus ſancti, nunc, & ſemper,& in ſecula.

Sacerdos Pax omnibus.

Diaconus. Domine,benedicito.

Sacerdos.

Benedictus Deus,benedicens, & ſanctificãs nos omnes in hac oblatione diuinorum, & ab omni labe mundorũ myſteriorum,& in quiete & tranquillitate beatas componens animas cum ſanctis & iuſtis,nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum

Diac. Sapienter attendamus.

Sacerdos.

Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cæli et terræ:et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum filium Dei. *Et reliqua ſymboli fidei.*

Deinde orat, ceruice inclinata.

Deus vniuerſorum, & Domine, indignos nos, hac hora dignos redde benigniſsime, vt puri & mũdi ab omni dolo,& omni ſimulatione,in vnum cõiungamur inter nos pacis ac charitatis vinculo,cõfirmati ſanctificatione diuinę tui cognitionis, per vnigenitum filium tuum, Dominum & Seruatorẽ noſtrum Ieſum Chriſtum,cum quo benedictus es cum ſancto, bono & viuificatore ſpiritu tuo, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Dia-

Diaconus.

Stemus honeſtè, ſtemus reuerenter, ſtemus cum timore Dei, & cum cordis cõpunctione. In pace Dominum oremus. *Sacerdos.*

Quoniam Deus es pacis, miſericordiæ, dilectionis, commiſerationis, & humanitatis, tu & vnigenitus filius tuus, & ſpiritus tuus ſanctus, nunc, & ſemper.

Pop. Amen. *Sacerd.* Pax omnibus.

Pop. Et ſpiritui tuo.

Diaconus.

Oſculemur inter nos in ſancto oſculo. Capita noſtra Domino inclinemus.

Sacerdos, inclinans ſe, hanc Orationem dicit.

Tu qui ſolus es dominus, & miſericors De⁹, inclinãtibus ceruices ſuas coram ſancto altari, & petentibus abs te dona ſpiritalia, emitte gratiam tuã bonã, & benedic omnibus nobis omni benedictione ſpiritali, & quæ adimi nõ poſſit, qui in altis habitas, & humilia reſpicis.

Exclamatio.

Quoniã laudabile, adorabile, & pergloriosum eſt nomẽ tuum ſanctiſsimum, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. *Diac.* Domine benedic.

Sacerdos.

Dominus benedicet, & vnà miniſtrabit nobiſcum omnibus, gratia ſua & benignitate.

Et rurſus:

Dñs benedicet, & dignos nos faciet, qui aſsiſtam⁹ ſancto altari, nũc & ſemper, & in ſecula.

Et rurſus:

Benedictus Deus,qui benedicit & ſanctificat nos omnes qui aſsiſtimus,&operamur immaculatis ipſius myſterijs,nunc & ſemper & in ſecula.

Diaconus Collectam catholicam & vniuerſalem facit.

In pace dominum oremus.

Pop. Domine miſerere.

Diaconus.

Serua,miſerere,commiſerare, ac cuſtodi nos Deus tua gratia.

Vt mittat Deus de cœlo pacem, & vt nobis benignus ſit,animasque noſtras ſeruet, dominum oremus.

Pro ijs qui ſunt vtiles,& præclara opera exequuntur in ſanctis Dei Eccleſijs, qui pauperes commendatos habent,viduas,&orphanos,peregrinos,& indigentes,&qui nobis mãdarunt vt memoriam eorum haberemus in orationibus,dominum oremus.

Pro ſenibus & imbecillis, infirmis, laborantibus,& ijs qui infeſtantur ab immundis ſpiritibus,vt Deus celeriter ſanitatem & ſalutem eis mittat,dominum oremus.

Pro ijs qui in virginitate & caſtitate,in monaſterijs, ac in venerando connubio degunt: & pro ſanctis patribus & fratribus,qui in montibus,ſpeluncis, & foraminibus terræ exercentur,dominum oremus.

Pro nauigantibus, iter facientibus, peregrinan-

nantibus Chriſtianis, ac pro fratribus noſtris, qui in captiuitate, exilio carcere, & dura ſerui tute agunt, vt in pace reuertantur, dominum oremus.

Pro remiſsione peccatorum, & pro venia erratorum noſtrorum, & vt liberemur ab omni tribulatione, ira, periculo, & neceſsitate, & inſultu hoſtium, dominum oremus.

Vt aërem temperatum reddat, pluuias lenes, rores benignos, fructuum magnam vim, & vt annus plenam nobis omnium rerum copiam ſuppeditet, & totius anni curriculo, fructus nobis abundent, dominum oremus.

Pro omnibus patribus, & fratribus noſtris, præſentibus, & nobiſcum orantibus in hac ſancta hora, & omni tẽpore, vt ſtudioſi, laborioſi, alacres, ac diligentes ſint, dominum oremus.

Pro omni anima Chriſtiana afflicta, & vexata, miſericordiæ & auxilij Dei indigente, & vt errantes reuertantur, & redeant ad pietatem, vt infirmi cõualeſcant, captiui liberẽtur, patreſque ac fratres noſtri qui antè obierunt, in pace requieſcant, dominum oremus.

Vt oratio noſtra exaudiatur, & accepta ſit coram Deo, & vt mittat nobis largam miſericordiam, & commiſerationem ſuam, dominum oremus.

Commemorationẽ agamus ſanctiſsimæ, immaculatæ, glorioſiſsimę, benedictę, dñæ noſtrę matris Dei, & ſemper virginis Mariæ, ac omnium ſanctorum & iuſtorum, vt precibus at-

que interceſsionibus eorum omnes miſericordiam conſequamur.

Pro propoſitis precioſis, cœleſtibus, ineffabilibus, immaculatis, glorioſis, reuerendis, horrendis, & diuinis donis, & vt ſeruet præſentem ſacerdotem qui ea offert, dominum Deum ſupplices imploremus.

Pop. Domine miſerere. *Ter.*

Deinde ſignacula Crucis Sacerdos facit ſuper dona, & ſtans, apud ſe ſic dicit:

Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, hominibus bona voluntas. *Ter.*

Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. *Ter.*

Impleatur os meum laude tua domine, vt celebrẽ gloriam tuam, toto die magnificentiã tuam. *Ter.*

Patris. Amen. Filij. Amen. Et ſpiritus ſancti. Amen. nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Et inclinans ſe hinc & inde, dicit:

Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipſum.

Et reſpondent:

Spiritus ſanctus veniet ſuper te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi.

Deinde Sacerdos diffuſè:

Domine dñe, qui viſitaſti nos in miſericordia & cõmiſeratione, & nobis abiectis peccatoribus ac indignis ſeruis tuis, conceſsiſti, vt confidentes accederemus ad ſanctum altare tuum, & offe-

& offeremus tibi verendũ hoc & incruẽtum
ſacrificium pro noſtris peccatis, & ignorantijs
populi, reſpice in me ſeruum tuũ inutilem, &
dele per viſcera miſericordiæ tuæ delicta,& pu
ra redde labia mea,& cor ab omni iniquinatio
ne carnis & ſpiritus,& auerte à me omnẽ cogi
tationem turpem,& inſipientem,& idoneum
me fac virtute ſpiritus tui ſanctiſsimi ad hoc ſa
crum miniſteriũ,& recipe me tua bonitate ac-
cedentem ad ſanctum altare tuum. Et placeat
tibi domine, vt hæc quę offerimus dona mani-
bus noſtris, accepta tibi ſint, meisq; infirmita-
tibus condones: & ne me proijcias à facie tua,
neque meam indignitatem auerſeris, ſed miſe
rere mei ſecundùm magnam miſericordiã tuã,
& ſecundùm multitudinẽ miſerationum tua-
rum dele iniquitates meas, vt inculpatè acce-
dẽs ante gloriam tuam, dignus ſim, qui operiar
protectione vnigeniti filij tui,& illuminatione
ſpiritus tui ſanctiſsimi, nec vt ſeruus peccati re-
probus fiam, ſed vt ſeruus tuus gratiam inue-
niam,& miſericordiã, ac peccatorum remiſsio
nem coram te, nunc,& in futuro ſeculo. Nę do
minator omnipotens,& omnibus viribus præ
dite domine, exaudi orationẽ meam: tu es e-
nim qui omnia in omnibus agis,& abs te om-
nes quærimus in omnibꝰ auxilium & ſubſidiũ,
& ab vnigenito filio tuo,& à bono & viuificã-
te,& conſubſtantiali ſpiritu, nunc,& in ſecula.

Deus, qui propter magnum atque ineffabi-
lem erga homines amorẽ, miſiſti filium tuum
vni-

vnigenitum in mundũ, vt ouem errantem reduceret, ne auerſeris nos peccatores, verẽdum hoc, & incruẽtum ſacrificium attrectantes: nõ enim noſtra iuſtitia cõfidimus, ſed benigna miſericordia tua, qua genus noſtrum redimis, ſupplicamus, & imploramus bonitatem tuam, ne myſterium hoc, quod ad ſalutem nobis diſpenſatum eſt, in condemnationem populo ſit, ſed in abolitionem peccatorum, ac animarum, & corporum renouationem, vtque Deo & patri gratum ſit, per miſericordiam & humanitatem vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es cum ſanctiſsimo, bono, & viuificante ſpiritu tuo, nunc, & ſemper, & in ſecula.

Domine Deus qui nos creaſti, & in hanc vitam protuliſti, qui nobis viam ad ſalutẽ oſtendiſti, & benignè nobis myſteria cęleſtia detexiſti, quique nos huic miniſterio præfeciſti in virtute ſanctiſsimi ſpiritus tui: placeat tibi dñe, vt nos miniſtri ſimus tui noui Teſtamẽti, ac ſacrificij immaculatorum tuorum myſteriorum: & admitte nos accedentes ac ſanctum tuum altare, ſecundùm multitudinem miſericordię tuę, vt digni ſimus, qui offeramus tibi munera, & ſacrificium pro nobis, & pro ijs, quæ popul' per ignorantiam admiſit: daque nobis, dñe, vt tibi cum omni metu, ac pura conſcientia hoc ſacrificium ſpiritale, atque incruentum offeramus: quod vbi admiſeris in ſanctum, ſupercęleſte, ac intellectuale tuum altare, in odorẽ ſuauitatis ſpiritalis, viciſsim mitte nobis gratiam ſpiritus

tui

tui ſanctiſsimi. ô Deus, reſpice in nos, & ad noſtrum hoc rationale obſequium intuere, idque accipe, vt Abel dona accepiſti, Noë ſacrificia, Moſis & Aaronis ſacerdotia, Samuelis pacifica, Dauidis pœnitentiam, Zachariæ incenſum: vt de manu Apoſtolorum tuorum verũ hunc cultum accepiſti, ita quoq; è manibus noſtris qui peccatores ſumus, recipe munera hæc propoſita per tuam benignitatem: & fac vt oblatio noſtra grata, & acceptabilis ſit per ſpiritum ſanctũ ſanctificata, in propitiationem peccatorum noſtrorum, & eorum quę populus per ignorãtiã, admiſit & in requiẽ animarum eorum, qui ante nos dormiunt, vt & nos abiecti, & peccatores, & indigni ſerui tui, digni habiti, qui ſine dolo miniſtremus ſancto altari tuo, mercedem accipiamus fidelium, & prudentium diſpenſatorum, gratiamq; inueniamus, & miſericordiam in die illa tremenda retributionis tuæ inſtæ, & bonæ.

Oratio velaminis.

Gratias tibi, ô domine Deus noſter, agim⁹, quòd nobis fiduciam dederis ad ingreſſum ſanctorum tuorum: quam renouaſti nobis viã recentem, & viuentem, per velamen carnis Chriſti tui. Dignos igitur cùm nos feceris qui ingrediamur in locum tabernaculi gloriæ tuæ, ſimulque intra illud velum, & aſpiciamus ſancta ſanctorum, flectimus genua ad tuã bonitatem, domine, miſerere noſtri. quãdoquidem veremur & tremimus, quum tuum ſanctũ altare nobis

acce-

accendendum eſt,&offerẽdum ſacrificium hoc verẽdum, & incruentum pro noſtris peccatis, & pro ijs,quæ populus per ignorantiam admiſit. Emitte, ô Deus,tuam bonam gratiã,& ſanctifica animas noſtras,corpora,ſpiritusque: & cõuerte cogitationes noſtras ad pietatẽ, vt in pura conſcientia, tibi oleum pacis offeramus, ſacrificium laudis, per miſericordiam & benignitatem vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es,cũ ſancto, bono, & viuificatore ſpiritu tuo,nunc, & ſemper. *Pop.* Amen.

Sacerdos. Pax omnibus.

Diaconus.

Stemus honoſtè,ſtemus reuerenter, ſtemus cum timore Dei,& compunctione: attenti ſimus diuinæ oblationi,vt Deo pacẽ offeramus.

Pop. Oleum pacis, ſacrificium laudis.

Sacerdos.

Et reuelans inuolucra ænigmatum,quę ſymbolicè hoc ſancto ſacrificio circundantur, clarè nobis oſtende: & imple oculos noſtri intellectus luce illa incomprehẽſibili,& paupertatem noſtrã purificatã ab omni iniquinamento carnis,& ſpiritus,dignã effice,quę accedat ad hoc verendum & horrẽdum miniſterium: quia mirum in modũ benignus & miſericors Deus es, & tibi gloriam, & gratiarum actionem referimus,Patri,& filio, & ſancto ſpiritui, nunc, & ſemper,& in ſecula.

Deinde Exclamatio.

Charitas domini & patris,gratia domini & filij

filij,& communicatio, ac donum ſpiritus ſancti, ſit cum omnibus vobis.

Pop. Et cum ſpiritu tuo.

Sacerd. Attollamus mentem, & corda.

Pop. Dignum & iuſtum eſt.

Deinde ſacerdos orat:

Verè dignum,& iuſtum eſt, decens & debitum, vt te laudemus, te hymnis celebremus, tibi benedicamus, te adoremus, tibi laudem decantemus, tibi gratias agamus omnis creaturę viſibilis, ac inuiſibilis opifici, theſauro æternorum bonorũ, fonti vitæ, & immortalitatis, omnium Deo, ac domino: quẽ cæli, & cæli cælorũ laudibus celebrãt, ac omnis virtus eorum: ſol & luna, vniuerſusq́ue aſtrorum chorus, terra, mare, & omnia quæ in eis ſunt: Hieruſalem cæleſtis cõgregatio, eccleſia primogenitorum deſcriptorum in cęlis: ſpiritus iuſtorum & prophetarum: animę Martyrum & Apoſtolorum, Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus, Poteſtates, ac Virtutes tremendę, Cherubimq́; multos oculos habẽtia, & Seraphim ſex alis prædita, quæ duabus quidem alis operiunt facies ſuas: duabus verò, pedes, & reliquis duabus volantia, clamant alterum ad alterum inceſſabili voce, perpetuis laudibus.

Exclamatio.

Hymnum triumphalem tuę magnificæ gloriæ, clara voce canentia, clamantia, glorificantia, vociferentia, ac dicentia;

Popu-

Populus.

Sanctus, ſanctus, ſanctus, dominus ſabaoth, plenum cœlū & terra gloria tua, oſanna in excelſis.

Benedictus qui venit in nomine domini, oſanna in excelſis.

Sacerdos ſignacula faciens crucis ſuper dona, dicit:

Sanctus es rex ſeculorum, & omnis ſanctitatis dominus & dator: ſanctus & vnigenitus filius tuus, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quē omnia feciſti: ſanctus & ſpiritus tuus ſanctus, qui omnia perſcrutatur, etiā profunditates tuas: qui Deus es: ſanctus es omnipotēs, & in omnia poteſtatem habens, bone, reuerēde, miſericors, & cōpatiēs, maximè creaturæ tuæ, qui feciſti hominem ex terra ad imaginē & ſimilitudinē tuā: qui dediſti ei vt paradiſo frueretur: qui eum poſtquàm tranſgreſſus eſt man datum tuum, & lapſus eſt, non deſpexiſti, neq; dereliquiſti, ò benigne, ſed correxiſti eum, vt miſericors pater, eum per legem vocaſti, per prophetas eum inſtituiſti: poſtremò autem, ipſum vnigenitum filium tuum dominū noſtrū Ieſum Chriſtū demiſiſti in mundū, vt veniēs tuam renouaret, atq; exuſcitaret imaginē: qui de cœlo deſcendit, & carne indutus eſt ex ſpitu ſancto. & Maria virgine, matreque Dei: qui conuerſatus cum hominibus, omnia diſpenſauit ad ſalutē generis noſtri: & qui voluntariā, & viuificam per crucem mortem expers, ipſe peccati pro nobis peccatorib⁹ ſubiturus, ea no

cte qua

cte qua tradebatur, vel potius ſeipſum tradebat pro vita & ſalute mundi.

Deinde ſacerdos panem manibus accipiens, dicit:

Accipiẽs panẽ in ſanctas, immaculatas, inculpabiles & immortales man⁹ſuas, in cœlum ſuſpiciens, ac tibi Deo, & patri oſtẽdens, gratias agens, ſanctificans, frangens, dedit nobis diſcipulis ſuis, & Apoſtolis, dicens:

Diaconi dicunt:

In remiſsionẽ peccatorum, & in vitam æternam. *Deinde exclamat.*

Accipite, comedite: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur, & datur in remiſsionem peccatorum.

Pop. Amen.

Deinde accipit calicem, & dicit:

Similiter poſtquã cœnauit, accipiens calicẽ, & permiſcens ex vino & aqua, & aſpiciẽs in cœlum, ac oſtendens tibi Deo, & patri, gratias agens, ſanctificans, benedicens, implens ſpiritu ſancto, dedit nobis diſcipulis ſuis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic eſt ſanguis me⁹, noui teſtamenti, qui pro vobis & multis effunditur, & datur in remiſsionem peccatorum.

Pop. Amen.

Sacerdos.

Hoc facite in meã cõmemorationem: quotieſcunque enim comederitis panem hunc, & hunc calicem biberitis, mortẽ filij hominis annunciatis, & reſurrectionem eius confitemini, donec veniat.

Dicunt Diaconi:

Credimus,& confitemur. *Populus.*

Mortem tuā domine annunciamus,& reſur rectionem tuam confitemur.

Sacerdos.

Memores igitur,& nos peccatores paſsionū eius viuificarum,crucis ſalutaris,ac mortis,ſepulchri,& reſurrectionis à mortuis,tertio die, aſcēſionis in cælos,& aſſeſsionis eius ad dexte ram tuā Dei & patris,& ſecundi glorioſi,& tre medi eius aduētus, cùm veniet cum gloria ad iudicādum viuos & mortuos,cùm reddet vnicuiq; ſecundùm opera eius,offerimus tibi domine,hoc ſacrificium venerādū,& incruētum, orātes, ne ſecundùm peccata noſtra nobiſcum agas,neq; ſecundùm iniquitates noſtras retribuas nobis, ſed ſecundùm æquitatē tuā & ineffabilem humanitatē tuā prętergrediens,atq; delēs chirographum illud, quod eſt cōtra nos famulos tuos, largire nobis cœleſtia, & æterna tua dona,quæ oculus non vidit,& auris nō audiuit,& in cor hominis non aſcenderunt, quæ præparaſti,Deus,diligentibus te:neq; propter me, & propter mea peccata repudies populū, benigne domine.

Deinde dicit,ter repetens:

Populus enim tuus, & Eccleſia tua ſupplicant tibi. *Populus.*

Miſerere noſtri, domine Deus,pater omnipotens. *Rurſus ſacerdos dicit:*

Miſerere noſtri Deus omnipotens.

Miſe-

Miſerere noſtri Deus, ſeruator noſter.

Miſerere noſtri, Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam, & dimitte ſuper nos, & ſuper hæc dona propoſita ſpiritum tuum ſanctiſsimum.

Deinde inclinata ceruice, dicit:

Dominum, viuificum, vnà tecum Deo patre, & vnigenito filio tuo aſsidentē, ſimul regnantem, conſubſtantialē, & coæternum, qui loquutus eſt in lege, & prophetis: & in nouo tuo Teſtamento, qui deſcendit in ſpecie columbæ ſuper dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in Iordane fluuio, & manſit ſuper eum: qui deſcēdit ſuper Apoſtolos tuos in ſpecie ignearum linguarum, in cœnaculo ſanctæ & glorioſæ Siō in die pentecoſtes: ipſum ſpiritum tuum ſanctiſſimum demitte nunc quoq;, domine in nos, & in hæc dona ſancta propoſita.

Et erigens ſe, exclamat:

Vt ſuperueniens, ſancta, & bona, & glorioſa ſua præſentia ſanctificet, & efficiat hunc panē corpus ſanctum Chriſti tui.

Pop. Amen. *Sacerdos.*

Et calicem hunc precioſum ſanguinē Chriſti tui. *Pop.* Amen.

Sacerdos apud ſe ſtans.

Vt ſit omnibus ex his ſumentibus in remiſſionem peccatorum, & in vitam æternā, in ſanctificationē animarum, & corporum, ad fructus bonorum operum ferendos, in confirmationē ſanctæ tuæ catholicæ & Apoſtolicæ Ec-

cleſiæ, quã fundaſti ſuper petram fidei, vt portæ Inferorum ne præualeant aduerſus eam: liberans eã ab omni hæreſi, & ſcãdalis, & ijs qui operantur iniquitatem: ſeruans eam vſque ad conſummationem ſeculi:

Et inclinatus, ait:

Offerimus tibi, domine, & pro ſanctis tuis locis, quos glorificaſti diuina apparitione Chriſti tui, & aduẽtu ſanctiſsimi tui ſpiritus: & præcipuè pro glorioſa Sion, matre omnium Eccleſiarum: ac pro ſancta tua Catholica, & Apoſtolica Eccleſia, quæ eſt per vniuerſum orbem: largà dona ſancti tui ſpiritus, nunc quoq; ſuppedita ei Domine.

Memento, Domine, & ſanctorum patrum, fratrumq;, qui in ea ſunt, ac epiſcoporum, qui per vniuerſum orbem orthodoxa fide diſtribuunt verbum tuæ veritatis.

Memẽto, Domine, & omnis ciuitatis ac regionis, eorumque qui in orthodoxa fide in ijs habitant, vt in pace, ſecuritateq; degant.

Memento, Domine, nauigãtium, iter facientium, peregrinãtium Chriſtianorum, in vinculis, & cuſtodijs detentorum, captiuorũm, exulum, eorum qui ad metalla & ſupplicia dãnati ſunt, & qui in dura ſeruitute agunt, patrum, & fratrum noſtrorum.

Memento, Domine, infirmorum, & laborãtium, & eorum qui ab immũdis ſpiritibus infeſtantur, vt à te Deo celeriter ab ijs ſanentur, & ſeruentur.

Me-

Memento, domine, omnis animæ Chriſtianæ afflictæ, & vexatæ, implorantis miſericordiam, & auxilium à te Deo: conuerſionis etiā errantium.

Memento, domine, laborantiū & miniſtrantium nobis, patrum, & fratrum noſtrorum, propter nomen ſanctum tuum.

Memento, domine, omnium, vt benignè illis facias: omnium miſerere, domine, omnibus nobis reconciliare: redde multitudinem populi tui pacificam, diſsipa ſcādala, oboleto bella: ſiſte hæreſeωn irruptiones, pacem tuā, tuamq; charitatem largire nobis, Deus, Seruator noſter, qui es ſpes omnium finium terræ.

Memento, Domine, temperiei aëris imbriū lenium, mitis roris, vbertatis fructuum, & in totius anni circulum benignitatis tuæ, oculi enim omnium in te ſperant, & tu das illis eſcam in tempore opportuno: aperis tu manum tuā, & imples omne animal benedictione.

Memento Domine, eorum qui fructificant, & præclara edunt facinora in eccleſijs tuis ſanctis: & eorum qui pauperes, viduas, orphanos, peregrinos, & egenos in memoria habent: & eorum omnium qui nobis mandarunt, vt ſui memores eſſemus in orationibus.

Præterea meminiſſe digneris, Domine, eorum, qui has oblationes obtulerunt hodierno die ad ſanctum altare tuū, & pro quibus vnuſquiſq; obtulit, vel in mente habet, & eorum, quos nuper tibi recenſui.

Memento, domine, ſecundùm multitudinẽ miſericordię tuę, & miſerationũ tuarum, mei etiam qui abiectus & inutilis ſeruus tuus ſum, & diaconorum circunſtãtium ſanctum Altare tuum: ac largire eis vitam inculpatam: eorum miniſteriũ ſine macula conſerua, & gradus bonos aſſere tibi, vt inueniamus miſericordiã, & gratiam cum omnibus ſanctis tuis, qui ab æterno tibi placuerunt per generationẽ ac generationem, maiorum noſtrorum, patrum, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum Confeſſorum, Doctorum, Sanctorum, & omnis ſpiritus iuſti in fide Chriſti tui conſummati.

Aue Maria gratia plena: dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quia ſaluatorem peperiſti animarũ noſtrarum.

Deinde exclamat Sacerdos:

Præcipuè ſanctiſſimæ, immaculatæ ſuper omnes benedictę, glorioſæ dominæ noſtræ, deiparæ ſemperque virginis Mariæ.

Cantores.

Dignum eſt, vt te verè beatam dicamus deiparam, ſemper beatã, & omnibus modis irreprehenſam, & matrẽ Dei noſtri, honosabiliorẽ quàm Cherubim, & glorioſiorem quàm Seraphim, quæ ſine corruptione Deum verbum peperiſti, te reuera deiparam magnificamus.

Et rurſus canunt:

Tibi, ô plena gratiæ, vniuerſa creatura gratulatur,

latur, angelorum cętus, & hominũ genus, quę es tẽplum ſanctificatum, paradiſus ſpiritalis, virginum gloria, ex qua Deus carnẽ aſſumpſit, & puer factus eſt Deus noſter, qui eſt ante ſecula. tuum enim vterum thronum fecit, & tuũ ventrẽ latiorem, ac ampliorẽ cœlis ipſis reddidit. tibi, ò gratiæ plena, vniuerſa creatura gratulatur: gloria tibi.

Diac. Memento, domine Deus noſter.

Sacerdos inclinatus dicit:

Memẽto, Dñe Deus noſter, ſpirituum & vniuerſę carnis, quorũ memoriã egimus, & quorum nõ egimus, orthodoxorum ac rectè de fide ſentiẽtium, ab Abel iuſto vſq; ad hodiernũ diẽ: fac eos requieſcere in regione viuentium in regno tuo, & delicijs paradiſi, in ſinu Abrahæ, Iſaac, & Iacob, ſanctorum patrum noſtrorum: vnde exulat dolor, triſtitia, & gemitus: vbi præſidet lumẽ vultus tui, & perpetuò refulget. noſtræ verò vitæ fines, Chriſtianos, acceptabiles, & peccatis puros in pace dirige, domine, domine, colligẽs nos ſub pedes electorum tuorum, quando voles, & vt voles: duntaxat, ſine infamia, & offenſionibus, per filium tuum vnigenitum dominum, Deum, ac ſeruatorẽ noſtrum Ieſum Chriſtum: ipſe enim ſolus eſt qui abſq; peccato apparuit ſuper terram.

Diaconus.

Et pro pace & tranquillitate totius mundi, & ſanctarum Dei Eccleſiarum, & pro quibus vnuſquiſq; obtulit, vel cogitat offerre, & pro

omni populo circunſtante,& pro omnibus.

Pop. Pro omnibus.

Sacerdos exclamat.

Per quæ, & nobis, & ipſis vt benignus, & humanus. *Populus.*

Remitte, ignoſce, & condona, Deus, peccata noſtra voluntaria, & nõ voluntaria: quę opere admiſimus, quæ verbo: quæ prudẽtes, & imprudentes: quæ noctu, quæ interdiu: quæ animo & cogitatione: omnia nobis condona, vt bonus, & benignus.

Sacerdos.

Gratia, & miſericordia, ac benignitate vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es, & glorificatus, cum ſanctiſsimo bono, & viuifico ſpiritu tuo, nunc, & ſemper, & in ſecula.

Pop. Amen. *Sacerdos.* Pax omnibus.

Pop. Et ſpiritui tuo.

Diaconus.

Etiam atque etiam ſemper dominum in pace oremus.

Pro oblatis & ſanctificatis precioſis, ſupercęleſtibus, ineffabilibus, immaculatis, glorioſis, tremẽdis, horrẽdis, diuinis donis domino deo, oremus.

Vt dominus Deus noſter, acceptis ijs in ſanctum & ſupercæleſte, mentale, & ſpiritale altare ſuum, in odorem ſpiritalis fragrantiæ, rependat, ac mittat nobis diuinam gratiam, & donũ ſanctiſsimi ſpiritus, oremus.

Vnitatem fidei, & communicationem ſanctiſsi-

ctiſsimi eius, & adorandi ſpiritus poſtulantes, nos ipſos, ac inter nos inuicē, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo commendemus.

Pop. Amen.

Sacerdos ad hæc orat.

Deus, & pater domini & Dei, ac Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, magni nominis dominus, natura beata, bonitas effuſa, Deus omnium, ac dominus, qui es benedict⁹ in ſecula, qui ſedes ſuper Cherubim, qui à Seraphim glorificaris, cui aſsiſtunt mille milia, & decies milies decies millena milia ſanctorum angelorum, & archā-gelorum militiæ, dona tibi oblata, munera, frugum oblationes, accepiſti in odorem ſuauitatis: ſanctificareq́ue & perficere dignatus es, ô bone, gratia Chriſti tui, & aduentu ſanctiſsimi ſpiritus tui, ſanctifica, domine, & animas noſtras, corpora, & ſpiritus: noſtras quoque mentes tange, explora conſciētias, omnemq́; malam cogitationem à nobis aufer, omnē impudicam ratiocinationem, omnem turpem cupiditatem, indecentem omnem cogitationem, omnem inuidiam ac ſuperbiam & hypocriſin: omne mendacium, omnē dolum, omnē huius vitæ diſtractionem, omnem auaritiā, omnem vanā gloriam, deſidiā omnē, omne vitium, omnem iram, omnem iracundiā, omnem iniuriarum recordationem, omnē blaſphemiā, commotionem omnem carnis & ſpiritus alienam à voluntate ſanctitatis tuæ.

Excla-

Exclamatio.

Et dignare dñe benigne, vt nos audacter, & cõfidéter, inculpatè, puro corde, animo cõtrito, facie minimè cõfuſa, atq; erubeſcente, labijs ſanctificatis, audeam⁹ inuocare te ſanctum Deum patrem, qui in cœlis es, & dicere:

Populus.

Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum, &c.

Sacerdos inclinatus, dicit.

Et ne nos inducas in tentationem, domine, domine virtutum, qui noſti infirmitaté viriũ noſtrarum: ſed libera nos à malo, & operibus eius, ab omni inſultu, & machinatione eius, propter nomẽ tuum ſanctum, quod inuocatum eſt ſuper noſtram humilitatem.

Exclamatio.

Quoniã tuum eſt regnum, potẽtia, & gloria, patris, & filij, & ſpirit⁹ ſancti, nunc & ſemper.

Pop. Amen. *Sacerd.* Pax omnibus.

Pop. Et ſpiritui tuo.

Diac. Capita noſtra domino inclinemus.

Pop. Tibi domine.

Sacerdos.

Tibi inclinamus, qui ſerui tui ſumus, domine, ceruices noſtras corã ſancto altari tuo, expectantes copioſam à te miſericordiam, abundantem gratiam tuam, & benedictionem demitte nobis, Domine, & ſanctifica animas noſtras, & corpora atq; ſpiritus, vt efficiamur digni, qui ſocij & participes ſim⁹ ſanctorum tuorum

rum myſteriorum, in remiſsioné peccatorum, & in vitam æternam.

Exclamatio.

Tu enim adorandus es, & glorificatus es, ô Deus noſter, & vnigenitus filius tuus, & ſpiritus tuus ſanctiſsimus, nunc & ſemper.

Pop. Amen.

Sacerdos exclamat.

Et erit gratia, & miſericordia ſanctæ, & con ſubſtantialis, increatæ, & adorandæ Trinitatis cum omnibus nobis.

Pop. Et cum ſpiritu tuo.

D*iac.* Cum timore Dei, & reuerentia attendamus.

Sacerdos attollens donum, apud ſe dicit:

Sancte, qui in ſanctis requieſcis, domine, ſan ctifica nos verbo tuæ gratiæ, & aduētu ſanctiſsimi tui ſpiritus: tu enim dixiſti, domine: Sancti eritis, qnoniã ego ſanctus ſum, domine Deus noſter, verbum Dei, incōprehenſibilis, & con ſubſtantialis patri, & ſpiritui ſancto, coæterne, & inſeparabilis, ſuſcipe incorruptum hymnũ in ſanctis, & incruentis ſacrificijs tuis, vnà cum Cherubim & Seraphim, à me quoque peccatore clamante, & dicente:

Exclamatio. Sancta ſanctis.

Populus.

Vnus ſanctus, vnus dominus, Ieſus Chriſt⁹, in gloriam Dei patris, cui gloria in ſecula ſeculorum.

Dia-

Diaconus.

Pro remiſsione peccatorum noſtrorum, & propitiatione animarũ noſtrarum, & pro omni anima afflicta & vexata, miſericordiæ & auxilij Dei indigente, & conuerſione errãtium, curatione infirmorum, liberatione captiuorũ, requie patrum & fratrum noſtrorum, qui ante nos dormierunt, dicamus omnes extẽſa voce, domine miſerere.

Pop. Domine miſerere. *Duodecies.*

Deinde Sacerdos frangit panẽ, dimidiumq́; dextra, ſiniſtra verò dimidium tenet, & quod tenet manu dextra, immergit in calicem, dicens:

Vnio ſanctiſsimi corporis, & precioſi ſanguinis dñi & Dei, ac ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti.

Et ſignat id quod tenet manu ſiniſtra: deinde hoc ſignato alterum dimidium ſignati, ac ſtatim incipit diuidere, & ante omnia diſtribuere in ſingulos calices partem vnam, dicens:

Vnitum eſt, & ſanctificatum, & conſummatum, in nomine patris, & filij, & ſpirit⁹ ſancti, nunc, & ſemper. *Et cùm ſignat panem, dicit:*

Ecce agnus Dei, filius patris, qui tollit peccata mundi, mactatus pro mũdi vita, & ſalute.

Et cùm diſtribuit vnam partem in ſingulos calices, dicit:

Portio ſancta Chriſti, plena gratiæ & veritatis, patris & ſpiritus ſancti, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum.

Deinde incipit diuidere in partes, & dicere:

Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in

loco paſcuæ. *Et reliqua pſalmi.*

Deinde.

Benedicam dominum in omni tempore. *Et reliqua.* *Deinde.*

Exaltabo te Deus meus rex. *Et reliqua.*

Deinde.

Laudate dominum omnes gentes, &c.

Diac. Domine benedic.

Sacerdos.

Dominus benedicet, & cõſeruabit nos à cõdẽnatione in perceptione immaculatorum donorum tuorum, nunc, & ſemper, & in ſecula.

Et poſtquàm abſoluerint, dicit Diaconus.

Domine benedic.

Sacerdos.

Dominus benedicet, & dignos nos faciet, qui puris forcipibus accipiam⁹ igneum carbonem, & imponamus in ora fidelium, ad purgationem & renouationẽ animarum ipſorum, & corporũ, nunc, & ſemper.

Deinde quod ſequitur.

Guſtate, & videte quòd benignus eſt dominus qui in partes diſtributus, ac non diuiſus, & fidelibus impertitus, nec cõſumptus eſt, in remiſsionem peccatorum, & vitam ęternã, nunc & ſemper, & in ſecula.

Diac. In pace Chriſti cantemus.

Cantores.

Guſtate, et videte, quòd benignus eſt dñs.

Sacerdos Orationem dicit ante communionem.

Domino Deus noſter, panis cæleſtis, vita vniuerſi

uerſi, peccaui in cęlum, & corã te, & nõ ſum dignus participes fieri immaculatorum tuorum myſteriorum, ſed vt miſericors Deus, dignum me fac gratia tua, vt citra condemnationẽ particeps fiã ſancti corporis, & prociosi ſanguinis in remiſsionem peccatorum & vitam æternã.

Deinde impertit Clero. Cùm autem attollunt diaconi diſcos & calices ad impertiendum populo, diaconus ait, tollens primùm diſcum:

Domine benedic.

Sacerdos reſpondet:

Gloria Deo, qui ſanctificauit, & ſanctificat nos omnes. *Diaconus ait:*

Exaltare ſupra cœlos, Deus, & ſupra terram vniuerſam: gloria tua, & regnum tuum permanet in ſecula ſeculorum.

Et cùm Diaconus depoſiturus eſt in menſulam, ait Sacerdos:

Benedictum nomen domini Dei noſtri in ſecula. *Diaconus.*

Cum timore Dei & fide, ac dilectione accedite. *Populus.*

Benedictus qui venit in nomine domini.

Et rurſum cùm attollit diſcum de menſula, ait:

Domine benedic. *Sacerdos.*

Serua Deus populum tuum, & benedic hæreditati tuæ. *Sacerdos rurſus:*

Gloria deo noſtro qui ſanctificauit nos oẽs.

Et cùm deponit calicem ſuper ſanctam menſam, Sacerdos dicit:

Sit nomẽ dñi benedictum in ſecula ſeculorũ.

Diaco-

Diaconi & populus dicunt.

Imple os noſtrum laude tua, Domine, & gaudio reple labia noſtra, vt laudemus gloriã tuã, & toto die magnificentiam tuam.

Et rurſus.

Gratias agimus tibi Chriſte, Deus noſter, quoniã dignatus es nos participes fieri corporis & ſanguinis tui, in remiſsionem peccatorũ, & in vitam æternam.

Vt nos à condemnatione conſerues, obſecramus, vt qui bonus & benignus ſis.

Oratio ſuffitus ad extremum veſtibulum.

Agimus gratias tibi ſeruatori, vniuerſorum Deo, pro omnibus bonis, quę nobis præbuiſti, & pro ſumptione ſanctorum, & immaculatorũ tuorũ myſteriorum: & offerimus tibi ſuffitum hunc, orãtes, vt nos cõſerues ſub operimẽto alarum tuarũ, & digneris nos vſq; ad vltimum ſpiraculum vitæ noſtræ participes facere ſanctificationum tuarum in ſanctificationẽ animarum & corporum, in hæreditatem regni cęlorum: quia tu es ſanctificatio noſtra Deus, tibiq; gloriã, & gratiarum actionem referimus, patri, & filio, & ſpiritui ſancto.

Et incipit Diaconus in veſtibulo.

Gloria tibi, gloria tibi, gloria tibi Chriſte rex, verbum patris vnigenitum, quoniã dignatus es, vt nos peccatores & indigni ſerui tui fruamur immaculatis myſterijs tuis in remiſsionẽ peccatorum, & in vitam ęternam. Gloria tibi,

Et cùm veſtibulum tranſierit Diaconus, incipit hunc in modum dicere:

Etiam atque etiam, et omni tempore in pace dominum oremus.

Vt perceptio ſacrorum eius myſteriorum, valeat nobis ad amoliendã omnẽ malam rem, in viaticum æternæ vitæ, in communicationẽ ac donum ſpiritus ſancti, oremus.

Sacerdos orat:

Deus, qui propter multã et ineffabilẽ benignitatẽ cõdeſcẽdiſti infirmitati ſeruorum tuorum, et dignatus es nos mẽſæ huius cęleſtis participes facere, ne condẽnes nos peccatores ob perceptionẽ myſteriorum tuorum immaculatorũ, ſed cõſerua nos benignè in ſanctificatione ſpiritus ſancti tui, vt ſancti effecti, aſſequamur partẽ et hæreditatẽ cum omnibus ſanctis, qui tibi ab æterno accepti fuerunt, in lumine vultus tui, per miſericordiam vnigeniti filij tui domini et Dei, ac ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, cum quo benedictus es, cum ſancto et benigno, atque viuifico ſpiritu tuo: quoniã benedictum et glorificatum eſt, omnibus modis honorãdum, et magnificum nomẽ tuum, patris, et filij, et ſpiritus ſancti, nunc, et ſemper, et in ſecula ſeculorum.

Pop. Amen *Sacerd.* Pax omnibus.

Pop. Et ſpiritui tuo.

Diac. Inclinemus capita noſtra domino.

Sacerdos.

Deus magnus, et mirabilis, reſpice in famu-

los tuos, quoniam tibi ceruices inclinauimus: extende manum tuam fortem, & plenâ benedictionibus, & benedic populo tuo: cōſerua hęreditatem tuam vt ſemper, & perpetuò glorificemus te ſolum viuentem & verum Deū noſtrum, ſanctam & conſubſtantialem trinitatē, patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Exclamatio.

Tibi enim conuenit, & debetur laus & gloria à nobis omnipotens, honor, & adoratio, ac gratiarū actio, patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nunc, & ſemper. *Pop.* Amen.

Diac. In pace Chriſti cantemus.

Et rurſus dicit: In pace Chriſti eamus.

Pop. In nomine Domini, Domine benedic.

Oratio quando dimittitur populus, quæ dicitur à Diacano.

Ex gloria in gloriam progredientes, laudamus te ſeruatorem animarum noſtrarū. Gloria patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nūc & ſemper, & in ſecula laudamus te Seruatorem animarum noſtrarum.

Sacerdos Orationem dicit, ab ipſo altari vſque ad armarium.

Ex virtute in virtutem progredientes, & abſoluto omni diuino ſacrificio in tēplo tuo, nūc etiam te oramus, Domine Deus noſter, dignare nos perfecta benignitate: dirige viā noſtrā, confirma nos, & ſtabili in timore tuo, & nos dignare Regno cæleſti, in Chriſto Ieſu, Domino

noſtro. cum quo benedictus es cum ſancto, bono, & viuifico ſpiritu tuo, nunc, & ſemper, & in ſecula. *Diaconus.*

Etiam atque etiam, ac ſemper in pace Dominum oremus.

Oratio, quæ dicitur in armario, poſtquam dimiſſus eſt populus.

Largitus es nobis, dñe Deus, ſanctificationẽ in perceptione ſanctiſsimi corporis, & precioſi ſanguinis vnigeniti filij tui, Domini noſtri Ieſu Chriſti: impartire nobis gratiam quoque ſpiritus ſancti tui boni, & cõſerua nos inculpabiles in fide: deduc nos in perfectam adoptionẽ, & redemptionem, & in futuras illas æternas fruitiones: tu enim es ſanctificatio, & illuminatio noſtra Deus, ac vnigenitus filius tuus, & ſpiritus tuus ſanctiſsimus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen,

Diac. In pace Chriſti conſeruemur.

Sacerdos.

Benedictus eſt Deus, qui benedicit, & ſanctificat per perceptionem ſanctorum: viuificorũ & immaculatorum myſteriorum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Deinde Oratio propitiationis.

Domine Ieſu Chriſte, fili Dei viuentis, agne, ac paſtor, qui tollis peccatum mundi, qui debitũ duobus debitoribus remiſiſti, & peccatrici mulieri remiſsionem peccatorum eius conceſſiſti, qui ſanitatẽ paralytico cũ remiſsione peccatorum eius largitus es, remitte, cõdona, ignoſce,

noſce, Deus, peccata noſtra voluntaria, & non voluntaria, quæ prudẽtes, & imprudẽtes perpetrauimus, quę per tranſgreſsionem, & inobedientiam fecimus: quæ ſpiritus tuus ſanctiſsimus melius nouit, quàm ſerui tui: & ſi quid à mandatis tuis vt homines carnem geſtãtes, & mundum hunc inhabitantes, vel à diabolo ſeducti, aberrarũt: ſiue dicto ſiue facto, vel in maledictionem inciderunt, aut peculiari anathemate irretiti ſunt, rogo & precor ineffabilem tuam benignitatem, vt verbo abſoluãtur, & vt ipſis condones & iuſiurandum, & peculiare anathema, ſecundùm bonitatem tuam.

Age, Domine Domine, exaudi orationem meam pro ſeruis tuis, & prętermitte, vt iniuriarum immemor omnia eorum errata: ignoſce ipſis omne delictum, et voluntarium, & inuoluntarium: libera eos ab æterno ſupplicio. Tu enim es, qui præcepiſti nobis, dicens: Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cęlis: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta in cælis: quoniam tu es Deus noſter, Deus, qui miſereri, ſeruare, et dimittere peccata potes, ac te gloria decet cum patre ſine principio, et ſpiritu viuifico, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

AMEN.

LITVRGIA SEV MISSA S. BASILII, EX VETVSTIS CODICIbus latinæ tralationis, deſcripta,

Primùm, Patriarchæ, cum ſequentis ordinis clero, eccleſiaſticis veſtimentis induto, offeruntur in ſacrario ab oblationarijs mundatæ, & cõpoſitæ oblatæ, à populis ſuſceptæ, quas ponit in patenis, & adolens ſuper eas, incenſum, dicit hanc Orationem:

DOmine Deus noſter, qui cęleſtẽ panem, eſcam omnis mundi, dominũ Deum noſtrũ Ieſum Chriſtum, miſiſti nobis ſaluatorem, & redemptorem, benefactorem quoque, & benedictorem, atque ſanctificatorem: ipſe & nunc, Domine, benedic voluntaria iſta, & ſuſcipe ea in ſupercœleſti altari tuo. Memento, Domine, cum benignitate, & miſericordia, eorum qui illa efferunt, & pro quibus offeruntur, & immaculatos nos conſerua ſancto tuo myſterio: quoniam ſanctificatum, & glorificatum eſt ſuper omnia glorificũ nomen tuum, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Tunc, ante aduentum Pontificis, intrant Eccleſiã Præsbyter & Diaconus, & ſtantibus ante cancellos, dicit præsbyter, inclinatio capite, hãc Orationẽ ſecretè:

Domine, Deus noſter, cuius poteſtas eſt ſine numero, & gloria ſine mẽſura, qui in miſericordia innumerabilis, & incomprehenſibilis es: ipſe Dominator Domine, ſecundùm clemẽtiam tuam

tuam, reſpice in nos, & in ſanctã domũ iſtã, & fac nobiſcum diuitẽ miſericordiã: tuã quoniã tibi debetur omnis gloria, & honor, & adoratio, patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Et cantant cãtores tres vel quatuor verſus pſalmi, Bonum eſt confiteri Domino.

Poſt quos ſtans Diaconus in ſecundo gradu ambonis, dicit alta voce:

In pace Dominum poſtulemus.

Et iterum Præſbyter dicit ſecretè hanc Orationem:

Domine Deus noſter, ſaluum fac populum tuum, & benedic hæreditatẽ tuã: plenitudinẽ Eccleſiæ tuæ cuſtodi, ſanctifica diligentes decorem domus tuæ glorificantes te diuina virtute tua, & non derelinquas nos Deus ſperantes in te. *Diaconus dicit alta voce:*

Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi nos, De⁹, gratia tua. Sanctiſsimę & intemeratę dominatricis noſtræ Dei genitricis, & ſemper virginis Marię, cum omnibus ſanctis memorantes, nos ipſos, & ad inuicẽ atque omnẽ vitam noſtram Chriſto Deo commendemus.

Populus reſpondet: Tibi Domine.

Præſbyter alta voce.

Quoniã tuum eſt imperium, & tuum eſt regnum, virtus, & gloria, pater, & fili, & ſpiritus ſancte, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Pop. reſpondet: Amen.

Et cantant cantores in ambone tres vel quatuor verſus pſalmi:

Dominus regnauit, decorem indutus eſt.

Cum Alleluia. *&*, Gloria.

Poſt Gloria. *dicit Præsbyter:*

Vnigenite fili, & verbum Dei, cùm ſis immortalis, dignatus es propter noſtram ſalutem incarnari, & de ſancta Dei genitrice, & ſemper virgine Maria immutabiliter humanari ac crucifigi: Chriſtus Deus noſter, morte mortem calcaſti, vnus qui es de ſancta Trinitate conglorificatus patri, & ſancto ſpiritui, ſaluos nos fac.

Diaconus in ipſo loco ſtans, dicit:

In pace Dominum poſtulemus.

Pop. reſpondet: kyrie eleiſon.

Præsbyter ſecretè:

Qui communes iſtas, & conſonantes nobis dediſti orationes, quiq; duobus vel tribus cõſonãtibus in nomine tuo poſtulationes tribuere promiſiſti, ipſe & nunc ſeruorum tuorum poſtulationes commodè adimple, dans nobis in præſenti ſeculo agnitionem tuæ veritatis & in futuro vitam æternam. *Diaconus.*

Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi nos, Deus gratia tua.

Sanctiſsimæ, & intemeratæ dominatricis noſtræ, Dei genetricis, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memorantes, nos ipſos, & adinuicem atq; omnem vitam noſtram Chriſto Deo commendemus.

Pop. reſpondet: Tibi Domine.

Præsbyter alta voce.

Quia benignus & clementiſsimus es, Deus noſter,

noſter,& tibi gloriam offerimus,patri,& filio, & ſpiritui ſancto, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. *Pop.reſpondet.* Amen.

Et cantant Cantores:

Venite exultemus Domino. *Cum Antiphona.*

Saluos nos fac fili Dei, qui ſurrexiſti à mortuis,cantantes tibi Alleluia.

LITANIA I.

Et procedit Pontifex. *Diac.dicit:*

In pace Dominum poſtulemus.

Pop.reſpondet. Kyrie eleyſon.

Pontifex dicit:

Domine Deus noſter, qui cõſtituiſti in cęlis ordines, & militiã angelorum in miniſterium gloriæ tuæ, fac cum introitu noſtro introitum ſanctorum Angelorum fieri cõminiſtrantium, & cõglorificãtium tuã benignitatẽ:quia te decet omnis gloria,& adoratio,& tibi gloriã offerimus patri,& filio, & ſpiritui ſancto, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Pop.reſpondet. Amen

Diac. In pace Dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Pro ſuperna pace, & ſalute animarum noſtrarum, Dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleyſon. *Diac.*

Pro ſancta domo iſta,& cum fidei reuerentia,& timore Dei,introëuntibus in eam, Dominum poſtulemus. *Pop.* Kyrieeleyſon.

Diaconus.

Pro Archiepiſcopo noſtro N.honorifico ſa-

cerdotio in Chriſti miniſterio, & omni clero, & populo, dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon.

Diaconus.

Pro liberatiōe noſtra ab omni tribulatione, ira, periculo, & anguſtia, dominū poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon.

Pontifex ſecretè Orationem ad ter ſanctum hymnū.

Deus ſanctus, qui in ſanctis requieſcis, & ter ſancta voce à Seraphim laudaris, & à Cherubim glorificaris, & ab omni cœleſti virtute adoraris: qui ex nihilo eſſe feciſti vniuerſa, qui creaſti hominē ſecundùm imaginē, & ſimilitudinē tuam, omniq; tuo dono eum ornaſti, dans poſtulanti ſapientiā, & intellectum, & non deſpiciens peccantē, ſed poſuiſti pœnitentiam in ſalutē: qui dignatus es nos humiles & indignos ſeruos tuos in hora hac ſtare corā altari gloriæ tuæ, & debitam tibi adorationem & glorificationē offerre: tu Domine, accipe ex ore noſtro peccatorum, ter ſanctum hymnum, & viſita nos in benignitate tua, & indulge nobis omne delictum, voluntarium etiam & non voluntarium. Sanctifica noſtras animas & corpora, & da nobis in ſanctitate deſeruire tibi omnibus diebus noſtris, interceſsionibus ſanctæ Dei genitricis, & omnium ſanctorū qui à ſeculo glorificauerunt te.

Leuante ſacerdote caput, Diaconus dicit:

Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi nos De⁹, gratia tua.

San-

Sanctæ, & intemeratæ dominatricis noſtræ, Dei genitricis & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memorãtes, nos ipſos, & adinuicem, atq; omnẽ vitam noſtram Chriſto Deo commendemus.

Pop. reſpondet. Tibi Domine.

Sacerdos excelſa voce:

Quia ſanctus es Deus noſter, & tibi gloriã offerimus, patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nũc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Pop. reſpondet. Amen.

Et cantant cantores:

Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus & immortalis, miſerere nobis.

Et aſcendit Pontifex cum Sacerdotibus & Diaconis ad Thronum, & deſcendentibus Cantoribus de ambone, dicit Pontifex: Pax vobis.

Reſpondet populus: Et cum ſpiritu tuo.

Et ſedet Pontifex cum Sacerdotibus, ſtantibus Diaconis ac Subdiaconis, & clero, & populo, & cantatur reſponſum in ambone. Inde legitur Apoſtolus. Inde, Alleluia *cantatur.*

Deinde deſcendit Pontifex de ſede, & inclinanti ſibi Diacono, dicit:

Dominus dabit verbum euangelizantibus virtutem ſuam.

Et legitur Euangelium, ſtantibus omnibus, cum timore, & reuerentia.

LITANIA. II.

Lecto Euangelio Diaconus in ambone.

Dicamus omnes, Kyrie eleiſon.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Ex omni anima, & ex omni mente dicamus omnes, Kyrie eleiſon.. *Pop.* Kyrie eleiſon.

Iterum Diaconus:

Domine omnipotens, Deus patrum noſtrorum, qui es diues in miſericordia, & benignus in miſerationibus, poſtulam9 te, exaudi, & miſerere. *Pop.* Kyrie eleiſon. *Diac.*

Qui non vis mortem peccatorum, ſed conuerſionem, & vitam, ac pœnitentiam, poſtulamus te, exaudi, & miſerere.

Pop. Kyrie eleyſon. *Diac.*

Pro ſancta domo iſta, & cum fidei reuerẽtia, ac timore Dei introeuntibus in eã, Dominum poſtulemus. *Pop.* Kyrie eleyſon. *Diac.*

Pro Archiepiſcopo noſtro N. honorifico ſacerdotio in Chriſti miniſterio, & omni clero, & populo, Dominum poſtulemus,

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Pro pijſsimo, & à Deo conſeruando Imperatore noſtro, omniq; palatio, & exercitu eius, Dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Pro quo & pugnare Dominum Deum noſtrum, & ſubijcere ſub pedibus eius omnẽ hoſtem, & bellatorum, Dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Pro liberatione noſtra, ab omni tribulatiõe, ira, & periculo, & anguſtia, Dominum poſtulemus. *Pop.* Kyrie eleiſon. *Diac.*

Pro circunſtante populo, & expectante eã,

quæ

quæ apud eum eſt, diuitem miſericordiã Dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Miſerere noſtri Deus, ſecundùm magnã miſericordiã tuam, poſtulamus te, exaudi, & miſerere.

Pop. Kyrie eleiſon. *Per duodecim vices: tunc conuertit ſe Pontifex ad Populum, et facit tres cruces ſuper eum: primam in medio, ſecundam, ad ſiniſtram partem, tertiam, ad dexteram: & conuertit ſe iterum ad altare, & dicit:*

Quia miſericors & clementiſsimus Deus es, & tibi gloriã offerim⁹, patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorũ.

Pop. reſpondet. Amen.

Oratio fidelium prima.

Tunc eleuans manus Pontifex dicit ſecretè.

Domine Deus noſter, extenſam iſtã poſtulationẽ ſuſcipe à ſeruis tuis, & miſerere noſtri ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ, & magnitudinem miſerationũ tuarum, & mitte ſuper nos, ac ſuper omne .n populum tuum, expectantem eam quæ apud te eſt, diuinã miſericordiam.

Et exclamat alta voce:

Quia miſericors & clementiſsimus es Deus: & tibi gloriam offerimus, patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nũc & ſemper, & in ſecula ſeculorũ.

Pop. reſpondet. Amen. *Diac.*

Orate, fideles, pro catechumenis, poſtulãtes vt Dominus eis miſericors ſit.

T Pop-

Pop. Kyrie eleyſon. *Diac.* Inſtruat eos verbo veritatis.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.* Reuelet eis Euangelium iuſtitiæ.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.* Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi eos Deus, gratia tua. *Pop. reſpondet.* Kyrie eleyſon.

Diaconus.

Catechumeni capita veſtra dño inclinate.

Pop. Tibi Domine.

Pontifex ſecretè Orationem catechumenorum.

Domine Deus noſter, qui in cœlis habitas, & reſpicis in omnia opera tua, reſpice in ſeruos tuos catechumenos, qui inclinauerunt ceruices ſuas in conſpectu tuo: impone eis Domine leue iugum: fac eos mēbra Eccleſiæ tuæ, & idoneos eos fac lauacro regenerationis, remiſsione peccatorum, & indumēto incorruptionis, & agnitione filij tui veri Dei noſtri.

Pontifex excelſa voce:

Vt & ipſi nobiſcum glorificent honorificentiſsimum & magnificētiſsimum nomē tuum, patris, & filij, & ſpirit⁹ ſancti, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. *Pop. reſpondet.* Amen.

Diaconus alta voce:

Omnes catechumeni procedite, catechumeni procedite, omnes catechumeni procedite, Nemo de catechumenis remaneat. Omnes fideles, iterum, atque iterum in pace Dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon.

Tunc

Tunc procedunt catechumeni ſi ſunt:

Pontifex ſecretè:

Tu Domine, oſtendiſti nobis magnum iſtud ſalutis myſterium, tu dignos nos feciſti miſeros, & indignos ſeruos tuos fieri miniſtros ſancti altaris tui: idoneos nos fac virtute ſancti tui ſpiritus, in miniſterio iſto, vt indãnabiliter ſtantes, in conſpectu ſanctæ gloriæ tuæ, offeramus tibi ſacrificium laudis: tu es enim operans omnia in omnibus. Da Domine & pro omnibus noſtris peccatis, & populi tui ignorantia, acceptabile, & ſuſceptibile fieri ſacrificium noſtrũ in conſpectu tuo.

Diaconus ipſe qui legit Euangelium.

Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi nos Deus, tua gratia. *Pop.* Kyrie eleiſon.

Pontifex voce excelſiori.

Quia te decet omnis gloria, honor, & adoratio, pater, & fili, & ſpiritus ſancte, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. *Pop.* Amen.

LITANIA. III.

Diaconus.

Iterum, atq; iterum in pace Dominum poſtulemus. *Pop.* Kyrie eleyſon.

Diaconus.

Pro ſuperna pace, & ſalute animarum noſtrarum, in pace Dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Pro liberatione noſtra, ab omni tribulatione, ira, periculo, & anguſtia, Dominum poſtulemus. *Pop.* Kyrie eleiſon.

Pon-

Pontifex ſecretè Orationem fidelium ſecundam.

Deus, qui viſitaſti in miſericordia, & in miſerationib⁹ humilitatẽ noſtrã, & ſtatuiſti nos humiles, & peccatores, ac indignos ſeruos tuos in cõſpectu ſanctæ glorię tuę, miniſtrare ſancto altari tuo, tu cõforta nos virtute ſancti tui ſpiritus in miniſterio iſto, & da nobis ſermonem in apertione oris noſtri, ad inuocandam gratiam ſancti ſpiritus tui ſuper proponenda munera.

Diaconus in ambone.

Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi nos, De⁹, gratia tua. *Pop.* Kyrie eleiſon.

Pontifex voce excelſiori.

Vt ſub imperio tuo ſemper cuſtoditi, tibi gloriã offeramus, patri, & filio, & ſpiritui ſancto, & nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Pop. Amen.

Deſcendit Diaconus de ambone, & cantant cantores, ac populus.

Qui cherubim myſticè imitamur, & viuificæ Trinitati ter ſanctum hymnum offerimus, omnẽ nunc mundanam deponamus ſolicitudinem, cuti Regem omnium ſuſcepturi, cui ab angelicis inuiſibiliter miniſtratur ordinibus. Alleluia.

Interea deportantur, & proponuntur munera à præſbyteris, & poſt lauationẽ manuum, petit miniſtros pro ſe orare, & reſpondent:

Spiritus ſanctus ſuperueniat in te, & virtus altiſsimi obumbret te, & comminiſtret tibi.

De-

Depoſitis muneribus, & ſuper altare compoſitis, dicit Diaconus:

Iteremus poſtulationem noſtram Domino. Pro propoſitis honorificis munerib⁹ Domino Deo noſtro, & pro commodis & bonis animarum noſtrarum, Dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Pro ciuitatę noſtra, & omni ciuitate & regione, & his qui in fide Chriſti habitant in eis, Dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleyſon. *Diac.*

Pro temperie bona aëris, & abundantia fructuum terræ, & tempore pacifico, Dominum poſtulemus. *Pop.* Kyrie eleiſon. *Diac.*

Pro nauigãtibus, iter agẽtibus, ægrotis, captiuis, & ſalute eorum, Dominum poſtulem⁹.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Pro liberatione noſtra ab omni tribulatione, ira, periculo, & anguſtia, Dominum poſtulemus. *Pop.* Kyrie eleyſon.

Pontifex ſecretè:

Domine Deus noſter, qui creaſti nos, & induxiſti in vitã hãc, qui oſtẽdiſti nobis vias ſalutis, qui dediſti nobis cœleſtium myſteriorum reuelationẽ, tu es, qui poſuiſti nos in miniſtrationẽ hãc in virtute ſpiritus tui ſancti: proſperare, Dominę, fieri nos miniſtros noui Teſtamẽti tui, & miniſtros ſanctorum myſteriorum tuorum: ſuſcipe nos approquinquãtes ſancto altari tuo, ſecundum multitudinem miſericordię tuæ, vt ſimus digni offerre tibi rationa-

bile

bile iſtud, & abſque ſanguine ſacrificium pro noſtris peccatis & populi ignorãtia: quod ſacrificium accipiẽs in ſanctum & ſupercœleſte, ac intelligibile tuum altare, in odorẽ ſuauitatis, emitte nobis gratiã ſancti ſpiritus. Reſpice in nos, Deus, & vide ſuper ſeruitutẽ noſtrã hãc, & ſuſcipe eam, ſicut ſuſcepiſti Abel munera, Noë ſacrificium, Abrahæ holocauſtum, Moyſi & Aarõ ſacrationes, Samuël hoſtias pacificas, ſicut ſuſcepiſti, de ſanctis tuis Apoſtolis, verum iſtud myſterium, ſic & ex manibus noſtris peccatorũ ſuſcipe munera iſta in benignitate tua, Domine, vt idonei facti, miniſtrare impollutè ſancto altari tuo, inueniamus mercedem fidelium & prudentium miniſtrorum, in die terribili retributionis tuæ iuſtæ. *Diac.*

Suſcipe, ſalua, & cuſtodi nos, Deus, gratia tua. *Pop.* Kyrie eleiſon. *Diac.*

Diem omnem perfectam, ſanctã, pacificam, & abſque peccato, à Domino poſtulemus.

Pop. Da Domine. *Diac.*

Angelum pacis, fidelem ductorem, cuſtodẽ animarum, & corporum noſtrorum, à Domino poſtulemus. *Pop.* Da Domine. *Diac.*

Indulgentiam, & remiſsionem peccatorum noſtrorum, & propitiationem delictorum noſtrorum: bona, & commoda animabus noſtris, & pacem mundi à Domino poſtulemus.

Pop. Da Domine. *Diac.*

Reliquum tempus vitę noſtrę in pace perficere nos, à Domine poſtulemus.

Pop.

Pop. Da Domine. *Diac.*

Chriſtianos fines in vita noſtra:fideles, indoloros,inconfuſos,inexpugnabiles,& boná reſponſionem in terribili, & horribili tribunali Chriſti, Chriſtum Dominum poſtulemus.

Pop. Da Domine. *Diac.*

Sanctæ, & intemeratæ dominatricis noſtræ, Dei genitricis, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis,memorantes,nos ipſos & adinuicem, atque omnem vitam noſtrã Chriſto Deo commendemus.

Pop. Tibi Domine.

Pontifex voce excelſa:

Per miſerationes vnigeniti filij tui,cum quo benedictus es, vnà cum ſancto, & benigno, ac viuifico tuo ſpiritu, nunc, & ſemper & in ſecula ſeculorum. *Pop.* Amen.

Pontifiex. Pax omnibus.

Diac. Diligamus inuicem

Et dant omnes pacem. *Diac.* Oſtia. Oſtia.

Et clauduntur oſtia. *Diac.*

Intendamus, & canamus ſymbolum.

Et cantant omnes ſymbolum, incipiente Archidiacono. Poſt ſymbolum leuatur tertiò, & ſic tertiò tollitur linteum deſuper muneribus. Et dicit Diac.

Stemus bene,ſtemus cum timore:intendamus ſanctam oblationem in pace offerre.

Pop. Miſericordiam, pacem, ſacrificium laudis. *Pontifex voce excelſa.*

Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti,& charitas Dei patris, & cõmunicatio ſancti ſpiritus,

 ſit cum

ſit cum omnibus vobis. *Pop.* Et cũ ſpiritu tuo.

Pont. Surſum corda.

Pop. Habemus ad Dominum.

Pont. Gratias agamus Dño Deo noſtro.

Pop. Dignum, & iuſtum eſt.

Pontifex ſecretè.

Qui es dominator Domine, Deus pater omnipotens, adorande, dignum verè, & iuſtũ, ac decẽs eſt magnitudini ſanctitatis tuæ, te laudare, tibi hymnum dicere, te benedicere, te adorare, tibi gratias agere, te glorificare ſolum verum Deum, & tibi offerre in corde contrito, & ſpiritu humilitatis, rationabile hoc miniſteriũ noſtrum: quia tu es qui tribuiſti nobis agnitionem tuę veritatis. Et quis eſt idoneus loqui potẽtias tuas? auditas facere omnes laudationes tuas, vt enarrare omnia mirabilia tua in omni tempore? Domine, Domine vniuerſorum, Domine cæli, & terræ, & omnis creaturę viſibilis, & inuiſibilis, qui ſedes ſuper thronum gloriæ, & reſpicis abyſſos: nõ habens initiũ, inuiſibilis incõprehenſibilis, incircunſcriptus, immutabilis, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, magni Dei, & Saluatoris, ſpei noſtræ, qui eſt imago tuę bonitatis, & obſignatio æqualis figuræ, in ipſo oſtendens te patrem, verbum vitæ, Deus verus, quę eſt ante ſecula ſapientia, vita, ſanctificatio, virtus, lumen verum: à quo ſpiritus ſanctus apparuit, veritatis ſpiritus, adoptionis donum, pignus futurę hęreditatis, initium ęternorum bonorum, viuifica virtus, fons, ſanctificationis: à

quo

quo omnis creatura rationabilis, & intelligibilis confortata, tibi ſeruit, & tibi ęternam offert glorificationē. Quia omnia ſeruiūt tibi. te eñ laudāt angeli, archangeli, throni, dominationes, principat⁹, poteſtates, virtutes, & multiocula Cherubim, tibi adſtant in circuitu Seraphim, ſex alę vni, & ſex alæ alteri, & duab⁹ quidē velant facies eorū, duabus autem pedes, & duabus quidē volāt, & clamāt alterum ad alterū inceſſabilibus vocibus, intacibilibus doxologijs. *Et alta voce:*

Triumphalem hymnum canentia, clamātia, & dicentia. *Et dicit Populus cum Clero:*

Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus ſabbaoth. Pleni ſunt cæli & terra gloria tua, oſanna in excelſis. Benedictus qui venit in nomine Domini, oſanna in excelſis.

ACTIO SECRETA, SEV CANON

Pontifex ſecretè:

Cum his beatiſsimis virtutibus, Domine clementiſsime, & nos peccatores clamamus, & dicimus: Sanctus es verè, & ſanctiſsimus, & non eſt menſura magnificētię ſanctitatis tuę, & ſanctus in omnibus operibus tuis, quia in iuſtitia, & in iudicio vero omnia induxiſti in nos: plaſmaſti enim hominem, puluerem accipiens de terra, & imagine tua Deus honorificaſti eum. Poſuiſti eum in paradiſo deliciarum, immortalitatem vitæ, & delectationem æternorum bonorum in conſeruatione mandatorum tuorū promiſiſti ei; ſed non audientē te verum Deū,

qui creaſti eum, ſed ſuaſione ſerpentis ſeductũ, mortificatum etiam proprijs delictis, exiliaſti eum in tuo iuſto iudicio, Deus, de paradiſo in mũdum hunc: & conuertiſti eum in terram ex qua venit, diſponens ei regenerationis ſalutẽ, quæ eſt in ipſo Chriſto tuo. Non enim conuertiſti plaſma tuũ in finem, quod feciſti benignè neque oblitus fuiſti opus manuũ tuarum, ſed viſitaſti multis modis per viſcera miſericordiæ tuę. Miſiſti enim prophetas, feciſti virtutes per ſanctos tuos, qui per ſingulas generationes, & generationes glorificarũt te. Locutus fuiſti nobis per os ſeruorum tuorum Prophetarum, prę nunciãs nobis futurã fieri ſalutem: legem dediſti in adiutorium, Angelos conſtituiſti cuſtõdes. Quando autem venit plenitudo tẽporis, locutus es nobis in ipſo filio tuo, per quem & ſecula feciſti, qui eſt ſplendor gloriæ tuę, & figura ſubſtantię, portãs etiam omnia verbo virtutis ſuę. Non enim rapinam arbitratus eſt eſſe ęqualis tibi Deo patri, ſed Deus cùm ſit ante ſecula, in terra viſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt, & ex virgine ſancta natus, exinaniuit ſe ipſum, formam ſerui accipiens, cõformis factus corpori humilitatis noſtræ, vt nos conformes faceret imagini gloriæ ſuæ. Quia enim per hominem peccatum introiuit in mundum, & per peccatũ mors properauit, bene placuit vnigenito tuo filio, qui eſt in finibus tuis Dei patris, factus ex muliere, ſancta Dei genitrice, & ſemper virgine Maria, factus ſub lege, condem

nare

nare peccatum in corpore ſuo: vt qui in Adam mortui eramus, viuificaremur in ipſo Chriſto tuo: & inhabitans mundo hoc, dans præcepta ſalutis, diſcedere nos ab erroribus idolorũ, induxit nos in agnitionem veritatis tuę veri Dei, & patris: acquirẽs nos ſibi ipſi populum acquiſitionis, regale ſacerdotium, gentem ſanctam, & purgans nos in aqua, & ſanctificans ſpiritu ſancto, dedit ſeipſum commutationem morti, in qua tenebamur vẽditi ſub peccato: & deſcẽdens per crucem ad inferos, repleret vt ſe ipſo omnia, abſoluit dolores mortis, & reſurgẽs, ac iter faciens omni carni ad ex mortuis reſurrectionem, ſicut non erat poſsibile teneri ſub corruptione principẽ vitæ, factus eſt primitiæ dormiẽtium, primitiuus ex mortuis, vt ſit ipſe omnia in omnibus primatum habens. Et aſcendens in cælum, ſedet in dextera magnitudinis tuę in excelſis, qui venturus eſt reddere vnicuique ſecundùm opera ſua. Dimiſit autem memorationes ſalubris ſuæ paſsionis, iſta quę propoſuimus ſecundùm ſua mandata. Debens enim exire in voluntariã, & beatiſsimam, & viuificam ſuam mortem, in nocte qua tradebat ſeipſum pro mundi vita, accipiens panem in ſanctis ſuis, & immaculatis manibus, & oſtendens tibi Deo & patri, gratias agens, benedicens, ſanctificans, frangens:

Et voce altiori:

Dedit ſanctis ſuis Diſcipulis, & Apoſtolis, dicens: Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus

meum, quod pro vobis frangitur in remiſsionem peccatorum. *Pop. reſpondet.* Amen.

Iterum ſecretè:

Similiter & calicem, de genimine vitis, accipiens, miſcens, gratias agens, benedicens, ſanctificans, dedit ſanctis ſuis Diſcipulis, & Apoſtolis, dicens: *Et altiori voce:*

Bibite ex hoc omnes: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, quo pro vobis, & multis effundetur in remiſsionem peccatorum.

Pop. Amen *Secretè iterum.*

Hoc facite in meam commemorationem. Quoties enim comeditis panem hunc, & calicem iſtum bibitis, meam mortem annunciate, meam reſurrectionem confitemini. Memorantes ergo, Domine, & nos ſalutarium eius paſsionũ, viuificæ crucis, triduanæ ſepulturæ, ex mortuis reſurrectionis, in cęlum aſcẽſionis, in dextera tua Dei, & patris ſeſsione, & glorioſę ac terribilis ſecundæ eius præſentiæ.

Et voce excelſiori:

Tua ex tuis tibi offerimus, per omnia, & in omnibus. *Populus.*

Tibi hymnum dicimus, te laudamus, tibi gratias agimus, Domine, & poſtulamus te, Deus noſter. *Pontifex ſecretè:*

Ideo, Domine ſanctiſsime, & nos peccatores, & indigni ſerui tui, qui conſtituti ſumus miniſtrare ſancto altari tuo, non propter iuſtitias noſtras: non enim fecimus quid boni in terra, ſed ꝑpter miſericordias, & miſeratiões tuas quas

effu-

effudiſti ditaliter ſuper nos, cõfidentes appropinquamus ſancto Altari tuo, & proponentes cõfiguralia ſancti corporis, & ſanguinis Chriſti tui, te obſecramus, & te poſtulamus ſanctę ſanctorum, beneplacita tua benignitate, venire ſpiritum ſanctum tuũ ſuper nos, & ſuper propoſita munera iſta, & benedicere ea, & ſanctificare. *Modò erigit ſe Pontifex, & ſignat.*

Et oſtẽdere panẽ quidẽ iſtum, ipſum honorificum Corpus Dñi, Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti: quod aũt eſt in calice iſto, ipſum ſanguinem Domini Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro mundi vita.

Iterum inclinat ſe, & dicit:

Nos autẽ omnes de vno pane & calice participãtes, coadunari inuicẽ, in vnius ſpiritus ſancti cõmunione, & nullum noſtrum ad iudiciũ, aut cõdemnationẽ facias accipere ſanctum corpus, & ſanguinẽ Chriſti tui: ſed vt inueniamus miſericordiã & gratiam in cœtu omnium ſanctorum, qui à ſeculo tibi placuerunt, Auorum, Patrum, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Euangeliſtarum, Martyrum, Cõfeſſorum, Doctorum, & omnis ſpiritus iuſtorum, finem in fide habentium.

Pontifex voce excelſa.

Præcipuè ſanctæ & intemeratę, benedictę dominatricis noſtræ, Dei genetricis, & ſemper virginis Mariæ. *Iterum ſecretè:*

Sancti Ioannis præcurſoris & Baptiſtæ Sancti N. *illius*, cuius memoriã facimus, & omnium

ſanctorum tuorum, quorum poſtulationib⁹ viſita nos Deus. Et meméto omnium dormientium in ſpe reſurrectionis vitę æternę, & refrigera eos, vbi viſitat lux vult⁹ tui. Adhuc te obſecramus: Meméto ſanctæ, catholicæ, & apoſtolicæ Eccleſiæ, quæ eſt à finibus vſq; ad fines orbis terrarum, & pacifica eá, quá tuá feciſti honorifico ſanguine Chriſti tui, & ſanctá domum iſtá confirma vſq; ad conſummationem ſeculi. Memento, Domine, eorum, qui munera iſta tibi obtulerunt, & per quos, & pro quibus ea obtulerunt. Meméto, Domine, frugiferorum, & bene operantium in ſanctis Eccleſijs, & memorantium pauperum, retribue illis diuitibus & cœleſtibus donis tuis. da illis pro terrenis, cęleſtia: pro téporalibus, ęterna, pro corruptibilibus, incorruptibilia. Meméto Dñe, eorum, qui ſunt in deſertis, & mõtibus & ſpeluncis, & in cauernis terrę. Meméto Dñe eorum, qui ſunt in virginitate, & viduitate, & reuerétia, & monachali habitu, & venerabili ciuilitate degentes. Memento, Dñe, pijſsimi, & fideliſsimi noſtri Imperatoris, qué decreuiſti regnare ſuper terrá: armis veritatis, armis bonę voluntatis, corona eum. Obumbra ſuper caput eius, in die belli: cõforta brachium eius, exalta dexteram eius, corrobora imperium eius, ſubditas illi faciés barbaras nationes, quæ bella volunt. Tribue illi profundá & inablatá pacé. Loquere in cor eius bona pro Eccleſia tua, & omni populo tuo, vt in tranquillitate eius tranquillam, & paci-

pacificã vitã peragamus, in omni pietate, & venerabilitate. Memento Domine, omnis principatus, & poteſtatis, & qui ſunt in palatio fratrum noſtrorum, & omnis exercitus. bonos in bonitate cõſerua, malos bonos fac in benignitate tua. Memento, Domine, circunſtantis populi, & pro certa cauſa remanentium, & miſerere eis, & nobis, ſecundùm multitudinẽ miſericordiæ tuæ. Prõptuaria eorum adimple omni bono, coniuges eorum in pace, & concordia conſerua, paruulos enutri, iuuentutem baiula, ſenectutẽ contine, puſillanimes conſolare, diſperſos congrega, errantes reuoca, & coaduna ſanctæ tuæ catholicæ, & apoſtolicæ Eccleſiæ: energumenos à ſpiritibus immundis libera: nauigantibus connauiga, iter agentibus coitera: viduis patrocinare, orphanos protege, captiuos libera, infirmos ſana, qui in ergaſtulis, & in metallis, atque exilijs, ſeu amara ſeruitute, vel in quacunq; tribulatione & anguſtia, ſiue anxietate ſunt, releua. Memẽto, Domine, & omnium petentium magnam miſericordiã tuam, & omnium amantium nos, & odientium, & poſtulantium nos indignos orare pro illis. Et omnis populi tui memento Domine Deus noſter, & ſuper omnes effunde diuitẽ miſericordiam tuam, omnibus retribuens, quæ ad ſalutem ſunt poſtulationes, & quorum nos memoriam non fecimus, aut per ignorantiã, aut per obliuionem, ſeu propter multitudinem nominum, ipſe memẽto, Deus, qui ſcis vniuſcuiuſq;

ętatem,& appellationẽ, qui ſcis vnumquenq; de ventre matris ſuæ. Tu es enim, Domine, auxilium inauxiliatorum, ſpes deſperatorum, laborantium ſalus, nauigantium portus, láguentium medicus: ipſe omnibus omnia ſis, qui ſcis vnumquenq; & poſtulationẽ eius, domum, & neceſsitatem eius. Et erue, Domine, ciuitatem hanc, & omnem ciuitatem, & regionem à fame, peſtilentia, terræ motu, demerſione, igne, gladio, incurſu alienigenarum, & ciuili bello.

Modò excelſiori voce:

In primis meméto, Domine, Archiepiſcopi, N. quem da ſanctis tuis Eccleſijs ad pacem, integrum, honorificum, ſanum, longęuum, rectè tractantem verbum veritatis tuæ.

Iterum ſecretè:

Memento Domine, omnium Epiſcoporum orthodoxorum, rectè tractantium verbum veritatis tuæ. Meméto, Domine, ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum, & meæ indignitatis, indulge mihi omne delictum voluntarium, etiá non voluntarium. Et non pro peccatis meis prohibeas gratiá ſancti tui ſpiritus à propoſitis muneribus. Memento, Domine, honorifici presbyteratus, qui eſt in Chriſti miniſterio, & omnis ſacerdotalis ordinis. Et neminem confundas circunſtantium ſancto altari tno. Viſita nos in bonitate tua, Domine, appare nobis in diuitib⁹ tuis miſerationibus. Bene temperatos & vtiles nobis aëres tribue, pluuiam pacificá ad fructificationem terræ largire. Be-

re. Benedic coronā anni benignitatis tuæ. Cōprime ſchiſmata Eccleſiarum, extingue incurſiones gentium, hæreſum inſurrectiones citò deſtrue virtute ſancti tui ſpiritus. Omnes nos ſuſcipe in regno tuo, filios lucis, & filios diei oſtendēs, tuam pacem, & tuam charitatem da nobis Domine Deus noſter. Omnia enim dediſti nobis. *Et voce excelſiori:*

Da nobis vno ore, & vno corde glorificare, & laudare honorificētiſsimum, & magnificentiſſimum nomen tuum, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Populus. Amen. *Pontifex.*

Et ſint miſericordiæ magni Dei cum omnibus vobis. *Pop.* Et cum ſpiritu tuo.

Diac. in ambone. Aperiantur oſtia.

Et aperiuntur oſtia.

LITANIA IIII.

Diaconus.

Omnium ſanctorum memorantes, iterum, iterumq; in pace Dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleyſon. *Diac.*

Pro oblatis, & ſanctificatis honorificentiſsimis muneribus Domini Dei noſtri, & commoditate bonorum animarum noſtrarum, Dominum poſtulemus, vt clementiſsimus Deus, qui accepit ea in ſancto, & ſupercœleſti ac intelligibili ſuo altari in odorē ſuauitatis, emittat nobis gratiā, & cōmunionem ſancti ſui ſpiritus.

Pop. Kyrie eleyſon. *Diac.*

Pro liberatione noſtra ab omni tribulatione, furore,

furore & anguſtia, Dominum poſtulemus.

Populus. Kyrie eleiſon.

Pontifex ſecretè.

Deus noſter, Deus ſaluans, tu nos doce dignè gratias agere tibi pro benefactis quæ feciſti, & facis nobiſcum: tu es Deus noſter, qui accepiſti munera iſta, mūda nos ab omni iniquitate carnis & ſpiritus, & doce nos perficere ſanctificationē in timore tuo, vt in teſtimonio mundæ cōſcientiæ ſuſcipientes portionē ſanctificationis tuę, coadunemur ſancto corpori & ſanguini Chriſti tui, & ſuſcipiētes ea, habeam⁹ Chriſtum habitantē in cordibus noſtris, & efficiamur templum tui ſancti ſpiritus, & neminē noſtrum Deus noſter reū facias horribilium tuorum videlicet iſtorum cœleſtium myſteriorū, neque infirmum anima & corpore ob indignā eorum ſuſceptionem: ſed da nobis vſq; ad nouiſsimum anhelitum, dignè ſuſcipere ſpem ſanctificationum tuarum, in viaticum vitæ æternæ: in excuſationem acceptabilem in terribili tribunali Chriſti tui, vt & nos cum omnibus ſanctis, qui à ſeculo tibi placuerunt, fiamus participes æternorum bonorum, quæ præparaſti diligentibus te Domine.

Diaconus.

Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi nos, De⁹, gratia tua. *Pop.* Kyrieeleyſon.

Diaconus.

Diem omnē perfectam, pacificam, & abſq; peccato, à Domino poſtulemus.

Pop.

Pop. Kyrie eleiſon. Diac.

Angelum pacis, fidelem ductorem, cuſtodē animarum noſtrarum, & corporum noſtrorum, à Domino poſtulemus.

Pop. Kyrie eleyſon. *Diac.*

Indulgentiā & remiſsionē peccatorum noſtrorum, ac delictorum, bona, & cōmoda animabus noſtris, & pacem orbi terrarum, à Domino poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Reliquum tempus vitę noſtrę in pace ducere, & finire nos, à Domino poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Chriſtianos fines in vita noſtra fideles, indoloros, incōfuſos, inexpugnabiles, & bonā excuſationē, in terribili, & horribili tribunali Chriſti Dei, Chriſtum Dominum poſtulemus.

Pop. Kyrie eleiſon. *Diac.*

Coadunationē fidei, & communionē eius ſpiritus poſtulantes, nos ipſos, & ad inuicem, atque omnem vitam, Chriſto Deo commendemus. *Pop.* Tibi Domine.

Pontifex voce excelſiori.

Dignare nos, Domine, cum fiducia, indamnabiliter audere inuocare te patrem Deum cœleſtem, & dicere: Pater noſter.

Clerus & populus ſimul cum illo leuatis manibus. Pontifex.

Quoniā tuum eſt regnum, virtus, & gloria, pater, & fili, & ſpiritus ſancte, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Pop. Amen.

Pon-

Pontifex. Pax omnibus.

Diaconus. Capita noſtra Domino inclinemus. *Pop.* Tibi Domine.

Pontifex ſecretè Orationem.

Domine, Domine, pater miſerationum, & Deus omnis conſolationis, inclinantes tibi ſua capita cuſtodi, muni, conforta: ab omni opere malo diſcedere fac, in omni autē opere bono coadiuua, & idoneos fac indamnabiliter accipere intaminata & viuifica myſteria, in remiſſionē peccatorum, & ſpiritus ſancti cōmunionem. *Et voce excelſiori.*

Gratia, & miſerationibus, atque clementia vnigeniti tui filij, cum quo benedictus es, vnà cum ſancto, & benigno, & viuifico tuo, ſpiritu, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Pop. Amen. *Diac.* Intendamus.

Pontifex exaltans panem, dicit:

Reſpice, Domine Ieſu Chriſte, Deus noſter, ex ſancto habitaculo tuo, & veni ad ſanctificandum nos, qui ſurſum patri conſides, & hîc nobis inuiſibiliter coës, dignare manu tua forti dare nobis ſanctum, & intaminatum corpus tuum & precioſum ſanguinē, & per nos peccatores populo tuo.

Et voce magna.

Sancta ſanctis.

Populus reſpondet.

Vnus ſanctus, vnus Dominus, vnus Ieſus Chriſtus in gloria Dei patris, cum ſpiritu ſancto, Amen.

Et

Et cantant Cantores communionẽ, & ſic communicant omnes. Poſt communionẽ autẽ, portantur munera in ſacrarium, cantantibus omnibus hæc:

Repleatur os noſtrum laude tua, Domine, vt hymnum dicamus gloriæ tuæ. Quia idoneos nos feciſti ſanctorum tuorum participare myſteriorum: ſalua nos in ſanctificatione tua, tota die meditantes iuſtitiam tuam. Alleluia.

Diaconus.

Recti qui accepimus partẽ diuinorum, intaminatorum, immortalium, & cœleſtium, atque horribilium myſteriorũ, dignè gratias agamus Domino. *Pop.* Kyrie eleiſon..

Pontifex ſecretè.

Gratias agim⁹ tibi, Dñe Deus noſter, in aſſumptione ſanctorum, & intaminatorum, immortalium, & cœleſtium myſteriorum, quę dediſti nobis in benefacto, & ſanctificatione, atq; ſanitate animarum noſtrarum, & corporum: ipſe Domine vniuerſorum, da fieri in nobis cõmunionem corporis, & ſanguinis Chriſti tui, in fide inconfuſa, in charitate non ficta, in multiplicatione ſapientiæ, in ſanitate animæ, & corporis, in auerſione omnis aduerſarij, in perfectione mandatornm tuorum, & excuſatione acceptabili, in terribili tribunali Chriſti tui.

Diaconus alta voce:

Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi nos, Deus, gratia tua. *Pop.* Kyrie eleyſon.

Diaconus.

Diem omnem perfectam, ſanctam, pacificã, & abſ-

& abſq; peccato poſtulantes, nos ipſos, & adinuicem, atq; omnem vitam noſtram Chriſto Deo commendemus.

Pop. Tibi Domine.

Pontifex voce excelſiori.

Quia tu es ſanctificatio noſtra, & tibi gloriá offerimus, patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nũc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Pop. Amen. *Diaconus.*

In pace procedamus in nomine Domini.

Pontifex poſt hæc vadit retro lectorium, & dicit Diaconus.

In pace Dominum poſtulemus.

Pontifex.

Qui benedicis benedicentes te, Domine, & ſanctificas cõfidentes in te, ſalua populum tuũ, & benedic hæreditatem tuam. Plenitudinem Eccleſiæ tuæ cuſtodi, ſanctifica diligentes decorem domus tuæ, glorifica glorificâtes te diuina virtute tua, & non derelinquas nos ſperâtes in te, pacem mundo tuo da, Eccleſijs tuis, Sacerdotibus, Imperatori noſtro, & omni Populo tuo: quia tu es Deus noſter, & tibi gloriá offerimus, patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculormm. Amen.

Et reſpondent Miniſtri. Amen.

Et pergunt in ſacrarium, tollere veſtimenta ſua.

LEO.

LEONIS THVSCI PROLOGVS AD SANCTAM GRAECORVM MISSAM ab eo verbis Latinis diuulgatam, ad Rainaldum de monte Catano.

CVM veniſſes Conſtantinopolin, nobilis Rainalde de monte Catano, viſo Imperatore Emanuele poteſtatum terræ præſtantiſſimo, nil tibi potius occurrit, quàm ſanctæ ac ineffabilis Euchariſtiæ conſecrationis ordinem perdiſcere: nempe arbitratus es mille flores colorum Tarentino intentiores murice, ac ſidereo cælo ſimillimos, per huiuſmodi agnitionem te adoratum ire. Qua de re indomito, & feruenti quodam deſiderio poſtulaſti à me, vt Græcorum rituum non intellectas voces, quibus ſacra & cæleſtia dona incruentæ hoſtiæ ſignificantur, in Latinam verterem tibi oratiõe. Sed ad hoc opus virorum optime, Deo datiſſimi ſapientia, de nigris villis cãdida facere ſcientes, penes quos papauera fœcũda fiunt, cùm habeãt aures quas ſpiritus effundat, precibus ſolicitandi fuerant & quidem præ omnibus frater & præceptor meus Hugo Eterianus ſua grauitate grauior. Nam is Græcorũ loquelæ perplexa internodia olorũ euincentia melos, verborumq́; murmura, quæ penè Maronis pectus fatigarent ac Ciceronis, intrepidà excurſione in ſpectis narrationũ radicibus, mirificè diſcriminat. Aſt ego Albicola cùm ſim ſalix, nec ceratis arundinibus palmiferum attingere queam Elim, difficile putauerim, æris adeò ſonantis ſiſtrum concrepare. Propterea vtique pertimeſco, ne lacerti mei ad talia videantur imbelles, & pertracti per damnoſum moræ ſpatiũ flatu minimè ſecundo ſuum prodãt agricolam. Rurſus excogitata, obiecit ratiocinatio, quòd elegantiam & honeſtatem fugiat, laudatiſſimum amici votum ſinere abſque honoris effectu, & decore gratiæ reuerenti. Igitur, Saluatore Chriſto duce, ante nominati fratris præceptoriſq́; mei iudicium, & examẽ habiturus, Bootis Hyperborei paſtoris omittẽs tarditatẽ, Olympi cacumẽ, quod vicinia coruſcat aſtrorũ, ſcandere iam incipiam, ſpectabili viro ſatis faciens loci & temporis cõmoditate: dein verborum prorã ex aduerſo venientem excipiam firmiter, & cum diligentia, vt lateribus intelligentiæ quadratis, æqualiter atque diſtinctis, ſubtiliter tua ratio quæ latet, perpendat libera exiſtimatione.

MYSTERIVM DIVINÆ MISSÆ
EVCHARISTIAE, QVAE EDITA EST
à Patre Beato Ioanne Chryſoſtomo,
& à Leone Thuſco, verbis di-
uulgata Latinis.

Diaconus igitur accipiens panem, ſi cum Sacerdote Miſſam celebraturus ſit, ſeu etiam Sacerdos ſine Diacono, facit in eo cum lanceola crucem, dicens:

IN nomine Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui immolatus eſt pro mundi vita, & ſalute.

Et incidens lanceola ſignaculum panis in quatuor partes in figurā crucis, dicit hæc:

Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, obmuteſcit, ſic non aperiet os ſuum. In humilitate eius iudicium ſublatum eſt. generationē eius quis enarrabit?

Et ſic tollit particulam, illam videlicet ſignaculum cum ſua medulla, & dicit:

Quoniam tollitur de terra vita eius. Gloria patri, & filio, & ſpiritui ſancto, ſicut erat in principio, & nunc, & ſemper.

Et tunc inferiori ſignaculi parte, inſignat crucem cum lanceola, & dicit:

Immolatur agnꝰ Dei, qui tollit mūdi peccata.

Et ponit eiuſmodi partem in diſco, deinde facit commixtionem in calicem, mittens vinum & aquam, & dicit:

Vnus militū latus eius aperuit, & continuò

exiuit

exiuit ſanguis & aqua:&qui vidit, teſtimoniũ perhibuit,& verum eſt teſtimonium eius.

Et in dicendo quidem, Exiuit ſanguis,*infundit vinum: & in dicẽdo* Aqua,*effundit aquam. Vbi hæc fecerit, Diaconus accipiẽs thuribulum, & incenſum, dicit ſacerdoti:*

Benedic, Domine, incenſum iſtud. *Et dicit Sacerdos*. Incenſum tibi offerimus Chriſte Deus, in odorem ſuauitatis ſpiritalis. mitte nobis gratiam ſpiritus ſancti, nunc, & ſemper. Amen.

Diacono autem tenente thuribulum, ſacerdos explicat, ſuper thuribulum, ſancta corporalia, ſacro calici ſuperponẽda: quæ dum fumi odore imbuũtur, dicit,

Dominus regnauit, decorem indutus eſt, indutus eſt Dominus fortitudinem & præcinxit ſe. Parata ſedes tua, nũc, & ſemper, & in ſecula.

Deinde operit calicem, & inſuper dicit:

Operuit cælos virtus eius, & laudes eius plena eſt terra, nunc, & ſemper, & in ſecula.

Deinde dicit Diaconus, in propoſitione precioſorum donorum.

Dominum deprecemur.

Et *dicit Sacerdos Orationem hanc.*

Deus, Deus noſter, qui cæleſtem panem alimẽtum totius mundi, Dominum noſtrum, & Deum Ieſum Chriſtum miſiſti Saluatorem, & Redemptorem, & benefactorem, benedicentem, & ſanctificantem nos, ipſe benedic propoſitionem hanc, & ſuſcipe illam in cæleſti altari tuo. Memor eſto, vt bonus, & clemẽs, illorum qui offerunt, & illorum propter quos offerunt

& nos innocentes conſerua in ſacramēto diuinorum myſteriorum tuorum. Quoniam ſanctificatum eſt, & glorificatum honorificētiſsimū, & magnificentiſsimum nomē tuum, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, nunc, & ſemper, & in in ſecula ſeculorum. Amen.

Et benedicti fumo incenſi diffuſo ſuper ſancta munera, proficiſcitur ad ſanctam menſam Diaconus cum Sacerdote, & tribus vicibus ſimul inclinans. Et dicit Diaconus Sacerdoti:

Tempus faciēdi, Domine: Domine, benedic.

Et dicit Sacerdos remiſſa voce:

Benedictus Dominus noſter, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Et rurſus dicit Diaconus

Ora pro nobis, Domine. *Et ſacerdos:*

Proſperos faciat Dominus Deus greſſus noſtros ſua gratia, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. *Et rurſus Diaconus:*

Memento noſtri, Domine. *Et Sacerdos:*

Memor veſtri ſit dominus Deus in regno ſuo nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Poſt hæc Diaconus egreditur, & ſtans coram ſancto altari, dicit:

Benedic Domine. *Et dicit in voce Sacerdos:*

INITIVM SANCTÆ MISSÆ.

Benedictum regnum patris, & filij, & ſancti ſpiritus, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorū.

Tunc dicit Diaconus:

Pro pace Domino ſupplicemus.

Et clerus, & populus. kyrie eleiſon.

Pro

Pro pace totius mundi, & bono ſtatu ſanctarum eccleſiarum, & omnium concordia, Dominum rogemus.

Clerus & populus. Kyrie eleiſon.

Pro ſancta domo iſta, & ijs qui cum fidei reuerentia, & timore Dei ſunt in ipſa, Dominũ flagitemus. Kyrie eleiſon.

Pro Archiepiſcopo noſtro N. & reuerendo Presbyterio, Chriſto miniſtrantib⁹, toto clero & populo, Dominũ exoremus. Kyrie eleiſon

Pro pijſsimis & cœlitus cuſtoditis Imperatoribus noſtris, toto Palatio, & exercitu eorum, Dominum deprecemur.

Clerus & populus. kyrie eleiſon.

Vt expugnet, & ſubijciat, ſub pedibus ſuis, omnem inimicum, & aduerſarium, Domino ſupplicemus. *Clerus & pop.* kyrie eleiſon.

Pro ciuitate iſta, omni ciuitate, regione, & fidelibus habitantibus in eis, Dominum exoremus. kyeie eleiſon.

Pro temperantia aëris, abundantia frugum terræ, & pacificis temporibus, Dominum flagitemus. kyrie eleiſon.

Deinde ſequitur proceimenon, quod Latinè videtur ſonare vaticinium Prophetæ de Chriſto, & dominicis quidem diebus:

Dominus regnauit, decorem indutus eſt: indutus eſt Dominus fortitudinem, & pręcinxit ſe. *In ſecundis ferijs:*

Dominus exaudiet me, cùm clamauero ad eum.

Pſalmis.

Cùm inuocarem, exaudiſti me Deus.

Tertiis ferijs, Pſalmus:

Miſericordia tua, Domine, ſubſequatur me omnibus diebus vitæ meæ.

Pſalmus: Dominus regit me, et nihil mihi deerit:

In quarta verò feria, Pſalmus:

Deus in nomine tuo ſaluũ me fac, et in virtute tua iudica me. Deus exaudi orationẽ meã.

Die Iouis, Pſalmus:

Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum et terram. *Pſalmus:*

Leuaui oculos meos ad montem, vnde veniet auxilium mihi.

In Paraſceue:

Deus, ſuſceptor meus es: miſericordia tua præueniet me. *Pſalmus.*

Erue me de inimicis meis, Deus meus.

Sabbato, quod die dominico deſtinatum eſt, quæ omnia ſub dulce melos offerunt. Expleto hoc, dicit Diaconus rurſus: Sophia. *Et lector dicit in ſcriptione Apoſtoli: & Diaconus rurſus:* Attenti ſimus. *Expleta Epiſtola, cantatur,* Alleluia. *Deinde dicit Diaconus ad Sacerdotem:*

Domine, benedic Euangelium.

Ad quem Sacerdos:

Deus, per interceſsionem ſancti Apoſtoli, et Euangeliſtæ, det verbum tibi euangelizãdi virtute multa, rex virtutum dilecte & ſemper, nunc, et in ſecula ſeculorum, Amen.

Tunc

Tunc vadit, & cùm inclinauerit ſancto altari, atque ipſum deoſculatus fuerit, accepto Euangelio, egreditur, & ſtatim in pulpito: & Alleluia *præcantato, dicit Sacerdos.* Sophia. Stantes, audiamus ſanctum Euangelium. *Poſt quod Archidiaconus:* Attentiſsimus. *Et ſtatim Diacon⁹ incipit, et dicit:*

Secundùm Lucã ſancti Euangelij lectio. *Vel* Secundùm Ioannem. *Et ſic de cæteris. & omnes reſpondent:* Gloria tibi Domine.

Finito Euãgelio, regreditur ad altare Diaconus, oſculanturq́; in manibus Diaconi Sacerdotes ſanctũ Euangelium. quo finito, Librum ſeorſum deponit, et ſtans ante ſanctum altare, pronunciat Diaconus:

Sapientia recta. dicamus omnes.

Clerus & populus. Kyrieleiſon.

Ex tota anima, & ex tota mẽte. Kyrie eleiſon.

Domine Deus omnipotens, Deus patrum noſtrorum, rogamus te, audi nos, & miſerere noſtri. Kyrie eleiſon.

Pro ſancta domo iſta, & pro ijs, qui cum fidei reuerentia, & timore Dei ingrediuntur in eã, Dominum exoremus. Kyrie eleiſon.

Vt eruamur ab omni tribulatione, ira, & neceſsitate, Dñm deprecemur. Kyrie eleiſon.

Miſerere noſtri, Deus, ſecundùm magnã miſericordiam tuam. Te rogamus, exaudi nos.

Dum hæc dicũtur, Sacerdos hanc Orationẽ dicit:

Domine Deus noſter, continuam hanc ſupplicationem ſuſcipe à ſeruis tuis, & ſecundùm multitudinẽ miſerationum tuarum, miſererè nobis, & miſerationes tuas mitte ſuper nos, &

ſuper omnē populum tuum qui expectat tuā diuitem miſericordiam. *Diac. pronunciat:*

Pro pijſsimis, & diuinitus cuſtoditis Imperatoribus noſtris exoremus omnes, vt Dominus Deus det eis victoriam, perſeuerantiam, pacē, ſanitatē, atque ſalutem, & in amplitudinem cooperetur eis, & omnia proſpera faciat, et omnē inimicū, & aduerſarium ſub pedibus eorum ſubijciat. *Chorus & pop.* Kyrie eleiſon.

Et ſignat preſbyter populum tertiò, & populus dicit: Kyrie eleiſon.

Poſt hæc pronunciat Sacerdos cum voce:

Quoniam miſericors, & clemens Deus exiſtis, & tibi gloriam reddimus, patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen. *Rurſus Diaconus:*

Orate catechumeni.

Et populus: Kyrie eleiſon. *Diaconus:*

Qui fideles ſumus, pro catechumenis deprecemur, vt Dominus eorū miſereatur: inſtruat eos verbum veritatis: reuelet eis Euangelium iuſtitiæ: aſſociet eos ſanctæ ſuæ catholicæ & apoſtolicæ Eccleſiæ.

Chorus & populus: Kyrie eleiſon.

Salua, miſerere, ac cuſtodi nos, Deus, tua gratia. *Clerus & pop.* Kyrie eleiſon.

Catechumeni, capita veſtra inclinetis Deo.

Clerus & populus: Kyrie eleiſon.

Oratio pro catechumenis corā ſancta oblatione, ſancti Ioannis Chryſoſtomi. Diaconus.

Domine Deus noſter, qui in altis habitas, &

humi-

humilia reſpicis, qui ſalutem humano generi, filium tuum Deum noſtrum Ieſum Chriſtũ miſiſti, reſpice ſuper ſeruos tuos catechumenos inclinantes tibi ceruicem ſuã: & fac eos dignos in opportuno tẽpore lauacro regenerationis, & remiſsione peccatorum, & indumẽto incorruptionis: aſſocia eos ſanctę catholicæ Eccleſię, & connumera eos electo gregi tuo.

Exclamat Sacerdos:

Vt ipſi nobiſcum glorificent honorificentiſsimum nomẽ tuum, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Hac expleta, dicit Diaconus, qui facit poſtulationes:

Quicunq; catechumeni, recedite: *Tribus vicibus.* *Deinde extra cancellos dicit:*

* Nullus catechumenorum, ſed ſoli fideles, remaneant.

Iterum, & iterum pro pace, Dominum exoremus. *Clerus & Pop.* Kyrie eleiſon.

Opitulare, ſalua, miſerere, ac conſerua nos, Deus, tua gratia. *Clerus & Pop.* Kyrie eleiſon.

Vbi verò hæc dicta ſunt, Diaconus explicat corporale, & Sacerdos hanc dicit Orationem corporalis.

Gratias agimus tibi, Domine, Deus virtutũ, qui dignatus es nos nũc aſsiſtere tuo ſancto altari, ac procidere miſerationibus tuis pro noſtris peccatis, & populi ignorantijs. Suſcipe, Domine Deus, ſupplicationem noſtrã: fac nos dignos offerendo tibi preces, & hoſtiã incruentam, pro vniuerſo populo tuo: & præſta nobis copiam quos poſuiſti in adminiſtratiõe hac in

virtute tui ſancti ſpiritus, vt reprehenſibiles, & ſine offenſa puro cõſcientię noſtræ teſtimonio, inuocemus te in omni tempore & loco, quatinus exaudiens nos, propitius ſis nobis in multitudine tuæ bonitatis.

Et tunc pronunciat cum voce Sacerdos:

Quoniam te decet omnis gloria, honor, & adoratio, patrẽ, & filium, & ſpiritum ſanctum, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amẽ.

Poſtquàm dictum fuerit: Quoniam te decet, *dicit Sacerdos hanc Orationem, quæ dicitur fidelium ſecunda.*

Rurſus & multoties tibi procidimus, & te rogamus, qui es bonus, & miſericors, vt reſpicias orationẽ noſtram, & mundes animas noſtras, & corpora ab omni contagio carnis & ſpiritus: & des nobis abſq; noxa, & ſine condẽnatione aſsiſtere ſancto altari tuo: cõcede quoque Deus, & iis qui nobiſcum orant, vitæ ac fidei proceſſum cũ ſpiritali intellectu: da eis ſemper cum timore, ac dilectione cultum exhibentibus tibi, innocẽter, & indemniter participare tui ſancti myſterij, & dignos fieri tuo cœleſti regno. *Eleuatio vocis.*

Vt ſub potẽtia tua cuſtoditi, ſemper tibi gloriam referamus, patri, & filio, & ſpiritui ſancto. Amen.

Dũ oratio fit pro catechumenis, itur ad propoſitos. panes quoq; referuntur ad ſanctum altare, præeunte Archidiacono cum thuribulo, & ſancto peplo, quem ſequuntur Diaconi, diſcos cũ panibus ſanctis portantes,

tes, primus qui dicit Euangeliũ, ſecundus qui fecit Orationē ſine intermiſſione, tertius qui poſtulat pro Catechumenis, et ex ordine reliqui, portantes calices: hi autem omnes hunc hymnum concinunt:

Qui Cherubim myſticè imaginamur, & viuificæ Trinitati triſagium hymnũ canimus, omnem ſecularē ſolicitudinē abijciamus: vt regē omnium ſuſcepturi angelicis inuiſibiliter ſtipatum agminibus. Alleluia.

Et cùm ventũ eſt ad ſanctas ianuas cancellorum ingreditur Archidiaconus: et dato incenſo ſancto altari, dat etiam Sacerdotibus per ordinem: & depoſitis ſanctis panibus ſuper ſacram menſam in crucis figuram, expanſo deſuper peplo, & aſtantibus in circuitu Sacerdotibus, dicit Archipræſbyter:

Orate pro me Sacerdotes ſancti.

Qui reſpondent:

Spiritus ſanctus ſuperueniat in te, & virt' altiſsimi obumbret tibi. *Et rurſus illi dicunt ad eũ:*

Memento noſtri Domine. *Et ipſe reſpondet:*

Memor ſit noſtri domin' Deus in regno ſuo.

Tunc ſecedunt aſtantes. Kyrie eleiſon

Pro nauigantibus, iter agentibus, ægrotantibus, laborantibus, captiuis, eorumq; ſalute, Domino ſupplicemus. Kyrie eleiſon.

Vt eruamur ab omni tribulatione, ira, periculo, & anguſtia, Dominum rogemus.

Clerus & populus. Kyrie eleiſon.

Dum verò Diaconus facit petitiones has, continuatim dicit hanc Orationem Sacerdos intra ſe, quæ Oratio dicitur primæ Antiphonæ.

Domi-

Domine Deus noſter, cuius potentia incomparabilis, & gloria incomprehenſibilis: cuius miſericordia immenſa, & cleměti a ineffabilis, ipſe Domine, per tuam pietatem reſpice ſuper nos, & ſuper ſanctam domum iſtam, & fac nobiſcum, & cum coorãtibus nobis diuites miſericordias, & miſerationes tuas. *Et Diaconus:*

Opitulare, ſalua, miſerere, & cõſerua nos tua gratia. *Clerus & pop.* Kyrie eleiſon.

Sanctiſsimæ, intemeratæ, ſuperbenedictæ, reginę noſtræ, matris Domini, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis, memoriam celebrando, noſmetipſos, & adinuicem, omnẽ vitam noſtram Chriſto Deo commendemus.

Clerus & pop. Tibi Domine.

Sacerdos cum voce pronunciat:

Quoniã decet te omnis gloria, honor, & adoratio, patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amẽ.

Oratio antiphonæ ſecundæ.

Domine Deus noſter, ſaluum fac populum tuum: & benedic hęreditati tuę: plenitudinem Eccleſiæ tuæ conſerua: ſanctifica illos qui diligũt decorem domus tuæ, & tu da eis gloriam diuina tua potentia, & nõ derelinquas nos ſperantes in te. *Poſt hæc dicunt lectores.*

Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo, altiſsime. Interceſsionibus Dei genitricis, Saluator, ſalua nos. Ad annunciandum mane miſericordiam tuam, & veritatẽ tuã per noctẽ, Interceſsionibꝰ dei genitricis, ſalua nos.

Quo-

Quoniam rectus Dominus Deus noſter, & nõ eſt iniquitas in eo. Interceſsionibus Dei genitricis, ſalua nos. Gloria patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Interceſsionibus Dei genitricis, Saluator, ſalua nos. *Et rurſus Diaconus dicit.*

Iterum, & iterum pro pace Dominum exoremus. *Clerus & pop.* Kyrie eleiſon.

Opitulare, ſaluum fac, miſerere, ac conſerua nos, Deus, tua gratia.

Clerus & populus: Kyrie eleiſon.

Sanctiſsimæ, intemeratæ, ſuperbenedictæ reginæ noſtræ, matris Domini, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memoriã celebrando, noſmetipſos, & adinuicem omnem vitam noſtram Chriſto Deo commendemus.

Clerus & pop. Tibi Domine.

Sacerdotis cum voce pronunciatio.

Quoniam tua eſt potentia, & tuum regnũ, & virtus, & gloria, patris, & filij, & ſpiritꝰ ſancti.

Clerus & pop. Amen.

Tunc incipiunt lectores dicere:

Dominus regnauit, decorem indutus eſt, indutus eſt Dominus virtutem, & præcinxit ſe.

Interpellationibus ſanctorum tuorum, ſalua nos Domine. *Et rurſus.*

Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.

Interuentibus Sanctorum tuorum, ſalua nos Domine.

Ete-

Etenim teſtimonia tua, Domine, credibilia facta ſunt nimis: domum tuam decet ſanctitudo, Domine, in longitudine dierum. Precibus Sanctorum tuorum, ſalua nos, Domine. Gloria patri, & filio, & ſpiritui ſancto in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio antiphona tertiæ quam ſecum Sacerdos, hæc ſcilicet:

Deus, qui has communes, & conſonas nobis largitus es orationes, & duobus vel tribus congregatis in nomine tuo, dare quæ poſtulát polliceris, ipſe nunc ſeruorum tuorum, petitiones ad id quod cõferat, imple, largiendo nobis in præſenti ſeculo veritatis agnitionem, & in futuro vitam æternam daturus.

Iterum cantatur à lectoribus.

Vnigenitus filius, & verbum Dei, cùm ſis immortalis, dignatus es propter noſtram ſalutẽ, carnem ſumere de ſancta Dei genitrice ſemper virgine Maria, inconuertibiliter factus homo, qui crucem ſubiſti Chriſtus Deus, morte conculcans mortem, vnus exiſtẽs ſanctæ Trinitatis, conglorificatus patri, & ſpiritui ſancto, ſaluos nos fac. *Poſt hæc dicit Diaconus:*

Iterum, & iterum pro pace, Domino ſupplicemus. *Clerus & pop.* Kyrie eleiſon.

Opitulare, ſalua, miſerere, & conſerua nos tua gratia. *Clerus & pop.* Kyrie eleiſon.

Sãctiſsimę, intemeratæ, ſuperbenedictę, reginę noſtræ, matris Domini, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memoriam celebran-

brando,noſmetipſos & adinuicem, omnẽ vitam noſtram Chriſto Deo commendemus.

Clerus & pop. Tibi Domine.

Exclamat Sacerdos:

Quoniam benignus & clemens, Deus, exiſtis, & tibi gloriam referimus, patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Poſt modum verò accipiens Diaconus ſanctum Euãgelium, egreditur cum Sacerdote: quibus ſtantibus ante altare, dicunt lectores pſalmum:

Venite, exultemus Domino, iubilemus Deo ſalutari noſtro. Saluos nos fac, fili Dei.

Et ſi fuerit dominica dies, dicunt:

Qui reſurrexiſti à mortuis, tibi concinimus: Alleluia. *Pſalmus.*

Pręoccupemus faciem eius in cõfeſsione, & in pſalmis iubilem⁹ ei. Saluos fac nos fili Dei.

Quoniã Deus magnus Dominus, & rex magnus ſuper omnem terram. Saluos nos fac fili Dei, qui. &c. *Deinde.*

Quia in manu eius ſunt omnes fines terrę, & altitudines montium, ipſius ſunt. Saluos nos fac, fili Dei.

Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud, & aridam fundauerũt manus eius. Saluos nos fac, fili Dei, &c.

Dum hæc cantantur à lectoribus, inclinat ſe Diaconus, à dextris ſtans Sacerdotis, & dicit remiſſa voce: Dominum rogemus. *Et dicit Sacerdos ſecum Orationem introitus:*

Domi-

Dominator Domine Deus noſter, qui ordines & exercitus angelorum in cœlis cõſtituiſti archangelorumq́ue, in tuæ gloriæ adminiſtrationem, fac cum ingreſſu noſtro ſanctorum angelorum acceſſum fieri, qui nobiſcum miniſtrãdo, tuam benignitaté glorificent: quoniam decet te omnis gloria, & honor, & magnificétia, patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum.

Hac Oratione completa, dicit Diaconus *Sacerdoti:*

Benedic, Domine, introitum. *Et dicit ſic:*

Benedictus introitus ſanctorũ tuorum, Deus noſter, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorũ.

Et *dicit* Diaconus *poſt introitum:*

Sophia. Stantes ſint pedes noſtri.

Et lectores:

Venite, adoremus, & procidamus Chriſto. Saluos nos fac, fili Dei, qui de virgine natus es canentes tibi, Alleluia.

Et ingreditur Diaconus *antè, cum Euangelio, & Preſbyter retro ſequitur. Vbi ingreſſus fuerit* Diaconus, *ſanctum* Euangelium *deponit ſuper altare, quod Sacerdos deoſculatur: quo ſtante iuxta ianuas cancellorum, dicũt lectores Abſolutorium, quod Graecè dicitur Apolyticion: ſingulis diebus ſingula: & dominico quidem die, hæc:*

Lapide ſignato à Iudæis, militibusq́ue cuſtodientibus immaculatũ corpus tuum ſurrexiſti tertia die, Saluator, tribués mundo vitá. Ideo virtutes cœlorum clamabant ad te, vitæ dator: Gloria reſurrectioni tuę, gloria regno tuo, gloria diſpenſationi, ô ſole clemens.

Dein-

Deinde in honorem Dei genitricis:

Gabriele dicente tibi virgo: Aue, cum voce incarnatus eſt omnium Deus in te ſacroſancta arca, vt dixit iuſtus Dauid: Oſtenſa es latior cœlis, quæ tuum creatorem portaſti: gloria ei qui habitauit in te, gloria ei qui exiuit de te, gloria ei qui per tuum partum nos liberauit.

Tertia verò feria.

Cæleſtis militiæ princeps Michaël, rogamus te nũc indigni, vt tuis interceſsionibus munias nos vmbra alarum tuarum, immateriatęq; naturæ, cuſtodi nos: procidimus, & ſine intermiſsione ad te clamamus, à periculis erue nos, vt virtutum princeps cæleſtium.

In tertia in honorem Sancti Ioannis.

Iuſti cum laude memoria: tibi autẽ ſatis erit teſtimonium Domini, præcurſor. verè es monſtratus, & prophetis venerabilior, quoniam & in fluentis baptizare illum qui prædicatus eſt dignus iuuẽtus es: vnde pro veritate decertãs, exultando annunciaſti ijs qui inferno erant, Deum manifeſtatum in carne, qui tollit peccata mundi, nobisque ſuam magnam largitur miſericordiam.

Rurſus in laudem ſanctæ matris Domini.

Omnia exuperant ſenſum, omnia ſunt glorioſa in te Dei genitrix: myſteria caſtitate ſignata, & virginitate cuſtodita: mater cognita es ſine fallacia, quæ verum peperiſti Deum: ipſi ſupplica, vt animas noſtras ſaluet.

At verò quarta feria.

Saluum fac, Domine, populum tuum, & benedic hæreditati tuæ: qui victoriam regibus cō tra barbaros concedis, & per crucem tuam ciues tuos cuſtodis.

Iterum in laudem Dei genitricis.

Qui tuam opitulationem adepti, intemerata, & tuis interceſsionibus à malis eruti, & per crucem filij tui omnino protecti, ex debito piè te magnificamus. *Quinta autem feria.*

Apoſtoli legatione fungimini apud miſericordē Deum, vt peccatorum remiſsionem animabus noſtris tribuat.

In laudem verò Sancti Nicolai.

Regulam fidei, manſuetudinis imaginē, continentię magiſtrum monſtrauit te tuo gregi rerum veritas. Ideo adeptus es humilitate, ſublimia: paupertate, quę ſunt opulenta, pater Nicolae, fungere legatione apud Chriſtum Deum, vt animæ noſtræ ſalutem conſequamur.

In laudem verò virginis.

Quoniam omnibus facturis præſtantior exiſtis, collaudare te dignè non valentes, Dei genitrix, grátis flagitamus te, miſerere noſtri.

Sexta autem feria dicunt de omnibus ſanctis.

Apoſtoli, Martyres, & Prophetę, Sacerdotes, Confeſſores, & Iuſti, cum Mulieribus ſanctis, qui bene certamen conſummaſtis, & fidem ſeruaſtis, fiduciam ſeruantes ad Saluatorem pro nobiſipſis orate ſaluari animas noſtras.

Et prò

Et pro dormientibus in Chriſto.

Memento, Domine, vt bonus, ſeruorum tuorum, & quæcunque in vita deliquerunt, ignoſce. nemo enim ſine peccato, niſi tu Domine, qui potes migrantibus dare quietem.

Amplius autem & in laudem virginis.

Mater ſancta, ineffabilis luminis, angelicis te hymnis honorantes, magnificamus.

Sabbato verò.

Quando deſcendiſti ad mortem vita immortalis, tunc infernum mortificaſti coruſcatione diuinitatis: cùm verò mortuos ab inferis excitaſti, omnes virtutes cælorum acclamabant, vitæ dator, Chriſte Deus, gloria tibi.

Et in laudem virginis Mariæ dicunt:

Myſterium à diebus æternitatis tacitum, & angelis ignotum, per te Dei genitrix, iis qui in terra ſunt, manifeſtum factum eſt, Deus inconfuſa vnione incarnatus. Crucem ſponte pro nobis ſubiit, per quam reſuſcitauit protoplaſtum & à morte animas noſtras ſaluauit.

In die quoque Natiuitatis dicunt huiuſmodi abſolutorium:

Natiuitas tua, Chriſte Deus noſter, oriri fecit mundo lucem cognitionis. In ipſa enim ſideribus obſequentes à ſtella edocebantur, te adorare ſolem iuſtitię, & te ex alto orientem cognoſcere. Domine tibi gloria.

Prætrea canunt quidem quod cùm Græcè dicatur contacion, Latinè abbreuiatum dici poteſt.

Virgo ſuperſubſtantialem hodie parit, & ter-

ra ſpeluncam inacceſsibili exhibet: angeli cum paſtoribus glorificant, & Magi ſtella duce iter agunt. Nam propter nos natus eſt puer, qui eſt ante ſecula Deus.

In feſto Epiphaniorum hoc vtuntur abſolutorio:

In Iordane te baptizato, Domine, Trinitatis apparuit adoratio. nã patris vox tibi atteſtabatur, dilectum te filiũ nominando: & ſpiritus in columbæ ſpecie, rei veritatem cõfirmabat: qui apparuiſti Chriſte Deus, & mundum illuminaſti: gloria tibi. *Sequitur contacion:*

Illuxiſti hodie orbi, & lumen tuum, Domine, ſuper nos ſignatum eſt in agnitione, laudantes te. veniſti, illuxiſti lux inacceſsibilis.

Feſtum verò ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, huiuſmodi decorant fine:

Qui primas inter Apoſtolos habetis ſedes, orbisq; didaſcali apud omnium Dominum legatione fungimini, vt pax mundo donetur & animabus noſtris magna miſericordia.

Et aduertendum quod his eiſdem abſolutorijs veſpertinis horis vtuntur. Sunt quoq; & alia plura huiuſmodi apud Græcos quibus vtuntur alijs feſtiuitatibus, quorum tranſlatio neceſſaria mihi non eſt. His ita peractis, ſignum dat Diaconus cum horarij ſui ſtola, lectoribus, qui mox pſallere incipiunt:

Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere nobis. *Et dicunt tribus vicibus.*

Deinde:

Gloria patri, & filio, & ſpiritui ſancto, & nũc & ſemper, & in ſecula ſeculorũ. Amen. Sanctus immor-

immortalis miſerere nobis. Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere nobis.

Deum hæc decantantur, dicit Sacerdos Orationem hanc, ſedatiſsima voce:

Deus ſanctus, qui in ſanctis quieſcis, & triſagia voce à ſeraphim laudaris, & à cherubim glorificaris, & ab omni cęleſti virtute adoraris: qui de non ente ad eſſe duxiſti omnia, & creaſti hominem ad imaginem & ſimilitudinem tuã; & multa gratia inſigniſti: qui das petenti ſapiẽtiã, & intellectum: qui non deſpicis peccãtem, ſed ponis in ſalute pœnitentiã: qui dignatus es nos humiles & indignos ſeruos tuos in hac hora ſtare in conſpectu gloriæ ſancti altaris tui, & debitum tibi obſequium, & glorificationẽ offerre: tu Domine, ſuſcipe ex ore noſtro, qui in te peccauimus, triſagium hymnũ, & viſita nos in bonitate tua: remitte nobis omnẽ noxam inuitã, & volũtariam. ſanctifica cum corporibus & animas noſtras, & da nobis in ſanctitate ſeruire tibi omnibus diebus vitæ meæ, intercesſionibus reginæ noſtræ matris Dei, & omnium Sanctorum qui à ſeculo tibi placuerunt.

Exaltatio vocis.

Quoniam ſanctus es Deus noſter, & tibi gloriam reddimus, patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

His dictis, dicit Diaconus: Attenti ſimus. *Sacerdos.* Pax vobis. *Clerus & pop.* Et cum ſpiritu tuo. *Diaconus.* Sophia. *Tunc lector cantat pſalmum Dauid. Diaconus iterum:* Attenti ſimus.

Pro ianuis cancellorum, à dextris, & à ſiniſtris, vnuſquiſq; dicit orationẽ myſteriorum in ſilentio, intro-euntes ad ſanctã menſam. Oratio quam facit pro ſe Sacerdos, dũ cherubim hymnus à populo decãtatur.

Nullus carnalibus concupiſcentijs & deſiderijs irretitus, dignus eſt accedere, aut appropinquare, ſeu miniſtrare tibi rex gloriæ. Nã miniſtrare tibi, magnum & formidabile, & ipſis cęleſtibus inacceſsibile virtutibus. Veruntamen propter infinitam clementiã tuam, inconuertibiliter & inalterabiliter homo factus es, & pontifex noſter extitiſti, & myſterij hui⁹, ac incruẽtæ hoſtiæ ſacramentum nobis tradidiſti, vt omnium Deus. Tu enim dominaris cœleſtium & terreſtriũ, qui ſuper cherubicũ thronum ſedes, ſeraphim dominus, & rex Iſraël, qui ſolus ſanct⁹ es, & in ſanctis requieſcis. Te deprecor qui ſolus bonus es, & facilis ad exorandũ, reſpice ſuper me peccatorẽ, & inutilem ſeruum tuũ, & munda animã meã, & cor à mala conſcientia, & ſancti tui ſpiritus virtute, fac me dignum ſacerdotij gratia indutum, aſsiſtere ſanctę huic tuę menſę, ac conſecrare ſanctum corpus tuum & precioſum ſonguinem. tibi enim ceruicem meam inclino, teque precor, ne auertas faciem tuam à me, nec reprobes me à pueris tuis: ſed cõcede à me peccatore & indigno famulo tuo offerri tibi hæc ſacramenta: tu enim es offerẽs, & oblatus: ſuſcipiens, & diſtributus, Chriſtus Deus noſter: & tibi gloriam referimus cum anarcho patre & ſanctiſsimo, & bono, & viuifico

ſpiritu

ſpiritu tuo, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Quo peracto, dicit Diaconus, ſtantibus ſingulis presbyteris in locis ſuis:

Impleamus orationem noſtram Deo.

Clerus & pop. Kyrie eleiſon.

Pro appoſitis precioſis donis, Dominum deprecemur. *Clerus & pop.* Kyrie eleiſon.

Pro ſancta domo hac, & pro ijs qui cum pia fide ingrediuntur eam, Dominum rogemus.

Clerus & pop. Kyrie eleiſon.

Vt eruamur nos ab omni tribulatione, ira, periculo, & anguſtia, Dominum exoremus: Opitulare, ſalua miſerere, & conſerua nos, Deus, tua gratia. *Clerus & pop.* Kyrie eleiſon.

Diem totam perfectam, ſanctam, pacificã, & ſine peccato, à Domino depoſcamus.

Clerus & pop. Præſta Domine.

Angelum pacis, fidelẽ ductorẽ, cuſtodẽ animarum, & corporum noſtrorum, à Domino petamus. *Clerus & pop.* Præſta Domine.

Veniam & remiſsionẽ peccatorum, & delictorum noſtrorum à Domino petamus.

Clerus & pop. Præſta Domine.

Bona & cõferentia animabus noſtris, & pacem mundo, à Domino petamus.

Clerus & pop. Præſta Domine.

Vt reliquum vitæ noſtræ tẽpus in pace & ſanitate expleatur, à Domino depoſcamus.

Clerus & pop. Da Domine.

Bonum finem vitæ noſtrę, inlamentabilem, & in-

&c inconfuſum, & bonam reſponſionem ante formidoloſum tribunal, à Domino petamus.

Clerus & pop. Da Domine.

Sanctiſsimæ, intemeratę, ſuperbenedictæ reginæ noſtræ, matris Dñi, cum omnibus ſanctis memoriã celebrando, noſmetipſos, & adinuicem, omnẽ vitam noſtrã Chriſto Deo cõmendemus. *Clerus & pop.* Tibi Domine.

Oratio poſt Sacramentorum oblationem depoſitionemq́ in ſancto altari.

Domine Deus omnipotẽs, ſolus ſanctus, qui ſuſcipis hoſtiã laudis ab ijs qui te inuocant in toto corde, ſuſcipe preces noſtras, & offer ſancto altari tuo: & fac nos dignos offerre tibi dona, & ſacrificium ſpiritale pro noſtris peccatis, atq; ignorantijs populi: & præſta, vt inueniamus gratiã in conſpectu tuo, vt fiat acceptabile ſacrificium noſtrum, & inhabitet ſpiritus gratiæ tuæ bonus ſuper nos, & ſuper hæc appoſita ſacramenta, & ſuper omnem populum.

Exclamatio vocis:

Pro miſeratione vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es, cum ſancto, benefico, & viuifico ſpiritu tuo, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. *Clerus & pop.* Amen.

Sacerdos. Pax omnibus.
Clerus & pop. Et cum ſpiritu tuo.
Diaconus. Diligamus adinuicem.

Et Sacerdos deoſculatur ſanctum altare, & reliqui ſimiliter accedentes deoſculãtur ſanctum altare, & Sacerdos, & Diaconi oſculantur ſeinuicem. Et poſt

poſt datũ pacis oſculum, innuit Archidiaconus, extra ſtanti Diacono, vt introitus cancellorum ianuas claudat, & dicit:

Ianuas, ianuas. In ſapientia attenti ſimus.

Et clerus & populus.

Credo in vnum Deum, patrẽ omnipotentẽ.

Quo completo, dicit Diaconus:

Stemns honeſtè, ſtemus cum timore: intentionem præſtemus diuinis myſterijs, & in pace offeramus. *Clerus & pop.*

Miſericordiam pacis, ſacrificium laudis.

Quo dicto, Sacerdos qui ſolus aſſiſtit diuinæ menſæ, & ſecus illam Diaconi cõtingentes venerabile peplum, ſubleuant, ſedatiſſima voce dicentes:

Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere nobis. *Et omnino tollunt.*

Poſt hæc Sacerdos cum voce pronunciat:

Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei patris, & communicatio ſancti ſpiritus, ſit cum omnibus vobis.

Clerus & pop. Et cum ſpiritu tuo.

Sacerdos. Surſum corda.

Clerus & pop. Habemus ad Dominum.

Sacerdos. Gratias agam⁹ Domino Deo noſtro. *Clerus & populus.*

Dignum & iuſtum eſt.

Sacerdos pronus orat:

Verè dignum, & iuſtum eſt, te benedicere, tibi gratias agere, te adorare in omni loco dominationis tuæ: tu enim es Deus ineffabilis, ignotus, inuiſibilis, incomprehenſibilis: ſemper es,

 ſimi-

ſimiliter exiſtens tu, & vnigenitus filius tuus, & ſpiritus ſanctus. Tu de nō ente ad eſſe produxiſti nos, & lapſos erexiſti rurſum, & nō deſtitiſti omnia faciēs, vſquequo in cœlum reduxiſti nos, & regnum futurum donaſti, pro his omnib⁹ gratias agimus tibi, & vnigenito filio tuo, & ſpiritui ſancto, pro quibus ſcim⁹, & pro quibus neſcimus, beneficijs manifeſtis, & non manifeſtis, quæ nobis facta ſunt. Gratias quoque agimus tibi & pro Sacramento iſto, quod ex manibus noſtris ſuſcipere digneris, quanuis tibi aſsiſtāt Archāgelorum, & Angelorum milia militum, Cherubim quoq;, & Seraphim agmina ſex alas habentium, & multos oculos, & eleuatorum, & pennatorum. *Hic exaltat vocem.* Cantantium, clamātium, & ſine fine hunc hymnum pro victoria, dicentium:

Clerus & populus.

Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus Deus ſabbaoth. *His ita pronunciatis, dicunt ſubdiaconi.*

Quicunque eſtis fideles, orate.

Sacerdos rurſus dicit Orationem:

Cum his, & nos beatorum virtutum agminibus, clemēs Dominator, clamamus, & dicim⁹: Sanctus es, & ſanctiſsim⁹, tu & vnigenitus filius tuus cum ſancto ſpiritu: & magnificentiſsima gloria tua, quādo mundum dilexiſti, vt filium tuum vnigenitū dares: vt omnis qui credit in illum, non pereat, ſed habeat vitā æternam qui veniens, cōpleto omni pro nobis myſterio, nocte qua tradebatur, magis autem tra-

debat

debat ſeipſum pro mundi vita, panē accipiens cum ſanctis ſuis, & immaculatis, & impollutis manib', cùm gratias egiſſet, benedixit, ſanctifi cans: & frangens, ſanctis ſuis Diſcipulis, & Apo ſtolis tribuit, dicens: *Exaltat vocem.* Accipite, & comedite: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur in remiſsionem peccatorum.

Clerus & pop. Amen. *Sacerdos.*

Similiter autē & calicem poſtquàm cœnauit, dicens: *Exaltat vocem.*

Bibite ex hoc omnes: Hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis, & pluribus effundetur in remiſsionem peccatorum.

Clerus & pop. Amen. *Sacerdos pronus.*

Memores igitur ſalutaris huius mandati, & omnium eorum, quę pro nobis facta ſunt, crucis, ſepulchri, reſurrectionis triduanæ, ad cęlos aſcenſionis, ſeſsionis ad dexteram, ſecundi & glorioſi rurſus aduentus, *Eleuatio vocis.*

Tua ex tuis tibi offerētes, per omnia in omnibus. *Clerus & pop.*

Te laudamus, te benedicimus, tibi agimus gratias, Domine, & exoramus te, Deus noſter.

Sacerdos.

Adhuc offerimus tibi rationabile ac incruentum hoc obſequium, & precamur, & ſupplicamus, & depoſcimus, vt mittas ſpiritum ſanctū tuum ſuper nos, & ſuper hęc appoſita munera.

Et erigens ſe, & tertiò conſignans ſancta munera, dicit:

Et fac panem iſtum quidem, precioſum corpus

pus Chriſti tui: & quod eſt in calice iſto, precioſum ſanguinem Chriſti tui.

Et Diaconus aßiſtens, rurſus dicit: Amen.

Permutans ſancto ſpiritu tuo. *Diac.* Amen.

Sacerdos.

Vt fiat communicantibus in emundatioñe animæ, in remiſsionem peccatorum, in cõmunicatioñe ſancti ſpiritus, in regni cœlorum plenitudiñe, in fiduciã ad te, nõ in iudicium, neq; in cõdemnatioñe. Adhuc offerimus tibi rationabile hoc obſequium pro fideliter dormiẽtibus, pro patribus & proauis noſtris, interueniẽtib' Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, & omnibus ſanctis.

Exaltat vocem:

Præcipuè autẽ ſanctiſsimæ, intemeratæ, ſemper benedictę reginę noſtrę, Dei genitricis, ſemperq; virginis Mariæ.

Hæc autem qui ſtat in Choro poſt ſanctum altare, Diaconus qui fecerat cõtinuatã orationẽ pronũciat.

Et pro vniuerſorum cogitationibus, vt Domino placeant, exoremus. *Clerus & pop.*

Et pro omnium & vniuerſorum.

Diacon' interea ſuggerit, vt pro defunctis fiat oratio.

Sacerdos.

Sancti Ioannis Baptiſtæ, Prophetæ, & Præcurſoris, ſanctorũ & nominatiſsimorum Apoſtolorum, & ſancti *huius* cuius memoriam agimus, & omnium ſanctorum ſupplicationibus, viſita nos, Deus, & memor eſto omnium in Domino dormientium in ſpe Reſurrectionis vitæ

æter-

ernæ, ac requiem præſta eis, vbi lumẽ vultus
i ſuperintendit: & adhuc precamur te:
Memento, Dñe, omnium orthodoxorum re
è tractãtium verbũ veritatis tuæ, & omnium
resbyterorum Chriſto miniſtrantium, & om
is ſacerdotalis ordinis. Amplius obtulim' tibi
anc rationabilẽ hoſtiã, pro orbe, pro ſancta ca
holica, & apoſtolica Dei Eccleſia, & ijs qui ca-
ta in conuerſatione ac ſobria degunt. Pro fi-
lelisſimis & Deo dilectis Imperatoribus no-
tris, & toto palatio, & omni exercitu eorum:
da eis, Dñe, pacificum imperium, vt nos in tran
quillitate eorum, quietã & tranquillã vitã du-
camus: in omni Dei cultu & ſobrietate. *Ex-
altat vocem.* In primis memento, Domine, Ar-
chiepiſcopi noſtri *talis*, quẽ cõcede ſanctis tuis
Eccleſijs in pace ſaluum, honorábilẽ, ſanum in
longitudine dierum, & rectè tractantem ver-
bum veritatis tuæ.

Poſt hanc Sacerdotis pronunciationem, Diaconus qui ſanctũ Euangelium dicit, acutiori voce profert, ſi fuerit aliqua magna feſtiuitas.

Nicolai ſanctiſsimi & vniuerſalis Papę lõga ſint tẽpora: Eleutherij Alexãdriæ, Cyrilli Antiochiæ, Leontij Hieroſolymorum, longa ſint tẽpora. Et pro offerente ſancta munera hęc Domino Deo, Sacerdote, venerabili presbyterio eius, quę in Chriſto eſt miniſtrationis, & omni ſacerdotali ordine. Et pro imperio in victoria, & perſeuerantia pijſsimorum & in Chriſto dilectorum Imperatorum noſtrorum N. & N.

Alexij

Alexij magni Imperatoris,& Porphyrogenitj: & ꝑ pace,& bono ſtatu toti⁹ mundi,& ſanctarum Eccleſiarum. Et pro redẽptione fratrũ noſtrorum captiuorũ:& pro ea quę Chriſtum diligit militia, & pro circunſtante populo, & pro vniuerſis fidelibus Dominum deprecemur.

Et populus ibidem acclamat. Sacerdos orat:

Memento,Domine, ciuitatis in qua habitamus,& omnis ciuitatis,regiõis, & eorum,qui fideliter inhabitant eas. Memento,Dñe,nauigantium,laborantium,captiuorum, & ſalutis eorum. Memento,Dñe, fructiferorum,& bene operantium in ſanctis tuis Eccleſijs, & eorum,qui pauperum curam agunt,& ſuper nos omnes miſericordiam tuam tranſmitte.

Exaltatio vocis:

Et da nobis vno ore & vno corde glorificare, & laudare honorificẽtiſsimum, & magnificẽtiſsimum nomẽ tuum, patris, & filij, & ſpirit⁹ ſancti. *Clerus & pop.* Amen. *Sacerdos.*

Et ſit ſuper nos miſericordia Dei,& Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti.

Clerus & pop. Et cum ſpiritu tuo.

Deinde facit crucem ſuper populum. Et Diacon⁹:

Omnium Sãctorum memoriã facientes,iterum & iterum oro pace Domino ſupplicemus.

Clerus & pop. Kyrie eleiſon.

Pro oblatis & ſanctificatis precioſis donis,dominũ deprecemur. *Cler.& pop.* Kyrie eleiſon.

Vt clemẽs Deus, qui ſuſcepit ea in ſancto & cœleſti intelligibili altari ſuo, mittat nobis pro-

ptérea

terea gratiam & donum ſancti ſpiritus.

Clerus & pop. Kyrie eleiſon.

Vt eruamur ab omni tribulatione.

Clerus & pop. Kyrie eleiſon.

Opitulare, ſalua, diem omnem perfectã, ſanctam, & pacificã, & ſine peccato à Domino depoſcamus. *Clerus & Pop.* Præſta Domine.

Angelum pacis, fidelem ductorem, cuſtodẽ animarum & corporum noſtrorum à Domino petamus. *Clerus & Pop.* Præſta Domine.

Veniam & remiſsionẽ peccatorum noſtrorum à Domino petamus.

Clerus & pop. Concede Domine.

Bona & cõferentia animabus noſtris, & pacem mundo à Domino petamus.

Clerus & pop. Concede Domine.

Vt reliquum tẽpus vitæ noſtræ in pace & ſanitate expleamus, à Domino depoſcamus.

Chorus & pop. Præſta Domine.

Bonum finẽ vitę noſtrę, inlamentabilem, & inconfuſum, & congruã reſponſionẽ ante formidoloſum tribunal, à Domino petamus.

Clerus & pop. Concede Domine.

Vnitatẽ fidei, & cõmunicationẽ ſancti ſpiritus petentes nobiſmetipſis, & adinuicẽ, omnẽ vitam noſtram Domino commendemus.

Clerus & pop. Tibi Domine.

Interea dicitur hæc Oratio à Sacerdote:

Tibi commendamus omnem vitam noſtrã, & ſpem, Dominator clemẽtiæ, & precamur, & ſupplicamus, vt mereamur, cõmunicare cęle-

ſtia

ſtia & terribilia myſteria tua hui⁹ ſanctę & ſpiritualis menſæ, in pura cõſcientia in remiſsionem peccatorum, in veniã delictorum, in ſpiritus ſancti communicationem, in regni cœlorum hæreditatem, nõ in iudicium, vel in condemnationem. *Eleuatio vocis.* Et dignos nos fac, Domine, vt cum fiducia indéniter audeamus inuocare te cœleſtẽ Dominum patrem, & dicere: *Clerus & pop.* Pater noſter qui es in cœlis. *Sacerdos.*

Quoniam tuum eſt regnum, & virtus, & gloria, patris, & filij, & ſpiritus ſancti.

Clerus & pop. Amen.

Sacerdos. Pax omnibus.

Clerus & pop. Et cum ſpiritu tuo.

Diaconus. Humiliemus capita noſtra Domino. *Orat Sacerdos.*

Gratias agim⁹ tibi, rex inuiſibilis, qui tua immenſa potẽtia omnia cõdidiſti, & multitudine miſericordiæ tuæ quæ nõ erãt, ad eſſe cõſtituiſti: tu ergo, Dominator, de cœlis reſpice ſuper eos, qui ceruices tibi ſuas inclinauerũt: nõ enim inclinauerunt carni, & ſanguini, ſed tibi terribili Domino. Tu igitur, Dñe, nobis omnibus imminẽtia in bonum explana, prout cuiq; vtile eſt: nauigãtibus cõnauiga, iter agentibus comitare, ægros ſana; qui es medicus animarũ & corporum. *Exaltat vocem.*

Gratia & miſerationibus, & clementia vnigeniti filij tui, cum quo benedict⁹ es cum ſancto, bono, & viuifico ſpiritu, nunc, & ſemper, & in

ſecula

ſecula ſeculorum. *Clerus & populus:* Amen.

Sacerdos rurſus orat.

Reſpice, Domine Ieſu Chriſte, Deus noſter, de ſancto habitaculo tuo, & de ſede gloriæ regni tui, & veni ad ſanctificandum nos, qui ſurſum cũ patre ſedes, & deorſum nobis inuiſibiliter aſsiſtis, dignare tua potẽti manu tribuere nobis immaculatum corpus tuũ, & precioſum ſanguinem & per nos omni populo.

Hac oratione dicta, dicit Diaconus: Attenti ſimus. *Et ſacerdrs ſe inclinãs, ſuſcipit portionẽ quæ eſt in ſancta patena & modicum ſuſtollẽs, dicit:* Sã cta ſanctis. *Clerus & pop.*

Vnus ſanctus, vnus Dominus, in gloria Dei patris. Amen.

Deinde accedunt Diaconi, qui ſanctum Euangelium dixit, & qui continuatam orationem, & apprehenſis labijs calicis cum duobus digitis, dicũt ad Sacerdotem: Expleto Domine.

At ille partitur portionem ſanctam in quatuor partes, ponens eas in modũ crucis ſuper patenã, & vnam quidem partium mittit in calicem, dicens:

Plenitudo ſpiritus ſancti. Amen.

Similiter fit & penes alium calicem ſi ſit. Quo peracto, accipiũt Diaconi ſacros calices præſtolãtes cum feruente aqua venientem Subdiaconum, qui & dicit:

Benedicito, Domine, hoc feruidum.

At ille reſpondet,

Benedictus Deus noſter, nunc, & ſemper, et in ſecula.

Tunc infundit aquam calidam, quantum ſuffi-cit. Deinde ſumit corpus dominicũ, ſi ſolus fuerit quãdo verò plures fuerint, primus inter eos accepta cõmunione, porrigit reliquis deoſculãtibus manus e ius, & genã, & ipſe ſimiliter ab aliqua eorũ ſuſci-pit euchariſtiã. & hoc modo pariter inclinãtes ſan-cto altari, ſuſceptã Domini carnẽ manducãt: ſimili ter & calicem mutuò inter ſe porrigũt, vt ſanguinẽ Domini bibant. vbi verò Sacerdotes, vt dictũ eſt, perfecerint, iubet Archidiaconus, vt Diaconi acce-dant: & accedentes, ſuſcipiunt, vt fecerũt Sacerdo-tes: deinde vnuſquiſque Sacerdotis maxillã deoſcu latur. poſt communionem, dicit orationem hanc:

Gratias tibi agimus, clemẽtiſsime Domina-tor, Redemptor animarum noſtrarum, quoniã & pręſenti hac die cęleſtibus, et immortalibus myſterijs nos dignos feciſti: tu dirige viam no ſtram, ſerua nos in timore tuo: tuere vitam no-ſtram, greſſus noſtris firma, orationibus, & in-terceſsiõibus ſanctæ & glorioſæ Dei genitricis & ſemper virginis Mariæ. *Eleuatio vocis.* Exal-tare ſuper cælos, Deus, & ſuper omnem terram gloria tua, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculo-rum. Amen.

Sed qui poſtremò communicat, Diaconus repor-tat ſuper altare calicem, & operit, & dicit populo. Cum Dei timore accedite. *Pop. reſpondet.*

Benedictus qui venit in nomine domini: De-us Dominus & illuxit nobis.

Tunc ſacerdos populũ benedicit, & incẽſum cu-ius fumus per Diaconum ſancto calici porrigitur, &

ſic

ſic feruntur ad locum myſteria vbi populus debet communicare. Et Sacerdos dicit:

Nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorũ. Amen.

Et populus.

Repleat ur os meum laude, vt cantemus tibi gloriam tuam: quoniam feciſti nos dignos ſanctorum tuorum myſteriorũ, in tua ſanctitudine ſerua nos, Deus, tota die meditantes iuſtitiam tuam. Alleluia.

Egreſſus de choro, Diaconus dicit:

Stantes qui communicauimus dominica immaculata, immortalia, cæleſtia myſteria, agam⁹ gratias Domino. *Clerus & pop.* Kyrie eleiſon.

Opitulare, ſalua, miſerere, ac cuſtodi nos. Diem omnem perfectam, ſanctam, pacificam, & abſque noxa à Domino depoſcamus.

Clerus & pop. Concede Domine.

Sacerdos.

Quoniã tu es ſanctificatio noſtra, & tibi gloriam referimus, patri & filio, & ſpiritui ſancto, nunc, & ſemper.

Diaconns. In pace diſcedamus.

Clerus & pop. In nomine Domini.

Et Diaconus. Dominum exoremus.

Clerus & pop. Kyrie eleiſon.

Tunc dicit Sacerdos Orationẽ hanc ante cãcellos.

Deus, qui benedicis benedicentes te, & ſanctificas in te ſperãtes, ſaluũ fac populum tuum. & benedic hæreditati tuę: plenitudinem Eccleſiæ tuæ cuſtodi, ſanctifica diligentes decorẽ domus tuæ: tu eos glorifica diuina potẽtia tua, &

DE MYSTERIO SYNAXEOS, SIVE COMMVNIONIS, ex Dionyſio Areopagita.

IN fine omnium, hierarcha ad ſacratiſsimam Euchariſtiam vocat eum qui eſt ſacris initiatus, ac perficientium myſteriorium eum communione donat. Verùm bene habet quòd in mentionem eius incidimus, qua mihi prætermiſſa nefas eſſet de hierarchicis aliquid aliud ante iſtam celebrare. Etenim eſt vt inclyto præceptori noſtro videtur, ſacramentorum ſacramentum ſummum. atque oportet eo ante alia hierographicè expoſito, ex afflata diuino numine per oracula, & hierarchica ſcientia, ad ſacram eius attolli Dei ductu moderato ſpiritu contemplationem. Ac primùm quidem hoc ſanctè diſpiciamus, cuiuſnam rei gratia quod commune alijs quoque ſacramentis hierarhicis eſt, præcipuè huic præ reliquis attributum eſt, vt vnicũ nuncupetur & communio, & ſynaxis, cùm ſacroſanctum vnumquodque inſtitutũ, & ſecretas in partes vitas noſtras, in vniformem numinis conformationem colligat, & diuiduorum Deiformi connexione in vno communicationem & vnionem largiatur. Dicimus verò, aliorum hierarchicorum perceptionibus ſymbolorum perfectionem ab huius diuinitùs gubernatis & perficientibus donis ineſſe. Non enim ferè licet vllum peragatur ſacramentum hierarchicum, niſi diuiniſsima Euchariſtia ad ſummam ſingulorum eorum quæ peraguntur, coniunctionem ſacris initiati in vnum, ſanctificauerit, & diuinitus accepto perficientium myſteriorum munerè eam qua cum Deo is copuletur peregerit ſocietatem. Si ergo ſingula hierarchica ſacramenta cùm imperfecta manent, eam qua cum Deo is copuletur peregerit ſocietatem. Si ergo ſingula hierarchica ſacramenta cum imperfecta manent, eam qua Deo coniungamur ſocietatem & ſynaxin non perficiat, & quo minus ſit ſacramentum imperfectio efficiat: finiſque cui que ſit àc ſumma ſi, qui initiatur, myſterijs diuinis participet: meritò hierarchica prudentia ei à rerum veritate proprium nomen inuenit. Ita ſanè & ſacroſanctũ per

quod Deo generamur ſacramentũ, quod primi luminis participes faciat, initiumq́ue ſit omnium diuinarum illuſtrationum, ex eo quod agitur, vera illuſtrationis appellatione celebramus. Quamuis enim etiam omnibus ſit hierarchicis cõmune, lumen ſacrum initiatis impertiri, tamen hoc primum videndi munus mihi conceſsit, huiusq́ue omnium primo atque præcipuo lumine ad aliorum ſacrorum inſpectionem quaſi manu ducor. His autem dictis, conſideremus ac hierarchicè perſpiciamus vnamquanque ſanctiſsimi ſacramenti accuratam operationem ac contemplationem.

MYSTERIVM SYNAXEOS, SIVE COMMUNIONIS.

Hierarcha quidem prece ſacra in altari diuino peracta, ab eoq́; incenſum adolendi ſumpto initio, vniuerſum adit loci ſacri ambitũ. Reuerſus aũt ad diuinum altare, inchoat ſacram pſalmorũ melodiam, vnà canente cum eo ſacrum pſalmorũ eloquium vuiuerſo eccleſiaſtico ordine. Deinceps per miniſtros ſacræ Scripturæ librorũ conſequenter fit recitatio: & poſtea foras exiguntur ſacro ambitu catechumeni, & præter hos energumeni, atq; pœnitentes: manent autem qui diuinorum inſpectione & communione ſunt digni. E miniſtris verò partim ſtant pro ſacri foribus clauſis, partim aliud quidpiã ſui propriũ miniſterij exercẽt: alij ordinis miniſtrorũ ſelecti præcipuiq́;, cum ſacerdotibus, in altari diuino proponunt ſacrũ panem, & benedictionis calicem, iam antè toto Eccleſiæ cœtu catholicam hymnologiam profeſſo. Ad hęc, diuinus hierarcha orationem ſacram abſoluit, & ſanctam pacem omnibus denunciat: & oſculatis ſe inuicem omnibus, myſtici ſacrarũ tabularũ recitatio abſoluitur. Cùmq́ue manus abluerunt aqua hierarcha & ſacerdotes, hierarcha quidem in medio diuini altaris inſiſtit, circunſtant verò ſoli cũ ſacerdotibus è miniſtris ſelecti & præcipui. Atque hierarcha ſacris Dei operibus commemoratis, diuiniſsima operatur, & in conſpectũ adducit quæ per ſacra propoſita ſymbola celebrantur, oſtenſisq́ue Dei operum donis gratuitis, ad eorum communionem ſacram, & ipſe accedit, & alios inuitat. Percepta autem impertitaq́ue diuinæ poteſtatis commu-

munione, in gratiarum ſacram actionem deſinit, multis quidem ad ſola diuina ſymbola intentis: ipſo vero ſemper diuinitus afflato ſpiritu, ad ſancta rituum principia per beatas & intelligentiæ proprias contemplationes, hierarchicè in puritate Deiformis habitus, ſe erigente.

THEORIA.

Agedum ergo bone puer veni poſt imagines per ordinem & ſanctè ad Deiformem archetyporum veritatem. Illud ijs qui etiamnum initiantur, ad concinnã ipſorum animi inſtitutionem dixerim, neq; ſymbolorum variam & ſacram compoſitionem, inutilẽ ipſis eſſe, etiã ſi ad externa vſq; duntaxat appareat. Nam ſacerrima oraculorum cantica & lectiones, doctrinã ipſis viuendi ex virtute ſuggerunt, & ante hoc integram exitioſi vitij expiationem: Diuiniſsima verò vnius eiuſdemque panis & calicis communis atque pacifica perceptio morum ſimilitudinẽ diuinitus donatam, ipſis vt qui moribus ſimiles ſint, præſcribit, & diuiniſsimæ illius cœnæ, & quæ ſymbolum in ſacramentis principes eſt, ſacram memoriam renouat: vt & ipſe ſymbolorũ auctos exortem iure optimo facit eum qui minus ſanctè ſecum ac conſimilibus moribus ſacram cœnam perceperit, docent religioſè ſimul & diuinè, verum ex habitu ad diuina acceſſum, cõmunionẽ cum ſuo cuique ſimili, accedẽtibus largiri. His igitur, vt dixi, quæ pro adytorum veſtibulis pulchrè deſcripta, minus adhuc profectis ad theoriam ſatis ſunt, relictis, ingrediamur ab effectis cauſarum ad cauſas: itaque ſacram hanc noſtram ſynaxin & decoram eorum quæ per intelligentiam de Ieſu nobis prælucente percipiuntur, intuebimur theoriam, beata pulchritudine archetyporum clarè micantem. Sed ô diuiniſsimum & ſacroſanctum ſacramentum, quæ te circundant ſymbolicè operimentis ænigmatum reuelatis, perſpicuè nobis fac appareas, & intelligentiæ noſtræ oculos ſingulari ac inobſcurabili lumine comple. Igitur oportet intra ea quæ omni ex parte ſacra ſunt, nos conſiſtamus, vt arbitror: & intelligentia primi è ſignis nudata, in deiformem ipſius pulchritudinem defixis oculis intueamur: atq; hierarchã ipſum diuinitùs afflati cernamus ab altari diuino vſque ad extremã ſacri decorè progredientem, & denuò eodem de integro remeantem. Nam ſupra omnia diuinæ poteſtatis beatitudo,

etſi bonitate diuina procedit ad ſe ſanctè participaturis impertiendam, nõ tamen extra ſubſtantiæ immobilẽ ſtatum ac firmitatem excedit: ſed omnibus deiformibus pro eorũ modulo illucet, verè circum ſeipſa permanens, & nullatenus à ſua ipſius idẽtitate ſe dimouens. Idẽ diuinum ſynaxeos ſacramentum, etſi ſingulare ac ſimplex habens connexumq́ue principium, in varietatem ſacram ſymbolorum, hominum gratia multiplicetur, & ad omnem vſque hierarchicam adumbrationem pergat: attamen vniformiter ex his rurſum ad propriam monadem colligetur, & in vnum connectit eos qui ad ipſum ſanctè attolluntur. Eodẽ igitur Deiformi modo diuinus hierarcha, etſi ſingularem ſuam hierarchiæ ſcientiam bonitatis ſpecie ad ſubditos demittat, ſacrorũ ænigmatum multitudinibus vtens, rurſus tamen quaſi ſolutus, & ab inferioribus retineri nequiens, ad ſuum ipſius principiũ ſine vlla diminutione reſtituitur, peractoq́ue intelligenti ſuo ad vnũ ingreſſu, purè cernit eorum quæ perficiuntur vniformes rationes, finem humanitatis pleni progreſſus ad ea quæ ſecunda ſunt, diuiniorem ad prima reuerſionem faciens.

Iam verò pſalmorum ſacra recitatio, quæ omnibus ferme hierarchicis myſterijs coaleſcit, ab eo quod omni ex parte ſacratiſsimæ poteſtatis eſt, abiungi non debuit. omnis enim ſacroſanctæ ſcripturæ pagina, aut rerum procreatã ſubſtantiam à Deo & ornatum: aut legalem hierarchiã & politiam: aut populi Dei hæreditatum ſortito diuiſiones & poſſeſsiones: aut iudicum ſacrorũ, vel regum ſapientũ, vel ſacerdotum diuinitus afflatorum prudentiã: aut veterum virorum in varijs & multis moleſtijs, inconcuſſam patientia philoſophiam: aut de rebus agendis ſepientes admonitiones: aut diuinorum amorũ cantica, & Deo plenas imagines: aut futurorum propheticas prædictiones: aut virilia Ieſu diuinaq́ue facta: aut eius diſcipulorum à Deo traditas, Deiq́ue imitatione inſtitutas politias. & ſacras doctrinas: aut abſtruſam & myſticam viſionem inter diſcipulos illius dilecti ac perdiuini: aut ſupermundanam Ieſu Theologiã, ad diuinitatem capeſſendã idoneis expoſuit, ac ſacroſanctis ſacramentorum Dei formibusq́ue ſubuectionibus quaſi radicibus firmauit.

Diuinarum autem odarum ſacra deſcriptio, quæ ſcopum habet, Dei ſermones operaq́ue celebrare omnia, & diuinorum virorum ſacra dicta ſacraq́ue facta laudare, catholicam diuinarum rerum continet odam atque narationem,

nem, ad omnis hierarchici ſacramenti ſuſceptionem & traditionem, habitum proprium ingenerans ijs qui inſtinctu diuino ſanctè recitant eam. Cùm ergo ea quæ complectitur ſacrorum omne genus hymnorum modulatio, animarum noſtrarum habitus concinnè ad ea quæ paulo pòſt ſacra peragentur præparauerit, & diuinarum odarum conſona voce concordiam cum diuinis ac ſecum mutuamque, quaſi vno atque conuenienti ſacrorum choreæ conſenſu, præſcripſerit, ea quæ conciſius & obſcurius in ſpiritali pſalmorum modulatione dicuntur, per plures & clariores imagines ac repetitiones dilatantur ſanctiſsimis ſacroſanctæ ſcripturæ librorum lectionibus. In hos qui inſpicit, vt ſanctos decet intuebitur vniformem vnamque conſenſionem, veluti ab vno diuinæ maieſtatis ſpiritu profectam. Vnde meritò ornatè poſt vetuſtiorem traditionem, nouum Teſtamentum prædicatur, ordine diuinitus inſtituto, ac hierarchico illud opinor iudicante, illam quidem dixiſſe futuras Ieſu diuinas operationes, hoc verò perfeciſſe: necnon illam ſub imaginibus veritatem ſcripſiſſe, hoc præſentem ſubmōſtraſſe. Illius enim prędictionum veritatem quæ in hoc operum conſummatio exponitur, confirmauit: eſtque theologiæ ſumma, diuina operatio. Harum rerum ij quidem qui omnino ſacrorum ignari ſunt ſacramentorum, ne imagines quidem vident, impudenter ſalutarem cùm repudient diuinæ generationis initiationem, & oraculis exitioſe opponant illud, Vias tuas noſſe nolo. Porro catechumenos, energumenoſque, ac pœnitentes, ſanctæ hierarchię inſtitutum, permittit quidem exaudire pſalmorum ſacram recitationem, & à Deo inſpiratam ſacroſanctarum omni ex parte ſcripturarum lectionem: ad conſequentes tamen ſacrorum operationes ac theorias haud conuocat eos, ſed perfectos perfectè initiatorum oculos. Eſt enim deiformis hierarchia, iuſtitiæ ſacræ plena, & pro ſua cuique dignitate ſalutariter tribuit congruentem vniuſcuiuſque diuinorum participationem modo conſentaneo & proportione pro tempore ſanctè largiens. vltimus itaque catechumenis attributus eſt ordo. ſunt enim expertes ac ignari totius hierarchicæ initiationis, neque ex diuino quaſi partu diuinitùs inſpiratum adepti ſunt ſtatum: ſed adhuc à paternis oraculis quaſi ab obſtetricibus conformantur, & viuificis figurationibus effinguntur, ad vitam ex diuina generatione vitalem & luminis principem

beatamq́ue degendam. Quemadmodum ergo ſi imperfecti & informes ante obſtetricationem propriam exciderint carnales infantes, abortiui eiectitijq́ue, ingenitam ac vitæ luciſq́ue expertam in terram occaſum habituri ſunt, nec quiſpiam ſanæ mentis dicat, ad id quod apparet reſpiciens, in lucem eos productos fuiſſe, tenebris vteri liberatos: (dixerit enim perita corporũ magiſtra medicina, Lumẽ efficax erit in lucis capacia:) ita quoque ſacrorum omni ex parte ſapiens ſcientia, in primis quidem ipſos formatiuorum ac viuificorum oraculorum inſtitutione quaſi alimento in morem obſtetricis erudit: vbi verò perfectè inſtruxit ad diuinã generationem eorũ ſtatum, donat ſalutariter eis per ordinẽ ad luciformia perfecteq́ue operantia communionem. nunc verò vt ab imperfectis ablegat perfecta, & dignitati ſacrorum prouidens, & catechumenorum in deiformi hierarchicorum ordine eruditioni atque vitæ. Energumenorum autẽ multitudo, propliana & ipſa quidem eſt, ſecunda verò eſt ſupra catechumenorum extremitatẽ. Neq; enim par eſt vt opinor, ei quod prorſus ſacrorũ rude eſt & diuinorũ ad ſummum expers, id quod communionẽ ſacerrimorũ habuit ſacramentorum, præterea etiã contrarijs aut illectamentis aut perturbationibus obnoxium detinetur. Verùm enimuerò his quoque omni ex parte ſacrorum aſpectus communioq́; præcluditur & ſanè merito. Nã ſi verũ eſt, quòd in totũ vir diuinus, qui diuinorũ dignus eſt perceptor, qui ad ſummũ pro ſuo modulo deiformis numinis per omnimodos perfectiuoſq́ue in Deo progreſſus ſubuectus eſt, neque ea quæ carnis ſunt præter maximè naturæ neceſſaria operabitur, idq́; ſi eueniat, defunctoriè: imò templum ſimulq́ue aſſecla per quantum poteſt ſummum in Deo progreſſum, diuinæ maieſtatis ſpiritus erit, ſimili ſimile conſtabiliens: non vtique talis vnquam ab aduerſis exerceatur phantaſijs aut terroribus: ridebit verò ea, & accedentia conculcabit, atque expellet, agetq́ue potius quàm patietur: & præterquàm quòd ſuo ipſius habitu impatibilis & inexorabilis erit, cæteris quoque medicus cernetur talium diuexationũ. Opinor autem ego inſuper, vel potius ſcio planè, quòd hierarchicorum ſinceriſsima diſcretio præ his nouit energumenos ſceleſtiſſima dæmonis infeſtatione agitatos, quotquot à deiformi defecerunt vita, concordesq́; ſententijs & moribus, exitioſis fiunt dæmonibus, ea quidem quæ verè ſunt & im-

mortaliter comparanda, & perpetuò iucunda, ob extremam ſibiq; pernicioſam dementiam auerſantes: materialẽ autẽ & multis paſsionibus obnoxiam immutationem, & perditas exitialesq; voluptates, & inſtabilem in rebus alienis, nõ quæ ſit, ſed quæ videatur, eupathiã concupiſcentes & exercentes. Primi itaq; hi & propriè magis quàm illi, per miniſtri ſegregatricem vocẽ eliminẽtur: nõ enim fas eis eſt in alterius ſacri partem venire, quàm oraculorũ reuocatricis ad meliora doctrinæ. Nam ſi diuinorum ſupermundana ſacra operatio, etiã pœnitentibus & qui antea aſtiterant celatur, neminem niſi prorſus ſanctiſsimũ admittẽs, acclamat autẽ & hoc perquàm ſanctè, Iis qui in quopiã ad deiformis numinis ſummum imperfectè imbecilles ſunt & infirmi, neq; mei videndi copiam neq; participandi facio (abigit enim hęc omnino ſinceriſsima vox etiã eos qui non poſſunt comprecari diuiniſsimorum dignè participibus) multo certè magis eorum multitudo qui à paſsionibus diuexantur, prophana erit, & ab omni ſacrorum aliena conſpectu atque communione.

Quando diuino exacti ſunt templo, atque ſupereminenti eis ſacra operatione, ſacris non initiati & imperfecti: & præter eos, qui à ſacra defecerunt vita: & conſequenter his, ij qui ab aduerſariorum phantaſijs ac terroribus facile propter ignauiam afficiuntur, vt qui non peruenerint contento minimeque remiſſo erga res diuinas propenſo conſenſu, ad deiformis habitus immobilitatem atque efficaciã: itemque præter hos, qui à contraria ij quidem deſciuerunt vita, nondum tamen & à phantaſijs eius habitu amoreque diuino & ſincero expiati ſunt: & poſt hos, ij qui non in totum vniformes, & vt legis verbis vtar, immaculati ſunt & incontaminati penitùs: omnino autẽ ſacri ſacrorum omni ex parte operatores cupidique ſpectatores, ſacratiſsimum ſacramentum vt ſanctos decet intuentes: celebrant hymnologia catholica beneficum munificumque auctorem, à quo ſalutaria nobis commonſtrata ſunt ſacramenta, quæ ſacram initiatis numinis ſimilitudinem perficiant. Hymnum autem hunc alij hymnologiam vocant, alij fidei ſymbolum: alij vt arbitror diuinius, hierarchicam Euchariſtiã, vt quæ complectatur ea quæ ad nos diuinitùs allata ſunt ſacra dona: mihi enim videtur eorum omnium celebrium Dei operum ratio nobis obtigiſſe, quòd noſtram & ſubſtantiam vitamque bonitatis gratia procrearit,

crearit, & archetypis pulchritudinibus quod deiforme eſt in nobis conformarit, & diuinioris habitus ſubuectionisque participes reddiderit: necnon prouiderit nobis ingeneratam negligentia diuinorum donorum deſtitutionem, inſtauratitijs nos bonis ad antiquum ſtatum reuocans, & perfecta noſtrorum aſſumptione abſolutiſsimam ſuorum traditionem benignè impertiens. hacque ratione communionem nobis Dei atque diuinorum largiens. Ad hunc verò modum diuinæ maieſtatis benignitate erga genus humanum ſacris laudibus celebrata, occultatus quidem panis diuinus proponitur, atque benedictionis calix: diuiniſsima autem ſalutatio ſanctè peragitur, & hagiographarum tabularum myſtica & ſupra mundana recitatio. Non enim licet in vnum coire, & in vnionis pacificæ cum vno partem venire inter ſeſe diuiſos. Si enim ab vnius contemplatione ac cognitione illuſtrati, cum vniformi diuinaq; vniremur coalitione, neutiquam in diuiduas decidere cupiditates ſuſtineremus, à quibus materiales efficiuntur & paſsionibus obnoxiæ erga naturæ cōſentaneas inimicitiæ. Hanc itaque vt arbitror vniformem & indiuiduam vitam, pacis ſacra operatio præſcribit, ſimili ſimile affirmans, & à diuiduis diuina ſingulariaque ablegans ſpectacula. Sacrarum porrò tabularum poſt pacem recitatio, commendat eos qui piè vixerunt, & ad vitæ ex virtute conſtanter actæ perfectionem peruenerunt, nos quidem ad beatum per ſimilitudinem noſtri ipſorum habitum ac deiformem finem excitans ac deducens: illos autem vt viuentes prædicans, & vt ait theologia, non mortificatos, ſed ad diuiniſsimam vitam ex morte tranſlatos. Conſidera verò quòd & memorijs ſacris adſcripti ſint, diuina hac commemoratione non humanitùs in phantaſia patris animæ memorantis ſe monſtrante, ſed vt dixerit quiſpiam, diuinitùs pro honorifica & immutabili in Deo eorum qui ſe deiformes penitus exhibuerunt, cognitione. Nouit enim, inquiunt oracula, qui ſui ſunt; & precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius; morte ſanctorum pro profectione in ſanctitate nuncupata. Et hoc quoque ſacra cogitatione conſidera, quòd impoſitis altari diuino venerandis ſymbolis, per quæ Chriſtus ſignificatur & percipitur, adeſt inſeparabiliter ſanctorum deſcriptio, quæ connexum eorum indiuiduũ demonſtrat ſupramundanæ ſacræque vnitatis cum ipſo. His autem quo ritu dictum eſt ſanctè peractis, adſtans coram

ſanctiſsimis ſymbolis, aqua manus hierarcha lauat cum venerando ſacerdotum ordine: quòd ſcilicet, vt oracula dicunt, qui lotus eſt non indiget alicuius alterius, niſi ſummorum ſiue extremorum ſuorum ablutionis, qua ſummam expiationem in omni ſanctitate deiformis ſtatus adipiſcetur: & ad ſecunda progreſſus bonitatis ſpecie, liber & ſolutus. vt qui ſemel vniformis, & ad vnum denuo vnicè reuertens, ſinceram facturus ſit & puram reuerſionem, nempe deformis ſtatus ſeruans plenitudinem & integritatem. Sacrum id lauacrum vt diximus, in hierarchia legali, & nunc hierarchæ ſacerdotumque manuum ablutio innuit. Nam ad ſacratiſſimam omni ex parte accedentes ſacrorum operationē expiati ſint oportet, vel extremis animi phantaſijs, & ſimilitudine quoad fieri póſsit ei maximè accedant. ita enim euidentioribus Dei manifeſtationibus vndique illuſtrabuntur, ſupra mundanis fulgoribus ad ſimiliformium ſpeculorum ſplendorem, plenius ac dilucidiùs ſinentibus ſuum iubar effulgere. Hierarchæ autem & ſacerdotum ad ſumma ſeu extrema vſque ablutio, coram ſanctiſsimis ſymbolis peragitur, veluti ſub Chriſti conſpectu omnes noſtras intuentis occultiſsimas cogitationes, & ſumma expiatione in eius omnium conſideratricibus inquiſitionibus, & ac iuſtiſsimis & incorruptis iudicijs definita. Ad hunc modū cum diuinis hierarcha vnitur & ſacris Dei operationibus celebratis, diuiniſsima ſacra peragit, & quæ celebrauit, ſub aſpectum adducit. Quænam Dei erga nos munera exiſtere dicimus, deinceps exponendum pro viribus: neque enim omnes celebrare idoneus ego, nedum planè noſcere, & cæteros docere. Quæ tamen à diuinitùs inſpiratis hierarchis congruenter oraculis celebrantur & ſacræ peraguntur, ea quantum poterimus dicemus, hierarchica inſpiratione ad auxiliandum implorata. Humanam naturam principio à diuinis bonis amenter prolapſam, multis paſsionibus obnoxijſsima vita excipit, & exitioſæ mortis terminis. Conſequenter enim à vera bonitate pernicioſa defectio, & ſacræ in paradiſo latæ legis tranſgreſsio, viuifici iugi excuſſorem ad illecebroſas aduerſarij infenſaſque fraudes, in ea quæ diuinis bonis contraria ſunt proprijs momentis mancipauit. Inde miſerabiliter, æterno quidem mortale permutauit, ſuum verò quæ initium in exitalibus habuerat generationibus, ad finem initio conſentaneum meritò perductus eſt. Quin & à diuina ad ſu-

ad ſupernaque agente vita voluntario delapſa ad contrariam extremitatem pertracta eſt, immutationem multis paſsionibus ſubdiriſsimam. cumque aberrauerit, & à recta via quæ ad verum Deum ferretur, deflexerit, atque pernicialibus & maleficis ſe ſubiecerit multitudinibus, minimè aduertit ſe non dijs, non amicis, ſed hoſtibus obſecundare. his autem ea abſque vlla venia pro ſua crudelitate abutentibus, in periculum internecionis & perditionis miſerabiliter inciderat. Verùm diuinæ bonitatis clementia infinitiſsima, etiam noſtri per ſe ipſam operantem prouidentiam vt bonum decet non abiecit: ſed vera noſtrorum omnium abſque peccati aſſumptione: & cum humilitate noſtra vnione facta interim tamen ſibi propria, inconfuſa & penitus integra retinens, nobis ſecum quaſi cognatis in poſterum largitus eſt ſocietatem, ac ſuorum bonorum participes declarauit, apoſtaticæ quidem cohortis, vt occulta traditio habet imperio in nos diſſoluto, non pro poteſtate vt prævalens: ſed ſecundùm nobis myſticè traditum oraculum, in iudicio & æquitate, ijs verò quæ in nobis erant ad omne contrarium beneficè tranſlatis. nam quod in mente noſtra lucis expers fuerat beato diuiniſsimoque lumine compleuit: & quod deforme, deiformibus ornauit pulchritudinibus: animæ verò habitaculum, in perfecta ſalute noſtræ ſubſtantiæ propemodum collapſæ, à ſceleſtiſsimis paſsionibus exitioſisque inquinamentis liberauit, via ad ſuperna nobis ſupramundana ſubmonſtrata, & conuerſatione diuinitùs inſpirata per ſacras noſtri cum illa quoad fieri poſsit aſsimilationem. Dei autē imitatio quoniā modo nobis aliter ingeneretur, niſi ſacratiſsimarū Dei operationum memoria renouata ſemper hierarchicis ſacris prædicationibus atque ſacrificijs, hoc faciamus vt oracula dicunt, in eius commemorationem? Hinc diuinus hierarcha pro ſancto altari adſtans celebrat ſacra diuina Ieſu opera, id eſt diuiniſsimæ noſtri prouidentiæ, quæ ipſe ad ſalutem generis noſtri beneplacito vndique ſanctiſsimi patris in ſpiritu ſancto vt eſt in oraculo peregit. Vbi verò hæc celebrauit, & venerabilem eorum ac intelligentiæ propriam oculis intellectus intuitus eſt, ad ſymbolicam eorum ſacrā operationem venit, idque quoadmodū à Deo traditum eſt. Vnde religiosè ſimul & hierarchicè poſt ſacros deificorum hymnos, pro ſua operatione ſacra excuſationē adfert, prius ſanctè ad eum exclamans, Tu dixiſti, Hoc facite in meam com-

commemorationem: deinde ad immitationē Dei compoſitæ huius ſacræ operationis dignus heri precatus, & ad ſimilitudinem ipſius Chriſti diuina peragere, & impertiri ſanctiſsimè ſacra percepturis, ac ſacroſanctè percipere, diuiniſſima peragit ſacra: atque oculis obijcit quæ celebrauit per ſacra propoſita ſymbola. nam pane qui opertus erat & indiuiſus patefacto & in multas partes ſecto vnitateque calicis omnibus diſpertita, ſymbolicè vnitatem multiplicat & diſtribuit ſacratiſsimam omni ex patre in his diuinam operationem peragens. Vnum enim ac ſimplex & ſecretum Ieſu diuiniſsimæ origenis verbi, per aſſumptam noſtram humanitatem, ad compoſitum & viſibile immutabiliter bonitate & clementia proceſsit, ac noſtrum ſecum vnificum conſortium beneficè molitus eſt, & quæ in nobis humilia ſunt cum ſuis ad ſummum diuiniſsimis vniuit: ſiquidem & nos tanquam membra corporis coaleſcamus cum eo in eandem immaculatam ac diuinam vitam: nec pernicioſis affectibus mortificati, deiuncti & incompactiles nec non conſortio vitæ inhabiles fiamus cum diuinis & valentiſsimis membris. Oportet enim ſi cum eo conſortium deſideramus, ad diuiniſsimam eius in carne vitam inſpiciamus, & per eius ſimilitudinē, quæ ſancta eſt impeccabilitas, ad deiformem & immacularū habitū recurrere. ita enim cōcinnè nobis ſimilitudinis cōmunionem largietur. Hęc ſacris peragendis hierarcha ſignificat, & occulta dona palam proferēs, & vnitatem eorum in multa diuidens. & per eorum quæ diſtribuuntur cū ijs in quibus fit extremorum vnione, participes ipſorum efficiens communicantes. Deſcribit enim in his, ſenſibiliter ſub aſpectum agens Ieſum Chriſtum, ſpiritalem noſtram velut in imagine vitam ex numine abſtruſo, per integrā & inconfuſam noſtrę humanitatis aſſumptionem, benignè ex nobis formatum, & ad diuiduū noſtrū immutabiliter ex vno natura procedentem: & beneficia ſua humanitate: ad ſui participationem propriorumque bonorum vocantem genus humanum, ſiquidē cùm eius vniti ſimus diuiniſsima vita, ad eius ſimilitudinem quo ad fieri poteſt nobis compoſitis: & hac ratione verè participes Dei diuinorumque efficiemur. Porrò percepta ac data diuinæ potentiæ communione, in ſacram gratiarum actionem definit is cū vniuerſo eccleſię ſacro cœtu. Percepto traditionē præcedit, & myſticam diſtributionem myſteriorum aſſumptio.

Ea enim

Ea enim eſt catholica diuinorum decentia, is ordo, vt primùm participet ſatieturque ſacer antiſtes ijs quæ per eum diuinitùs cæteris largientur. Ita ſanè & à Deo inſpiratis diſciplinis qui audacter abutuntur, antequàm conuerſationem & habitum illis conſentaneum adepti ſint, impuri ac alieni penitus à ſacro ſunt inſtituto. Sicut enim in ſolaribus radijs tenuiores ac lucidiores ſubſtantiæ, quæ primæ influẽte ſplendore complentur, lumen quo totæ ſuperfunduntur, ad poſteriora ſe ſolis in morem deriuant: ita quoque diuinum quẽque antecedere cæteris non eſt audendum, niſi ſi quis omni habitu ſuo euaſerit Deo ſimillimus, & diuina inſpiratione iudicioque moderator fuerit declaratus. Is his omnis ſacerdotum ornatus hierarchicè congregatus, & perceptis in commune diuiniſsimis, cum ſacra gratiarum actione finem facit, diuinorum operum pro modulo agnitis celebratiſque beneficijs. Itaque qui diuinorum expertes ſunt & ignari, nequaquam ad gratiarum actionem deueniant: quanquam ſua ipſorum natura digna ſint gratiarum actione diuiniſsima dona. Verùm quod dixi, neque intueri tum diuina dona, quòd ad deteriora potius inclinent, volentes, ingrati ad infinita Dei operum permanent beneficia. Guſtare, inquiũt oracula, & videre. Nam ſacra diuinorum inſtitutione initiati, magnifica eorum dona recognoſcent, & diuiniſsimam eorum ſublimitatem ac magnitudinem in participatione ſacratiſsimè intuentes, ſupercœleſtia gratijs egendis celebrabunt diuinę maieſtatis beneficia.

DE MIS-

DE MISSAE RITV EX IVSTINI PHILOſophi Et martyris apologia pro Chriſtianis.

NOS autem poſteaquàm ita abluimus expiauimuſque eum, qui credidit & aſſenſus eſt, eũ ad eos, qui fratres dicũtur ducimus, eum in locum, quò conuenerunt comprecandi cauſa contentis animis, & pro ſe, & pro eo, qui illuſtratus eſt, omnibuſque alijs, qui vbique ſunt, vt & veritatis diſcipuli & factis bonæ ſanctæque vitæ cultores, & preceptorum Dei cuſtodes poſsimus inueniri, vt æternam ſalutem adipiſcamur: Sub finem precum nos inter nos oſculo ſalutamus: deinde ei, qui præpoſitus eſt fratribus, panis offertur, & poculum aqua & vino temperatum: quæ cùm accepit, laudem & gloriam omnium parenti, filij ſpiritusque ſancti nomine tribuit: gratiaſque diu agit, quòd ab eo his dignus ſit habitus. Quibus rité perfectis precibus, & gratiarum actione, populus omnis qui adeſt, acclamat, dicens Amen. Amen autem Hebraico ſermone idem quod Fiat, ſignificat. Poſteaquàm & is qui præeſt, gratias egit, & populus omnis comprobauit, ij qui apud nos Diaconi dicuntur, dant vnicuique eorum qui adſunt, percipiendum panem, vinum & aquam: quæ cum gratiarum actione conſecrata ſunt, & ad eos qui abſunt perferunt. Atque cibus hic apud nos Eucharistia nominatur: qua nemini alij participare licet, niſi ei qui & vera eſſe credidit quæ nos docemus, & expiatus eſt lauacro quod in remiſsionem peccatorum regenerationemque datur, & ita viuit vt Chriſtus tradidit. Neque enim hæc vt communem vſitatumque panem vſitatamque potionem capimus: ſed quemadmodum per Dei verbum homo factus IESVS CHRISTVS cõſeruator noſter, & carnem & ſanguinem pro ſalute noſtra habuit: ſic etiam cibum, qui per præces ſermonis quem ab eo accepimus, conſecratus eſt, ex quo ſanguis carneſque noſtræ commutatione aluntur, Ieſu Chriſti eius qui homo factus eſt, & carnem & ſanguinem eſſe accepimus. Apoſtoli enim in commentarijs ſuis, quæ Euangelia dicuntur, ita ſibi Ieſum præcipiſſe tradiderunt, eum accepto pane, cum gratias egiſſet, dixiſſe, Hoc facite in memoriam mei, Hoc eſt corpus meum. Dixiſſe etiam, accepto poculo, cum egiſſet gratias, Hic eſt ſanguis meus: ſibique ſolis dediſſe. Quod

etiam imitati mali genij, in ſolis ſacris faciendum tradiderunt. Panem enim & potum aquæ poni in initiatione eius qui initiatur, cum certis quibuſdam verbis, aut ſcitis, aut cognoſcere poteſtis. Nos autem poſtea deinceps hæc inter nos ſemper recolimus & admonemus: & qui opes habemus egentibus omnibus ſubuenimus, & vnà ſemper ſumus: in omnibus quibus vtimur, parentem omnium, per filiū ſuum Ieſum Chriſtum, Spiritumque ſanctum laudamus. Die verò qui ſolis dicitur, omnes qui in oppidis vel agris morantur, vnum in locum conueniunt, commentariaque Apoſtolorum vel Prophetarum ſcripta leguntur, quandiu res patitur. Deinde vbi is qui legit, deſtitit: is qui præeſt, admonet & hortatur, vt ea quæ lecta ſunt bona imitemur, tum ſurgimus omnes, ac comprecamur: concluſiſque noſtris precibus, panis, iam vt dixi, vinumque & aqua afferuntur, tumq; is, qui primum locū tenet, eodem modo preces gratiarumq; actionem pro virili mittit, populuſque acclamat, dicens: Amen: & ijs quę cum gratiarum actione conſecrata ſunt, vnuſquiſque participat: eademque ad eos qui abſunt. Diaconis dantur perferenda. Quibus copiæ ſuppetunt, ij, ſi volunt, ſuo quiſque arbitratu quod vult largitur: quodque colligitur & cogitur, apud eum qui præeſt reponitur: iſque pupillis & viduis, ijſque quos morbus aliáue cauſa inopes fecit, & ijs, qui in vinculis ſunt & hoſpitibus, omninoque omnibus qui aliqua indigentia præmuntur, ſubuenit. Die autem Solis omnes publicè conuenimus, quòd is primus eſt dies, in quo Deus tenebras & materiā cùm mutaſſet, mundum effecit: & quod eodem die Ieſus Chriſtus conſeruator noſter à mortuis excitatus eſt. Pridie enim Saturni eum in cruce ſuſtulerunt: & poſtridie Saturni, qui Solis dies eſt, cùm Apoſtolis Diſcipuliſq; ſuis apparuiſſet, hæc illis tradidit, quę vobis quoque conſideranda permittimus.

S. GREGORII ARCHIEPISCOPI NYSſeni, Quod ſanctificatus panis in corpus Dei verbi tranſmutatur, quòdque neceſſe ſit humanæ naturæ eo participare.

Quemadmodum qui per inſidias venenum hauſerunt, alio medicamento vim illius exitialem extinguunt: oportet autem, vt ad veneni ſimilitudinem medicamen-

mentum in viſcera ingrediatur, vt per illa totũ in corpus auxiliũ diffundatur: ita nobis faciendũ eſt, vt cũ venenum, quo natura noſtra diſſoluitur, guſtauerimus, medicamẽtum, quo illa contrahitur, ſuſcipiamus, vt virus illius, cõtraria & opportuna huius vi repellatur. Quodnam eſt hoc medicamentum? nullum aliud, niſi corpus illud, quod morte præſtãtius declaratum eſt, & noſtræ eſt ſalutis cauſa. Quemadmodum enim parum fermenti, vt inquit Apoſtolus, totam maſſam ſibi ſimilem reddit, ſic & corpus illud quòd à Deo factum eſt immortale, in noſtrum corpus ingrediens, totum in ſe transfert atque commutat. Nam vt peſtiferum cum ſalubri commiſtum, illud efficit perniciosum, ſic & corpus immortale reddit totum illud in quo ſuſceptum eſt, naturæ ſimile immortali. In corpus autem ingredi non poteſt, niſi per cibum & potum viſceribus immiſceatur. Itaque neceſſarium eſt, vt natura noſtra, quoad eius fieri poteſt, vim ſalutarem intra corpus admittat. Cùm autem nullum aliud niſi diuinum illud corpus eam gratiam ſuſceperit, demonſtratumq́; ſit, fieri non poſſe, vt noſtra corpora conſequantur immortalitatem, niſi cum immortali corpore coniungantur, atque ita incorruptionem acquirant, conſiderandum eſt, quomodo fieri queat, vt cùm vnum illud corpus aſsiduè per totũ orbem terrarum tot fidelium millibus impertiatur, totum cuiuſque per partem euadat, & in ſeipſo totum permaneat. Verùm, vt fides noſtra recto progrediens ordine, nullam ex quæſtione propoſita dubitationem relinquat, operepretium eſt, vt corporis naturam parumper conſideremus. Natura igitur corporis noſtri non ita per ſe conſiſtit, vt proprio quodam in ſtatu vitam habeat, ſed per affluentem ad ſe facultatem ſeſe conſeruat, perpetuoq́; motu in eſſentia ſua perſeuerat, tum ad ſe attrahens id quod deficit, tum id expellens quod ſuperuacaneum eſt. Atque hec quidem potentia, & eſt & appellatur nutritiua. Nec eadem tamen eſt omnibus corporibus quæ nutriuntur: ſed congrua cuique tributa eſt ab eo qui naturam moderatur & regit. Eorũ enim quę viuunt partim radicibus nutriuntur, partim herba veſcuntur, non nulla carnibus, homo autem pane potiſsimum. Et ad humidi conſeruationem non modo aquam bibit, ſed eam quo calidum in nobis inſitũ tueatur, vino miſcet ſuauioremq́; reddit. Qui igitur ad hæc reſpicit, potentia reſpicit ad molẽ noſtri corporis. Cùm enim in nobis ſunt, ſanguis & corpus euadunt, nutrimento per potẽtiam alteratiuam in corporis ſpe-

ciē congruenter immutato. His ita conſideratis, ad propoſitū reuertamur. Quærebatur, quomodo vnū illud Chriſti corpus, omnem hominū in quibus eſt fides, naturā viuificaret, & in omnes ita diſtribueretur, vt nullā imminutionem ſubiret. Haud procul fortaſſe erimus ab huius rei intelligentia. Nā omne corpus ex nutrimēto ſubſiſtit & cōfirmatur, quod quidem nutrimentum ex cibo cōſtat & potu. Cibus autem eſt panis, & potus eſt aqua vino miſta. Porro Dei Verbū ita naturę humanę coniunctum eſt, & corpus noſtrū aſſumpſit, vt eius naturæ non aliam nouam conſtitutionem adhiberet, ſed ſolitis ipſum rebus aleret & ſuſtētaret, nempe cibo & potu. Cibus verò erat panis, quemadmodum & noſter, vt iā dictum eſt. Sicut autem qui panem videt, quodammodo corpus videt humanum, quoniam panis in corpore exiſtēs, corpus euadit: ita diuinum illud corpus panis nutrimentū accipiens, idem quodammodo erat cum illo cibo, vt diximus, in eius corporis naturam immutato. Quod enim carnis cuiuſque proprium eſt, id etiam illi conueniſſe confitemur. Nam & corpus illud pane ſuſtentabatur. Corpus autē propterea quod Deus verbum in illo habitauit, diuinam obtinuit dignitatem. Quamobrem rectè nunc etiam Dei verbo ſanctificatum panem, in Dei verbi corpus credimus immutari. Etenim corpus illud, panis erat potentia: ſanctificatum eſt autem habitatione verbi, quod in carne habitauit. Itaque qua ex cauſa panis in eo corpore mutatus, in diuinam virtutem tranſijt, eadem de cauſa nunc etiam idem fit, Vt enim illic verbi Dei gratia ſanctum effecit illud corpus, cuius firmamentum ex pane conſtabat, & ipſum etiam quodāmodo panis erat: ſic etiam hic panis, vt ait Apoſtolus, per verbum Dei & orationē ſanctificatur: non quia cōmeditur, eo progrediens, vt verbi corpus euadat, ſed ſtatim per verbū in corpus mutatur, vt dictum eſt à verbo Hoc eſt corpus meum. Cæterum cùm omnis caro etiam per humidum nutriatur (neq; enim ſine humidi cōiunctione quod in nobis humidum eſt, in vita poteſt permanere) quemadmodum per ſolidum firmumque cibum, corporis ſoliditatem confirmamus: ſic etiam humidum ex natura ſimili adaugemus, quæ cùm in nobis eſt, à facultate alteratiua ſanguis efficitur, præſertim ſi per vinum eam accipiat vim vt in calidum conuertatur. Quare cum diuina illa caro partem etiam hanc ad ſe ſuſtentandam acceperit: Deus autem qui nobis ſe patefecit, idcirco naturæ mortali ſeipſum coniunxerit, vt eā coniūctione ſua

diui-

diuinam redderet, ideo cunctis credentibus gratiæ diſpenſatione ſe ipſum impertit per carnem, quæ ex vino & pane cõſtituitur, fideliumque corporibus coniungitur, vt ea coniunctione cum immortali, homo etiam immortalitatis particeps fiat. Hæc autem tribuit virtute benedictionis, in illud, rerum quæ videntur naturam mutans.

S. IOANNIS DAMASCENI, QVOD conſecratus panis & vinum, non eſt Figura Dominici corporis, ſed illud ipſum verè proprium corpus domini noſtri Ieſu Chriſti.

BONVS, & totus bonus, & pluſquàm bonus, & qui totus eſt bonitas Deus, propter eximias bonitatis ſuæ diuitias, non eſt paſſus, vt bonum ipſum eſſet ſolum, néve natura ſua nemini impertiretur. Quamobrem primùm fecit intelligibiles & cæleſtes virtutes: deinde mundum qui ſub aſpectum ſenſúmque cadit: poſtremò hominem ex intelligentia & ſenſu. Atq; omnes quidem res quæ ab ipſo ſunt factæ, participes ſunt bonitatis ipſius, quatenus ſunt. Nam ipſe eſt omnibus eſſentia. In ipſo enim ſunt omnia, non ſolum quia ſunt ab ipſo ex nihilo procreata, verùm etiam quia vis eius, quæ ab ipſo ſunt facta conſeruat & continet, præcipuè autem animalia: quippe quæ tum quòd ſunt, tum quòd viuunt bonitatis vtuntur communione. Quæ verò ratione ſunt, prædita non ſolùm ob ea quæ anteà diximus, ſed etiam propter rationem: maiore enim quodammodo neceſsitudine cum Deo coniuncta ſunt, licet ipſe ſine vlla comparatione omnibus antecellat. Homo certè ratione præditus & libera voluntate, poteſtatem accepit, vt per propriam electionem cum Deo in perpetuum coniungeretur, ſi in bono permanſiſſet, hoc eſt, ſi ei à quo fuerat procreatus obtemperaſſet. Verùm cùm à procreatoris mandato receſsiſſet, proptereaque morti corruptionique factus eſſet obnoxius, auctor ipſe atque effector generis noſtri propter viſcera miſericordiæ ſuæ, factus homo, nobis in omnibus, excepto peccato, aſsimilatus eſt, & naturæ noſtræ coniunctus. Cũ enim propriẽ nos imaginis proprijq; ſpiritus participes effeciſſet, quæ nos minimè conſeruauimus, pauperem ipſe atq; infirmã naturã noſtrã ſuſcepit, vt nos mũdaret immortalesq; redderet, & diuinitatis ſuæ rurſum participes cõſtitue-

ret. Sed quoniã nõ ſolum naturæ noſtræ primitias melioris eſſe cõditionis participes oportebat, verũ etiã omnẽ hominẽ, qui vellet & ſecũdo ortu naſci, & cibo nutriri nouo, ipſiq́ue ortui cõgruẽte, atq; ita perfectionis mẽſurã adipiſci: ideo perortũ ſuũ, ſiue carnis ſuſceptionẽ, & baptiſmũ, & mortẽ, & reſurrectionẽ, à primi parẽtis peccato, & morte, & corruptione naturã liberauit: & reſurrectionis primitię fact⁹ eſt, & viã ac formã exemplũq́; ſeipſum cõſtituit, vt & nos veſtigia eius ſecuti, gratia efficiamur id, quod ipſe eſt per naturã nẽpe filij hæredesq́ue Dei & cohæredes ipſius. Ortũ igitur ſecundũ, vt dixi, nobis dedit, vt quẽadmodũ ex Adã generati ei ſimiles facti ſum⁹, maledictionisq́; & mortis hęreditatẽ per cepimus: ſic etiã ex ipſo generati, ei ſimiles efficiamur, benedictionisq́;, & immortalitatis & gloriæ ipſius hæreditatem percipiam⁹. Cæterũ quoniã hic Adã eſt ſpiritalis, oportebat & ortũ cibũ eſſe ſpiritalẽ: & quia duplices ſumus atq; cõpoſiti, generationẽ itẽ eſſe duplicẽ & cibũ compoſitum. Itaque generatio nobis per aquã & Spiritũ in ſancto baptiſmo nimirũ, data eſt: cibus autem ipſe panis vitæ. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui è cælo deſcendit. Cùm enim vltro pro nobis mortem eſſet ſubiturus, in ea nocte qua ſe ipſum tradidit, nouum teſtamentum inſtituit ſanctis diſcipulis ſuis & apoſtolis, & per illos omnibus, qui in ipſum credunt. In cœnaculo igitur ſanctæ & glorioſæ Sion, cùm vetus paſcha cũ diſcipulis ſuis comediſſet, & antiquũ teſtamẽtũ expleſſet, diſcipulorũ pedes lauit. Sancti ſpiritus notã præbens: deinde panẽ fregit deditq́; diſcipulis ſuis dicens, accipite, comedite: hoc eſt corpus meũ, quod pro vobis frangitur in remiſsionẽ peccatorũ. Similiter & calicẽ accipiens dedit eis, dicẽs, Bibite ex ipſo omnes: hic eſt meus ſanguis noui teſtamẽti, qui pro vobis & multis effunditur in remiſsionẽ peccatorũ. hoc facite in meã commemorationẽ: quotieſcunque enim comeditis panem hunc, & calicem bibitis, mortem filij hominis annunciatis, & reſurrectionem eius confitęmini, donec veniat. Igitur ſi Dei ſermo viuus eſt & efficax, & omnia quæcunque voluit dominus fecit: ſi dixit, Fiat lux & facta eſt, Fiat firmamentum & factum eſt: ſi verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum: ſi cælum & terra, aqua & ignis, aër & omnis ornatus eorum verbo domini conſummati ſunt: itemq́ue homo animal illud celebratiſſimum: ſi vltro ac volens ipſe Deus verbũ homo factus eſt, & ex ſancti virginis perpetuò, puris & intaminatis ſanguinibus

guinibus ſibi abſq; ſemine virili carnem fabricauit: poteſtne panē in ſuum ipſius corpus conuertere? & vinum & aquā in ſanguinem? Dixit in principio. Producat terra herbā fœni, & hucuſq; imbre accedente educit ſua germina diuina cōpulſo roborataq; mandato. Dixit Deus, Hoc eſt corpus meū, & Hic eſt ſanguis meus, & hoc facite in meā cōmemorationē: idq; omnipotēti eius mandato, donec veniat, fit. ſic enim dixit, Donec veniat: fitque vice imbris huic nouæ agriculturæ per inuocationē ſancti Spiritus obumbrans virtus. Quemadmodū enim omnia, quæ fecit Deus, Spiritus ſancti actione fecit, ita nunc Spiritus ſancti actio, quę ſupra naturā ſunt, operatur, quæ nemo poteſt capere, niſi ſola fides. Quomodo erit mihi hoc, inquit ſancta virgo, quoniam virū nō cognoſco? Reſpondet Gabriel Archangelus, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obūbrabit tibi: & nunc quæris, quomodo panis fiat corpus Chriſti? & vinū & aqua, ſanguis Chriſti? tibi ego itē reſpondeo, Spiritus ſanctus accedit, & hæc facit quæ rationē cogitationemq; ſuperāt, diuina myſteria, corpus Chriſti. Panis autem vinumq; ſumitur, quoniam Deus nouit, humanā infirmitatē ea ſæpe quæ vſu trita non ſunt auerſari atque ægre ferre. Itaque ſolita vſus demiſſione, per ea quæ naturæ ſunt vſitata, facit ea quæ naturam ſuperant. Et quemadmodū in baptiſmo, quoniam mos eſt hominibus, vt aqua & oleo vngantur, aquæ & oleo Spiritus ſancti gratiam coniunxit, & fecit vt hæc eſſet lauacrum regenerationis: ita, quoniam hominibus eſt mos, vt panem edant & vinum bibant, his diuinitatē ſuam adiunxit, eaq; fecit corpus & ſanguinem ſuum, vt per ea quę ſolita ſunt & naturalia, ad ea quæ natura præſtantiora ſunt, accedamus. Corpus eſt verè coniunctum diuinitati, vt corpus ex ſancta virgine: non quòd corpus illud aſſumptum è cœlo deſcendat, ſed quia panis & vinum in Chriſti corpus & ſanguinē tranſmutatur. Sin quæris, quomodo fiat, ſatis eſt tibi vt audias, per Spiritum ſanctum, quemadmodum & ex virgine Dei genitrice ſibi ipſi & in ſe ipſo Dominus corpus ſubſtituit: & nihil amplius nouimus, niſi quòd Dei verbū eſt verum, efficax, omnipotens. Modus autem intelligi non poteſt. Illud tamen dicere non eſt alienum, quemadmodū naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum, in corpus & ſanguinem comedentis bibentiſque mutatur, nec fiunt aliud corpus præter id quod erat prius: ſic propoſitionis panem, & vinum & aquam per inuocationem & aduen-

tum Spiritus ſancti, ratione naturā ſuperante, in corpus & ſanguinem Chriſti tranſmutari:nec eſſe duo, ſed vnum atq; idem fieri:nunc ijs qui fide digneque illud ſuſcipiunt, in remiſsionem peccatorum,& vitam æternam,& animæ corporiſque præſidium :illis verò, qui incredulitate & indignè ſuſcipiunt,in ſupplicium & pœnam:quemadmodū & Domini mors, credentibus eſt vita & immortalitas ad fruendā beatitudinem ſempiternam: incredulis autem & Domini interfectoribus, cruciatus & ſupplicium ſempiternum . Non eſt figura panis & vinum corporis & ſanguinis Chriſti.abſit.ſed ipſum Domini corpus diuinitate affectum , cùm ipſe Dominus dicat, Hoc eſt corpus meum, non autem figura mei corporis. Et meus ſanguis , non autem figura mei ſanguinis . Et antea dixerat Iudæis , Niſi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis .Caro enim mea verus eſt cibus, & ſanguis meus verus eſt potus.Et rurſum: Qui edit me,ipſe viuet. Quāobrem cum omni timore & conſcientia pura & fide minimè dubia accedamus:& erit omnino nobis vt credimus non hæſitantes. Colamus autē & honoremus ipſum tota animi & corporis puritate. duplex enim eſt, Accedamus ad eum ardenti deſiderio, manibuſque in crucis formam compoſitis,crucifixi corpus ſuſcipiamus.Et intendentes oculos & labia & faciem, diuinum carbonem ſumamus, vt ignis noſtri deſiderij,aſſumpta ex carbone inflammatione cōburat peccata noſtra, & corda noſtra illuminet, & diuini ignis communione inflammemur diuiniq́ue efficiamur . Carbonē vidit Eſaias.Carbo autem lignum ſimplex non eſt,ſed igni cō iunctum, ſic & panis communionis, non eſt panis ſimplex, ſed coniunctus diuinitati. Corpus autem diuinitati coniunctum , non eſt vna natura, ſed vna quidem corporis , altera autem coniunctæ diuinitatis. Quapropter vtrunque,non vna eſt natura, ſed duæ. Pane & vino ſuſcepit Melchiſedec Abraham ab alienigenarum cede reuertentem, ſacerdos Dei altiſsimi. Illa menſa hāc myſticā præſignauit menſam:quēadmodum ſacerdos ille,veri ſacerdotis Chriſti figurā & imaginem gerebat.Tu enim, inquit es ſacerdos:in æternū ſecundùm ordinem Melchiſedec. Panem hunc exprimebant panes propoſitionis. Hoc eſt purū illud profecto & incruentū ſacrificium, quod ab ortu ſolis vſq; ad occaſum ſibi oblatū iri per prophetā Dominus ait:corp⁹ nimirū & ſanguis Chriſti, ad animi & corporis noſtri firmamētū cedens, quod nō

conſu-

conſumitur, nec corrũpitur, nec in ſeceſſum progreditur: abſit: ſed in eſſentiã noſtrã & conſeruationem, depulſionemq; omnium incommodorum, & omnium ſordiũ expurgationem. Si aurum deprehendat adulterinũ, inflammationis cẽſura illud purgat, ne in futuro ſeculo cũ mundo damnemur. Curat enim morbos, & genus omne calamitatum. Vt diuus ait Apoſtolus, Si nos ipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem à Domino corripimur, ne cum mundo dãnemur. Idq; eſt quod ait, Itaq; qui ſumit corpus & ſanguinem Domini indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Per ipſum purgati, Domini corpori & ipſius ſpiritui coniungimur, & Chriſti corpus efficimur. Hic panis primitiæ ſunt futuri panis, qui eſt ille ἐπιούσιος, quem alij quotidianũ, alij ſuperſubſtantialem intelligũt. Ἐπιούσιος enim ſignificat aut futurum, id eſt, venturi ſeculi: aut qui ad conſeruationem eſſentiæ noſtrę ſumatur. Atq; ſiue hoc, ſiue illo modo velis, Domini corpus aptè congrueq; dicetur. Spiritus enim viuificans eſt caro Domini: quoniam ex viuificante ſpiritu cõcepta eſt, quod enim natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Hoc autem dico non tollens corporis naturam, ſed viuificũ & diuinum ipſum ſignificare volens.

NICOLAI EPISCOPI METHONENſis ad eos, qui hæſitant aiuntque Conſecratum panem & vinum non eſſe corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

MYſticam hanc & incruentam conſecrationem, qua panem & calicem conſecratos in corpus & ſanguinem Domini tranſmutari credimus, à quonam principium accepiſſe dicas? nónne ab ipſo Deo & ſeruatore noſtro Ieſu Chriſto, quemadmodum nos ſacra docent Euangelia? Prorſus ab eo. Quis verò ille eſt ſermo, quo id traditur? Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Et D. Paulus: Quotieſcunque enim comeditis panem hunc, & calicem hunc bibitis, mortem Domini annunciatis. Quo modo, quoque ritu, ab ipſo Seruatore didicimus. Accipiens enim, inquit, panem, & gratias agens, fregit, ac dedit diſcipulis, & ait: Accipite, comedite, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur & traditur. ſimiliter & calicem, poſtquàm cœnauit, dicens: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine, id

 autem

autem idem eſt, quod & Diuus Mattheus inquit: Hic eſt ſan guis meus noui teſtamēti, quod pro vobis effunditur. Quis verò ſcopus ac finis huius traditionis? Quid aliud quàm participatio Chriſti, & vita in Chriſto participantium æterna? Si quis enim, inquit, comederit ex hoc pane, viuet in æternum: &, Panis autem quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita: &, Niſi manducetis carnem filij hominis, & bibatis eius ſanguinem, non habetis vitam in vobis: qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam: & rurſus, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Quemadmodum miſit me viuens Pater, & ego viuo propter patrem: &, Qui edit me, & ille viuet propter me. Carnem enim ſuam quaſi eſcam hamo circumponens, diuina ſua virtute, ſerpentem quidem deprimit, nos autem erigit. Papæ, quàm expaueſcendum & tremendum myſterium. Qui hoc tradidit, Deus eſt, qui propter clementiam & benignitatem ſuam homo quoque factus eſt, & tanquam ouis ad mactationem & mortem proceſsit, vt obnoxium morti propter peccatum hominem morte eximeret. Cauſa huius traditionis eſt, magni huius beneficij recordatio. Corpus & ſanguis Chriſti ea ſunt, quæ hoc ritu perficiuntur: ritus finis, participatio Chriſti & vita æterna, quod idem eſt quaſi diceres, participantium deificatio: vt diuus Paulus magna voce proclamat, Calix benedictionis quē benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? deinde ſubdit & rationem, quo pacto fiamus corpus Chriſti. aitque, Panis, quē frangimus, nónne communicatio corporis Chriſti eſt? quandoquidem vnus panis, vnum corpus multi ſumus, omnes enim vno pane participamus. Quid enim eſt, ait, panis? nimirum corpus Chriſti. Quid verò fiunt participātes? nimirum corpus Chriſti, nam participātes corpore Chriſti, nos etiam ipſum efficimur. Nam quia vniuerſa noſtra caro corrupta eſt à peccato, opus nobis fuit noua carne. Quis ergo tam audax & prorſus temerarius exiſtat, vt aduerſus hanc traditionem aliquid noui moliatur, myſteriumq́ue falſitatis accuſet, atque abroget eum, qui ita tradidit & inſtituit? Si quis legem Moyſis abroget, inquit apoſtolus, ſine miſericordia vlla, ſub duobus aut tribus teſtibus moritur: quanto dignus deteriori ſupplicio cenſendus erit, qui filium Dei conculcarit, & ſanguinem teſtamenti prophanum exiſtimarit, & ſpiritum gratiæ iniuria affecerit? Verum quis ille, qui con

culcat filiũ Dei, & aliorũ quæ diximus reus cenſetur? nónne qui ſanguinem eius ingratus abrogat, nec admittit, & veracis ab omniq́ue mendacio alieni oris traditionem & mandatum nihili facit? Hoc eſt corpus meum dicentis, &, Hic eſt ſanguis meus, & Niſi manducetis carnem filij hominis, & bibatis eius ſanguinem, non habetis vitam in vobis, quid hæſitas? quid omnipotenti impotentiam attribuis? Nónne ipſe eſt qui ex nihilo omnia vt eſſent fecit? vnus triũ perſonarum diuinitatis? qui poſtremis temporibus incarnatus eſt, & panem in ſuũ corpus tranſmutari iuſsit. Quid requiris cauſam & ordinem naturæ panis tranſmutationis in Chriſti corpus, & aquæ viniq́; in ſanguinem? cùm ſuprà naturam, rationem, mentem, & cogitationem ex virgine ſit natus. Non credes itaque nec mortuorum reſurrectionem, nec in cœlos eius aſſumptionem, & alia Chriſti miracula ſupra naturam, mentem & cogitationem eminentia. Id tibi accidit, quòd Chriſtum, non Deum verum ac filiũ Dei cõfiteris, ſed Arrianiſmum vel potius Iudaiſmum reſipis. At fortaſsis dubitas minimeq́ue credis, quòd non videas carnem & ſanguinem, ſed panem & vinũ. Qua de re ſcias oportet, tu qui ingrato iniquoq́; animo erga beneficiũ affectus es, Deũ qui omnia nouit, cum humaniſsimus ſit, prouidè hoc feciſſe, ad hominum imbecillitatem ſe demittens, ne auerſarẽtur multi arrhabonem æternæ vitæ, & ægreferrent, carnem & ſanguinem intuentes. Itaq; rebus naturæ conſuetis hoc fieri voluit, ijs ſuã diuinitatem coniungens, cũ dixit, Hoc eſt corpus meũ, &, Hic eſt ſanguis meus: &, Accipite, comedite, & bibite ex eo omnes, in remiſsionem peccatorũ: & rurſum, Panis quẽ ego dabo, caro mea eſt, quã ego dabo pro mũdi vita: &, Niſi manducetis carnẽ filij hominis, & bibatis eius ſanguinem, nõ habetis vitam in vobis. Hoc facite in meam commemorationẽ. Propterea ei credentes, ita offerimus panem perfectũ, viuũ, ſiue corpus Chriſti quod perfectum etiam poſt paſsionẽ permãſit & integrum (Neq; enim os eius contritũ eſt) & à diuina vita inſeparabile, plane qualeipſe primus noſter ac magnus põtifex & ſacrificus victimaq́;, ſuis ipſius diſcipulis tradidit: ijq́; denuo qui ab initio ſuis ipſi oculis Verbũ intuiti ſunt, eiq́; miniſtrarunt, catholicæ Eccleſiæ ab extremis ad extremos vſq; orbis terrarum limites tradiderunt: omnes quidem, Hieroſolymitanæ, vbi & diuus Iacobus primi magniq́; pontificis frater ac ſucceſſor, myſticam incruentamq́ue Liturgiã expoſuit. Petrus autem & Paulus Antiochenſi:

chenſi: Paulus verò peculiariter, orbi vniuerſo: Marcus, Alexādrinæ: Ioannes & Andreas, Aſiæ & Europæ: Omnesq; vniuerſæ eccleſiæ vbicunque ſit, per eam quam ſanctus Clemēs conſcripſit Liturgiam tradiderunt: in qua hæc ita ad verbū habentur: Memores igitur eorū quæ propter nos paſſus eſt, gratias agimus tibi Deus omnipotens, non quantum debemus, ſed quantum poſſumus, & eius ſtatutum adimplemus. In qua enim nocte tradebatur, accipiens panem in ſanctas & immaculatas ſuas manus, & eleuatis oculis ad te Deum ac patrem, ſuum fregit deditque nobis dicens: Accipite ex eo, comedite: Hoc eſt corpus meum quod pro multis comminuitur, in remiſsionem peccatorum. Similiter & calicem ex vino & aqua temperatum, ſanctificauit, deditque nobis dicens, Bibite ex eo omnes: Hic eſt ſanguis meus qui pro multis effunditur in remiſsionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem. Memores igitur paſsionis eius, mortis reſurrectionis, reditus in cœlos & futuri eius ſecundi aduentus, in quo veniet iudicaturus viuos & mortuos, redditurusque cuique ſecundùm opera ſua, offerimus tibi regi ac Deo, ſecundùm eius inſtitutionem panem hunc, & hunc calicem, gratias tibi per eum agentes, quòd nos dignatus fueris adſtare coram te & tibi ſacrificare. Et te rogamus vt propitio ſerenoq; vultu reſpicias ſupra hæc propoſita dona coram te, tu qui nullius indiges Deus: & tibi complacitum ſit in eis ad honorem Chriſti tui, & mittere digneris ſanctum tuum ſpiritum ſuper hoc ſacrificium, teſtem paſsionum Domini Ieſu, vt efficiat panem hunc, corpus Chriſti tui: & calicem hunc, ſanguinem Chriſti tui.

Et iterum magnus ille Paulus, Ego accepi à domino quod & tradidi vobis, quod dominus Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & benedixit, fregit, dixitq;: Accipite, comedite: Hoc eſt corpus meū quod pro vobis frangitur. Hoc facite in meam commemorationem. Quotieſcunque enim comeditis panem hunc, & calicem hunc bibitis, mortem domini annunciatis donec veniat. Si verò cenſes hoc quod à nobis perficitur, illo minus eſſe, neſcis Chriſtum etiam hoc tēpore operari, nuncque adeſſe. Ero enim vobiſcum dies vniuerſos ad conſummatiouem vſque ſeculi, pollicitus eſt. Hoc item myſterium ſummopere admirans quaſi obſtupefactus diuus apoſtolus, cum timore Dei ac fide vt dignè eo participemus adhortatur, & ſupplicium tranſgreſſori definit. Quicunque comederit, inquiens, panem hunc, aut biberit calicē

do-

domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis domini. Id perinde eſt, ac ſi dixerit, diui Chryſoſtomi ſententia, quemadmodum tradidit quidem eum Iudas, in eum verò petulanter debacchati ſunt Iudæi: ita dedecore & infamia eum afficiunt, qui ſanctiſsimum eius corpus indignè ore ſumunt, & corpori admouent impuro. Itaque inquit, probet ſeipſum homo, non alter alterum: hoc enim iudicare eſt: ſed primum quiſque ſeipſum: & ſic de pane edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non dijudicans, hoc eſt perpendens & conſiderans corpus domini propoſitum. Quòd ſi is, qui per ſe in aliquod humanorum vitiorum elapſus eſt, & indiſcretè acceſsit, vt indignè communicans, tanta mulctatur condemnatione: qui in ipſam conſecrationem peccat, & immediatè ipſum dominicum contumelijs afficit corpus atq; negat, traditionemq́; abrogat, & auctorem qui tradidit, conculcat, quánam fuerit, & quanto magis deteriori ac maiori dignus tum accuſatione tum ſupplicio? Horroréne plena ſunt ea dicta? Reliquúmne eſt vllum noui facinoris, præuaricationis, impietatis genus, quod ad hanc ſceleris audaciam accedere poſsit? Verum libera ô domine per tuam miſericordiam ab hac impoſtura & dementia omnes eos, qui non rectè confitentur, quē conſecramus panem & vinum, corpus perfectum & ſanguinem precioſum eſſe Chriſti tui.

B. SAMONAE GAZAE CIVITATIS ARchiepiſcopi, diſceptatio, cum Achmed Saraceno, perſpicuè docens, panem ac vinum vtrunque per ſacerdotem conſecratum, verum eſſe & integrum corpus ac ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti.

Aliquando fortè proficiſcebamur Emeſam cum multis alijs, & familiari colloquio de varijs atque diuerſis rebus vtentes, quod nos in itinere conſolabatur, vltrà quam decuit in ſermone progreſsi ſumus: ex quorum numero vir quidam doctus atque facundus, genere Saracenus, ad narrationem myſteriorum conuerſus, me interrogauit his verbis: Heus ex te audire velim epiſcope, quamobrem vos ſacerdotes Chriſtianis illuditis, dum panem ex farina coctum eis minutim partientes, corpusq́; Chriſti nominantes, remiſſionem peccatorum exhibere poſſe ijs, qui eum recipiunt cōfir-

firmatis. Vobíſne ipſis illuditis, an eos, in quos habetis imperium? SAMONAS.

Quid narras?paníſne, Dei corpus efficitur? ACHMED. In vtram partem contradictionis reſpondeam, mihi incertum eſt. SAM. Tantúmne quantus es te genuit mater tua? ACH. Minime. SAM. Sed quantum? ACH.

Paruulum. SAM. Quis te in magnitudinem ita produxit? ACH. Alimentum, Deo ita annuente. SAM. Ergo panis tibi in corpus conuerſus eſt? ACH. Ita prorſus exiſtimo. SAM. Quo tandem pacto panis tibi conuerſus eſt in corpus? ACH. Haud quidem ſcio.

SAM. Per guttur cibus & potus in ventriculum demittuntur, tanquam in ollam aliquam. Sed cùm hepar calidum adiaceat ſtomacho, coquitur alimentum, & in chylum conuertitur: quodque craſſum eſt, deorſum abit: quod autem tenue, in chylum mutatum innatat. At verò cùm iecur ſit calidum, molle & laxum, ad ſe attrahit & in ſanguinem conuertit: necnon vniuerſum corpus per venas veluti per canales irrigat, alimentum in chylum conuerſum in ventriculo diſtribuens, in ipſoq; in ſanguinem conuerſum, ſingulis membris commutatum, cuiuſmodi eſt illud. Oſsibus os, medullæ medullam, neruis neruum, oculis oculos, capillis capillum, cuti cutem, vnguibus vnguem: atq; ita fit infantis incrementũ in virum, pane ei in corpus mutato, & potione in ſanguinẽ.

ACH. Vera memoras. SAM. Eodem etiam pacto intelligas fieri noſtrum myſterium. Sacerdos enim panem ſuper menſam ſanctam deponit, pariter & vinum: & comprecando, inuocatione ſancta Spiritus ſanctus deſcendit, & ſuperuenit in ea, quæ ſunt propoſita: & igne ſuæ diuinitatis, in corpus & ſanguinem Chriſti, panem & vinum commutat, non minus quàm iecur alimentum in corpus cuiuſdam hominis. An non, amabo, concedis poſſe ſacroſanctum Dei ſpiritum idem præſtare quod tuum iecur? ACH. Concedo. SAM. Hoc igitur corpus & ſanguinem aſſumimus in remiſsionem peccatorum, & in vitam æternam, domino noſtro ita dicente, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Iis verò qui non facilè credunt ob id quod apparet, tanquã non videntibus id euenire quòd res pollicetur corporaliter effici (panis enim & vinum apparent) præterea iis qui dicũt, Quo pacto fieri poteſt, vt oratio & diuinæ virtutis inuocatio ſuper pane facta, tranſmutet eum in carnem viuam ſim-

plex

plex & vnica ratio ſatis erit. Contrà enim interrogabimus, cum ratio carnalis generationis, omnibus ſit perſpicua, quî illud humidum quod infunditur ad procreationẽ animalis in hominẽ conuertitur? Atqui, nulla eſt in hac re ratio quæ ratiocinatione aliqua probabile excogitare queat. Quidnã enim commune definitio hominis collata cum illa qualitate quæ cernitur habet? Nam homo eſt quiddã rationis particeps viſque intelligendi præditum: illud autem in humida quadam qualitate cernitur. Nilſque amplius quàm id quod ſenſu cernitur comprehendit intelligentia: ſed virtute diuina illud conuertitur in hominem: qua ſublata, perſtat immotũ & inefficax. Si igitur illic, non id quod ſubiectum eſt hominem efficit: ſed virtus diuina transfert id quod apparet in naturam hominis, extremæ eſt inſcitiæ, illic tantam tamque immenſam Dei potentiam atteſtantes exiſtimare hîc Deum impotentem eſſe, vt adimpleat ſuam voluntatem. A C H. Sed quid pani commune eſt cum carne? S A M. Dic mihi quæſo, quid commune humori cum imagine Dei? Verum quemadmodum nil eſt illic nouum & inauditum, ſi volente Deo humidum tranſeat in animal nobiliſsimum: ita etiam hîc pariter credendum eſt, non eſſe mirum ſi virtutis diuinæ acceſſu ad immortalitatẽ panis tranſeat, & in corpus Chriſti conuertatur. A C H. At verò quum Chriſtus hoc diſcipulis ſuis tradidit, nõ multas precationes effudit, neq; ſic vos admonuit dicere: quomodo igitur vos non ita facitis: imò precibus multis vobis opus eſt? S A M. Chriſtus quatenus Deus, dominus erat ſui corporis & animæ, vt ipſe ait, Poteſtatem habeo dandi animã meam, & rurſum accipiendi eam. Cùm igitur ipſe natura eſſet Deus, illico tunc panem illum ſua potentia diuina & gratia ſanctificauit: Hoc eſt corpus meũ, dicens, habẽs patrem ac ſpiritũ ſanctũ in ſemetipſo, ſicq; panem in corpus proprium conuertit: nec alio quopiam ſe præſtãtiore opus habuit qui ſanctificaret panem. Nam quod inferius eſt, benedicitur à ſuperiore. Siquidẽ ipſe Chriſtus, cùm non ſit inferior patre & ſpiritu ſancto, ſua potentia quicquid vellet efficiebat. Sacerdos autem qui eſt apud nos, etſi Chriſti typum gerat, tamen homo eſt, omnino obnoxius peccatis, & obuinctus (Nemo enim expers peccati, vt diuinus ſermo habet, licet vnius horæ ſit vita eius, niſi ſolus Deus) propterea indiget multis precibus, & proinde quidem pro ignorantijs proprijs, deinde pro peccatis populi, vt ait Apoſtolus Paulus. Quocirca & omnis populus a-

ſtans extra aditum, cum ſacerdote comprecatur, eumque adiuuat. Sacerdos igitur Deum patrem orat, vt pote qui ſit inter Deum & homines conſtitutus legatus, ne quid intercedat impedimenti, quo minus ſacroſanctus ſpiritus adueniat: ſed rurſus demittat ſpiritum diuinum, ſacræ huius operationis initiatorem atque ſanctificatorem, qui nullo non loco præſens eſt, per quem omnia quæ in cœlo & in terra, ſancta dicuntur, participatione eius ſanctificantis gratiæ ſanctificantur, vt propoſitum panem & calicem in ſacrificium perficiat, & ea commutet in illud ipſum dominicum corpus & ſanguinem Chriſti. Nam patri complacitum eſt, vt aiunt oracula noſtra, & filius habitauit, & virgo peperit Deum incarnatũ, & ſpiritus ſanctus cooperatus eſt, qui ex virgineo ſanguine parte ſumpta, ædificauit corporale templum Chriſti. Hinc quoque demonſtramus inſeparabilitatem, potentiæ ſimul & naturę æqualitatem, inſuper omnipotentiam ſanctæ trinitatis, licet tribus diſtinguatur perſonis: quodque vbi vna eſt trium perſonarum, ibi & ſimul natura adſunt reliquæ duæ inſeparabiliter, tanquam cooperatrices, ſuaque prouidentia vniuerſitatem creaturarum moderantes. A C H. Probè arcana memoras: ſed cur tandem Chriſtus tradidit corpus ſuum edendum in ſe credentibus? S A M. Ineffabili erga nos benignitate, miraque diſpenſatione factum eſt: partim ad auerſionem contrariarum poteſtatum: partim & ad conſeruationem animæ noſtræ ſimul & corporis: quandoquidem non amplius fieri poterat, vt Chriſtus vnà nobiſcum in terra corporaliter verſaretur, & habitaret vſque ad conſummationem ſeculi, & omnifarios morbos noſtros ſingulis horis ſanaret: hanc ſanè ob cauſam omnipotens cùm ſit, multum miſericors, clemens atque benignus, noluit nos à ſe ſeparari: ſed perinde atque filios ſuos ſecum eſſe per participationem atque communionem huius panis atque vini & aquæ, eò quòd res iſtæ familiarius naturæ noſtræ congruant, nec quiſquam eas faſtidiat aut execretur, quæ in corpus ipſius & ſanguinem mutantur diuina virtute, iuxta illius præceptum, quòd etiam cedit in remiſsionem peccatorum & in vitam æternam, ac in tutelam animæ & corporis, dignè illud cum ſincera fide aſſumentibus. Niſi enim manducaueritis, inquit carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habetis vitam in vobis. Quocirca nobis ita traditum & ſeruatur, & citra vllam controuerſiam creditur, quoad ipſe venerit, iuxta Pauli vocem. A C H. Hæccine communicatio

&

& ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, quod offertis ſacerdotes, Verúmne eſt Chriſtus, corpus & ſanguis verus, an exemplar corporis eius, perinde atque ſacrificium hirci, quod Iudæi offerunt? S A M. Abſit nos appellemus exemplar corporis Chriſti, ſanctam communionem, aut panem nudum, aut figuram, aut imaginem: quinimo corpus ipſum reuera, & ſanguinem Chriſti Dei noſtri in Deum cõuerſum aſſumimus, qui incarnatus, & genitus eſt ex ſancta Dei genitrice ſemperque virgine Maria. Sic enim credimus, & ita profitemur iuxta vocem ipſius Chriſti, quam ad diſcipulos in cœna illa myſtica tradens eis panem viuificantem, pronunciabat: Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum. Similiter & calicem eis tradens, inquit: Hic eſt ſanguis meus, nõ dixit: Hoc eſt exemplar mei corporis & ſanguinis, aut imago. Et in plæriſque alijs locis conſtat Chriſtum dixiſſe, Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Cæterùm cùm ipſemet Chriſtus teſtificetur, corpus ſuum eſſe reuera & ſanguinem, id quod nos fideles offerendo aſſumimus, quid amplius eſt opus de hac re dubitare, ſi Deum & filium Dei ipſum eſſe credimus? Si enim ex nihilo mundum condidit, & verbum eius verum eſt, viuum, efficax atque omnipotens: & quæcunque voluit Dominus fecit omnia, nónne poteſt panem in ſuum ipſius corpus mutare, & aquæ & vini cõmixtionem in proprium ſanguinem? Nam quemadmodum initio dixit: Germinet terra herbam viuentem, & vſque in hodiernum diem, eo pluuiam mittente terra germinat herbas, quæ Dei auxilio protegitur, eiuſque iuſſu id præſtare cogitur: ita loquutus eſt Deus: Hoc eſt corpus meũ: &, Hic eſt ſanguis meus, & Hoc facite in meam commemorationem: idque omnipotẽtis mãdato vſq; ad eius ſecundum aduentũ fit, diuina inſpiratione & acceſſu Spiritus ſancti. A C H. Sed quare Chriſt⁹ ſub Specie panis, vini, & aquæ abditum ſuum corpus & ſanguinẽ potius aſſumendũ tradidit, quã ſub alia materia? S A. De hoc ſuperius dixi, rurſus etiam dicturus: demittente enim ſe Deo perque ipſius inenarrabilem prouidẽtiam, condonationem, & erga nos dignationem factum eſt, vt per ea quæ nobis vſu ad edendum & bibendum familiaria ſunt, tranſeamus, & ad ea ſuſtollamur quæ noſtrã exuperãt naturam, id eſt, ad myſteria diuina. Quinetiam inter alios omnes cibos, panis ſibi primum locum vendicauit. Itidem et inter potiones aqua & vinum primas tenent. His igitur, pane, inquam, vino & aqua

nobis aſſuefactis, Dominus coniuncta ſua diuinitate, virtute ſui verbi, qua omnia vt eſſent ex nihilo produxit, in proprium ſuum corpus & ſanguinem ea trãſfert. Veruntamen panis & vinũ aſſumuntur, & apparent. Idq; prudẽti diſpenſatione ac gratuita demiſsione ſui ad captum noſtrum, tollit à nobis horrorem atque metum, qui deterriti ab eo reſilijſſemus, ſi carnẽ ſuam in ſua propria ſpecie, & ſanguinem iuſsiſſet nos aſſumere. Ad hæc exteræ quoque nationes condemnaſſent nos voracitatis carnis humanæ, dicentes nos more ferarum ſanguinem bibere, & crudam carnem vorare: quæ propter incredulitatem ſolũ panẽ & vinũ intuentur: ſed fideles corpus Chriſti & ſanguinem ex incontaminato eius latere effuſum: quẽadmodum & in lauacro baptiſmatis, qui ſunt infideles, ſolam aquam in piſcina vident: fideles autem, aquam, ignẽ, & ſpiritũ contemplãtur. Quum verò illi etiam participes baptiſmatis fuerint effecti, tunc ipſi quoque firmitatem ac robur à re ſenſibus percepta ſumunt ad inuiſibilem regenerationem. Itaque ſi qua eſt gratia in aqua, non eſt ex aquæ natura, ſed ex aduentu ſpiritus ſancti. A C. Non dubium eſt, quin omnibus modis, rectè prædices & recenſeas myſteria fidæi Chriſtianæ: verùm de hac re ambigere quis poſſet, quo pacto cùm ſit vnus Deus & verũ corpus Chriſti, in infinita corpora & partes diuidatur. Multi ſunt ergo Chriſti ea quæ diuiduntur, an vnus? aut in ſingulis partibus vnus & idem ſaluus & integer? S A. His exemplis quę ſub ſenſum & materiam cadunt, declaramus ea quæ carent materia, & quæ ſupra naturam ſunt. Audiat igitur quiſpiam hoc exemplum, & intelligat vim verbi quæ in eo abdita eſt. Ponamus ita eſſe: Quiſpiam habens ſpeculum alliſit terræ, & in multa fragmẽta comminuit, in ſingulis tamen fragmentis vmbram ſui ſaluam quis videre poſsit: ſic intelligat oportet ex hac vmbra, carnem Chriſti eſſe ſaluam atque integram in vnoquoque fruſto, quocunque tempore, quoties, & vbicunque frangitur. Rurſusque tibi aliud exemplum aſſume. Omne verbum quod homo proferendo emittit, & qui loquitur ipſum audit atque intelligit, & qui circunſtant: & ſi multi ſunt qui audiant, non tamen diuiſum, ſed integrum audiũt. Eodem modo ponendum eſt & affirmandum & in corpore Chriſti: Illud Chriſti ſacroſanctum corpus aſsidens patri, apud eum manet. Quin etiam panis conſecratus per ſacerdotem, in verum Chriſti corpus transformatus potentia diuina per acceſſum ſacroſancti ſpiritus, licet diuidatur, tamen

men integrum & ſaluum in vnoquoque fruſto ſeruatur: vt etiam oratio eius qui loquitur, omnibus qui audiunt, integra, nec diuiſa auditur. Ita ijs exemplis quæ ſub aſpectum & ſenſum cadunt, peruicaces nimiumque curioſos ad intelligenda Dei myſteria, quę ſupra naturam, rationem, intelligentiam, & ſupra nos ſunt, adducimus. Quum igitur panis ſanctificatus in partes diuiditur, qui ſacroſanctum Chriſti corpus eſt, ne exiſtimes quòd particulatim diducatur, aut auellatur, aut more membrorum à ſe auulſorum diuidatur: incontaminatum illud corpus (nam immortale eſt & incorruptibile, quodque nunquam exhauriri & conſumi poterit) ſed quod partitio ea eſt accidentium, quæ ſub ſenſum cadunt, dūtaxat poſt ſanctificationem, ad fidei robur & exhibitionem ſigni viſibilis rerum quæ permanent, ſimul & in arrhabonem, & in viaticum parandæ nobis vitæ æternæ. A C. Digna prorſus ſunt hæc admiratione. & paradoxa, Abba pater, & ſupra naturam, mentem, & cogitationem humanam ineffabilia myſteria fidei Chriſtianorum. Quare tibi gratias ago, quod & nobis oſtenderis quàm æquiſsimum, planum, & intellectu haud difficile, ſimul & verum eſſe dogma, quo Chriſtum omnipotētem, benignum ac verum eſſe Deum demonſtraſti, à quò mendacium quàm longiſsimè ſubmotum eſt, procul exploſa imaginaria omnis opinio. Cęterum his ſancta & philoſophica commentatione inter nos diſcuſsis, abeundum nobis eſt. Deinceps enim equi nobis extimulandi ſunt ad iter: nanque vti video dies deuergit in veſperum.

MARCI ARCHIEPICOPI EPHESINI, Quod non Solum à voce dominicorum verborum ſanctificantur diuina dona, verùm à conſequente oratione & benedictione ſacerdotis, virtute Sancti Spiritus.

NOs qui à ſacris Apoſtolis & eorū ſucceſſoribus, Doctoribus Eccleſię, myſticæ Liturgię expoſitionē accepim⁹, apud eorum nullum reperimus ab ipſis dominicis verbis duntaxat ſanctificari & perfici euchariſtiæ donum, & in ipſum Dominicum corpus & ſanguinem tranſmutari, verum quæ prius recitantur verba apud omnes vnanimi conſenſu & nos ad memoriam rei tum geſtæ reuocare, & vim potentiamque quaſi eiaculari in propoſita dona ad tranſ-

mutationem: quæ autem conſequitur poſtea, orationem & benedictionem ſacerdotis, reipſa tranſmutare iam dona in ipſum prototypon illud corpus & ſanguinem dominicum. Hæc verò ipſa quoque verborum ſeries teſtificatur, quæ conuenientia & concordia apud nos reperiuntur: atque tota hęc oratio in ijs conſiſtet. Nam in Liturgia ſacrorum Apoſtolorum à Clemente conſcripta, poſt enarrationem dominicorum miraculorum & actorum: præterea paſsionis, reſurrectionis, reditus in cœlum, ita ad verbum ſcriptum eſt: Memores igitur eorum quę propter nos paſſus eſt, gratias agimus tibi Deus omnipotens, non quantum debemus, ſed quãtum poſſumus, & eius ſtatutum adimplemus. In qua enim nocte tradebatur, accipiens panem in ſanctas & immaculatas ſuas manus, & eleuatis oculis ad te Deum ac patrem ſuum, fregit, deditque diſcipulis ſuis dicens: Accipite ex eo, comedite: Hoc eſt corpus meum quod pro multis comminuitur in remiſsionem peccatorum, Similiter & calicem ex vino & aqua temperatum ſanctificauit, deditque ipſis dicẽs: Bibite ex eo omnes: Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effunditur in remiſsionem peccatorum. hoc facite in meam commemorationem. Memores igitur paſsionis eius, mortis, reſurrectionis, reditus in cœlos, & futuri eius ſecundi aduentus, in quo veniet iudicaturus viuos & mortuos, redditurusque cuique ſecundùm opera ſua, offerimus tibi Regi ac Deo, ſecundum eius inſtitutionem, panem hunc, & hunc calicem, gratias tibi per eum agentes, quòd nos dignatus fueris adſtare coram te, & tibi ſacrificare. Et te rogamus, vt propitio ſerenoque vultu reſpicias ſupra hæc propoſita bona coram te, tu qui nullius indiges Deus: & tibi complacitum ſit in eis ad honorem Chriſti tui, & mittere digneris ſanctum tuum ſpiritum ſuper hoc ſacrificium, teſtem paſsionum Domini Ieſu, vt efficiat panem hunc, corpus Chriſti tui: & calicem hunc, ſanguinem Chriſti tui. Hæc quidem Diui Apoſtoli per beati Clementis ſcriptionem eccleſiæ tradiderunt. Diuus vero Iacobus Hieroſolymorum primus Epiſcopus, ac primi magniq; Pontificis frater ſimul & ſucceſſor ipſe quoque myſticam exponens Liturgiam in eadem parte, poſt recitationem dominicorum verbórum, hæc ſcribit: Memores igitur & nos peccatores paſsionum eius viuificarum, crucis ſalutaris ac mortis, ſepulchri ac reſurrectionis à mortuis tertio die, aſcenſionis in cælos, & aſſeſsionis eius ad dexteram tuam Dei & patris, & ſecundi glorioſi & tremendi

mendi eius aduentus, cùm veniet cum gloria ad iudicandum viuos & mortuos, cùm reddet vnicuique ſecundùm opera eius, offerimus tibi Domine hoc ſacrificium verendum & incruentum. Et poſt pauca: Miſerere noſtri Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam, & demitte ſuper nos, & ſuper hæc ſancta dona propoſita ſpiritum tuum ſanctiſsimũ, Dominum viuificum, vnà tecum Deo patre & vnigenito filio tuo aſsidentem, ſimul regnantem, conſubſtantialem & coæternum, qui locutus eſt in lege & prophetis: & in nouo tuo teſtamento, qui deſcendit in ſpecie columbæ ſuper Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in Iordane fluuio, & mã ſit ſuper eum: qui deſcendit ſuper ſanctos Apoſtolos tuos in ſpecie ignearum linguarum, in cœnaculo ſanctæ & glorioſæ Sion, in die ſanctæ Pentecoſtes: ipſum ſpiritum tuum ſanctiſsimũ demitte nunc quoq; Domine in nos, & in hæc dona ſancta propoſita, vt ſuperueniẽs, ſancta & bona & glorioſa ſua præſentia ſanctificet & efficiat hunc panẽ, corpus ſanctũ Chriſti tui: & calicẽ hũc, præcioſum ſanguinẽ Chriſti tui. His conſequentes & qui poſtea Liturgiam ipſam cõciſiorem ediderunt, tum magnus ille Baſilius, tum poſt eum Ioannes Chryſoſtomus: ille quidẽ ad hanc partem cùm acceſsit, ipſe quoq; recitans primam illã conſecrationem à domino traditã, Dimiſit, inquit, cõmemorationes ſalubris ſuæ paſsionis iſta, quæ propoſuimus ſecundùm ſua mãdata. Debens enim exire in voluntariã & beatiſsimã & viuificã ſuã mortem, in nocte qua tradebat ſeipſum pro mundi vita, accipiẽs panem in ſanctis ſuis & immaculatis manibus, & oſtendens tibi Deo & patri, gratias agens, benedicens, ſanctificans, frangẽs dedit ſanctis ſuis diſcipulis & apoſtolis dicẽs, Accipite & manducate: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur in remiſsionem peccatorum. Similiter & calicẽ de genimine vitis accipiens, miſcens, gratias agens, benedicens, ſanctificans, dedit ſanctis ſuis diſcipulis & apoſtolis, dicẽs: Bibite ex hoc omnes: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis & pro multis effunditur in remiſsionẽ peccatorũ, Hoc facite in meã commemorationem. Et poſt pauca: Ideo domine ſanctiſsime & nos peccatores & indigni ſerui tui, qui cõſtituti ſum⁹ miniſtrare ſancto altari tuo, nõ propter iuſtitias noſtras (nõ enim facim⁹ quid boni in terra) ſed propter miſericordias & miſerationes tuas quas effudiſti ditaliter ſuper nos, confidẽtes appropinquamus ſancto altari tuo, & proponentes Antitypa, id eſt, cõfiguralia ſancti

corporis & ſanguinis Chriſti tui, te obſecramus & te poſtu lamus ſancte ſanctorum, beneplacita tua benignitate, venire ſpiritũ ſanctũ tuum ſuper nos & ſuper propoſita munera iſta, & benedicere ea & ſanctificare: & oſtendere, panẽ quidẽ iſtũ, ipſum honorificũ corpus domini, Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti: quod autem eſt in calice iſto, ipſum ſanguinẽ domini Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro mundi vita. Diuus quoq; Chryſoſtomus eadem iterum conciſius exponens, Veniens Dominus completo omni pro nobis myſterio, nocte qua tradebatur, magis autem tradebat ſeipſum, pro mundi vita, panem accipiens ſanctis ſuis & immaculatis & impollutis manibus, cùm gratias egiſſet, benedixit, ſanctificans, & frangens, ſanctis ſuis diſcipulis & apoſtolis tribuit dicens: Accipite & comedite: Hoc eſt corpus mẽum, quod pro vobis frangitur in remiſsionem peccatorum. Similiter autem & calicem poſtquàm cœnauit dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis & pluribus effunditur in remiſsionem peccatorum. Et paulò poſt ita ſubiungit, Offerimus tibi rationabile ac incruentum hoc obſequiũ, & precamur, & ſupplicamus, & depoſcimus, vt mittas ſpiritum ſanctum tuum ſuper nos & ſuper hæc appoſita munera: & fac panem iſtum quidem, precioſum corpus Chriſti tui: & quod eſt in calice iſto, precioſum ſanguinem Chriſti tui. permutans ſancto ſpiritu tuo. Ita quidem omnes hi concorditer, prius quidem recitant dominica verba, & per ea nos ad recordationem rei tum peractę adducũt, & ſanctificatricem vim ac potentiam immittunt in ea, quæ conſecrantur: poſtea verò orationem adhibent, & ſancti ſpiritus gratiã inuocant, vt ea accedens, ea quæ tum dicta ſunt, rebus præſentibus accommodet, & propoſita dona perficiat, inque dominicum corpus & ſanguinem conuertat. Ipſa enim & in vtero virginis deiferam illam procreauit carnem, iuxta illud, quod ei ab angelo dictum eſt, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi. Idcirco & magnus Baſilius, poſt recitata Domini verba, vt à ſe dicta ſuper ſancto corpore & ſanguine, Antitypa vocat propoſita dona, nimirum quaſi nondum perfecta per ea verba, verum adhuc typum quendam & imaginem ferentia. Itaq; deinceps ſtatim Spiritus ſanctus adueniat precatur, faciatque panem quidem, ipſum precioſum corpus: caliсem autem, ipſum precioſum ſanguinem. Idque certe iure opti-

re optimo. nam quemadmodum in illa prima mundi fabricatione, terra germinandi, quæ ab ea naſcuntur vim, & potentiam per diuinum mandatum accepit, idque mandatum, quemadmodum ait idem Doctor, in ipſa terra permanens inſitum, ei vim germinandi perpetuo præbet: opus eſt tamen & noſtra cura, agricolarum manibus ad ea perficienda quæ producit: eodem modo & ſermo iſte ſemel editus à ſeruatore, vt ait diuus Chryſoſtomus, ſemper operatur: adiuuat tamen & diuini ſacerdotij facultas intercedente oratione ac benedictione, ad propoſitorum perfectionem. ipſa enim & baptiſmatis aquam, quæ aqua ſimpliciter erat, pro eo quod apparebat, omnium peccatorum expiatricem facit, diuino ſpiritu inuiſibiliter cõcurrente. Hæc & Chriſma quo vngimur, & ſacerdotes ipſos, & alia omnia eccleſiæ myſteria peragit, per ſacroſancti ſpiritus gratiam. Atqui non orationi: quam fundimus: confidentes, neque verbis illis vt impotentibus detrahentes, propoſitis donis adprecamur, itaq; ipſa confici credimus, ſed & verba ipſa proprium retinere robur credimus, & diuini ſacerdotij facultatem inſuper demonſtramus, quæ conficiendi totius myſterij per inuocationem ſpiritus ſancti per eam operantis, vim habeat. Sic enim & diuus Chryſoſtomus pariter, libro tertio, de Sacerdotio, hac ipſa de re talia inquit: Adſtat ſacerdos, non ignem demittens, ſed ſpiritum ſanctum: ac ſupplex diu precatur, non vt aliqua fax deſuper accenſa conſumat propoſita dona, ſed vt gratia in hoſtiam delapſa, per eam vniuerſorum animas accendat, & argento ignito ſplendidiores efficiat. Sed neque hæſitatio vlla ac incertitudo nobis præcantibus ſuſpicanda eſt, cùm is qui deificatur & participatur dominus hoc nos facere iuſſerit. Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem: & promiſerit ſe daturum ſpiritum ſanctum omnibus qui petierint eum, nedum ſacerdotibus: velitque hoc ſingulis diebus confici à nobis, vt deinceps per omnia monſtratur. Tu ne etiam fortaſsis ex hoc baptiſma quoque ſuſpectum habeas, quod precibus pariter & inuocationibus conficitur, & peccatorum remiſsionem, an verè acceperis dubitationem aliquam habeas, quæ tibi ſacerdotali gratia conceditur? itemque alia omnia eccleſiaſtica præſcribas myſteria? Non ita eſt profecto, non ita eſt: fidelis enim qui promiſit ſe nobiſcum omnibus diebus futurum, vſque ad conſummationem ſeculi. Atque nos quidem hæc à ſanctis apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus accepimus, & ita

retinemus, vt à ſententia hac dimoueri nequeamus, & rationem eorum reddimus. Quod autem domini de myſterijs ſermo, per modum recitationis prolatus, ad donorum ſanctificationem ſufficiat, nemo apoſtolorum, nemo doctorum dixiſſe cernitur. Verùm quod ille quidem ſemel ab illo prolatus, hoc ipſo quod ab illo pronunciatus eſt, perinde atque in rerum fabricatione habitus ſermo ſemper operetur, hoc ait aureæ ille linguæ Ioannis. quòd verò nunc à ſacerdote prolatus, hoc ipſo quòd ab eo dicatur, hoc poſsit, à nullo licet ediſcere. quandoquidem nec ipſe opificis operatur ſermo, quia in ſingulis, quæ fiunt ab aliquo homine referatur: ſed quia ſemel eſt à Deo enunciatus. Quinetiam nec ipſi quidem dicēt operari dominicum verbum, à quouis ſimpliciter prolatum, neq; abſq; altari. Si igitur ſacerdote eſt opus & altari, & alijs quæ ad id pertinent, quidni & precibus, benedictione, & per eā aduentu ſancti ſpiritus, qui omnia perficit & cōſummat myſteria? Adhæc, ſacer ille Dionyſius teſtimonio ſuo noſtros ritus confirmaturus accedat. In Theoria enim myſterijs Synaxeos, Vbi ſacra, inquit, Dei opera hierarcha celebrauit, ad conſecrationē accedit: & prius quidem pro ea excuſationem adfert exclamās, Tu dixiſti, Hoc facite in meam commemorationem: dein ad imitationem Dei cōpoſitæ huius conſecrationis dignuss fieri precatur & ad ſimilitudinē ipſius Chriſti diuina peragere, & impertiri ſanctiſsimè: ac ſacra percepturos, ſacroſanctè percipere. Deinde ſic diuiniſsima peragit ſacra, atque oculis obijcit, quę celebrauit per ſacra propoſita. nā pane qui opertus erat & indiuiſus, patefacto & in multas partes ſecto, vnitateque calicis omnibus diſpertita, ſymbolicæ vnitatem multiplicat & diſtribuit. Et poſt pauca: Percepta ac data cōmunione hierarcha in ſacram gratiarum actionem deſinit. Hæc cuiuis volenti contueri licet, cum quibuſnā conſentiant, iiſne quæ à nobis peraguntur, aut ijs quæ à Latinis: Nos enim ſequentes ſacros apoſtolos & doctores, iuxta traditas ab ijs expoſitiones: & hunc item ſacrorum interpretem, ſacra Dei opera celebramus, id eſt, vt iſte ait, Dei pro nobis incarnationem, eius pro nobis mortem, diuinam baptizatorum generationem; diuinam adoptionem, ſeruandis mandatis deificationem: ita deinde ad conſecrationem venientes, prius quidem pro hac, excuſationem afferimus, & exclamamus ipſa dominica verba, quæ tum enunciauit: & ſubdimus, quòd ipſe iuſſerit, Hoc facite, inquiens, in meam com-

memora-

memorationem: tum vt ad imitationem Dei compoſitæ huius conſecrationis digni efficiamur precati, quemadmodum continent expoſitiones, diuiniſsima ſacra conficimus intercedente oratione atque benedictione, necnon diuini ſpiritus acceſsione. Interimq; opertum panem & indiuiſum patefactum, in multas partes ſecamus, & vnitatem calicis omnibus diſtribuimus. Latinorum verò ſacerdos recitat & ipſe dominica verba, quòd ipſe præceperit, Accipite, comedite, & bibite omnes: &, Hoc facite in meam commemorationem: verùm nihilo magis conſecrat, ſed arbitratur recitationem hanc verborum ad ſanctificationem & conſecrationem ſuffi cere. deinde infermentatum panem illum, non opertum interim, ſed vndecunque contigerit ita nactus, vbi ſubleuauit, partem quidem frangit, & in calicem inijcit: quod reliquum eſt in os demittit, & toto calice pariter epoto, vt ſe ſalutent adhortatur qui cum eo miniſtrant diaconi, nemini quicquã impartitus, qui hoc gloriatur domini verbo, Accipite, comedite omnes, & bibite ex eo omnes. Hæc manifeſtámne proferunt contrarietatem ijs quæ nobis traditæ ſunt Liturgiarum expoſitionibus & interpretationibus, & verbis domini cis, & ipſis vocibus quibus vtuntur? Scilicet ita ſentientes nobis vitio vertere audebunt, & noſtros ritus curioſius inueſtigare atque interpretari, quæ ſanctis patribus tam ſunt conſentanea? At Chryſoſtomus ait, Dominicum verbum ſemel dictum ſacrificium conſummatum efficere. Semel dictum inquit, non quod nunc à ſacerdote dicitur, ſed quod ſemel à ſeruatore dictum eſt, perfectricem immittere propoſitis donis vim atque potentiam, non item & actu ea perficere: hoc enim ſancti ſpiritus aduentus per ſacerdotis orationem efficit, idque perſpicuum eſt ex ijs, quæ Chryſoſtomus, vt prius expoſuimus, poſtquàm dominica verba recitata ſunt, Mittas, inquit, ſpiritum tuum ſanctum, & fac panem iſtum quidem, precioſum panem Chriſti tui: & quod eſt in calice iſto, precioſum ſanguinem Chriſti tui, permutans ſancto ſpiritu tuo. Hæc niſi perſuadeãt eos qui cõtẽtioſi ſunt, ij miſerandi merito cenſendi ſunt, tum quòd ignorantia duplici teneantur, & excæcatione profunda.

SANCTI PATRIS NOSTRI GERMANI Archiepiſcopi Conſtantinopolitani, rerum Eccleſiaſticarum conſideratio, & myſtica contemplatio.

ECcleſia eſt templum Dei, delubrum ſanctum, domus orationis, congregatio populi, corpus Chriſti, nomen eius, ſponſa Chriſti, euocans ad pœnitentiam & ad preces populos, aqua ſancti baptiſmatis eius purgata, & ſanguine eius precioſo abluta, & ſponſæ ornatu decorata, et ſancti ſpiritus vnguēto obſignata, iuxta propheticum ſermonē, Vnguentum euacuatum tibi nomen eſt, & ad odorē vnguēti tui curram: quia veluti vnguentum ſuper capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius. ALITER. Eccleſia eſt terrenum cœlum, in qua ſupercœleſtis Deus inhabitat & inambulat, typum referens adfixionis in cruce, & ſepulturæ, & reſurrectionis Chriſti, glorificata ſupra tabernaculum teſtimonij Moyſis, in patriarchis præfigurata, in apoſtolis fundata, in qua propitiatoriū eſt & ſancta ſanctorum, in prophetis pronūciata, in hierarchis exornata, & in martyribus cōſummata, & in throno ſanctorum eorum reliquiarum fundata. ALITER. Eccleſia eſt domus diuina, vbi myſticum vitæ ſacrificium celebratur, & interiora ſacrarij, et ſancta ſpelunca: vbi ſepulchrum & menſa nutrix animarum & viuifica: quique in ea margaritæ, diuina dogmata ſunt doctrinæ Domini ad ſuos diſcipulos. Semanter eſt veluti typus clauorum, quibus perfoderunt manus & pedes Domini: & vim ſuam exerit in fines orbis terrarum. ALITER. Semanterium obſcurè ſignificat angelorum tubas, & excitat pugiles ad bellum aduerſus inuiſibiles hoſtes. Baptiſma eſt ſicut Deus præcepit Moyſi inquiens, Cùm deſcenderis, teſtificare populo huic, & ſanctifica eos, et abluant veſtimenta ſua, & adſint parati ad aſcendendū in montem ad me. Et rurſus per Eſaiam prophetam ait Dominus Deus, Lauamini, mundi eſtote, auferte malitias ab animis veſtris: & ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum, tanquam niuem dealbabo. Et rurſum idem Dominus ait, Niſi quis natus fuerit per aquam & ſpiritum, non poteſt ingredi in regnum Dei. Et ſuis apoſtolis annunciabat dicens, profecti in mundum vniuerſum, docete omnes gentes baptiſantes eos in nomine patris & filij & ſancti ſpiritus. Baptizati autem ſumus per mortem ipſius Chriſti,

& reſurrectionem eius. Nam per immerſionem in aqua et emerſionem, triplicemque inundationem, triduanam ſepulturam & reſurrectionem ipſius Chriſti repræſentamus & cõfitemur: præterea etiam ipſum fuiſſe baptiſatũ in Iordane ab Ioanne. Vngi oleo baptiſatus eſt inſtar olei, quo reges & ſacerdotes & prophetæ vngebantur, vt etiã Chriſtus vnctus eſt, tanquã rex & ſacerdos, vnctione incarnationis. Eſt quoque ad id ne poſsit Diabolus nos ſuperare peccati mortis potentia, quæ eſt mors ex tranſgreſsione Adam in nos delapſa. Aqua myſticè nobis declarat myſticum lauatrum aquæ & ignis ſancti ſpiritus, ad purgationem ſordium peccati noſtri & inueſtigationem regenerationis, & vitæ æternæ reſtitutionem: per quod baptiſma adoptionem filiorum conſecuti, liberati ſumus à ſeruitute & poteſtate Diaboli, & accepimus libertatem gratiæ filij Dei: in quo nos ſanctificatos & purgatos aqua et ſpiritu, Deo admouit et patri inquiens, Pater iuſte, ecce ego & paruuli quos mihi dediſti, ſanctifica eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint & ipſi ſanctificati, et noſcant te ſolum verũ Deum, et quem miſiſti Ieſum Chriſtũ, vt ſint ipſi hæredes regni mei. De quibus ait Pater, Inhabitabo in eis, & inambulabo, et ero eis in Deum, et ipſi erunt mihi in populum ſanctificatũ, in regale ſacerdotium. Sanctus autem ſpiritus cõfirmat promiſsiones, tanquam teſtis fidelis et irreprehenſibilis plenam in nobis fiduciam procreans. Vide ſanctam inſcriptionem. Etenim ſanctam trinitatem in modum libelli præſcribit ſpiritus ſanctus, veluti lingua Dei et patris, et calamus ſcribæ velociter ſcribentis, ſculpens ſcilicet in ſignificationem Chriſti, nõ per atramentum et chartam, ſed per vnguenti lituram, et velut in libro nouo, tabulis cordium fidelium crucem Chriſti inſculpens, quemadmodum ait propheta, Et ſcripſi legem meam, ait Deus, in cordibus eorum, et imprimam eam in fronte eorũ, vt ſignatum ſit in ipſis lumen vultus mei, et ſint ipſi celebres, in vniuerſa terra: oſtendens nos et hæredes regni ſui, et filios legitimos & cohæredes ipſius, ſi modò & demus operam conſeruare ſanctum baptiſma incolume, & ſignaculum ſaluum.

Concha eſt, iuxta illam in Bethleem ſpeluncam, vbi natus eſt Chriſtus, & iuxta ſpeluncam vbi ſepultus eſt quemadmodum ait Euangeliſta Marcus, Erat ſpelunca inciſa ex petra, et illic poſuerunt Ieſum.

Eccleſia verò eſt, vbi myſticum illud ac viuum ſacrificium

rium fit, & interiora ſpeluncæ, vbi ſepultura collocata eſt pro eo intra ſacrarium. Concha autem altaris, tanſlatio eſt crucis: turres, ſigna: idcirco vtraque rationabiliter ponuntur in facie ſacrificantium. Sancta menſa eſt vice loci ſepulturæ, in quo poſitus eſt Chriſtus, in qua proponitur verus & cœleſtis panis, quod eſt myſticum & incruentum ſacrificium, qui mactatus, carnem ſuam & ſanguinem in cibum & potum vitæ æternæ propoſuit fidelibus. Eſt quoque ipſa Dei ſedes in qua ſupercœleſtis Deus, qui ſuper cherubim vehitur, corporis formam requieuit in qua menſa etiam in myſtica illa ſua cœna, in medio Apoſtolorum ſuorum ſedens, & accipiens panem & vinum, dixit ſuis diſcipulis & apoſtolis, Accipite, manducate & bibite ex eo, hoc enim eſt corpns meum, & ſanguis meus. Præfigurata autem eſt in legali menſa vbi manna erat, quod eſt Chriſtus qui de cœlo deſcendit. Sancta menſa eſt vice menſæ Chriſti cum diſcipulis: & qui in ea ſunt margaritæ, diuina ſunt dogmata doctrina Chriſti ad diſcipulos. Ciborium eſt, vbi eſt crucifixio, vice loci vbi crucifixus eſt Chriſtus. vicinus enim erat locus & foſſa vbi ſepultus eſt. Verum quia compendio inducitur crucifixio, ſepultura & reſurrectio Chriſti, in eccleſia ita collocatur. Eſt item & ſecundùm archam illam teſtamenti Domini, in qua dicuntur ſancta ſanctorum & eius ſanctificatio: in qua præcepit Deus fieri duo Cherubim vtrinque, tornatilia. Nam Cib eſt archa, orium illuminatio Domini, aut lumen Dei. Altare eſt propitiatorium, in quo offerebatur pro peccato, iuxta ſanctum monumentum Chriſti in quo altari victimam ſe Chriſtus obtulit Deo & patri, per oblationem corporis ſui, vt agnus immolatus & vt pontifex & filius hominis, offerens & oblatus in myſticum & incruentum ſacrificium, & rationalem hoſtiam fidelibus immolatus, per quã participes efficimur æternæ vitæ & immortalis: quem agnũ præfigurauit in Aegypto Moſes ad veſperam, & ſanguine eius exterminatorem angelum auertit, ne neci traderet populum. Ad veſperam enim ſignificat, quòd & ad veſperam mactatus eſt verus agnus mundi, qui tollit peccatum cruce ſua Chriſtus. Etenim paſcha noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus. Altare eſt & dicitur præſepe & ſepulchrum Domini. Altare eſt & dicitur ad exemplum ſupercœleſtis & ſpiritalis altaris, in quo typo referunt ſpiritales & miniſtratorias hierarchias immaterialium & ſupernarum poteſtatum & terreni & materiales ſacerdotes aſsiſtentes & miniſtran-

ſtantes domino in æternum: quare & tales ſint oportet vt ignis flagrans.

Nam ſerie ſupercæleſtium, & terrenorum ordine filius Dei & iudex vniuerſorum leges tulit.

Gradus ſubſellij locus eſt & ſedes, in quo vniuerſorum rex Chriſtus præſidet cum ſuis Apoſtolis, vt ad eos ait, Sedebitis ſuper duodecim ſedes iudicantes duodecim tribus Iſraël, ſedes enim dicuntur prædicatio fidei, in qua prædicatione confidentes, docuerunt, & per eam accipiunt remunerationem prædicationis, ſupercœleſte regnum, quia cathedra illic non eſt, ſubindicat verò & ſecundùm eius aduentum, quo venturus eſt in gloria ad iudicandum viuos & mortuos, reddens ſingulis ſecundùm opus eorum, & ad omnem mundum iudicandum, vt ait propheta. Illic ſederunt ſedes in iudicium ſedes ſuper domum Dauid. Coſmites ad exemplum legalis & ſancti Coſmij, indicans crucifixi Chriſti ſignaculum, per crucem ornatum.

Columellæ ſiue thoraces ſeparantes gradum à reliquo templo, monſtrant: exterior quidem pars, templum quouſque ingreditur, & vbi ſiſtit populus ad orandum, proficiſcens: pars autem interior, ſiue gradus ſignificat ſancta ſanctorum, in quæ ſoli ſacerdotes & comites eorum intrent.

Cancelli locum orationis deſignant, quouſque extrinſecus populus accedit: intrinſecus autem ſunt ſancta ſanctorum, ſolis ſacerdotibus peruia. Sunt autem reuera ad piam memoriam cancelli ænei, ne quis ſimpliciter & temerè ingrediatur.

Ambo figuram lapidis ſancti monumenti deſignat, quē angelus cùm euoluiſſet ex hoſtio monumenti, proclamabat reſurrectionem Domini vnguentiferis mulieribus. Eſt autē iuxta prophetam dicentem. In monte campeſtri tollite ſignum: aſcende qui euangelizaris, & exalta vocem, mons eſt enim in loco campeſtri & æquabili poſitus.

Orientem verſus præcari traditū eſt, vt & reliqua ab apoſtolis ſanctis: & ita res habet, propterea quòd ſpiritalis Sol iuſtitiæ Chriſtus Deus noſter in terra apparuit in orientis ſolis ſenſibilis partibus, vt propheta inquit, Oriens nomen ei eſt: & rurſum, Adorate dominum qui aſcendit in cœlum cœli ſecundùm orientem, &, Adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius, & iterum, Stabunt pedes domini ſuper montem domini oliuarum ad orientem, hæc aiunt prophetæ. Propterea

pterea etiá quòd nos denuo Paradiſum illum in Edem expétimus & ſpeculamur, ab oriente recuperatum iri expectantes, & etiam recipientes ortum illum lucis apparituræ in dòmini ſecundo aduentu & regeneratione.

Genu non flectere ſancto die Dominico reſurrectionis, ſignificat lapſuum noſtrorum erectionem factã per triduanam Chriſti reſurrectionem. Non flectere genu ad pentecoſten vſque, eſt ſeptem dies poſt ſanctum Paſcha in ſeptem multiplicatos contineri die Pentecoſtes. Nam ſepties ſeptem quadraginta nouem, & dominico addito, quinquaginta.

Tonſura capitis ſacerdotis, & rotunda eius pilorũ media ſectio, vice coronæ eſt ſpineæ, quam Chriſtus geſtauit. Duplex corona circumpoſita capiti ſacerdotis, ex capillorum ſignificatione, imaginem refert venerandi capitis apoſtoli Petri, quæ, cùm miſſus eſſet ad prædicationem Domini & magiſtri, ei tonſa eſt ab ijs, qui eius ſermoni non credebant, vt illuderetur ab ipſis, eiq́ue magiſter Chriſtus benedixit, & infamiam in honorem, illuſionem in gloriam conuertit, & poſuit ſuper caput eius coronam, non ex lapidibus precioſis, ſed lapide & petra fidei eius fulgeſcentem ſuper aurum topazium, & lapides precioſos. Vertex enim ornatus & corona duodecim lapillorum apoſtoli ſunt: petra verò ſanctiſsimus apoſtolus eſt primus hierarcharum Chriſti.

Stola ſacerdotis eſt ad exemplum talaris Aaron, id eſt veſtimentum, quod ſacerdotale eſt indumentũ ad pedes vſque, honorabiliſsimum. Eſt autem ignea ſpecie, iuxta prophetam dicentem: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem ardentem. & rurſum: Quis iſte adueniens ex Edom. Edom enim ſonat terrenum aut electum, aut rubrum. Deinde ſubdit: Rubedo veſtimẽtorũ eius, ex vinea Boſor. ad quid tua rubra ſunt veſtimenta, & indumenta tua tanquàm torcularis calcati? quod indicat tinctam Chriſti ſtolam carnis in ſanguine, in eius immaculata cruce. Itemq; quia etiam coccineam chlamydem geſtauit in paſsione Chriſtus, demonſtrãt pontifices, cuius pontificis ſint ſatellites. Exutos autem zonis Sacerdotes deambulare in caſulis, id ſignificat Chriſtum in crucem abeuntem ita geſtaſſe crucem ſuam.

In ſupremis illis ſplendoribus intelligentium cœleſtium miniſtrorum, prophetarum & hierarcharum, ſunt presbyteri XXIIII. & Diaconi VII. presbyteri ad imitationẽ ſunt ſeraphicarum poteſtatum, ſtolis vice alarum contecti, duabus autem alis labiorum, hymnum illum voce cantantes,

tes, & tenentes diuinum & ſpiritalem carbonem Chriſtum prehenſione manus manifeſtò geſtantes. Diaconi verò ad typum angelicarum poteſtatum, tenuibus tenuium horariorum alis, vt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi, præcurrunt. Ac primùm tunica, quæ alba eſt, diuinitatis ſplendorem indicat, & ſacerdotis ſplendidam conuerſationem. Lora tunicæ quæ ſunt ad manum, ſignificant vinculum Chriſti. vinctum enim eum abduxerunt ad Caipham Pontificem & Pilatum. Lora quæ ſunt tranſuerſa, ſanguinē ſignificāt, qui fluxit ex latere Chriſti in cruce. Peritrachelion eſt faſciola, qua producebatur à pontifice vinctus, & tractus in anteriorem partem per collum Chriſtus, ad patiendum ipſe proficiſcens. Epitrachelij dextra pars, denotat arundinē quam dederunt illudentes, dextræ Chriſti.
Læua pars, crucis eſt geſtatio ſuper humeris eius.

Zona, qua præcingitur, declarat maieſtatē, qua Chriſtus regnans, magnifica dignitate diuinitatis præcinctus eſt, & vndiq; ornatus. Caſula denotat coccineā purpuram, quam Ieſu illudentes geſtandam impij dederunt. Eſt etiam ſtola baptiſmi.

Humerale eſt Pontificis, ad exemplum ſtolæ Aaron, quā geſtabant legales pontifices, ſudarijs longis læuo humero circumponentes, ad ſignificandum iugum mandatorū Chriſti.

Humerale autem quo Epiſcopus circundatur, ſignificat ouis pellem, quam errantem cùm Dominus inueniſſet, ſuper ſuis humeris aſſumpſit, & cum ijs quæ non errauerant recenſuit. Habet autem & cruces, quia Chriſtus ſuper humero ipſe quoque geſtauit crucem ſuam. Prætereà etiam qui volunt ſecundùm Chriſtum viuere, ſuper humeris tollunt crucem ſuam, id eſt, afflictionem. ſymbolum enim afflictionis crux eſt. Monachalis habitus eſt ad imitationem cultoris, & quaſi ciuis diſerti ac baptiſtæ Ioannis: quia indumentum eius erat ex pilis Cameli, & zona pellicea circum lumbos eius. Radi verò toto capite, ad imitationem fit ſancti apoſtoli Iacobi Dei fratris, & Pauli Apoſtoli, & reliquorum.

Anabolæa autem ea referunt anabolæa, quæ gerebant veſtimenta. Cucullæ, prout ait Apoſtolus, Crucifixus eſt mihi mundus, & ego mundo. Mantile declarat tenui ſua ſimplicitate alatam & volantem conuerſationem imitatione angelica, prout angelicus habitus dicitur.

Othone cum qua miniſtrant diaconi, deſignat Chriſti humilitatem, quam demonſtrauit cùm pedes ſuorū ablueret.

En-

Enchirium quod eſt in zona, linteum eſt quo manus exterſit ſuas, & enchirium habere in zona, typum refert extergentis manus, & acclamantis: Innocens ego ſum.

Oblatio quæ fit in armario, denotat Caluariæ locum in quo crucifixus eſt Chriſtus: in quo aiunt ſitã eſſe caluariam primi parentis Adam, oſtendit autem fuiſſe monumentum prope locum vbi crucifixus eſt. Præfiguratus eſt autem Caluariæ hic locus in Abraam, quando ſuper vno mõtium, Dei iuſſu, altare ex lapidibus conſtruxit: & ligna ſtrauit, impoſuitque filium ſuum, & attulit arietem pro eo in holocauſtum: ita Deus & pater, principio carẽs & antiquus ille diebus, filium principio carẽtem ſuum poſtremis temporibus, incarnatum ex virgine Deipara, ex lumbis Abraam, iuxta promiſsionem iuriſiurandi, quod fecit cũ eo: ita vt pro genere humano non pepercerit filio ſuo chariſsimo & vnigenito, ſed pro nobis omnibus tradiderit eum: ac paſſus eſt quidem homo in carne: ſed impatibilis permanſit in diuinitate. Etenim Chriſtus proficiſcens ad crucem, ſuam geſtauit crucem, & pro ariete immolatum eſt corpus eius immaculatum, vt agnus mactatus lancea per latus eius transfixa, & pontifex factus vt filius hominis, & offerens ſeipſum, & oblatus ad ſubuehendos peccatores multos. & mortuus quidem eſt, vt homo: reſurrexit verò vt Deus, ex quo ſupramundanam gloriam habuit apud Deum & genitorem. Oblatio autem panis repræſentat corpus Domini, affixum propter ſalutem noſtram qui ſumus fideles.

Panis propoſitionis ſanctificatus indicat purgationem mundi, & eximias diuitias bonitatis & clementiæ Dei: in eo quòd filius Dei homo factus eſt, & ſeipſum propoſuit hoſtiam & oblationem, & corpus ſuum, & redemptiuam propitiationem pro mundi vita & ſalute, aſſumens totam maſſam humanæ naturæ abſque peccato: oblatus autem, vt primitiæ, & holocauſtum ſelectum Deo & patri pro genere humano, quemadmodum ait: Ego ſum panis qui de cœlo deſcendi, & qui manducat hunc panem, viuet in æternum. De quo etiam ait Propheta Hieremias: Venite, & immittamus lignum in panem eius, oſtendens lignum crucis, in quo corpus eius infixum eſt.

Lancea, vice eſt eius, quæ latus dñi punxit. Lancea expurgari, ſignificat illud, Tanquã ouis ad occiſionem ductus eſt, &c. Diſcus, lectica eſt, in qua corpus domini à ſacerdote & diacono componitur, qui ſunt Ioſeph & Nicodemus. Vinũ autem

aūt declarat ſanguinē ex latere Chriſti fluxū. Eſt aūt & myſticum vinum, quod dedit diſcipulis in cœna. Aqua verò demonſtrat eam quę fluxit ex latere Chriſti: & per calorem ſignificat feruorem ſancti ſpiritus: per albedinem verò, ſinceram fidem.

Vinum ſimul & aqua, ſunt egreſsi ex latere eius ſanguis & aqua, quemadmodū ait Propheta: Panis ei dabitur ad cibum, & aqua ei ad potum potabilem. nam vice lanceæ quæ punxit Chriſtum in cruce à Longino, eſt hæc lancea. Panis & poculum propriè & verè, ad imitationem myſticæ illius cœnæ, in qua Chriſtus accepit panem & vinum, & dixit: Accipite, manducate, & bibite ex eo omnes: Hoc enim eſt corpus meum & ſanguis: oſtendēs ſe nos participes feciſſe mortis, & reſurrectionis, & gloriæ ſuæ.

Oblatio autem, quæ & panis & benedictio, & primitiæ dicuntur, ex qua Dominicum corpus diſſecatur, ad typum ſemper virginis & Deiparæ ſumitur, quæ ſecundùm beneplacitum Patris, & voluntatem Filij ſui & Verbi, & aduentum diuini ſpiritus, vnum ſanctæ trinitatis, filium Dei & verbum recipiens in ſe perfectum Deum & perfectū hominem peperit: vt autem rurſum ſuperſubſtantialis Deus, carne ex ea aſſumpta in vna hypoſtaſi, perfectus erat Deus & homo, ſimilis nobis abſque peccato: ita & dominicū corpus, tanquam ex quodam vtero & carne corporis virginalis toto pane, inquam, benedictionis & oblationis à diacono, vt magna Eccleſia à maioribus accepit, diſſecatur ferro quodam, quod ſi & lanceā appellāt, tametſi nondū tempus eius eſt: & ita peculiari quadā hypoſtaſi ex medio eius auferetur.

Diaconus tamen qui id efficit, præparato cū eo, quo cōficiendus eſt dominicus ſanguis, in conuenienti paſsionis tempore, per viuifici ſpiritus aduentū, dimittit ea in protheſi orationem adiungente ſacerdote. Ipſe verò qui diuinū corpus diuidit, Diaconus, à benedictione angelū imitatur, qui virginis aue annunciauit. Nec mirandum, etiam ſi ſacerdotes id fecent: nam ad conſuetudinem magnæ Eccleſiæ reſpiciendum. ita igitur dimittitur diuinum corpus in protheſi, tanquam in Bethleem, vbi natus eſt Chriſtus, cuius egreſſus ab initio à diebus ſeculi: ſimulque etiam tanquam in Nazareth. Inſuper quoque conuerſationis in Capernaum locum protheſis ipſa explet. ideo enim in prœmijs prædiximus, vnum eorum, quæ nunc figurantur, duobus aut tribus eorum, quæ tum fiebant, abſolui & referri: & vt ſumma

tim dicam, annorum triginta tempus ante baptiſmum & cō uerſationes protheſis explet. Calix autem eſt loco vaſis quod recepit effuſum ſanguinem puncti immaculati lateris, & manuum & pedum Chriſti vnguenti defluxum. Cratera ſalutare poculum eſt, quod dedit diſcipulis ſuis in cœna.

Poculum rurſum eſt ad exemplum crateræ, quam deſcribit propriè ſiue ſapiētia, ſiue filius Dei, miſcuit ſuum ſanguinem loco vini illius, & appoſuit in ſancta ſua menſa, dicens omnibus, Bibite ex eo omnes, pro vino illo mixto, in remiſſionem peccatorum, & in vitam æternam.

Crateras etiam interpreteris licet mammas deiparæ, ſalutare lętitiæ poculum, & tutelare ac conſeruatorium totius generis mortalium. Armarium, vbi præſentatio perficitur, pro Caluarię loco eſt. Corporale ſignificat ſindonem, in qua inuolutū eſt Chriſti corpus, cùm è cruce deſcenſum eſt, & in monumento collocatum. Et ſuperius diſci velamen, indicat ſindonem qua inuoluerunt corpus Domini. Diſci velamentum eſt pro ſudario quod erat ſuper facie, circuntegens illam in ſepulchro.

Velum ſiue aër eſt & dicitur eſſe vice lapidis quo muniuit monumētum Ioſeph, quod obſignauit tabella cuſtodiæ. Ecce cruci Chriſtus eſt fixus, ſepulta vita eſt, munitum eſt ſepulchrum: Et ſtatim thuribulum ſubindicat humanitatem Chriſti: ignis, diuinitatem: & fragrans fumus indicat illū bonum odorem ſancti ſpiritus præcedētem: nā thymiater eſt, ſi interpretari velis, fragrantiſsima lætitia. Incenſum autem repræſentat aromata illa quæ offerebant ſepeliendo Domino: & myrrha, & thus magorum, pura eſt precatio bonorū operum, ex quibus fragrantia procedit, vt ait Apoſtolus, Chriſti bonus odor ſumus.

Agnoſcite igitur omnes ſacerdotes, qui ſacro altari aſsidetis, & incruentam victimam ſacrificatis, quod viuas paſſiones Chriſti annūcietis. Cōceditur itaq; tempus à pōtifice ſacerdoti inchoaturo diuinam myſtagogiam. id aūt tempus repræſentat prædictum tempus voce Prophetę Eſaiæ, quādo naſciturus eſſet præcurſor Ioannes, & ad nos Chriſtus peregrinaturus. Sacerdos autem initium diuinæ Liturgiæ faciēs: imaginem refert præcurſoris Ioannis & baptiſtę prædicationem inchoantis & inquientis: Pœnitentiā agite, prope enim eſt regnum cœlorum: & baptizantis omnes accedentes.

Diaconi ſunt paſtores. Sacerdotes angeli.

Diaconus. Benedic Domine, **Sacerdos.** Benedictum regnum

gnum patris & filij & ſpiritus ſancti. Ita primum ordinẽ habet orationum ad deum, quæ Doxologia dicitur. Itaq; ante omnem orationem & ſacrã commemorationẽ ſacerdos gloriam Dei celebrat. Quid igitur ter Dei nomen nuncupat, nõ ſemel duntaxat? non enim, Benedictus Deus, aut Benedictũ Dei regnum: ſed perſonis diſtinctis. Benedictũ regnũ inquit, patris & filij & ſancti ſpiritus. Quia per incarnationẽ domini primum didicerunt homines tres eſſe perſonas. Huius autem incarnationis Domini myſtagogia eſt, quæ hic peragũtur, vnde in procemijs eorum oportebat prælucere & prædicari trinitatem: Et à ſuperioribus illis poteſtatibus glorificatur deus tribus ſanctificationibus, & ab hominibus regnũ Chriſti benedicitur, qui vi & potentia diuinitatis ſuę inferos ſpoliauit, & nos liberauit. Amen) verè, aut fiat.

His autem verbis, In ſecula ſeculorum) fumum ciuitatis Babylonis aſcendere ſignificatur, quod ſanguinem ſeruorũ ſuorum de manu Babylonis requiſiuit, & eius habitatores puniendo beneficijs affecit, exciſione peccati peracta.

Diaconus, In pace Dominum precemur) poſt doxologiam autẽ, petitionẽ memorat. nam quid oremus vt oportet, neſcimus: & ne multiloqui ſimus, docet nos quæ de oratione ſentienda ſunt, in pace ſcilicet orandum eſſe, neque prius profeſsis, neque gratijs Deo actis. quia cùm dixit pacem, illa quoque complexus eſt. ſi quis accuratè conſiderare velit. Nunc docet primùm petẽdam cœlitus pacem, & animarũ ſalutẽ. Ita enim nos Chriſtus petere iuſsit: tranquilla mẽte preces noſtras exhibeamus. Sanctiſsimæ immaculatæ, &c.) Actorũ omnium ſanctorum memores, alter alterũ, & vitã noſtram omnem, cũ bonis noſtris operibus Deo cõmendemus.

Antiphona, ſunt prophetarum prædictiones, prænunciãtes aduentũ filij Dei ex virgine ſuper terram, & clamãtes: Deus noſter ſuper terram viſus eſt, & decorem induit) id eſt, incarnationẽ eius manifeſtãtes, quã nos ſuſcepiſſe & didiciſſe per miniſtros & oculatos teſtes verbi, apoſtolos profitemur. Sciendũ autẽ eſt, initio omnis officij matutini & veſpertini, primũ veteris teſtamenti cãtari pſalmos, deinde noue gratiæ cantica, veteri nimirum precedẽte, cuius legiſlator hic natus extremis diebus oracula fudit, vt oẽs intelligant vnũ & eundem Deum ac Dominum eſſe, qui has & illas leges ſanciuit Chriſtus.

Antiphonum primum. Bonũ eſt cõfiteri Domino) Opera noſtri cordis enarrare Domino, bonum eſt. Et pſallere no

mini tuo altiſsime.) Cantando dicere, quos tibi hymnos offerimus, oportet. Ad annunciandum mane miſericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.) Vt manifeſto enarremus quomodo miſericordiam conſecuti ſumus, & contra omne peccatum opponamus veritatem tuorum factorum. Quia rectus Dominus Deus noſter.) Quoniã verax eſt Dominus Deus noſter. Et non eſt iniquitas in eo) & nullũ mẽdacium aut falſitas apud Deum.

Etiam atq; etiã in pace Dominum deprecemur) iterũque atque iterum intenta & quieta mente Dominum deprecemur. Cum voce pronunciando, Quia tua eſt potentia, & tuũ regnũ, & poteſtas, & gloria, patris & filij & ſpiritus ſancti nunc & ſemper & in ſecula ſeculorũ. amen.) Quia tua eſt dominatio & regnum omnium viſibilium & inuiſibilium: & propterea nos qui ſuper terram ſumus, gratiarum actionẽ omnes & gloriam indeſinenter tibi referimus, nunc & ſemper. & in ſecula ſeculorum. Amen) eſt, Verè, aut fiat.

Antiphonum ſecundum. Dominus regnauit, decorem indutus eſt.) Dominus regnauit, in cælis, & fidelem populũ ſibi vindicauit proprio ſanguine ſuo, & egreſſus eſt ad debellandum diabolum. Etenim firmauit orbem terrarum, qui non commouebitur.) Firmauit orbem terrarum, eccleſiam in fide ſua, & portæ inferorum non præualebunt ei. Teſtimonia tua confirmata ſunt vehementer: domum tuam decet ſanctitudo domine.) Ea quæ tu paſſus es credita ſunt in mundo: populum tuum decet gratia tua in æterna ſecula.

Coniunctum autem eſt extremo primi antiphoni hoc, Interceſsionibus deiparæ ſerua nos.) cuius rei gratia; niſi ad cõfirmanda omnino quæ prius dicta ſunt, de typo ſemper virginis, ꝙ eius ipſa dux eſt miniſterij, & veræ diſpenſationis?

Secũdi verò ephymniũ, Interceſsionibus ſanctorũ tuorũ) Quoniam enim pro ſalute animarum, & venia lapſuum diuinam celebramus myſtagogiam, merito tãquam ſuperiorẽ Dei matrem omnibus ſanctis, aut etiam ipſis ſupercæleſtibus poteſtatibus, in ſupplicatione primã appellamus: deinde eos qui complacuerunt eius filio.

Troparium autem quod ad finem antiphoni ſecundi dicitur, quod eſt, Vnigenitus filius & verbum Dei, &c.) opus eſt Ioſeph & Nicodemi. Tollentes enim dominum vt ſepelirent eum, eo ſunt initiati à venerando & viuifico corpore domini, & diuinitate in eo inſeparabili.

Nonnulli aiunt idem troparium enunciatũ fuiſſe à diuina

ſorte

ſorte rege Iuſtiniano , quod valde etiam ſymbolis Chriſti natiuitatis quadrat. Is enim, inquit, natus vnigenitus filius & ſermo patris initio carẽtis cùm ſit, recepta propter noſtrã ſalutem incarnatione ex ſacra deipara, immutabili manente diuinitate & inconfuſa, vnus eſt de ſancta trinitate, homo factus & lubens crucifixus qui & in ſancto illo hymno conglorificatur à ſpiritalibus & cæleſtibus poteſtatibus. nam nulla facta egreſsione aut ſeparatione à paternis finibus, deſcendens incarnatus eſt: ipſe eſt qui ſeruat nos.

Diaconus. Etiam atque etiã in pace.) Sacerdos elata voce, Quia bonus & hominũ amans Deus es, & tibi gloriã referimus, patri & filio & ſpiritui ſancto, nunc. Bonus & hominum amans es dicimus, quia filium tuum in mundũ propitiationẽ miſiſti, proptera gloriam & gratiarum actionẽ tibi referimus, id eſt, offerimus, nunc & ſemper & in ſecula.

Antiphonum III. Venite exultemus Domino.) Agite dum impleamur omni gaudio in domino. Iubilemus Deo ſalutari noſtro.) Deprecemur cum lachrymis Deũ noſtrum Ieſum.

Præoccupemus faciem eius in confeſsione, & in pſalmis iubilemus ei.) Et ante aduentum eius eum deprecemur, & pſallentes ſupplicemus ei. Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus ſuper omnẽ terrã.) Magnus Deus eſt Ieſus Chriſtus, quemadmodũ Apoſtolus inquit, cùm ait, Magni Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis: & in omnes gentes regnauit, & regnabit per fidem ſuam. Quia non repellet Dominus plebem ſuam. Quia in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montium eius.) Fidelis populus ſcilicet, & reliqui prophetæ.

Quoniã ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud) Quoniã ipſius eſt omnis multiudo hominum , & ipſe prius fabricauit eos, & rurſum in baptiſmate ſuo renouauit eos.

Et aridã manus eius formarũt) Et cor omnium hominũ creauit ſpiritus ſanctus eius, in lauachro incorruptibilitatis.

Introitus euangelij, aduentum indicat filij Dei, & ingreſſum eius in hunc mundum, vt ait Apoſtolus, Cùm induxerit, nimirũ Deus & pater, primogenitum & vnigenitũ ſuũ in orbem terrarum, ait, Et adorent eum omnes angeli eius.

Deinde oſtendente etiam pontifice per ſtolam ſuam, carnis Chriſti ſtolam rubram & ſanguineam, quã geſtauit immaterialis ille & Deus, vt purpuram tinctã ex immaculato ſanguine deiparæ, & aſſumpſit errabundam ouem ſuper hu

per viuit: per iſta autem, Erat in principio apud Deum, pe quem omnia facta ſunt, ſimulque, Vitulus qui ſemper mactatur volens, & ſemper viuit & permanet, immortalitatem ſignificat eius qui in ſe complectitur omnium eorumque ſunt & initium, & media, & poſtrema.

ALITER. Sanctus fortis) filius & ſermo Dei: fortis quidem, quaſi fortitudo Dei: ſapientia & poteſtas, prout ait apoſtolus, filius & ſermo Dei, fortis & potens, & viuēs, efficaxque & magis ſecans quàm gladius anceps, &c. Sanctus immortalis) ſignificat eius qui in ſe complectitur initium omnium quæ ſunt & finem. Dicitur autem ter ſanctus à ternario: quia congruunt etiam ſingulis trium perſonarum vnius deitatis, hæc tria ſancta. vnaquęq; enim & ſanctus eſt, & fortis, & immortalis. Natura enim & eſſentia tribus vna eſt: nomen commune vnum, diuinitatis, etiamſi vnaquæque perſonarum trium Deus nominatur perfectus. In his autem breuibus verbis præclarè licet intelligere illud quoq; quod à magno Theologo ita dictum eſt: Diuiditur enim indiuiduè, vt ita dicam, & connectitur diuiduè: & alibi idē, Simul atq; vnum intelligere incipio, trium ſplendore vndique colluſtror. vixdum inchoans tria diuidere, ad vnū referor. Verum ne quis teſtimonia hæc ter ſancti audiens, arbitretur ter ſanctū inchoaſſe à Chriſti & Dei noſtri humanitatis aſſumptione. Iampridem enim à diuiniloquis prophetis, myſticè ſpiritus prædictus erat. Huius enim typum & eloquia vidēs ac declarans Dauid, paucis verbis eū repræſentat, Sitiuit, inquiens, anima mea ad Deum, fortem, viuum: & alibi, Verbo dominicali firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. & alias, in lumine tuo videbimus lumen. Ille autem ab Eſaia eununciatus ſeraphicus hymnus, & ter ſanctus in vnam dominationem colligens & deitatem, quid diſcriminis habet ab hoc noſtro ter ſancto quem canimus?

Quòd autem aſcendat in conſeſſum pōtifex, & obſignet populum, id eſt, filium Dei impleturum in carne noſtra miniſterium ſuum, ſublatis manibus ſuis benedixiſſe ſanctis ſuis diſcipulis, dicens eis, Pacem relinquo vobis: oſtendentem eandem pacem & benedictionem mundo Chriſtū per apoſtolos ſuos dediſſe. ALITER. Signaculum quod pontifex facere ſolet fine ter ſancti in complementum & tanquam obſignationem prophetarum qui de Chriſto vaticinati ſunt, deſignatur. nam eius aduentus per carnem, ſigillum fuit rata faciens & confirmans quæ ab illis prædicta

 fuerant,

ſuerant, vt vera. ipſum enim & in initio diuinorũ operũ, & humani generis in reformatione ordinẽ tenet. ordo enim, ait Theologus Gregorius, optimus eſt, à Deo inchoare, & in Deo finire. Pontifex, Dominus eſt Thronus virgo. Sedere autem eſt, filium ſuam carnem quam geſtauit, & ouẽ quam ſuper humeros aſſumpſit, quod deſignatur ſuperhumerali, quæ eſt Adamea maſſa, ſuſtuliſſe ſupra omne imperium, & poteſtatem, & dominationem ſuperiorum virtutum, & obtuliſſe Deo & patri. quoniam enim ille deificabat, hic deificabatur, hæc eſt aſſumptio, quam propter dignitatem offerentis, & puritatem oblati, admittebat ipſe Deus & pater, quaſi hoſtiam & oblationem acceptabilem pro humano genere, ad quem ait Dauid, Dixit Dominus domino meo, ſede à dextris meis: id eſt pater filio, qui ſedit in dextra parte throni maieſtatis eius in excelſis. Hic eſt Ieſus Nazarenus, pontifex futurorum bonorum.

Poſt ter ſanctum hymnum legitur liber apoſtolicus, & ait Diaconus, Attendamus, Auſcultemus, auribus percipiamus omnes cum tranquilla mente. Sapientia. Pſalmus Dauid.) Sermo Dei ſanctus & dilectus annunciat quæ ſunt patris, quæ ſunt abſcondita.

Quod proponitur rurſum, indicat prophetarũ ſacrã manifeſtationem & prædictionẽ aduentus regni Chriſti, quaſi ſatellites præcurrentes & clamantes, Qui ſedes ſuper Cherubim, appareto & veni ad ſeruandos nos. ac Deus ſedet ſuper throno ſancto ſuo. Et teſtis oculatus & miniſter ſermonis Paulus, clamat prædicans Dei regnum, & inquiens, Chriſtus adſiſtẽs pontifex futurorum bonorũ per amplius, &c. Cum quo clamat quoq; Ioannes Baptiſta, Qui poſt me venit, eſt agnus Dei tollens peccatum mundi: ipſe nos ſanctificabit in ſpiritu & igne, & medius inter vos ſtetit. Poſt id autem & apoſtolorum vocatio, & eorum deſignatio declaratur Actuum ipſorum & epiſtolarum lectione.

Alleluia clamat Dauid, & ait. Deus noſter manifeſtò veniet, & ignis corã ipſo præcedet. Apparuerunt fulgura Euangeliſtarũ eius orbi terrarum. Hebraica enim lingua eſt Al, venit apparuit, El Deus: Via laudate & celebrate viuentium Deum. ALITER. Al, pater: El, filius: Via, ſpiritus ſanctus. Alleluia, Deus fortis, potens, laus Dei, laudate Deũ qui eſt. Alleluia, laus Deo qui eſt. ALITER. Alleluia, diuinam laudem ſignificat trifariam propter tribus perſonis diſtinctam patris, filij, & ſancti ſpiritus ſingularem deitatem.

ALITER.

ALITER. Alleluía, preco euangelij vociferans, dominus venit. ALITER. Laudate, celebrate. Dicũt autem angelos hac voce celebrare Deum, veluti Cherubim, dicendo, Sanctus: idque ſancti patres tradiderunt, qui id audierunt, quemadmodum Eſaias è Cherubim. Etenim ſtatim thuribulum ſubindicat humanitatem Chriſti. ignis, deitatem: odoratus fumus indicat bonum odorem ſancti ſpiritus præcedentem. incenſum enim eſt fragrantiſsima lætitia.

Sapientia, ſermo Dei) Recti audiamus ſanctum euangelium, id eſt, erigamus mentes noſtras cum operibus, à terrenis, & intelligamus bonorum declarationem. Euangelium eſt aduentus filij Dei, quo apparuit nobis, non iam per nebulas & ænigmata loquens nobis, vt aliquando Moſi per voces & fulgura & tubas, ſonitu & caligine & igne in monte: aut olim prophetis per ſomnia: ſed manifeſtò vt homo verè apparuit, & viſus eſt nobis, vt mitis & quietus rex: qui prius deſcendit vt pruina in vellus ſine ſtrepitu: & vidimus gloriam eius, gloriam tanquam vnigeniti à patre: plenus gratiæ & veritatis: per quem locutus eſt nobis Deus & pater, ore ad os, & non per ænigmata: de quo pater cœlitus teſtatur & ait, Hic eſt filius meus ille dilectus, Sapiẽtia) Sermo & poteſtas, in prophetis dict⁹, & prædicatus nobis: in euãgelijs manifeſtatus, vt quotquot receperint eum & crediderint in nomen eius, accipiãt poteſtatẽ qua filij Dei fiant, quem audiuimus & vidimus oculis noſtris, ſapientiam & ſermonem Dei hunc eſſe omnes credentes, clamamus, Gloria tibi Domine. Deinde rurſus ſpiritus, in lucida nube obumbrans nunc per hominem clamat, Attendamus. Attendite) hoc eſt ipſum audite. Matthæus ſi vis interpretari, mel eſt. Marcus, vinum. Lucas, lac. Ioannes, oleum.

Quatuor euangelia ſunt ad exemplum quatuor ventorũ vniuerſalium, ſubſolani, fauonij, auſtri, aquilonis: hi enim exiſtunt ad mundi conſtitutionem: vniuerſales verò dicuntur, propter alios octo ex aduerſo ſpirantes. Et aliter. Quatuor euangelia ſunt & quatuor vniuerſales venti, iuxta quadriformia animalia, dico ſanè Cherubim illa in quibus ſedet vniuerſorum Deus: ex quibus conſtat, ſedentem ſuper Cherubim Deum, & continentem hoc vniuerſum, patefactum, dediſſe nobis quadriforme Euangelium, idque vno ſpiritu contentum: quatuor enim facies habent: ac facies eorum imaginem referunt adminiſtrationis filij Dei. Primum enim animal, aiunt, leoni ſimile eſt, denotans efficaciam eius &

principatum & regnum. Secundum, ſimile vitulo, ſacrificiũ & ſacerdotalem ordinem indicans. Tertium, habens faciem hominis, aduentum eius ſecundùm hominem manifeſtò perſcribens. Quartum, ſimile aquilæ volanti, ſancti ſpiritus aduolantem largitionem declarans. Igitur & euangelia his conformia ſunt in quibus inſidet Chriſtus. Nam aquila, quæ eſt ſecundum Ioannem Euangelium, quem habet à patre principatum eius, & glorioſam generationem enarrat, inquiens: In principio erat verbum: & omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt. Taurus, quod eſt ſecundùm Lucam Euangelium, cùm ſacerdotalem ſpeciem præ ſe ferat, à Zacharia ſacerdote incenſum offerente incipit, inquiens, Poſtquã multi conati ſunt retexere narrationem, & cæt. Iam enim ſaginatus vitulus pro inuentione iunioris pueri mactandus erat.

Bos appetibile iecur ſignificat. Varius verò equus, Lucas, vt qui magis eloquenter & variè geſta domini tractarit. Matthæus verò humanam eius in generationem concionatur, inquiens, Liber generationis Ieſu Chriſti, &c. Ieſu Chriſti autem natiuitas ſic habet. hominis ergo conformationem refert hoc euangelium. Homo quod rationis eſt participes. Homo, quod eius capite continetur, Latini dicunt rationabile, Græci phroneſin & logioteta, prudentiam & orationis vſum: Arabes ſiue Saraceni Elaphacar, elacil, elczinũ. Fuluus igitur equus Matthæus, vt qui humanitatis aſſumptionem domini diſertè expoſuerit. Leonis ſpecie Marcus, à prophetico ſpiritu, ex alto adueniente hominibus initium fecit, inquiens. Initium Euangelij Ieſu Chriſti, vt ſcriptum eſt in prophetis, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, volatilem imaginem euangelij his verbis oſtendens. Leothimicum eſt. i. ad iram pronum: Latini dicunt iraſcibile Et aliter, Thymicum fortitudinem & timiditatem ſignificat, Latinis iraſcibile, Saracenis, Elgadab, enigde, velgiben. Et aliter. Variegatus equus, Marcus, vt qui floribus diſtinctius euangelium ſcripſerit: Ioannes, aquila, vt qui ſpiritale. Et aliter. Aquila anima eſt. Et aliter albidus equus, Ioannes, aquila, vt qui candidius vniuerſam laudationem peruulgarit. Cæterùm ipſe ſermo Dei patriarchis ante Moſem diuinè & glorioſe colloquebatur. Qui erant in lege, ijs ſacerdotalem ordinem tribuit. Poſtea autem homo factus donum ſancti ſpiritus in vniuerſam emiſit terram, tegens nos ſuis alis. Qualis igitur operatio filij Dei, talis & animalium for-

forma, talis & Euangeliorum ſtilus. quatuor enim formas animalia habent, habet totidem & euangelium, & operatio Domini:& ob id quatuor generalia teſtamenta humanæ naturæ data ſunt: vnum quidem in diluuio de arcu: ſecundum Abraamo, de ſigno circuncisionis: tertium eſt, legiſlatio per Moſem: quartum eſt, euangelij Ieſu Chriſti Domini noſtri. His verò ſic habentibus, vani ſunt omnes & imperiti, inſuper etiam temerarij qui abrogant ideam Euangelij, & ſiue plures, ſiue pauciores quàm quæ dictæ ſunt, circunferũt euangeliorũ facies: partim, vt qui plura quàm veritas habet extuliſſe videantur: partim vt qui diſpenſationes faciant irritas.

Poſt diuinorum euangeliorum lectionem preces & petitiones habitæ, ad Cherubicum vſque hymnum, Chriſti & Dei noſtri doctrinam tribus annis, indicant, & eorum qui ad baptiſmũ ſe applicarunt, inſtitutionem: ad quod hos ſermonum potẽtia & miraculorũ efficacia pertrahebat: quãdo etiam cathecumeni, & nondum admiſsi ad Chriſti myſteria, foras migrant.

Quæ verò interea fiunt preces, pro ipſis fiunt cathecumenis, fidelibus, & ipſo pontifice. Intelligentes enim ſancti patres, qualem eſſe neceſſe ſit animam & manum eius qui contrectaturus eſt immaculatiſsimum corpus Chriſti Dei noſtri, quódq; puriorẽ ſolaribus radijs hanc eſſe oporteat, preces pro eorum venia per humanitatem futura, expoſuerunt. Miſerere noſtri Deus pro tua magna miſericordia) magna miſericordia, filius Dei & ſermo, quem in mundum miſit propitiationem pater.

Quòd pontifex obſignet populum, id ſubindicat futurum aduentum Chriſti, anno ſexies milleſimo quingenteſimo fore, ex ſupputatione digitorum ſignificante ſexies milleſimum quingenteſimum. Id & Hyppolytus è Roma, & ſanctus Cyrillus dicunt in libris ſuis de Antichriſto, anno ſexies milleſimo quingenteſimo futurum aduentum fore, itemq; Chryſoſtomus.

Quia miſericors & hominum amans Deus exiſtis. Quotquot eſtis cathecumeni procedite.) Cathecumeni exeunt, vt diuino baptiſmate, & Chriſti myſterijs non initiati, de quibus ait dominus, Alias oues habeo quæ non ſunt ex hoc ouili & cætera. Orate cathecumeni dominum) Non initiati, non baptiſati, quique confeſsione veſtra notati eſtis. Non initiati, imperiti, qui nondum participes eſtis diuinorum myſteriorum: non baptiſati, qui nondum per baptiſmatis lauachrum

chrum illuminati eſtis : qui confeſsi eſtis & adhuc obnoxij mulctæ eſtis. Acclamat, vt omnes orent remiſsionem conſequi, & viuificam hoſtiam per baptiſmum . Fideles oremus pro cathecumenis) Illuminati & malorum immemores, quique ſuſtinetis & iniuriam condonare, & iniurijs benefacere, orate pro cathecumenis, id eſt pro nondum initiatis, vt ait Apoſtolus: Vos potentes impotentium onera portate. Inſtituat eos verbo veritatis) Doceat eos de ſeruatore qui propter nos humanitatem aſſumpſit. Reuelet eis euangelium iuſtitiæ) Patefaciat manifeſtationem bonarum rerum . Vniat eos cum ſancta ſua catholica & Apoſtolica eccleſia) Impertiat eis viuificum ſacrificium. Cathecumeni, capita veſtra domino inclinate) Nondum initiati , ſenſus & corda pura domino tribuite . Vt & ipſi nobiſcum glorificent venerabile. &c.) Vt illuminati, & remiſsionem, & myſticum ac viuum ſacrificium adepti, glorificent nobiſcum, te patrem & filium, et ſpiritum ſanctum, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Corporale ſignificat ſindonem, in qua inuolutum eſt corpus Chriſti de cruce deſcenſum , & in monumento poſitum. Quotquot teſtis cathecumeni, accedite) omnis non illuminatus & non initiatus, quique etiamnum eſt in reatu, feſtinate, venite, illuminemini, & ad animarum nutricem menſam propius accedite: & eum qui ſacrificatur, puris cordibus & animis aſpicite: vtque fideles ſitis, & non amplius cathecumini, etiam atque etiã intentè, & cum tranquilla mente oremus. Cherubicus hymnus demonſtrat per diaconorum præ greſsionem, & flabellorum, ſiue ſeraphicarum adumbrationum inſpectionem, ingreſſum ſanctorum & iuſtorum omnium vnà ingredientium coram cherubicis poteſtatibus , et angelicis exercitibus , & choris incorporeis et immaterialibus ordinibus inuiſibiliter præcurrentibus, et hymnos dicentibus , et comitantibus quaſi ſatellitibus ante magnum regem Chriſtum, qui proficiſcitur ad myſticum ſacrificium, et manibus materialibus geſtatur . cum quibus et ſpiritus ſanctus vnà procedit à fronte , ad incruentum ſacrificium et rationabile myſterium , quę ſpiritaliter contemplamur in igne et incenſo, et vapore fumi fragrantis: igne quidem, deitatem: vapore fumi fragrantis , ſignificante aduentum eius, accedente inuiſibiliter & odore bono nos exhilarante , per myſticam & animalis ſacrificij ac incruenti latriam & hplocauſtum. quinetiam intelligentes poteſtates, & cœtus angelorum videntes per crucem & mortem Chriſti, cõſummatam

tam eius diſpenſationem, tandemque & de morte victoriam habitam, & ad inferos deſceſionem, & triduanã reſurrectionem, et eius aſcenſionem, nobiſcum clamant inuiſibiliter. Alleluia. Intuite intelligentes poteſtates cherubicum veniens cum precioſis muneribus, id eſt corpus domini Ieſu à caluaria ad ſepulchrum vſque, nobiſcum inuiſibiliter acclamant hymnum, Alleluia. Iezechiel enim ait, Et cherubim ſtabant à dextris domus dum ingrederetur vir indutus ſtola: & nubes repleuit aulam interiorem, & diſceſsit gloria domini à cherubim in ſubdialem partem domus, & impleuit domum nubes, & aula repleta eſt ſplendore gloriæ domini.

Eſt autem ſancta menſa ad imitationem ſepulturæ Chriſti, qua Ioſeph ſublato corpore de cruce inuoluit ſindone munda, & aromatibus ac vnguentis ipſum vnctum exportauit cum Nicodemo, & ſepeliuit ipſum in monumento nouo exciſo ex petra: quod eſt exemplum ſancti monumenti illius, altare & cathateſium, in quo poſitum eſt ſanctum et omnino immaculatum corpus, quæ eſt ſancta menſa, ALITER. Sacrorum tranſlatio à protheſi, corpus inquam, dominici, & ſanguinis, & eorum ingreſſus ad altare, et Cherubicum, à Bethania in Hieruſalem domini introitum ſignificat. Tunc enim plutima turba, & Hebræorum pueri, tanquam regi & victori mortis, hymnum referebant ſenſibiliter: ſpiritualiter autem angeli cum Cherubim, ter ſanctum reddiderunt hymnum, ac ſceptra ac rhomphæas, vt inſignia regis, proferunt Diaconi. Flabella verò typum referunt Cherubim. Cherubicus verò hymnus qui canitur, admonet omnes hinc & ad finem vſque ſacri officij attentiorem mentem habere, omiſſa inferius omni de rebus ad vitam tuendã pertinentibus ſolicitudine, quaſi regem magnum per communionem excepturos.

Sacrorum ad ſanctam menſam depoſitio, imitationem habet, tum temporis, cœnaculi crucifixi: paulò poſt autem eadem & crucis elationem: et ad finem, ſepulturam deſignat & reſurrectionem, et illinc aſſumptionem. vt enim ne ſingulatim rerum geſtarum eo tempore, tempus, occaſionem, et locum diſtinguentes ſancti patres, adhuc etiam tranſlationum aliarum et altarium plurium indigerent, indeque culpabile Eccleſiæ myſterium exiſteret, quidnam conſiderant aut faciunt? profectò quod valde magnificum & præclarum, ac in eis inhabitante ſpiritu dignum: opificij diuini modum imitati ſunt, quatenus homini licet imitari conficereq;

cereq́; diuina:atque vt cœlum,quod ſupra ſacram menſam eminet, laquearium conficiunt: vt totam terram præfiniunt: quod à quatuor columnis eius quod ciborium appellatur, concluſum aut circumſcriptum ſacrum ſolum: in quo completur & propheticus ſermo,inquiens: Operatus eſt ſalutem in medio terræ Deus.niſi enim ita fuiſſet actum, quomodo qui in India perficiunt magnum hoc myſterium,& credunt illud corpus Chriſti & Dei eſſe noſtri crucifixum & ſepultũ, & reſurgens, hanc ſalutem in medio terræ dicerent Dominum operari? quomodo item fideles Veneticas inſulas inhabitantes, idem ſenſu conſeruato reciperent, omnibus confitentibus, in Hieroſolymis circunſcriptum eſſe ipſiſsimum medium terræ? Aut omnino, quia confinium cœli & terræ cùm ſancta menſa ſit, & item in medio cœleſtis orbis ſubſiſtat, & medium columnarum, quæ ſunt in circuitu flabella, ſtatione teneat locum, vbi ea cunque fuerit, in medio terræ ſalutem fieri demonſtrat: vbi ſunt & omnia quæ paſsionis ſunt, Chriſtus ſubit, proditionem,iudicationem, quæ ante crucem,quæq́; poſt crucem acta ſunt.Meritò igitur ſancti patres ita perfici hæc & offerri cenſuerunt.

Diſcus eſt vice manuum Ioſeph & Nicodemi, qui funus Chriſto celebrarunt.

Diſcus eſt autem, vbi Chriſtus infertur, ſi velis interpretari, cœli orbis, indicans in parua circumſcriptione ſpiritalem ſolem, Chriſtum in pane viſum. Poculum eſt vice vaſis illius, quod accepit ſanguinem emiſſum ab immaculato latere puncto, & precioſos à manibus & pedibus defluxus. Poculum rurſum eſt ad exemplum crateræ illius,quã deſcribit propriè ſapientia, ſiue filius Dei. Miſcuit enim ſanguinem ſuum, vice vini illius, & propoſuit in ſancta menſa, inquiens omnibus: Bibite ſanguinem meum, pro vino mixto vobis, in remiſsionem peccatorum, & in vitam æternam. Chriſtus Dei ſapientia & virtus, ſuam carnem ædificauit,ex virum non experta caſta matre & virgine, præpurgata anima & corpore: & verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: & ſubfulſit columnas ſeptem, Sancti Spiritus ſeptenarium donum, quemadmodũ ait Eſaias, Requieſcent enim ſuper eum ſeptem Spiritus, id eſt, ſeptem operationes Spiritus: in quibus ſunt aduerſa vitijs totidem. Mactauit ſuas victimas, prophetas ſuo tempore interfectos ab infidelibus pro veritate: & clamantes, Propter te morti addicimur tota die;reputati ſumus quaſi oues occiſionis:& miſcuit

ſcuit in cratera ſuum vinum, inſuper ſancta virgine ſuam deitatem vniens carni, vt vinum merum. Seruator enim genitus eſt ex ea inconfuſè & abſque coniuge, Deus & homo: & parauit ſuam menſam, agnitionem ſanctæ Trinitatis quæ annunciatur: miſitque ſuos ſeruos in vniuerſum mundum, qui inuitarent omnes gentes ad agnitionem Dei: & mentis indigis ait, nondum adeptis ſancti Spiritus gratiam, Venite comedite meum panem, & bibite vinum quod miſcui vobis, diuinam ſuam carnem, & ſanctum ſuum ſanguinem dedit nobis Chriſtus edendum & bibendum in remiſsionem peccatorum. Diſci velamentum eſt, pro ſudario quod ſuper eius facie erat, circuntegens ipſam in ſepulchro. Velum, id eſt, aër, & dicitur vice lapidis quo munitum eſt à Ioſeph monumentum, quem obſignauit Pilati cuſtodia. Ecce crucifixus eſt Chriſtus: ſepulta eſt vita: munitum eſt ſepulchrum: obſignatus eſt lapis.

Ablutio manuum eſt vice eius qui ſe lauit, & Innocens ſum, vociferatus eſt. Nobis autem ſacerdotibus innuit, vt puri conſcientia, mente & cogitatione, quę ſunt manus animarum noſtrarum, cum timore & manſuetudine & clementia omni accedamus ad ſanctam menſam.

Lauabo inter innocentes manus meas.) Addam puris ſacerdotibus duas naturas meas. animæ manus dico, lauabo in caſtitate. Et circundabo altare tuum Domine) quia ſemper Deo aſsidere debemus, nuſquam ad libidinoſum peccatum irruentes. Et aliter. Seruiam tibi, & communicabo cum fideli populo. Vt audiam ego vocem laudis tuæ) Acclamationem innuit horum verborum, Tua de tuis tibi offerentes. Et aliter. Lectionem, inquit, hanc, Audiam & docebo cum populum, ſcilicet fidelem. Et audientes cuſtodiemus ſimul mãdata tua, & narrabo omnia mirabilia tua.) myſticas, inquã, orationes humanitatis.

Domine, dilexi decorem domus tuæ.) Eccleſia ait. decor autem Eccleſiæ, fidelis populus eſt. Et locum tabernaculi gloriæ tuæ) Caſtum vterum virginis dicit, in qua habitauit. Et aliter. Locum vbi tu inhabitas.

Supplicatione expleta pro illatis pręcioſis donis, ait, Sanctiſsimæ, immaculatæ, ſuperbenedictæ Dominæ noſtræ Deiparæ, præcurſoriſque, & Apoſtolorum & omniũ ſanctorum vitam & facta recordati: ita & nos alter cum altero cõtendentes, vitam noſtram vniuerſam cum ſanctis commendemus Deo cum operibus bonis, Per miſerationes vnigeniti tui

ti tui filij, cum quo benedictus es in ſecula ſeculorum) per compaſsionem filij tui quam habet in nos, benedicimus te cum ſancto Spiritu,nunc & ſemper, & in ſecula.

Pax omnibus)concordiam,& dilectionem,& eundẽ ſenſum, inter nos inuicem coaleſcentes, Domini imitationem ipſi arripiamus, pacem ſuam relinquentis, & dantis, & exclamantis, Quietam mentem omnes habeamus.

Et ſpiritui tuo)id eſt, tecum vnionem indiuiduam da nobis,vt ſpiritu pacem agitantes,inſeparabiles ſimus.

Diligamus inuicem)Animos alij aliorum coniunctione copulantes,& ita poterimus audacter & liberè frui propoſita menſa.

Hoc,Diligamus alij alios,ſignificat & charitatem in omnes,& in ſeipſos inuicem, & Dei futuram concordiam, & ſenſuum tranſitum, & ſpiritalium patefactionem, & ſancti ſymboli fidei,& nouam diuini myſterij ſucceſsionem.

Ianuas,ianuas:in ſapientia)cogitationes mentium noſtrarum tollamus à terrenis operibus & cogitationibus.

Attendamus in ſapientia) id eſt, in filio & verbo Dei, & ad intelligentiam diuini ſymboli à ſanctis & diuinis patribus expoſiti, in Dei Eccleſia attendamus, id eſt, Credo in vnum Deum, patrem omnipotentem: ac volentes & intelligentes cum quieta mente accedamus ad myſticum & viuificum ſacrificium.

Diuinum orthodoxæ fidei ſymbolum dici conſtitutum eſt, vt ex hoc notum ſit omnibus, vnum è ſancta trinitate, vnigenitum filium & ſermonem patris initio carentis, ipſum propter noſtram ſalutem hominem factum fuiſſe, carne ſumpta ex ſancta virgine,crucifixum,& ſepultum & reſurgentem. non diuino iuſſu his ritibus vtimur? vt non verbis duntaxat,ſed et operibus in perpetuum ſalutem noſtram operantes, ita appareamus viuentes ſimul & conuerſantes. Ac paſsiones quidem carne hunc ſuſtinuiſſe confitemur: impatibilem verò huius conſeruatam fuiſſe deitatem. Simulq; vt pronuntiatione diuini huius ſymboli, & ignorantes et imperiti audientes hoc dum canitur, perpetuò recognoſcant pronunciata myſterij fidei, & multorum auribus non abdita.

Ianuarum autem clauſio, et ſupra has veli explicatio, vt in monaſterijs aſſolent, & per eum qui aër appelletur, diuinorum velatio, noctem vt arbitror indicat illam, in qua diſcipuli proditio proceſsit, et ad Caipham abductio, et ad

Annam

Annam præſentatio, & falſa teſtimonia, & procul dubio illuſiones, & colaphorum incuſsiones; & alia quæ tum temporis contigerunt. quam ob rem enim aliam hoc velamen aër nominatus eſt, quam omnino quia occultatus ab eo tenebroſus aër dictæ noctis deſignatur? quando & Petrus ille magnus pro foribus ſtans, interceſsione agniti pontifici diſcipuli introductus eſt in aulam: vbi & ancilla ei occurrens, & qui ad pyram adſtabant intuentes, carpebant, & reliqua conſecuta ſunt ei, quæ ad præcipitium abnegationis perpulerũt: quod qui lapſum admiſerit, minor euadat, quàm vt aut efferatur, aut glorietur.

Sublato autem aëre, & velo contracto, ianuisque apertis, tempus matutinum illud innuitur, quando abduxerunt ipſum, & tradiderunt Pontio Pilato præſidi.

Accedit Sacerdos, conuerſatur cum angelicis poteſtatibus, non iam quaſi in terreno loco ſtans, ſed in cœleſti altari, coram formidabili altari, throno Dei, aſsiſtens, contemplatur magnum & inenarrabile & inueſtigabile Chriſti myſterium. Gratias agit, concionatur de reſurrectione, obſignat fide ſanctæ trinitatis: accedit albis veſtitus angelus, lapidem è monumento manu reuoluens, ſpecie ſua pręſe id ferens, clamans voce tremula, & per Diaconum prædicans triduanam reſuſcitationem: & extollens velum, clamat Diaconus, inquiens: Stemus honeſtè, ſtemus cum timore.) Ecce primus dies. Attendamus ſanctæ oblationi) Ecce dies ſecundus. In pace offerentes) Ecce tertius dies.

Et aliter. Stemus honeſtè) Mentes noſtras firmas habentes, audiamus myſticum & viuificum ſacrificium. Populus conclamat reſurrectionis Chriſti gratiam: Oleum pacis ſacrificium laudis. Sacerdos verò docet populum quam per gratiam Chriſti didicit trinam Dei cognionem: Gratia ſanctę & conſubſtantialis trinitatis ſit cum omnibus vobis.

Alij ſacerdotes proferunt ita, Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei patris, & communicatio ſancti Spiritus ſit cum omnibus vobis. Populus vnà confitetur & orat, inquiens: Et cum ſpiritu tuo, vt ſuperius diximus, ita agamus. Vel ita, Si egerimus vt ſuperius diximus, gratia & charitas Domini cum omuibus nobis. ipſe enim propter charitetem ſuam quam in nobis demonſtrauit, filium ſuum in mundum miſit, & corpus eius propitiationem in viuum ſacrificium dedit, & ſanguinem eius in ſalutare poculũ lætitię. Deinde omnes ſacerdos attollens in ſupernam illam Hieruſa-

ruſalem ſupercœleſtem, in qua ſtantes erãt pedes noſtri ante lapſum, in atrijs tuis Hieruſalem, in montem ſanctum eius clamat, Aſpicite, Surſum habeamus corda. Omnes teſtificantur, inquientes, Habemus ad Dominum. Sacerdos. Gratias agamus Domino. Videte, Surſum habeam⁹ corda) à terrenis tollamus ſenſus ad ſupernum regẽ, & eius placita faciamus.

Gratias agamus domino) nimirum qui dedit ſemetipſum precium redemptionis pro nobis, & mutuum. Gratijs agendis hymnum Domino reddamus) & vice ſalutis, qua ſeruati ſumus gratiarum actionem & gloriam reddamus Domino. Dignum & iuſtum eſt, ait populus.

Velum dicitur propter Apoſtolum inquientem, Habem⁹ fiduciam in introitu ſanctorũ in ſanguine Ieſu Chriſti, quã renouauit nobis viam ſalutis nouam & viuentem per velamen, id eſt carnem ſuam, magnus ſacerdos in domo Dei.

Deinde progreditur ſacerdos cum fiducia ad thronũ gratiæ Dei cum veraci corde, in plenitudine fidei, conferens ſermones cum Deo, & ſolus cum eo colloquens, non iã per nubem, vt aliquando Moſes in tabernaculo teſtimonij, ſed reuelata facie, gloriam domini oculis cernens: ac ſanctę trinitatis diuina cognitione & fide initiatur, & ſolus cum ſolo Deo myſteria loquitur, myſteria annuncians in myſterijs, occulta ante ſecula, & à generationibus: nunc autem manifeſtata nobis per apparationem filij Dei, quæ nobis enarrauit vnigenitus filius qui erat in ſinu patris. Vt enim locutus eſt Deus Moſi inuiſibiliter, & Moſes Deo: ita & ſacerdos in medio duorum Cherubim ſtãs in propitiatorio, & ſe concutiẽs propter intolerabilem & inſpectabilẽ deitatis gloriam & ſplẽdorem, cæleſtem cultum mente cernit, & initiatur vitæ principis & ſingularis principatus ſuperſubſtantialis trinitatis, diuina illuminatione & doctrina de Deo & patre, quod principio carens & ingenitus ſit: de filio & ſermone, quòd vnà principio carens & conſubſtantialis & genitus ſit: de ſpiritu ſancto, quòd coęternus ſit & connaturalis & procedens: quæ eſt trinitas ſancta, ſecundùm hypoſtaſeon, id eſt perſonarũ inconfuſam æternitatem, ſecundũ naturæ vnitatẽ: indiuiduã & inſeparabilẽ vnã deitatem, & regnũ, & gloriã. Atq; mente cernit, & elata voce canit ſeraphicarũ poteſtatum ter ſanctã gloriæ celebrationem, ipſorũ Cherubim obumbrãtiũ, & Seraphim vociferãtium: cum quibus clamat: Victoriæ hymnũ canentia. Deinde populus vice cherubicarum virtutum & quadriformium animalium clamant: Sanctus, Sanctus, Sanctus,

ctus; Dominus Sabaoth, id eſt ter ſanctus & vnus Deus virtutum. Oſanna in excelſis. Benedictus qui venit in nomine domini. Oſanna eſt, Serua obſecro, vt ait, qui venit in nomine Domini. Victoriæ hymnum canentia) Canentia ad aquilam: vociferantia ad bouem: clamantia ad leonem: & dicentia ad hominem pertinet. Rationalis homo pro cherubicis virtutibus, & quadriformia animalia vociferatur, Sāctus Sanctus, Sanctus, hoc eſt, ter ſanctus & vnus Deus virtutum Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Sabaoh. Sanctus quidem pater, vt præcipuè ſanctus & beatus: illa enim & ſola beata natura Dei. Sanctus filius, vt ſermo Dei & character hypoſtaſeos eius. & effigies exemplaris, & ſigillum immobile, & incommutabilis natura: filius quidem, vt ex ipſo, ſcilicet ex patre natus impatibiliter, vt verbum ex mēte: & quod per ipſum facta ſunt omnia viſibiliaque & inuiſibilia iuxta apoſtolum. Sermone enim Domini cæli firmati ſunt, vt ait Dauid. Sanctus verò & ſpiritus ſanctus, qui à patre procedit & in filio requieſcit, & ſanctificat omnia, & opera perficit, non perficitur: ſanctificat, non ſanctificatur.

Quemamodū enim ſol fons ex cauſa radij & illuminationis eſt, ac per radiū nobis illuminatio communicatur, & ipſa eſt quę nobis prælucet, & à nobis participatur, ita ſanè & Deus & pater, fons eſt & cauſa filij & ſancti ſpiritus: ſpiritus à patre procedens per filiū cōmunicatur & manifeſtatur. verbum autem Dominus vnit patrem, & filium, & ſpiritū ſanctum, & vnum eſſe tria demonſtrat. Ter ſanctus Seraphim dicunt, complentes gloriæ celebrationem his verbis, Dominus Sabaoth, ſingularem naturam ponentia ſanctam trinitatem, vt & ab ipſis nobis teſtificatū ſit ſanctus Seraphim: nos verò fideles patrem & filium & ſanctum ſpiritū, in quo perfectionem accepimus, cum angelis ſentientes tacitè rheologamur. id enim eſt perſonis trinitas, vnus verò Deus, cui pſallimus. Benedictus qui venit in nomine domini, Oſanna in excelſis. Hebraicum ita habet, Oſanna adonai. Aſdina, Baruch. pater, Abbath, Semna, Denian, Sabaoth. Deus virtutum qui voluit mactari vitulum ſaginatum, & vitulus qui ſemper mactatur volens, & ſemper viuens: qui perficit opus myſtici ſacrificij, & ſemper aduentans per baptiſmum, ſanctus es rex ſeculorum, & omnis ſanctimoniæ dator. Tu es omnium potens, qui ſancta obſignas dona: ſanctus verò & vnigenitus tuus filius, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ante ſecula ex te ineffabiliter genitus; ſanctus autem & ſpi-

N 2 ritus

ritus tuus, totus ſanctus, ſcrutans omnia, etiam profunda tua qui Deus es, per quem vniuerſa quæ in cœlo & ſuper terram ſunt, ſanctificantur.

Flabella verò & diaconi indicant Seraphim ſex alis prædita, & multioculorum Cherubim effigiem. Etenim ſupermundanorum & ſuper cæleſtium ſuper mundanam & ſpiritalem ordinationem pariter & terrena imitantur. Etenim quadriformia animalia, mutuis cantibus alia ab alijs viciſſim excipientia clamāt: primum quidem animal ſimilitudine referens leonem, clamat, Sanctus: ſecundum, ſimilitudinem vituli referens, clamat, Sanctus: tertium ſimile aquilæ, clamat, Sanctus: quartum ad ſimilitudinem hominis, clamat, Dominus Sabaoth, tribus ſanctificationibus, in vnā deitatem coëuntibus, dominationem & poteſtatem: quemadmodum propheta contemplatus eſt, Vidit dominum ſuper throno ſedentem excelſo & elato, & ſeraphicas poteſtates in circuitu adſtantes: et de voce impleta eſt domus fumo. Illud autem, Miſſum eſt vnum è ſeraphim, & habebat carbonem in manu, quem forcipe ab altari excepit, ſignificat ſacerdotem tenentem ſpiritalem carbonem, Chriſtum forcipe manus ſuæ in ſancto altari, & ſanctificantem & purgantem accipientes & participantes. Etenim in cœleſtia & non manu facta & ſancta ingreſſus eſt Chriſtus, & apparuit in gloria, coram Dei & patris facie, pro nobis factus pontifex magnus, penetrans cælos: & habemus ipſum aduocatum apud patrem, & propitiationem pro peccatis noſtris, vt pote cuius ſanctum & coæternum corpus nobis coagmentatum ſit, & precioſus ſanguis, redemptionis precium pro nobis omnibus, quemadmodum ipſe ait, Pater ſanctifica eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate: ac volo vt vbi ego ſum, & hi ſint, & contemplētur gloriam meam quod dilexerim eos, vt dilexiſti me ante cōſtitutionem mundi.

Ipſe dixit, Hoc eſt corpus meum, hinc ſanguis meus. Ipſe & apoſtolis iuſsit, & per illos vniuerſæ eccleſiæ, hoc facere: Hoc enim, ait, facite in meam commemorationē. Nō ſanè id facere iuſsiſſet, niſi vim induturus fuiſſet, vt id facere liceret. & quæ eſt deprecatio? ſpiritus ſanctus, virtus ex alto, quæ apoſtolos armauit, vt eis à domino dictum fuerat, Sedete in vrbe Hieruſalem donec induti ſitis virtute ex alto. Hoc opus eſt eius ingreſſus. non enim ſemel egreſſus, in poſterum dereliquit nos, ſed eſt nobiſcum, & erit in perpetuū in æuum

hoc

hoc per manū ſacerdotum & linguam myſteria conficit: ac non ſanctum ſpiritū duntaxat miſit dominus noſter, vt maneat nobiſcum, ſed & ipſe pollicitus eſt ſe manſurum nobiſcum, vſque ad conſummationem ſeculi. At paracletus inconſpicuus adeſt, quia ipſe corpus non geſtauit: Dominus verò conſpicitur, & tangi ſe patitur per tremenda & ſacra myſteria, vt qui noſtram naturam acceperit, eamq́ue geſtet in ſecula. Hæc ſacerdotij virtus, hic ſacerdos. non enim ſemel cùm ſe obtulerit & ſacrificarit, ſacerdotio defunctus eſt, ſed hoc perpetuo, noſtrum miniſterij munus obit, quo & aduocatus eſt pro nobis apud Deū per æuum. Propterea nulla fidelibus de ſanctificatione donorum dubitatio ſupereſt, neque de alijs ſacramentis, an ſecundùm propoſitum & preces ſacerdotum compleantur.

Quid verò, quiſpiā dicat, de diuinis flabellis quæ tenent manus diaconorū, & ab ipſis verſantur derepētè, quaſi in animi cōſternatione, vſq; ad precationem dominicā? Ac temerarium quidem eſt adhuc de his pronunciare: verùm quia ſemel ad præceptum mandati obſecundauimus, age de his quoq; dicamus: quæ Deus dederit, ſiquidem & alijs probentur, Deo gratia habeatur. nō enim omnino vituperabilia, certò ſcio, neq; extra dogmata fidei orthodoxæ Chriſtianorū. Dicimus igitur, ſemper & inſeparabiliter adfuiſſe virtutes cęleſtes vnà cum domino Chriſto: præcipuè verò in illa nocte qua traditus eſt. Eæ igitur cernētes abductionē ad Caiphā, præſentationē coram eo, falſa teſtimonia, alaparum incuſſiones, in eum excreationes, colaphorum inflictiones, ludibriū illud Iudæorum, militum coccineum indumentū, ſpineā coronam, cum riſu coniunctas geniculationes, aliaq́ue omnia, tū quæ diuinorum euangeliorū hiſtoria enarrat, tū quæ propter multitudinem fortaſſe prætermiſſa ſunt, in ſingulis quæ fiebant admirātes & ſtupentes longanimitatis & patiētiæ magnitudinem, velantes ſuas facies ſe auertebant, & iterū domini maieſtatem reuerentes, ad ſe redibant. id autem faciebant vſq; ad eius exaltationē in cruce. Extremū enim corporis paſsionum, & dedecoris quod inde prouenit, crux fuit, quæ gloria potius eſt, ac nō dedecus. hæc enim eſt initiū operationū & virtutum diuinarū. hinc enim ille mundanus terręmotus, triū horarū ſpacio tenebræ ſuper vniuerſam terram, atque veli & petrarum diſruptio, & monumentorum patefactio: præterea etiam mortuorū reſurrectio, & quæcunq; in inferos deſcendens ſeruator egit. & propterea

 in ipſo

in ipſo crucifixionis loco cùm eſſet CHRISTVS, ſtuporis & admirationis ſpecies diuinæ illæ poteſtates depoſuerunt: hincq; omnia conuicia quæ crucē anteceſſerunt, & illuſorij honores quos exhibuerunt, & irriſiones, patientē magis teti giſſe, vt etiā ſpiritales illas diuinas poteſtates, perſpicuū fit.

Deinde rurſus ſacerdos recitat Deo & patri, aſſumptionis humanitatis myſteria, ex ſancta virgine & deipara ineffabilem generationem, conuerſationem & habitationē in mundo, crucem, mortem, eius ad inferos deſcenſionem, vinctorum illic liberationem, triduanam & ſanctam à mortuis reſurrectionem, aſſumptionem in cælos, à dextris Dei & patris ſeſsionem, ſecundum & futurum eius glorioſum reditū ad nos. Et rurſum inſtitutione ſacrorum eruditus appellat Deum ingenitum, hoc eſt Deum & patrem, & vterum ante luciferū, & ante ſecula filium gignentē, vt ait, Ex vtero ante luciferum genui te. Et rurſus obſecrat vt conficiatur myſterium filij eius, & fiat ſiue tranſmutetur ipſe panis & vinū in corpus & ſanguinem Chriſti & Dei, & impleatur hoc, Ego hodie genui te. Vnde & ſanctus ſpiritus, beneplacito patris, & voluntate filij inuiſibiliter præſens, ſubmonſtrat diuinam confectionem, & manu ſacerdotis obſignat, & tranſmutat, & conficit propoſita ſancta dona in corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti, qui dixit, Pro ipſis ego ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati. Quo pacto? Qui edit meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet & ego in eo. Vnde nos qui diuinorum myſteriorum ſumus inſpectores, & participes immortalis vitæ, & diuinæ naturæ cōmunione donati, glorificabimus magnum & incomprehenſibile & inueſtigabile myſterium diſpenſationis filij Dei: glorificanteſque clamamus, Tua de tuis tibi offerentes) De tuo corpore & ſanguine, qui dixiſti, Hoc facite in meam commemorationem: quod eſt, quæ nobis per ſanctos tuos apoſtolos tradidiſti, ea tibi offerimus propter noſtram ſalutem. Populus. Te hymnis celebramus Deū & patrem. tibi benedicimus filio & verbo: tibi gratias agimus ſancto ſpiritui, Domine Deus noſter, trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate, conſubſtantiali & indiuidue admirabiliter habens & diſtinctionem perſonarum, & vnionem vnius naturæ deitatis. Etenim quòd pronus ſacerdos diuinam myſtagogiam faciat, id declarat eum inuiſibiliter cum ſolo Deo colloqui. Vnde & diuinam lucis apparitionem cernit, & ſplendorem gloriæ conſpectus filij Dei, exhilareſcit,

hilareſcit, & ſe ſubtrahit timore & verecundia, quemadmodum Moyſes, cùm Deum vidit in monte ignis ſpecie, perterrefactus receſsit & occultauit faciem ſuam. reuerebatur enim percipere à gloria Dei faciem.

Præcipuè ſanctiſsimæ, immaculatæ) Oportet vt nos dominam huius vniuerſi laudemus, & illam angeli ſalutationem enunciemus.

Tua ex tuis) Deus ſecundũ imaginẽ ſuam formauit nos, quod eſt ſecundũ ſanctitatem, iuſtitiã, & poteſtatẽ. nos verò tranſgreſsi, ſerui facti ſumus Pharao, aſperi heri. veniẽs itaq; Dominus noſter Ieſus Chriſtus, redemit nos proprio ſanguine, & induit nos nouo homine, ac precioſum ſuum corpus & ſanguinẽ nobis dedit, inquiẽs, Hoc facite in mei recordationẽ. nos enim memores eius mãdati, antitypa, id eſt configuralia offerimus, inquientes. Tua ex tuis tibi, &c.) ſpiritaliter, quæ eſt primigenia noſtra dignitas, nimirũ quòd ex imagine Dei habemus, iuſtitiã, ſanctitatẽ, poteſtatem. Iuſtitiã, vt neq; patiamur, neq; faciamus iniuriam: ſanctitatẽ, vt iniuriam inferentes perpetiamur, & iniurijs cedamus, vel potius ijs bene faciamus. omnibus autem in rebus is hymnis celebrandus eſt, vt Deus & Dominus huius vniuerſitatis.

Signare autem diuina dona, vt aduentu & glorioſa ſancti ſpiritus præſentia, tranſmutet & faciat, ex pane quidẽ, ipſum precioſum corpus domini noſtri Ieſu Chriſti: ex eo autem quod eſt in calice, ipſum precioſum ſanguinem magni Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro mundi vita & ſalute: & vt participantibus ex eo fiat in remiſsionem peccatorum & vitam æternam.

Hoc autem præcipuè) id eſt, O mater caſta, lumine carentes typos & præteritas vmbras verbi contẽplantes, quæq; in eis ſunt, occluſis foribus, lumẽ veritatis refulgens glorificamus: tuo verò vtero dignè benedicimus. Et pro vniuerſorum cogitationibus. Populus, Et omnium vniuerſorum.

Fit autem & memoria apud Deum pro defunctis, & ſpiritibus & omni carni, vt qui mortuorum & viuentiũ poteſtatem habeat, & dominetur ſuper cæleſtibus & terrenis & ſubterraneis, & vt rege Chriſto præſente, & vt ſancto ſpiritu omnes adhortante, viuentes atque vita functos, ad illic morã trahendam, & requieſcendum in domini & Dei noſtri Ieſu Chriſti occurſum, vt congregentur & præoccupent faciem eius: & audiant voces laudis eius: vt omnium qui erant in inferis animarum ſolutis vinculis per mortẽ & ruſurrectio

nē Chriſti. Ipſe enim excitatus eſt à mortuis, primitię & primogenitus: factus dormientiū, & omnibus viā omnibus aperiens reſurrectionis à mortuis, & ad immortalem & beatam vitam refocillans eos, qui in ſpe reſurrectionis eius dormierunt. Conuocantur autem omnes eorum animæ cum prophetis & apoſtolis & martyribus, vt vnà ingrediantur & recumbant cum Abraam & Iſaac & Iacob in myſtica mēſa regni Chriſti.

Et da nobis ore vno & corde vno glorificare & laudare honorificentiſsimum) Supplicamus tibi ore vno vnóque corde, vt te verbis glorificemus, ita ſanè & vnū ſpiritū, & vnū animum da nobis, vt coniuncti charitatis vinculo, poſsimus cū fiducia frui propoſita mēſa, & fiamus diuinis myſterijs digni, glorificātes & hymnis celebrantes precioſiſsimū & magnificū nomen tuum ô pater & fili & ſpiritus ſancte.

Et ſint miſericordiæ magni Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chiſtri cū omnibus nobis) Si ſic faciamus vt ſuperius diximus, miſerationes Dei erunt cū omnibus nobis. Miſericordia Dei Chriſtus eſt, qui propter nos, & quia noſtri miſerebatur, à magno Deo miſſus eſt, qui & tradidit ſemetipſum propter nos & miſertus eſt. qui enim in vnitatē fidei, & communicationem ſancti ſpiritus coiuimus, per diſpenſationem eius qui pro nobis mortuus eſt & excitatus, & ſedet in dextera patris, non amplius ſuper terram ſumus, ſed in throno Dei regi adſiſtimus in cælis, vbi Chriſtus eſt, quemadmodū ait ipſe, Pater iuſte ſanctifica eos in nomine tuo quos dediſti mihi, vt vbi ego ſum & illi ſint mecum, & contemplētur gloriam quam dediſti mihi, quòd dilexerim eos, queādmodum me dilexiſti. omnes verò qui adoptionem in filiū accepimus, & cohæredes Chriſti per gratiā eius, ac nō ex operibus noſtris facti ſumus, habemus ſpiritū filij Dei in cordib⁹ noſtris: cuius gratiam & efficaciam contemplans ſacerdos clamat & ait, Abba pater cæleſtis, dignare nos cum fiducia indemnabiliter audere inuocare te & dicere. Pater noſter qui es in cælis) Verè pater omnium noſter eſt, & omnes (vt vocis etymon indicat) ſeruat: ac ſi quidem voluntatem eius facimus, pater eſt noſter: ſin minus, cuius opus facimus, is eſt pater. Et aliter. Patrem eum vocas, vt filius vitā tuā inſtitue, vt gratus ſis & placeas ipſi tuo patri, qui in cælis eſt. quis enim ſub mundi principe rerumque inferorum potente militans, & in filium ei adoptatus malis operibus, audeat auctorem omnium bonorū ac dominum dicere patrem? certum

tum eſt quòd hic non dominum ſabaoth vocat patrem, ſed aduerſum, cuius etiam opera facit. ALITER. Patrem dicis, ô homo Deum? præclarè dicis. eſt enim pater & auctor omnium noſtri: ſed feſtina ea obire munia quæ tuo placeant patri: ſi verò mala opera facis, perſpicuum eſt te diabolũ inuocare patrem. ipſe enim eſt preſes malorum. quocirca feſtina hunc effugere, & bono patri tuo & procreatori tuo placere. Sanctificetur nomen tuum) Nomen eſt filij Dei, quod inuocatũ eſt ſuper nos. Chriſtus enim eſt, & nos Chriſtiani, & nomen eius nobis inuocatur. Profectò verè ſanctus eſt Deus: at nos ſupplicamus, vt nomen ſuum in nobis ſanctificet, quod eſt opus noſtrum, rationi conſentaneum, ſanctũ & omnino purum faciat corpus noſtrum. vt irreprehenſum inueniatur in die defenſionis. ecquid enim? non eſt ſanctus Deus? profectò ſanctus eſt: ſed hoc ais. In me ſanctificetur nomẽ tuum, vt videant homines bona opera mea, & te glorificent patrem & factorem meum. Adueniat regnum tuũ) Regnum Dei ſpiritus eſt ſanctus, quemadmodũ ait. Regnũ cœlorum intra vos eſt. Spiritui enim ſancto cum patre & filio regnare conuenit, qui ſanctificat & illuminat ſpiritales & angelicas poteſtates, & cœleſtes exercitus, & omnem hominem venientem in mundum, & credentem in nómine patris & filij & ſancti ſpiritus. Verè rex terræ, viſibilium & inuiſibilium: ſed quemadmodum cùm ciuitas circũdata eſt ab hoſtibus, requirit à rege auxilium: ita & nos circundati ab aduerſarijs poteſtatibus & peccatis, quærimus ab eo auxilium, vt nos liberet. Regem appellas, fias vt ſpiritalis miles, vt placeas regi, qui te in ſuum exercitum allegit. Et quidnam? non eſt rex Deus? quod aduenturũ eſt regnum eius? certè rex omnium eſt: at quemadmodum ciuitas circundata, vt ſuprà dictum. Et alio modo. Cùm propheta dicat, Regnauit Deus ſuper gentes, præterito tempore vt futuro vſus, huius rei gratia vociferamur, Adueniat regnũ tuum ſuper nos qui gentes ſumus, Domine. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo et in terra) Voluntas Dei & patris, diſpenſatio filij eius eſt. Angeli in cœlo in concordia & conſenſu ſunt: ita quærimus & nos in charitate non ficta viuere. quodcunque vis ac requiris, in cœlo fit: in terra vt id fiat, facias oportet.

Senſus eſt eiuſmodi, Domine quemadmodum fit in cœlo voluntas tua, & ſunt omnes angeli in pace, nec eſt in eis qui pellat & qui pellatur: neque qui affligat & affligatur neque qui bellum aggrediatur & qui ſuſtineat, ſed omnes in pro-

ſunda tranquillitate glorificant te:ita & in nobis hominibus qui ſumus in terra,fiat voluntas tua,vt omnes gentes vno ore & vno corde glorificemus te factorem & noſtrum patrẽ omnium.

Panem noſtrum quotidianũ da nobis hodie) Panis quotidianus eſt Chriſtus, qui eſt, & ante fuit: & manet in ſecula, qui ſe voluntariò præbet edẽdum,& ſine conſumptione permanet ſemper, & dat vitam mundo: quem per baptiſmum acceptum vt ſemper accipiamus,habeamus, & comedamus petimus,naturę noſtrę conuenientem, vt nos eo ſimus contenti: vt ne pauperes facti & fame tabeſcentes ad blaſphemias conuertamur: aut ſupra modum abundãtes efferamur, & à te propitiamur. Panem ſi quæras,aurum ne cumules:ſin tibi deeſt & priuaris, id admoneat te vt quæras. Quotidianum panem accipere poſtulamus: quia homines omnes ex duabus naturis coaleſcunt, animo,inquam, & corpore: & propterea vtriq; congruũ panem petimus. nam panis quidẽ corporis,hic panis eſt quo veſcimur:panis verò animi,ſermo Dei eſt. Aperi,fili os tuũ,& frequẽtius Dei ſis memor,quàm reſpires. Et dimitte nobis debita noſtra) Condona nobis peccata noſtra dicentium, quemadmodum nos delinquentibus in nos: ac ſi ita facimus ipſe quoque nobis ſic faciet. Remiſeríſne cuipiã quære, an fratrẽ ab inimicitijs ſolueris, apud te conſidera, quòd ſi adhuc mali accepti recordaris, quam remiſsionẽ quæris? Eorum quæ dicimus hic ſenſus eſt, Domine dimitte nobis debita noſtra,id eſt peccata noſtra & lapſus, ſicut & nos dimittimus omnibus delinquentibus in nos,fratribus noſtris, tam liberis quàm ſeruis, & omnibus ſubditis nobis. Hæc dicens, ô homo,an ita facias tecum reputa: quia terribile eſt incidere in manus viuentis: ac te corrigens & emendans,conuerte ad Deum & patrem & factorem tuum.

Et ne nos inducas in tentationem,ſed libera nos à malo) Nos Domine omni ſupplicio ſumus digni, & ſupplicamus tibi ne tradas nos in manus inimiciſsimorũ hominũ,& malorum dæmonũ, ad puniendos nos:ſed tu Domine nos erudiendo caſtiga: quia perinde eſt tua clementia, atque caſtigatio tua. Quid enim? inducítne hominem in tentationem? abſit.non enim Deus eſt auctor malorum, ſed obſecramus eum, vt per multas ſuas miſerationes, ne ſinat nos in tentationem incidiſſe, Domine ſi quærat nos Satanas, vt cribret, quemadmodum frumentũ, vt etiam ſanctos tuos apoſtolos

quæſiuit,ſed non obtinuit: aut vt veterem illum Iob: ne des ei poteſtatem in nos.quin etiam ſi malignus homo velit nos tentare,ne tradas nos eius voluntati,ſed tege nos tegumento alarum tuarum.

Quoniam tuum eſt regnum & virtus & gloria, patris & filij & ſancti Spiritus) in tua eſt enim poteſtate & Domino miſeratio & ſalus,mors & vita,ô pater & fili & ſpiritus ſancte,nũc & ſemper & in ſecula.Domine quoniã tuum eſt regnum, ne ſinas nos formidare aliud regnum, neque potentiam,neque dominationẽ. Et tametſi ſupplicijs digni ſumus propter peccata noſtra, tu nos quomodo vis punito, & ne tradas nos in manus hominum, incidemus autem in manus tuas:quia talis eſt magnitudo tua,qualis & miſericordia tua pater omnipotens.

Pax omnibus) Quietam & ſedatam mentem habeamus omnes. Capita noſtra) Cogitationes noſtras cum operibus Deo acceptas feramus, deprecantes vt propoſita munera in bonum complanet,in vſum & commodum cuiuſque.

Gratias autem agimus) Dei gratia & miſerationibus & benignitate filij tui in homines. Deinde clamat ſacerdos omnibus inquiens:Quia ego homo ſum affectionibus veſtri ſimilis non cognoſcens cuiuſque veſtrum opera, videte igitur vt ſancti fiatis,quia Chriſtus cuius participes eſtis futuri,ſanctus Deus eſt,& in ſanctis recumbit.

Sancta ſanctis) Immemoribus malorum,& mundus corde dignatur Deus largiri ſancta. Sanctos ait eos,qui à praua conſcientia mundati ſunt, & in ſancta fide ſincerè credunt. Populus fatetur & ait: Vnus ſanctus, vnus dominus Ieſus Chriſtus in gloriam Dei patris. Amen.

Vnus ſanctus & Deus,immunis ab omni peccato, dominus noſter Ieſus Chriſtus, cum Deo patre & ſancto ſpiritu, ipſi gloria in ſecula. Deum ait,qui in trinitate celebratur.

Contegi autem alis talem ac talem theſin, ad exemplum eſt illius viſionis quæ Dei ſpeculatoribus apparuit. Aut potius quòd per ternariam illam ſanctificationem obſcurè numerus perſonarum innuitur, & item vnitas poteſtatis & naturæ & deitatis, per vnitatem dominationis. glorificatur etiam his tribus,Sanctus,Sanctus, Sanctus, trium perſonarũ ſanctitas, rurſum cernitur, & dominatio vnius naturæ celebratur,nimirum Deus in trinitate, tribus ſeraphicis ſanctificationibus glorificatur, in vnam coëuntibus & conuenientibus dominationem naturæ & deitatis. Sanctificationum autem

autem ternio tres perſonas innuit, & dominatio vnitas eſt vnius poteſtatis & naturæ. Itaque contegi alarum compage, deitatis id quod ignotum eſt & occultum ſubindicat. Cùm enim ait, Sancta ſanctis, hoc ait de mūdis & ſanctis. Sanctorū, nō peccatorū, ſed bonorū operū copia eſt ac abundantia.

Elatio autem in altum venerandi corporis, repræſentat crucis elationem, & mortem in ea, & ipſam reſurrectionem. Quòd autem ſubleuet ſacerdos diuinum panem, & ſignum crucis ter faciat in aëre cū venerabili & viuifico pane, id innuit: vnà quidē crux quæ ſurſum deſignatus, ſanctificatum ſupernum ætherem monſtrat: media, aërem: infima quæ fit ſupra & prope diſcum, terram, in qua viuificum illud Chriſti corpus ſepultum eſt. Quòd autem in calice faciat crucis ſignum idque tertium, ſanctificatū indicat quatuor finibus terminatum vniuerſum mundum à diuina per carnem aſſumptam diſpenſatione, & ab ipſa viuifica paſsione Chriſti Dei. Et Chriſtus Ieſus cruci affixus ad occidentem erat intuens. eius verò venerandarum manuū, altera in meridiem, altera in ſeptentrionem erat extenſa. Hoc autem, Ad orientem, prout ait quidam, Deus à Thæman veniet: quia ipſe eſt ſpiritalis Sol iuſtitiæ, & Oriens nomen eius: & propterea quòd illinc expectamus æternam requiem & reſurrectionē. Quòd autem tres fiant cruces, id ſanctæ Trinitatis myſterium ſignificat. paſſus eſt filius & ſermo Dei, beneplacito coæterni Dei & Patris, cooperatione ſancti Spiritus: ob id & populus clamat, Vnus ſanctus, vnus Dominus Ieſus Chriſtus: ſanctum & Dominum inquiens eum, qui in Trinitate celebratur & glorificatur Deus. Nam ſanctificationum trina repetitio tres perſonas ſignificat & innuit. Quod autem ſubleuet diuinum panem ſolum, id eſt, quia ipſe eſt rex Dominus, & ipſe eſt caput, vt Apoſtolus ait: alia autem veneranda dona, membra ſunt Chriſti, & corpus Chriſti, id eſt, venerandi corporis Chriſti Dei. Ille enim eſt ſolus in quo figuratur & monſtratur diuina & viuifica paſsio eius, qui eſt immolatus pro mundi vita: quandoquidem ipſe ſolus diuinus panis mactatur, & vt agnus immolatur: alia verò diuina dona, lancea non diſſecantur in modum crucis lācea adhibita, ſed vt membra & partes corporis particulatim diuiduntur & mactantur. Igitur panis ille diuinus ſanctificatione participans, communicat & alijs precioſis donis: ſimiliter & calici communicat ſanctificationem & gratiam.

Poſt eleuationem, ſtatim partitio diuini corporis fit: verùm

tàm enimuerò tametſi in partes diuiditur, indiuiduus & in-ſectus, in ſingulis partibus ſectorum totus agnoſcitur & inuenitur. Tametſi enim corruptionem ſubijt morte, at eius caro in inferis non ſenſit corruptionem.

Tunc & adfertur aqua calidiſsima in exiguo lebete, ac ex ea temperant quæ diuinæ menſæ propoſita ſunt, ſiue crateræ, ſiue pocula ſint, vt veluti ex viuente procedant diuino latere vtraque calore referta: ita ſanè & aqua calidiſsima tempore communionis iniecta, abſolutum typum myſterij explet percipientium, mamma poculi, quaſi ipſo vitam porrigente, latere contrectato. hæc etiam ianua quædam eſt ad trinitatis fidem & cognitionem percipiendam, idque magnus ille Ioannes ac theologus repreſentat, tribus his teſtibus ſalutaris fidei & virtutis ſermonem confirmans.

Tres, inquit, ſunt teſtificantes, ſpiritus, aqua, ſanguis, & tres in vnum coëunt.

Communio autem ſignificat etiam illam ante paſsionem in myſtica cœna communicationem panis & noui poculi, de quo ait Saluator noſter, Non amplius ex eo bibo, donec bibero illud nouum in regno patris mei: quod & bibit poſt reſurrectionem, extraneo quodam ſimul & nouo modo. non enim quaſi tum temporis corpus opus haberet alimenti: ſed pertinet ad plenè docendos Apoſtolos de reſurrectione.

Quòd autem Sacerdos ſolùm diuinum panem percipiat, abſque ſanguine, deinde poſtea diuinum ſanguinem ſumat, nihil aliud indicat quàm ſanguinolentum adhuc eſſe diuinum agnum à diuina & vitali mactatione, & ſpiritali ſacrificio, quam Sacerdos fecerat myſticè in protheſi.

Oratio poſt communionem Sacerdotis, Pręparaſti in conſpectu meo menſam ex aduerſo omnium tribulantium me) ſupercœleſtem menſam inquit, myſterium immortale. Menſam, immaculatum corpus. Vnxiſti oleo caput meum) Oleum dicit gratiæ ſancti Spiritus. Et calix tuus inebrians me, quàm præclarus) immortalem potum dicit diuini ſanguinis. Et aliter. Calicem precioſum ſanguinem. Et illud, vt inhabitem ego in domo Domini in longitudinem dierum, in ſupernam Hieruſalem) Domus, cœlum, & Eccleſia & Sion.

Cum timore Dei & fidè & charitate, accedite ad Chriſtum Deum & regem noſtrum) igitur habeamus oportet timorem & charitatem tempore myſteriorum, & cum fide

acce-

accedamus:quia etſi innumeras ſcilicet iuſtificationes habeamus,& iniuriarũ memores ſimus,nihil ex eis ſalutis, inquit, percipere poterimus: propterea & timorem habeamus oportet, & charitatem tempore ſacrificorum. nihil enim iuſtitiæ aliud memorauit,quàm charitatem.ipſe enim vnigenitus filius & ſermo Dei, pacis conciliator omni credenti eſt,ac precioſum ſuum corpus & ſanguinem cum timore & fide largitus eſt.

Recti qui accepimus partem intaminatorum, immortalium)id eſt, recta cogitatione cum operibus ſtemus qui percepimus, & ei meritas gratias agamus, quòd dignatus ſit vt nos guſtauerimus diuina myſteria, & in regeneratione cum eo habitemus. Amen. A L I T E R. Nos qui communione viuifici ſacrificij, aut ſubſtantiæ lætamur, à terrenis ad cœleſtia mentem dirigamus, & dignè ei placeamus, quia dignatus eſt nos participes facere precioſi corporis & ſanguinis ſui, quorum vtinam omnes nos compotes fiamus, & in regeneratione viſione Dei, per eius gratiam: quid verò eſt reneratio? ſecundò generari & renouari. Sublatio autem relictarum ſanctarum reliquiarum, aſſumptionem nomini ac Dei noſtri ſubinnuit.

Suffitus autem poſtremus, gratiam etiam ſancti Spiritus per inſpirationem datam Apoſtolis poſt reſurrectionem.

Quæ autem habetur à pulpiti tergo oratio, quaſi ſigillũ eſt omnium petitionum, ac ſumma ordine repetita,congruens primis & precioſioribus epilogis. Quum enim vniuerſa diuina res ſacra primariò pro offerẽtibus,& propter quos ac ceſſerunt, perficiatur: deinde & pro omnibus percipiẽtibus, idcircò ſub finem, ſeriem adiungit cuiuſque congruam orationis quę pronunciata ſit.quoniam enim nonnulli eorum qui foris adſtant,in dubitationem ſæpe veniunt, ambigentes & inquientes:Quiſnam eſt ſcopus & ſenſus ac vis orationũ quas minutatim ſacris prefectus ſacerdos recitauit? & deſiderant notitiam quandam etiam earum aſſequi, ideo diuini, patres, quaſi omnium ſummam per preces poſtulatorum indicem in hac incluſerunt, docentes eos qui requirunt quaſi ex fimbria veſtimentum.

Virginalis autem corporis typus, participatio benedictionis & oblationis frãgitur quidem vt panis, diſtribuitur autem vt ineffabilis benedictionis communicatio communicantibus cum fide: vt oblatio autem offerentibus, plena ſanctimoniæ & ſanctis vicisſim offertur, & ita à communicatione

tione immaculati corporis, qui ex ea natus eſt Chriſtus Deus noſter, & precioſi ſanguis ſanctificatio & adoptio filiorum fidelibus repreſentatur. Spiritalis autem benedictio, & alia bonorum ſuppeditatio, Chriſtianorum ex diſtributione panis corporis Deiparæ fit & creditur. Ac ille Dei ſpectator Moſes olim ſanguinibus hircorum ac vitulorum aſpergebat populum, inquiens: Hic ſanguis teſtamenti Domini eſt. Chriſtus verò & Deus proprium corpus & proprium ſanguinem effudit, & miſcuit noui teſtamenti calicem, inquiens: Hoc eſt corpus meum & ſanguis meus, quod frangitur, &qui effunditur in remiſsionem peccatorum: ita quotieſcunque editis panem, & calicem hunc bibitis, mortem & reſurrectionem meam confitemini: & ita in poſterum cum tali cogitatione, veſcimur pane, & poculum bibimus, vt carnem & ſanguinem filij Dei, mortem & reſurrectionem confitentes Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria in ſecula.

AMEN.

GENTIANVS HERVETVS Ad Lectorem.

AD Græcorum ſacrificandi ritum facilius intelligẽdum, ſciendum eſt, ſtudioſe Lector, Græcorum ædem ſacrã in tres partes eſſe diuiſam: quarum prima, in quam licet ſolis Sacerdotibus ingredi, ab eis βῆμα & ἱερατεῖον dicitur βῆμα autem, hoc eſt, ſuggeſtus, meo quidem iudicio, ideo appellatur, quòd gradibus ad eam aſcendatur. ἱερατεῖον verò, id eſt, ſacrarium, quod ſit locus ſacrificio deputatus. Ab ea autem ædis parte, populus partim tabulato, in quo ſunt hoſtia, vnum ad dexteram, alterum ad ſiniſtram: partim velis in vtroque hoſtio interiectis, interim dũ ſacerdos ſacrificat, arcetur. Porrò autem in ea duo ſunt altaria, quorũ maius in medio illius patris ædis ſitũ eſt: alterum minus, ad ſiniſtram maioris. Minus πρόθεσις, id eſt, propoſitio dicitur, ideo fortaſſe, quòd panis qui eſt à Sacerdote conſecrandus, in eo primo ponitur. In eo autem Sacerdos quæ ſunt ad ſacrificandum neceſſaria præparat. Maius verò, ſacra menſa, ſancta ſanctorum, cathedra, locus Dei, requies, propitiatorium, magni ſacrificij officina, Chriſti monumentum, & eius gloriæ tabernaculum dicitur. In eo autem

cor-

corpus & ſanguis Domini conſecratur. Secunda pars vocatur ναὸς, id eſt, templum, in quo eſt vniuerſus congregatus populus. In ima eius parte ſunt mulieres, ita à viris ſeparatæ, vt à nullo videri poſsint, cùm ſint in tabulato ſuperiori, ex quo ſacra quæ fiunt per clatros proſpiciunt. In ſuperiori autem parte, quæ eſt Sacrario proxima, eſt Chorus Cantorum, quos ipſi Pſaltes vocant, ab vtroq; templi latere collocatus. Ii partim pſalmos & hymnos memoriter canunt, partim Diacono ad orandum inuitanti reſpondent. partim Lectore, quem κανονάρχην, ſeu ἀναγνώστην vocant, præeunte, & ſingula verba alta voce dictante, antiphonas, & huiuſmodi alia cantica altrinſecus cõcinunt, vt eſt, τριθέκτη, & quod τροπάριον τριθέκτη autem, id eſt tertius & ſextus, ideo dicitur, quòd cùm nouẽ cantica dicantur in officio diurno, in miſſa ſeu ſacrificio, duo ex illis nouem inſeruntur, nempe tertium & ſextum. τροπάριον autem eſt verſus quidã, in quo vt plurimum agitur memoria Sancti illius, cuius dies feſtus celebratur. τροπάριον autem propterea dicitur, quòd cùm ante ipſum canatur hymnus, qui εἱρμὸς, id eſt, ſeries, ab eis dicitur, quòd reliquorum quæ canuntur conſequentia & ſeries ab eo ducatur, verſus tum demum numeroſus & concinnus futurus eſt, ſi vox cantorum eo referatur ac conuertatur, vt ait Simeon Theſſalonicenſis Archiepiſcopus, in ſuo Libello de templo, ſacerdotibus & myſtagogia.

Sunt præterea duo pſalmi, quos chorus canit alternis, nempe 102. Benedic anima mea Dominum, & omnia quæ intra me ſunt: & pſalmus 145. ſcilicet: Lauda anima mea Dominum. Ii autem ab eis appellantur Typica. Canitur etiam hymnus qui ter ſanctus dicitur: is autem eſt, Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus & immortalis, miſerere noſtri. Canitur etiam Contacium. qui eſt verſus tropario non admodum diſsimilis. Et hactenus de ſecunda parte ædis. Tertia autem pars πρόναος, id eſt, templi veſtibulum dicitur. In eo autem loco conſiſtunt qui publicam agunt pœnitentiam. Hoc quoque ſciendum eſt, quòd antequã panis à Sacerdote conſecratur, is à Sacerdote, à Diacono, & frequẽtibus Clericis ſtipato capite ſublatus, & ſacrario per medium templum circunfertur, & eò rurſus refertur. Eſt autem panis ſatis craſſus, vtpote fermentatus, figura propemodum ſphærica: in cuius medio eſt imago Chriſti crucifixi, quam vocant σφραγῖδα τῆς προσφορᾶς, hoc eſt, ſigillum oblationis. Ea verò imago ex toto pane exciſa à Sacerdote, poſtea conſecra-

ſecratur. Quod reliquum eſt autem panis non conſecrati, peracto ſacro, à ſacerdote fruſtatim populo diuiditur, ijs ſcilicet, qui corpori & ſanguini Domini non communicauerint. Vocatur autem ἀντίδωρον, quaſi dicas, quod eſt loco doni, ſeu Euchariſtiæ. Id eſt autem, quod ab aliquis vocatur εὐλογία, in Gallia autem, Anglia, & Hiſpania panis benedictus dicitur. Quoniam autem poſt conſecrationem pane in calicem immiſſo, ſæpe accidit vt eo fracto & madefacto, poſt conſumptionem aliquid fragmentorum & micarum in calice aut patina remaneat, quod ab eis appellatur μαργαρίτης, ſumma cura & diligentia adhibetur à Sacerdote, vt nihil omnino in eis relinquatur, ſed vniuerſum conſumatur.

Sciendum eſt præterea veſtes eorum Sacerdotales cum noſtrorum Sacerdotum veſtibus omnino conuenire, niſi quod eorum Sacerdotes habent amplius quàm noſtri, id quod vocant ὑπογονάτιον, quaſi dicas, ſubgeniale. Eſt autem figuræ rhomboidis, & à zona ad lumbos vſque propendet. Significat autem, vt vult is quem dixi Archiepiſcopus Theſſalonicenſis, victoriam aduerſus mortem, & noſtræ naturæ incorruptionem, & magnam Seruatoris potentiam aduerſus tyrannidem Dæmonis. Eſt itaque non diſsimile rhomphæ. & dum eo ſe induit Sacerdos, dicit: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, ô valide. Diaconus autem amplius quàm apud nos, habet horarium, quod quidem eſt ſtola Diaconi. Id autem alas quodammodo ſignificat. Cùm enim Diaconus in Sacrificio Angelicum ſit ordinem ſortitus, ſicut in eo ſacerdos ipſius Chriſti vicem gerit, ea ratione exprimitur mentis Angelicæ velocitas. Vnde etiam in horario ſcriptũ eſt, S A N C T V S, Sanctus, Sanctus, quod miniſtratorium ordinem Angelorum ſignificat.

Hæc te Lector admonuiſſe operæpretium viſum eſt, vt Chryſoſtomi & Baſilij miſſæ ritus à te facilius intelligatur.

O NICO-

NICOLAI CABASILAE DE DIVINO ALtaris ſacrificio.

GENTIANO HERVETO AVRElio interp.

CLAVDIO GVICEO VIGILANTISſimo Mirapicenſis Eccleſiæ epiſcopo, Gentianus Heruetus S. D.

MArcellus Ceruinus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ in Concilio legatus, quàm ſit cùm literarum omnium, tùm earum in primis ex quibus Chriſtiana de rebus hodie controuerſis veritas, vel eiui, vel omnibus apertè oſtendi poſsit, non ignoras Præſul optime. Quod quidem cùm impulit, vt cùm de altaris ſacrificio, cui plurimũ detractũ eſſe voluerunt, imo quod planè negarunt noſtris temporibus exorti Lutherani, in Cõcilio tractandum eſſet, & omnes qui de eo ſcripſerunt auctores diligentiſsimè conquireret, inter cæteros, Nicolai Cabaſilæ viri in primis pij, & eruditi in ſacrificium interpretationem Venetijs exſcribendam curauit. Quam cùm mihi legendam dediſſet, eamque ego digniſsimam iudicaſſem quæ in manus omnium Chriſtianorum veniret, ne aliena lingua quempiam ab eius intelligentia arceret, eam ex Græca in linguam Latinam verti. Porrò autem quoniam is Græcũ, hoc eſt, ſancti Chryſoſtomi, ſanctiq; Baſilij, ſacrificandi ritum interpretatur, operæprecium me facturum eſſe duxi, ſi, vt omnia facilius intelligerentur, Græcorum ſacrificij ordinationem in linguam etiam Latinã traducerẽ. Ex quibus omnibus hoc vel maximum ad orthodoxos, & fideles Chriſtianos emolumentum rediturũ non dubito, nẽpe quod ipſa luce clarius videbunt Græcos de vero Chriſti corpore & ſanguine, de panis & vini in eorum ſubſtantiam conuerſione, de expiatorio altaris ſacrificio, & peccatorum in eo remiſſione, de ſanctorum quæ in eo agitur memoria, & de ea quæ tam generaliter quàm priuatim ſit pro viuis & defunctis oratione, cum orthodoxis ſentire, & nihil eſſe cauſæ quod Lutherani Grecos, tanquam ſuis partibus fauentes, in ſua velint caſtra vel inuitos pertrahere. Cùm ea autem in lucem edere ſtatuiſſem, & cuinam ea potiſsimum dedicarẽ, quærerem, tu mihi vnus in primis occurriſti, cui cùm propter inſigne tuæ Chriſtianæ pietatis ſtudium, & hanc pernicioſiſ-

tioſiſsimam de Chriſtiana republica tolli diſcordiam, & diſciplinam eccleſiaſticam priſtino ſuo nitori, & dignitati reſtitui magnopere deſideres, quæcunque eo pertineant, ea ſint omnino pergrata neceſſe eſt. Cùm autem omnes ingenij ſui neruos Lutherani contenderint, vt hanc præcipuã noſtræ religionis partem funditus euerterent, eam confirmari, ſtabiliri ac ſuſtentari, cùm omnium Chriſtianorum, tum maximè Epiſcoporum, quibus paſcẽdi gregis, & ne quid reſpublica Chriſtiana detrimenti accipiat, cauendi cura demandata eſt, maximè intereſt. Accepit quidem Chriſti eccleſia hoc miſerrimo & turbulentiſsimo tempore maximum detrimentum: quod ita demum vtcunque resarcietur, ſi propulſatis eiectiſque, quod nunc in Concilio agitur, erroribus, Epiſcopi ſui officij memores diligenter proſpiciant, ne lupus ouina pelle tect⁹, id eſt, in ſpeciem quidem probabilibus, ſed falſiſsimis & pernicioſiſsimis opinionibus inſtructus, ouili inſidians, id circunueniat & opprimat. Ad id autem efficiendũ nihil eſt accõmodacius & efficacius, quàm ſi omnium Chriſtianarum gentium, in decretis ad fidem & religionem pertinentibus, vnicus & perpetuus proferatur conſenſus. Ex quibus cùm Græcam, ſiue linguæ amplitudo, ſiue regionum ſpectetur magnitudo, inter maximas eſſe conſtet, eam in ijs quę ſint Chriſtianę religionis præcipua nobiſcum facere, cùm in nonnullis alioqui, ſed paucis & leuibus diſsideat, non poterit populo non magnopere prodeſſe. Quicquid autem eſt huius operis, quod mea opera Latinum effectum eſt, id ab eo profectum eſſe intelliges, qui ſummum ſuum in te officium & obſeruantiam, omni qua poteſt ratione tibi cognitam & toti orbi teſtatam eſſe cupit, & vt id æqui boni conſulas etiam atque etiam petit.

Vale Præſul optime.

Venetijs. Cal. Aprilis. M. D. XLVIII.

AD LECTOREM
Admonitio.

EX plurimis de religione noſtra controuerſijs, quæ à cacodæmone capitali humani generis, hoſte, noſtris temporibus excitatæ ſunt, nulla maior, nulla Chriſtianę reipublicæ pernicioſior eſſe videtur ea quæ in ijs quæ ad ſanctiſsimi Domini noſtri corporis & ſanguinis

myſteriũ pertinent, à receptiſsima omniũ fidelium perſuaſione aliena inuehit, Cũ enim pręcipua atq; adeò tota ſalutis noſtræ ſpes, quæ vt eſt certiſsima, ita neminẽ confundit, ex hoc pendeat, ſi & Chriſti corpori, tanquam membra capiti, vniamur: & vberrimum qui ex eius paſsione percipitur, fructum decerpamus, qui alterutri aliquid detrahit, aut de eo malè ſentit, vt ſummo crimini eſt affinis, ita etiam exitio ſit proximus, niſi reſipiſcat, neceſſe eſt. Atque eorum quidem, qui hodiernis temporibus à perpetuo & vnico eccleſiæ conſenſu ſe ſeiunxerunt, de hac re ſententiæ in duas ſe partes diuiſerunt. OEcolampadiani enim ſeu Zuingliani, aut, vt vulgo per antiphraſin dicuntur, Sacramentarij, quòd ſacramentorum dignitati quantum poſſunt detrahunt, idq́ue ſibi laudi eſſe ducunt: ij, inquam, OEcolampadiani veterem Berengarij errorem renouantes, in Euchariſtiæ ſacramento eſſe tantum corporis & ſanguinis ſignum, non autem verum corpus & ſanguinem aſſerunt: quòd autem fiat vllum in altari ſacrificium, nullo modo admittunt. Lutherani autem, cùm, in hoc cum orthodoxis ſentiant, quòd in hoc ſacramento ſit verum corpus & ſanguis Chriſti, & quòd in altari peragatur ſacrificium, in eo rurſus toto, vt aiunt, cælo aberrant, quod panem & vinum ſimul cum Chriſti corpore remanere exiſtimant, cùm conſtet poſt conſecrationem, quæ panem & vinum in corpus & ſanguinem conuertit, ſymbolorum ſeu ſignorum ſolas remanere ſpecies, conuerſa iã & mutata eorum ſubſtãtia. Deinde quòd ſolùm laudis & gratiarũ actionis ſacrificium eſſe putãt, cùm præter laudem & gratiarum actionem, ſit etiam verum & expiatorium pro peccatis ſacrificium. Accedit ijs, quod nec ſanctorum in eo memoriam fieri, nec pro defunctis orari, nec pro vllo homine priuatim preces in eo fundi velint, & ideo ſanctiſsimum Miſſæ canonem, tanquã rem impiam & execrandã deteſtantur, ꝙ offerendi vocabulo vtatur, ſanctorũ in eo memoria agatur, pro defunctis & ſeparatim pro viuis aliquibus, & ijs maximè pro quibus orari iubet Paulus, oretur. Ad eorum antẽ confutandos errores, alij alia, & vnicuique eorum magis expedire viſum eſt, via ingreſsi ſunt: alij enim productis ſacræ ſcripturæ teſtimonijs: alij efficacibus argumentis ſolidiſque rationibus: alij antiquiſsimorũ quoq; & probatiſsimorũ doctorũ auctoritatibus aduerſus eos decertarũt. Maxima certè laude omnes digni ſunt, qui noſtris aduerſarijs (quid ni enim aduerſarios vocem, qui cuiuſmodicunque ſint eorum poteſtatio-

tiones, ſua certè relicta ſtatione nobiſcũ amplius nõn ſtãt?) qui noſtris, inquam, aduerſarijs oſtenderunt, ſe non modo eis vlla ex parte cedere, ſed veritate & ratione eſſe eis etiam longè ſuperiores. Mihi ad eorum reprimendam & frangendam audaciam, ſummamq; peruicaciam penitus infirmandam, & ad populũ in fide & officio continendum, nihil melius & validius eſſe videtur, quàm ſi vnicum & perpetuũ omnium gentiũ, quæ Chriſto nomen dederunt, hac in re conſenſum nobiſcum facere oſtendatur. Quanuis enim ad probandum quid in ijs quæ de fide & religione exoriũtur controuerſijs ſequendũ ſit, iure debeat ſufficere ſanctæ Romanæ eccleſiæ auctoritas, quæ quòd à diuo Petro Apoſtolorũ principe Chriſtique vicario eſt traditum, perpetua tot pontificũ ſerie vno & eodem tenore ſemper ſeruauit, & à qua, tanquã à ſanctiſsimo totius orbis oraculo, de rebus ad fidem pertinentibus, ſi vlla exorta eſſet dubitatio, reſponſa in hodiernum vſque diem data ſunt: tamen quoniam harum ſectarum auctores, ſua tum demum decreta firma ac ſtabilia fore exiſtimantes, ſi petrã ſuo loco mouiſſent, eam fruſtra quidem, ſed magno tamen conatu labefactare conati ſunt, externa etiam euocare auxilia non fuerit alienum, non quòd non ſatis per ſe poſsit petra ſuper petrã, hoc eſt ſupra Chriſtũ fundata, omnium hæreticorum quantiſcunq; copijs, duce Chriſto, qui eam fundauit, reſiſtere: ſed vt cùm vniuerſo mundo planum factum fuerit, omnes qui CHRISTI vbique terrarum ſuſceperunt, rectè nobiſcum ſentire, & hæretici ſuæ vecordiæ morbum agnoſcentes, donec adhuc eſt medicinæ locus, ad optimũ medicũm, nẽpe Chriſtũ reuertantur, & qui primo quidem aſpectu probabilibus, ſed non minus venenatis quàm futilibus, ſi rectè ponderentur eorum agumentis adducti, aliquam eis fidem habuerunt, eos deinceps, vt deploratos & immedicabili peſte affectos fugiant & auerſentur: reliqui verò, hoc accepto veluti antidoto, ſi eos omnino vitare non poſsint, quod eſſet conſultiſsimum, de ſua certè ſalute & cautiores & ſecuriores euadant. Hoc itaq; primũ ſtatuendũ eſt, quòd id quod ab omnibus gentibus & nationibus quæ Chriſtũ colunt, vbiq; citra vllũ diſcrimen ſeruatur, id nõ poſsit nõ eſſe à Chriſto & apoſtolis traditũ: quod autẽ à Chriſto & apoſtolis traditũ eſt, id nõ eſſe cũ omni veneratione amplectendũ, ſuſcipiendũ & retinendũ, eſt planè impium & nefariũ dicere. Cũ itaq; apud omnes Chriſtianas nationes, Sacerdotes diuinũ ſacrũ facien-

tes, poſt conſecrationem, per quã verũ effici Chriſti corpus & ſanguinem, exterioribus tantũ ſignis remanentibus, apud omnes in confeſſo eſt, ſtatim dicant, Tui mandati memores (nempe eius quod dixit Chriſtus, Hoc facite in mei recordationẽ) tibi offerimus, omnino neceſſe eſt hoc eſſe ſacrificiũ à Chriſto inſtitutũ, & per manus ab Apoſtolis ad noſtra vſq; tempora traditum. Porrò autem cũ id & in remiſsionẽ peccatorũ vbiq; offeratur, & in eo de ſanctis memoria agatur, & pro viuis ac defunctis tam generaliter quàm pro aliquibus nominatim oretur, non eſt dubium altaris ſacrificium, quod Hebræo vocabulo ab Apoſtolis relicto Miſſam dicimus, & peccata expiare, & tam viuis quàm defunctis, & tã generaliter quàm priuatim aliquibus applicari ac prodeſſe, idque, velint nolint Lutherani, à tẽpore Apoſtolorũ ad nos vſq; perueniſſe. Quo fit vt canon Miſſæ, quem ij tantoperè execrãtur, apud alios omnes fideles iure ſacroſanctus, vt eſt, dicatur & habeatur. Rogentur omnes omnium nationũ ſacerdotes, & omnes vno ore reſpondebunt, hæc quæ dixi omnia ita habere. Rogentur Aethiopes, qui Chaldæa lingua vtuntur, & ij hæc ita eſſe non inficiabuntur. Rogentur Armenij, qui licet fortaſſe in nonnullis alijs aliquando à nobis diſſenſerint, in his quidem certè nobiſcum ſemper optimè conuenêre. Rogentur Græci, & ij ea ita eſſe affirmabunt, vt interim mirentur vllos eſſe omnino Chriſtianos qui audeant aliter ſentire. Quanquam quid eos rogare opus eſt, cum Venetijs haud ita pridem ſit editum eorum ἐυχολόγιον ſeu ſacerdotale Græcum, ex quo poterit eorum ſacriſicandi ritum quilibet ſtudioſus cognoſcere. Sed quoniam pulcherrimam eorum linguam non cuiuis ſcire datum eſt, hanc reip. Chriſtianæ nauaui operã, vt diui Chryſoſtomi, & diui Baſilij λειτουργίαν, hoc eſt ſacrificij ſeu miſſæ ritũ ordinationem, ex eorum ſacerdotali in linguã Latinam verterem. Quæ vt facilius intelligeretur, Nicolai quoque Cabaſilæ, viri in primis pij, & docti cõpendioſam in eã interpretationẽ illi adiunxi: & vt qui ſublimium rerum contemplatione delectantur, per hoc ſanctum, & myſticũ ſacrificiũ, ad ea quæ ſunt ab omni materia remota, mẽte verſanda deducãtur, & Deo, quoad eius fieri poterit, vniãtur, Maximi monachi optimi Dionyſij interpretis, de Myſtagogia eccleſiaſtica, hoc eſt, de introductione ad ſacra eccleſiæ myſteria, opuſculũ adieci. Ex quibus omnibus non dubito ſtudioſe lector, quin ſi ea diligenter perlegeris, non leuẽ ſi ex eis

vtilitatem

vtilitatem accepturus:nẽpe,vt nõ omni vento doctrinæ circumactus,à Cynoſura,hoc eſt à Chriſti eccleſia, optima fidelíũ duce, oculos minimè dimoueas. Hoc autẽ onus eo lubentius ſuſcepi, quòd cùm Lutherani, vt ſuã cauſam vulgo probabiliorẽ & plauſibiliorẽ efficiant, Græcos pro ſe facere iactitẽt, & eo nomine pulcherrimã linguã apud bonos quidẽ,ſed plus ſatis ſimplices,in inuidiã vocent: ij his quidẽ certè perlectis facilè intelligẽt, quàm longè lateq; Græci ab eis diſſentiant, & pro parte orthodoxorũ vnà cũ cæteris Chriſtianis nationibus faciant. Es tamen admonendus ſtudioſe lector,vt XXIX,&XXX,caput libri Cabaſilæ cautè legas, ex quo imprudens fortaſſe quiſpiã poſſet facilè colligere aliud ſentire Græcos de verbis conſecrationis, quàm Latina eccleſia ſentiat, cùm res tamen aliter habeat. Vt autem ad ea legenda tutius accedas, operæprecium fortaſſe fuerit te paucis præmunire. Primum itaque oportet intelligas Græcos Latinorum ſententiam ſæpenumero non ſatis intellexiſſe: vbi autem fuiſſet expoſita, facile conſenſiſſe. Quod vſu venit in concilio Florentino, cùm de ſpiritus ſancti proceſsione ageretur. Cùm enim exiſtimarent Latinos duo principia ſtatuere, & ideo ab eis diſſentirent, vbi rem aliter habere intellexerunt, facilè acquieuere. Similiter hic noſter Cabaſila videtur exiſtimaſſe Latinos credere ſe per ſolã verborum Chriſti narrationem Chriſti corpus & ſanguinẽ conficere,cum tamen nemo Latinorũ dubitet non ſufficere formam cõſecrationis, niſi adſit conſecrantis ſacerdotis inſtitutum ac propoſitum. Quo accedente, forma verborum in perſona Chriſti prolata,dicitur eſſe efficax,& habere conuertendi poteſtatem,virtute ipſius Chriſti ſummi ſacerdotis Itidem etiam falſò arbitratur Latinos contẽnere orationes, quæ fiunt à ſacerdote ſuper dona, poſt verba Chriſti recitata,& ex ritu conſecrãdi pronunciata. Id enim falſum eſſe liquet,ex canone eccleſiæ Latinæ,in quo ponũtur tres ad minus orationes poſt conſecrationẽ ſuper diuina munera Prima eſt:SVPER quæ propitio &c.Secunda:Vnde & memores:Tertia:Hæc omnia ſemper bona creas,ſanctificas,&benedicis. Quanquam ſecundam quoq; orationem aliter interpretantur,quàm Latini intelligant,vt ſtatim dicetur.

Quod autẽ videtur eſſe in hac opinione, vt exiſtimet poſt verba conſecrationis adhuc remanere panis & vini ſubſtantiam,nec niſi poſt ſacerdotis orationes & benedictiones fieri conuerſionem, id eſſe falſum vel ex ipſius Baſilij & Chry

ſoſtomi ſacrificandi ritu facilè poteſt perſpici. Nam poſt verba cõſecrationis ſuper panem & vinum prolata, ſacerdos & diaconus ea vtique oſtendunt vt adorẽtur. Quinima ipſi etiam ad menſam ter adorant: quod non fieret, niſi re ipſa facta eſſet conuerſio. Deinde ſi per benedictiones & orationes, quæ conſequuntur & dicuntur à ſacerdote, fieret conuerſio, non fieret conuerſio panis ante conuerſionem vini. Nam poſt vtriuſque benedictionem & orationem, tandem dicit ſacerdos, Mutans ſpiritu tuo ſancto. & tamen ſi vera ſunt quæ dicit, per orationem ſacerdotis fieret mutatio tam panis quàm vini in ſuo ordine. Eius itaque expoſitio nec ſecum ſatis conſtaret, neq; Chriſti ritui & ordini conſecratio Græcorum, ſi ea eſſet eiuſmodi, reſponderet, qui prius ſuum corpus verè confecit, deinde ſanguinem, non vtraque ſimul. Dicendum eſt ergo Latinorum & Græcorum eſſe mentem, vt eodem veritatem conſecrationis referant, alioqui ſermo Chriſti non eſſet opifex, vt ait Chryſoſtomus. quem quidẽ adducit Cabaſila tanquam ſuæ opinioni contrarium, nec eius tamen auctoritati in diluendo ſatisfacit. Nam quod attinet ad vim verborum, Creſcite & multiplicamini, quibus vt alia addãtur, requiritur, nempe matrimonium, alimentum, & cætera: id in cauſa eſt, quod ea ad futurum referentur, & quæ requirebantur includerent. Hîc autem, Chriſtus veram & re ipſa ſubſiſtentem ſui corporis præſentiam ſignificauit, & ita vt ipſe fecit fieri ius ſit, vt ſermo eius eſſet efficax & operans eo ipſo momento quo dicitur, non quado iã tranſijt, vt videtur ſentire Cabaſila. Nec obſtat quod in miſſa Chryſoſtomi & Baſilij, poſt prolationem verborum Chriſti, dicit ſacerdos: Fiat corpus, Fiat ſanguis &c. Non eſt enim intelligendum tunc primum fieri conuerſionem, quæ iam paulo-ante facta eſt: ſed vt oſtendatur quòd licet ſermo Chriſti in voce trãſierit, tamẽ remanet effectus potentiæ eius ſub ſymbolis ſeu ſpeciebus panis & vini. Similis modus loquẽdi inuenitur Marci quinto, de muliere profluuio ſanguinis laborante, quæ poſteaquã à Chriſto ſanata eſt fide, & eius fimbriæ veſtimenti contactu, à Chriſto nihilominus audijt, Eſto ſana à plaga tua, quæ tamen iam ſanata fuerat. Sed hoc dicere voluit Chriſtus, vt licet tactus fimbriæ tranſijſſet, effectus tamen inde conſecutus preſeueraret. Cùm itaque Cabaſila interpretatur locum illum Canonis eccleſiæ Latinæ, ita vt ſuo ſenſui congruat, id diſsidet ab intelligentia Latinorum qui id aliter accipiunt. Nam perferri, ſiue ſurſum ferri, inter-

pretatur mutari. Latini autem intelligunt offerri per manus ſancti angeli, Chriſti ſcilicet, qui eſt magni conſilij angelus, Vel etiam angeli, ſeu angelorum, qui orationes & vota noſtra Deo offerunt, vt legitur in libro Thobiæ, & Actu. x. Poſtremò, quòd dicit poſt ſermonem Chriſti, dona altaris, panem & vinum adhuc vocari, id quidem verum eſt. de vino autē non itidē inuenio. calix enim vocatur in miſſa Chryſoſtomi, & Baſilij. Quāuis autem id verum eſſet, nihil tamē obſtaret, cum res in quas aliæ conuertuntur ſoleant retinere nomina earum quæ conuerſæ ſunt: vt patet in virga Moſis, & aqua in vinum conuerſa, Ioan. 2. Imò verò etiam Latini interdum vocant vinum ſanguinem Chriſti. Ait enim ſanctus Cyprianus Lib. II. Eph. III. Quomodo autem creaturæ de creatura vitis nouum vinum cum Chriſto in regno patris bibemus, ſi in ſacrificio Dei patris vinum non offerimus? Et Hieronymus. q. II. ad Hedibiam: Panis qui de cœlo deſcendit, corpus eſt Domini, & vinum quod diſcipulis dedit, ſanguis illius eſt noui teſtamenti. Hæc autem quæ à nobis dicta ſunt, confirmat concilium Florentinum, quod Armenijs dedit formam & ritum conſecrandi eccleſiæ Latinæ, quem quidem receperunt, ipſis Græcis nequaquam reclamātibus. Hæc, viſum eſt admonere, ne quis exiſtimaret Græcorum ſenſum, quod ad corporis & ſanguinis domini confectionem attinet, à Latinorum ſententia, hoc eſt ab eccleſiæ veritate, diſsidere. Quod poſſet fortaſſe quiſpiam ex his duobus capitibus colligere. Cætera autem quæ ſunt in hoc libello, ſunt eiuſmodi, vt nihil magis pium nec magis Chriſtianum dici aut fingi poſsit. Ea itaque ſtudioſe lector fac legas, & æqui boni conſulas, & ſi quid ſpiritalis commodi ex eis percipias, Deo omnis boni auctori & datori age gratias.

Vale & fruere.

NICOLAI CABASILAE VIRI IN primis pij, & longè Doctiſsimi Compendioſa interpretatio in diuinum Sacrificium.

Quid ſibi vult in Summa vniuerſum ſacrificium.

CAPVT PRIMVM.

SAnctæ ſacrorum myſteriorum celebrationis opus & effectus quidem eſt, donorum in diuinū corpus & ſanguinem mutatio. Finis autem, vt fideles per ipſa ſanctificentur, peccatorum remiſſione, & regni cœlorum hæreditate ſimul accepta. Præparatio autem & quæ ad opus, & hunc finem conferunt, preces, pſalmodiæ, & ſacrarum literarum lectiones, & vt ſemel dicam, omnia quæ ante donorum ſanctificationem, & poſt ſanctificationem ſacroſanctè dicuntur, & fiunt. Etſi enim gratis dat nobis Deus ſancta omnia, & ad ipſum nihil afferimus, ſed ſunt reuera gratiæ, vt tamen ad ea recipienda & conſeruanda apti ſimus à nobis neceſſariò poſtulat. nec ſanctificationem impertierit, niſi ijs qui ita affecti & diſpoſiti fuerint. Ita baptizat, ita vngit, ita conuiuio excipit, & ſacra mēſa impertit. Hoc autem ſignificauit in parabola ſeminis. Exijt enim, inquit, qui ſeminat, nō vt terram aret, ſed vt ſeminet, nempè quòd oratio & omnis præparatio à nobis afferri debet. Quoniam ergo ad aſſequenda ſacramenta ita erat neceſſarium, vt qui rectè haberent, & parati eſſent accederent, oportebat hoc ineſſe in ſancti ſacrificij conſtitutione, & ineſt. Hanc enim nobis habent poteſtatem preces, pſalmi, & ſi quid ſacroſanctè in ea fit & dicitur. Nos enim ſanctificant & diſponunt, partim quidem vt rectè ſuſcipiamus, partim autem vt ſanctificationem conſeruemus & retinere pergamus. Dupliciter autem ſanctificāt. Vno quidē modo, quo ab ipſis precibus iuuamur, & pſalmis, & lectionibus. Preces enim ad Deum cōuertunt, & peccatorum remiſsionem conciliant, & pſalmodiæ ſimiliter eum nobis efficiunt propitiū, & quod illinc dependet momentum attrahunt. Sacrifica enim, inquit, Deo ſacrificium laudis, & liberabo te, & glorificabis me. Sacrarum autem ſcripturarū lectiones, Dei benignitatem, & humanitatem annunciātes, & rurſus iuſtitiam, & iudicium, & eius metum in animas noſtras immittūt, & dilectionem in eum accendunt, & ita ad eius ſeruanda mandata

data

data multam promptitudinem, & animi alacritatē afferunt. Hæc autem omnia, & Sacerdoti & populo pulchriorem & diuiniorem animam efficientia, vtroſque ad ſuſceptionem & conſeruationem aptos reddunt, qui eſt finis ſacrificij: priuatim autem ac ſeorſum Sacerdotem, vt non indignè ad ſacrificium peragendum accedat, præparant, quod quidem eſt myſterij celebrandi opus, vt dictum eſt. Hoc ipſum autem etiam in multis precum locis ſitum eſt, & precatur Sacerdos ne videatur indignus propoſito, ſed puris manib⁹, & anima, & lingua, & myſterio ſeruiat, & ſic ab ipſa verborum, quę dicuntur, & canuntur, poteſtate, ad ſacrum celebrandum adiuuamur. Alio autē modo ab his, & præterea omnibus quæ in ſacrificio peraguntur, ſanctificamur, quatenus in eis videmus Chriſtum figuratū, & ea quæ pro nobis fecit & paſſus eſt. Etenim in pſalmis & lectionibus, & omnibus quæ à Sacerdote per totā ſacri celebrationem fiunt, Seruatoris noſtri humanæ naturæ ſuſceptionis œconomia ſignificatur, quæ eius quidem prima ſunt, ijs quæ in ſacrificio ſunt prima, ſignificantibus: quæ verò ſecūdo loco, ſecunda: quæ autem postremo loco, ea quæ conſequuntur, & licet ijs qui hæc vident, omnia habere ante oculos. Donorum enim ſanctificatio, ipſum ſacrificium; eius mortem annunciat, & reſurrectionem, & aſſumptionem, quoniam precioſa hæc dona in ipſum corpus dominicum mutantur, quod hæc omnia ſuſcepit, quod crucifixum eſt, reſurrexit, & in cœlos aſcendit. Quæ autem ante ſacrificium dicuntur & fiunt, ea quæ ante mortem fuerunt, aduentum, oſtenſionem, & perfectam manifeſtationem. Quæ autem poſt ſacrificium; patris promiſſionem, vt ipſe dicit, ſancti Spiritus ad Apoſtolos deſcēſum, gentium ad Deum per illos conuerſionem & communionem, & eſt vniuerſa myſterij celebratio, veluti vna quædam imago vnius corporis reipublicæ Seruatoris, omnes eius partes ab initio ad finem, per ordinem, & inter ſe cōuenientiam ſub aſpectum deducens. Vnde pſalmi quidem, vt qui canuntur in procemijs, & adhuc ante eos quæ in donorum propoſitione & fiunt & dicuntur, primum tempus Chriſti Oeconomiæ ſignificant. Quæ autem poſt pſalmos, ſacrarum literarum lectiones, & alia, id quod ſequitur. Nam & ſi dicatur alius eſſe vſus lectionum & Pſalmodiarum, ea enim adſumpta eſſe, vt ſcilicet ad virtutē nos vngant, & vt Deū propitium reddant, nihil tamen prohibet quo minus & hoc & illud poſsint, & eadem, & fideles ad virtutem inducant, &

Chriſti

Chriſti œconomiam & diſpenſationem in carne ſignificent. Quemadmodum enim veſtes, indumenti quidem vſum implent, & corpus tegunt: eo autem quòd tales vel tales ſunt, nonnunquam & artificium, & vitam & dignitatem eorum qui induti ſunt ſignificant, ita etiam in ſe habet in his. Quia enim diuinæ ſcripturæ, & verba diuinitus inſpirata, & hymnos Dei comprehendunt, & ad virtutem adhortantur, eos qui legunt & canunt ſanctificant. Quia autem talia electa ſunt, & ita ſunt ordinata, & aliam habent poteſtatem, & ſufficiunt ad ſignificandam Chriſti peregrinationem, & eius inſtitutionem. Neque enim ea ſolùm quæ coluntur & leguntur, ſed ea etiam, quæ in celebrando peraguntur, eodem modo ſe habent. Fit enim vnumquodque, præſentis vſus gratia: ſignificat autem etiam aliquid ex operibus vel actionibus, vel paſsionibus Chriſti. Quemadmodum oblatio Euangelij ad altare, oblatio precioſorum donorum. Fit enim vtrunque vt vſus poſtulat, illa quidem, vt legatur Euangelium, hæc verò vt ſacrificium peragatur: ſignificant autem vtraque, ſeruatoris oſtenſionem & manifeſtationem, illa quidem, incipientis manifeſtari, obſcuram & adhuc imperfectam: hæc verò perfectiſsimam & vltimam. Sunt autem etiam eorum quæ fiunt, nonnulla quæ nullum vſum implēt, ſed alicuius tantum rei gratia ſignificandæ fiunt, ſicut panis punctio, & quæ in ipſo fit crucis inſcriptio, & quòd ferriculum, quod ipſum pungit, eſt ad formam lanceæ factum, & poſtremùm, aquæ in ſancta immiſsio. Porrò autem in alijs etiam ſacramentis multa talia inueneris, quemadmodum in baptiſmo, eos qui ſunt baptiſandi, & calceos & veſtes oportet exuere, & ad occidentem reſpicientes, manus extendere, & inſufflare. Sed hæc quidem illic docent, quantum maligni odium in nobis eſſe oportet, & quomodo neceſſe eſt eum ſe gerere, qui eſt verus Chriſtianus futurus, & ſi quid aliud huiuſmodi in ſacramentis aliam habeat ſignificationem. Quæ autem fiunt in myſterij donorum celebratione, ad Seruatoris ſuſceptæ carnis œconomiam omnia referuntur, vt eius contemplatio noſtris oculis ſubiecta, animas ſanctificet, & ſic apti efficiamur ad ſacrorum donorum ſuſceptionem. Sicut enim tunc cùm fuit, orbem terræ erexit, ita ſemper conſiderata, pulchriorem ijs qui ipſam contemplantur, & diuiniorem animā efficit, imò quòd magis eſt, ne tunc quidem quicquam iuuiſſet, niſi conſiderata & credita fuiſſet, & ea de cauſa fuit prædicata, & vt crede-

retur,

retur, Deus innumerabilia machinatus eſt, nempe quòd non poſſet quod ſuum eſt facere, & homines ſeruare, ſi eos qui ab ipſa ſeruandi ſunt, eam fuiſſe lateret. Sed tunc quidem prædicata, reuerentiam in Chriſtum, fidemque & dilectionem ingrati animi hominibus, cùm antea non eſſent, fabricabatur. Nunc autem ab ijs qui iam crediderunt diligenter conſiderata, beatas has affectiones eis quidem non inſerit, ſed inſitas conſeruat, & renouat, & auget, & in fide quidem firmiores, in pietate autem & charitate ipſos feruentiores efficit, quæ enim cùm non eſſent, vt fierent effecit, ea multò facilius ſeruare, & cuſtodire, & renouare poterit. Hæc autem ſunt, cũ quibus ad ſacra accedere neceſſe eſt, & ſine quibus vel eo aſpicere eſt omninò nefarium, religio, fides, dilectio in Deum valde vehemens. Propterea oportebat contemplationem, quæ in nobis hæc poſſet inſerere, in ſacrificij conſtitutione ſignificari, vt non mente ſolùm, ſed etiam quodammodo oculis, videremus multam diuitis paupertatem, eius peregrinationem qui omnem locum obtinet, probra eius qui eſt benedictus, paſsiones eius qui eſt impatibilis, quantum odio habitus, quantum dilexit, quantus quum eſſet, quantum ſeipſum humiliauit, & quid paſſus, & quanã re à ſe facta, hanc coram nobis menſam parauit: & ita ſalutis nouitatem admirantes, & propter miſericordiarum multitudinem ſtupore perculſi, reuereamur eum qui ſic miſertus eſt eum, qui ſic ſeruauit, eique credamus animas, & vitam commendemus, & corda accendamus igne ſuæ dilectionis: & quum tales fuerimus, poterimus & ſecurè & familiariter in myſteriorum igne verſari. Non enim ſufficit ad hoc vt tunc tales ſimus, ea quæ Chriſti ſunt aliquando didiciſſe: & ea ſcire: ſed neceſſe eſt etiam tunc mentis oculum illic figere, & ea actu contemplari, omni alia eiecta cogitatione, ſiquidem ad ſanctificationem illam, aptam, & accommodatam, vt dixi, ſumus animam redditurі. Si enim tenemus quidem rationem pietatis, adeò vt de ea rogati rectè reſpondeamus, quando autem oportet myſterijs imbui, non rectè omnia conſideramus, nec mentem adhibemus, nulla eſt nobis illius cognitionis vtilitas: non enim poteſt nobis vllam earum quæ dictæ ſunt affectionum immittere. ex ijs enim quæ tunc nos detinent, cogitationibus afficimur, & tales habemus affectiones, quales illæ poſſunt efficere: Propterea talis excogitata eſt figura, partim quidem non verbis ſolùm ſignificans, ſed omnia etiam ſub aſpectum deducens,

partim autem quæ toto ſacrificij tempore appareat. Vt per illam quidem, agat in animas facilius, & non ſola contemplatio, ſed etiã affectio & paſsio in animis inſideat, vtpote euidẽtius nobis per oculos impreſſa imaginatione: per illam autem non det locum obliuioni, neque ſinat cogitationem ad aliquid aliud conuertere, donec ad ipſam menſam deduxerit, & ita illis cogitationibus referri, & vigentem memoriam habentes, ſimus ſacrorum myſteriorum participes, ſanctificationi ſanctificationem inducentes, contemplationum ſanctificationi, ſanctificationem myſterij, & transformati à gloria in gloriam, in eam quæ eſt omnium maxima, ab ea quę minor eſt. Et hoc quidem ſibi vult totum, vt ſummatim dicam, ſacrificium. deinceps autem vnumquodque ab initio, eius fieri poterit, ſigillatim conſiderandum eſt. Primùm quidem preces quæ fiunt initijs, & ſacræ benedictiones, & ſacra cantica, & lectiones: poſtea ipſum ſacrum opus, ipſum ſacrificium: poſt hoc autem ſanctificatio, qua per ipſum ſanctificantur animæ Chriſtianorum, & viuorum & mortuorum. Prætereà autem & quæ ea conſequuntur, populi & ſacerdotis ad Deum cantica & preces, ſi quid eorum conſideratione & contemplatione indiget: ante omnia autem, & in omnibus, quæ per totã myſterij celebrationem apparet Seruatoris ſuſceptæ carnis œconomia, quid eorum quę ad illam pertinent, per quodnam eorum quæ in Sacri celebratione fiunt, ſignificatur.

Cur non ab initio ponuntur in altari dona precioſa.

CAP. II.

INitium autem ducamus ab eorum, quæ in propoſitione fiunt & dicuntur, contemplatione, & ipſa eorum allatione, donorumque oblatione. Cur enim non ſtatim ad altare ducuntur & ſacrificantur, ſed primùm tanquam dona Deo dedicantur? Quia offerebantur quidem Deo ſacrificia ab antiquis, ratione carentium animalium cædes, & ſanguis: offerebantur autem etiam dona, quemadmodum vaſa aurea vel argentea. Corpus autem Chriſti etiam vtraque habere videtur. Etenim ſacrificium quidem poſterius extitit, quando pro gloria patris eſt interfectus, dedicatus autem erat & oblatus Deo ab initio, & donũ erat ipſi precioſum, & tanquam adſumptum vt noſtri generis primitiæ, & propter legem, quòd erat primogenitus. Ea de cauſa, ea quæ nunc offerun-

feruntur, per quæ corpus illud ſignificatur, non ſtatim ad altare ducuntur & ſacrificantur, ſed hoc quidē fit poſtea, prius autem Deo dedicantur, & dona precioſa Deo, & fiunt, & vocantur. Ita fecit Chriſtus. Quando enim panem & vinum manibus acceptum oſtendit Deo & patri, tanquam dona, ea Deo offerens & dedicans, oſtendit. Et vnde nam hoc conſtabit? Ex eo quòd Eccleſia hoc facit, & ea dona vocat. Non enim id faceret, niſi Chriſtum hoc feciſſe ſciret. Audiuit enim ipſum iubentem, Hoc facite, & non diſsimiliter eum eſſet imitata.

Quòd hæc dona Deo offeruntur, tanquam vitæ humanæ primitiæ.

CAP. III.

SED quænam eſt figura donorum? Fructuum primitias offerebant antiqui, vel pecorum, vel armentorum, vel aliarum poſſeſsionum. Nos autem, tanquam vitæ noſtræ primitias, hæc dona Deo conſecramus, vt quæ ſunt humanū nutrimentum, per quod corporea vita conſtat: & non conſtat ſolùm per nutrimentum vita, ſed etiam per ipſum ſignificatur. VNA enim cum eo comedimus & bibimus, poſt reſurrectionem dicebant de Chriſto Apoſtoli, vt oſtenderent, quòd viuentem ipſum viderent. & Chriſtus, quem excitauit, mortuo iuſsit dari quod comederet, vt nutrimento vitā oſtenderet. Quamobrem eſt ſatis probabile eum qui nutrimento veſci incipit, videri ipſam vitam inchoare. Sed dixerit fortaſſe quiſpiam, quòd etiam omnia ferè quæ ab antiquis Deo offerebantur, poterant hominem alere: erant enim fructus, pro quibus agricolæ terram colunt, & animalia eſculenta. Quid ergò? illáne omnia erant vitæ humanæ primitiæ? Nequaquam. nihil enim illorum eſt propriè nutrimentum humanum: commune eſt enim aliorum animalium: hæc quidem, volucrum & eorum quæ herba veſcuntur: illa verò ferarum, quæ carnem deuorant. Humanum enim illud dicimus, quod ad ſolum hominem pertinet. confectione autem panis opus habere vt comedat, & vinum conficere, vt bibat, eſt ſolius hominis proprium.

Et hæc quidem eſt forma donorum oblationis.

Cur conſentaneum, vt vitæ humanæ primitiæ eſſent hæc dona.

CAP. IIII.

QVAE eſt autem cauſa, & quæ ratio, quamobrem oporteat nos primitias vitæ Deo hæc dona offerre? Quod

Deus

Corpus autem Domini ab eo ipſo Sacerdote, & ab ijs quæ erât eiuſdem generis, ſeparatum, & ablatum, & aſſumptum, & Deo dedicatum, & poſtremo ſacrificatum eſt. Ipſe enim ſeipſum à noſtra maſſa ſeparans, ſeparauit Dei filius. Ipſe autem donum Deo dedit, ponens id in ſinu patris, vtpote ab illo ſinu ipſe nunquam ſeparatus, ſed illi etiam hoc acquirens & apponens, vt ſimul ac formatum eſſet, Deo quoque eſſet datum: poſtremò autem ipſe quoque in crucem egit & ſacrificauit, propterea panem mutandum in ipſum corpus, ipſe Sacerdos & ab ijs quę ſunt eiuſdem generis & naturę abſcindit, & Deo offert, ponēs in ſacra tabula, & poſtea ad altare allatum ſacrificat.

Cur in pane effingit ſacerdos paſsionem Chriſti
CAP. VI.

ABſciſſus ergo panis, donec in propoſitionē ſitus eſt, panis purus & ſimplex, qui nihil aliud accepit, niſi quòd Deo eſt dedicat⁹, & donum effectus. quādo etiam ſignificat Chriſtum in illa ætate ex qua donum factus eſt. Factus eſt autē ab ipſa natiuitate, quēadmodū prius dictū eſt, quod etiam propter natiuitatē donum erat ſecundū legem, quia erat primogenitus. Qui aūt, quę poſtea factę ſunt in illo corpore paſsiones propter ſalutē noſtrā, crux & mors, antiquis prius figuratæ ſunt: ea de cauſa etiā Sacerdos hic priuſquā panēad altare afferat & ſacrificet, illos typos et figuras prius in ipſo conatur oſtēdere. Et quomodo interea dū ipſum à panibus integris auferēs, facit donū Domini paſsionem & mortem in eo ſcribit, veluti in tabula & omnia quæcunque facit, partim quidem ad vſum pertinentia, partim verò de induſtria facta, ad hanc ſignificationem deducuntur, & ſunt ea quæ tunc fiunt, ſalutarium paſsionum & mortis actiua narratio. Hic erat autem mos antiquus, & actiuè nonunquam & narrabant, & ſuadebant & prædicebant: Etenim Propheta cùm vellet oſtēdere Hebræorum captiuitatem, ſeipſum ligauit: & Agabus poſtea hoc ipſum fecit, ſignificans Pauli vincula. Dicunt etiam quendam ex diuinis patribus, rogatum quid eſt Monachus, nihil quidem reſpondiſſe, ſed qua indutus erat, veſtem exutam conculcaſſe. Porrò autem ipſam Domini mortem, & à Chriſto ſuſceptæ carnis œconomiam, veteres non ſolùm verbis, ſed etiam factis & ipſi ſignificabant, & à Deo diſcebant. Cuiuſmodi

erat mare, quod virga ſcindebatur: & rubus, qui in flamma ardebat: & Iſaac, qui à patre ad cędem ducebatur, & alia per quæ ab initio ſignificabatur myſterium. Sacerdos etiam ea videtur facere, quæ de illo nouit ſacrificio, & verbis narrans, & factis oſtendens, quoad eius fieri poteſt, vt in ea materia oſtendatur: propemodum dicens, Ita venit ad paſsionem Dominus, ita mortuus eſt, ita in latere punctus eſt, ita à puncto latere ſanguis & aqua tunc illa effuſa eſt. Et hæc facit, primùm quidem, vt oſtendat, ſicut dixi, quòd huius veritatis & rerum typi, & ſcripturæ quædam ante præceſſerunt, & præſignificauerunt hominibus, quemadmodum ipſe, priuſquam panem ad altare afferat & ſacrificet, ea quæ ad ſacrificium pertinent in ipſo deſcribit. Deinde oſtendens quòd hic panis feſtinat mutari in illum verum panem crucifixum, ſacrificatum: præter hæc autem omnia, quoniam mortem Domini oportet annunciare: vt nullum modum annunciationis & narrationis prætermittat, ad q̃ innumerabilia ora nõ ſufficerent, eam & verbis & factis recenſet.

Quid eſt Domini recordatio.

CAP. VII.

ET primùm pane accepto, à quo oportet ſacrum panem abſcindere, dicit, IN recordationem Domini & Dei & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, ex illius præcepto.

Hoc enim, inquit, facite in meam recordationem. Et non de pane illo hoc ſolùm dicit, ſed de vniuerſo quod celebratur myſterio, vt qui hinc ſacrum operari incipiat. Nam etiam dominus poſtquam vniuerſum myſterium peregit, hoc dictũ ſubiũxit, HOC facite in meam recordationem. Sed quænã eſt hæc recordatio? & quomodo in rei ſacræ celebratione Domini meminimus, quid agentis, quomodo ſe habentis: Dico autem, quid de ipſo reputantes, quid narrãtes? an quod mortuos ſuſcitauit, & cæcis viſum dedit, & ventos increpauit, & ex paucis panibus ad ſatietatem millia aliquot nutriuit, quæ eum & Deum eſſe, & omnia poſſe oſtenderunt? Nequaquam: ſed ea potius quæ videntur ſignificare imbecillitatem, crucem, paſsionem, mortem, in his nos iuſsit facere eius commemorationẽ. Et vndénam hoc ſcire poſſumus? Ita intellexit Paulus, quæ eius ſunt, optimè nouit. Ad Corinthios enim ſcribẽs de myſterio, cùm narraſſet Dominum dixiſſe, Hoc facite in meam recordationem, ſubiunxit: Quoties

ties enim panẽ hunc comederitis, & de calice biberitis, mortem Domini anũnciabitis. Hoc ipſe etiam Dominus oſtendit in traditione ſacramenti. Cùm enim dixiſſet, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus, non adiecit eis miracula, dicens, quod mortuos ſuſcitauit, quod leproſos mundauit. Sed quid? Paſsionem ſolùm & mortem: Quod pro vobis frangitur, Qui pro vobis effunditur. Et quænã eſt ratio, quòd non miraculorum, ſed paſsionum meminit? Quoniam hæ ſunt illis tanto magis neceſſariæ, quòd hæ quidem ſunt noſtræ ſalutis efficiẽtes, & ſine his minimè poſsit homo reſurgere. paſſiones, inquam, illa autem tantũ demonſtrant. Fiebant enim miracula, vt crederetur Dominus eſſe verè Seruator.

De ijs quæ in pane fiunt.
CAP. VIII.

QVoniàm ergo oportet hoc modo facere Domini commemorationem, propterea cùm dixit ſacerdos, in recordationem domini, ſubiungit ea quæ ſignificant crucem, & mortem. Panem enim abſcindens, veterem de ſalutari paſsione refert prophetiam: SICVT ouis ad cædem ductus eſt, & cætera, & verba, & facta, quantum ipſe poteſt, narrans. Nam cùm panem ad hunc vſum fecet, vt donum eximat, hoc ipſum etiam facit exemplum propoſiti: ad ſignificandum receſſum domini à mũdo in viã que eſt ad patrem per mortem, eã captiuam abducentis, ſicut ipſe dixit: RELINQVO mundũ, & vado ad patrem. & quia ſæpe figens ferrum, deinde ſcindit panem, in tot partes diuidit ſermonem propheticum, vnamquanque partem ſermonis accommodans vnicuique parti ſectionis, vt oſtenderet ſermonis munus eſſe narrationem, quia ſicut hic panis, ad hoc vt Deo offeratur & cõſecretur, ab eo quod eſt eiuſdem generis & naturæ, ſeparatus eſt, ita etiã CHRISTVS ab hominibus ſeceſsit, quorum naturæ per ſuam humanitatem fuit particeps, & tanquam ouis ad cædem ductus eſt, & eo modo ſublata eſt de terra vita eius, & adiectis ijs quæ ſequũtur in prophetia, cùm panem in ſacra tabula ſtatuit, ille facit & dicit, per quæ ipſum ſacrificium, & mors Domini annunciatur. SACRIFICATVR, inquit, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Hæc dicit & facit quæ declarant modum mortis. Crucem enim in pane imprimit. & ità indicat quomodo ſacrificium factum eſt, nempe per crucem. Poſt hoc etiam ad dexteras partes panem pungit, illius lateris

ictum narrans per percuſsionem panis. Propterea enim etiã ferriculum quod percutit, vocat lanceam, & ipſe habet factum inſtar lanceæ, vt illam lanceam in memoriam reuocet. & ita facto ea narrans, etiam hiſtoriæ verba legit. ET vnus militum, inquit lancea latus eius pupugit. Similiter etiam ſanguinem & aquam quæ illinc fluxit, & verbo narrat, & facto oſtendit. Infundens quidem in ſacrum calicem vinum & aquam, ſubiungens autẽ illud: ET ſtatim exijt ſanguis & aqua. Et hæc quidem, recordatio Domini, & mortis eius narratio.

Cur Dominus hoc iuſsit facere in ſui recordationem

CAP. IX.

SEd quanam de cauſa hæc iuſsit, & ad aliquid reſpiciens, hanc recordationem à nobis exegit? Ne ingrati & immemores eſſemus. Eſt enim benefactoribus ab ijs qui beneficio affecti ſunt, quędam gratię relatio, eorum meminiſſe & eorum per quæ beneficio affecti ſunt. Huius autem conſeruandæ memoriæ homines multas rationes excogitarunt, ſepulchra, ſtatuas, columnas, dies feſtos & celebres, certamina. quorum omnium vnum eſt inſtitutum, nõ ſinere vt viri præclari & præſtanti virtute, obliuioni mandentur. Tale eſt etiã quod dicit ſeruator. Alij quidem alia obliuionis quærunt remedia. vt recordentur eorum qui ipſos beneficio affecerunt: vos autem in meam recordationem hoc facite & quemadmodum ciuitates, fortium virorum per quos victoriam aſſecutæ ſunt, vel qui eis ſalutem attulerunt, aut res earum rectè geſſerunt, columnis inſcribunt: ita etiã in his donis nos mortem Domini adſcribimus, in qua vniuerſa ſita fuit aduerſus malignum victoria. Et per ſtatuas quidem, ciuitates ſolùm habent figuram corporis benefactorum: nos autem ab hac oblatione non habemus figuram corporis, ſed ipſum corpus eius qui ſe geſsit fortiſsimè. Hoc ipſum etiam antiquis conſtituit, vt in figura facerent id quod nunc eſt in rerum veritate. Id enim erat paſcha, & agni occiſio, in memoriam reuocat cædis illius ouis & ſanguinis, qui ſeruauit Hebræis in Aegypto primogenita. Et hæc quidem eſt ratio recordationis.

Qua-

Quænam poſt commemorationem in oblatione dicuntur. & quod donorum oblatio, eadem & gratias agit, & ſupplex petit.

CAP. X.

SAcerdos autem adhuc facit oblationem, & vniuſcuiuſq; panis ex ijs qui offeruntur partem auferens, facit ſacrum donum, non eadem dicens & faciens quæ ob initio, per quæ mors Domini ſignificabatur, quia quę ſemel dicta ſunt, de vniuerſo myſterio dicta eſſe intelliguntur. Omnis enim donorum oblatio fit in recordationem domini, & per id vniuerſum, mors eius annunciatur. Quænam etiam ſunt quæ recitantur? In gloriam ſanctiſsimæ Dei matris, ad honorem huius vel illius ſancti: in peccatorum animarum remiſsionē vel viuorū, vel mortuorum. Et quid hæc ſibi volunt? Gratiarum apud Deum actionem, ſupplicationis materiam & occaſionem, cauſas donorum oblationis. Ita enim habet: Nullum donum fruſtra datur, ſiue Deum colere, ſiue hominibus gratificari oportet, ſed alicuius boni gratia, quod vel factum eſt, vel ſperatur. Vel enim pro ijs quæ accepimus, benefactori donis gratiam referimus: vel ſi nulla adhuc fuerint, eum qui dare poteſt, vt aſſequamur, colimus & obſeruamus. Hæc autem dona, propter vtrunque Deo offerri videtur, & quia accepimus & vt accipiamus, & Deo gratias agentes, & ei ſupplicantes. Gratias agentes, pro beneficijs quæ accipimus: ſupplicantes, vt accipiamus. Dona itaque, & in gratiarum actione, & in ſupplicatione verſantur: Sed quænam ſunt quæ iam nobis data ſunt? quæ verò quæ quæruntur? Eadem omnino, remiſsio peccatorum, regni hæreditas. hæc enim ipſe iuſsit peti ante omnia. Ea ſunt quæ iam accepit eccleſia, ea ſunt & quibus ſupplicat. Et quis eſt modus, quo hæc bona iā aſſecuta eſt, & quis, quo nondū aſſecuta eſt, & vt aſſequatur orat? Primū quidem aſſecuta eſt, & ad ea poteſtatem accepit. Etenim accepit poteſtatem vt filij Dei fierent, & hoc eſt ſolùm commune donum, quod Chriſtianis omnibus per mortem ſeruatoris datum eſt. Hoc eſt enim diuinū baptiſma, & alia ſacramenta, per quæ à Deo adoptamur, & regni cælorum hæredes efficimur. Deinde ipſius quoq; regni actu fuit hæres, in innumerabilibus, qui ſunt ex ſuo choro, quos in cæli miſit coloniā, quos primogenitorum in cælis deſcriptorum eccleſiam vocauit beatus Paulus. Ita ergo eccleſia hæc magna bona, eſt conſecuta. Propter ſuos autē filios, qui adhuc cur-

runt ad brauium, & vt ſemel dicã, eos qui in hac vita adhuc viuunt, quorũ eſt finis incertus, & eos qui exceſſerũt non cũ bona firmaq;, & ſtabili ſpe, regnum nondum eſt aſſecuta. ea de cauſa meminit quidem mortis Domini. Meminit autem ſanctorum, quibus plena ſua obtigit perfectio. meminit & eorum qui nondum perfecti ſunt: pro illis quidẽ agens gratias, pro his verò ſupplicans, Quare primæ quidẽ oblationis partes, & etiã ſecundæ, verſantur in agendis gratijs. quæ autem conſequuntur, in ſupplicatione, in recordatione domini, in gloria beatæ ſuæ matris, in interceſsione ſanctorum. GRATIAS, inquit, agimus quòd morte tua vitæ portas nobis aperuiſti, quòd matrẽ ex nobis accepiſti, quòd tantã gloriam homo eſt aſſecutus, quòd habemus interceſſores qui ſunt eiuſdem gentis, & ijs qui ſunt eiuſdem nobiſcum generis tantam libertatem impertijſti. Illud enim, In gloriam & interceſsionẽ, idẽ eſt, quod pro gloria & pro interceſsione. quemadmodũ & illud, In remiſsionẽ peccatorum, idem eſt quod pro remiſsione peccatorum. Illud autem, Pro aliquo, habet duplicem ſignificationem. Vel enim pro præſenti, vel pro eo quod ſperatur. Beatæ autem virginis gloriam, & ſanctorum interceſsionem & libertatem, quis neſcit eſſe bona præſentia? Pro præſentibus autem bonis dona offerre, nihil aliud eſt quàm manifeſta gratiarum actio. Præterea autem & illud, In recordationem Domini, per ea quæ prius dicta ſunt, euaſit manifeſtum ſignificare quandam erga ipſum pro morte ſua retributionem & gratiarum actionem. Propterea enim ante omnia in donorum oblatione hæc verba dicuntur, quod mors illa nobis cauſa fuit omniũ bonorum. Vltimo autem loco facit ſupplicationem, petens remiſsionem peccatorum, & requiem animarum, & alia huiuſmodi. Hoc eſt enim grati animi, nõ quid opus ſit ſtatim dicere, ne quod deeſt poſtulare: ſed potius ea quæ iam accepimus primũ memoria repetentes, pro eis illi gratias agere, & illum gloria afficere, & ſic ijs quæ ſunt nobis neceſſaria, Dei gloriam præferre.

Cur dona cooperiuntur, & de ijs quæ dicuntur.

CAP. XI.

QVia autem, quæ in pane dicta & facta ſunt, per quæ mors domini ſignificabatur, nihil aliud ſunt quàm typus & figura: panis autem adhuc panis manſit, neque quidquam aliud accepit quàm vt Deo donum eſſet,

& ideo

& ideo fert typum Dominici corporis in prima ætate, quoniam illud quoque ab initio donum fuit, vt antè dictum eſt: ea de cauſa miracula quæ in illo facta ſunt, cum recenter eſſet natus, & adhuc in preſepi poſitus, ſacerdos in pane recitat & oſtendit. Super eum enim imponens Aſteriſcum qui dicitur, ſeu ſtellulam: Et ecce, inquit ſtella veniens ſtetit ſupra, vbi erat puer. Deinde & quæ multis antè ſeculis de ipſo à prophetis dicta Deo conuenientia ne propter carnem, & id quod apparet, homines de ea parua & diuinitate indigna exiſtimarent. VERBO domini cęli firmati ſunt. Dominus regnauit, decorem indutus eſt. OPERVIT cælos virtus eius, & ſapientia eius plena eſt terra. Et hæc dicit, & tegit panem, & calicem præcioſis peplis & vndiq; ſuffumigat. etenim tunc tegebatur quidē Dei incarnati potentia vſque ad tempus miraculorum, & teſtimonium de cælo. Sed qui hæc de eo loqui ſciebant, Dominus regnauit, decorem indutus eſt, & omnia quæ dicta ſunt Deum decentia: & ipſum agnoſcebant, & vt Deum colebant, & quod in eo erat in tegumentum quærebant. Et hæc tacitè ſignificans Sacerdos, tectis donis, dicit. TEGE nos in tegumento alarum tuarum. & ſuffumigat vndique. Hec cùm ſic dixit, & fecit & orauit vt omnia huius quod peragitur ſacri, ſibi ritè & ex inſtituto ſuccedant, venit ad altare, & ſtans ante ſacram menſam incipit ſacrificium.

De glorificatione in principio.

CAP. XII.

SAcrificium autem incipit à glorificatione. Benedictum eſt regnum patris & filij & ſpiritus ſancti. Quæ ad Deum fit allocutio, eſt gratiarum actio, glorificatio, confeſſio, petitio. Prima autem omnium eſt glorificatio, maximè quidem, quòd peccatorum grati animi eſt, ad Dominum accedentes non ſua ſtatim in medium adducere, ſed quæ ſolius Domini purè ſunt. Tale quid autem eſt glorificatio. Qui enim, petit, ſua volens pulchriora facere, ſeipſum prædicat: & qui gratias agit, clarum eſt quòd proprijs bonis gaudēt ei qui illa ſuppeditat gratias agit. Qui autem glorificat, ſeipſo dimiſſo & ſuis omnibus, ipſum propter ipſum, & ipſius Domini potentiā & gloriam glorificat. Præterea, ipſa etiā natura & rei probabilitas, hic primā glorificationē exigit. Protinus enim ad Deū accedētes acceſſibilē eius gloriā, & potentiā & magnitudinē mente cogitamus, quod quidem,

dem, admiratio & obſtupefactio, & quæ ſunt eiuſmodi cõſequuntur hoc autẽ glorificatio neceſſario ſequitur. Procedentes autem, eius benignitatem & humanitatem diſcimus quod conſequitur gratiarum actio. Poſt hoc, inſignem eius benignitatem & humanitatis diuitias conſideramus, noſtrã improbitatem illius ſufficiens eſſe ſignum ducentes quòd cũ tales ſimus nos beneficijs afficere nunquam ceſſet. Hoc enim ſignum, etiam ante alia, nos docet, quàm eſt benignus & humanus Deus, quòd in nobis, quòd ante ipſos oculos. Noſtrorum autem malorum apud Deũ meminiſſe, hoc eſt quod nominatur confeſsio. Quartũ autem petitio. Conſentaneũ enim eſt confidere, quòd illa quorum egemus petentes ea cõſequemur, poſt eas cõſiderationes, in quibus Dei in nos benignitatẽ & humanitatẽ ediſcimus. Qui enim ijs qui mali adhuc erãt bonus fuit, quidnã erit mutatis & quòd primi peccata dixerint iuſtificatis, conuenienter ei quod à propheta dictum eſt: DIC primus peccata tua, vt iuſtificeris. In compellando ergo Deo, primum locum habet glorificatio. Quapropter ante omnes preces & omne ſacrificiũ ſacerdos glorificat Deum. Cur ergo ter Deum glorificans effatur, & non ſingulariter? Non enim benedictus Deus, vel benedictũ Dei regnum, ſed diuiſim per perſonas: BENEDICTVM Dei regnum, patris & filij & ſpiritus ſancti. Quia per primã Chriſti incarnationẽ didicerũt homines, quòd tres perſonæ Deus eſt. Huius autem Domini incarnationis myſteriũ ſunt ſacra quæ celebrãtur. Vnde inde eorũ exordijs oportebat trinitatem reſplendere, & prædicari. Poſt glorificationẽ autẽ, introducit petitionem, dicens: In pace Dominum oremus, Illud enim, Quid oremus vt oportet neſcimus: &, ne multa & ſuperuacanea loquamur, docens nos quæ oratione facienda ſunt, & primò docet modũ, nempe quod in pace orare oportet. Quid ergo poſt glorificationem ſtatim iuſsit petere eos, qui neque prius confeſsi ſunt, neque Deo gratias egerunt? Quia dum pacem dixit, illa etiam comprehendit, ſi quis velit exactè conſiderare. Neque enim qui non eſt contentus ijs, quæ ſibi in vita eueniunt, poteſt in ſe pacem habere, ſed qui eſt gratus & in omnibus agit gratias, vt preſcribit lex beati Pauli: nec qui non habet puram conſcientiam. fieri autem non poteſt vt ſit pura conſcientia ſine confeſsione. Qui ergo orat cum pace, gratias agẽtem & confitentẽ prius habuit animam. Ad hæc autem, etiam petitio quam faciunt, eos & gratias agentes & confitentes oſtendit. Quid enim pe-

tunt misericordiam. Hæc autem eſt petitio eorum qui rei aguntur, qui quando omni ſui defendendi ratione ablata, nihil poſſunt dicere quo ſe iuſtificent, & cauſam ſuam tueātur: hanc vocem poſtremò ad iudicem emittunt, non iure, ſed ex eius clementia ea quibus indigent aſſequi aſpectantes. hoc autem eſt eorum qui multam quidem iudicis eſſe benignitatem, & clementiam magnam autem eſſe ſuam improbitatem vitiumq́; teſtantur. Quorum hoc quidem eſt confeſsionis, illud verò gratiarū actionis. Hortatur autem ſacerdos ab initio populum ad orationem, vt qui talis ſit qui ad orandū eſt ordinat⁹, & ideo ſi populi propoſit⁹ interceſſor & mediator, vt eius operās oratio multum valeat, ſicut dixit Iacobus apoſtolus. Operatur enim oratio iuſti, quando illi etiā omnino pro quibus preces fiunt ex ſe omnia contulerint, morum bonitatem, preces, lenitatem, & æquitatē, & quocunq; alio ſciunt Deum delectari. Quæ eſt autem eorum prima protinus petitio? PRO ſuperna pace, & ſalute animarum noſtrarum. Cùm prius docuiſſet quomodo ſe habētes orare oportet, nunc etiam docet quid ſit primùm petendum, ſuperna ſcilicet pax, & animarum ſalus. Ita enim iuſsit Chriſtus petere primùm regnum Dei, & iuſtitiam. Regnum enim ſalus animarum: ſuperna autem pax, Dei iuſtitiam ſignificat. De qua dixit Paulus: PAX Dei quæ ſupereminet omnem mentem, quam Dominus reliquit diſcipulis, aſcendens ad patrem. PACEM, dicens, relinquo vobis, pacem meam do vobis. Sicut enim illic nomen iuſtitiæ, non ſignificat ſolùm eius quod æquum eſt, diſtributionem, ſed abſolutè omne genus virtutis: ita hîc etiam nomen pacis eſt quid vniuerſale. eſt enim omnium ſimul virtutum & vniuerſæ philoſophiæ fructus. Neque enim fieri poteſt vt pacem perfectè habeat, cui vel vna aliqua virtus deficit: ſed neceſſe eſt, vt qui pacatus eſt futurus, per omnes veniat. oportet ergo ſeipſos primùm exercere ad pacem quæ poteſt haberi ab hominibus: deinde à Deo petere ſuam pacem, ſicut ſe habet etiam in vnaquaque virtute. eſt enim temperantia, quæ paratur per exercitationē: & eſt temperantia, quę à Deo datur animę, & charitas, & oratio, & ſapientia, & in alijs eodem modo. Propterea etiam ſacerdos de pace illa primò loquitur quæ eſt in noſtra poteſtate, & à nobis rectè geri & adminiſtrari poteſt. & cum ea iubet ad Deum facere orationes. deinde de ea quæ à Deo datur, & pro ea hortatur Deum orare. Oremus, dicens, pro ſuperna pace. Pacem autem dicit, non eam ſolam quæ eſt inter

nos inuicem quando nulli malè volumus, nec vllius ſumus iniuriæ memores: ſed eam etiã quæ eſt erga nos ipſos, quando cor noſtrum non condemnat nos. Magna eſt autem pacis vtilitas, vel potius ea eſt omnino neceſſaria. Vt perturbata enim mens cum Deo conueniat, minimè fieri poteſt: primùm quidem, propter ipſam perturbationis naturã. Quemadmodum enim pax multos vnum reddit. ita etiam perturbatio vnum multa efficit. Quomodo ergo adaptari & cõuenire poterit vni & ſimplici Deo? Præterea quòd neque rectè orare, néque aliquid boni ex oratione conſequi poteſt, qui orat, ſine pace. Siue enim ira hominem perturbat, & acceptæ iniuriæ memoria pacem ex anima eiecit, nec peccatorum quidẽ veniam inueniet ex oratione, tantum abeſt vt vllam aliam gratiam aſſequatur. Si quis peccatorum ſuorum cauſa à conſcientia pungitur, & habet cor quod eum accuſat, & ea perturbatione agitatur, omni apud Deum liberrate priuatus eſt, vt ait diuinum eloquiũ, & quando orat, ſine libertate loquitur, hoc eſt, ſine fide. Qui autem ſine fide orat, fruſtra orat, nec vllam ex eo ſentit vtilitatem. Propterea iubemur etiam cum pace Deum orare, & ante omnia ſupernam pacẽ petere: poſtea autem etiam pro alijs liberaliter preces fundere, non ſolum Eccleſia, & imperio, & vtriuſque præfectis, vel ijs qui ſunt in periculis, & rebus aduerſis opprimuntur, ſed pro omnibus omnino hominibus vniuerſæ terræ. PRO pace enim, inquit, vniuerſi mundi, maximè quidem quia ſciunt ſuum Dominum eſſe communem omnium dominum, & quòd omnia ei curæ ſunt tanquam ſua opera, & ſi quis eorum curam gerat, magis eum colit, quàm ſi ei ſacrificet. Præterea autem, vt ſentit beatus Paulus, vt nos ſub eorum tranquillitate quietam vitam agamus, in omni pietate, & honeſtate. Et non ſolùm pro ijs quæ ad animam conferunt, ſed etiam pro bonis corporalibus neceſſarijs oramus, bona aëris temperie, & fructuum terræ fertilitate. Vt ſciamus eſſe omnium autorem & ſuppeditatorem Deum, & ad illum ſolum reſpiciamus, quoniam etiam panem ab ipſo petere quotidianum cum alijs iuſsit ipſe Chriſtus.

Quid ſibi vult miſericordiæ vbique petitio.

CAP. XIII.

ILlud quoque quærendum eſt, quam ob cauſam Sacerdos quidem iubet orare pro multis & diuerſis, circumſtantes autem fideles rogant ſolùm miſericordiam, & eam ſolam om-

omninò vocem ad Deum emittunt. Primùm quidem vox eiuſmodi, vt dictum eſt, gratiarum actionem & confeſsionem continet. Deinde à Deo petere miſericordiam, eſt eius regnum petere, quod ſe petentibus daturum Chriſtus eſt pollicitus, & alia etiam quibus opus habemus ſe adiecturum: & propterea eis hæc ſufficit precatio, vtpote quæ omnia ſimul poſsit. Et vndenam ſciri poteſt, quòd miſericordia Dei eius regnum ſignificat? Ex eo quòd Chriſtus premium miſericordiam narrans, & quam ab eo accipient benignitatis remunerationem, nunc quidem illos miſericordiam aſſecuturos, nunc verò regnum dicit: perinde ac idem ſit, & ab ipſo miſericordiam aſſequi, & regnum accipere. Beati enim inquit, miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequenter. Deinde alibi veluti ſeipſum interpretans, & quid ſit miſericordiam conſequi, ſignificans, Dicet, inquit, Rex ijs qui ſunt à dextris, dicens ad miſericordes: Venite benedicti patris mei, hæredes eſte parati vobis regni. & alioqui ſi quis ex ijs quæ faciunt homines miſericordes, voluerit diuinæ miſericordiæ opus perſpicere, ea nihil aliud inueniet valere, quā ipſum regnum. Quid ergò miſericordes? Eſurij, inquit, & dediſtis mihi comedere: ſitiui & potum dediſtis mihi. Ergo & Chriſtus quorum miſeretur, eis ſuam menſam impertit. Quænam eſt autem illa: Vt comedatis, inquit, & bibatis in menſa mea in regno meo. Et vt ſcias illius menſæ ſplendorem, & quòd non eſt ſeruorum, ſed Regum, ſcias miniſtrū eſſe ipſum omnium Dominum. Accingetur enim, inquit, & eos faciet accumbere, & accedens miniſtrabit ipſis. Quinetiam veſtiet eum cuius miſertus fuerit, quum ſit nudus. Dabit ergo veſtem regalem: è domo enim; & ex ſuis eum induet. nihil eſt autem apud eum ſeruile, cùm ſit Rex, ſicut nihil eſt apud nos è domo regale, quum ſerui ſimul. hoc eſt autem indumentum nuptiale, quo qui induti ſunt, neceſſe eſt eos regni eſſe. nihil enim habebit Rex, quòd cùm in eis reprehenderit, ex nuptialibus ædibus eijciat. Quid prætereà domum eis ſuam aperiet, & introductos faciet quieſcere. Hoſpes enim eram, & me collegiſtis. Sed qui hac gratia dignati ſunt, non amplius ſerui, ſed filij. SERVVS enim, inquit, non manet in domo in æternum, Filij autem etiam hæredes, non regni ſolùm, ſed etiam eius qui regnum complectitur. Hæredes enim, inquit, Dei, cohæredes autem Chriſti. Ità à Deo petere miſericordiam, & petere, vt regnum ſibi liceat aſſequi.

De

De commendatione ſeu depoſito.

CAP. XIIII.

POſtquam autem orauerit pro omnibus, iubet eos Deo ſeipſos commendare, dicens: Sanctiſsimæ, intemeratæ, ſuperbenedictæ, glorioſæ dominæ noſtræ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ cum omnibus ſanctis memoriam facientes, nos ipſos, & nos inuicem, & omnem vitam noſtram Chriſto Domino commendemus, & cuſtodiendos deponamus. non eſt omnium Deo ſeipſos commendare, & cuſtodiendos tradere. Non ſufficit enim dicere, ſed oportet etiam Dei conſenſum habere. hoc autem omninò indiget libertate: libertatem autem facit pura conſcientia, quando cor noſtrum nos non condemnat, quando quæ ſunt eius, curamus. quando vt eorum quæ ſunt eius, curam gerimus, noſtra negligimus. Tunc enim & ipſi verè à cura noſtri recedimus, & eò eam ſecurè committimus, quando firmam & ſtabilem fidem habemus quòd depoſitum noſtrum ſuſcipiet, & ſeruabit. Quia autem res tanta conſideratione & ſtudio indiget, propterea nunc quidem ſanctiſsimæ Dei matris, & omnium ſanctorum cœtus inuocato auxilio, ita commendationem ſeu depoſitionem facimus: hoc enim ſibi vult illud, commemorare, vocare, orare. Nunc autem fidei vnitate, & ſancti Spiritus prius petita communione, deinde nos ipſos, & omnem vitam noſtram Deo commendamus, & cuſtodiendam tradimus. Quid eſt autē vnitas fidei? HOMO, inquit, duplici corde, eſt inſtabilis in viis ſuis, duplici corde hominem vocans eum qui eſt dubius & minimè firmus & ſtabilis. Qui enim talis eſt, is in vtranque partem declinans, in neutra parte firmiter ingreditur. Huius autem contrariū per vnitatē ſignificatur, id quod ſcilicet eſt firmū conſtans & ſtabile. Qui enim conſtanter credit, vnumquidpiam de re credit, vel eſſe, vel non eſſe. Qui autem eſt dubius, eum ad vtrunque declinare vel ex ipſo vocabulo manifeſtum eſt. Hoc ergo, fidei ſcilicet vnitas, eſt id quod eſt immobile, & ab omni dubitatione liberum. Sancti autem ſpiritus communio, illius gratiam ſignificat. Dicitur autem communio, quia quum Dominus per crucem, interiectam ſepis maceriam, quæ inter nos & Deum erat, diruiſſet, quoniam eos qui tunc diſiuncti erant, nullo modo poſſe conuenire, & communicare cognouerat: deinceps ſancti Spiritus Apoſtolos aduentus hoc efficit. Hinc enim ſanctum baptiſma, & omnis fons diuinarum gratiarum, hominibus apertus eſt. &

vt dicit beatus Petrus, diuinæ naturæ ſocij facti ſumus participes.

Opus eſt ergo & fide firma & Spiritus auxilio ei qui ſeipſum Deo eſt commendaturus, & ſe ei cuſtodiendum daturus. Neque verò vnuſquiſq; ſeipſum ſolum, ſed etiam nos inuicem commendamus. Oportet enim non tantum quærere quod ſuum eſt, ſed etiam aliorum, propter legem charitatis.

De antiphonis quæ dicuntur, & precibus quæ in ipſis fiunt.

CAP. XV.

INterea autem dum petitiones præit Diaconus, & facer orat populus, Sacerdos intus orat per ſe ſubmiſſa voce, pro aſtantibus, & pro hac ſancta domo, vt eis diuites effundantur miſericordiæ & miſerationes à Deo, & adijcit cauſam propter quam & ipſe hæc petit, & Deus quæ petiuit iuſtè præbuerit, non quòd digni ſunt qui ſunt accepturi, non quòd ea iure accipere mereamur, ſed QVIA tibi conuenit omnis gloria, honor & adoratio. Propter tuam gloriam, inquit, hæc te rogo. Benignum enim & munificum eſſe in nos qui ſumus indigni, ad tuam gloriam pertinet: hoc autem, ſcilicet glorificari, tibi conuenit, vt eſt illud B. Dauid: Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Propterea cùm perfecit orationem, hanc cauſæ allationem, quia & eſt in extrema parte, & eſt glorificatio, legit omnibus audientibus, vt omnes hymni participes accipiat, & Deus ab omni eccleſia laudetur. Audientes ergo, ſunt hymni cum illo participes. poſtquàm enim ille dixit, & glorificauit, fideles omnes Amen dicunt, & cum hoc verbo acclamarunt, omnes illius voces vt proprias ſibi aſſumũt. Deinde ſacras Pſalmodias incipit quidem Sacerdos, implent autem vniuerſum ij qui circunſtant, diuinitus inſpirata ſacrorum Prophetarum verba canentes: Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo altiſsimè. Principio conueniens ſtatim verbum, quia de ipſo dicit hymno, quod eſt bonum, quod oportet omnino ſcire ante omnem hymnum, appellans Confiteri, gratias agere, hymnos canere. His autem & ijs quæ ſequuntur cantatis, Diaconus fideles ad orationem adhortatur. Intereà autem dum peragebãtur pſalmodia, & fideles orabant. Sacerdos poſtquam intus ad Deũ fecit orationem, & generaliter pro toto corpore eccleſiæ, & ſeorſum, pro ijs qui ſanctam domum eius ornant, & eam vndiquaque ſplendidam reddere deſiderant, vt & ipſi ab ipſo glorificentur: cauſam adijcit in primis opportunam &

con-

conuenientem. QVI A tua eſt potentia, tuum eſt regnum. Apud reges, inquit, eſt gloria, & poſſe ſplendidos efficere quos voluerint. Tu autem rex æternus, & tua eſt potentia, & tuũ eſt regnũ. Et cùm hanc cauſæ redditionẽ, vtpote quæ ſit glorificatio, omniũ fideliũ auribus inclamauit, & nos hymni ad Deũ participes effecit, ſicut & prius: rurſus incipit pſalmodias, & fideles eas cõplent. Deinde petunt à Deo petitiones, quas præit Diaconus, vt antè dictum eſt. Sacerdos autẽ rurſus facta oratione pro ijs qui vnà cum eo precantur fidelibus, vt quæ vnuſquiſque priuatim petit à Deo conſequatur, prout ei vtile fuerit: & præterea vitam æternam in futuro, adijcit cauſam, ipſius bonitatem & clementiam. Quam, vtpote vltimam, poſtquàm omnibus audientibus dixit, incipit tertiam pſalmodiam. Quæ dum canitur, Euangelium introducitur ſtipatum lampadibus, omnibus ijs deducentibus qui ſunt miniſtri altaris, Diacono ipſum afferente, vel ſi non adſit, Sacerdote. Sacerdos autem, quando eſt ad altare ingreſſurus, ſtans paruo interiecto ſpatio ante fores, donec completa fuerit pſalmodia, orat Deũ, vt ſancti Angeli vnà cum eo ingrediantur, intrante ad altare, & ſacrificium contrectent, & ſint cum ipſo glorificationis participes, & adijcit cauſam: Quia & ab hominibus & ab angelis conuenit ipſum glorificari & adorari. Hoc enim ſibi vult illud: Omnis gloria, honor, & adoratio ab omnibus qui Deum glorificare, honorare, & adorare ſciunt. Et hæc precatus, ingreditur ad altare, & ponit ſuper ſanctam menſam Euangelium.

Significatio Sacrificii in ſumma.

CAP. XVI.

NEceſſe eſt autem ab alto ſigillatim perſequi verba pſalmodiarum, ſi prius illud dixerimus, quòd myſterium incarnationis Chriſti ſignificatur quidem per ipſum ſacrificium: ſignificatur autem etiam per ea quæ præcedunt ſacrificium, & per ea quæ poſt ſacrificium & fiunt & dicuntur. Sacrificium enim mortem ipſius annunciat, & reſurrectionem, & aſſumptionem, quoniam precioſa dona in ipſum dominicum corpus mutantur, quod reſurrexit, quod in cœlos aſcendit. Quæ autem ante ſacrificium fiunt, ea quæ ante mortem fuerunt, aduentum, oſtenſionem, perfectam manifeſtationem. Quæ verò poſt ſacrificium, patris promiſsionem, vt ipſe dixit, Spiritus ad Apoſtolos deſcenſum, gentium illos ad Deum conuerſionem & communicationem

munionem. Et eſt vniuerſa myſterij celebratio, veluti vnum quoddã corpus hiſtoriæ, ab initio vſq; ad finem conuenientiam & integritatem conſeruans, adeò vt vnumquodque eorum quæ fiunt vel dicuntur, ſeparatim aliquid ad vniuerſi confectionem conferat. Vnde pſalmi vt qui in diuini myſterij celebrationis exordio canuntur, primum tempus Chriſti incarnationis ſignificant. Quæ autem ea conſequuntur, nempe ſacrarum ſcripturarum lectiones, & reliqua, id quod deinceps ſequitur. Atqui alia eſſe cauſa dicta eſt ſcripturarum, & pſalmodiarum, quòd ſint ſcilicet præpurgationes & præparationes ad ſacra myſteria. Sed nihil prohibet ea & hoc, & illud poſſe, & eadem & fideles ſanctificare, & incarnationis myſterij œconomiam ſignificare. Quemadmodum enim veſtes implent quidem vſum amictus, & corpus tegunt: eò autem quòd tales ſunt, vel tales, & ſtudium vitæque exercitium ſignificant, & dignitatem eorum qui induti ſunt: ita etiam ſe habet in his. quòd enim ſunt omninò diuinæ ſcripturæ, & verba diuinitus inſpirata quæ canuntur & leguntur: eos qui legunt & canunt ſanctificant. Quòd autem talia electa ſunt, & ſic ordinata, etiam aliam habent poteſtatem: & ſufficiunt ad ſignificandum Chriſti aduentũ, & eius inſtitutionem. Non ſolùm enim ea quæ canuntur & dicuntur, ſed etiam quæ fiunt, eodem modo ſe habent, & fit vnumquodque propter vſum præſentem: ſignificat autem etiam aliquid ex operibus, vel actionibus, vel paſsionibus Chriſti. Sicut eſt Euãgelij ad altare allatio, precioſorum donorum importatio. Fit enim vtrunque quidem ad vſum, illa quidem, vt Euangelium tegatur, hæc verò vt peragatur ſacrificium. Significant autem vtræque Domini oſtenſionem & manifeſtationem, illa quidem eius incipientis manifeſtari, adhuc obſcuram exilemq; & imperfectam: illa autem perfectiſsimam & vltimam. Sunt autem etiam eorum quæ in myſtica celebratione fiunt, quæ nullum vſum implent, ſignificandi autem gratia tantùm fiunt, vt lancea & panis punctio, & in eo crucis inſcriptio, & poſtremò aquæ calidæ in ſancta iniectio, Quin etiam in alijs ſacramentis multa eiuſmodi inueneris: quemadmodum in Baptiſmo, eos qui ſint tingendi, ſe & calceis & veſtibus exuere oportet, & ad occidentem aſpicientes, manus tendere, & inſufflare. Hæc enim & alia eiuſmodi nullum quidem vſum ad ſacramentum inducunt: ſed docent eum qui initiatur, odium, & inimicitias, quas aduerſus malignum gerere

neceſſe

neceſſe eſt, & quomodo oportet malignum auerſari, eũ qui verus Chriſtianus futurus eſt. His ita ſe habentibus, cõtemplemur ſigillatim vniuerſum ſacrificium, quatenus ſeruatoris incarnationis fert imaginem & primum pſalmodias.

Interpretatio primæ Antiphonæ.

CAP. XVII.

PRima ergo eſt adhortatio ad glorificationem, incipientibus conueniens. BONVM, inquit, confiteri domino. Hymnus ad Deum & patrẽ, & de vnigenito: BONVM eſt confiteri domino, & canere nomini tuo altiſsimè, altiſsimum patrem dicens, dominum vnigenitum. Bonum laudare filium, & patrem. Et quid hæc ſibi volunt? Ad ea quæ ſunt deinceps dicenda exordium ducit. eſt enim vtriſq; communem hymnũ dicturus. Quomodo? Clamabit ea quæ ſunt filij: per quæ pater quoq; glorificatus eſt. Quænam eſt enim laudationis occaſio? Filij exinanitio & paupertas, in carne opera & paſsiones: ea enim vocat miſericordiam, & veritatẽ. Miſericordiam quidem, quòd omniũ miſerrimè affectos, cũ eius eſſemus inimici & hoſtes, propter multam ſuam benignitatem & clementiam non deſpexit: & non ſolùm noſtræ calamitatis miſertus eſt, ſed ipſorum etiam malorum fuit ſocius & particeps, interitus & mortis: & non ſolùm nos erexit à graui illo caſu, ſed regno etiam & maximis bonis dignatus eſt. Quocirca Paulus quoque, QVANDO, inquit, benignitas & humanitas apparuit ſeruatoris nr̃i Dei, vt quæ tunc primùm oſtenſa, & manifeſtata eſt quanta ſit. Et Dominus, SIC Deus dilexit mundum, inſignem dilectionem hoc verbo oſtendens. Miſericordiam ergo his de cauſis vocat ſuſceptæ carnis œconomiam. Veritatem autem, quia vult vmbræ & figuræ vetera omnia ad eã reſpiciebant. Propterea de ea loquens propheta, IVRAVIT, inquit, Dominus Dauid veritatem. Quæ ſunt enim quæ iurata ſunt? Domini per cãrnem peregrinatio, & recta vitæ inſtitutio. De fructu, inquit, ventris tui ponam ſuper ſedẽ tuam, ipſum ſeruatorem ſignificat. & vndénam hoc ſciri poteſt? Gabriel docuit in ijs in quibus arcanũ partum ſignificans, & quantus ſit qui naſciturus eſt docens, DABIT ei, inquit, Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui, & regnabit ſuper domum Iacob in ſecula, & regni eius non erit finis. Sed ipſa veritas eſt & iudicium & iuſtitia. Quonam modo? Quia ſeruator in ea eiecto peccato, & diabolo interfecto, nõ inſigni aliquo

quo

liquo robore,nec quod potentia vinceret hoc fecit, ſed iudicia & iuſtitia,ſicut dictũ eſt: IVSTITIA & iudiciũ præparatio ſedis tuæ:ſicut, & nos in iudicijs aduerſarios ſententia iudicũ vincimus. Propterea,NVNC eſt,inquit,iudiciũ mundi huius, nunc princeps mundi huius eijcitur foras. Hæc ſciens beatus Dionyſius,diuinæ bonitatis maximè infinitam dicit benignitatem,defectricis multitudinis, Dæmonum ſcilicet,potentiam aduerſus nos diſſoluere, non per potentiam,tanquam exuperantem, ſed, vt myſticè dicit traditum eloquium,in iudicio, & inſtitia. Quia ergo quod laudatur,non ſolùm eſt miſericordia & veritas, ſed etiam iuſtitia & iudicium,propterea ſubiunxit Pſalmographus: QVONIAM rectus Dominus noſter, & non eſt iniquitas in eo Bonum annunciare,inquit,mane miſericordiam tuã, & veritatem tuam per noctem. Diu & noctu,inquit oportet Deũ laudare. Hoc enim eſt illud,Mane & per noctem. Et hęc quidem prima pſalmodia.

Quid ſignificant in principijs ſacrificij quæ canuntur prophetica CAP. XVIII.

SEcunda autem pſalmodia ipſum regnum laudat, & decorem, & potentiã filij Dei,quæ ex exinanitione & paupertate ei acceſsit. Sed quis eſt hic vſus horum verborum propheticorum, & quidnam ſignificant ſeruatoris ſuſceptæ carnis œconomiæ? Principia eius præſentiæ,quando aderat quidẽ,ſed non cognoſcebatur à multis,quando in mundo erat, & mundus ipſum non cognouit,tempus quod fuit ante Ioannem. prius quàm accenſa eſſet lampas. Tunc enim ei adhuc opus erat dictis prophetis. Poſtea autem apparuit ipſe qui pręd icabatur, & non erat amplius ipſi prophetis opus,ſed præſentem ipſum oſtendit Ioannes,& ante Ioãnem ipſe pater. Propterea, OMNES,inquit,prophetæ prophetarunt vſq; ad Ioannem. Hoc ergo tẽpus,quod fuit ante Ioãnem,ſignificant prophetica quę canuntur,quando etiam pręcioſa dona,per quæ Chriſtus ſignificatur,nondum in mediũ adducuntur,ſed ſeorſum cooperta repoſita ſunt. Et hęc quidem ſic. Ipſa aũt pſalmi verba cõſideremus. DOMINVS regnauit,decorem indutus eſt. Cognitionem qua ipſum cognorunt homines, & ei ſubiecti fuerunt,regnum appellauit, quando & decorum. & pulchrũ & potenntem eum cognouerunt,vt noſſe oportebat, Hoc ęſt illud ſeruatoris, data eſt

mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra, quia cū ijs qui ſunt in cęlo, etiam ij qui ſunt in terra, verum dominū agnouerūt. Nam & ſi quis ea quę deinceps ſequuntur percurrat, eadem omnia inueniet. Regni itaq; & poteſtatis modū narrās propheta, dicit: E T E N I M firmauit orbē terræ qui nō cōmonebitur, firmamentum fidem dicens. Stare fecit eos qui errore commouebantur, & ſibi colligauit. talis eſt enim: qui errat, minimè ſtare poteſt. Dominus autem, Euntes inquit, docete omnes gentes, baptizantes ipſos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, quod eſt doctrina fidei. Sed non ſufficit hoc regnum, fides: neque perfectè ſubiectę fuerint gentes hoc modo. Propterea cum eo etiam mandatorū obſeruationē oporteret adijcere: propheta quidem, Teſtimonia, inquit, tua credibilia facta ſunt valde. Domin⁹ autem, ei quod de baptiſmo dixit, de mandatis quoque ſermonem adiecit, dicēs: D O C E N T E S eos ſeruare quęcūq; mādaui vobis. Quę enim ſeruator mandata, propheta vocat teſtimonia. & hęc vbique in ſcriptura inuenies, teſtimonia Dei leges appellante. Poſt hæc, D O M V M decet ſanctificatio domine. Sanctificationē vocans ſacrificia dona, omnem cultum qui Deo debetur, qui dicens decere domum Dei, oſtendit non eſſe vacuam domū Dei, neq; Deo deſtitutam, ſed ipſum in ſeipſa habere domus Dominum. Si enim ea Deo eſſet vacua, non decerent eam illa quæ ſoli Deo conueniunt. Hoc autem etiam Dominus ijs quæ dicta ſunt adiecit, pollicitus ſe ſemper futurum cū eccleſia. Eccleſiam autem, domū Dei viuentis vocat Paulus. Dicit enim, V T ſcias quomodo oportet in domo Dei verſari, quæ eſt eccleſia Dei viuentis. E C C E ego vobiſcū ſum. & quod ille, I N longitudinem dierū dixit, Dominus dicit, O M N I B V S diebus vſque ad cōſummationem ſeculi. Et hæc quidē pſalmodia eſt adeò exacta prophetia eorum, quæ per crucem & mortem à ſeruatore geſta ſunt.

Interpretatio tertiæ Antiphonæ. CAP. XIX.

QVæ autem ſequitur, videtur eſſe quidam occurſus, tanquam domino iam accedente & apparente: & ideo in ingreſſu euangelij & oſtentione ponitur & canitur, per quam Chriſtus ſignificatur. Quòd autem Chriſti apparitionem ante oculos animæ habens propheta, hanc cecinit pſalmodiam, maximè quidem oſtenditur ex gaudio

&

& lætitia, qua ea de cauſa ipſe plenus videtur, & alios omnes vocat ad ſocietatem: Venite exultemus domino. Non poterat enim homo gaudere, niſi dominus cum eis verſaretur, quia ſolus Chriſt[9] nobis gaudium attulit: & ſi quis antequã ille in terrã veniret, gauiſus eſt, in ijs quæ ad illum pertinent, initiatus, gauiſus eſt. Sicut Abraam exultauit, inquit, vt videret diẽ meum, & vidit, & gauiſus eſt. Et ipſe Dauid, REDDE mihi lętitiã ſalutaris tui. Quam enim habebat lętitiã in Chriſto antequam peccaret, eam per peccatum amiſſam vt reciperet Deum orauit. Quemadmodum ergo ſi dixiſſet, Venite & illuminemus, lucis præſentiam ſignificaſſet: ita cùm dixit, VENITE exultemus domino, oſtẽdimus eũ apparuiſſe qui affert lætitiam. Deinde etiam ſeruatorem hunc dominum appellat. Seruatorem autem, & ſalutem, & ſalutare Chriſtum vocat ſcriptura, & ex diuinis perſonis ſolus filius fuit noſtræ ſalutis opifex, & per ſeipſum vniuerſum effecit, quemadmodum dixit Paulus. PER ſeipſum purgationem faciens peccatorum noſtrorum. Quod etiam ipſe oſtendit exemplo boni paſtoris, qui non miſit qui ouem perditam quærerent, ſed ipſe quæſiuit, & inuenit, & ſuſtulit, & in humeris geſtauit. Propterea etiam cognomen ſortitus eſt, quod rei conueniret, appellatus Ieſus, præoccupemus faciem eius in confeſsione, faciem apparitionem eius dicens: ne expectemus eum videre cùm domi fuerit, obuiam eamus in confeſſione, ſcilicet glorificatione. ET in pſalmis iubilemus ei. Deo conuenientem ei reddamus honorem. Ipſe quidem in ſerui forma eſſe elegit, nos autem dominum ne ignoremus, & carne offendamus, ne eo abducamur, vt vilia & abiecta de excelſo, animo concipiamus, propter id quod apparet. QVIA Deus magnus Dñs, & rex magnus ſuper omnem terram, qui in hac carne tegitur. & quæ deinceps ſequuntur omnia Deo conuenientia adijcit. & ſunt eiuſmodi quidem Prophetica, & opportunè canuntur.

De oſtenſione Euangelij & de hymno Ter ſancti.

CAP. XX.

HIs autem peractis, Sacerdos ſtans ſuper altare, in altum tollit Euangelium, & oſtendit Domini oſtenſionem ſignificans, quãdo cepit multis apparere.

Per Euangelium enim Chriſtus ſignificatur, quemadmodum & Prophetici libri dicuntur Prophetæ, quemadmo-

dum diuiti ab Abraham dictum eſt: Habent Moſen & Prophetas, dicebant autem libros. Quia autem eo qui prædicitur oſtenſo, & per ſeipſum apparente, verbis Prophetarum nemo vult attendere, propterea oſtenſo Euangelio ceſſant prophetica. Canimus autem ſi quid eſt noui teſtamenti. Vel enim ſanctiſsimam Dei matrem, vel alios ſanctos laudamus vel ipſum Chriſtum cãticis celebramus, propterea quòd nobiſcum verſatus eſt, vel ob ea quæ dum nobiſcum verſaretur paſſus eſt vel fecit. Propter quæ eccleſia diẽ feſtũ ſemper celebrat. Deinde etiã ipſum vt trinitatem Deum decantamus qualem ipſum eſſe nos docuit ſeruatoris apparitio. Hic autem hymnus, ab angelis quidem dictus eſt, acceptus eſt autem ex libro Pſalmorum ſanctorum prophetarum. Collectus eſt autem à Chriſti eccleſia, & trinitati dedicatus: Hoc enim, Sanctus, quod ter canitur. eſt angelorum: illud verò, Deus & fortis & immortalis, & beati Dauid, vbi dici, Sitiit anima mea ad Deum fortem viuum. Hæc autem ſuſcepiſſe & illis coniunxiſſe, & ſupplicationem adieciſſe, dico autem illud Miſerere noſtri, eſt eccleſię eorum qui trinitatem vnum Deum & ſciunt & prædicant: partim vt oſtendatur veteris teſtamenti cum nouo conuenientia: partim autem, vt Angeli, & homines fiant vna eccleſia & chorus vnus, per Chriſti aduentum qui eſt ſupercæleſtis & terrenus. Propterea, poſtquam eſt oſtenſum & allatum Euangelium, hunc hymnum canimus, propemodum clamantes, quod is nobiſcum verſatus, nos ſtatuit cum angelis, & in illo choro poſuit. Et hęc quidem hoc modo.

De oratione in hymno. & de ſacris acclamationibus CAP. XXI.

SAcerdos autem ante hanc laudationem, Deo ſupplicat vt hymnum ſuſcipiat, & laudatoribus gratiam retribuat. Et quamnam gratiam? hymno conuenientem, vt ſanctificet ipſorum animas & corpora, data peccatorum venia, vt eum in ſanctitate colant omnibus diebus. Et cauſam adijcit: QVIA ſanctus es, & in ſanctis requieſcis. Verè enim ſancti eſt delectari ſanctis & ſanctificare. Et cùm hoc exclamauit, & glorificationem adiecit, cantandi hymni ter ſancti ſacro populo hoc veluti ſignũ proponit: & cùm ipſi, vt mos eſt, glorificationi Amẽ ſubiecerint, hymnum incipiunt. Poſt hymnum autẽ, Sacerdos iubet omnes nõ ſocorditer & negligenter ſtare, ſed ea quæ fiunt & canũtur attẽdere. πρόσχωμεν

enim,

anim,quo vocabulo vtuntur,idem eſt quod , Mentem adhibeamus. Deinde precatur pacem omnibus,& ſapientiam in memoriam reuocat , cùm qua oportet ad myſteria accedere & mentem adhibere. Quænam eſt autem ſapientia? Cogitationes myſterio conuenientes , cum quibus oportet audire & videre ea quæ fiunt & dicuntur eos qui fide pleni ſunt, qui nihil habent humani.hoc eſt enim Chriſtianorũ ſapientia , & hoc ſibi vult Sapientia , quæ in multis locis ſacrificij fidelibus acclamatũr à Sacerdote , harum ſcilicet cogitationum recordatio.Ita enim nos inuicé admonemus & in memoriam reuocamus , integram cogitationem vno verbo in auditorum animis renouantes. Quid autem hac in mentem reuocatione opus eſt? Magna eſt obliuionis tyrannis & nulla humana affectio tam frequenter & tam facilè hominem ſubuertit , vt hæc affectio . Quia autem cum conuenientibus cogitationibus neceſſe eſt ſtare & myſterij eſſe participes,& ſacrarum eius auditionum & contemplationum,niſi eis fruſtra ſumus interfuturi & tempus conſumpturi, hoc autem non eſt facilè:propterea opus eſt quidem ipſos à nobis ipſis excitari & eſſe ſobrios:opus eſt autem externa admonitione , vt noſtram mentem ab obliuione aſsiduè ſurreptam , & ad vanas curas attractam, poſsimus reciprec. Hoc etiam ſibi vult canticum quod canitur , dum preciosa dona ad altare afferuntur . O M N E M , inquit, de victu ſolicitudinem deponamus. Et hæc quidem hoc verbũ ſignificat.Hæc quoque acclamatio,Recti, habet adhortationem. Quæ eſt autem adhortatio? Vult nos eſſe certamini intentos , qui ad Deum & diuina myſteria accedimus & non ſocorditer,ſed cum ſtudio & diligentia, omniq́ue reuerentia in eis verſari, ſiue videre, ſiue dicere , ſiue audire aliquid ex ſacris oportebit:& hoc primum ſignum oſtendere huius ſtudij & reuerentiæ,corporis erectionem, vt non ſedentes , ſed recti hoc agamus.Talis eſt enim habitus&figura ſuppliciũ, talis habitus ſeruorum,qui ad nutum Dominorum omnem mentem erectam habent,vt ſtatim ad miniſterium,poſtquã iuſſum arripuerint , rectà currant:nos autem ſumus Deo de maximis ſupplices & omni ſeruitutis genere ſerui . Et horũ quidem verborum hæc eſt ratio.

Delectiones ſcripturarum , & ordine earum, & ſignificatione.

CAP. XXII.

POſt ter ſanctum hymnum, legitur liber Apoſtolicus. Deinde Euangelium, hymno prius Deo ab eccleſia cantato. Cur autem ante lectiones ſacrarũ ſcripturarum, Deum laudamus? Quod in omnibus oportet hoc facere, quibus ille nos perpetuò donat, maximè autem propter aſſecutionem magni alicuius boni, quale eſt diuinorum eloquiorum auditio. Sed in apoſtolo quidem, hymnus cum ſupplicatione. Additur enim illud. Miſerere. In Euangelio autem puram à ſupplicatione facimus hymnodiam, vt ſciamus quòd Chriſtus per Euangelium ſignificatur, quem qui inuenerint, ijs omne quod quæritur eſt in manibus. Etenim intus eſt ſponſus, & non opus eſt eis de vlla re ſupplicare, cũ omnia habeãt. Sicut nec cõſentaneum ieiunare filios ſponſi, quãdiu eſt cũ eis ſponſus, ſed eum tantũ venerari & laudare, quãdoquidẽ & angelorũ hymnus, qualẽ ipſum Prophetę docẽt, propter eandẽ rationẽ, ſolũ hymnus eſt ab omni ſupplicatione liber. Sed quid ſibi vult hîc ſacrarum literarum lectio? Si vis quidem vſum ſcire, dictum eſt. Nos enim præparãt & præpurgant ante magnam myſteriorum ſanctificationẽ. Sin autem quæris ſignificationem, Domini manifeſtationem ſignificant, qua manifeſtatus eſt paulatim poſt oſtenſionem: Primum enim oſtenditur complicatum Euangelium, quod Domini apparitionem ſignificat, per quam ipſum tacentem Pater oſtendit, quando ille nihil loquens prædicatoris voce opus habuit. Hæc autem perfectiorem manifeſtationem ſignificant, per quam publicè cum omnibus conuerſabatur, & ſeipſum docebat, non ſolum ex ijs quæ ipſe dicebat, ſed etiam ex ijs quæ docuit apoſtolos dicere, MITTENS eos ad oues quæ perierant domus Iſraël. Propterea leguntur quidem literæ Apoſtolicæ, legitur autem ipſum quoque Euangelium, Cur non ergo primùm Euangelium? quia perfectioris manifeſtationis ſigna ſunt, quæ per ipſum Dominum, quàm quę per apoſtolos dicuntur. Quia autem non repentè, & vno ſimul tempore apparuit hominibus Dominus quanto erat robore, & quanta bonitate; hoc enim eſt ſecundi eius aduentus: ſed via procedens, ab eo quod eſt minus apertum, ad id quod eſt manifeſtius proceſsit. ea de cauſa eos qui eius oſtenſionem paulatim fuiſſe factam volunt oſtendere, Apoſtolica legere ante Euangelia eſt conſentaneum. Propterea enim etiam quæ perfectam eius oſtenſionem ſignificant vltima ſeruantur, vt manifeſtum erit in ijs, quæ conſequuntur.

De Petitionibus poſt Euangelium.

CAPVT XXIII.

POſtquam autem lectum eſt Euangelium, iubet Diaconus populum orare. Orat auem intus ipſe Sacerdos per ſe, vt preces illorum à Deo ſuſcipiantur. Deinde cùm Deum magna voce glorificauit, ipſos quoque ſocios & participes glorificationis accipit. Quàmnam autem orationem ab omnibus fieri maximi conuenit poſt Euangelium, niſi pro ijs qui ſeruant Euangelium, qui imitati ſunt benignitatem & humanitatē Chriſti, qui per Euangelium ſignificatur? Et qui ſunt hi? Præſules eccleſiæ, populorū paſtores, qui remp. ordinãt. Hi enim, ſi ſeruant quod profeſsi ſunt, quę illic ſcripta ſunt pulchrè ſeruant & docent, & quod deeſt Chriſto, vt cenſet apoſtolus, adimplēt poſt illum, illius gregem illi conuenienter paſcentes. Præterea autem etiam ſacrarū domorū extructores & curatores & virtutis doctores, & ſi vlli quomodocunque communi eccleſiæ & ſacris ſunt vtiles, ad eum numerum referuntur, & communes preces aſſequi digni ſunt. Ad ſacrificiū autem iam proceſſurus, cui nefas eſt intereſſe eos, qui non ſunt myſterijs initiati; quos nos catechumenos adhuc vocamus, quòd ad auditionem vſque & quantum doctrina ſolùm licuit, Chriſtianiſmum ſuſceperunt, eos eijcit ex choro fidelium, lecta prius pro eis oratione. Oratio autem eſt, vt ipſi perficiantur, tempus baptiſmi aſſecuti. Cauſa autem orationis, eſt Dei gloria. Vt & ipſi, inquit, nobiſcum glorificent omni ex parte venerandum & magnificum nomen tuum. Quam poſtquàm etiam tanquam glorificationem inclamauit & fidelium populum glorificationis particem accepit, aliam facit orationem, in qua primùm quidem Deo agit gratias, quòd dignus omnino habitus ſit coram eo ſtare & manus ad eum tollere pro ſe & alijs, præterea orat, vt dignus ſemper habeatur hoc facere cum pura conſcientia. Cauſa autem huius quoque orationis eſt Dei gloria, QVONIAM te decet, inquit, omnis gloria: & ita poſtquàm pro more cum populo glorificauit, rurſus apud ſe orat pro ſeipſo & populū, vt ſeipſum quidem ſanctę menſę non cōdemnandum exhibeat, purum ab inquinamento carnis & ſpiritus: eos autem qui vnà precantur, fideles, vt eſſe myſteriorum participes digni habeantur, abſque reatu & cõndemnatione, & preterea cælorum regno digni habeantur. Et orationis rurſus cauſa eſt Dei gloria, in quam omnia facere iubet Paulus, dicens: OMNIA in glo-

riam Dei facite. Hic ſit, inquit, nobis ſemper ſcopus, Deum glorificare. Agricolæ laborum ſibi finem proponũt, fructuũ productionem, propter quos lubenter laborant: mercatores autem lucrum, & alij aliud. Vos autem in omnibus quę facitis, gloriã Dei quærite. Serui enim ſumus, hoc Domino debentes miniſterium, vt qui pro ipſo & ab initio conditi ſumus, & poſtea empti: propterea inuenies eccleſiam, Dei gloriæ vbique curam gerere, & hoc verbum ſuſque deque clamare, & eam per omnia laudare, & eam omnia exiſtimare, & ad eam omnia facere, orationes, preces, myſteriorum ſeu ſacramentorum celebrationes, adhortationes, quicquid ſacrum. Et hæc quidem hoc modo.

De Introductione Sacrorum donorum ad altare.

CAP. XXIIII.

SAcerdos autem, poſtquàm cum clamore Deum glorificauit, venit ad dona. & cum ea in caput valde honeſtè & reuerenter ſuſtulit, egreditur: & ſic ea ferens, ducit ad altare, de induſtria circunducens in templo propter populum, quietè & pedetẽtim. Ipſi autem canunt, & genua cum omni reuerentia & religione inflectunt, rogãtes vt eorum ſit memor in donorum oblatione. Ipſe autem procedit comitatus lampadibus & ſuffitibus, & ita ſe habens, altare ingreditur. Hæc autem fiũt quidem ad vſum. oportebat enim afferri & in altari reponi dona quæ ſunt ſacrificanda, idque cum quàm maximo fieri poteſt honore & reuerentia. Ita enim introducebantur dona Dei, quandoquidem & reges, cùm oporteret ipſos dona offerre, rem nõ alijs committebant: ſed ipſi per ſeipſos ferẽtes, ea coronati introducebãt.

Poſſunt autem hæc etiam habere ſignificationem vltimæ Chriſti oſtenſionis, per quam maximè Hebræorum inuidiã accendit, quando etiam profectus eſt via quæ ducit à patria in Hieruſalem, in quã oportebat eum ſacrificari, quando & in aſino vectus, vrbem ingreſſus eſt, à multis deductus, & cãticis celebratus. Oportet autem etiam tunc ad ſacerdotis genua procidere, & orare vt illis orationibus noſtri meminerit. Neque enim eſt alius modus ſupplicationis qui tãtum poſſit, & qui magis firmã & ſtabilem nobis ſpem præbeat, quã qui ſit per hoc venerandum ſacrificium, quod impietates & iniquitates mundi gratis purgauit. Si qui autem eorum qui Sacerdote cum donis ingrediente humi procumbunt,

tanquam

tanquam corpus & ſanguinem Chriſti, dona quæ deferũt adorant & alloquuntur, ab ingreſſu pra ſanctificatorũ donorum decepti ſunt, ignorantes differentiam huius & illius ſacrificij. Hoc enim in ipſo ingreſſu non ſacrificata habet dona, & nondum perfecta: illud autem perfecta & ſanctificata, & corpus & ſanguinem Chriſti. Et hæc quidem ſic habent.

De precibus poſt precioſorum donorum introductionem, & præceptis Sacerdotis ad populum.
CAP XXV.

SAcerdos autem dona quidem ponit ſuper menſam: Ipſe autem, vt qui iam verſetur in myſterij celebratione, & venerandam ſit hoſtiam contrectaturus, adhuc ſeipſum componit, & per preces purgat, & ad ſacrificium præparat, & non ſolùm ſeipſum, ſed circunſiſtentem etiam multidinem præparat, & diſponit ad gratiam oratione, & inter ſe inuicem dilectione, & fidei confeſsione. In his autem conſiſtit vniuerſa præparatio, quam Dominus iuſsit, dicens: ESTOTE parati. Hic enim fides & opera: fides quidem, quæ apparet per confeſsionem. opera autẽ per charitatem, quæ eſt finis omnis boni operis, & ſumma omnis virtutis. Sed hæc quidem paulò poſt. Ante hæc autem fideles qui circunſiſtunt orare iubet pro ijs pro quibus tunc orare oportet. PRO propoſitis, inquit, donis orate Dominũ. Pro eo quod eſt propoſitum Deo ſupplicemus, vt dona ſanctificentur, & ad finem perducatur, quæ fuit ab initio propoſitio. Deinde cùm alia etiam adiecit pro quibus oportet Deum orare, & tandem cùm ſeipſos, & inter ſe inuicem, & totam ſuam vitam iuſsit Deo commẽdare: deinde cùm ipſe quoque vltimam orationis partem, quam apud ſe ad Deum fecit, audientibus omnibus, vt mos eſt, alta voce clamauit, & glorificauit, & ipſos glorificationis participes accepit, poſt ea pacem omnibus inter ſe inuicem precatur, & ſuadet.

Poſtquàm enim dixit, Pax omnibus ſubiungit, Diligamus inuicem. Quoniam autem pro ſe inuicem precari, eſt præceptũ apoſtolicum, propterea populus quoque ei ipſam pacem precatur, dicens: Et cum ſpiritu tuo. Quia autem noſtram inter nos inuicem dilectionem etiam amor Dei, Dei autem dilectionem, fides in eum perfecta & viua conſequitur, propterea qui dixit dilectionem, & ſe inuicem diligere hortatus eſt, ſtatim introduxit confeſsionem fidei: Vt

in concordia, inquit, confiteamur. Et fideles clamant quem confiteri oportet, Deum, ſanctam trinitatem.

De confeſſione fidei, & de iis quæ poſt ipſam ſacerdos fidelibus ſuadet & precatur, & de iis quæ illi ipſi reſpondent.

CAP. XXVI.

DEinde Sacerdos adhuc iubet omnes dicere quæ de Deo didicerunt, & credunt, veram ſapientiam de qua dicit apoſtolus. Sapientiam autem loquimur inter perfectos, quam ſapientiam mundus non cognouit, ſcilicet mundi ſapientes, & qui ſenſibilium cognitione nihil maius nec altius norunt, neque omnino eſſe credunt. In hac ſapientia iubet omnes portas aperire, ora noſtra, aures noſtras. In hac, inquit, aperite ſapientia, eadem aſsiduè & dicentes, & audientes, & hoc non ſocorditer, ſed diligenter facite, & attendentes vobis ipſis. Ipſi autem omnem exclamant confeſsionem, fidei ſymbolum. Deinde ſacerdos, Stemus, rectè, ſtemus cum timore. In hac, inquit, confeſsione ſtemus, nec propter aptum ad perſuadendum Hæreticorum ſermonem moueamur. Stemus cum timore: quia magnum eſt periculum ijs qui dubitationem aliquam de hac fide in anima ſuſceperunt. Ita autem firmiter in fidem ſtantibus, inquit, etiam donorum noſtrorum ad Deum oblatio ſecundùm rationem fiat. Quid autem ſecundùm rationem? In pace attendamus, inquit, ſanctam oblationem in pace offerre. Recordemini enim verborum Domini: Si offeras munus tuum, & recordatus fueris quòd habet quiſpiam aliquid aduerſus te, primùm reconciliare, deinde accedens offer munus tuum. Fideles autem reſpondent: Offerimus non ſolùm cum pace, ſed etiam ipſam pacem loco muneris & alius ſacrificij. Miſericordiam offerimus ei qui dixit: Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Miſericordia autem eſt fœtus firmæ & puræ pacis. Quando enim animam nulla perturbat affectio, nihil vetat quò minus ea ſit plena miſericordia, & ſacrificio laudis. Hæc autem poſtquàm dixerunt, precatur ſacerdos quæ ſunt omnium diuiniſsima & maxima. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & dilectio Dei & patris, & communicatio ſancti Spiritus, ſit cum vobis omnibus. Et ipſi etiam eadem pro Sacerdote orantes: Et cum Spiritu tuo, ad eum reſpondent, conuenienter præcepto quod iubet pro ſe inuicem orare. Hæc autem oratio ſumpta quidem eſt ex epiſtolis B.

Pauli

Pauli. Poſtulat autem nobis à Sancta Trinitate bona, omne donũ perfectũ: & hæc ab vnaquaque ex beatis perſonis proprio quodam nomine appellat. A filio quidem gratiã: à patre verò, dilectionem: à ſancto autem ſpiritu cõmunicationem. Quia enim filius ijs qui nihil contulerant, ſed etiam adhuc debendi rei erant, ſeipſum nobis ſeruatorem præbuit: etenim cùm impij adhuc eſſemus, inquit, pro nobis mortuus eſt, eius noſtri cura, gratia eſt. Quia autem pater per paſsiones filij humano genere recõciliatus eſt, & dilexit inimicos, propterea ea quæ ille in nos fecit, appellatur dilectio, Quia autem amicis ex inimicis effectis oportebat eum qui diues eſt in miſericordia, propria bona communicare, hoc facit ſpiritus ſanctus qui venit ad Apoſtolos. Propterea illius in homines benignitas communicatio dicitur. Sed dixerit quiſpiam, hæc omnia bona, cùm aduenit Seruator, hominibus data eſſe: quid eſt ergo adhuc opus oratione pro bonis quæ iam data ſunt? Clarum eſt, quòd ne ea accepta amittamus, ſed ea perpetuò habeamus: & ideo non dixit: Dentur vobis omnibus, vt ea quæ iam data erant, ſed ſint cum vobis omnibus. Non recedat, inquit, à vobis gratia quæ data eſt. Poſtquàm autem eos eiuſmodi oratione dignatus eſt, & ſic animas erexit, cogitationes eorum à terra extollit, & dicit: Surſum corda habeamus. Quæ ſupra ſunt cogitemus, non quæ in terra. Illi autem conſentiunt, & dicunt ſe illic corda habere, vbi eſt theſaurus noſter, vbi eſt Chriſtus in dextra patris ſedens. Habemus ad Dominum.

De ſanctificatione donorum, & quæ eam præcedit, gratiarum actione.

CAP. XXVII.

QVi autem pulcherrimè & ſanctiſsimè ſic affectus eſt, quid reſtat, niſi vt ad gratias agendas conuertatur Deo, qui bona omnia ſuppeditat? maximè primũ ſacerdotem imitans, Deo & patri gratias agentem, antequã daret ſacramentum cõmunionis. Ipſe etiã ante orationem myſterij, perquàm ſancta conſecrat, hanc gratiarum actionem fundit ad Deum & patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Gratias agamus Domino. & cũ omnes conſenſerint, & dignũ & iuſtũ eſt dixerint, ipſe Deo offert gratiarũ actionẽ: & poſtquã ipſum glorificauit, & cũ Angelis laudauit, & gratias pro bonis oĩbus egit, quæ ab æterno in nos cõtulit, & poſtremò arcanis

c&nis eius, & quæ omnem ſermonem & rationem excedit, incarnationis meminit, deinde precioſa dona conſecrat, & totum ſacrificium peragitur. Et quomodo? Cùm venerandam illam cœnam narrauit, & quomodo ipſam ante paſsionem dedit ſanctis ſuis diſcipulis, & quòd accepit calicem, & quòd accepit panem, & actis gratijs ſanctificauit, & quòd dixit ea per quæ ſignificauit myſterium, & cùm ea ipſa verba dixit, deinde procidit, & orat, & ſupplicat, diuinas illas voces ipſius vnigeniti Seruatoris noſtri etiam in donis propoſitis applicans, vt ſuſcepto eius ſanctiſsimo & omnipotente Spiritu, conuertatur quidem panis in ipſum precioſum & ſanctum eius ſanguinem. Hæc quum orauit, & dixit, vniuerſum ſacrificium peractum & perfectum eſt, & dona ſunt ſanctificata, & hoſtia integra, & perfecta effecta eſt, & magna hoſtia & victima, quæ pro mundo mactata eſt, ſupra ſacram menſam ſita cernitur: panis enim non amplius figura Dominici corporis, neque donum ferens imaginem veri doni, neque ferens aliquam deſcriptionem ipſius Seruatoris paſsionum tanquam in tabula: ſed ipſum verum donum, ipſum ſanctiſsimum corpus Domini, quod omnia illa verè ſuſcepit, probra, contumelias, vibices: quod crucifixum, quod interfectum, quod ſub Pontio Pilato pulchrum teſtimonium confeſſum eſt, quod colaphis appetitum, contumelijs affectum, ſputa paſſum eſt, & fel guſtauit. Similiter & vinum, ipſe ſanguis qui exilijt occiſo corpore, hoc corpus, & ſanguis qui ex ſpiritu ſancto conſtitutus eſt, natus ex Maria virgine, qui ſepultus eſt, qui reſurrexit tertio die, qui aſcendit in cœlos, & ſedet ad dexteram patris.

Vndenam Sacramentum firmiter & ſecurè credimus.

CAP. XXVIII.

ET quenam eſt fides? Ipſe dixit: Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus. Ipſe etiam iuſsit Apoſtolis, & per illos vniuerſæ Eccleſiæ, hoc facere. Hoc enim, inquit, facite in meam recordationem. Non iuſsiſſet autem facere, niſi eſſet poteſtatem daturus, vt poſſent hoc facere. Et quænā eſt poteſtas? Spiritus ſanctus, quæ ex alto Apoſtolos armauit, ſicut à Domino ipſis dictum eſt: Sedete in ciuitate Hieruſalem, donec induamini virtute ex alto. Hoc eſt opus illius deſcenſus. Non enim ſemel deſcendit, deinde nos reliquit, ſed eſt & erit ſemper nobiſcum. Propterea enim eum miſit Ser-

ua-

uator, vt nobiſcum maneat in æternum . Et alium, inquit, aduocatum mittam vobis, vt maneat vobiſcum in æternum ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt ipſum, nec cognoſcit ipſum: vos autem cognoſcitis ipſum, quia apud vos manet, & eſt in vobis. Is per manum & linguam ſacerdotum myſterium peragit. Neque verò ſpiritum ſolum miſit ad nos Dominus, vt maneat nobiſcum: ſed ipſe etiam pollicitus eſt, ſe nobiſcum manſurum vſque ad conſummationem ſeculi: ſed paracletus quidem adeſt inuiſibiliter, quia ipſe corpus non geſtauit. Dominus autem videtur & contrectatur per veneranda & ſacra myſteria, vt qui noſtram naturam & ſuſceperit, & ferat in æternum. Hæc eſt ſacerdotij poteſtas, hic eſt ſacerdos. Etenim qui ſeipſum ſemel obtulit & ſacrificauit, à ſacerdotio non ceſſauit, ſed perpetuum hoc ſacrificij munus nobis obit, per quod etiam eſt aduocatus pro nobis ad Deum in æternum. Qua de cauſa ei dictum eſt, Tu es ſacerdos in æternum. Propterea nulla eſt fidelibus de donorum ſanctificatione dubitatio, nec de alijs myſterijs, ſi ſecundùm propoſitum & ſacerdotum preces peragantur.

Et hæc quidem hactenus.

De iis in quibus Latini nos reprehendunt, & ad reprehenſionem reſponſio & ſolutio.

CAP. XXIX.

HIC autem Latini quidam noſtra reprehendunt. Dicunt enim poſt verbum Domini, Accipite, comedite, & quæ ſequuntur, ad hoc vt ſanctificentur dona, nulla amplius opus habere ratione, vt quæ à verbo Domini perfecta ſint: propterea qui poſtquàm hæc verba dixerint, panem & vinum nominant, & tanquam nondum ſanctificatis precantur ſanctificationem, præter id quòd infidelitate laborant, inquiunt, vanam quandam rem ſuperuacaneam faciunt. Quòd autem hoc verbum quod dona perficit, beatus, inquiunt, Chryſoſtomus teſtatur, dicens, quòd quemadmodum opifex ſermo, hic ſcilicet, CRESCITE & multiplicamini, ſemel quidem à Deo dictus eſt, ſemper autem operatur: ita etiam hoc verbum ſemel à Seruatore dictũ, perpetuò operatur. Qui ergo ſuæ orationi magis confidum, quàm verbo Dñi, primùm quidem eum accuſant imbecillitatis. Deinde ſibiipſis magis videntur cõfidere: & tertiò, rem tantam, nempe ſacramentum, à re dubia videlicet hu-

humana ratione, volunt pendêre, & quod oportet firmiſſimè credere, efficiunt plenum dubitatione. Non enim neceſſe eſt eum qui orat, exaudire, etiamſi ſit virtute Paulus. Hæc autem omnia non eſt ſoluere difficilè: & primum ab ipſis verbis diui Ioannis quibus nituntur. Si enim hoc verbum id poteſt quod ſermo opifex, illud conſideremus. Dixit Deus, Creſcite & multiplicamini. Quid ergo? Poſt illũ ſermonem nullo adhuc egemus, & nullo nobis alio opus eſt ad generis incrementum? an etiam matrimonio & coniunctione, & alia cura opus eſt, & ſine his fieri non poteſt, vt genus conſtet & propagetur? Ergo ſicut illic ad liberorum procurationem matrimonium neceſſarium ducimus: & poſt matrimonium pro eo ipſo rurſus oramus, nec videmur opificem Sermonem habere deſpicatui, ſcientes ipſum quidem eſſe cauſam generationis, ſed hoc modo, per matrimonium, per nutrimentum, per alia: ita etiam hic credimus ipſum eſſe quod operatur myſterium, Domini ſcilicet verbum, ſed ſic per Sacerdotem, per eius interpellationem & orationem. Non enim per omnia ſimpliciter operatur, neque quomodocunque: ſed multa ſunt quæ requiruntur, ſine quibus non faciet quæ ſua ſunt. De morte autem Chriſti, quis neſcit eam eſſe ſolam, quæ peccatorum remiſſionẽ in mundum introduxerit? Sed illud etiam ſcimus, quòd poſt mortem illam etiam fide & pœnitentia & cõfeſſione opus eſt, & Sacerdotum oratione, nec poteſt homo ſolui à peccatis, niſi hæc præceſſerint. Quid igitur? mortémne illam deſpicimus, & eam impotentiæ condemnamus, quòd exiſtimamus non ſufficere quæ eius ſunt, niſi etiam noſtra ipſorum afferamus? Nequaquam. Neque ergo meritò accuſandi ſunt qui orant vt dona perficiantur. quãdoquidem nec orationi confidentes ſibi ipſis confidunt, ſed Deo, qui ſe daturum eſt pollicitus. Contrarium enim poſtulat orationis ratio. Hoc eſt enim quod orationis cauſa eſt ijs qui orant, quòd ſibijpſis nõ fidãt de ijs quæ petũtur: & credant ſe à Deo ſolo ea inuenturos. Et hoc clamat is qui orat, dũ ſeipſo relicto ad Deum confugit, quòd ſuam condemnauit potentiam, & propterea vniuerſum Deo permittit. Non eſt, inquit, hoc meum, neque mearum viriũ, ſed te indiget & tibi vniuerſum committo: & maximè quãdo quæ ſunt ſuper naturam & omnem vincunt rationem, oramus, vt quæ ſunt myſteriorum. tunc enim ſoli Deo confidere orantes omnino neceſſe eſt. Hæc enim neque potuiſſet homo cogitare, niſi Deus docuiſſet: nec deſiderare, niſi ille

ſua-

ſuaſiſſet: neque expectaſſet accipere, niſi qui à mendacio eſt alienus, eam ſpem dediſſet. Quare nec pro ijs quidem orare auſus eſſet aliquis, niſi ipſe certè oſtendiſſet, quòd ea vult peti & ſuppeditare ijs qui ea promptè petunt. Propterea nec dubia eſt ſic oratio, nec finem habet incertum, quum ipſe Dominus per omnia oſtenderit ſe velle dare. Propterea myſteriorum ſanctificationem orationi Sacerdotis credimus, non tanquam alicui humanæ, ſed tanquam Dei potentiæ fidentes. Non enim propter orantem hominem, ſed propter Deum exaudientem: neque quòd ille rogauit, ſed quòd veritas ſe eſſe daturam eſt pollicita. Quòd autem Chriſtus oſtendit ſe hanc ſemper velle nobis gratiam dare, ne dicere quidem opus eſt. Propterea enim in terram venit & ſacrificatus eſt & mortuus, & propterea altaria & Sacerdotes & omnis purgatio, & omnia præcepta & doctrinę & adhortationes, vt hanc nobis menſam apponat. Propterea illud etiam Paſcha ſe deſiderare dicebat, quòd hoc verum Paſcha erat diſcipulis traditurus: propterea iuſsit, Hoc facite in meam recordationem, quòd vult ſemper, à nobis hoc ſacrum fieri. Quæ ergo fuerit orantibus dubitatio de eo quod petitur, ſi accepturi ſunt? quod hi quidem orant vt accipiant: qui autem dare poteſt, dare cupit. Ita qui ſanctificationi donorum per orationem confidunt, nec Seruatoris voces deſpiciunt, nec à re dubia, humana ſcilicet oratione, myſterium dependêre oportere ſtatuunt, vt Latini nos fruſtra criminãtur, Nam etiam ſanctiſsimum vnguentum, quod eiuſdem eſſe ordinis cum diuina communione dicit Beatus, oratione peragitur, & ſanctificatur. Quòd autem operando ſacramento deſeruiat & ſanctificet, nulla eſt pijs dubitatio, & Sacerdotis & Pontificis ordinatio ſimili modo per orationẽ peragitur. Oremus enim, inquit pro ipſo, vt veniat in ipſum gratia ſanctiſsimi ſpiritus: poſt impoſitionem manus, is qui ordinat, ad clerum clamat, & in ea quæ fit Latinorum eccleſia Pontificis ordinatione, poſtquã infudit vnguentum in caput eius qui ordinatur, qui ordinat, optat locupletem ſancti ſpiritus gratiam in eum deſcendere. Peccatorũ quoq; remiſſio pœnitentibus datur per orationem Sacerdotũ, & vltimũ olei ſacramentum ſimiliter perficit Sacerdotũ oratio, quod etiam corporalis morbi medelam & peccatorum remiſsionem dat ijs quibus peragitur, vt habet Apoſtolica traditio. Infirmatur enim aliquis in vobis, inquit, accerſat Presbyteros eccleſiæ, & orent pro ipſo, vngentes eum oleo, & oratio fidei

fidei ſeruabit laborantem, & ſuſcitabit eum Dominus: & ſi peccata fecerit, remittentur ei. Qui ergo orationem in ſacramentis reprobant, ad hæc quid dicent? Si enim eſt incertum quod fit à precibus, vt ipſi dicunt, incertum quidem eſt an id ſit Sacerdos quod eſſe dicitur: incertum autem an vnguentū poſsit ſanctificare, & ita nec ſacramentum quidem conſtare poteſt ſacræ communionis, cùm neq; ſit verè Sacerdos, nec altare. Neque enim verbum domini ab idiota priuatáve perſona dictum, efficiendi ſacramenti vim ipſi habere dixerint, neq; ſine altari. Altare enim ſupra quod panis ponendus eſt, vnguento ſanctificatur, quod quidē vnguentū precibus conficitur. Præterea autem peccatorum remiſsionē quis Sacerdos nobis certò dabit, ſi de eorum oratione dubitetur? Et nihil omninò aliud reſtat, quàm vt omnem Chriſtianiſmū de medio tollant, qui eorum nouitates ſequuntur. Videtur ergo quòd illis potius, ſi ita cenſent, in dubio virtus ſita eſt, reſque in magno periculo verſatur ijs qui à paternis traditionibus & quæ in ijs eſt ſecuritate, aliena excogitant. Quòd enim orationibus Deus annuit, & dat ſpiritum ſanctū ijs qui ipſum petunt, & nihil ſit impoſsibile ijs qui cū fide ipſum rogant, ipſe dixit Deus: nec vlla ratione fieri poteſt quin hæc vera ſint. Quòd autem tale quid euenerit ijs qui quidpiam ex eloquijs narrant, nuſquam dicitur. Et oratione quidem ſacramenta peragere, tradiderunt patres, qui ab Apoſtolis & qui eis ſucceſſerunt, acceperunt, & alia ſicut dixi, & ſacram Euchariſtiam, poſt multos alios & magnus Baſilius & Ioānes Chryſoſtomus magni eccleſiæ doctores, quibus qui contradicunt, eorum nullam rationem ducere oportet eos qui pij eſſe volunt. Quod autem ſermo Domini, qui de myſterijs in forma narrationis dicitur, ſufficiat ad donorum ſanctificationem, nullus neque Apoſtolus, nec doctor dixiſſe cernitur. Sed quòd ſemel à Domino dictus, eo ipſo quòd ab illo dictus ſit, ſicut opifex ſermo, ſemper operatur, & dicit etiam beatus Ioānes. Quòd autem nunc dictus à Sacerdote, eo quòd ab ipſo dicatur, hoc poſsit, nullo ex loco ſciri poteſt, quandoquidem nec ipſe ſermo opifex operatur, quòd in vnoquoque eorum quæ fiunt, ab aliquo homine dicatur, ſed quòd ſemel à Deo dictus ſit.

Quod etiam in Latinorum Eccleſia, eodem quo apud nos modo, ſacrum celebratur myſterium.

CAP. XXX.

QVod autem os eis omnino obſtruit, eſt quod etiam Latinorum eccleſia, ad quam ſe referre videntur, poſt verbum Domini, pro donis orare non recuſat.

Ii autem ideo falluntur, quòd Latini non ſtatim poſt Domini prolatum ſermonem orant, & quòd non apertè petunt ſanctificationem & mutationem in corpus Dominicum, ſed alijs vtuntur nominibus eo ferentibus, & quæ tantundem valent. Quæ eſt autem oratio? I V B E ſurſum ferri dona hæc in manu Angeli ad ſupercœleſte tuum altare. Dicant enim quid hoc eſt, Surſum dona deferri. Vel enim, localē eis tranſlationem precantur à terra & inferioribus locis in celū, vel dignam aliquā & ab humilioribus ad altiora mutationē. Sed ſi primum quidem, quid hac nobis oratione opus eſt, vt à nobis tollantur ſancta, quę apud nos eſſe & in nobis manere & oramus & credimus: tāquam hoc ſit, eſſe Chriſtū nobiſcum vſque ad conſummationem ſeculi. Quomodo autem non credunt, ſi hoc Chriſti corpus cognóſcunt, quod & in nobis eſt, et eſt ſupercœleſte, & ſedet ad dexteram patris? quo ipſe nouit modo. Quomodo autē fuerit quod nondū eſt ſupercœleſte, et ſedet ad dexteram patris? quo ipſe nouit modo quomodo autem fuerit quòd nondū eſt ſupercœleſte ipſum corpus Chriſti, quod eſt ſupercœleſte? Quomodo autem etiam ſurſum feretur in manu Angeli, quod ſuper omnem principatum & poteſtatem & virtutem & omne nomen quod nominatur? Sin autem dignam aliquam & in melius mutationem orant, non video quomodo non ſint inſigni impietate futuri, ſi etiam ipſum eſſe Chriſti corpus cognoſcūt. & ad melius quid & ſanctius id venturum eſſe credūt. Vnde manifeſtum eſt eos omnino ſcire eà adhuc eſſe panē & vinū quæ ſanctificationem nondum ſuſceperūt, & propterea pro ipſis quidem orant, vt quæ oratione adhuc indigent. Orant autem vt ea ſurſum ferantur, vt quæ adhuc inferius ſita ſint & ad altare, vt quæ nondum ſint ſacrificata, vt illic poſita ſacrificentur. Opus autem habent manu Angeli, nempe quod ſecundæ humanæ Hierarchiæ, vt vult diuinus Dionyſius, à prima Angelorum Hierarchia auxilium feratur. Hæc oratio nihil aliud confert donis quàm mutationem in corpus & ſanguinem Domini. Non enim locus ſuper cœlos Deo ſeparatus, in quo oportet ſacrificare, altare illud exiſtimandū eſt.

Ea enim ratione non multum differemus ab ijs qui in monte Samariæ dicunt eſſe locum vbi oportet adorare, vel Hieroſolymis: ſed quoniam, vt ait beatus Paulus, VNVS Deus, vnus etiam interceſſor Dei & hominum Ieſus Chriſtus, omnia quę intercedendi vim habent, & ſanctificationem nobis præbent, ſolus eſt ipſe Seruator. Quænã ergo ſunt quæ intercedendi vim habent & ſanctificant? Sacerdos, hoſtia, altare. Etenim & altare ſanctificat, vt vult ſermo Domini. ALTARE enim, inquit, quod donum ſanctificat. Ergo quoniã ſolus ipſe eſt qui ſanctificat, ſolus fuerit ſacerdos & hoſtia & altare. Et quod Sacerdos quidẽ & hoſtia, ipſe dixit. PRO ipſis, enim inquit, ego ſanctifico meipſum. Quod autem etiam altare, ſanctiſsimus teſtatur Dionyſius, dicens in libro de vnguento: Si enim eſt diuiniſsimum noſtrum altare Ieſus, diuina diuinarum mentium conſecratio, in quo, vt vult eloquium, conſecrati & myſticè tanquam holocauſtum ſacrificati oblationem habemus, ſupermundanis oculis aſpiciamus ipſum diuiſsimum altare. Ad hoc ſupercæleſte altare orat Sacerdos dona ſurſum ferri, quod eſt ſanctificari & in ipſum ſupercæleſte Chriſti corpus mutari, non locũ mutantia, & à terra traſlata in cælum, quoniam videmus ipſa adhuc apud nos eſſe, & poſt orationem nihilo ſecius. Quoniam enim altare ſanctificat dona ei ſuperimpoſita, idem eſt orare vt dona ſanctificentur & in altari poſita eſſe. Quæ eſt autem ſanctificatio, qua altare ſanctificat dona impoſita & quo ipſe Sacerdos ſeipſum ſanctificauit? Oblata eſſe Deo dona & ſacrificata. Quoniam enim idem eſt & Sacerdos & altare, & hoſtia, idem eſt ab illo Sacerdote ſacrificatum eſſe, & in hoſtiam illam mutatum eſſe, & in illo ſupercæleſti altari poſita & edicata eſſe. Propterea ſi cum aliquod horũ triũ receperis, ores, vniuerſum oras, habes quod petis, perfeciſti ſacrificium. Veſtri quidem Sacerdotes, tanquam hoſtiam Chriſtum aſpicientes, orant vt dona in illo ponantur, verbis diuerſis & ſermonibus vnam & eandem rem orãtes. Et ideo noſtri Sacerdotes, poſtquam orauerint vt dona in diuinum corpus & ſanguinem mutentur, recordantes ſupercæleſtis altaris, non amplius orant vt dona ad ipſum ſurſum ferantur, ſed tanquam ijs iam ſurſum latis & ſuſceptis, orãt vt nobis dimittatur gratia & donũ ſancti ſpiritus. OREMVS, inquit, pro ſanctificatis donis. Vt ſanctificentur? Minimè.

Sunt enim ſanctificata, ſed vt nos ſanctificent, vt Deus qui ea ſanctificauit, nos quoque per eam ſanctificet. Clarum eſt ergo

ergo, quòd cõtemnere orationem pro donis poſt ſermonem Domini, ne Latinorum quidem omnino eſt eccleſiæ, ſed paucorum quorundam & recentiorum, qui ei quoque in alijs detrimentum afferunt, vt qui ad nihil aliud ſe tam opportunè gerunt quàm ad aliquid nouum dicendum & audiendũ. Et hæc quidem de oratione.

Quanam de cauſa Sacerdos ad donorum ſanctificationem non filium, ſed patrem inuocat.

CAP. XXXI.

SEd quanam de cauſa, non filium ad dona ſanctificanda vocat ſacerdos, cùm is ſit, & ſacerdos, & ſanctificet, ſicut dictum eſt, ſed patrem? Vt ſcias quod ſeruator habet illud, nempe ſanctificare, non vt homo, ſed vt Deus, per Diuinam potentiam, quam habet communem cum patre.

Hoc ipſum etiam volens Dominus ſignificare, quando per egit myſterium, in cælum aſpexit, & patri panem oſtendit. Ea de cauſa etiam nonnulla miracula ita videbatur facere ſub ſpecie orationis ad Deũ, vt oſtenderet non eſſe hec humanæ naturæ per quã habuit matrẽ in terra, ſed ſuæ diuinitatis per quam Deum habuit patrem. Porrò autem quando crucem erat aſcenſurus, volens ſignificare duas voluntates, diuinam ſcilicet, & humanam, ſuæ quidem diuinitatis voluntatem patri attribuit, humanitatis autem voluntatem ſuam eſſe dixit. N O N ſicut ego volo, inquit, ſed ſicut vis, & non mea voluntas, ſed tua fiat. Quòd enim ipſe etiam hanc habuit voluntatem, quam patri impleuit, ex his ipſis etiam verbis manifeſtum eſt, in quibus videtur ſeparare voluntatem ſuam à voluptate patris. Hoc enim, N O N voluntas mea ſed tua fiat, eſt eius qui aſſentitur & vult eadem. Id etiam oſtendit, quando Petrum increpauit, qui crucem eius & mortem deprecabatur: & preterea quando dixit, D E S I D E R I O deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam ego patiar. Paſcha, inquit ante paſsionem deſideraui: propemodum dicens; Deſiderio deſideraui ipſa paſsionis videre veſtibula. Et hæc quidem hactenus.

De ſacrificio ipſo, & quid eſt quod ſacrificium ſuſcipit.

CAP. XXXII.

DE ipſo autem ſacrificio operæpreciũ eſt illud quærere. Quia enim non figura ſacrificij, neque ſanguinis imago, ſed verè eſt mactatio & ſacrificium: quæramus quid eſt ſacrificatur, panis an corpus Domini, videlicet quando dona ſacrificantur, prius quam ſunt ſanctificata, an poſtea. Et ſi panis quidem eſt quod ſacrificatur, primum quidem quodnam fuerit panis ſacrificium. Deinde nõ eſt hoc nobis myſterium, videre panẽ mactatũ, ſed agnũ Dei qui ſua morte tollit peccata mundi. Sin autem ipſum dominicum corpus ſacrificatur, hoc certè ne fieri quidem poteſt. Non enim amplius occidi vel percuti poteſt, cùm iam ab interitu & corruptione alienũ & immortale effectũ ſit. Quod ſi fieri poſſet vt adhuc aliquid tale pateretur, oportet eſſe & qui crucifigerent, & omnia alia conuenire quæ illud ſacrificium effecerunt, ſiquidem non figura mactationis, ſed vera mactatio eſſe ponitur. Deinde quomodo Chriſtus ſemel eſt mortuꝰ, et ſuſcitatus, nõ ampliꝰ moritur: & ſemel paſſus eſt in conſummatione ſeculi: & ſemel dicitur oblatus, vt multorum peccata offerret? Si enim in vnaquaq; myſterij celebratione ipſe ſacrificatur, quotidie moritur. Quid ad hæc ergo dicendum eſt? Sacrificium neque antequam panis ſanctificetur, neque poſtquam eſt ſanctificatus, peragitur, ſed eo ipſo tempore quo ſanctificatur. Sic enim neceſſe eſt omnia quæ de eo creduntur conſeruari, & nihil omnino excidere. Quænam autem ea ſunt? Sacrificium hoc non eſſe imaginem & figuram ſacrificij, ſed verum ſacrificium. non eſſe panem id quod ſacrificatur, ſed ipſum Chriſti corpus, & præterea vnũ eſſe agni ſacrificium, & quod ſemel factum eſt. Et primùm videamus, an non figura, ſed re ipſa ſacrificium ſit myſterij celebratio. Quod enim eſt ouis ſacrificium quæ ab eo quod non eſt omnino occiſum, in occiſum fit mutatio, hoc etiam hic fit, Panis enim qui eſt inſacrificatus, mutatur tunc in id quod eſt ſacrificatum. Mutatur enim à pane non mactato, in ipſum corpꝰ Chriſti quod verè mactatum eſt. Vnde quemadmodum in oue mutatio, verè ſacrificium operatur: ita iã hic propter hanc mutationem id quod peragitur, verum eſt ſacrificium. mutatur enim non in figuram, ſed in rem mactationis, in ipſum corpus Chriſti quod ſacrificatum eſt. Sed ſi panis quidem manens fuiſſet ſacrificatus, panis eſſet qui mactationem ſuſcepit, & fuiſſet mactatio tunc panis ſacrificiũ. Quoniam autem vtraque mutata ſunt, & in ſacrificatum & panis: & factus eſt pro inſacrificato quidem ſacrificatus, pro

pane

pane autem corpus Chriſti: propterea mactatio illa non in pane, ſed tanquã in ſubiecto conſiderata, corpore Chriſti nõ panis, ſed agni Dei ſacrificium, & eſt, & dicitur. Clarum eſt autem quod his poſitis, nihil neceſſe eſt multas fieri oblationes corporis Domini. Quia enim fit hoc ſacrificiũ agno nõ tunc occiſo, ſed pane mutato in agnum occiſum, clarum eſt quòd fit quidem mutatio, ſed non tunc fit occiſio, & ſic id quod mutatur quidem, multa, & mutatio ſæpe: id autem in quod mutatur, nihil prohibet vnum & idem eſſe, ſicut vnum corpus, ita etiam occiſionem corporis vnam. Et hæc quidem de his.

De orationibus poſt Sacrificium, & quænam eſt oratio, propter quam hic meminit ſanctorum, & præcipuè ſanctiſsimæ.

CAPVT XXXIII.

Sacerdos autem, peracto ſacrificio, & pignus Dei benignitatis videns, agnum eius propoſitum, tanquam iam interceſſore accepto, & ſecum habens aduocatum, notas facit ſuas ad Deum petitiones: effundit preces cum bona, iam & firma ſpe: & quorum panes proponens meminit, & pro quibus preces in celebrãdi myſterij preparatione fecit, & dona obtulit, & vt ea ſuſciperetur, ſupplicauit, ea his iam ſuſceptis, vt in opus exeant orat. Quænam autem ſunt hæc? Communia, & viuis, & ijs qui exceſſerunt. Vt pro donis gratia demittatur à Deo qui illa ſuſcepit: ſeparatim autẽ defunctis quidem, animarum requiem, & regni hæreditatẽ cum ſanctis conſummatis: Viuis autem, vt ſint ſanctæ menſæ participes, & ſanctificentur, & nemo ſit eius in iudicium vel condemnationem particeps: remiſsionem peccatorum, pacem, ferilitatem, rerum neceſſariũ ſuppeditationem, & poſtremò vt regno digni apud Deum appareant. Quia autẽ oblatio ſacrificij, non ſolùm verſatur in ſupplicatione, ſed etiam gratiarum actione, quemadmodum in proœmio celebrationis myſterij, quando ſacerdos tanquam dona Deo dedicat quę offeruntur, & gratiarum actionẽ oſtendit, & ſupplicationem: ita etiam nunc ſacrificatis & perfectis donis, & per ea Deo gratias agit & offert ſupplicationẽ. & ponit quidem gratiarum agendarum cauſas, adijcit autem etiam ſupplicationis materiam. Et quęnam ſunt cauſæ agendi gratias? Sancti, ſicut prius dictum eſt. In ijs enim eccleſia inuenit

quod petebat, & quod orabat aſſecuta eſt, nempe regnũ cœlorum. Quæ eſt autem materia ſupplicationis? Qui nondum ſunt conſummati, qui opus habent oratione. Et de ſanctis quidem, PRAETEREA offerimus tibi, inquit, rationabilẽ hunc cultum, pro ijs qui in fide prius requieuerunt, auis, Patribus, Patriarchis, Apoſtolis, Prophetis, Euãgeliſtis, Martyribus, Confeſſoribus, continentibus, & quolibet ſpiritu in pace conſummato, præcipuè autem ſanctiſsima intemerata Domina noſtra Deipara, & ſemper virgine Maria. & deinceps enumerat omnem ſanctorum cœtum. Hi ſunt eccleſiæ agendarum Deo gratiarum cauſę. Pro ijs offert rationabilẽ hunc cultum, tãquam Deo gratiarum actionem, & præ ceteris omnibus pro beata Dei matre, vt quæ omnem ſanctitatẽ excedat. Propterea nihil pro eis orat ſacerdos, ſed potius eos orat, vt ab eis in orationibus adiuuetur. Quia non ad ſupplicationem, ſed ad gratiarum actionem, vt dictum eſt, facit pro ipſis donorum oblationem. Poſt hæc affert etiam ſupplicationẽ, & enumerat ea pro quibus ſupplicat & precatur omnibus ſalutem, & ſi quod bonum eſt vnicuique congruens & conueniens.

In quibus hæc etiam dicit, PRAETEREA offerimus tibi rationabilem hũc cultum, pro orbe terrarum, pro ſancta catholica & apoſtolica eccleſia pro ijs qui in veneranda reipublicæ adminiſtratione verſantur, pro fideliſsimis & Chriſti amãtiſsimis imperatoribus noſtris. Et hæc orat. Et ita quidẽ beatus Ioãnes duplicẽ ſacri huius cultus habitũ eſſe ſignificans, gratiarũ actionis & ſupplicationis ſeorſum quidẽ ponit eos pro quibus agit gratias, ſeorſum autẽ pro quibus ſupplicat. Diuinus autẽ Baſilius admiſcet ſupplicationi gratiarũ actionẽ. Et ita facit vbique in ſacri myſterij celebratione. & omnes ferè eius orationes inueneris, quę vtranq; vim habẽt. Meminit autem etiam ſanctorum, quorum & diuus Ioãnes etiam in eodem loco ſacrificij, ſed non eodem modo, Poſtquam enim orauit vt omnes digni habeantur communione ſacramentorum, non in iudicium, vel in condemnationem, ſubiungit. Sed vt inueniamus gratiam cum omnibus ſanctis qui tibi à ſeculo placuerunt, maioribus noſtris, auis, Patribus, Patriarchis, & quę ſequuntur: deinde præcipuè ſanctiſſima. Sed hæc quidem verba habent ſupplicationem: oſtendunt autem etiam gratiarum actionem, & Deum generis benefactorem prædicant, vbi meminit eorum hominum qui ab ipſo ſanctificati ſunt, & conſummati, propemodum di-

çens, Vt de nobis gratiam, quam ſanctis prius dediſti: vt nos ſanctifices, ſicut & alios prius ſanctificaſti, qui ſunt eiuſdem generis nobiſcum. Et de ijs quidem hæc ſufficiant.

De eis quæ Sacerdos pro ſe orat pro ſacris donis, & de ijs quæ iubet fideles orare.
CAP. XXXIIII.

Sacerdos autem poſtquàm omnibus ea quæ par eſt orauerit, etiam pro ſe orat vt à donis ſanctificetur. Quanam ſanctificatione? Vt accipiat remiſsionem peccatorum. Hoc enim eſt donorum principale officium. Et vndénam poteſt hoc ſciri? Ex ijs quæ Dominus dixit, apoſtolis panem oſtendens: Hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur in remiſsionē peccatorū. Et in calice ſimiliter, MEMENTO, inquit, Domine etiā meę indignitatis, & condona mihi omne delictum voluntarium & inuoluntarium. Et ne propter mea peccata prohibueris gratiam ſancti ſpiritus à donis propoſitis. Remiſsionem peccatorū dat ſanctus ſpiritus ijs qui ſunt donorū participes, Hęc, inquit, gratia in me ne prohibeatur ex donis propter mea peccata. Dupliciter enim dicitur gratia operari in præcioſis donis. Vno quidē modo, per quē ipſa ſanctificantur. Alio per quem gratia nos per ipſa ſanctificat. Primo ergo modo, in donis gratiam operari nullū poteſt humanum malum vetare. Sed quemadmodum eorum ſanctificatio, nō eſt humanę virtutis opus: ita nec fieri poteſt vt eam hominum vitium prohibeat. Secūdus autem noſtro etiam ſtudio & diligentia indiget. Nos enim gratia per dona ſanctificat, ſi nos ad ſanctificationem aptos & accommodatos ceperit. Sin autem in nos imperatos inciderit, nec vllam vtilitatem attulerit, & plurimum etiam detrimentum damnumq́; dederit hāc gratiam, ſiue eſt ſolùm remiſsio peccatorum, ſiue cum illa etiam aliud donū datur, ijs qui cum pura conſcientia ſacram hanc cœnam ſumunt, orat ſacerdos ne à donis prohibeatur, vt quę poſsit prohiberi per humanum vitium. Hanc facit orationem etiam paulò poſt cum vniuerſa communiter multitudine. poſtquàm enim omnibus concordiam precatus eſt, vt vno ore & corde Deum glorificent ſic quoque diſponit annuncians miſericordiam magni Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti. Deinde iubet eos rogare Deum, & ad eum facere illam orationem quam dixit, omnium ſanctorum implorato auxilio: hoc enim, ſcili-

cet memoriam facere omnium ſanctorum, eſt inuocare, orare. Et quid dicit? OREMVS Dominum pro donis ſanctificatis: non vt ea ſanctificationem ſuſcipiãt (propterea enim dixi ea ſanctificata, ne tu hoc putares) ſed vt ipſum nobis impertiant. hoc enim eſt, benignum & clementem Deum, qui ea ſuſcepit, gratiam nobis viciſsim remittere. OREMVS, inquit, pro donis, vt in nos operentur, ne ad hanc gratiam nõ ſit potens: ſicut quãdo cum hominibus verſabatur hoc omnipotens corpus, in nonnullis ciuitatibus non poterat ſigna facere, propter eorum incredulitatem. Cùm autem hæc ad populum ſic clamauit, deinde ipſe quoque per ſe ſubmiſſè orat, de iiſdem Deum precans, vt ſint venerabilium myſteriorum participes cum bona conſcientia, fruantur autem ſacra menſa, peccatorũ remiſsione, ſpiritus ſancti participatione, regni hereditate, & non in iudicium vel in condemationem. Deinde poſtquàm precatus eſt omnibus Dei auxilium, & cuſtodiam, iubet etiam eos orare, vt totum diem, perfectum, ſanctum, pacificum, & ſine vllo peccato tranſigãt, habentes cuſtodem angelum pacis, fidelem, propter angelum mendacij, cui nõ eſt tutum ſua credere. Oramus autem pro bono angelo, nõ vt tunc nobis detur. datus eſt enim ab initio vnicuique fidelium angelus: ſed vt operetur, & ſuo officio fungatur & cuſtodiat, & nos ad viam diuinam deducat, & non abſcedat ſuccenſens propter noſtra peccata. ad hæc remiſsionem peccatorum, & omnia quę ſunt bona & vtilia noſtris animabus, & mundo pacem, & pręterea in futurum ſecuritatem, in pace & pœnitentia tranſacto reliquo vitæ tempore, vt ſit Chriſtianis finis qui eis conuenit. deinde vt ſeipſos & inter ſe inuicem Deo commendent, & per totam eorum vitam vnitatem fidei & ſancti Spiritus communicationẽ petentes. Quid autẽ ſibi vult fidei vnitas, & S. Spiritus communicatio, & quem ob cauſam ijs indigemus, prolixè ante dictum eſt.

De oratione à Deo tradita, & inclinatione capitum, & gratiarum poſtea actione ad Deum, & glorificatione.

CAPVT XXXV.

SEd cùm ſic ipſos ædificauit, & ad bonum omni ex parte inſtituit, & cõparauit, tanquã iam perfectos, & diuina adoptione dignos. Deũ orat, vt digni habeantur orationẽ

illam

illam cum ipſo liberè facere, in qua audemus ipſum patrem vocare. Poſtquàm autem omnes illam cum eo dixerint, ipſe quum vltimam eius partem ad Dei glorificationem exclamauit, orationem concludit. Poſt hoc pacem precatur omnibus. Quum autem eorum nobilitatem ſic in mentem reuocauit, & patrem Deum vocauit, deinde etiam tanquam dominum iubet agnoſcere, & quæ ſunt ſeruorum in ipſum oſtendere, & ei capita inclinare, & eo habitu ſeruitutem cōfiteri: & inclinant non ſolùm tanquam natura Domino, & opifici & Deo, ſed etiam ſerui empti, ei qui emit precioſo ſanguine vnigeniti, pro quo etiam duplices ſeruos nos acquiſiuit, & filios ſuos fecit: etenim & ſeruitutē auxit, & maiorem reddidit, & adoptionem effecit vnus & idem ſanguis. Omnibus autem capita inclinantibus, ſacerdos apud ſe Deo gratias agens pro eorum quæ ſunt creatione, precatur ea quę ſunt vtilia omnibus, mentionem faciens apud eum, & nominis vnigeniti, & gratiæ eius & benignitatis, tanquam ſic petita accepturus, vt ipſe Seruator profeſſus eſt. Omnia enim inquit, quæcunque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Deinde adiecta glorificatione, audiente circunſtante multitudine, laudat ſanctiſsimam trinitatem, & cùm eos glorificationis participes accepit, deinde rurſus ad ſeipſum conuertitur, & ſubmiſſa voce per ſe precatur. Orans autem vocat ipſum Chriſtum victimam, ſacerdotem, panem, vt ipſe per ſe eum ſeruis communicet.

De iis quæ ſacerdos clamat ad populum ſancta eleuans, & de iis quæ illi viciſsim ad eum clamant.

CAP. XXXVI.

ET ad menſam & ipſe acceſſurus, & alios vocaturus, quoniam non abſolutè omnibus ſacramentorum communio eſt licita, ipſe quoque non omnes vocat: ſed viuifico pane accepto, & oſtenſo, eos qui dignè ſunt ipſius participes futuri, vocat. Sancta, inquit, ſanctis, propemodum dicens: Ecce panis vitæ quem videtis. Accurrite ergo, participes futuri, ſed non omnes, ſed ſi quis ſanctus. Sancta enim ſanctis ſolis permittuntur. Sanctos autem hîc non dicit virtute perfectos, ſed quicunque ad illam quidem tendunt perfectionem, ſed nondum ſunt aſſecuti. etenim eos nihil prohibet ſanctorum effectos myſteriorum participes, ſanctificari, & hanc partem eſſe ſanctam, ſicut &

vniuerſa Eccleſia ſancta eſſe dicitur. & beatus Apoſtolus ſcribens ad vniuerſum populum, Fratres ſancti, inquit, vocationis ſupercœleſtis participes. Sancti enim vocantur, propter ſanctum cuius ſunt participes, & quo corpori & ſanguini communicant. Membra enim illius corporis exiſtentes, carnes ex carnibus eius, & oſſa ex oſsibus eius, donec ei coniuncti ſumus, aptamq́; cōpagem & cōnexionem ſeruamus, viuimus, vitam & ſanctificationem per ſacramenta ab illo capite & corde trahentes. Poſtquàm autē abſciſsi fuerimus, & à ſanctiſsimi corporis integritate exciderimus, fruſtra ſacra myſteria guſtamus: nec enim tranſmittetur vita ad membra mortua & abſciſſa. Quid eſt autē quod membra abſcindit ab illo ſancto corpore? Peccata veſtra, inquit, diuidunt inter me & vos. Quid igitur? Omne peccatum facit hominē mortuum? Nequaquam, ſed id ſolùm quod eſt ad mortem: & ideo ad mortem dicitur. Eſt enim peccatum non ad mortem, vt vult beatus Ioannes, & ideo eos qui ſunt myſterijs initiati, ſi non eiuſmodi peccata peccant, quæ à Chriſto ſeparant, & mortem afferunt, nihil prohibet myſterijs communicātes, ſanctificationis eſſe participes, & propter rem & nomen, vt quæ ſint adhuc viua membra, & capiti coniuncti ſint. Et ideò cùm clamauit ſacerdos, Sancta ſanctis, fideles contrà exclamant: Vnus ſanctus, vnus Dominus Ieſus Chriſtus in gloriam Dei patris. Nemo enim ex ſe habet ſanctificationem, nec eſt humanæ virtutis opus, ſed ex illo omnes, & per illum. & quemadmodum ſi multa ſpecula ſub ſole poſueris, omnia quidē reſplendēt, & radios emittunt, & videberis multos ſoles videre, verè autem eſt vnus ſol, qui fulget in omnibus: ita etiam vnus ſanctus, nihilo ſecius. In gloriam patris. Deum nemo glorificauit ea quæ ipſi conuenit gloria. Vnde Iudæis exprobrans dicebat: Si Deus ego ſum, vbi eſt gloria mea? Sed ſolus vnigenitus dedit ei gloriam quæ debetur. Quamobrem etiam cùm eſſet in paſſione, dixit patri: Ego te glorificaui in terra. Quomodo enim glorificauit? Non alia ratione, quàm illius ſanctificatione hominibus oſtenſa, ſanctus apparens, ſicut ipſe eſt ſanctus pater. Siue enim tanquam huius ſancti patrem, Deum intellexerimus, filij ſplendor eſt gloria patris: ſiue tanquam Deum propter humanitatem, eſt omnino gloria opificis, opificij dignitas vel virtus.

Quid

Quid ſignificat aqua calida in myſteria iniecta.

CAP. XXXVII.

ITa autem conuocatis ad ſacram cœnam fidelibus, ipſe primum eſt eius particeps, & quotquot ſunt eiuſdem ordinis, & quicunq; ſunt miniſtri altaris, aqua calida prius in calicem iniecta, ad ſignificandum ſancti ſpiritus ad eccleſiam deſcenſum. Deſcendit enim tunc, vniuerſa incarnationis Dominicæ peracta œconomia: nunc autem oblato ſacrificio, & conſummatis donis, verſatur cum ijs qui dignè fuerunt eorum participes. Vniuerſa enim humanæ à Chriſto ſuſceptæ naturæ œconomia, in ſacro Euchariſtiæ myſterio, in pane, tanquam in tabula inſcripto (nam & infantem ipſum, tanquam in figura contemplamur: & ad mortem ductum, & crucifixum, & in latere punctum: deinde etiam ipſum panem, in illud ſanctiſsimum corpus, quòd hæc verè ſuſtinuit, & reſurrexit, & aſſumptum eſt, & ſedet ad dexteram patris, mutatum) oportebat etiam horum omnium finem poſt hec ſignificari, vt eſſet intergra myſterij celebratio, vniuerſo negotio, & incarnationis diſpenſationi fine affectuque adiecto. Quod eſt enim opus, & quis effectus Chriſti paſsionũ & operum & dictorũ? Si quis ea, quòd ad nos attinet, conſiderat, nihil aliud ſunt quàm ſancti ſpiritus in Eccleſiam aduentus. Oportebat ergo eum poſt illa ſignificari. Atque is quidem ſignificatur aqua calida in myſteria infuſa. Hæc enim aqua, cũ & aqua ſit, & ignis ſit particeps, ſignificat ſanctũ ſpiritum, qui etiam aqua dicitur, & tanqnam ignis apparuit in Chriſti diſcipulos dilapſus. hoc autẽ tempus illud tempus ſignificat, tunc enim deſcendit, poſtquã omnia quæ ad Chriſtũ ſpectabãt peracta erant. Nunc autem perfectis & conſummatis donis hæc aqua immittitur. Per myſteria autem ſignificatur Eccleſia, quæ eſt corpus Chriſti, & mẽbra ex parte, quæ & tunc accepit ſpiritum ſanctum, & poſtquã Chriſtus in cœlos aſſumptus eſt, etiam nunc accipit donum ſpiritus, ſuſceptis donis in altari ſupercœleſti, id nobis cõtra remittente Deo, qui illa accepit, vt antea dictum eſt, quòd idem eſt interceſſor & tunc, & nunc, & idem ſpiritus.

Quanam ratione myſteria ſignificant eccleſiam.

CAP. XXXVIII.

SIgnificatur autem Eccleſia in myſterijs, non tanquam in ſignis, ſed tanquã in corde mẽbra, & in arboris radice ramus, & ſicut dixit Dñs, tanquam in vite palmites. Non

enim

enim eſt hic ſolùm nominis communio, vel analogiæ ſimilitudo, ſed res eadem. Etenim corpus Chriſti & ſanguis, myſteria: ſed Eccleſiæ hæc ſunt cibus & verus potus: & eorum particeps effecta, non ea mutat in corpus humanum, veluti aliquem alium cibum: ſed ipſa in illa mutatur, vincentibus ijs quæ ſunt præſtantiora. Nam etiam ferrum cum igne habens conſuetudinem, fit ignis: non autem dat igni vt ſit ferrum: & quemadmodum ferrum inflammatum, non ferrũ, ſed ignem apertè videmus, ferri proprietatibus omnino ab igne deletis: ita etiam Chriſti Eccleſiam ſi quis videre potuerit, eo ipſo quòd ei vnita eſt: & eſt eius carnis particeps, nihil alius videbit quã ipſum corpus Domini. Propter hanc rationem, Vos eſtis corpus Chriſti, inquit Paulus, & membra ex parte. Non enim Chriſti in nos curam & prouidentiam, inſtructionemq́; & admonitionem, & noſtram in eũ ſubiectionem ſignificare volẽs, illum quidem caput, nos aũt membra appellauit, ſicut & nos cognatorum vel amicorum membra vocamus, hyperbole vtentes: ſed illud ipſum ſignificans quod dicebat, fideles ſcilicet iam per hunc ſanguinẽ viuentes in Chriſto vitam & verè ab illo capite dependentes, & hoc corpore indutos. Propterea non eſt à ratione alienũ hic eccleſiam per myſteria ſignificari.

De vocatione fidelium ad communionem, & quæ oſtenſis donis dicunt fideles.
CAP. XXXIX.

SAcerdos autem, poſtquàm particeps fuit ſanctificatorum, ad populum conuertitur: & oſtenſis ſanctis, vocat eos qui participare voluerint, & iubet accedere cum timore Dei & fide, neque contemnentes propter id quod apparet, neque dubitantes, quòd ſit ſupra rationem id quod creditur, ſed eorum dignitatem agnoſcentes, & quòd ſunt vitæ æternæ cauſæ ijs qui illorum ſunt participes, credentes accedere. Ipſi autem pietatem oſtendentes & fidem, & adorãt & benedicunt, & Ieſum qui in eis intelligitur, vt Deum celebrant: & vt ſit ſplendida glorificatio, ex verbis propheticis eam faciunt: Benedictus qui venit in nomine Domini. Deus Dominus, & apparuit nobis. Ego veni, inquit, in nomine patris, & non accipitis me. Si quis venerit in nomine proprio, illum accipietis. Hoc germani Domini, hoc vnigeniti, patrem laudibus efficere. Illud autem, eſt ſerui fugitiui arro-

arrogantia & defectio. Hæc quum ſciuiſſet propheta, & intellexiſſet, quidnam diſtinguit bonum paſtorem à lupo, eminus benedicit venientem in nomine Domini, Dominum patrem dicens, & eum qui apparuit eundem Deum eſſe dicit. Iiſdem ipſi quoque verbis vtentes, tanquam nunc ad eos venientem & apparentem Chriſtum benedicunt.

De Sacerdotis pro eis oratione, quam effatur ipſis poſt communionem.

CAP. XL.

DEinde ijs qui fuerunt participes myſteriorum precatur Sacerdos à Deo ſalutem & benedictionem, Et quæ eſt oratio? SERVA Deus populum tuum, & benedic hæreditati tuæ. Et hoc eſt verbum Propheticum, quemadmodum ipſe etiam propheta alibi dicit: Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam fines terræ, tanquam à patre dictum filio. Quod enim tanquā Deus habuit ab initio, eius poſtea tanquā homo hæres factus eſt. Cur ergo, cùm idem etiam nobis eſt opifex, non dicit, Benedic opera tua, quorum tu es effector, ſed hæreditatem tuā? Vt maiorem eis reuerentiam exhiberet, paupertatem quam pro nobis ſuſtinuit, ei in mentem reuocans. Pro eo, inquit, te oro, quòd ipſe ſuſtinuiſti te eſſe cum ſeruis, & mandatū accipere, & ſtare cum ijs qui accipiunt, cùm omnia habeas: & appellari hæres, cui nihil eſt acquiſitum, maximè cùm perfectioris meminiſſe noſtræ cum Chriſto neceſsitudinis, magis ipſum mouet ad miſericordiam. Eſt autem hereditas, multò creatione perfectior neceſsitudo. Multò enim amplius & melius nos poſſedit hæres effectus, quàm priùs habet cùm eſt fabricatus. Ex creatione enim, humanæ ſolummodo naturæ dominium obtinuit. Ex hæreditate autem, rationis & voluntatis Dominus conſtitutus eſt, quod eſt verè hominibus imperare. Illud enim eſt commune & ijs quæ carent ratione, & ijs quæ ſunt inanimata. Omnia enim natura Deo ſubijciuntur, vt quæ ſint eius opera. Sed quomodo per hæreditatē, rationis & volūtatis cōſtitutus eſt Dñs? Quia cùm in terram deſcendit, & crucifixus eſt, & reſurrexit, ei noſtrā rationē ſubiecimus & voluntatē. Rationē quidem, quòd eum Deū verum cognouimus, & vniuerſæ creaturæ Dominum. Voluntatem autem, quia cùm diligimus & eius dominium, & iugum eius cum gaudio humeris ſuſtulimus. Ita Deus homi-

homines perfectè accepit, ita verè poſſedit. Hanc poſſeſsionem Eſaias Propheta longè ante deſiderās.dicebat, Domine Deus noſter poſside nos. Hæc eſt poſſeſsio & hereditas, quā dicitur vnigenitus à patre accipere. Et talis quidē eſt oratio.

De gratiarum actione & glorificatione quæ ſit poſtea.

CAP. XLI.

HIc autem vniuerſum completur ſacrificium, & diuinæ Euchariſtiæ myſterium finem accipit. Nam & dona ſunt ſanctificata & ſacerdotem ſanctificarunt, & omnem qui eum circumſiſtit chorum, & per ipſos reliquum ecclesiæ cœtum perfecit & ſanctificauit. Propterea in Dei gratiarum actionem & glorificationem & ipſe Sacerdos deſinit, & qui eum circunſiſtunt fideles. Et ille quidem, Benedictus Deus, inquit, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Populus autem canit prooemium cantici acceptum ex dictis propheticis: Impleaturos noſtrum laude Domine, vt celebremus gloriam tuam. Non ſumus, inquit, ſufficientes, Domine, ne hymnum quidem & laudem tibi offerrre, pro bonis quibus nos dignatus es. Sed tu hoc quoque nobis dona. Quónam modo? Implens os noſtrum laude: & quemadmodum das orationem orantibus, vt ſciamus quænam oportet & quomodo petere: ita etiam ad laudem tuam da ori facultatem. Deinde orant, vt quam acceperunt ſanctificationem habentes permaneant & gratiam non perdant, nec donum amittant, ab eius manu adiuti, Conſerua nos in ſanctificatione. Quid agentes? Etenim ijs quoque quæ à nobis proficiſcuntur opus eſt. Toto die meditantes iuſtitiam tuam. Iuſtitiam dicentes, quæ in myſterijs conſideratur, Dei ſapientiam & benignitatem quemadmodum Paulus accepit. Non enim erubeſco, inquit, Euangelium Chriſti. Iuſtitia enim Dei in ipſo reuelatur in omnes & ſuper omnes credentes. Huius iniuſtitiæ meditatio poteſt in nobis ſanctificationem conſeruare. Nam & fidem in Deum auget & charitatem accendit, & nihil mali animā ſubire permittit. Non ergo fruſtrà antè diximus, quòd ſine cogitationibus quę conueniunt myſterijs, fieri non poteſt vt in nobis conſtet & permaneat ſanctificatio.

De iis qui dormierunt, an ſanctificentur à menſa, ſicut & ii qui viuunt.

CAP. XLII.

Hoc

HOc quoque præter ea quæ dicta ſunt, neceſſe eſt examinare, Duobus enim modis ſanctificare cernitur diuinum hoc & ſacrum myſterium. Vno quidem modo, interceſsione. oblata enim dona, eo ipſo quòd offeruntur, eos qui offerunt, ſanctificant, & eos pro quibus offerũt, & Deum eis propitium efficiunt. Alio autem modo, participatione, quia fit nobis verus cibus & potus, vt dicit Dominus. Horum modorum, primus quidem eſt communis viuis & mortuis. etenim pro vtriſque offertur ſacrificium. Secundus autem modus ſolis viuentibus permittitur. mortui enim non poſſunt amplius comedere nec bibere. Quid igitur? Propterea nec ſanctificantur hac ſanctificatione quæ prouenit ex participatione, & deteriori ſunt hac in parte conditione mortui quàm viuentes? Minimè. Nam & Chriſtus ipſis ſeipſum communicat, eo modo quo ipſe nouit. Et vt id fiat apertum, conſideremus cauſas ſanctificationis, an non etiam animæ mortuorum ſe habent, ſicut & viuentium. Quænam ſunt autem cauſæ ſanctificationis? nunquid corpus habere, pedibus ad menſam currere, manibus ſancta accipere, ore ſumere, comedere, bibere? Nequaquam: Ad multos enim qui hæc fecerunt; & ita ad myſteria acceſſerunt, nulla redijt vtilitas, & pluribus malis obnoxij receſſerunt. Sed quædam ſunt cauſæ ſanctificationis ijs qui ſanctificantur, & quæ ſunt quæ Chriſtus à nobis exigit? Animæ purgatio, in Deum dilectio, fides, deſiderium myſterij, alacritas ad participationem, feruens appetitio, ſitientes currere. Hæc ſunt quæ hanc ſanctificationem attrahunt, & cum quibus neceſſe eſt eos qui accedunt eſſe Chriſti participes, & ſine quibus fieri non poteſt. Sed hæc omnia non ſunt corporalia, ſed dependent à ſola anima. Nihil ergo prohibet etiam animas hoc poſſe mortuorum, ſicut & viuorum. Si ergo animæ quidem ad ſuſcipiendum myſterium ſunt paratæ & promptæ: is autẽ in cuius eſt poteſtate ſanctificare & perficere, vult ſemper ſanctificare, & ſeipſum ſemper impertiri deſiderat: quid eſt prohibiturum hanc participationem? Nihil omninò. Ergo dixerit quiſpiam, Si quis etiam viuorum, bona quidem quæ dicta ſuut in anima habeat, ad myſteria autem non accedat, habebit illinc nihilo ſecius ſanctificationem? Non quilibet, ſed ſi quis non poteſt corporaliter accedere, ſicut defunctorum animæ, quales fuerunt ij qui in deſertis errabant montibus de ſpeluncis & foraminibus terræ, qui altare ad ſacerdotẽ nullo modo videre poterant. Eos enim

enim Chriſtus ipſe hac ſanctificatione inuiſibiliter ſanctificabat, Vndénam poteſt hoc ſciri? Quòd vitam in ſe habebãt, non habituri niſi huius eſſent ſacramenti participes. Ipſe enim Chriſtus dixit, Niſi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitã in vobis. Et vt hoc ſignificaret, multis horum ſanctorum miſit angelos dona ferentes. Si quis autem cùm poſſet, ad menſam nõ acceſſerit, fieri non poteſt vt quæ ex eis prouenit, ſanctificationem aſſequatur: non quòd non acceſsit, ſolummodo: ſed quòd cùm poſſet, nõ acceſsit. & propterea clarum eſt, quòd bonis quæ debentur ſacramentis, vacuam habet animam. Quæ eſt enim ad menſam adeundam alacritas, & quod deſiderium in eo qui cùm facilè poteſt ad eam accedere, non vult? Quænam eſt autem fides in Deum apud eum qui nõ timet minas quæ in Domini verbis ſitæ ſunt, aduerſus eos qui hãc cœnam contemnunt. Quomodo autem amare credetur, cui cùm liceat accipere, non accipit? Propterea non eſt nouum, ſi animis à corporibus liberatis, quæ nullius huiuſmodi vitij inſimulari poſſunt, hanc menſam Chriſtus impertijt. Illud enim nouum eſt & admirabile, quòd homo qui in corruptione & interitu verſatur, ab interitu alienum corpus comedat. Quòd autem anima, quæ eſt immortalis ſubſtantia, ſit eius quod eſt immortale particeps, modo ſibi conuenien te, quid mirum? Si autem hoc nouum & admirabile, per ineffabilem humanitatem & arcanã ſapientiam, inuenit quomodo perficeret: id quod eſt probabile & conſentaneũ quomodo non facere credetur?

Quod animæ eius qui communicat, ſit principaliter ſignificatio.

CAP. XLIII.

QVoniam autem ijs etiam qui adhuc viuunt cum corpore, datur quidẽ donũ per corpus, ſed primũ peruadit in animæ ſubſtantiam, & per animam in corpus tranſmittitur. Et hoc ſignificans beatus Paulus, QVI adhæret, inquit, Domino, vnus eſt ſpiritus, vtpote quòd in anima primò & principaliter hæc vnio & coniunctio conſiſtat. Illic enim propriè Dominus. Illic etiam ſanctificatio quæ proficiſcitur ex virtutibus & humano ſtudio, & illud quod peccat. Corpori autem omnia fiunt ex anima: & quemadmodum à malis cogitationibus, quæ ex corde exeunt, inquinatur:

quinatur: ita etiam illinc eſt ei ſanctificatio, ſicut quæ à virtute, ita etiam quæ à ſacramentis . Nonnullis autem morbi etiam corporales eueniunt, quorum cauſa fuit animę improbitas. Quod volens ſignificare ſeruator, in liberanda à morbo anima, quod eſt eam liberare à peccatis, à corpore infirmitatem depulit. Si ergo nec ad ſanctificationis quidem ſuſceptionem, habet anima opus corpore, ſed illud ea potius, cur ſunt magis myſterij participes animæ quæ corpus habent, quam quæ ab eo ſunt liberæ? Quod ſacerdotem vident, & ab eo dona ſumant? Atqui illæ etiam habent æternum ſacerdotem, qui omnia ei factus eſt. qui etiam ijs qui ex viuis verè ſumunt, impertit. Non enim omnes quibus dat ſacerdos, verè ſumunt, ſed illi omnino ſoli quibus dat ipſe Chriſtus. Sacerdos enim omnibus, vt ſemel dicam, qui accedunt, Chriſtus autem dat ijs ſolum qui participes eſſe digni ſunt. Vnde clarum eſt, quod qui animas ſacramẽto perficit & ſanctificat & viuos & mortuos, ſolus eſt ipſe ſeruator. Ex dictis vtiq; omnibus fit illud manifeſtum, quòd quæcũq; ad ſacri myſterij celebrationem pertinent, ſunt communia & viuis & mortuis. Cauſæ enim ſanctificationis, cũ ad animam pertineant, etiam vtriſq; inſunt, & id quod primo ac principaliter & propriè ſanctificationem ſuſcipit ; idem & ſacerdos qui ſanctificat, idem quod ſolum adeſt ijs qui viuunt in corpore, non eſt in ijs qui è viuis exceſſerunt : vt etiam qui myſterijs indigni ſunt, videantur ſanctificari, quoniam dona ore ſumũt. Illic enim nec accedere quidem poteſt quiſpiam, ſi ſit imparatus, ſed ſolis ijs qui digni ſunt datur participatio. hoc autem non tribuit viuis ſanctificationem, ſed contra, habet vltimum ſupplicium, & propterea multum abeſt vt viuorũ genus ſit eis hac in re ſuperius. Præterea autem etiam propter illam rationem clarum eſt, quod non ſolum licet, & quod nihil vetat, ſed etiam quod illas animas neceſſario cõſequitur ſanctorum donorum participatio. Si enim eſſet aliquid aliud, quod i[illegible] nis & delectationem & quietem præberet, eſſet illud [illegible]mium ijs quę purę ſunt & mundę, & non eis hac menſa neceſſario opus eſſet: nunc autem id quod omnem voluptatem & beatitudinem ijs qui illic ſunt efficit, ſiue dicas paradiſum, ſiue ſinus Abrahæ, ſiue ab omni dolore & triſtitia pura & lucida & viridia & refrigerãtia loca, ſiue ipſum regnum, nihil eſt aliud quàm hic calix & hic panis. Hæc enim ſunt interceſſor, qui pro nobis in ſancta fuit præcurſor, qui ſolus ducit ad patrem, qui ſolus ſol anima-

ſum,qui nunc quidem apparet & participatur,& ipſe voluit vinctis carnis: tunc autem videbitur & participabitur ſine velis, quando videbimus ipſum ſicut eſt, quando ad cadauer conuocabit aquilas, quando ſuccingetur, & eos faciet diſcumbere, & accedens miniſtrabit ipſis, quando fulgebit in nubibus,& per eum iuſti reſplendebunt vt Sol,vt ei coniuncti,vt nouit menſa coniungere, quietem aſſequantur, vel aliquid boni illic percipiant vel paruum vel magnum, abſq; eo fieri omnino non poteſt.

De Chriſti interceſsione.

CAP. XLIIII.

EST enim interceſſor,per quem omnia aſſecuti ſumus bona, quæ à Deo nobis data ſunt, vel potius ſemper dantur. Non enim poſtquàm ſemel fuit interceſſor,& omnia nobis tradidit pro quibus interceſſerat;receſsit,ſed ſemper intercedit, non verbis quibuſdam & precibus, ſicut ſolent legati,ſed re ipſa . Quænam autem ea res eſt? Sibi coniungere & proprias per ſe gratias impertiri,pro vniuſcuiuſque dignitate & modo purgationis: & quemadmodum lux quæ per ſe viſum præbet videtibus,quibus defecerit,ijs quoque viſus defuerit:ita etiam cum Chriſto conſuetudinem eſſe perpetuam animis neceſſe eſt, ſi ſint omnino victuræ & quieturæ . Neque enim ſine luce poteſt videre oculus:neque fieri poteſt vt ſine Chriſto vera vita & pax inſit inanimis,quoniã eſt qui ſolus Deo reconcilat, qui eam pacẽ facit, ſine qua nulla ſpes eſt,vt qui Dei ſunt inimici, ſint eius bonorũ participes. Siue ergo ab initio quis Chriſto cõiunctus non eſt, ſiue coniunctus non manſit, eſt inimicus,& à diuinis bonis alienus. Quid eſt enim quod humanæ naturę Deũ reconciliauit? Omnino quòd hominem vidit filium ſuum dilectum. Ita etiam vnicuique homini reconciliatur, ſi quis gerat formam vnigeniti,& illius fert corpus, & apparet vnus cum eo ſpiritus . Sine his autem, vnuſquiſque ipſe per ſe,eſt homo vetus,qui Deo eſt inuiſus,qui cum eo nihil habet cõmune . Si ergo credendum eſt animis requiem procedere ex oratione Sacerdotum & oblatione ſacrorum donorum,antea credendum eſt hoc quoque eo modo fieri, quo ſolo fieri poteſt vt homo quieſcat. Quis ſit autem modus,dictum eſt: eo ſcilicet quòd Deo ſunt reconciliati & non ſunt inimici. Hoc autem quomodo? Quod ſunt cõtemperati,& vnus facti

ctí ſunt ſpiritus cum dilecto, in quo ſolo pater complacuit. Sed hoc eſt ſacræ menſæ opus, quod commune oſtenſum eſt per ea quæ dicta ſunt viuis ſimiliter & mortuis.

Quod ijs qui dormierunt perfectior ſit ſanctificatio
CAP. XLV.

NVdæ autem corporibus animæ plus habent commodi ad ſanctificationem, quàm eæ quæ viuunt in corporibus. Purgantur enim & peccatorum remiſsionem accipiunt per orationes Sacerdotis, & donorum interceſsionem, nihilominus quàm eorum qui viuunt.

Sed non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adijciunt, vt faciunt vt plurimum viuentium animę, ſed tãtum modo vel nulli ſunt rationi reddendæ obnoxiæ: vel ſemper vtique de criminibus detrahunt: & ita ad Seruatoris participationem promptius & melius ſe habent pluribus in corpore viuentibus, atque adeò etiam ſeipſis ſi eſſent cum corpore. Quinetiam hoc ipſum ſolũ, quod ſcilicet ſunt nudę corpore, efficit vt ſint multo aptiores ad participationem myſteriorũ, quàm fieri poſſet ſi eſſent tectæ corpore. Cũ enim ſint illic multę & diuerſæ mãſiones, vt omnis virtutis modus honoretur & nihil ſit non remuneratum apud iuſtũ & clementẽ iudicem: quemadmodũ qui ſunt maximis digni præmijs & perfecti, perfectæque beatitudinis hæredes, Paulus, & ſi quis eſt eiuſmodi, ea purius fruuntur diſſoluti, quàm cum in hac vita aderant: ita qui mediocres in hac quiete collocati, eos conſentaneum eſt melius ſe habere cùm hinc receſſerint, quàm dum viuunt cum corpore. Oſtenſum eſt autem quòd omnis quies animarum & omne præmium virtutis, ſiue paruum, ſiue magnum, non eſt aliud quàm hic panis et hic calix quæ ab vtriſque, viuis inquam & mortuis, conuenienter participantur. Propterea enim Chriſtusquoque ſanctorum in futuro fruitionem, cœnam vocauit, vt oſtenderet nihil illic eſſe preterquam mẽſam. ita etiam pro defunctis, ſicut & pro viuis, eſt diuinum Euchariſtiæ ſacrificium & cùm dupliciter vt dictum eſt ſanctificentur, ipſi quoque duobus modis ſanctificantur: & neutro modo ſunt ij qui migrarunt, deteriori cõditione ijs qui viuunt, ſed aliquo modo etiam meliori.

Quomodo eadem ſemper dona à Deo ſuſcipi poſſunt
CAP. LXVI.

ILlud autem deinceps conſideremus . Quod enim ex ſacro myſterio omnes ſacrificantur fideles, clarum eſt ex ijs quę dicta ſunt . An autem etiam ſemper, operæpretium eſt quærere . Quoniam enim donorum eſt oblatio ſacrificium, dona autem non ſemper à Deo ſuſcipiuntur, ſed ſunt nonnulla, quæ propter eorum qui offerunt improbitatem, & odio habētur, & repudiātur: & multæ ſunt huius rei & apud veteres, & apud eos qui viuunt in gratia, probationes: quæramus nunquid hæc quod dona nonunquam fruſtra ſanctificantur, non ſanctificata, vt quæ nōn ſint accepta, vt ſacrum profitetur myſterium, vt quæ non ſemper à viris bonis, ſed nonnunquā etiam à malis offerantur. Quod enim Deus etiam hæc dona aduerſatur, quando fuerit ſceleratus is qui offert, clarum eſt ex eo quod facit Eccleſia. Quando enim nouit qui mortalia peccānt, non ſinit eos hæc dona offerre, & ſi auſi fuerint, non ſuſcipit, ſed eum à donis repellit. Sed quoniam omnes tales recte nouit Eccleſia, ſed plures latent, & eorum dona ſacra menſa ſuſcipit: quid de illis donis oportet ſtatuere, an Deo non eſſe accepta, & omni eſſe ſanctificatione deſtituta? & ſi hoc datū fuerit, incertum quando ſancta, cùm de moribus eorum qui offerunt, vel vt plurimū dubitetur, vel ij omnino ignorentur: & ita hæſitantes, & ſine fide ad ſacramenta accedentes neceſſe eſt fideles nihil ab eis iuuari . Quid ad hæc ergo dicendum eſt? Quòd cum ſit duplex donorum oblatio, prima quidem eius qui ea domo defert in manus Sacerdotum : ſecunda autem , eccleſiæ ad Deum: prima quidem oblatio, quando eſt improbus qui offert, eſt inanis & nihil cōfert offerenti, quoniam ipſe eſt malus . Non enim ea quæ offeruntur, ipſa per ſe ſunt Deo exeeranda. OMNIS enim Deo creatura bona eſt. Secūda autem quæ fit à bonis viris, & pro Dei gloria & ſanctorum, & totius orbis ſalute, & omni, vt ſemel dicam, iuſta petitione, nihil vetat quo minus ſit accepta. Nulla enim donis inquinatio allata eſt à manibus eius qui ab initio obtulit, ſed pura manentia, etiam ſanctis oblata & ſanctificantur, & ſanctificant eos qui accedunt . In nullo enim rationis expertium animantium, vel in animatorū, poteſt inſidere aliqua peccati macula. Peccatum enim eſt morbus voluntatis, & ſolum eſt eorum quæ ſunt ratione prædita, peccato inquinari. Cur ergo, ſi ſemper pura ſunt dona quæ à malis offeruntur, ea lex Eccleſiæ non ſuſcipit? Vt eos qui offerūt admoneat vt cognoſcant maximam Dei iram, quam ipſe oſtendit, qui etiā creaturas

turas ſuas quibus non habet quod quicquam corporis obijciat, propter ipſos auerſatur & habet odio, & cùm hæc intellexerint, timeant, & vitam corrigant: ipſa autem dona nullius vitij condemnat. Propterea nihil prohibet quo minus ea ſint accepta & ſanctificentur, cùm ſecundam oblationem faciant boni viri. Sed dixerit quiſpiam: Atqui non omnes qui offerunt ſunt viri boni, ſed nonnulli etiam laborant extremo vitij morbo. Vnde ad eãdem dubitationem noſtra redijt oratio. Quando enim vtroſque oblatores Deo eſſe inuiſos contigerit (contingit enim) vndénam donis accedet, vt Deo grata ſint & accepta, & ſancta & ſanctificãtia? Nuſquã, ſed tunc quidem verè accepta non ſunt. Sunt autem dubia, eò quod de moribus eorum qui offerũt & ſacrificãt dubitatur. NEMO enim, inquit, certò nouit quę ſunt hominis, niſi ſpiritus qui eſt in ipſo: & ita multa eſt circa ſacrum myſterium infidelitas & dubitatio, certitudo autem nuſquam, & ſanctorum participatio nihil proderit fidelibus, qui ſine fide participãt. Hęc dixerit & dubitauerit, ſi quis putat ipſum Sacerdotem eſſe Dominum horum donorũ oblationis. ſed nõ eſt. Sed quod eorum quidem oblationem propriè efficit, eſt gratia ſanctificans. Hoc enim eſt oblatum eſſe, eſſe ſanctificatum. Qui autẽ quotidie ſacrificat, eſt illius miniſter. Nihil enim domo affert, neque aliquid audet facere vel dicere ex ſuo iudicio vel ratione: ſed illa ſolùm quæ illinc accepit, ſiue res eſt, ſiue ſermo, ſiue factũ, eo quo iuſſus eſt modo offerẽs, Deo reddit: & ita dona quæ prout ei placet, Deo ſemper offerunt, neceſſe eſt ſemper ei eſſe accepta. Quid tum enim, ſi is qui offert, in ijs quæ ad ſe pertinent malus eſt? Illius enim improbitas donis nihil adijcit, neque reddit oblationem deteriorem, ſicut nec medicamentum ſalutare eſſe prohibetur, quòd ſimplex & idiota, & qui artem nihil callet, hoc compoſuit, ſi modo iubente medico, & eam compoſitionem tradente, id compoſuit. Fuerit enim nõ propter eius qui inſeruijt imperitiam, vanum, ſed propter artem eius qui tradidit, ſalutare. A miniſtri enim inſcitia nihil accepit, ab arte autem medici omnem ſuſcepit compoſitionem. Ita hìc etiam gratia vniuerſorum efficit. Sacerdos autem ſolum eſt miniſter, nec ipſum quidem miniſterium domo prolatum habens. Nam id etiam habet à gratia. Hoc eſt enim ſacerdotium, poteſtas quædam miniſtratrix ſacrorum. Sed quod fideles quidem ſanctificant omnia dona & ſemper, vt quæ Deo ſemper accepta ſint, clarum eſt ex ijs quæ dicta ſunt.

Quatenus ſunt accepta.

CAP. XLVII.

SEquitur vt etiam conſideremus quatenus ſunt accepta. Quid enim hoc ſibi vult, Eſſe donum acceptum, etiam apud homines? Quidnam facientes, dicuntur ea dona ſuſcipere? An quòd manibus ſumimus & ea in ſinum ponimus? Nequaquam. Multa enim ſunt quæ nec qui accipiunt ferre, nec ſuſcipere poſſunt, quemadmodum ſi ſit ager quod datur, vel domus, vel quid tale. Sed quidnam fuerit Accipere, in omnibus donis? In proprijs ſtatuere, propria & domeſtica efficere & ea ratione ea accepta eſſe dicuntur. Deus autē hæc dona ita propria & familiaria efficit, vt ea faciat eſſe corpus & ſanguinem vnigeniti. Sic ergo huic familiaritati nihil poteſt ſimile excogitari: nec quatenus ſunt accepta poteſt modus inueniri. Prætererea autem, etiā ex remuneratione facilè ſciri poteſt quàm acceptū fuerit ei qui accepit, id quod datū eſt. Quę eſt ergo hîc remuneratio? Ipſum rurſus Chriſti corpus & ſanguis. Accipiens enim à nobis panem & vinum Deus ipſum reddit filium. Et vndénam, inquit ſciemus quòd hæc dona nobiſ pro ijs quæ offeruntur à Deo dātur? Ex ijs quæ is qui illis tectus eſt, dicit nobis dicens, Accipite. Ita enim oſtēditur donū. Hac voce & qui donat & qui accipit, & quod donatur, ſignificatur. Poteſt etiam aliàs aliquid accipi, tanquam depoſitum, quo non fas eſt vti eos qui acceperunt. Tu autem ne hoc exiſtimes, ſed ſcias eſſe tuum, quo te etiam vti iuſsit, dicens, COMEDITE. Ita ſunt dona Deo accepta & tam inſigniter, propterea ſemper ſanctificāt omnes Chriſtianorum animas, & viuorum & mortuorum, quę ſunt adhuc imperfectæ & egent ſanctificatione. Sācti enim perfecti ac conſummati, ſtantes cum Angelis, in cæleſtem hierarchiam iam adoptati, non egens amplius hierarchia terreſtri.

Quænam ratio, propter quam etiam ſanctos his donis veneramus & colimus.

CAP. XLVIII.

HVic autem conſequens eſt illud quærere: Si enim hæc ſancta Deo quidem donantur, eos autem ſanctificant qui ſanctificatione indigent: quamnam ob cauſam etiam iam ſanctificatos & omni ex parte perfectos, hac donorum oblatione coli credimus, & quando eos aliquid

quid orantes, in auxilium vocauerimus, horum donorum miniſterium pollicemur, tanquam vel ipſis ea donaturi, vel pro ipſis, vt fiant meliores? Quod quidem eſt etiam alius modus donorum oblationis quàm prius dixi, per quem hæc dona fiunt etiam ſanctorum, quando Deo tanquam pro gratiarum actione offeruntur, quòd eis perfectionem & cõſummationẽ dederit. Sunt enim Dei dona, vt quæ ei donantur. Sunt & fidelium, vtpote ijs qui auxilio indigent, vt auxilia: ſunt etiam ſanctorum, quòd eorum gratia Deo donãtur. Quod enim mea gratia datum eſt, ego accipio, quicunq; is ſit qui accipit. Non enim omnia quæ nobis vndecunque donantur, noſtris manibus accipimus, ſed etiam amicorum & familiarium, &, vt ſemel dicam, omni, quibus donator donat, vt nobis rem gratam faciat. Proptereà etiam Dominus, pauperibus accipientibus, quia qui eis ſuppeditant, eius gratia hoc faciunt, ipſe ſe dicit accipere. Ita etiam ſancti hæc dona accipiunt, quòd eorum gratia Deo donantur. Quemadmodũ enim propter Chriſti dilectionem illud fit, ita hoc etiam propter dilectionem ſanctorum. Quia enim valde eos diligimus, eadem bona noſtra eſſe ducimus, & eis de felicitate gratulamur, tanquam ipſi bonorum participes. Ita etiã gaudentes donis ipſis à Domino datis, gratias agamus ei qui dedit, & pro gratiarum actione dona offerimus. Non propter hoc autem ſolùm ij dona accipiunt, quòd propter eorum dilectionem fit donorum oblatio, ſed quòd hoc etiam eſt eis iucundiſsimum & longè gratiſsimum, dico aũt quòd Deus per ipſos gratias accipit, & glorificatur. Quemadmodum enim eſt maximũ peccatũ malorũ hominũ, quòd blaſphematur nomen Dei per ipſos, ita ſanctis eſt magnum beneficium, & magno ſtudio appetendũ, quòd per ipſos Deus glorificatur. Hoc & cum corpore viuẽtibus erat perpetuum certamen, poſtquàm in cœlum migrarunt, continuum eſt opus, & voluptas, & illius beatitudinis caput. Si enim quãdo bona eis in ſpe ſolùm erant, Deo gratias perpetuò agebant, & omnia ad eius gloriam faciebant, cuiuſmodi oportet eos in talibus exiſtimare, quando multò maior quidẽ eſt ei gratitudo & beneficij recordatio, cùm omni iam virtute perfecti ſint, bona autem non ſperant amplius, ſed ipſa experientia diſcunt Domini benignitatem, quando vident quales ex qualibus facti ſunt, pro terrenis ſoles, pro ſeruis contemptis honorati filij, & regni cœleſtis hæredes pro reis, potẽtes vel alios è reis eximere, per eam quam habent apud Iudicem di

cendi libertatem. Propterea nulla eſt, inquam, eis Deũ laudandi ſatietas. Vnde nec exiſtimant ſeipſos ſolos ſufficere ad agendas gratias. Vnde volunt etiam omnes angelos & homines ad eius laudem celebrandum habere adiutores. Vt eorum debitum, gratiarũ ſcilicet Deo actio, eò propius pro dignitate ſoluatur, multiplicata per laudatorũ additamentum. Et hoc teſtantur ſancti Azariæ filij, qui cùm ignem vicißet, & eam tunc gratiam à Deo accepiſſent, quandoquidem oportebat ipſos propter hanc admirabilem & inopinatam ſalutem Deo gratias agere, qui eos ſeruauerat, & eum laudare, non ſatis habuerunt, ſi ipſi ſoli laudarent, nec ſuũ auxilium ſufficere exiſtimarunt, ſed etiam angelos conuocarunt, & omnia hominum genera, & cælum ipſum, & ſolem, & aſtra, & terram, & montes, & omnia rationis & animæ expertia, & omnem, vt ſemel dicã, creaturam. Tantũ eſt Deum laudandi apud ſanctos deſiderium, etiam adhuc cum corpore viuentes, & multò magis poſtquàm à corpore diſceſſerint. Vnde ſi quis eorum recordatus, eorumq́ue honoris, beatitudinis & gloriæ, Deum qui eos coronauit, laudauerit, tribuit eis gratiam omnium gratiarũ præſtantiſsimam, & maximè quando non ſolis vocibus laudem celebrat, ſed etiam donorum pro gratijs agendis oblatione, & donorum Deo adeò acceptorum & precioſorum ſupremo honore. Tunc enim, quemadmodũ ipſe Seruator propitius ipſa ſuſcipiens, & ſuper omnem cultum legalem, ſuum corpus & ſanguinem retribuit: ita etiam ipſi eis gaudentes, vt nullo angelorũ, quibus ipſos colere videmur, totos ſeipſos nobis præbent ad ferendum auxilium in omni re quæ nobis conducit. Dominũ enim ſuum omni ex parte imitantur.

Aduerſus eos qui dicunt, ſanctorum, quæ fit in ſacro myſterio, memoriam eſſe ſacerdotis pro eis ad Deum ſupplicationem.

CAPVT XLIX.

SEd hîc nonnulli decepti ſunt, non gratiarum actionem, ſed pro ſanctis ad Deum ſupplicationem, eorum memoriam eſſe putantes, neſcio vndenam accepta hac cogitandi occaſione. Neque enim ex ipſis rebus eſt hæc credere conſentaneum, nec ex ipſis verbis ſacrificij. Et quòd rerum quidem veriſimilitudo multum abeſt vt hæc concedat, hinc apertum eſt. Si enim pro ſanctis orat Eccleſia, illa

omninò orauerit, quæ ſemper orare conſueuit. Quænam autem ſunt quæ orantur ijs qui dormierunt? Remiſsio peccatorum, regni hæreditas. Qui es in ſinu Abrahæ cum conſummatis ſanctis. Hæc ſunt oratio Eccleſiæ. Præter hæc nihil eam orantem inueneris ijs qui emigrarunt. In his definita eſt noſtra ad Deum ſupplicatio. Non enim quicquid deſiderauerit quiſpiam, id etiam fas eſt orare. Sed hic quoq; lex eſt & terminus quem non licet tranſgredi. Quid enim orabimus, vt oportet, neſcimus, inquit, ſed ipſe ſpiritus interpellat pro nobis: hoc eſt, quæ orare oportet nos docet. ita enim Eccleſiæ doctores acceperunt. Conſidera ergo, ſi præter ea quæ dicta ſunt, in omnibus ſacrorum myſteriorum celebrationibus inueniri poſsit orans Eccleſia, & non inuenies. Ergo orabunt quidem ijs qui rei non ſunt, remiſsionẽ peccatorum, tanquam adhuc reis & obligatis. Orabunt autem ſanctis, tanquam non ſanctificatis, cum ſanctis requiem. Orabunt perfectis conſummationẽ, tanquã nondum conſummatis. & ſic neceſſe eſt eos alterutrum peccare. Vel enim cõſitentes beatitudinem & perfectionem ſanctorum, lubentes volunt apud Deum nugari, & inanem pro eis orationem cõtexere, quod eſt virorum diuina ludibrio habẽtium, potiùs quàm ſacerdotum. vel feriò facientes orationes, tanquã exiſtimantes ſe ſanctos per eas iuuare, eorum gloriam inficiantur, quod eſt blaſphemare non ipſos tantum, ſed etiã Deum ipſum, vt qui promiſſa non ſeruauerit quæ promiſit, ſe eos glorificaturum, & regnum imperiturum: vel potius vtrunque eſt manifeſta blaſphemia: hoc quidem tanquam omnino negantium ſanctorum beatitudinem: illud autem, tanquam facientium ea quæ faciunt qui negant. Quos enim beatos eſſe credunt, vt qui in filiorum ordinem relati ſunt, & ipſius regni heredes, eos nullo eſſe munere affectos & inhonoratos & reos, eo ipſo quòd pro eis talia precantur, teſtãtur. Ita ergo harum rerum gratia abſurdũq; eſſe videtur, ſi quis exiſtimet Eccleſiæ pro ſanctis ad Deum oblationem eſſe ſupplicatoriam. Videamus autem etiam ipſa verba.

PRAETEREA offerimus tibi rationabilem hunc cultum pro iis qui in fide requieuerunt, maioribus patribus, patriarchis, prophetis, apoſtolis, prædicatoribus, euangeliſtis, martyribus, confeſſoribus, continentibus, & omni ſpiritu in fide conſummato, præcipuè ſanctiſsima, intemerata glorioſa Domina noſtra, Deipara & ſemper virgine MARIA, Sancto Propheta præcurſore & Baptiſta Ioanne,

Sanctis & benedictis Apoſtolis: & omnibus Sanctis: quorum precibus reſpice nos Deus, & memento omnium qui dormierunt in ſpe reſurrectionis & vitæ æternæ, & fac illos quieſcere vbi reſpicit lumen vultus tui. Hæc ſunt verba in quibus nulla continetur pro ſanctis ad Deum ſupplicatio, nec eis ſacerdos quicquam conſuetum precatur. Sed aliorum quidem fidelium qui dormierunt, faciens memoriam ſtatim adijcit pro eis orationem: Fac eos, inquit, requieſcere, vbi reſpicit lumen vultus tui. In ſanctis autem totum eſt contrarium. Non enim pro eis facit interceſsionem, ſed ipſos potius interceſſores ſtatuit. Quum enim dixiſſet, & ſanctos annumeraſſet, adijcit. Quorum interceſsionibus viſita nos Deus. Quod autem maximè oſtendit non orationem aliquam & ſupplicationem, ſed pro ſanctis gratiarum actionem eſſe hæc verba, eſt, quòd etiam Dei mater in eo catalogo ponitur. Neq; enim poneretur, ſi is chorus aliqua interceſsione egeret, vt quæ eſt vltra omnem interceſsionem, non ſolùm humanæ hierarchiæ, ſed etiã angelorũ, quum ſit ipſis etiam ſanctiſsimis mẽtibus incomparabiliter ſanctior. Atqui Chriſtus, eſt, inquit, qui hoc peragit ſacrificiũ. Quid ergo mirum, ſi etiam pro ſanctis & matre interceſſerit? Sed hoc nullam habet rationem. Non eſt enim hic modus interceſsionis Chriſti. Fuit enim interceſſor Dei & hominũ, ſed non verbis quibuſdam & precibus, ſed ſeipſo. nempe quòd cùm Deus & homo eſſet, Deum hominibus coniuxit communem terminum, ſeipſum vtriſque naturis inijciens. Exiſtimare autem ipſum, per preces quæ fiunt in ſacrificio, ſemper intercedere, eſt omni blaſphemia & abſurditate plenum. Etiſi enim ipſe eſt qui peragit ſacrificium, non tamen omnia quæ illic dicuntur & fiunt, ei attribuemus. Myſterij enim opus & finem, ſanctificari ſcilicet, & ſanctificari fideles, ipſe eſt ſolus qui peragit. De his autem preces ſunt orationes, & ſupplicationes ſacerdotis. Illa enim ſunt Domini: hæc verò ſerui. & hic quidem precatur: ille verò preces perficit. & Seruator quidẽ donat: ſacerdos verò pro ijs quæ data ſunt, agit gratias, & ſacerdos quidẽ offert: Dominus verò dona accipit. Offert enim etiã Dñs, ſed ſeipſum patri, & dona hæc quãdo ipſa facta fuerint, quando in eius corpus & ſanguinem conuerſa & mutata. Quia enim ſeipſum offert, ideo dicitur idẽ eſſe & qui offert, & qui offertur & ſuſcipit. Offerens quidem & ſuſcipiens vt Deus, oblatus autem vt homo: Panem autem & vinum, dum adhuc dona ſunt, offert quidem ſacerdos,

dos, ſuſcipit autem Dominus, & quid agens dona ſuſcipit? Ea ſanctificans, in ſuum corpus & ſanguinem mutãs. Hoc enim eſt ſuſcipere proprium, & familiare efficere, vt dictum eſt. Hic eſt modus quo Chriſtus hoc ſacrificium celebrat. Hæc ſunt quæ ei ſacerdotium cõſtituunt. Si autem prę ter ea quæ dicta ſunt, etiam orationes quæ fiunt in myſterij celebratione, vel omnes, vel aliquas Chriſti voces eſſe dixerit, nihil hac in re ab impijs differet, qui eius gloriæ detrahere auſi ſunt. Lege omnes orationes, & ſcies verba illa omnia eſſe ſeruorum verba. Lege etiam eam in qua ſanctorum memi nit, quam audent Chriſto tribuere, & inuenies nihil illic cõ uenire filio, qui eſt patri honore æqualis: omnia autem ſeruorum. Primùm enim nõ in vna perſona, ſed communis eſt generis gratiarum actio, vt qui peccarunt, & non ſunt deſpecti à Dei miſericordia & clementia, agunt gratias: & gratiarum actio, non ad patrem ſolum, ſed etiam ad filium eius & ſanctum ſpiritũ: & Dei mátris tanquã dominæ ſerui meminerunt, & eius & ſanctorum interceſsionibus, vt à Deo viſitentur, & eorũ cura habeatur, petunt. Hæc autem quidnã cõmune habent cum vno Domino vnigenito Dei filio, peccato non obnoxio, omniũ domino? Gratias agimus, inquit, tibi, & filio tuo vnigenito. Chriſtus ergo gratias agit filio Dei vnigenito, & ecce: duo erunt filij, vt voluit inſania Neſtorij. adeò eſt impium & ſtultum exiſtimare Chriſtum pro ſanctis intercedere, eiuſmodiq; legationis & interceſsionis munus ei tribuere. Oſtenſum eſt autem hæc ne eſſe quidẽ ſacerdotum. Reſtat ergo hæc verba non eſſe ſupplicationem, ſed gratiarum actionem. Certè, inquit, ſed non permittit dictio, quæ apertè ſupplicationem indicat. Pro enim præpoſitio, hoc vult ſignificari, non omninò. non ſemper enim eum qui rogat, oſtendit. Non enim ſolũ quando ſupplicamus, ſed etiam quando gratias agimus, hac dictione vtimur. Et hoc ex multis ſciri poteſt, & ab ipſa etiam propoſita oratione. Pro his omnibus, inquit, tibi gratias agimus & vnigenito tuo filio & ſpiritui ſancto, pro omnibus quæ ſcimus & quæ neſcimus, tibi gratias agimus. Agimus tibi gratias etiam pro hoc ſacrificio, quod ex noſtris manibus ſuſcipere dignatꝰ es. Videmus hãc dictionẽ, Pro, poni etiam in gratiarũ actione. Ad hunc itaque errorem nulla relinquitur excuſatio. Ita ergo fieri non poteſt vt ſit ſupplicatoria ſanctorum commemo ratio. Eam autem verſari in gratiarum actione, hoc ipſum oſtendit, quòd nõ eſt ſupplicatoria. Duorum enim alterum ne-

neceſſe eſt ea vel ſupplicari, vel gratias agi. Et hic duobus modis apud Deum commemorationem facimus bonorum quæ nobis à Deo fiũt, vel vt ea accipiamus, vel quòd ea iam acceperimus. Et eſt illud quidem ſupplicatio, hoc verò gratiarum actio. Oſtendit autem hoc etiam, quòd Dei in homines donorum ſit longè maximum, ſanctorum cõſummatio, & ideo non ipſi Eccleſiam hoc nomine gratias agere eſſet nefarium. Et quid dico eſſe donorum maximum, ſanctorũ conſummationem? Hæc certè eſt vniuerſum Dei donum. Omnium enim bonorum quæ in noſtrum fecit genus, hic eſt finis, hic fructus, chori ſanctorũ. & hac de cauſa cœlũ nobis eſt fabricatum, terra, & quicquid videtur: propterea paradiſus, propterea prophetę, propterea ipſe Deus in carne, & Dei ſermones, & opera, & paſsiones, & mors, vt à terra in cœlum migrent homines, & regni quod illic eſt, fiant hæredes. Si eſt ergo omnino gratiarum actio in ſacro myſterio, & hæc dona tam in gratiarum actione quàm in ſupplicatione verſantur, omnino neceſſe eſt gratiarũ agẽdarum & ſummam & cauſam eſſe, ipſos ſanctos conſummatos. Omnino autem quid in nobis cauſa eſt gratiarũ actionis? an nõ quòd acceperimus quod petimus? Cuius hoc clarũ eſt. Ergo idem eſt propter quod gratias agimus, & quod petimus. Quid ergo petit à Deo eccleſia? Quod ab ipſo petere iuſſa eſt. Eius regnum, videlicet vt fideles eius ſint hæredes: vt fiant ſancti, ſicut is qui eos vocauit, ſanctus eſt. Si hæc autem à Deo rogat & poſtulat, clarum eſt quòd pro ijs ipſis quoq; agit gratias. Orat vt fideles in ſanctitate perficiantur, & propterea pro ſanctis iam perfectis & cõſummatis, ei qui perfecit, gratias agere eſt neceſſariò conſentaneum. Propter hanc pro ſanctis gratiarum actionem, hoc ſacrum myſterium Euchariſtia dicitur. Etſi enim aliorũ quoq; multorũ hic mentionẽ faciat, ſancti tamen ſunt finis omnium, & pro quibus illa petuntur. Vnde quando pro illis agit gratias, agit gratias pro ſanctorum perfectione. Quemadmodum enim quæcunque fecit Dominus, ea fecit vt chorũ ſanctorũ ſtatueret, ita etiam eccleſia, vbi illum laudat pro omnibus, ad ſanctorum chorum reſpiciens hoc agit. Ea de cauſa quãdo tradidit ſeruator ſacramentum, patri gratias agens tradidit, quòd per ipſum nobis cœlum eſſet aperturus, & hunc primogenitorũ cœtum illic congregaturus. Eum imitans Eccleſia, non ſolum ſupplicantem, ſed etiam gratias agentem facit donorũ oblationem. Et hoc quidem etiam aliunde oſtendit, maximè

mè autem ex oratione, in qua totius ſacrificij ſcopus continetur. Cùm enim recenſuiſſet omnia quæ nobis à Deo data ſunt, & gratias egiſſet pro omnibus, & poſtremò addidiſſet Domini in carne aduentum, & huius ſacramenti traditionem, & quòd nobis quoque hoc iuſsit facere, ſubiunxit, Recordantes ergo ſalutaris huius præcepti, & omnium quę pro nobis facta ſunt, crucis, &c. & enumeratis deinceps omnibus quæ crucem conſecuta ſunt, deinde dicit, Tua ex tuis tibi offerimus: de omnibus, & per omnia, te laudamus, te benedicimus, tibi gratias agimus domine, & oramus te Deus noſter. Vides? Beneficiorum, inquit, recordantes, hanc tibi donorum oblationem facimus. hoc autem eſt gratias agere, pro bonis iã nobis donatis, donis benefactorem honorare. Deinde etiam apertius oſtendens gratiarũ actionẽ, ait, Offerentes oblationem hanc, te laudamus, te benedicimus, tibi gratias agimus domine, & rogamꝰ te, Deus noſter. Hoc ergo eſt inſtitutum donorum oblationis, laudare, gratias agere, ſupplicare, vt à principio diximus, vt eadem & in ſupplicatione & in gratiarum actione verſetur. Et hęc facimus, inquit, duorum recordantes, & præcepti quod nobis dedit, dicens: Hoc facite in meam recordationem: & omniũ quæ pro nobis facta ſunt. Beneficiorum enim, vt ſemel dicam recordatio nos ad retributionẽ adhortatur, & ad aliquid omnino offerendum ei qui nos prior innumerabilibus beneficijs ſic affecit. Præcepti autem memoria, & ipſa forma retributionis nos docet, quænam ipſi dona offerre oporteat. Illam ipſam oblationem admittimus, quam ipſe vnigenitus tibi oſtendit Deo & patri, & gratias agimus, quia ipſe etiam eam oſtendens egit gratias. Propterea ad hanc donorũ oblationẽ nihil domo afferimus. Neq; enim dona ſunt noſtra opera, ſed tua omniũ opificis. Nec noſtrũ eſt inuentũ hæc colẽdi forma, ſed neq; noſtra ſpõte hoc voluimus: neq; domo & ex nobis ipſis ad eã impulſi ſumus: ſed ipſe docuiſti, ipſe adhortatus es per vnigenitũ. Et ideo quæ tibi offerimus, ex tuis quæ nobis dediſti, tua ſunt in omnibꝰ & per omnia. Ita etiam pro ipſa qua aguntur gratiæ oblatione, aliam rurſus gratiarum actionem Deo debemus, quia nihil eius noſtrum eſt, ſed tota eſt illius donum, & hoc ipſum quòd id volumus & operamur, idem eſt qui in nobis operatur, vt ait diuinus Apoſtolus. Propterea hoc quoque in orationibus dicitur, Gratias agimus tibi pro ſacrificio, quòd è noſtris manibus ſuſcipere dignatus es. Quæ ergo nos docent, ſancto-

rum

rum in ſacrificio commemorationem, non eſſe ad Deũ pro ipſis ſupplicationem, ſed gratiarum actionem, hæc ſunt.

Quot modis fit in ſacrificio ſanctorum commemoratio, & quæ differentia.
CAP. L.

Videamus autem quoties & in quo ſacrificij loco fit hæc commemoratio. Fit enim bis: primum quidem in eius principio, quando dona afferuntur: ſecundo autem, quando ſacrificantur. Quia enim duplex eſt oblatio, hæc quidem tanquam ſolũmodo donorũ, & munerũ, vt antea dictũ eſt: illa aũt tanquã ſacrificij, neceſſe eſt etiã eos pro quibus offeruntur & primæ & ſecundæ oblationis meminiſſe. Itaque quemadmodum in prima, IN recordationem, inquit, Domini & Dei Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, ita etiam in ſecunda, Recordantes ergo eorum quæ pro nobis facta ſunt, crucis & aliorum quæ Chriſtus pro nobis ſuſtinuit. Quæ enim hic ſibi vult crucis memoria & aliorum quæ crucem conſecuta ſunt, hoc illic eſt Domini commemoratio. Non enim, vt miracula facientis Seruatoris, ſed vt crucifixi & morientis, tunc Sacerdos meminit, vt in illo loco per multa oſtenſum eſt. Et rurſus ſicut in prima, AD gloriam ſanctiſsimæ, ad interceſsionem ſanctorum dicit, ita etiam in ſecunda, PRO ſanctis omnibus, præcipuè ſanctiſsima. Sicut enim illic eius excellentiam oſtendit, eam alijs omnibus præferens, ita hic quoniam poſt aliquos alios eius meminit, illud præcipuè adijcit: & quemadmodum in prima, poſt ſanctos, eorum qui agebant miſericordia meminit: & pro quibus ſupplicat, viuorum & mortuorum: ita etiam in ſecunda. Eſt autem differentia: In ſecunda enim narrat oblationem. dicit enim, Offerimus tibi hunc cultum rationalem, & ſimul etiam ponit cauſas oblationis, vel prius dicens, vel ſubiungens memoriæ paſsionum Seruatoris, memoriam ſanctorum. In prima autem ponit ſolas cauſas oblationis: In memoriam Domini, in gloriam ſanctiſsimæ, & quæ ſequuntur. In quibus meminit & eorum pro quibus agit gratias, & eorũ pro quibus ſupplicat. Quæ eſt ergo ratio, quòd in hac quidem facto ſe offerre oſtendit? De pane enim detrahens, id Deo offert: & ideo non opus fuit verbis quæ hoc ſignificarent: in ſecunda autem oblatione nihil facere cernitur, ſed fit quidem oblatio, fit autẽ inuiſibiliter. Gratia enim ſacri-

ſacrificium latenter operatur per ſacramentales orationes ſacerdotis. Opus ergo fuit verbis, quæ prædicarent eam, quæ non apparebat oblationem.

Cur ſacerdos vocat ſacrificium, cultum rationalem.
CAP. LI.

EA de cauſa eum etiam vocat cultum rationalem aut verbalem, quòd nullum inducit factum, ſed ſolis vtens verbis ſacramentalibus, hanc offert oblationem. Prima enim oblatio, eſt factum quod fieri poteſt ab homine, & ideo quum fiat ab homine, actiuus cultus fuerit. Secunda autem, mutatio donorum in diuinum corpus & ſanguinē, quæ eſt ſacrificium, cùm ſit ſupra vires humanas: operatur enim gratia, orat autem ſolùm Sacerdos. Vnde & ſi re vera opus eſt & factum, ſacrificium: ſed tamen quia ipſe nihil agit, ſed tantum dicit, meritò non actiuum, ſed rationalem aut verbalem cultum ſe offerre dicit.

Quare Euchariſtia ſolùm vocatur myſterium.
CAP. LII.

ILlud quoque eſt operæprecium quærere. Quoniam enim ſacrum myſterium in gratiarum actione & ſupplicatione verſatur, cur non etiam vtrunque, ſed Euchariſtia, hoc eſt gratiarum actio tantum dicitur? Ab eo quod eſt amplius. plures enim ſunt cauſæ gratiarum actionis quàm ſupplicationis: plura enim accepimus quàm ea ſunt quibus adhuc opus habemus. Hæc enim pars, illa verò totum. Quæ enim rogamus accipere, pars ſunt eorum quæ accepimus. Omnia enim accepimus, quod ad Deū attinet, & nihil prætermiſit quod non dederit, ſed hæc quidem aſſequendi nondum tempus habemus, ſicut eſt corporum incorruptibilitas & immortalitas & regnum in cœlis: illa verò accepta non retinemus, ſicut eſt remiſsio peccatorum & alia dona, quæ per ſacramenta nobis ſuppeditantur. alia autem perdidimus, quia malè vſi ſumus, ne reddamur deteriores, ſicut conſolationem & ſanitatem & diuitias, quibus tanquā deliciarum & nequitiæ inſtrumentis vſi, non ad lucrum maius, vt Iob, præſentibus bonis priuamur. Vnde clarum eſt quòd ſupplicationis nullum locum reliquit Deus: agendarum autem gratiarum occaſionem omnem ſuppeditauit, ſed nos

nobis ipſis inopiam propter ſocordiam parentes, egemus ſupplicatione. Videamus enim de quibus ſupplicamus. De remiſsione peccatorum? ſed eam copioſam accepimus abſque vllo noſtro certamine & contentione per ſactum baptiſmum. Cur ergo eam rurſus petimus? Quia rurſus peccatis obnoxij facti ſumus. Sed quænam cauſa eſt quòd obnoxij ſumus? Nos ipſi. Ergo nos etiam ſupplicationis cauſæ ſumus. Præterea de regno, vt eius hęredes ſimus ſupplicamus? Atqui data eſt nobis hæc hæreditas. Etenim filij Dei facti ſumus, qui regno indutus eſt. Quis enim hæres, niſi filius? Quid autem rerum paternarum hæredem effugit? Nihil. Quomodo ergo petimus id quod iam datũ eſt? Aliena à filiorum adoptione perpetrauimus, poſtquã ex Deo nati ſumus & ad eũ honorem peruenimus: pro filijs mali ſerui facti ſumus, & propterea tãquam de re aliena & quæ nihil ad nos pertinet, ſupplicamus. Ergo nos quoque huius ſupplicationis nobis cauſæ ſumus. De bonis autem corporalibus iuſſit Dominus, Petite primùm regnum Dei & iuſtitiam, & hæc omnia adijcientur vobis. &, Ne ſitis ſoliciti de nutrimento, & de indumentis, & pater veſter cęleſtis quicquid opus fuerit ſuppeditabit. Nos autem, quãdo eis egemus, vel propter ſocordiam & infelicitatem noſtram hoc patimur, & quòd de eis præceptum non ſeruamus: & tunc egeſtas noſtrum eſt opus, & quæ propter eam fit ſupplicatio. Vel propter Dei prouidentiam & benignitatem, ſicut Iob, vt maiora & præſtantiora bona conſequamur. Et tunc illa egeſtas Dei opus eſt: non præbet autem orationis aut ſupplicationis, ſed glorificationis & gratiarum actionis materiam. Quemadmodum Iob dicebat: Sit nomen Domini benedictum in ſeculum ſeculi. Vides quòd omnia quæ à Deo in nos proficiſcuntur, nos ad glorificationem & gratiarum actionem tantum deducunt; orationum autem & ſupplicationum nos cauſæ ſumus. Propterea omnium bonorum & corporis & animæ, in noſtris ad Deum interpellationibus memoriam facientes, ad gratiarum actionem omnium cõmemorationem facimus, ſiue ea nobis adſint, ſiue non adſint. Ille enim ſemel dedit omnia, & apud ſe nihil reliquit. Et hoc ſciens beatus Paulus iuſsit pro omnibus gratias agere, ſcribens, Semper gaudete, in omnibus gratias agite: Hac de cauſa perfectiſsimam & exactiſsimam noſtram cum Deo collocutionem, myſterij communionis celebrationem, in quo mentioné facimus, non huius vel illius gratiæ,

tiæ ſed omnium, vt ſemel dicam, Dei bonorum & quæ actu nobis ſunt & futura ſunt, Euchariſtiam, hoc eſt gratiarum actionem, nominare erat conſentaneum, non ex ijs quæ in miſeria verſantes, & eam implorantes rogamus, ſed ex ijs quæ Deus in nos confert beneficijs: nec ex noſtra paupertate, ſed ex diuitijs illius benignitatis. Quia enim in ea Deo ſupplicamus, & gratias agimus: ſed gratiarum quidem actio, Dei opus eſt, vt dictum eſt: ſupplicatio verò, humanæ imbecillitatis: & gratiarum quidem actio, propter plura: ſupplicatio verò, pro paucioribus. Illa enim propter omnia, vt ſemel dicam, bona: hæc verò, in nonnullis: propterea oportebat ex melioribus & pluribus ei nomine impoſito, appellare Euchariſtiam. Ita enim etiam homo dicitur animal ratione præditum, licet ſit alicuius particeps quod caret ratione, vt qui à meliori & maiori parte vocetur, & maximè quia primus qui id oſtendit, Dominus noſter IESVS CHRISTVS, nõ ſupplicãs, ſed ſolùm patri agens gratias, hoc myſterium peregit & tradidit: & ea de cauſa, quod illud eſſe accepit, hoc vocat, Euchariſtiam nominans. Et hæc quidem hactenus.

De communi propter ſacramentorum communionem gratiarum actione, & vltima oratione. CAP. LIII.

SAcerdos autem eos qui ſunt ſacramentorum participes, pro participatione iubet agere gratias Deo qui impertijt, idque non ocioſe, neque obiter & ſocorditer, ſed attentè & diligenter. Hoc enim ſibi vult illud, RECTI, non iacentes, nec ſedentes, ſed animam & corpus ad ipſum intendentes. Deinde cùm alia quoque quæ conſueuerunt, Deum orare ſuaſit, egreditur ab altari & ſtans ante fores, legit quæ ſit pro omnibus orationem. Hic autem illud notandum eſt quomodo poſt ſacrificium, & quæ ſit propter ipſum glorificationem, tanquam omnibus quæ Deo debebantur peractis, cum Deo conuerſationem, & illam altitudinem veluti relinquens, ad hominum allocutionem videtur paulatim deſcendere, idq; ſanctè, & vt decet Sacerdotem. Etenim orans hoc facit, & modus orationis & locus oſtẽdit eum deſcendere. Prius enim ad altare, & apud ſe, & nullo audiente, & ad Deum intentus, orat. nunc autem ab altari egreſſus, & in medio populi exiſtens, omnibus audientibus, pro eccleſia

& omnibus fidelibus cõmunem facit orationem. Deinde etiam oblatum panem, ex quo ſacrũ panem abſcidit, in multa diuiſum tradit fidelibus, vt qui ſanctus ſit, eo quod templo fuerit dedicatus & oblatus: illi autem cum omni reuerentia ſuſcipiunt & dexteram deoſculantur, vt quæ ſanctiſſimum ſeruatoris corpus recenter tetigerit, & quæ ex eo procedit ſanctificationem & ſuſceperit, & ijs qui attingunt impertiri credatur. Interea autem eũ quoque qui illis horũ bonorum auctor eſt & ſuppeditator, glorificant, & glorificatio ſcripturæ, SIT nomen Domini benedictum, & quæ ſequuntur. Et cùm hoc ſæpe clamauerint, Pſalmum poſtea legunt, plenum glorificatione & gratiarum actione, Quis eſt autem pſalmus? BENEDICAM Domninũ in omni tẽpore. Pane autẽ diſtributo, & pſalmo peracto, precatur Sacerdos populo vltimam precationem, non ſolùm ab altari diſiunctus, & omnibus audientibus, ſed etiam ad ipſam multitudinem dirigens verba orationis, maiorem nunc quàm antè oſtendens cum multis conſuetudinem. Quæ eſt autem oratio? Vt miſericordiam aſſecuti ſeruemur, vt qui domo nihil afferre poſsimus quod ſit dignum ſalute, ſed ad ſolam reſpicientes eius qui ſeruare poteſt benignitatem & clementiã. Propterea enim hic etiam multorum meminit interceſſorum, qui ad hoc nobis laturi ſunt auxilium, & ante omnes, ſanctiſsimæ Dei matris, per quam & ab initio miſericordiam ſumus cõſecuti. Procemium autem orationis, CHRISTVS verus Deus noſter. Non es ex adulterinis & ijs qui falſo nomine appellantur, quos multos aliquando coluimus, ſed quẽ poſtea vix inuenimus, VERVS Deus noſter: propterea etiam illi ſoli conuenit, tanquam Deo omnis gloria, honor & adoratio, qui cum patre eius principio carente, & ſanctiſsimo & bono & viuifico eius ſpiritu, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

MAXIMI MONACHI DE ECCLESIAſtica Myſtagogia. Et quorumnam ſunt ſigna quę in ſancta Eccleſia, in diuina Synaxi ſeu communione peraguntur.

CAPVT PRIMVM.

Quomodo fit ſapiẽs, accepta occaſione, ſapiẽtior & iuſtus qui cognouit, adijcit vt accipiat, vt eſt diuinũ prouerbiũ ipſe ô oĩm mihi maximè venerãde, apertè ipſa docuiſti

uiſti experiētia, re oſtendēs, quidnam SACRA SCRIPTVRA, Sapienter quidem, ſed paulo obſcurius ſignificet. Cùm enim ea quæ ab alio quodam magno Sene, & in rebus diuinis planè erudito pulchrè & myſticè, & certa quadam, quantum fieri poterat doctrinæ via & ratione, de SANCTA ECCLESIA, & SANCTA quæ in ea peragitur, SYNAXI conſiderata fuerant, me curſim, & quàm breuiſsimè poteram, ſemel narrantem audijſſes, vehementer vrgens à me poſtulaſti, vt eorum tibi narrationem ſcriptis mandarem, vt qui ſtatueres ſcripturam eſſe obliuionis medicamētum, & memoriæ auxilium. Quæ (vt dicebas) habet naturaliter tempus, quod domat, & rerum quæ in ea repoſitæ ſunt, pulchrarum & honeſtarum typos & figuras, per obliuionē poteſt inſenſibiliter auferre, & penitùs delere.

Et ideo renouante ratione omnino indiget, qua dicendi facultas perpetuò vigens, impartibilem & minimè minuendam memoriam ſuæ poſsit naturæ conſeruare. Quanto autem ſit ſapientius hoc agere, vt quæ audita ſint, ita permaneant, vt eripi non poſsint, quàm ſolummodo audire, nemo omnino neſcit, qui dicendi præſtantiæ vllam vel paruam curam geſſerit, & non ab omni cum ratione & eloquentia neceſsitudine ſit plane alienus. Atque ego quidem in principio verebar (verum enim dicetur) hoc ſuſcipere, impoſitum argumentis onus recuſans. Non quod nollem vobis ô dilecti, omni ratione dare pro viribus, quod eſſet gratum futurum: ſed quod neque eius ſim gratiæ particeps, quæ dignos poſsit ad hoc inducere, nec dicendi facultatis & exercitationis vllam habeam experientiam, vt qui in vita priuata ſim educatus, nec in artificioſæ eloquentiæ myſterijs vnquam fuerim omnino initiatus, quæ in ſola pronunciatione habet gratiam, qua multi maximè delectantur, qui auditione voluptatem circunſcribunt, & ſi ſæpe nihil quod ſit pretioſum, magnive faciundum, in profundo habeat. Et quòd, vt id quod eſt penitus & verius dicam, vererer ne beati illius viri ſummæ de rebus diuinis altiloquentiæ & pulcherrimę contemplationi vili & abiecto meo ſermone iniuriam facerem. Poſtea tamen vi dilectionis, quæ eſt omnibus fortior, cedēs, lubens mandatum ſuſcepi, malens ab ijs qui ad reprehendum facile mouentur, propter meam obedientiam, vt arrogans & imperitus videri, quàm per meam cunctationem in omni re honeſta exiſtimari nolle vobis gratificari, quomodo ſit dicendum, in Deum curam ſolicitudinem reijciens,

ens, qui ſolus eſt operum admirabilium effector, & docet, quidem hominem ſcientiam, linguam autem eorum qui impeditioris ſunt linguæ, planam & expeditam efficit, & in dubijs exitum inuenit: & ex terra quidem mendicum excitat, è ſtercore verò erigit pauperem. Eum dico, qui ex cogitatione carnali & fœtido earum quæ in carne inſunt, perturbationum cœno eſt egenus, eum qui eſt pauper ſpiritu, vel eum qui eſt ex improbitate mendicus, & eget ex eo qui eſt in ipſa habitu. Vel contra etiam eum qui adhuc lege carnis & perturbationibus detinetur, & propterea virtutis & ſcientię gratię pauper eſt & egenus. Sed quoniam à ſanctiſsimo & vero Dei interprete, DIONYSIO Areopagita, in ſuo opere de Eccleſiaſtica Hierarchia, ea etiam ſigna quæ ſunt iu SANCTAE ſynaxis myſterio, pro magnæ ſuæ mentis dignitate conſiderata ſunt: ſciendum eſt quòd non eadem noſtra hæc oratio nunc perſequitur, nec per eadem per quæ ille progreditur. Audaciæ enim & arrogantiæ fuerit & inſolentis adeò amantiæ proximum, eadem per quę ille adgredi, vt qui nec ipſi cõprehendere vel mente aſſequi poſſunt, ea etiam tanquam propria proferant myſteria, quæ illi ſoli per ſpiritum manifeſtata ſunt. Sed quæ etiam ab alijs, quæ comprehendi poſsint, ex ipſo DEI voluntate accepta ſunt, ad diuinum efficiendum & exercendum eorum in diuinis ex deſiderio habitum: & per quę eis conuenienter & commoderatè ſplendidiſsimus eorum quæ in myſterio peraguntur, radius intellectus notus euadat: et eos qui deſiderio capti ſunt, apud ſe detinet, ne eius poſteri toto præſentis vitæ tempore ſint ocioſi, non habẽtes qui ad illam diuinam vitis culturam conducit ſermonem, qui pro ſpiritalis vitis ſpiritali operatione, quòd à principio per fraudem in præcepti tranſgreſsione, à maligno ſurreptum eſt, ſpiritalem diuinæ & in primis regiæ imagninis denarium ſcilicet reſtituit. Non autem omnia quæ à beato Sene myſticè conſiderata ſunt per ordinem dicere profiteor. Nec ea ipſa quæ dicuntur, ita vt ab illo intellecta & dicta ſunt.

Ille enim præter id quod erat philoſophus, & omnino diſciplinæ magiſter, cùm per virtutis & diuturnioris, & ex ſcientia mirum in modum procedentis in rebus diuinis exercitationis & diligentiæ copiam à materiæ vinculis & quę in ipſa ſunt viſis, ſeipſum liberum conſtituiſſet, iure habebat & mentem diuino ſplendore illuſtratam: & quæ propterea iure poterat diuinè intueri eá quæ à multis non cer-

neban-

nebantur, & orationem eorum quæ mente comprehenderat accuratiſsimam & perfectiſsimam interpretem, & quæ cùm inſtat ſpeculi, à nulla perturbationum macula impediretur, purè poſſet alijs ea quæ nec mente comprehendi poterant & deferre & dicere, adeò vt poſſent auditores totam mentem oratione portatam intueri. Quæ autem tota mente comprehenſa fuerant, toti eorum menti purè apparerent, & intercedente oratione, illa ad eos tranſmiſſa ab ipſis exciperentur. Sed ea quæ in memoria habeo, & quæ exiliter cogitatione complecti, & exilius poſſum dicere piè tamen, gratia Dei, qui quæ ſunt obſcura illuminat. Neque enim vos exiſtimare oportere exiſtimo, qui iuſtè iudicare ſcitis, me aliter poſſe cogitare vel dicere, quàm vt poſſum cogitare vel dicere, & ſuperna concedit gratia, quæ poteſtatis mihi propriè conuenientis & commoderatæ curam gerit, & ſi maximè is qui tradidit & docuit, ſit altiſsimus. Ab ijs enim, qui virtute & cognitione non ſunt æquales, æqualia quærere, propemodum perinde eſſe videtur, ac ſi qui oſtendere conentur Lunam æquè ac Solem lumen præbere, & quæ non ſunt omnino eadem, poſſe inter ſe in omnibus conuenire. Quod omnino fieri non poteſt. DVX autem ſit Deus eorũ quæ & mente cogitantur & quæ dicuntur. Qui ſolus eſt mens eorum qui mente agitant, & eorum quæ in mente verſantur: & ratio eorum qui dicũt, & eorum quæ dicuntur: & vita eorum quę viuunt, & eorum quæ vitalia redduntur: & eſt omnibus omnia: & eſt & generatur, cũ ſit omnibus quæ ſunt & fiunt longè ſuperior, vt qui nulli eorum quæ ſunt omnino naturaliter cõiungatur: & ideo non eſſe, propterea quod quicquid eſt, immenſo interuallo ſuperat, tanquã magis propriè de ſe dictum admittit. Oportet enim, ſi quidem Dei & creaturarum noſſe differentiam neceſſe eſt, ſtatui id quod omnia quæ ſunt, ſuperat, eſſe eorum quæ ſunt oblationem: & ſtatui ea quæ ſunt, eſſe ablationem eius quòd omnia quæ ſunt, ſuperat. Et vtranque ablationem de ipſis piè conſiderare, & nullam propriè vtpote quòd illa quidem Deum eſſe ſtatuat ex cauſa eorum quæ ſunt. hæc verò quæ per excellẽtiam cauſa eſt, ab ijs quæ ſunt, omninò ſuum eſſe auferat: & nullam rurſus propriè, nempe quod nulla conſtituat id de quo quęritur, ex ipſa ſubſtãtia & natura eius quod eſt, eſſe. Cui enim nihil omnino naturaliter ex cauſa coniũctũ eſt, ſiue id quod eſt, ſiue id quod nõ eſt, nihil eorũ quæ nõ ſunt & non dicuntur, ad eum propè accedit. Habet enim

ſimplicem & ignotam, & ad quã nullus adire poteſt ſubſtantiam, & quæ omnino explicari non poteſt, & quæ omnem affirmationem & negationem ſuperat. Et de his quidem hactenus. Ad propoſitum autem de quo dicamus, argumentum veniamus.

Quomodo & quanam ratione Dei typus, & figura eſt Sancta Eccleſia.

CAP. II.

SAnctam ergo Eccleſiam, in primo contemplationis ingreſſu, dixit beatus ille ſenex, ferre Dei typum & imaginem, vt quæ in imitatione & figura eandem habeat operationem. Sicut enim Deus qui infinita ſua potentia omnia fecit & inuicem & ſibijpſi ea quæ mente intelliguntur, & ea quæ ſunt ſenſilia, per prouidentiam conſtringit & connectit, & circa ſe, tanquam cauſam & principium, & finem omnia continens, quæ ſecundùm naturam ſunt à ſeinuicem ſeiunctiſsima, per vnam qua ad ipſum, tanquam ad principium referuntur facultatem, facit vt inter ſe inuicem conſentiant. Per quam, ad eundem motum & ſubſtantiam, nec diſcriminis, nec concluſionis quicquam habentem, omnia deducũtur, ita vt nihil ex ijs quæ ſunt, principaliter in naturæ vel motus differentia diſsideat, vel diſiungatur, cùm omnia in vna vnius principij & cauſæ, quæ diſſolui non poteſt, relatione & cuſtodia inconfuſè coaluerint. quæ omnes, & quæ in omnibus, pro vniuſcuiuſque eorum quæ ſunt natura, conſiderantur habitudines, ocioſas, inanesq́; efficit & operit, non quòd eas corrumpat & perimat, & vt nõ ſint efficiat, ſed quòd vincat & ſupereemineat, vt totum partes, vel ipſa potius totius cauſa ſupereminet, per quam & ipſum totum, & partes totius, vt & apparerent & eſſent, naturam ſortita ſunt, vt quæ totam cauſam habeãt eis immodico lumine præfulgentem, & ſicut ſol, qui omnia claritate ſuperat, ſtellarum naturam & poteſtatem, ita etiã eorum vt effectorum cauſam, ſubſtantiam obtegentem. Sicut enim partes à toto, ita etiã effecta à cauſa, vt & propriè ſint & cognoſcantur accepêre, & vt ocioſam & planè ceſſantem ſuam habeant proprietatem, quando ab ea quæ fit ad cauſam relatione comprehenſam, in vna, vt dictũ eſt, eius quæ ad ipſam refertur, habitudine, qualitatẽ acceperit. Qui eſt enim omnia in omnibus, qui infinitis menſuris omnia ſupe-

nia ſuperat, Deus, vel maximè ſolus ab ijs qui ſunt pura mente, videbitur, quando mens naturales eorum quæ ſunt, rationes contemplatiuè colligens, in ipſum Deum deſinet, vt qui ſit cauſa, principium & finis, totius productionis & generationis, & ad res omnes cōtinēdas baſis inſeparabilis. Eeodem modo etiam Sancta Dei Eccleſia, eadem quæ Deus in nos, vt quæ ſit exēplar archetypū, facere oſtendetur. Cùm enim ſint propemodum inumerabiles viri, mulieres, & pueri, & genere, & forma, & gentibus & lingua, & viuēdi ratione & ætate, ſtudijsq́;, animis, artibus, & moribus, rurſus autem ſcientia, auctoritate, fortuna, ordine, ſtatu, & habitu plurimum à ſe inuicem ſeiuncti & differentes, qui in ea ſunt & ab ea ſpiritu rurſus ſunt generati & recreati, vnam ex æquo omnibus dat & largitur diuinam formā & appellationem, vt à Chriſto ſcilicet ſint & nominētur. Et vt per fidem ſimplex ſit & quæ diuidi & ſeiungi non poſsit relatio & habitudo, quæ multas atque adeò inenarrabiles quæ ſunt in vnoquoq; differentias, ne quòd ſunt quidem, cognoſci permittit, quòd omnes in eam generaliter referantur & conueniant, per quam nemo omnino ſibi ipſi à cōmuni ſeiunctus eſt, cùm omnes inter ſe inuicem coaleſcentes in vna ſimplici & quæ nequit diuidi, fidei gratia & poteſtate coniuncti ſint. Erat enim omniū, inquit, cor & anima vnà, adeò vt ex diuerſis membris corpus vnum & eſſet & videretur & ipſo Chriſto vero noſtro capite verè dignum, in quo, inquit, Diuinus Apoſtolus, nō eſt maſculus, nec fœmina, nec Iudæus, nec Gæcus, nec circuncisio, nec præputium, nec Barbarus, nec Scytha, nec ſeruus, nec liber: ſed omnia & in omnibus ipſe, qui omnia per vnam ſimplicem bonitatis infinitā eandemq́; ſapiētiſsimam poteſtatē in ſeipſo includit, veluti centrum, à quo dependent aliquot rectæ lineæ, vna ſimplici & ſingulari ac viuente cauſa & poteſtate, eorū quæ ſunt principia, non ſinens finibus ſeiungi, eorum productiones circunſcribens, & eorum quæ ſunt & ab ipſo facta ſunt, definitiones ad ſeipſum deducens, ne ſint omninò ſibi inter ſe aliena & inimica vnius Dei effecta & opificia, cùm non habeant, quanam in re, & vbi amicitiam, pacem, & ſe inter ſe eſſe eadem poſsint oſtendere, & venient in diſcrimen, ne ipſa eorum ſubſtantia, eò vt non ſit, recidat, ſi à Deo ſaparentur. Eſt ergo Dei imago ſancta, vt dictum eſt. Dei Eccleſia, vt quæ eandem quam Deus in fideles, vnionem efficiat, etſi ſint proprietatibus diuerſi & ex diuerſis & locis & moribus

qui in ea per fidem ſunt vniti, quam in eorum, quæ ſunt, ſubſtantijs inconfuſè facit Deus, eam quæ eſt in ipſis differentiam, ea quæ fit ad ſeipſum tanquam ad cauſam, principium, & finem, vt dictum eſt, relatione & vnione & conſolans, & idem faciens.

Quomodo & quanam ratione Eccleſia eſt imago Mundi, qui conſtat ex ſubſtantijs quæ ſub aſpectum cadunt & quæ non cadunt.

CAP. III.

IN ſecundo autem contemplationis loco, Vniuerſi mundi, qui conſtat ex ſubſtantijs, quæ ſub aſpectum non cadunt, & quæ cadunt, eſſe typum & figuram dixit, Sanctam Eccleſiam, vt quæ eandem, quam ipſe vnionem & diſcretionem accipiat. Quemadmodum enim ipſa, cum ædificatione quidem vna ſit domus, ex quadam quæ eſt in figuræ poſitione, proprietate differentiam accipit, dum diuiditur, & in locum ſolis Sacerdotibus & miniſtris attributum, nempe ἱερατεῖον, hoc eſt, Sacrarium, & eum ad quē patet aditus omnibus populis fidelibus, quem vocamus ναὸν id eſt, templum. Rurſus vna eſt in ſubſtantia, vt quæ nō vnà cum ſuis partibus propter ipſarum interſe inuicē partium differentiam diuidatur: ſed etiam partes ipſas, ſui ipſius ad vnum relatione, ab ea quæ eſt in vocatione, differentia liberat, & ambo idem inter ſe eſſe oſtendit, & alterum alteri viciſsim idem eſſe, quod vtrunq; ſibij ipſi efficit. Et Sacrarium quidem potentia templum reddens, vt quod diuini myſterij ad finem relatione conſecretur. Et rurſus templum ſacrarium, actu ipſum habens diuini ſui myſterij principium, per vtrunque vna & eadem permanet. Ita etiam qui à Deo per generationem deductus eſt, eorum quæ ſunt mundus, qui & in mundū qui intelligētia percipitur, & ex intelligentijs & incorporeis ſubſtantijs cōpletur, & in hunc ſenſilē & corporeū, & qui ex multis formis & naturis magnificè eſt contextus, diuiditur, cùm ſit quodammodo alia non manu facta Eccleſia, per hanc manufactam apertè oſtenditur. Et veluti ſacrarium habens ſuperiorem mundum, & ſuperioribus poteſtatibus attributū. Templū autem, eum qui eſt inferius, & ijs ceſsit, quibus vt per ſenſum viuerent, obtigit. Rurſus vnus eſt mundus, & vnà cum ſuis partibus non diuiditur: contrà autē, ipſarum etiam partium, quā ex naturali proprie-

proprietate habent differentiam, ad id quod eſt ſui ipſius vnum, & diuidi non poteſt, relatione circumſcribens & eundem eſſe ſibi & inter ſe inuicē citra confuſionē & totū totū ingredi, & ambos totum ipſum, tanquam partes vnum cōplere, & itidem tanquam totum & partes & vnica forma, pleneque & integrè compleri indicans. Totus enim mundus qui intelligentia percipitur, à toto mundo ſenſili formis ſymbolicis myſticè figuratis, ab ijs cernitur qui poſſunt videre. Et totus ſenſilis toti ei qui mente percipitur in mente per cognitionem rationibus ſimplex effectus, vnum eſt. Hic enim in illo eſt, rationibus: & ille in hoc, figuris: & eorū eſt operatio, perinde ac ſi fuerit rota in rota, vt dicit mirabilis rerum magnarum ſpectator Iezechiël, id de duobus, vt puto, mundi dicens. Et rurſus: Inuiſibilia enim ipſius à creatione mundi, operibus intellecta conſpiciuntur, ait diuinus Apoſtolus. Et ſi videntur per ea quæ apparent, ea quę nō apparent, ſicut ſcriptum eſt, multo magis vtiq; per ea quæ non videntur, ab ijs qui diuinæ contēplationi animum adhibent, ea quæ apparent, intelligētur. Eorum enim quæ mente percipiuntur, ſymbolica, quæ fit per ea quæ ſub aſpectum cadunt, contemplatio, eſt eorum quæ videntur, per ea quæ ſub aſpectum non cadunt, ſpiritalis ſcientia & intelligentia. Oportet enim ea quæ ſe inuicē ſignificant, habere omninò veras & claras ſui inuicem demonſtrationes, & eam quæ eſt in ipſis relationem, ſeu habitudinem nulla ex parte lædi poſſe.

Quòd etiam ſolius mundi ſenſilis imago eſt S. Dei Eccleſia.
CAP. IIII.

ET rurſus ſolius mundi per ſeſe ſenſilis ſymbolum, ac ſignum Sanctam dixit eſſe Eccleſiam, vt quæ cœlum quidem habeat diuinum ſacrarium; terram autem, quę templi decorem teneat. Similiter autem & mundum eſſe Eccleſiam, qui cœlum quidem habeat ſacrario ſimile: templum autem, eum qui in terra eſt ornatum.

Quomodo & quanam ratione hominem ſymbolicè affingit & repreſentat Sancta Dei Eccleſia, & ipſa tanquam homo ab ipſo effingitur.
CAP. V.

Rurſus

RVrſus etiam alio modo contemplationis, dixit eſſe hominem Sanctam Dei Eccleſiam, quæ animam quidem habeat Sacrarium, & mentem diuinam altare, & corpus templum, vt quæ ſit imago, & ſimilitudo eius qui ad Dei imaginem & ſimilitudinem homo factus eſt. Et per tēplum quidem, tanquam per corpus, mortalē præ ſe fert philoſophiam, per Sacrarium autem, tanquam per animam, naturalem contemplationem ſpiritaliter exponit. Et per diuinum altare, tanquam per mentem, myſticam theologiam oſtendit, Et contrà, Eccleſiam myſticam, hominem, vt qui per corpus quidem, tanquam per templum, actiuam animæ poteſtatem in mandatis exequendis per moralem philoſophiam ex virtute exhilaret: per animæ autem velut ſacrariū, quæ ex ſenſu ducuntur rationes, purè in ſpiritu à materia circunciſas, ex naturali contemplatione per ſermonem Deo offerat & tanquam per mentis altare, id quod eſt in adytis decantatiſsimum, obſcuræ & ignotæ diuinitatis magniloquentiæ ſilentium, per aliud loquax & vocaliſsimum ſilentium, prouocat & quoad eius ab homine fieri poteſt, cū ea per myſticam Theologiam vnà verſatur, & talis ſit, qualem eū eſſe conſentaneum eſt, qui Dei aduentu dignatus eſt, & lōgè clariſsimis eius ſplendoribus ſignatus.

Quomodo & quanam rurſus ratione, animæ quoq; quæ per ſeipſam intelligitur, imago eſt & typus ſancta Dei Eccleſia.

CAP. VI.

ET non ſolius quidem hominis, qui ex anima & corpore componitur & conſtituitur, ſolùm eſſe poſſe imaginem docuit ſanctam Eccleſiam, ſed etiam ipſius animæ quæ ratione per ſe conſideratur. Quandoquidem ex intelligenti & animali ſeu vitali facultate dixit eſſe animam, vt ſummatim diceret compoſitam: dum intelligens quidem, libere ex voluntate mouetur: animalis autem ſecundùm naturam citra vllam electionem vt ſe habet, remanet. Et rurſus intelligentis quidem eſſe & contemplantem & agentem facultatem. Et contemplantem quidem dixit appellari mentem: agentem verò, rationem. Et intelligendi quidem facultatem à mente moueri: animalis autē curam gerere rationem. Et illam quidem eſſe & dici ſapientiam: dico autē mentem, quando motus qui ad Deum feruntur, omninò ſibijpſis immuta-

mutabiles conſeruauerit. Similiter autem rationem & eſſe & vocari prudentiam, quando animalem quæ ab ipſa per prouidentiam regitur, facultatem operationibus prudenter menti coniungens, eam ipſi citra vllum diſcrimen eſſe & eandem & ſimilem, per virtutem diuinitatis vim euidentem gerentem oſtenderit: quam etiam & menti & rationi dixit naturaliter diſtribui, ſicut magis eſſe & principaliter conſtitutam oſtendi animam ex mente & ratione, vt quæ ſit intelligentia & ratione prædita, animali facultate ex æquo in vtraque, mente ſcilicet & ratione conſiderata. Neutrũ enim eorum fas eſt expers vitæ cogitare, quæ etiam ab vtriſque comprehenditur. Per quem mens quidem, quam etiam diximus vocari ſapientiam, per contemplatiuum habitum ex arcano ſilentio & cognitione ſimplex effecta, ad veritatem per cognitionem quæ obliuioni dari nõ poteſt, nec vnquam definit, ducitur. Ratio autem quam vocauimus prudentiam actiuo habitu conſeruatiuè ex virtute in bonum, per fidem definit. Ex quibus vtriſq; vera diuinarum & humanarũ rerum conſtat ſcientia. Quę eſt verè cognitio quæ minimè falli poteſt, & totius diuiniſsimæ Chriſtianorum philoſophiæ finis. Et (vt de his dicam apertius) animæ quidem alterã partem dixit eſſe contemplatiuam, alteram verò actiuã: & contemplatiuam quidem, mentẽ vocauit: actiuam verò, rationem, vt quæ ſint, ſcilicet primæ facultates animæ. Et rurſus mentem, ſapientiam: rationem verò, prudentiam, vt quæ ſint primæ operationes. Rurſus rem perſequendo, dixit, Intelligenti quidem animi facultatę eſſe mentem, ſapientiam, contemplationem, cognitionem, quæ obliuioni dari nõ poteſt cognitionem: eorum autem finem eſſe veritatem. In ratiocinandi autem facultate eſſe rationem, prudentiam actionem, virtutem, fidem. Finem autem eorum eſſe bonum. Veritatem autem & bonum, dixit Deum ſignificare. Sed veritatem quidem, quando ex ſubſtantia videatur ſignificari quod eſt diuinum. Res enim ſimplex & ſola, & vna & eadem, & quæ nec in partes diuidi, nec mutari poteſt, & eſt impatibilis veritas, & obliuioni dari nequit, nec vllis omninò interuallis aut dimenſionibus ſeiungi: Bonum autem quando ex operatione. Bonum enim benefacit, & omnium quæ ex ipſo ſunt, curã gerit atq; conſeruat & cuſtodit, & eo quòd valde ſit vel ſtatuatur vel currat, θεὸς dictus, vt ij opinantur, qui veram verborũ rationem inquirunt, omnibus quæ ſunt vt ſint & permaneãt & moueãtur,

tur, largitur. Quinque ergo cōiugationes quæ de anima intelliguntur, dixit verſari in vna coniugatione, quæ quod diuinum eſt ſignificat. Coniugationes autem nunc dico mentem & rationem, ſapientiā & prudentiam, contemplationē & actionem, cognitionem & virtutem, quæ obliuioni dari nequit, cogitationem & fidem. Eam autem, quæ quod diuinum eſt, ſignificat veritatem & bonum. Quibus per progreſſum mota anima vniuerſorum Deo vnitur, eius ſubſtantiæ & operationis immutabilitatem & beneficentiā per firmum & ſtabilem & qui dimoueri nequeat, in bono ex electione & inſtituto habitum imitans. Et vt his paruam aliquam conducibilem contemplationem adiungam, hæc fortaſſe eſt diuina chordarum decas eius quòd in anima intelligentia comprehendi poteſt pſalterij: quæ habet rationem ſpiritu reſonantem per aliam beatam præceptorū decadem, perfectosq; conſonantes & numeroſos intelligentia apprehendendos ſonos efficit, per quos Deus laudatur, vt diſcam quænam ſit eius quæ canit & eius quę canitur decadis ratio, & quomodo decadi decas myſticè vnitur & coniungitur. Vt meum quidem Deum & ſeruatorem completum per me ſeruatum ad ſe adducat, qui eſt ſemper pleniſsimus, & ſupra omnem modum pleniſsimus, & à ſeipſo nunquam poteſt excedere. Me autem hominem mirabiliter mihi ipſi reſtituit, vel Deo potius, cui quòd ſum, acceptum fero, & ad quem eminus feſtiuo, vt bene ſim accipere deſiderans. Quod qui cognoſcere potuerit ex eo quòd ei quæ dicuntur, euenerint, ſciet omnino propriam dignitatem, experientia euidenter cognoſcens. Quomodo redditur imagini id quod eſt ſecundùm imaginē: & quomodo honoratur exemplar: & quæ eſt noſtræ ſalutis myſterij poteſtas: & pro quo Chriſtus mortuus eſt: & quomodo rurſus in ipſo manere poſſumus, & ipſe in nobis, ſicut dixit: & quomodo rectū eſt verbū Dñi & omnia opera eius in fide. Sed ad orationis ſeriem orationē reducamus, hæc de ijs dixiſſe contenti. Dixit mentē motam per ſapientiam venire ad contemplationē: per contemplationem autem ad cognitionem: per cognitionem autem ad cognitionē quæ nunquā datur obliuioni: per cognitionē autē quæ nunquā datur obliuioni, ad veritatem, in qua mens terminum motus ſuſcipit, ei circunſcripta ſubſtantia, facultate & habitu & operatione. Dicebat enim ſapientiā eſſe mentis facultatem ſeu potentiā: & ipſam mentem eſſe poteſtate ſapientiam, cōtemplationē verò habitum: cognitionem autem

tem operationem. Quæ obliuioni autem dari nequit, cognitionem ſapientiæ & contemplationis cognitionis ſeu facultatis & habitus & operationis, eum qui eſt circa id quod cognoſci poteſt, quod eſt ſupra omnem cognitionem, & deſinere non poteſt, & in habitu eſt, motum perpetuum: cuius finis eſt vt res quæ cognoſci, oblitioni autem mandari nõ poteſt, veritas. Quod etiã iure eſt admiranũ, quomodo quod obliuioni dari neſcit, circunſcriptũ definit? A'nne clarũ eſt, quòd Deo veritate definitũ? Deus enim eſt veritas, circa quẽ mens quæ nunquam deſinens, & citra vllam obliuionẽ mouetur, nunquam poteſt à motu deſinere, cùm non inueniat finem, vbi non eſt interuallis ſeiuncta dimenſio. Admirabilis enim diuinæ infinitatis magnitudo eſt expers quantitatis, nec diuidi poteſt, & nullam habet quæ eam ſeiungat dimenſionem, nec vllam habet comprehenſionem quæ ad hoc vt res quilibet quæ eſt in ſubſtantia cognoſcatur, eam præuenit. Quòd autem nõ habet dimenſionem, vel vlla in re cõprehenſionem, nulla re definiri poteſt. Rationem ſimiliter quæ per prudentiam mouetur tendere ad actionem: per actionem autem ad virtutem: per virtutem autẽ ad fidẽ, quæ verè firma & quæ labi non poteſt, eſt rerum diuinarum probatio. Quam primam habens poteſtate per prudentiã ratio, actu poſtea per virtutem oſtendit, eam operibus manifeſtãdo. Fides enim ſine operibus mortua eſt, vt ſcriptum eſt. Quicquid autem eſt mortuũ & non operatur, nemo vnquã qui ſapuerit inter ea quæ bona ſunt eſſe annumerandũ dicere auſus fuerit. Per fidem autem ad bonum, in quo finẽ accipit ratio, à ſuis ceſſans operationibus, ei circunſcripta poteſtate & habitu & operatione. Rationem enim dicebat eſſe poteſtatem, prudentiam, & ipſam rationẽ eſſe poteſtate prudentiam, habitum autem actionem, operationem verò virtutem. FIDEM autem, prudentiæ & actionis & virtutis ſiue poteſtatis, habitusq; & operationis immobilem & immutabilem concretionem, ſine coagmentatione, cuius finis bonum eſt. In quo deſinens ratio, ceſſat à motu. Deus enim eſt bonum, in quo quæuis & cuiúsuis rationis facultas ſua pte natura finem accipit. Quomodo autem & quanam ratione vnumquodque eorum rectè efficitur & in actum deducitur, & quænam vnicuiq; eorũ repugnat vel cõiuncta ſunt, & quatenus, diuidere & dicere non eſt præſentis inſtituti, præterquam vt tantum cognoſcamus, quòd omnis anima, quando per ſancti Spiritus gratiam & ſuum ſtudium & diligen-

in bono, vtpote earum quæ ex ratione fiunt, operatione beato fine definit. Per quę rerum diuinarum ſcientia ex congreſſu vnionis horum qui fit inuicem colligitur: ad hæc omnia apertè quadrabit, animæ per contemplationem aſsimilata ſancta Dei Eccleſia, omnia quidem quæ eſſe in mente, & ex mente per proceſſum exiſtere oſtenſa ſunt per ſacrarium ſignificans, quæ autem eſſe in ratione & ex ratione per diſtinctionem exiſtere oſtenſum eſt, per templũ oſtendẽs, & omnia ad id quod in diuino altari peragitur, myſterium congregans. In quo qui per ea quæ in Eccleſia celebrantur, potuerit prudenter & ſapienter myſterijs initiari, verè Dei & diuinam ſuam animam reddiderit. Propter quam fortaſſe & huius quæ manu facta eſt Eccleſiæ ſapienter per varietatem eorum quæ in ea ſunt, diuinorum ſymbolicè exemplar exiſtens, vt nos ad id quod eſt melius deduceret, data eſt.

Quomodo & quanam ratione ſancta quoque ſcriptura homo dicitur.

CAP. VII.

QVemadmodum autem Anagogica, & quæ mentem ſurſum euehit, contemplatione dixit Eccleſiam eſſe hominem ſpiritalem: hominem autem myſticam Eccleſiam: ita etiam vniuerſam ſimul comprehendens ſcripturam, eam hominem eſſe dixit. Nempe quòd vetus quidem Teſtamentum habeat corpus, Nouum verò animam, ſpiritum & mentem. Et rurſus, quod totius ſacræ ſcripturæ, veteris, inquam, & nouæ hiſtorica quidem litera corpus: Mens autem & ſcopus eorum quæ ſcripta ſunt, animam. Quod ego quidem cùm audiſſem, perfectam & accuratam ſimilitudinem valde ſum admiratus, & eum qui pro dignitate vnicuique dona largitur, pro viribus, vt par fuit, laudaui. Quemadmodum enim homo qui in nobis, quod ad id quidem quod videtur attinet, eſt mortalis: quod verò ad id, quod non videtur immortalis: ita etiam Sancta ſcriptura, habens quidem literam quæ exhibet id quod videtur, ſpiritum verò qui in litera celatur, quique nunquam eſſe definit, veram contemplationis rationem conſtituit. Et quẽadmodum homo qui eſt in nobis cupiditatem atque appetitionẽ imperio ſuo regens & continẽs, vt caro marceſcat & flacceſcat efficit: ita etiam ſancta ſcriptura ſpiritualiter intellecta, literam ſuam circuncidit. Dicit enim magnus apoſtolus,

lus. QVANTVM noſter homo corrumpitur, tantum internus renouatur de die in diem. Hoc etiam intelligatur & dicatur in Sacra ſcriptura, quæ homo eſſe tropice ſeu figurate intelligitur. Quo enim magis cedit eius litera, eò magis abundat & plura poſsidet ſpiritus: & quantum eius quæ ad tempus introducta eſt, adorationis vmbræ prætereunt: tantū quæ omni ex parte clara eſt, illuſtris & vmbra penitus carens, fidei veritas ingreditur. Ex qua & per quam principaliter & eſt, & ſcripta eſt, & dicitur ſcriptura, quæ in mente per ſpiritalē gratiā imprimitur. Quemadmodum etiam homo qui in nobis eſt, per animā mēte & ratione præditā principaliter homo maximè et eſt & dicitur: ex qua & per quam eſt imago & ſimilitudo Dei qui eum fecit, & à reliquis animalibus ſeiungitur, vt qui eius quæ ad ea referatur, facultatis nullum omnino euidens ſignum habeat.

Quomodo mundus homo dicitur, & quanam ratione etiam homo mundus.

CAP. VIII.

PEr eandem rurſus ſimilitudinem aptè, & ad imitandum appoſitè vniuerſum etiam mundum, qui ex iis quæ ſub aſpectum cadunt, & quæ non cadunt, conſtituitur hominem eſſe ſubiecit: & mundum rurſus hominem qui conſtat ex anima & corpore. Dicebat enim ea, quæ intelligentia percipiūtur, obtinere rationem animæ, ſicut etiā anima eorū quæ percipiuntur intelligētia. Et corpus locū tenere ſenſilia, ſicut etiam corpus ſenſiliū. Et ſenſilium quidem eſſe animam ea quæ ſola intelligentia apprehenditur, eorum verò quæ intelligentia apprehenduntur, corpus: ſenſilia. Et vt animam quæ ineſt corpori, ſenſili mundo eſſe eum qui ſola mente percipitur. Ei autem qui mentem intelligitur: ſenſilem, vt corpus cum anima commixtum eſt & contemperatum, & vnum ex vtriſque eſſe mundum, quemadmodum ex anima & corpore vnum hominem, neutro eorum ſibi inuicem per vnionem coniunctorum & coaleſcentium, alterum negante & deiiciente propter legem eius qui colligauit, per quam vnificæ poteſtatis ratio inſperſa eſt, quæ non permittit vt propter naturalem diuerſitatem ignorentur eſſe eadem ſubſtantia in vnione, nec vt pronuncietur proprietatem, quæ vnum quodque eorum ſibi circunſcribit, ad diuiſionem & ſeiunctionem plus poſſe quàm eam qui myſticè eis in vnio-

ne indita eſt amicam cognationem. Per quam, qui in vniuerſum & vnus eſt modus eius quæ eſt in vniuerſis obſcuræ & ignotæ præſentiæ eius quæ omnia continet cauſæ, qui variè ineſt in omnibus, & per ſe, & inter ſe inuicem omnia inconfuſa & indiuidua conſtituit: & vt ſuauiter inter ſe inuicem potius, quàm ſua ſint ſeparatim per vnificam habitudinem efficit, donec ei qui colligauit, ſoluere viſum fuerit, maioris & magis myſticæ diſpenſationis gratia tempore generalis quę ſperatur conſummationis, quo & mundus, & homo in eo quod videtur, morietur: & rurſus nouus ex ſenio confecto conſurget per eam quæ protinus expectatur reſurrectionem. Quando etiam qui in nobis eſt homo, vt pars cum toto, paruus cum magno vna reſurget, accepta facultate vt amplius corrumpi nequeant. Quando & animæ corpus, & ijs quæ mente intelliguntur, ſenſilia decore & gloria ſimilia effectá fuerint, vna vniuerſis euidenti & efficaci præſentia, pro vniuſcuiuſque modo & proportione diuina poteſtate apparēte & per ſeipſam vnionis vinculum in infinita ſecula non diſſoluendum conſeruante.

Si quis ergo vult vitā & rationē piam & Deo gratiā habere triū horum hominū, mundi, inquam, & ſanctę ſcripturæ & eius qui in nobis eſt hominis, ea quæ ſunt meliora & pręſtantiora plurimi faciat. Et animæ quidē pro viribus curā gerat, quæ eſt immortalis & diuina, & ex virtutib⁹ De⁹ eſt efficiēda. Et carnē negligat quæ interitui & morti eſt obnoxia, & neglectā animę dignitatē poteſt cōmaculare. Corruptibile enim, inquit, corpus aggrauat animā, & deprimit terrenū tabernaculum mentem multùm ſolicitam. Et rurſus, Caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritū, ſpiritus autem aduerſus carnem & rurſus, Qui ſeminat in carne ſua, de carne metet corruptionem. Dū incorporeis autē & in intelligentibus poteſtatibus mente per cognitionem certamen moueat, relictis ijs quæ ſunt pręſentia & quę vidētur. Quę enim vidētur, inquit ſunt tēporalia: quæ autē nō videntur, æterna. In quibus propter habitus, qui ex pace eſt, multitudinem, De⁹ quieſcit, & ad ſanctum ſpiritum per prudentem ſanctæ ſcripturæ meditationem, Literam tranſiliens, ſapienter ſe conferat. In quo eſt plenitudo omnium bonorū, & theſauri ſapientiæ & cognitionis abſconditi, intra quos ſi quis eſſe dignus viſus fuerit, Deum ipſum inueniet in tabulis cordis inſcriptum, per gratiam quæ eſt in ſpiritu, reuelata facie Dei gloriam aſpiciens, ablato literę velamine.

Quorumnam ſunt Signa, primus Sanctæ Synaxis introitus, & quæ poſt eum peraguntur.

CAP. IX.

POſt breuem earum quæ à beato Sene de ſancta Eccleſia dictæ ſunt contemplationum expoſitionem, reſtat nunc vt quàm breuiſsimè fieri poterit, dicamus de ſancta Synaxi. Primùm ergo pontificis in Eccleſiam ad ſanctam Synaxin introitum, primi filij Dei & ſeruatoris noſtri Chriſti per carnem in hunc mundum aduentus typum & imaginem ferre docuit, per quem cùm humanam naturam ab interitu mancipatam, & à ſeipſa morti peccatum venundatam, & diaboli tyrannide oppreſſam liberâſſet & redemiſſet, & omne pro ea debitum tanquam reus debendi exoluiſſet, qui nulli debito, nec peccato erat obnoxius, ad regni gratiam quę erat ab initio reduxit, dãs ſeipſum precium, Pæonium medicamentum & toti mundo ſalutare, poſt quē aduentum eius in cœlos, & in thronum ſupercœleſtē aſcenſus & reſtitutio, ſymbolicè figuratur per ingreſſum ſacerdotis in ſacrarium & aſcenſum in thronũ ſacerdotalem.

Quidnam ſignificat etiam Populi in Sanctam Dei Eccleſiam introitus.

CAP. X.

POpuli autem vnà cum pontifice ſeu Sacerdote in eccleſiam ingreſſus, infidelium ab infidelitate ad fidem, & ab ignorantia & errore ad Dei cognitionem, infidelium conuerſionem, & fidelium à vitio & inſcitia ad virtutem & cognitionem, traductionem ſignificat. Non ſolùm enim infidelium ad verum & ſolum Deum conuerſionem, in Eccleſiam introitus ſignificat, ſed etiam vniuſcuiuſque noſtrum, qui credimus quidem, ſed Domini præcepta per turpem & intemperantem vitam infirmamus & tranſgredimur, per pœnitentiam correctionem. Omnis enim homo ſiue homicida, ſiue adulter, ſiue fur, ſiue ſuperbus, ſiue arrogans vel inſolens, ac contumelioſus vel detractor, vel qui odium ac inimicitias gerit, vel iracundus, vel conuiciator, vel calumniator, vel ſuſurro, vel ad inuidiam propenſus, vel ebrioſus, vel vt ſemel dicam, ne omnia vitij genera enumerans, ſim prolixior, quicunque à quouis vitio tenebatur, poſtquã eo amplius ſua ſponte & cõſulto teneri, & ex propoſito operari ceſſauerit, & vitam in melius mutauerit, pro

vitio virtutem eligens, is propriè & verè cum Chriſto Deo & pontifice, intelligatur & dicatur introire ad virtutem quę tropicè dicitur Eccleſia.

Quorumnam ſunt Symbola diuinæ lectiones.
CAP. XI.

DIuinus autem ſacrorum librorum lectiones diuinas & beatas ſanctiſsimi Dei voluntates & conſilia dicebat ſignificare magiſter. Per quæ eorum, quæ ſunt agēda, ad monitiones vnuſquiſque noſtrorum pro ea quæ ineſt ei, facultate conuenienter accipimus, & diuinorum ac beatorum certaminum leges diſcimus. Quibus conuenienter legitimè certantes, quæ victoribus iure dantur, regni Chriſti coronis digni habebimur.

Quorumnam ſunt Signa diuina cantica.
CAP. XII.

SPiritalem autem diuinorum cāticorum delectionem, dicebat ſignificare voluptatem diuina bona ſignificantem, quæ animas ad ſincerum & beatum Dei amorem commouet, ad vitij autem odium magis incitat.

Quid ſignificant pacis acclamationes.
CAP. XIII.

PEr pacis autem acclamationes quæ intus ex ſacrario fiūt iuſſu Antiſtis in vnaquaque lectione, eas quę per ſanctos Angelos deferuntur, diuinas ſuſceptiones ſignificari dicebat ſapiens ſenex. Per quas Deus definit eorum certamina qui legitimè pro veritate contra aduerſas poteſtates decertant, quæ ſub aſpectum non cadunt, & congreſsiones diſſoluens, & pacem dans in exinanitione corporis & pro ſuſceptis pro virtute laboribus, ſanctos impatibilitatis gratia remunerans. Vt cùm pugnare ceſſauerint, ad ſpiritalem agriculturam ſeu virtutum operationem, animæ poteſtates tranſferant, per quas malorum ſpirituum cateruas diſſoluerunt, eos Chriſto ducente, difficileſque & ineuitabiles diaboli machinas diſsipante,

Cuiuſnam in vnoquoque propriè ſignum eſt, ſancti Euangelij lectio, & Myſtica, quæ eam conſequuntur.

CAP. XIIII.

VNde ſtatim poſt eas, diuinam Sancti Euangelij lectionem ſacra Sanctæ Eccleſiæ conſtitutio fieri iuſsit, propriè quidē eam quę ab bonis pro verbo ſuſcipitur, afflictionem introducens, poſtquàm is qui eſt cogitationis contemplationis veluti Pontifex, è cælo ad eos adueniens verbum, eis carnis prudentiam, tanquam ſenſilem Mundum perficit, rationes quæ deorſum adhuc in terram ſpectant, tanquam initiatas, ab eis repellens, & ad eorum quæ mente intelliguntur, conſiderationem, per portarum clauſtrum, & ſanctorum myſteriorum introitum, eos deducens. Et cum rationum & actionum iam ſenſus clauſerint, & extra carnē & mundū fuerint, eos arcana docet iam antè ad ſeipſos & ad eum per ſalutationē introductos, & pro multis in ipſos beneficijs, ſolam pro ſua ſalute gratiarum actricem confeſsionem grato animo referentes, quam diuinum ſignificat tibi Fidei Symbolum. Deinde cùm eos per ter ſanctū in Angelorum numerum retulerit, & eandem quam eis ſanctificantis Theologiæ gratiam conceſſerit, ad Deum & patrem adducit adoptatos ſpiritu, per orationem, per quam digni habiti ſunt qui patrem Deum vocarent: & deinde rurſus, tanquam qui iam ſcitè ac ſponte omnes, quæ ſunt in ijs quæ ſunt, rationes perfecerint, incognitè ad incognitam, per hoc quod eſt, Vnus Sanctus, & ea quæ deinceps ſequuntur deducit vnitatem, gratia deos effectos, & per eius ſolam, in quod poteſtate non cadit diuiſio, participationem, ſimiles affectos.

Cuiuſnam eſt ſignum, ex eo quod generaliter ſignificatur, diuina ſancti Euangelij lectio.

CAP. XV.

GEneraliter autem mundi huius conſummationem ſignificat. Poſt diuinam enim ſancti Euangelij lectionem, quando pontifex deſcendit de ſede, & Catechumenorum & reliquorum qui diuina oſtendendorum ſacramentorum contemplatione indigni ſunt, fit per ſacros miniſtros dimiſsio & eiectio, quæ per ſe veritatem ſignificat

& præfigurat, cuius imago eſt & typus: & inter eos quodammodo clamat, quòd poſtquam Euangelium regni fuerit prædicatum in vniuerſo mundo, vt ſcriptum eſt, In teſtimonium omnibus gentibus, tunc veniet finis, adueniente in ſecundo eius aduentu ex cœlis, cum magna ſcilicet potentia, magno Deo & Seruatore noſtro Ieſu Chriſto, (ipſe enim Dominus in voce Archangeli & in ſono tubæ deſcendet de cœlo, inquit diuinus Apoſtolus) & aduerſarios vlciſcente & per ſanctos Angelos, fideles ab infidelibus ſegregante, & à iuſtis iniuſtos, à ſanctis ſceleſtos, & vt ſemel dicam, ab ijs qui in Dei ſpiritu ambularunt, eos qui poſt carnem iuerunt, & in infinitis & nunquam finiendis ſeculis, vt dicit diuinorum eloquiorum veritas, pro eorũ quę in vita egerint dignitate iuſtam reddente retributionem.

Cuiuſnam ſignum eſt, quod ſanctæ Eccleſiæ fores clauduntur poſt Sanctum Euangelium.

CAP. XVI.

QVòd autem poſt ſacram ſancti Euangelij lectionem, & Catechumenorum eiectionẽ, ſanctę Eccleſiæ fores clauduntur, ſignificat & rerum materialium tranſitum, & eum qui poſt terribilem illam ſegregationem, & terribiliorem ſententiam, in mundum, qui mente tantùm intelligitur, ſeu in ſpõſi Chriſti thalamum futurus eſt, dignorum ingreſſum, & eius quæ per fraudem fit in ſenſibus, operationis perfectam eiectionem.

Quid ſignificat Sanctorum ſacramentorum introitus.

CAPVT XVII.

SAnctorum autem & venerabilium myſteriorum ingreſſus, eſt initium & prooemium, vt magnus ille dicebat ſenex, nouæ doctrinæ quæ in cœlis futura eſt, de Dei erga nos diſpenſatione, & reuelatio myſterij noſtræ ſalutis, quod eſt in diuinæ occultationis adytis. Non bibam enim (inquit ſuis diſcipulis Deus & verbum) deinceps de genimine vitis vſque ad diem illum, quando ipſum bibam nouum vobiſcum in regno patris mei.

Cuius eſt ſymbolum diuina ſalutatio.

CAPVT XVIII.

Spiritalis autem quæ omnibus acclamatur ſalutatio, omnium quæ inter ſe inuicem futura eſt in tempore reuelationis bonorum ineffabilium, conſenſum & concordiam, & rationalem (vt ita dicam) identitatem per fidem & dilectionem, per quam cum ratione ſeu verbo & Deo familiaritatem & coniunctionem digni ſuſcipiunt, deſcribit & præfigurat. Rationis enim & orationis ſignum eſt os, per quam omnes maximè qui rationis, vtpote ratione præditi, fuerunt participes, etiam primæ & ſoli rationi, ac verbo omniſque rationis ac orationis auctori coniunguntur.

Quid ſignificat diuinum fidei Symbolum. CAP. XIX.

DIuini autem fidei ſymboli quæ fit ab omnibus confeſsio, eam quæ propter admirabiles ſapientiſsimæ in nos Dei prouidentiæ modos & rationes, in futuro ſeculo facienda eſt, gratiarum actionem præſignificat, per quam ſe propter diuina beneficia gratos qui digni ſunt, conſtituunt, cùm præter eam, pro innumeralibus diuinis quæ acceperunt, bonis, aliquid aliud omninò referre nequeant.

Quid ſignificat ter ſancti glorificatio. CAP. XX.

TRina autem, quæ fit, diuinæ laudis ſanctitatis exclamatio à toto populo fideli, eam quæ cum in corporis & intelligentibus poteſtatibus in futuro eſt apparitura, vnionem & æqualitatem ſignificat, per quam conuenienter ſupernis poteſtatibus, (propterea quòd immutabilis & perpetuus in Deum motus eius idem ſit) tribus ſanctificationibus vnam diuinitatem, quæ tres habet perſonas ſiue hypoſtaſes, laudare, & ſanctificare humana natura docebitur.

Cuius eſt ſymbolum ſancta precatio, Pater noſter. CAP. XX.

SAnctiſsima autem & in primis veneranda magni & beati Dei & patris, inuocatio eſt eius quæ gratias & ſpiritus ſancti gratia, danda eſt, exiſtentis & ſubſiſtentis adoptionis ſymbolum, per quam omni ſuperata & tecta huma-

RVrſus etiam alio modo contemplationis, dixit eſſe hominem Sanctam Dei Eccleſiam, quæ animam quidem habeat Sacrarium, & mentem diuinam altare, & corpus templum, vt quæ ſit imago, & ſimilitudo eius qui ad Dei imaginem & ſimilitudinem homo factus eſt. Et per tẽplum quidem, tanquam per corpus, mortalẽ præ ſe fert philoſophiam, per Sacrarium autem, tanquam per animam, naturalem contemplationem ſpiritaliter exponit. Et per diuinum altare, tanquam per mentem, myſticam theologiam oſtendit. Et contrà, Eccleſiam myſticam, hominem, vt qui per corpus quidem, tanquam per templum, actiuam animæ poteſtatem in mandatis exequendis per moralem philoſophiam ex virtute exhilaret: per animæ autem velut ſacrariũ, quæ ex ſenſu ducuntur rationes, purè in ſpiritu à materia circunciſas, ex naturali contemplatione per ſermonem Deo offerat & tanquam per mentis altare, id quod eſt in adytis decantatiſsimum, obſcuræ & ignotæ diuinitatis magniloquentiæ ſilentium, per aliud loquax & vocaliſsimum ſilentium, prouocat & quoad eius ab homine fieri poteſt, cũ ea per myſticam Theologiam vnà verſatur, & talis ſit, qualem eũ eſſe conſentaneum eſt, qui Dei aduentu dignatus eſt, & lõgè clariſsimis eius ſplendoribus ſignatus.

Quomodo & quanam rurſus ratione, animæ quoq; quæ per ſeipſam intelligitur, imago eſt & typus ſancta Dei Eccleſia.

CAP. VI.

ET non ſolius quidem hominis, qui ex anima & corpore componitur & conſtituitur, ſolùm eſſe poſſe imaginem docuit ſanctam Eccleſiam, ſed etiam ipſius animæ quæ ratione per ſe conſideratur. Quandoquidem ex intelligenti & animali ſeu vitali facultate dixit eſſe animam, vt ſummatim diceret compoſitam: dum intelligens quidem, libere ex voluntate mouetur: animalis autem ſecundùm naturam citra vllam electionem vt ſe habet, remanet. Et rurſus intelligentis quidem eſſe & contemplantem & agentem facultatem. Et contemplantem quidem dixit appellari mentem: agentem verò, rationem. Et intelligendi quidem facultatem à mente moueri: animalis autẽ curam gerere rationem. Et illam quidem eſſe & dici ſapientiam: dico autẽ mentem, quando motus qui ad Deum feruntur, omninò ſibijpſis immuta-

mutabiles conſeruauerit. Similiter autem rationem & eſſe & vocari prudentiam, quando animalem quæ ab ipſa per prouidentiam regitur, facultatem operationibus prudenter menti coniungens, eam ipſi citra vllum diſcrimen eſſe & eandem & ſimilem, per virtutem diuinitatis vim euidentem gerentem oſtenderit: quam etiam & menti & rationi dixit naturaliter diſtribui, ſicut magis eſſe & principaliter conſtitutam oſtendi animam ex mente & ratione, vt quæ ſit intelligentia & ratione prædita, animali facultate ex æquo in vtraque, mente ſcilicet & ratione conſiderata. Neutrũ enim eorum fas eſt expers vitæ cogitare, quæ etiam ab vtriſque comprehenditur. Per quem mens quidem, quam etiam diximus vocari ſapientiam, per contemplatiuum habitum ex arcano ſilentio & cognitione ſimplex effecta, ad veritatem per cognitionem quæ obliuioni dari nõ poteſt, nec vnquam definit, ducitur. Ratio autem quam vocauimus prudentiam actiuo habitu conſeruatiuè ex virtute in bonum, per fidem definit. Ex quibus vtriſq; vera diuinarum & humanarũ rerum conſtat ſcientia. Quę eſt verè cognitio quæ minimè falli poteſt, & totius diuiniſsimæ Chriſtianorum philoſophiæ finis. Et (vt de his dicam apertius) animæ quidem alterã partem dixit eſſe contemplatiuam, alteram verò actiuã: & contemplatiuam quidem, mentẽ vocauit: actiuam verò, rationem, vt quæ ſint, ſcilicet primæ facultates animæ. Et rurſus mentem, ſapientiam: rationem verò, prudentiam, vt quæ ſint primæ operationes. Rurſus rem perſequendo, dixit, Intelligenti quidem animi facultate eſſe mentem, ſapientiam, contemplationem, cognitionem, quæ obliuioni dari nõ poteſt cognitionem: eorum autem finem eſſe veritatem. In ratiocinandi autem facultate eſſe rationem, prudentiam actionem, virtutem, fidem. Finem autem eorum eſſe bonum. Veritatem autem & bonum, dixit Deum ſignificare. Sed veritatem quidem, quando ex ſubſtantia videatur ſignificari quod eſt diuinum. Res enim ſimplex & ſola, & vna & eadem, & quæ nec in partes diuidi, nec mutari poteſt, & eſt impatibilis veritas, & obliuioni dari nequit, nec vllis omninò interuallis aut dimenſionibus ſeiungi: Bonum autem quando ex operatione. Bonum enim benefacit, & omnium quæ ex ipſo ſunt, curã gerit atq; conſeruat & cuſtodit, & eo quòd valde ſit vel ſtatuatur vel currat, θεὸς dictus, vt ij opinantur, qui veram verborũ rationem inquirunt, omnibus quæ ſunt vt ſint & permaneãt & moueãtur,

tur, largitur. Quinque ergo cōiugationes quæ de anima intelliguntur, dixit verſari in vna coniugatione, quæ quod diuinum eſt ſignificat. Coniugationes autem nunc dico mentem & rationem, ſapientiā & prudentiam, contemplationē & actionem, cognitionem & virtutem, quæ obliuioni dari nequit, cogitationem & fidem. Eam autem, quæ quod diuinum eſt, ſignificat veritatem & bonum. Quibus per progreſſum motā anima vniuerſorum Deo vnitur; eius ſubſtantiæ & operationis immutabilitatem & beneficentiā per firmum & ſtabilem & qui dimoueri nequeat, in bono ex electione & inſtituto habitum imitans. Et vt his paruam aliquam conducibilem contemplationem adiungam, hæc fortaſſe eſt diuina chordarum decas eius quòd in anima intelligentia comprehendi poteſt pſalterij: quæ habet rationem ſpiritu reſonantem per aliam beatam præceptorū decadem, perfectosq; conſonantes & numeroſos intelligentia apprehendendos ſonos efficit, per quos Deus laudatur, vt diſcam quænam ſit eius quæ canit & eius quę canitur decadis ratio, & quomodo decadi decas myſticè vnitur & coniungitur. Vt meum quidem Deum & ſeruatorem completum per me ſeruatum ad ſe adducat, qui eſt ſemper pleniſsimus, & ſupra omnem modum pleniſsimus, & à ſeipſo nunquam poteſt excedere. Me autem hominem mirabiliter mihi ipſi reſtituit; vel Deo potiùs, cui quòd ſum, acceptum fero, & ad quem eminus feſtiuo, vt bene ſim accipere deſiderans. Quod qui cognoſcere potuerit ex eo quòd ei quæ dicuntur, euenerint, ſciet omnino propriam dignitatem, experientia euidenter cognoſcens. Quomodo redditur imagini id quod eſt ſecundùm imaginē: & quomodo honoratur exemplar: & quæ eſt noſtræ ſalutis myſterij poteſtas: & pro quo Chriſt[9] mortuus eſt: & quomodo rurſus in ipſo manere poſſumus, & ipſe in nobis, ſicut dixit: & quomodo rectū eſt verbū Dñi & omnia opera eius in fide. Sed ad orationis ſeriem orationē reducamus, hæc de ijs dixiſſe contenti. Dixit mentē motam per ſapientiam venire ad contemplationē: per contemplationem autem ad cognitionem: per cognitionem autem ad cognitionē quæ nunquā datur obliuioni: per cognitionē autē quæ nunquā datur obliuioni, ad veritatem, in qua mens terminum motus ſuſcipit, ei circunſcripta ſubſtantia, facultate & habitu & operatione. Dicebat enim ſapientiā eſſe mentis facultatem ſeu potentiā: & ipſam mentem eſſe poteſtate ſapientiam, cōtemplationē verò habitum: cognitionem autem

tem operationem. Quæ obliuioni autem dari nequit, cognitionem ſapientiæ & contemplationis cognitionis ſeu facultatis & habitus & operationis, eum qui eſt circa id quod cognoſci poteſt, quod eſt ſupra omnem cognitionem, & deſinere non poteſt, & in habitu eſt, motum perpetuum: cuius finis eſt vt res quæ cognoſci, oblitioni autem mandari nõ poteſt, veritas. Quod etiã iure eſt admiranũ, quomodo quod obliuioni dari neſcit, circunſcriptũ definit? A'nne clarũ eſt, quòd Deo veritate definitũ? Deus enim eſt veritas, circa quẽ mens quæ nunquam definens, & citra vllam obliuionẽ mouetur, nunquam poteſt à motu deſinere, cùm non inueniat finem, vbi non eſt interuallis ſeiuncta dimenſio. Admirabilis enim diuinæ infinitatis magnitudo eſt expers quantitatis, nec diuidi poteſt, & nullam habet quæ eam ſeiungat dimenſionem, nec vllam habet comprehenſionem quæ ad hoc vt res quilibet quæ eſt in ſubſtantia cognoſcatur, eam præuenit. Quòd autem nõ habet dimenſionem, vel vlla in re cõprehenſionem, nulla re definiri poteſt. Rationem ſimiliter quæ per prudentiam mouetur tendere ad actionem: per actionem autem ad virtutem: per virtutem autẽ ad fidẽ, quæ verè firma & quæ labi non poteſt, eſt rerum diuinarum probatio. Quam primam habens poteſtate per prudentiã ratio, actu poſtea per virtutem oſtendit, eam operibus manifeſtãdo. Fides enim ſine operibus mortua eſt, vt ſcriptum eſt. Quicquid autem eſt mortuũ & non operatur, nemo vnquã qui ſapuerit inter ea quæ bona ſunt eſſe annumerandũ dicere auſus fuerit. Per fidem autem ad bonum, in quo finẽ accipit ratio, à ſuis ceſſans operationibus, ei circunſcripta poteſtate & habitu & operatione. Rationem enim dicebat eſſe poteſtatem, prudentiam, & ipſam rationẽ eſſe poteſtate prudentiam, habitum autem actionem, operationem verò virtutem. FIDEM autem, prudentiæ & actionis & virtutis ſiue poteſtatis, habitusq; & operationis immobilem & immutabilem concretionem, ſine coagmentatione, cuius finis bonum eſt. In quo deſinens ratio, ceſſat à motu. Deus enim eſt bonum, in quo quæuis & cuiúſuis rationis facultas ſuapte natura finem accipit. Quomodo autem & quanam ratione vnumquodque eorum rectè efficitur & in actum deducitur, & quænam vnicuiq; eorũ repugnat vel cõiuncta ſunt, & quatenus, diuidere & dicere non eſt præſentis inſtituti, præterquam vt tantum cognoſcamus, quòd omnis anima, quando per ſancti Spiritus gratiam & ſuum ſtudium & diligen-

ligentiam, hæc inter ſe inuicem coniungere & contexere po tuerit, rationem (inquam) menti & ſapientiæ prudentiã, & contemplationi actionem, & cognitioni virtutem, & cognitioni quæ obliuioni dari neſcit, fidem: ita nullum ex his alteri collatum, vel minus ſit, vel ſuperabundet, reſciſſa omni eius exuperatione & defectu, & vt paucis complectar, vnitatem ſuam Decadem fecerit. Tunc ipſa quoque Deo vero & bono & vni ſoli vnietur, pulchra & magnifica & ipſi (quo ad eius fieri poteſt) ſimilis generalium virtutum cõplemento, quæ diuinam quidem, quæ eſt in anima Decadem ſignificant: continent autem aliam beatã preceptorum decadem. Quaternio enim decas eſt potẽtia, ab vnitate ſerie per progreſsionem cõpoſita. Et rurſus idem eſt vnitas per congreſſum, bonũ monadicè continens, & quod diuinæ operationis ſimplex eſt & diuidi nõ poteſt, inſecabiliter in ſeipſa oſtendens. Quibus proprium quidem bonum ab alio nõ inuadendum, anima ſtrenuè & conſtanter conſeruauit: alienũ autem fortiter vt malum profligauit & repulit, vt quæ mentem habeat recta ratione prædicam, & prudẽtem ſapientiã, & contemplationem quæ in actione verſatur, & cognitionẽ virtute præditam, & quæ eas cõſequitur, cognitionem quæ dari nõ poteſt obliuioni quæ ſimul eſt & fideliſsima, & excidere non poteſt, & vt quæ cùm effecta cauſis & operationes facultatibus prudenter coniunctas Deo obtulerit, accipiat diuinitatem quæ eſt effectrix eorũ ſimplicitatis. Eſt enim operatio & manifeſtatio, mentis quidẽ ratio, ut affectũ cauſæ & ſapiẽtię prudẽtia & cõtẽplationis actio, & virtus cognitionis, & eius quæ obliuioni nõ datur cognitionis, fides. Ex quibus qui erga bonum & veritatẽ, Deũ inquam, internè afficitur, habitus fabricatur, quẽ dicebat eſſe diuinã ſcientiam, & quæ labi & falli non poteſt, cognitionẽ & dilectionẽ & pacẽ, in quibus & per quas afficitur diuinitas ſeu deificatio: Illam quidem, vt quæ ſit complementum totius eius quam homines de Deo & diuinis aſſequi poſſunt, cognitionis & virtutum comprehenſionis Hanc verò, vt quæ germanè ad veritatem aſcendat, & ſufficientem diuinitatis præbeat experientiam. Et illam quidem, vt quæ totius Dei ex tota affectione delectationis ſit particeps: hanc verò, vt cui eadem cũ Deo vſu veniant, & vt ijs qui eã habere dignare fuerint eueniant, præparat. Si enim, quod diuinum eſt, eſt omnino immobile, vt quod non habeat, quod ei vlla ex parte moleſtiam exhibeat: quid enim illius circunſpectionẽ præuene-

uenerit? Pax autem eſt, quæ labefactari & moueri nõ poteſt, ſtabilitas, & præterea letitia, que moleſtia affici & vexari nõ poteſt. An nõ cuiuis quoq; animę diuina vſu venerint, quę, vt diuinam pacem acciperet, digna habita fuerit, vt quæ non ſolũ vitij & ignorantię, falſi & mali, quę ſunt vitia virtuti & cognitioni, veritati, & bono repugnãtia, quę motibus animę qui ſunt pręter naturã aſsiſtunt, ſed iã etiã ipſius virtutis & cognitionis, veritatis rurſus & bonitatis, qui à nobis diſcreti & diſtincti fuerunt, fines, ſi fas eſt dicere tranſgreſſa & ſupra omnẽ modum veriſsimo & optimo Dei cubili, veriſsimis eius promiſsis cõuenienter, ineffabiliter & incognita ratione coniuncta, & nihil deinceps habens eorũ quæ ei ſua natura poſsint moleſtiam afferre, quod ad ſuã in Deo occultationem & beatiſsimũ & ſanctiſsimũ cubile poſsit peruenire, reuerendũ illud eius quę eſt ſupra mẽtem & rationem, vnitatis peragit myſteriũ. Per quod vna caro & vnus ſpiritus fit Deus erga Eccleſiam animam, & erga Deum anima. QVOMODO te Chriſte ꝓpter tuã bonitatẽ admirabor? Neq; enim me laudaturum audebo dicere, qui nec ſatis quidem te poſsim admirari pro dignitate. Erunt enim duo in carne vna: Myſterium autem hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & Eccleſia, inquit, diuinus Apoſtolus. Et rurſus, QVI adhæret Domino, eſt vnus ſpiritus. Ita ergo vniformem effectam animam & in ſe & in DEVM coactã, non erit amplius ratio quæ eam in multa per cogitationem diuidat, vt quæ caput habet coronatum primæ & vni ſoli rationi & Deo, in quo per vnam quę mente cõprehendi nõ poteſt, vnitatẽ, omnes eorum quę ſunt, rationes vniformiter & ſunt & ſubſiſtũt, vtpote eorũ quæ ſunt opifice & effectore. In quẽ fixis oculis reſpiciens, cùm extra eam non ſit, ſed totus in totã, ſimplici applicatione, ſciet ipſa quoq; eorum quæ ſunt rationes & cauſas, per quas fortè priuſquàm deſpõſata eſſet verbo & Deo, via & ratiõe diuiſionis inducebatur: & conſeruatiuè numeroſeq, ac concinnè ad eum ferebatur, qui omnem rationem & cauſam & cõtinet & efficit. Quia ergo hæc ſunt animę, quæ (vt diximus) in mente habet poteſtate ſapientiam, ex ſapientia autem contemplationem, ex ea autem cognitionem, ex cognitione autem eam quæ obliuioni mandari nequit, cognitionem, per quam ad veritatem, vt quæ ſit finis & extremum bonorum, quæ ſunt in mẽte, ducitur. In ratione autem habet prudentiam: ex ea verò actionẽ: ex actione autem virtutẽ, ex ea verò fidem per quã in bo-

in bono, vtpote earum quæ ex ratione fiunt, operatione bea to fine definit. Per quę rerum diuinarum ſcientia ex congreſſu vnionis horum qui fit inuicem colligitur: ad hæc omnia apertè quadrabit, animæ per contemplationem aſsimilata ſancta Dei Eccleſia, omnia quidem quæ eſſe in mente, & ex mente per proceſſum exiſtere oſtenſa ſunt per ſacrarium ſignificans, quæ autem eſſe in ratione & ex ratione per diſtinctionem exiſtere oſtenſum eſt, per templũ oſtendẽs, & omnia ad id quod in diuino altari peragitur, myſterium congregans. In quo qui per ea quæ in Eccleſia celebrantur, potuerit prudenter & ſapienter myſterijs initiari, verè Dei & diuinam ſuam animam reddiderit. Propter quam fortaſſe & huius quæ manu facta eſt Eccleſiæ ſapienter per varietatem eorum quæ in ea ſunt, diuinorum ſymbolicè exemplar exiſtens, vt nos ad id quod eſt melius deduceret, data eſt.

Quomodo & quanam ratione ſancta quoque ſcriptura homo dicitur.

CAP. VII.

QVemadmodum autem Anagogica, & quæ mentem ſurſum euehit, contemplatione dixit Eccleſiam eſſe hominem ſpiritalem: hominem autem myſticam Eccleſiam: ita etiam vniuerſam ſimul comprehendens ſcripturam, eam hominem eſſe dixit. Nempe quòd vetus quidem Teſtamentum habeat corpus, Nouum verò animam, ſpiritum & mentem. Et rurſus, quod totius ſacræ ſcripturæ, veteris, inquam, & nouæ hiſtorica quidem litera corpus: Mens autem & ſcopus eorum quæ ſcripta ſunt, animam. Quod ego quidem cùm audiſſem, perfectam & accuratam ſimilitudinem valde ſum admiratus, & eum qui pro dignitate vnicuique dona largitur, pro viribus, vt par fuit, laudaui. Quemadmodum enim homo qui in nobis, quod ad id quidem quod videtur attinet, eſt mortalis: quod verò ad id, quod non videtur immortalis: ita etiam Sancta ſcriptura, habens quidem literam quæ exhibet id quod videtur, ſpiritum verò qui in litera celatur, quique nunquam eſſe definit, veram contemplationis rationem conſtituit. Et quẽadmodum homo qui eſt in nobis cupiditatem atque appetitionẽ imperio ſuo regens & continẽs, vt caro marceſcat & flacceſcat efficit: ita etiam ſancta ſcriptura ſpiritualiter intellecta, literam ſuam circuncidit. Dicit enim magnus apoſtolus,

lus. QVANTVM noſter homo corrumpitur, tantum internus renouatur de die in diem. Hoc etiam intelligatur & dicatur in Sacra ſcriptura, quæ homo eſſe tropice ſeu figurate intelligitur. Quo enim magis cedit eius litera, eò magis abundat & plura poſsidet ſpiritus: & quantum eius quæ ad tempus introducta eſt, adorationis vmbræ prætereunt: tantũ quæ omni ex parte clara eſt, illuſtris & vmbra penitus carens, fidei veritas ingreditur. Ex qua & per quam principaliter & eſt, & ſcripta eſt, & dicitur ſcriptura, quæ in mente per ſpiritalẽ gratiã imprimitur. Quemadmodum etiam homo qui in nobis eſt, per animã mẽte & ratione præditã principaliter homo maximè et eſt & dicitur: ex qua & per quam eſt imago & ſimilitudo Dei qui eum fecit, & à reliquis animalibus ſeiungitur, vt qui eius quæ ad ea referatur, facultatis nullum omnino euidens ſignum habeat.

Quomodo mundus homo dicitur, & quanam ratione etiam homo mundus.

CAP. VIII.

PEr eandem rurſus ſimilitudinem aptè, & ad imitandum appoſitè vniuerſum etiam mundum, qui ex ijs quæ ſub aſpectum cadunt, & quæ non cadunt, conſtituitur hominem eſſe ſubiecit: & mundum rurſus hominem qui conſtat ex anima & corpore. Dicebat enim ea, quæ intelligentia percipiũtur, obtinere rationem animæ, ſicut etiã anima eorũ quæ percipiuntur intelligẽtia. Et corpus locũ tenere ſenſilia, ſicut etiam corpus ſenſiliũ. Et ſenſilium quidem eſſe animam ea quæ ſola intelligentia apprehenditur, eorum verò quæ intelligentia apprehenduntur, corpus: ſenſilia. Et vt animam quæ ineſt corpori, ſenſili mundo eſſe eum qui ſola mente percipitur. Ei autem qui mentem intelligitur: ſenſilem, vt corpus cum anima commixtum eſt & contemperatum, & vnum ex vtriſque eſſe mundum, quemadmodum ex anima & corpore vnum hominem, neutro eorum ſibi inuicem per vnionem coniunctorum & coaleſcentium, alterum negante & deijciente propter legem eius qui colligauit, per quam vnificæ poteſtatis ratio inſperſa eſt, quæ non permittit vt propter naturalem diuerſitatem ignorentur eſſe eadem ſubſtantia in vnione, nec vt pronuncietur proprietatem, quæ vnum quodque eorum ſibi circunſcribit, ad diuiſionem & ſeiunctionem plus poſſe quàm eam qui myſticè eis in vnio-

ne indita eſt amicam cognationem. Per quam, qui in vniuerſum & vnus eſt modus eius quæ eſt in vniuerſis obſcuræ & ignotæ præſentiæ eius quæ omnia continet cauſæ, qui variè ineſt in omnibus, & per ſe, & inter ſe inuicem omnia inconfuſa & indiuidua conſtituit. & vt ſuauiter inter ſe inuicem potius, quàm ſua ſint ſeparatim per vnificam habitudinem efficit, donec ei qui colligauit, ſoluere viſum fuerit, maioris & magis myſticæ diſpenſationis gratia tempore generalis quę ſperatur conſummationis, quo & mundus, & homo in eo quod videtur, morietur: & rurſus nouus ex ſenio confecto conſurget per eam quæ protinus expectatur reſurrectionem. Quando etiam qui in nobis eſt homo, vt pars cum toto, paruus cum magno vna reſurget, accepta facultate vt amplius corumpi nequeant. Quando & animæ corpus, & ijs quæ mente intelliguntur, ſenſilia decore & gloria ſimilia effecta fuerint, vna vniuerſis euidenti & efficaci præſentia, pro vniuſcuiuſque modo & proportione diuina poteſtate apparēte & per ſeipſam vnionis vinculum in infinita ſecula non diſſoluendum conſeruante.

Si quis ergo vult vitā & rationē piam & Deo gratiā habere triū horum hominū, mundi, inquam, & ſanctę ſcripturæ & eius qui in nobis eſt hominis, ea quæ ſunt meliora & pręſtantiora plurimi faciat. Et animæ quidē pro viribus curā gerat, quæ eſt immortalis & diuina, & ex virtutib⁹ De⁹ eſt efficiēda. Et carnē negligat quæ interitui & morti eſt obnoxia, & neglectā animę dignitatē poteſt cōmaculare. Corruptibile enim, inquit, corpus aggrauat animā, & deprimit terrenū tabernaculum mentem multùm ſolicitam. Et rurſus, Caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritū, ſpiritus autem aduerſus carnem & rurſus, Qui ſeminat in carne ſua, de carne metet corruptionem. Dū incorporeis autē & in intelligentibus poteſtatibus mente per cognitionem certamen moueat, relictis ijs quæ ſunt pręſentia & quę vidētur. Quę enim vidētur, inquit ſunt tēporalia: quæ autē nō videntur, æterna. In quibus propter habitus, qui ex pace eſt, multitudinem, De⁹ quieſcit, & ad ſanctum ſpiritum per prudentem ſanctæ ſcripturæ meditationem, Literam tranſiliens, ſapienter ſe conferat. In quo eſt plenitudo omnium bonorū, & theſauri ſapientiæ & cognitionis abſconditi, intra quos ſi quis eſſe dignus viſus fuerit, Deum ipſum inueniet in tabulis cordis inſcriptum, per gratiam quæ eſt in ſpiritu, reuelata facie Dei gloriam aſpiciens, ablato literę velamine.

Quorumnam ſunt Signa, primus Sanctæ Synaxis introitus, & quæ poſt eum peraguntur.

CAP. IX.

POſt breuem earum quæ à beato Sene de ſancta Eccleſia dictæ ſunt contemplationum expoſitionem, reſtat nunc vt quàm breuiſsimè fieri poterit, dicamus de ſancta Synaxi. Primùm ergo pontificis in Eccleſiam ad ſanctam Synaxin introitum, primi filij Dei & ſeruatoris noſtri Chriſti per carnem in hunc mundum aduentus typum & imaginem ferre docuit, per quem cùm humanam naturam ab interitu mancipatam, & à ſeipſa morti peccatum venundatam, & diaboli tyrannide oppreſſam liberaſſet & redemiſſet, & omne pro ea debitum tanquàm reus debendi exoluiſſet, qui nulli debito, nec peccato erat obnoxius, ad regni gratiam quę erat ab initio reduxit, dãs ſeipſum precium, Pæonium medicamentum & toti mundo ſalutare, poſt quẽ aduentum eius in cœlos, & in thronum ſupercœleſtẽ aſcenſus & reſtitutio, ſymbolicè figuratur per ingreſſum ſacerdotis in ſacrarium & aſcenſum in thronũ ſacerdotalem.

Quidnam ſignificat etiam Populi in Sanctam Dei Eccleſiam introitus.

CAP. X.

POpuli autem vnà cum pontifice ſeu Sacerdote in eccleſiam ingreſſus, infidelium ab infidelitate ad fidem, & ab ignorantia & errore ad Dei cognitionem, infidelium conuerſionem, & fidelium à vitio & inſcitia ad virtutem & cognitionem, traductionem ſignificat. Non ſolùm enim infidelium ad verum & ſolum Deum conuerſionem; in Eccleſiam introitus ſignificat, ſed etiam vniuſcuiuſque noſtrum, qui credimus quidem, ſed Domini præcepta per turpem & intemperantem vitam infirmamus & tranſgredimur, per pœnitentiam correctionem. Omnis enim homo ſiue homicida, ſiue adulter, ſiue fur, ſiue ſuperbus, ſiue arrogans vel inſolens, ac contumelioſus vel detractor, vel qui odium ac inimicitias gerit, vel iracundus, vel conuiciator, vel calumniator, vel ſuſurro, vel ad inuidiam propenſus, vel ebrioſus, vel vt ſemel dicam, ne omnia vitij genera enumerans, ſim prolixior, quicunque à quouis vitio tenebatur, poſtquã eo amplius ſua ſponte & cõſulto teneri, & ex propoſito operari ceſſauerit, & vitam in melius mutauerit, pro

vitio virtutem eligens, is propriè & verè cum Chriſto Deo & pontifice, intelligatur & dicatur introire ad virtutem quę tropicè dicitur Eccleſia.

Quorumnam ſunt Symbola diuinæ lectiones.

CAP. XI.

Diuinus autem ſacrorum librorum lectiones diuinas & beatas ſanctiſsimi Dei voluntates & conſilia dicebat ſignificare magiſter. Per quæ eorum, quæ ſunt agēda, admonitiones vnuſquiſque noſtrorum pro ea quæ ineſt ei, facultate conuenienter accipimus, & diuinorum ac beatorum certaminum leges diſcimus. Quibus conuenienter legitimè certantes, quæ victoribus iure dantur, regni Chriſti coronis digni habebimur.

Quorumnam ſunt Signa diuina cantica.

CAP. XII.

SPiritalem autem diuinorum cāticorum delectionem, dicebat ſignificare voluptatem diuina bona ſignificantem, quæ animas ad ſincerum & beatum Dei amorem commouet, ad vitij autem odium magis incitat.

Quid ſignificant pacis acclamationes.

CAP. XIII.

PEr pacis autem acclamationes quæ intus ex ſacrario fiūt iuſſu Antiſtis in vnaquaque lectione, eas que per ſanctos Angelos deferuntur, diuinas ſuſceptiones ſignificari dicebat ſapiens ſenex. Per quas Deus definit eorum certamina qui legitimè pro veritate contra aduerſas poteſtates decertant, quæ ſub aſpectum non cadunt, & congreſsiones diſſoluens, & pacem dans in exinanitione corporis & pro ſuſceptis pro virtute laboribus, ſanctos impatibilitatis gratia remunerans. Vt cùm pugnare ceſſauerint, ad ſpiritalem agriculturam ſeu virtutum operationem, animæ poteſtates tranſferant, per quas malorum ſpirituum cateruas diſſoluerunt, eos Chriſto ducente, difficileſque & ineuitabiles diaboli machinas diſsipante,

Cuiuſnam in vnoquoque propriè ſignum eſt, ſancti Euangelij lectio, & Myſtica, quæ eam conſequuntur.
CAP. XIIII.

VNde ſtatim poſt eas, diuinam Sancti Euangelij lectionem ſacra Sanctæ Eccleſiæ conſtitutio fieri iuſsit, propriè quidē eam quę ab bonis pro verbo ſuſcipitur, afflictionem introducens, poſtquàm is qui eſt cogitationis contemplationis veluti Pontifex, è cælo ad eos aduenìens verbum, eis carnis prudentiam, tanquam ſenſilem Mundum perficit, rationes quæ deorſum adhuc in terram ſpectant, tanquam initiatas, ab eis repellens, & ad eorum quæ mente intelliguntur, conſiderationem, per portarum clauſtrum, & ſanctorum myſteriorum introitum, eos deducens. Et cum rationum & actionum iam ſenſus clauſerint, & extra carnē & mundū fuerint, eos arcana docet iam antè ad ſeipſos & ad eum per ſalutationē introductos, & pro multis in ipſos beneficijs, ſolam pro ſua ſalute gratiarum actricem confeſsionem grato animo referentes, quam diuinum ſignificat tibi Fidei Symbolum. Deinde cùm eos per ter ſanctū in Angelorum numerum retulerit, & eandem quam eis ſanctificantis Theologiæ gratiam conceſſerit, ad Deum & patrem adducit adoptatos ſpiritu, per orationem, per quam digni habiti ſunt qui patrem Deum vocarent: & deinde rurſus, tanquam qui iam ſcitè ac ſponte omnes, quæ ſunt in ijs quæ ſunt, rationes perfecerint, incognitè ad incognitam, per hoc quod eſt, Vnus Sanctus, & ea quæ deinceps ſequuntur deducit vnitatem, gratia deos effectos, & per eius ſolam, in quod poteſtate non cadit diuiſio, participationem, ſimiles affectos.

Cuiuſnam eſt ſignum, ex eo quod generaliter ſignificatur, diuina ſancti Euangelij lectio.
CAP. XV.

GEneraliter autem mundi huius conſummationem ſignificat. Poſt diuinam enim ſancti Euangelij lectionem, quando pontifex deſcendit de ſede, & Catechumenorum & reliquorum qui diuina oſtendendorum ſacramentorum contemplatione indigni ſunt, fit per ſacros miniſtros dimiſsio & eiectio, quæ per ſe veritatem ſignificat

& præfigurat, cuius imago eſt & typus: & inter eos quodammodo clamat, quòd poſtquam Euangelium regni fuerit prædicatum in vniuuerſo mundo, vt ſcriptum eſt, In teſtimonium omnibus gentibus, tunc veniet finis, adueniente in ſecundo eius aduentu ex cœlis, cum magna ſcilicet potentia, magno Deo & Seruatore noſtro Ieſu Chriſto, (ipſe enim Dominus in voce Archangeli & in ſono tubæ deſcendet de cœlo, inquit diuinus Apoſtolus) & aduerſarios vlciſcente & per ſanctos Angelos, fideles ab infidelibus ſegregante, & à iuſtis iniuſtos, à ſanctis ſceleſtos, & vt ſemel dicam, ab ijs qui in Dei ſpiritu ambularunt, eos qui poſt carnem iuerunt, & in infinitis & nunquam finiendis ſeculis, vt dicit diuinorum eloquiorum veritas, pro eorũ quę in vita egerint dignitate iuſtam reddente retributionem.

Cuiuſnam ſignum eſt, quod ſanctæ Eccleſiæ fores clauduntur poſt Sanctum Euangelium.
CAP. XVI.

QVòd autem poſt ſacram ſancti Euangelij lectionem, & Catechumenorum eiectionẽ, ſanctę Eccleſiæ fores clauduntur, ſignificat & rerum materialium tranſitum, & eum qui poſt terribilem illam ſegregationem, & terribiliorem ſententiam, in mundum, qui mente tantùm intelligitur, ſeu in ſpõſi Chriſti thalamum futurus eſt, dignorum ingreſſum, & eius quæ per fraudem fit in ſenſibus, operationis perfectam eiectionem.

Quid ſignificat Sanctorum ſacramentorum introitus,
CAPVT XVII.

SAnctorum autem & venerabilium myſteriorum ingreſſus, eſt initium & proœmium, vt magnus ille dicebat ſenex, nouæ doctrinæ quæ in cœlis futura eſt, de Dei erga nos diſpenſatione, & reuelatio myſterij noſtræ ſalutis, quod eſt in diuinæ occultationis adytis. Non bibam enim (inquit ſuis diſcipulis Deus & verbum) deinceps de genimine vitis vſque ad diem illum, quando ipſum bibam nouum vobiſcum in regno patris mei.

Cuius eſt ſymbolum diuina ſalutatio.
CAPVT XVIII.

Spiritu-

Spiritalis autem quæ omnibus acclamatur ſalutatio, omnium quæ inter ſe inuicem futura eſt in tempore reuelationis bonorum ineffabilium, conſenſum & concordiam, & rationalem (vt ita dicam) identitatem per fidem & dilectionem, per quam cum ratione ſeu verbo & Deo familiaritatem & coniunctionem digni ſuſcipiunt, deſcribit & præfigurat. Rationis enim & orationis ſignum eſt os, per quam omnes maximè qui rationis, vtpote ratione præditi, fuerunt participes, etiam primæ & ſoli rationi, ac verbo omnisque rationis ac orationis auctori coniunguntur.

Quid ſignificat diuinum fidei Symbolum. CAP. XIX.

Diuini autem fidei ſymboli quæ fit ab omnibus confeſsio, eam quæ propter admirabiles ſapientiſsimæ in nos Dei prouidentiæ modos & rationes, in futuro ſeculo facienda eſt, gratiarum actionem præſignificat, per quam ſe propter diuina beneficia gratos qui digni ſunt, conſtituunt, cùm præter eam, pro innumeralibus diuinis quæ acceperunt, bonis, aliquid aliud omninò referre nequeant.

Quid ſignificat ter ſancti glorificatio. CAP. XX.

Trina autem, quæ fit, diuinæ laudis ſanctitatis exclamatio à toto populo fideli, eam quæ cum in corporis & intelligentibus poteſtatibus in futuro eſt apparitura, vnionem & æqualitatem ſignificat, per quam conuenienter ſupernis poteſtatibus, (propterea quòd immutabilis & perpetuus in Deum motus, eius idem ſit) tribus ſanctificationibus vnam diuinitatem, quæ tres habet perſonas ſiue hypoſtaſes, laudare, & ſanctificare humana natura docebitur.

Cuius eſt ſymbolum ſancta præcatio, Pater noſter. CAP. XX.

Sanctiſsima autem & in primis veneranda magni & beati Dei & patris, inuocatio eſt eius quæ gratias & ſpiritus ſancti gratia, danda eſt, exiſtentis & ſubſiſtentis adoptionis ſymbolum, per quam omni ſuperata & tecta huma-

propriętate, aduentu gratiæ, filij Dei appellabuntur: & erunt omnes ſancti qui per virtutes hîc ſe diuina bonitatis pulchritudinē ſplendidè & glorioſe exornarunt, ſpecioſoſque reddiderunt.

Quid ſignificat myſtici ſacrificij finis, dum exclamantur hymni, videlicet, Vnus ſanctus, & quæ ſequuntur.

CAPVT XXII.

QVæ autem in myſtici ſacrificij fine à toto fit populo, ſcilicet, Vnus ſanctus, & eorum quæ ſequuntur, confeſsio: eam quæ ſupra rationem & mentem erga vnum diuinæ ſimplicitatis arcanum, futura eſt eorum qui myſticè & ſapienter in Dei myſterijs initiati ſunt, in eorum quæ ſola intelligentia percipiuntur, ab interitu alieno ſeculo coniunctionem & vnionem ſignificat. In quo eius quæ non apparet & eſt ſupra omnem modum ineffabilis, gloriæ lucem aſpicièntes, ad beatam puritatem cum ſupernis poteſtatibus ſuſcipiendam, fiunt idonei. poſtquàm fit, tanquam finis omnium. SACRAMENTI communicatio, quę in ſeipſum transformat: & bono per cauſam ſimiles ex gratia & participatione, efficit eos qui dignè ſunt participes, quibus nihil deeſt, quantum homini contingit & datur, quo minus ipſi ſint & vocentur adoptione Dij, per gratiam, propter totum Deum, qui eos totos ſeipſo impleuit, & nihil ex eis reliquit ſua præſentia vacuum.

Quomodo & quanam ratione, animæ quoque per ſe intellectæ in vnoquoque ſeorſum, Deum efficiens & perficiens per prædicta conſideratur conſtitutio.

CAPVT XXIII.

AGe verò via & ordine per eadem procedentes, rurſus etiam eadem de cognoſcente anima conſideremus, & parumper, pro viribus ratione ad altiorem contemplationem piè aſcendere, & conſyderare, & intelligentia conſequi, quomodo diuini ſanctæ Eccleſiæ ritus animam ad ſuam perfectionem per veram & efficacem cognitionem deducunt, mentem quę id vult & deſiderat, Deo, ſi videtur, deducente, minimè prohibeamus.

Cuiuſnam ex animæ virtutibus ſignum eſt, primus ſancta Synaxis introitus.
CAP. XXIIII.

RESpice ergo quiſquis es beatæ Dei ſapientiæ verus & ſyncerus amator, mentis oculis in primo ſanctæ ſynaxis ingreſſu, ab externo materialium errore & perturbatione, ſicut ſcriptum eſt: MVLIERES venientes à ſpectatione, venite: ea, inquam, quæ fit in forma & figura per aſpectum, errorem ſenſilium. Neque enim verum eſt eam dicere contemplationem, quemadmodum dicunt inſipientes Græcorum ſapientes (Sapientes enim à nobis nunquam dicentur, qui Deum per eius effecta cognoſcere non potuerũt. aut noluerunt) per quam eſt ſenſilibus perpetuum inter ſe bellum, mutuum ſibi interitum afferentibus, & in ſeinuicẽ intereuntibus, & hoc ſolum firmum & ſtabile habentibus, quòd ſint inſtabilia, & corrumpantur, & in cõcordia ac perſeuerantia à pugna & ſeditione aliena, nunquam poſſint cõuenire. Reſpice, inquam ab his venientem & quàm citiſsimè fugientem animam, & tanquam ad Eccleſiam, aſylum, & pacis templum, ad naturalem in ſpiritu contemplationẽ, quæ eſt à pugna & omni perturbatione libera cum ratione, & à ratione ſeu verbo magno, & vero noſtro Deo, & Pontifice ingredientem, & quæ per diuinas lectiones, tanquã per ſigna, & eorum quæ ſunt, rationes magnum & admirabile diuinæ, quæ in legibus & Prophetis ſignificatur, diuinę prouidentiæ docetur myſterium, & in vnoquoque pro pulchra eius diſciplina, per ſanctas poteſtates, cum ea per mentem & intelligentiam loquentes, pacis datrices ſignificationes cũ confirmante & conſeruante delectatione diuini & ardentis ex Deo deſiderij, per diuinorum canticorum, quæ intelligentia percipitur, voluptatem myſticè cantatam accipit. Rurſus eam aſpice ab his tranſeuntem, & ad vnum & ſolum has rationes vnicè comprehendentem verticem ſe conferentem, dico autem ſanctum Euãgelium in quo omnes & prouidentiæ, & eorum quæ ſunt rationes, per vnam comprehendendi facultatem vniformiter præextiterunt. Poſt quod, diuino ſenſu rurſus fas eſt pijs imperturbatis mentis oculis videre. VERBVM & DEVM de cælis ad eam deſcendentem, ſicut Pontificis à Sede ſacerdotali deſcenſus ſignificat, & inſtar Catechumenorum perfectè diſcernentem rationes, quæ in ſenſus & eius quod in eo diuidi poteſt, viſione ver-

verſantur. Deinceps rurſus eam, cùm extra ſenſilia fuerit, vt ſanctæ Dei Eccleſiæ portarum obſeratio intelligendum ſuggerit, ad eam quæ per ineffabilium myſteriorum introitũ ſignificatur, materiæ expertẽ & ſimplicẽ, & immutabilem, & deiformẽ, & ab omni forma & figura liberã, eorũ, quę intelligentia percipiuntur, ſcientiam deducẽtem. Per quam cùm rurſus ad ſeipſum proprias facultates collegerit, rationi autem ſeipſam in mente per intelligentem ſalutationem, ſeu complexũ, vnierit, eas quæ in in ipſa ſunt, ſalutis rationes & modos, per fidei ſymbolum, grato & memori animo confiteri docentem. Poſt hæc autem rurſus, vt quę iam deinceps per ſimplicem, & quæ diuidi non poteſt, facultatem, & ſenſilium, & eorum quæ mẽte percipiuntur, rationes, per diſciplinam cognitione comprehenderit, ad ſublimis & illuſtris Theologiæ cognitionem, poſtquàm omnia peruaſerit dedu centem, & Angelis æqualem, quantũ aſſequi contingit, prębentem ei intelligentiam, & moderatè eam tantam docentem, vt ſciat Deum vnum, vnã ſubſtantiã, tres perſonas, ſeu hypoſtaſes, ter ſubſiſtentem ſubſtantię vnitatem, & eiuſdem cũ hypoſtaſeſi ſeu perſonis ſubſtantiæ trinitatem, vnitatẽ in trinitate, & trinitatem in vnitate, non aliam & aliam, neque aliam præter aliam, neque aliam per aliam, neque aliam in alia: neque ex alia aliam: ſed eandem in ſeipſa, & per ſe ſub ſeipſa, ſibi ipſi idem, & vnitatem, & trinitatem, incompoſitam & inconfuſam vnionem habentem, & diſcretionem, quæ nec diuidi, nec in partes ſcindi poteſt. Vnitatem quidem, ex ſubſtantiæ, ſeu quatenus eſt, ratione, ſed non ex ſubſtantiæ compoſitione, vel contractione, vel cuiuſmodicunq; confuſione. Trininitatem verò, ex modi exiſtendi & ſubſiſtendi ratione, ſed non per diuiſionem, vel alienationẽ, vel cuiuſmodicunque partitionem. Neque enim vnitas hypoſtaſeſi ſeu perſonis diuiſa eſt: neq; relatiuè vnum eſt, & in eis conſideratur. Neque in vnitate compoſitæ ſunt perſonæ, vel eam explent contractione, ſed eadem ſibiipſi idem, ſed tamen aliter & aliter. Eſt enim ſancta Trinitas perſonarum vnitas eiuſmodi, vt ſubſtantia, & ſimplici, quæ in ipſa eſt ratione, confundi non poſsit: & eſt trinitas, perſonis & exiſtẽdi modo, ſancta vnitas. Eandem totam hoc & illud diuerſẽ, alio & alio modo, vt dictum eſt, intellectam, vnam, & ſolã, & quæ nec diuidi, nec confundi poteſt, & ſimplicem, & cui nihil poteſt detrahi, & quæ mutari nequit, diuinitatem, vnitatem in tota ſubſtantia exiſtentem, & totam trinitatem

eandem cum perſonis,& vnum vnius trinè apparentis lumi nis radium,vniformiter reſplendentem. In quo etiam animam,cùm æquè ac ſancti Angeli,apparentes, & quas creatura aſſequi poteſt,de diuinitate rationes ſuſceperit, & eodem cum eis concentu, abſque ſilentio, vnam diuinitatem trinè celebrare didicerit, ad adoptionem per gratiam, per conuenientem ſimilitudinē euchi,per quam in precibus DEVM patrem,& myſticum gratia,& ſolum habent ad id quod vnum eſt eius occultationis, per omnium extenſionem contrahetur, & hoc ei potius eueniet, quàm vt diuina cognoſcat,quatenus nec ſuiipſius eſſe vult, nec ipſa ex ſeipſa vel ſeipſa,vel alio aliquo cognoſci poſsit, quàm ſolo eo qui totam benignè & vt bonum decet,eam ſuſcepit,toto Deo,& ei toti,vt Deum decet,magnificè, & impatibiliter ſeipſum immiſit,& totum Deū effecit,& in ſeipſum immutabiliter transformauit. Vt ſit ſicut dicit ſanctiſsimus Dionyſius Areopagita,imago & manifeſtatio obſcuri luminis, ſpeculum purum,maximè perſpicuum,illæſum,impollutum,immaculatum,totam in ſe ſuſpiciens,ſi fas eſt dicere,boni exemplaris, diuinæ formæ ſpeciem, & citra diminutionem, in ſeipſo (quoad eius fieri poteſt)bonitatem ſilentij,quod eſt in adytis,illuminans.

Quidnam operetur & efficiat myſteriorum, per ea quæ in ſancta Synaxi peraguntur,ritus in fidelibus & ijs qui fideliter congregantur,ad Eccleſiam accedens ſpiritus ſancti gratia.

CAP. XXV.

EXISTIMABAT itaque beatus ſenex,nec adhortari ceſſabat oportere omnem Chriſtianum ſanctæ Eccleſiæ vacare, & nunquam abeſſe à ſancta communione quæ in ea peragitur,propter ſanctos angelos qui in ea permanent, & eos qui ingrediuntur, ſemper deſcribunt & Deo aperiunt, & pro eis orationes faciunt. Et propter ſancti ſpiritus gratiam quæ inuiſibiliter quidem ſemper permanet,maximè autem & propria ratione tempore ſanctæ Synaxis,& vnumquenque eorum qui inueniuntur,tranſmutat & transformat, & vt verè dicamus pro modo & proportione ipſorum, ad id quod eſt diuinius, traducit & effingit, & ad id quod ſignificatur per myſteria quæ peraguntur, deducit,

ducit, & ſi ipſe non ſentiat, ſi eſt ex ijs qui ſunt in Chriſto paruuli, & in profundum eorum quæ fiunt, nequit intueri: & propter eam quæ ſignificatur per vnumquodq; eorũ quæ peraguntur, diuinorum ſignorum ſalutis in ipſo operantem gratiam, per ordinem & ſeriem ab his quæ cohærent vſque ad omnium finem procedentem. Et in primo quidem introitu, efficientem infidelitatis eiectionem, fidei incrementum, vitij diminutionem, virtutis augmentum, ignorantiæ delectionem, cognitionis additamentum. Per diuinorum autem verborum auditionem, eorum quæ dicta ſunt, fidei inquam, & virtutis & cognitionis ſolidos & immobiles habitus & affectiones. Per ea autem quæ illa conſequuntur, diuina cantica, voluntarium animæ virtutibus aſſenſum, & quæ propter eas in ipſa ineſt in mente verſantem voluptatem & delectationem. Per ſacram autem lectionem ſacri Euangelij, terrenæ cogitationes & prudentiæ, tanquam mũdi ſenſilis conſummationem. Per portarum autem quæ poſtea fit, obſerationem qui ex affectione ab hoc mundo interitu & corruptioni obnoxio, ad mundum qui intelligentia percipitur, fit animæ tranſitum & traductionem, per quã cùm ſenſus inſtar portarũ myſterijs initiauerit, eos ab imaginibus quæ ſunt in peccato puros efficit. Per ſanctorum autem myſteriorum ingreſſum, perfectiorem & magis myſticam & nouam de Dei in nos diſpenſatione doctrinam & cognitionem. Per diuinam autem ſalutationem, omnium in omnes, & vniuſcuiuſque prius in ſeipſum, & Deum concordiæ & conſenſionis & dilectionis (ſi dicere liceat) identitatem. Per ſymbolum autem confeſſionis fidei, propter admirabiles & opinione maiores ſalutis noſtræ modos vtilem gratiarum actionem. Per Ter ſanctum autem cum ſanctis angelis vnionem & honoris æqualitatem, & non ceſſaturam ſanctificantis Dei glorificationis modulatam conſonantiam. Perorationem verò, per quam patrem Deum vocare digni habemur, veriſsimã ſancti ſpiritus quæ fit in gratia adoptionem. Per hoc autem quod canitur, Vnus ſanctus, & quæ ſequuntur, gratiam & coniunctionem quę cum Deo vnum efficit. Per ſanctam autem immaculatorum, & viuificorũ ſacramentorũ participationem, eam quam cũ ipſo eſſe contigit, ex participatione per ſimilitudinem communicationem, & (vt eodẽ verbo rurſus vtar) identitatẽ, per quam ex homine Deus fieri homo dignus habetur. Quorũ enim hic in præſenti vita per gratiam in fide credimus eſſe

dono-

donorum ſancti ſpiritus participes, eorũ in futuro ſeculo verè, & vere ipſa ita ſit, per ſpem fidei noſtrę quę non excidit, & eius qui eſt pollicitus, firmam & ſtabilem, & quæ tranſiliri nõ poteſt, promiſsionem, cùm pręcepta pro viribus ſeruauerimus, credimus nos futuros participes, tranſeuntes à gratia quæ eſt in fide, in gratiam quæ eſt in forma, Deo ſcilicet & ſeruatore noſtro Ieſu Chriſto, per oblationem eorũ quæ in nobis corruptionem & interitum ſignificant, in ſeipſum transformante & tranſmutante, & quę per ſigna ſenſilia hic oſtenſa ſunt, architypo & primitiua largiente ſacramenta. Vt autem memoriæ facilius mandentur eorum quæ dicta ſunt, vim (ſi videtur) breuiter percurrentes, ita in ſummũ redigamus. Eſt ergo ſancta Eccleſia typus, vt dictũ eſt, & imago Dei, quoniam quam infinita ſua poteſtate & ſapientia, in diuerſis eorum quæ ſunt ſubſtantijs inconfuſam vnionem, tanquam opifex in ſummo ſibi coniungens & cõtinens: ea quoq; per fidei gratiam eam efficit. omnes quidẽ in vna fidei & gratia & vocatione, fideles inter ſe inuicẽ vniformiter coniungens: eos autem qui in rerũ actione, & in virtute verſantur, per mentem quę eſt vna & eadem: eos aũt qui ſe contemplationi & rerum cognitioni dederunt, vltra hæc etiam per concordiam quæ frangi & diuidi non poteſt. Mundi autem tam eius qui intelligentia percipitur, quàm ſenſilis typus eſt, vt quæ eius qui cadit in intelligentiam, ſignũm habeat ſacrarium: ſenſilis verò templum. Hominis autem rurſus eſt imago, vt quæ animam per ſacrarium imitetur: corpus autem, per templum repræſentat. Ipſius autem animæ per ſe intellectæ typus eſt & imago, vt quæ contemplantis facultatis gloriã ferat per ſacrariũ, agentis verò decorem & honeſtatem per templũ habeat. Sanctæ autẽ, quæ in ea pergitur, ſynaxis, primus quidẽ ingreſſus, generaliter quidem ſignificat primũ CHRISTI Dei noſtri aduentũ: ſeparatim verò, quę per ipſum, & cũ ipſo, eorum qui ab infidelitate ad fidem, & à vitio ad virtutẽ, & ab ignorãtia ad cognitionem introducuntur, conuerſionem.

Quę autem poſt eam fiunt, lectiones, generaliter quidem diuinam voluntatem, cui conuenienter oportet omnes erudiri & vitam ſuam inſtituere, ſignificat: priuatim verò ac ſeparatim eam quæ eſt ex fide doctrinam, & eorum qui crediderunt, profectum, & agentiũ firmam ac ſtabilem ex virtute affectionem, per quam in diuina lege pręceptorum ingredientes fortiter ac conſtanter diaboli inſidijs reſiſtunt, &

quæ

quæ eis aduerſantur opera, ratione effugiunt, & eorum qui ſe cognitioni dedunt, habitum qui verſatur in contemplatione. Per quam ſenſilium, & eius quæ in eis eſt prouidentiæ, ſpiritales pro viribus rationes colligentes, citra errorem feruntur ad veritatem. Diuinæ autem canticorum modulationes, diuinam voluptatem ac delectationem quæ omnium mentibus ingeneratur, per quam myſticè confirmati, præteritorum quidem virtutis laborum obliuiſcuntur, ad eorum autem quę reſtant, diuinorum & à corruptione alienorum bonorum vehemens intenſumque deſiderium iuuenes recentesque redduntur ac renouantur. Sanctum autem euangelium, eſt quidem generaliter huius mundi conſummationis ſignum: ſeorſum verò ac peculiariter ſignificat eorum quidem qui crediderunt perfectam & omni ex parte abſolutam antiqui erroris deletionem. Eorum autem qui in actione verſantur mortificationem, & legis ſecundũ carnem & inſipientiæ conſummationem. Eorum verò qui cognitioni ſe dedunt, multarum ac diuerſarum rationum, ad eam quæ maximè continet, contractionem & relationẽ, naturali contemplatione, quæ maiori traiectione vtitur & eſt magis varia. eis conſummata ac finita. Antiſtitis autem de ſede deſcenſus, & Catechumenorum eiectio, generaliter quidem ſignificat, ſecundum magni Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti de cælis aduentum, & peccatorum à ſanctis ſegregationem, & iuſtam pro vniuſcuiuſque meritis retributionem: ſeorſum verò ac ſeiunctim, perfectam in fide eorum qui crediderunt, cõfirmationem, & comprobationem, quem DEVS & VERBVM eis accedens, facit, cùm tamen ſub eorum aſpectum non cadat, per quã quælibet adhuc in fide vlla ex parte claudicans ratio, more Catechumeni, ab eis eijcitur. Eorũ autem qui in actione verſantur, perfectam impatibilitatem, per quam quælibet affectionibus obnoxia, & non illuſtrata ratiocinatio, ab anima recedit. Eorum autem qui ſe cognitioni dediderunt, ea quæ cognita ſunt continentem ſcientiam, per quam omnes materialium imagines ab anima expelluntur. Portarum autẽ obſeratio & ſanctorum myſteriornm ingreſſus, & diuina ſalutatio, & ſymboli fidei exclamatio generaliter quidem ſignificant ſenſilium tranſitum, & rerum quæ in intelligentiam tantum cadunt, manifeſtationẽ, & nouã diuini quod eſt in nobis myſterij doctrinam, & omnium in omnes, in ſeipſos & Deum futuram concordiam & conſenſionem, dile-

ctio-

ctionem, & (ſi dici poſsit) identitatẽ, & quę pro ijs fit, propter quos ſeruati ſumus, modis, gratiarum actionẽ: ſeparatim autem ac propriè, fidelium quidem, qui fit ex ſimplici fide ad dogmatum doctrinam, imitationem, conſenſionem & pietatem, profectum. Primum enim ex his ſignificat portarum obſeratio. ſecundũ autem ſanctorum introitus. Tertium verò ſalutatio, & quartum ſymboli acclamatio. Eorum autem, qui in actione verſantur, ab actione ad contemplationem, cùm ſenſus compreſſerint & extra carnẽ & mundum fuerint, eiectis, quæ ex eis fiunt operationibus traductionem: & à modo præceptorum ad eorum rationẽ aſcenſionem, & ipſorum præceptorum, ex proprijs rationibus cũ animæ facultatibus coniunctionem, & intelligentiam, & ad Theologicam gratiarum actionem, aptum & accommodatum habitum. Eorum autem qui ſe cognitioni tradiderunt, à naturali contemplatione ad eorum quæ cadunt in intelligentiam, ſimplicem mentis conſiderationem. Per quam nequaquam per ſenſum, vel aliquid eorum quæ videntur, diuinam & ineffabilem rationem perſequitur, & cum anima ſuarum ipſius facultatum vnionem, & quæ in mente, diuinæ prouidentiæ rationem vniformiter comprehendit, ſimplicitatem. Quæ autem nunquam ceſſat, ſanctificans ſanctorum Angelorũ TER SANCTI glorificatio, generaliter quidem ſignificat eam quæ ſimul & eodem tẽpore futura eſt in futuro tempore, cœleſtium & terrenarum poteſtatum æqualem vitæ rationem, & Dei gloria afficiendi conſenſionem, vtpote cùm corpus per reſurrectionem hominibus immortale effectum, & corruptio nõ amplius grauet animam, nec grauetur, ſed per immutationẽ ad alienationẽ à corruptione & interitu, ad Dei ſuſcipiendã præſentiã, poteſtatem aptitudinem acceperit. Separatim autem & propriè, fidelium quidem cum Angelis theologicam in fide cõtentionem. Eorum autem qui in actione verſantur, Angelis æqualẽ, quoad eius fieri poteſt hominibus in vita ſplendorem, & Dei decantanti intenſum ſtudium & vehementiã. Eorũ verò qui cognitioni ſe dedunt, Angelis æquales, quantum hominibus datum eſt, diuinitatis mente cõprehenſiones, laudationes & perpetuos motus. Beata autem magni Dei & Patris inuocatio & VNVS SANCTVS, & eorũ quæ ſequuntur acclamatio, & ſanctorum & viuificorũ myſteriorum participatio, eã quæ in omnibus dignis futura eſt, per Dei noſtri bonitatẽ in filios adoptionem, vnionẽ &

con-

coniunctionem & diuinam ſimilitudinem & deificationē ſignificat. Per quam erit omnia in omnibus qui ſeruātur, ipſe Deus ſimilibus. Vt lux primaria, ceu lucis exēplar quæ in eis reſplendet, qui per virtutem & cognitionem ex gratia similiter reſplendent. Fideles autem & virtutis ſtudioſos & cognitioni deditos vocauit eos qui introducuntur, & eos qui proficiunt & eos qui ſunt perfecti, ſeruos ſcilicet. & mercenarios, & filios, tres ordines eorum qui ſeruātur. SERVI enim ſunt fideles, qui metu eorum quæ comminatus eſt Domini mandata exequuntur, & non propter amorem & beneuolentiam eorum quibus crediderunt.

Mercenarij autem, qui promiſſorum bonorum deſiderio, pondus & æſtum diei toleranter ferunt, hoc eſt, quæ præſenti vitę ingenerata & coniuncta eſt à primi parentis condemnatione afflictionem, & quæ in ea pro virtute ſuſcipiuntur tentationes, & præſenti vita, vitam futuram, libera & ſpontanea ſententia ſapienter commutant. Filij autem, qui nec minarum metu, nec promiſſorum deſiderio, *ſed* qui more & habitu inclinationis & affectionis animæ, quæ ad id quod honeſtum eſt, fertur à Deo nunquam ſeparantur, conuenienter illi ſententiæ, quam dictum eſt, FILI, tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt: vt quibus per adoptionem in gratia hoc eſſe contingat, quod ex natura & cauſa Deus eſt creditur. NE ERGO à ſancta Dei Eccleſia recedamus, quæ tot in ſancta eorum quæ peraguntur, diuinorum ſignorum ordinatione, noſtræ ſalutis myſteria continet: per quæ vnumquemque noſtrum, maximè qui vitam rectè inſtituit, pro modo & pro portione ſua, ſicut Chriſtus fabricans, quod datum eſt per ſanctū Baptiſmum in ſpiritu Sācto adoptionis donū, in manifeſtationem deducit, Chriſto conuenienter peractū: ſed omni facultate & ſtudio exhibeamus nos ipſos dignos diuinis donis, per bona opera Deo gratias agentes, non conuerſantes ſicut gentes quæ Deum non norunt, in paſsione deſiderij: ſed quemadmodum dicit ſanctus Apoſtolus, mortificantes membra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationē, immunditiā, paſsionem deſideriū malum, & auaritiam, quæ eſt cultus idolorum: propter quæ venit ira in filios diffidentiæ, & iram omnem & indignationem, & turpiloquium, & mendacium, & (vt ſemel dicam) omnem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſyderia deceptionis cum actionibus eius & deſiderijs, deponentes, Deo dignè ambulemus, qui nos in regnum ſuū & glo-

gloriã vocauit, induentes viſcera miſericordiæ, benignitatem humilitatem, manſuetudinem, longanimitatem, in dilectione ſe inuicem ſuſtinentes & ſibi inuicem condonantes. Si quid aduerſus aliquem querelam habeat: ſicut & Chriſtus condonauit nobis: & in omnibus vinculum perfectionis, charitatem & pacem, in quam vocati ſumus in vno corpore. Et, vt in ſumma dicam, nouum hominem qui renouatur ad cognitionem ad imaginem eius qui creauit ipſum. Ita enim viuentes, poterimus ad finem diuinarum promiſsionum cum bona ſpe venire, & implere agnitione voluntatis eius, in omni ſapientia & prudentia ſpiritali, fructificantes & creſcentes in agnitione Domini, in omni poteſtate confirmati, ſecundùm potentiam gloriæ ipſius, in omnem ædificationem & longanimitatẽ, cum gaudio gratias agentes Patri, qui nos fecit ſufficientes in patrem ſortis ſanctorum in lumine. Huius autem gratiæ clara eſt demonſtratio, voluntaria, ac ſpontanea in id quod eſt cognatum, vna cum eo affectio. Cuius opus eſt, vt homini, qui vlla in re noſtro auxilio indiget, pro viribus, ſicut Deus, neceſsitudine & familiaritate iungamur, & non ſinamus vt curæ & prouidentiæ ſit expers, ſed conuenienti ſtudio, re ipſa factiſque oſtendamus, viuam eſſe, quæ in nobis eſt, in Deum & proximum affectionem. Ex facto enim demonſtratur affectio. Nihil enim eſt nec tam ad iuſtitiam facilè, nec ad hoc, vt Dij (vt ita dicam) reddamur, & ad Deum quã proximè accedamus, aptum eſt, vt miſericordia, quæ ab anima in indigentes lubenter & hilariter offertur. Si enim Deus verbum, eum qui vt beneficio afficiatur, indiget, ſeipſum eſſe oſtendit: QVOTIES enim, inquit, vni ex his minimis feciſtis, mihi feciſtis: Deus eſt autem, qui dixit multo magis eum qui benefacere poteſt & facit, verè per gratiam & participationem Deum eſſe oſtenderit, vt qui eius beneficentiæ operationem & proprietatem aptè imitando, aſſumpſerit. Et ſi pauper Deus eſt, propterea quod Deus pro nobis pauper factus, ſe ad noſtram imbecillitatem demiſerit, & vniuſcuiuſque affectiones miſericorditer in ſeipſum ſuſcipiat, & vſque ad ſeculi conſummationẽ, pro modo & proportione vniuſcuiuſque paſsionis, ſemper propter bonitatem, myſticè patiatur: multo magis probabili ratione Deus eſt, qui ad Dei imitationem, eorum qui patiuntur affectiones per ſeipſum diuinè medicatur, & eandem cum Deo, per proportionem, conſeruantis prouidentiæ in affectione poteſtatem ſe habere

indicat. Quis eſt ergo ad virtutem adeò tardus, & motu difficilis, vt diuinitatem non deſideret, quæ tam facilè emi, parari & poſsideri poteſt? Eorum autem ſecura eſt, vt quæ fures & prædones non timeat, cuſtodia & facilis eſt via ad ſalutem, ſine qua (vt puto) nihil verè ab eo qui poſsidet, ſine damno conſeruatur. Hæc eſt, quæ per ſe & à ſe propriè exercetur actio, per quem ea quæ ſunt in nobis ipſis ſolis conſiderare & perſpicere diſcentes ne ab alijs inaniter damnum accipiamus, liberamur. Si enim nos ipſos ſolos intueri & examinare didicerimus, nunquam ea quæ ſunt aliorum, cuiuſmodicunque fuerint, inuademus: ſciẽtes vnum eſſe ſolum iudicem ſapientem & iuſtum Deum, qui ſapienter & iuſtè omnia quæ fiunt, ex ea ratione, ex qua facta ſunt, iudicat, non ex ea, ex qua manifeſtata ſunt, quam fortaſſe poſsint etiam homines iudicare, ad id quod apparet obſcurè reſpicientes. In quo tamen non eſt omnino veritas, nec eorum quę fiunt, ratio. Deus autem & animæ motum qui ſub aſpectũ non cadit, & appetitionem quæ videri non poteſt, & ipſam rationem qua impulſa eſt anima, & rationis ſcopum & inſtitutum, hoc eſt totius rei, qui in mente prius erat, finem reſpiciens, iuſtè (vt dixi) omnia iudicabit quę fiunt ab hominibus. Quòd ſi rectè gerere ſtuduerimus, & nos ipſos nobis ipſis circumſcribemus, non ijs quæ exterius accedunt, nec videre, nec audire, nec loqui, oculum, vel aurem, vel linguam ea quæ ſunt aliorum ſinemus, ſi maximè quidem fieri poteſt, omnino: ſin minus, ex miſericordia potius quàm ex animi perturbatione, eis agere, & non ad lucrum noſtrũ videre & audire & loqui permittentes, & ſolum tantum quantum diuinæ rationi, quæ ea, vt auriga currum, regit, videtur. Nihil enim eſt his inſtrumentis ad peccatum pronius, ſi ratione nõ reprimatur & caſtigetur. Et nihil eſt rurſus eis ad ſalutem promptius, ſi ea ordinet & componat ratio, & ad quæ oportet & vult deducat. Ne ergo neglexerimus, Deo pro viribus, parere vocanti nos ad vitam æternam & & beatum finem, per diuinorum & ſalutarium ſuorum mandatorum executionem. Vt accipiamus miſericordiam & inueniamus gratiam in auxilio oportuno: quod eſt, inquit diuinus Apoſtolus, cum omnibus qui amant Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in incorruptione: hoc eſt, qui in virtutis incorruptione & ſinceritate, & cum vitę pura & non diſsimulata honeſtate, amant Dominum: vel (vt dicam appertius) qui amant Dominum in facienda eius vo-

lun-

luntate & diuinorum eius iuſſorum nihil corrumpunt.

Hæc ego de his, propter mercedem obedientiæ, pro viribus, vt doctus ſum, expoſui, ea quæ ſunt magis myſtica & altiora, attingere non auſus. Quæ ſi quis ſtudioſus cupit cognoſcere, ea legat quæ à SANCTO Dionyſio Areopagita diuinè elaborata ſunt, & reuera inueniet ineffabilium myſteriorum reuelationem, per diuinam eius mentem & linguã hominum generi donatam, propter eos qui ſalutis hæredes futuri ſunt. Et ſi non lõgè quidem à veſtro deſiderio ab errarunt, Deo Gratiæ qui quę bona & honeſta ſunt, ſuppeditat: & vobis qui vt ea dicerentur, coëgiſtis. Sin autem à veſtra ſpé & expectatione longe abfuerunt quid agam, vel quo modo afficiar, cui in dicendo vires non ſuppetierũt? Imbecilitati enim venia danda, non autem puniẽda eſt. Et ſuſcipiẽdum eſt potius quàm reprehendendũ, ſi quod dari poteſt datur & maximè à vobis qui propter Deũ amare propoſuiſtis; Deo certè gratum & accceptum eſt, quicquid pro virib⁹ purè & ſincerè ex animo datur, etiam ſi cum magnis collatũ videatur exiguum. Qui nec viduam quidem, cũ duo minuta obtuliſſet, repulit. Quæcunque eſſet hæc vidua & duo eius minuta, ſiue anima vitio viduata, & quæ veterem quidem legem, tanquam coniugem, amiſit, ſumma autem cum ratione, ſeu verbo, & Deo coniunctione nondum digna eſt. Ei tamen, arræ inſtar, offert tanquam minuta, incommoderatam vitam & rationem vel fidem & bonam conſcientiam: vel habitum & operationem quæ in honeſto verſatur, vel eis conuenientem contemplationem & actionem: vel quę cum eis habet proportionem, cognitionem & virtutem, vel quæ ſunt his paulò ſuperiores.

Dico autẽ quæ ſunt in naturali & ſcripta lege, rationes quas anima poſsidens, pro earum, tanquam totius vitæ intẽſione, & remiſsione, ſoli verbo & Deo coniungi volens, offert & violentis moribus & ritibus qui ſunt ex lege & natura, tanquam maritis, viduari ſuſcipit. Siue aliquid aliud magis ſpiritale & quod ab ijs ſolis conſiderari poteſt, qui mente puri ſunt per impletam in hiſtoria literam, ratio ſignificat. Quæcunque enim in hominibus ex virtute magna eſſe videntur, ſi cum contemplante in Theologia ratione conferantur, parua ſunt, præter quàm quod etiam ſi parua ſint & ex vili & non precioſa materia: æque tamen ac aurea numiſmata, quæ ſunt ex omnium præcioſiſsima materia, offeruntur autem à ditioribus, regalem ferunt characterem, & plus fortaſ

ſe habent, nempe offerentis ex tota affectione propoſitum. Hanc ego quoque viduam imitans, Deo & vobis, ô dilecti, parua hæc & vilia & ex vili & paupere mente & lingua oblata, cogitata & verba tanquam minuta, ea de quibus iuſsiſtis, obſtuli rogans benedictam veſtram & ſanctam animã, primmũ quidem, vt nihil eorum quæ à me dicuntur, ſcriptis mandari amplius petatis, duabus de cauſis: Vna quidem quod timorem Domini purum & immaculatum ac permanentem nondum paraui, nec ſolum virtutis habitum, nec veræ iuſtitiæ firmitatem ac ſtabilitatem; quæ de eorum quæ ſcribuntur firmitate, maximum ferunt teſtimonium. Altera autem, quod multi perturbationum vndis, ſæui in ſtar maris, adhuc agitatis & à Diuino impatibilitatis portu longe remotus, & vitæ finem neſciens, nolo preter ea quę feci, ea etiam quæ ſcripſi, me accuſare. Deinde vt ſuſcepta, ſi par eſt, obedietiæ gratia, me CHRISTO magno & ſoli Deo, & noſtrarum animarum ſeruatori conmmendet, cui gloria & potentia, cum patre & Spiritu ſancto, in ſecula ſeculorum.

AMEN.

BESSARIONIS EPISCOPI TVSCVLANI, *Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, Conſtantinopolitani Patriarchæ, de ſacramento Euchariſtiæ, & quibus verbis Chriſti corpus conficiatur.*

SACRVM diuinumque eſt Euchariſtiæ myſterium, per quod filij Dei & hæredes & cohæredes, & eiuſdem cum Domino corporis efficimur, cùm dignè eo participamus. Sed quæri inter Chriſtianos ſolet, quibus potiſsimum verbis intra ſolennes miſſarum ritus, ſacroſanctũ Domini corpus & ſanguis conficiatur. Alij enim hoc facere alia exiſtimantes, Latini Ambroſium, Auguſtinũ, Gregorium, alioſq; doctores ſuos ſecuti, cùm doctrina, tum vitæ ſanctitate preſtantes, illa Domini verba id facere manifeſtiſsimè aſſeuerãt Hoc eſt corpus meum, &, Hic eſt ſanguis meus, vnamque prorſus ſine ijs eſſe orationẽ Sacerdotis opinantur. Græci verò, præſertim recentiores, cum Iacobo fratre Domini, Baſilio & Chryſoſtomo ſentientes, ſingularis exempli & ſanctimoniæ viris, nõ illis Saluatoris noſtri verbis Chriſti corpus

& ſanguinem confici putant, ſed quibuſdam quæ ſequuntur precibus ſacerdotũ Quibus in miſſarum officijs, quæ ſinguli quique eorum cõpoſuêre, diu poſt recitationem verborum Domini, quę ſupra memorauimus, adhuc panem & vinum oblata Deo munera appellant, & ſpiritum ſanctum, vt ſuper ea deſcendat, benedicat, ſanctificet, ac corpus & ſanguinem Domini efficiat, inuocant, & præcantur. Cùm talis itaq; tantaq; ſit de re maxima inter Latinos Græcosq; diſſenſio, ſiquidem inter præſentes tantum ac noſtræ ætatis viros controuerſia foret, facilius de ijs poſſet quiuis pro ſua opinione diſſerere. Cùm verò inter communes Eccleſiæ doctores, veteresq; & ſanctiſsimos patres noſtros contentio agitetur (ij ſunt enim qui & diſſentire inuicem, & vt alij quoque diſſentiant, facere videntur) ipſe me inter eos arbitrum conſtituere haud temerè præſumpſiſſem, niſi me & iuſtè precantiũ petitiões, ac cupido vtilitatis noſtrorũ hominũ, quorum ſalutis & glorię ſemper auidiſsimus fui, ad id mei ipſius oblitũ cẽpuliſſent, & illos inter ſe cõcordes reddere, diuino fretus auxilio, ſperarem. Vt igitur rectè noſtra procedat oratio, & veritas rei quam quærimus faciliùs eluceſcat, aliqua altius repetenda ſunt, antequam inſtitutæ queſtionis ſeriem aggrediamur. Ante omnia igitur ſciendũ eſt, tam hoc ſacro ſanctum communionis, de quo agimus, quàm cætera Eccleſiæ ſacrmenta, ideo ſacramenta vocitari, quoniam aliud in ſe habent quod videtur, aliud quod non corporis oculis, ſed ſolo intellectu comprehenditur. Quæ videntur, ſenſibilia ſunt, quæ verò intellectu percipiuntur, ſpiritalia: vnde ſpiritus & vita dicuntur. Verba autẽ quæ dixi vobis, inquit Dominus, ſpiritus ſunt & vita. Horum præterea ſacramentorum ſingula quæq; duobus accipiuntur modis. Aut enim ſacramentum ſignũ eſt, aut id quod ſignificatur. Primũ quidem ſignũ tantummodo & eſt & dicitur. Secundum verò, res eſt, quæ eo ſigno ſignificatur. Omnis enim theologica doctrina, teſte Auguſtino, ſignis conſtat & rebus. Et res quidem ſunt, quæ vt ſignificatæ accipiuntur, Signa verò, quorum omnis in ſignificando eſt vſus. Etſi enim omne ſignum res ſit (nã quod non eſt res, vt idem Auguſtinus inquit, nihil omninò eſt, & ſic ſignum eſſe non poteſt) hoc tamen hoc loco ſignum accipitur, nõ vt res ſignificata, ſed vt ſignũ rem ipſam ſignificans, quatenus ſcilicet ſignũ eſt, & nõ quatenus res aliqua eſt. Quemadmodũ cùm aſcendentẽ cernimus fumum, non quatenus ſubſtãtia aliqua ſiue res eſt, ſed quate-

nus ſolum eſt ſignum ignis, ſignũ eſſe dicimus, qui ſubſtantia & res aliqua eſt. Nam omne quidẽ ſignũ res aliqua eſt, non tamen omnis res alterius rei eſt ſignũ. Sunt enim res aliquæ duntaxat vt ſignificatæ, non autem vt ſigna aliquid aliud ſignificantia, quod in alijs ſacramentis facile comprehendi poteſt. Etenim in ſacramento baptiſmatis ablutio carnis per aquã ita eſt ſacramentũ, vt duntaxat ſignũ ſit ablutionis peccatorũ. Ipſa enim peccatorũ remiſſio res eſt ſignificata, nihil vltra ſignificãs. Hoc idem in reliquis ſacramentis. Ergo & in ſacramẽto Euchariſtię, alterũ eſt ſolũ ſignum, vt panis & vini viſibilis ſpecies: alterum res ſignificata, vt ipſum verbũ Dñi corp⁹ & ſanguis, quod ex immaculatis B. virginis ſanguinibus aſſumpſit. Verũ hoc propriũ habet pręter alia diuinũ hoc ſacramentũ Euchariſtiæ, quòd in eo res ſignificata alterius etiã rei ſignũ eſt. Ipſum enim verũ Domini corpus & ſanguis, cùm res ſit ſigno panis & vini ſignificata, vt mox oſtendimus, eſt tamen alterius rei ſignum, cùm ſignificet myſticũ Chriſti corpus, & Eccleſiæ in *ſpiritu ſancto* vnitatem: hoc verò non amplius aliã rem ſignificat, ſed tantum ſignificatur. Ita fit vt viſibilis ſimul ac ſenſibilis ſpecies panis & vini, duplicis rei ſignificatrix ſit: ſignificat enim & verum corpus Dñi, & res ſignificata, & ſignum ſacrũ eſt, & myſticũ Eccleſiæ corpus. Quare panis & vinũ ſignum eſt duntaxat, ipſum autem verũ Chriſti corpus & ſanguis, quod ſub vmbra tegitur panis & vini, ſignificatũ quidem à pane & vino, ſignificans autem myſticũ Eccleſiæ corpus, & res eſt & ſignũ: myſticũ verò ex vtroq; ſignificatum, res tantum eſt, nec vltrà alterius ſignum. Præterea quòd tantum ſignũ eſt, duarũ rerum eſt ſignum, veri ſcilicet & myſtici corporis. Quod autem res eſt, & non amplius ſignũ, duorum ſacrorum ſignorum res eſt, hoc eſt, viſibilis ſpeciei panis & vini, & veri in eis contenti corporis Domini. Verum autem corpus & ſanguis, ſi ad alterum aſpicias inuiſibile ſacramentum: res eſt, ſi ad myſticũ corpus, eſt ſignũ. Rurſus primum quidem quod ſignũ tantummodo eſt, oculis ſubeſt. Secundum quod res eſt & ſignum, animo exceditur. Tertiũ quod res ſola eſt, corde percipitur. Ad hæc primũ quidem nõ modo ſignificat, ſed etiam continet ſecundum. In ſpecie enim panis & vini, veritas corporis & ſanguinis continetur, cùm in illa ſubſtantia panis viniq́ue mutetur. Tertium verò quanquam ſignificet, non tamen continet. Hæc cùm veriſſima ſint, illud etiam ſequitur, ex ijs qui diuini corporis

participes

participes fiunt, alios quidem ſacramentaliter ſpiritaliterq́; participes fieri, quales ſunt qui dignè communionem accipiunt, alios verò ſacramentaliter, & non ſpiritaliter, ij ſunt qui indignè communicant: ſumunt enim verum corpus Chriſti, non tamen ſacramenti effectum accipiunt, nec Chriſto vniuntur. De ijs inquit Apoſtolus, quòd iudicium ſibi manducant & bibunt. Non enim iudicium & condemnationem manducarent & biberent, ſi ſpiritaliter communicaſſent, imò iam Chriſto vnirentur. Sunt alij qui etſi non fiunt ſacramẽtaliter participes, ſpiritaliter tamẽ cõmunicãt, quemadmodum ſi vel infans poſt baptiſmũ, vel ætate prouectus nondum ob aliquam ineuitabilẽ neceſsitatem, recepto Chriſti corpore, repentina morte deficiat. Nihil enim minus ſacramenti participes fiunt, quàm ſi communionem cepiſſent: fiunt enim membra Chriſti, & regni cœleſtis hæredes. Hæc igitur cùm omnibus manifeſta ſint (quis enim neget, ex his qui communionem ſumunt, alios quidẽ nullam gratiam, imò verò pro gratia iudicium & pœnam, alios verò gratiam largiſsimè conſequi: quoſdam enim ſine communione, dummodo id non contemptu vel negligentia, ſed neceſsitate fiat, diuinã mereri gratiã) Cùm, inquam, hæc adeo clara & perſpicua ſint, & tripartitam hanc diuinorum ſacramentorum diſtributionẽ veram & neceſſariã eſſe probãt, ex his ſequi videtur, Chriſti quoque corpus duplex eſſe, verum alterum, alterũ myſticũ, Et verum quidem eſt, quod in hoc diuino Euchariſtiæ ſacramento cõſecratur atque conficitur, ſub viſibili ſpecie panis & vini, Hoc idem eſt cũ eo corpore quod fuit ex beata virgine ſpiritus ſancti obumbratione conceptum. De quo ipſe Dominus in exhibitione ſacramenti, cùm nobis ſenſibilem panem vinumq́; oſtendiſſet, ait: Hoc eſt corpus meum &, Hic eſt ſanguis meus. Deinde addit, qui pro vobis traditur, & qui pro vobis effunditur in remiſsionem peccatorum. Myſticum autem eius corpus eſt Eccleſia, & congregatio fidelium. Hanc enim negare corpus Chriſti, nemo auſit, præſertim audiens Apoſtolum dicentem, Eccleſiæ caput Chriſtum eſſe. Caput enim ſine membris non eſſet caput: quapropter mẽbra Chriſti nos ſumus, & caput noſtrum eſt Chriſtus. Vnde clamat Apoſtolus: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra ex parte: & rurſus: Panis quem frangimus, nónne cõmunicatio corporis Domini eſt? Et iterum. Vnus panis, ait, & vnum corpus multi ſumus, Et reddẽs eius rationẽ, addit: Oẽs enim ex vno

pane participamus. Quæ verba dũ exponere nititur Chryſoſtomus noſter, ita inquit: Quid dico cõmunionẽ? ipſum illud corpus ſumus. Quid enim eſt panis, niſi corpus Chriſti? nõ corpora multa, ſed corpus vnũ. Quẽadmodum enim panis ex multis conſtans granis, ita compoſitus eſt, vt nuſquã grana videantur, & ſunt quidem grana: ſed propter coniunctionem nullo diſcrimine diſcernuntur: ita nos quoque & inuicem & Chriſto coniungimur. Damaſcenus quoq; vbi de ſacroſanctis myſterijs tractat, honoremus, ait, Chriſti corpus omni animi corporiſque puritate, duplex etenim eſt. Auguſtinus etiam occidentalis Eccleſiæ lumen, Quemadmodum, inquit, ex multis granis vnus conficitur panis, & ex racemis multis vnus calix exprimitur, ſic ex multis fidelibus vnum corpus myſticũ integratur. Enimuerò ſicut ex multis membris & partibus vnumquodq; corpus cõſtat, ita Eccleſiæ vnitas ex diuerſis perſonis conficitur, videlicet ex præſcitis, prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis, & glorificatis. Quos enim præſciuit Deus, hos & prædeſtinauit, & quos prædeſtinauit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iuſtificauit, & quos iuſtificauit, hos & glorificauit, inquit Apolos. Efficiens verò huius myſtici corporis, eſt ipſum verum Chriſti corpus & eius communicatio, ſi dignè fiat. Quod ſignificant verba illorum qui dicunt: Oramus vt hoc corpus tuum præſtet participantibus ſobrietatẽ animæ, remiſſionem peccatorum, cõmunionem tecum. Quid enim aliud eſt cõmunio, quàm vnitas cum Chriſto, annexio membrorum ad caput, cõuenientia partiũ ad totũ? Vnde & communio vocatur propriè hoc ſacramentũ. Et ſynaxis apud Dionyſium dicitur, hoc eſt, collectio. Colligit enim quæ apud ſe diſtant, & multa vnum facit, & diſsimilia æquat, & in vnum ſparſa reducit. Quamobrẽ idem Damaſcenus eo quo ſupra memorauimus loco, Cõmunio, inquit, dicitur, & eſt ideo, quia per eam cõmunicauimus cũ Chriſto. & carnis diuinitatiſque eius participes ſumus, & inuicẽ coniungimur, atque vnimur. Cùm enim ex vno pane participamus, omnes vnum Chriſti corpus, & vnus ſanguis, & membra alter alterius, eiuſdemq; cum Chriſto corporis efficimur. Et rurſus ibidem: Per Chriſti corpus & ſanguinem purgati, vnimur corpori Domini & ſpiritui eius, & corpus Chriſti efficimur. Vnde & Meſsias, ſeu mediator, & lapis angularis dicitur Dominus, quaſi coniungens extrema, & vniens diuiſa. Mediator vnius non eſt, ſed duorum, inquit Paulus, & lapis

angularis duorum parietum vinculum & coniunctio eſt. Poſt hæc illud quoq; tertio loco addendum eſt, quòd verum Domini corpus, & veritas eſt, & figura. Siquidem oſtenſum eſt, quemadmodū panis & vini viſibilis ſpecies, figura ſeu ſignum eſt veri & in eis contenti dominici corporis, & etiam myſtici corporis, ita ipſum corpus verū figurā myſtici & Eccleſiaſtici corporis eſſe. Ad hæc verum Domini corpus, quod in altari conſecratur, futurorum figurā dici, Damaſcenus, eo quo ſupra memorauimus loco, teſtatur. Significatiua, inquit, futurorum dicuntur, non quia verum ſint corpus ſanguisque Chriſti verus, ſed quia nunc quidem per illa diuinitatis participes efficimur, tunc verò per intellectum ſola viſione fruemur diuinitatis. Quod apertius & Gregorius dicit, Quod nunc quidem participamus corpus & ſanguinem ſub ſpeciebus panis & vini, tunc autem clara viſione, & ſicut verè eſt, videbimus illud. Cauendum autem ne quis propterea quòd Euchariſtiæ myſterium figura eſſe dicitur, dicere, aut omnino ſuſpicari audeat, non eſſe verum Domini corpus. Abſit tanta blaſphemia à fidelium mētibus. Hoc modo & precioſa mors eius non eſſet vera mors, quòd partim ablutionis delictorum noſtrorum, partim iuſtificationis noſtræ figura ſit. Vas nanq; electionis eſt, qui dicit, Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Et Petrus: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquens exemplum. Mors igitur Chriſti mortis noſtrę ſecundùm peccatum, & reſurrectio eius vitæ noſtræ per iuſtificationem, iuxta primariorum apoſtolorū ſententiam, exemplum & figura fuit. Nec tamen ideo mors & reſurrectio eius, non fuit vera mors & reſurrectio. Eſt igitur Euchariſtiæ ſacramentum, & veritas, & fiugura, ex quo nihil abſurdi ſequi videtur. Etenim ipſum quoque ſacramenti nomen nihil ſignificat aliud quàm figuram alicuius & ſignum alterius. Siquidem ſacramentum tectum myſterijs ſecretumque eſſe decet, & aliud extrinſecus prę ſe ferre, aliud habere quod intelligatur intrinſecus. Neminem autem conturbare debet nomen iſtud figuræ, nec id quod ait Damaſcenus, panis & vinū nō eſt niſi figura corporis & ſanguinis Chriſti. Abſit, ſed ipſum corpus Domini deificatū, ipſo Domino dicente, Hoc eſt corpus meum, & non figura corporis mei. Et hic eſt ſanguis meus, & non figura ſanguinis mei. Primo enim panis & vini nomine, non ipſam viſibilem ſpeciē panis & vini, ſed ſubſtantialiter trāſmutata in corpus &

ſanguinē intelligit. Deinde figuram hoc loco intelligit vmbrā illā, quæ nihil aliud præterquam figura eſt, ſimpliciter aliud ſignificans, nullā omniuo aliud faciendi vim & poteſtatē habens. Queēadmodū ſacramēta veteris legis, noui teſtamēti ſacramentorum figura fuerunt, vt circuncisio baptiſmatis, ſanguis hircorum & vitulorum dominici ſanguinis in ara crucis effuſi, & ſerpens pendens in eremo, corporis Domini in cruce pendentis. Verùm illa quidem figuræ tantum erant, & aliorum ſignificatiua, non effectiua, & ſacrorum quidem ſignificatiua, non ipſa ſacra. Noſtra verò non modo ſignificatiua & figuræ ſalutis ſunt, verùm etiam ſalutifera, hoc eſt effectiua ſalutis, ipſaq; ſacra, & ſacræ ſacrarum rerū figuræ. Hoc enim intereſt inter veteris & nouæ legis ſacramenta, quòd illa quidem duntaxat ſignificabant ſalutem, hęc etiam prebent. Et illa quidem non ſacra, ſed ſacrarum tantum modo rerum ſignificatiua, hæc autē & ſignificatiua ſacrarū rerum atque effectiua ſunt. Hinc ſanctus Hilarius ait: Corpus Chriſti, quo in altari participamus, figura quidem eſt, quatenus panis & vinū exterioribus apparet ſenſibus, veritas autē eſt quatenus corpus & ſanguis in veritate corde creditur. Et Auguſtinus, Chriſti corp⁹, inquit, & veritas figura eſt. veritas quidē, inquantū virtute ſpiritus ex ſubſtantia panis & vini corp⁹ efficitur: figura verò eſt illud quod exterioribus ſenſibus ſubiacet. Nos itaq; figuram hoc loco ita accipimus, quæ ſcilicet quo ad ſenſibiles ſpecies panis & vini, aliud duntaxat ſignificet quoad verum corpus Chriſti & aliud ſignificet, & tamen veritas ſit. Quemadmodum Damaſcenus quoq;, ſicuti paulò ante memorauimus, veteres ſecutus doctores, verū corpus & ſanguinē Chriſti figuratiua futurorum nominauit. Vbi enim figuratiua dixit, & figuram ſine diſcrimine dicere potuiſſet. Sed de ijs ſatis, vt arbitror, diſſeruimus, nunc quod reliquum eſt, aggrediamur. Erit autem noſtra omnis oratio tripartita. Primùm enim conabimur oſtendere diuiniſsimū corpus Chriſti & ſanguinē, nullis alijs verbis, aut ſacerdotū precibus confici, quàm ijs quæ ſupra memorauimus Domini verbis, Hoc eſt corpus meum, &c, Hic eſt ſanguis meus. Poſt hæc ſanctorum eccleſiæ doctorum ac patrum noſtrorum vnam & eandem eſſe ſententiam declarabimus. Poſtremò quæ huic opinione aduerſari videntur, duce dño, cuius res agitur, diſſoluemus. Quod igitur impoſsibile ſit alijs quā dominicis verbis Euchariſtiæ ſacramentum confici, euidentiſsimè & luce clarius apparet.

Enim-

Enimuero nemo eſt quem lateat, quemadmodum panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti in inſtanti facta transſubſtantialitas, humanam omnem facultatem excedit, ingensque opus eſt, & certe diuinum, ita etiam huius ſacramẽti efficientia verba, inſtar ipſius ſacramẽti, eximiæ cuiuſdam virtutis eſſe debere. Chriſti verò diuinis verbis nihil eſſe potentius, nihil efficacius eſſe poſſe manifeſtum eſt. Quamobrem fateri neceſſe eſt, dominicis illis verbis & nullis alijs diuinum hoc ſacramentum confici poſſe. Nec enim diuiniſſima per diuinam potentiam confici negauerit quiſpiã, nec verbis Chriſti nihil omnino efficacius eſſe, cùm non modo homo, verùm etiam Deus ſit, creatorque omnium, qui ſolo nutu cũcta produxit, qui verbo ęgros curauit, mortuos ſuſcitauit, cæteraque miracula fecit, quæ in Euangelij recitantur. Præterea humanæ preces tunc quod orant facillimè cõſequuntur, cùm id meritæ ſint, & à benemeritis effunduntur. Atqui panis & vini in corpus & ſanguinem transmutatio, non petentium meritis, ſed eius potentia qui ex nihilo cuncta produxit, per ſacerdotem, tanquam per inſtrumentũ quoddam efficirur. Vnde non minus ab indignis ſacerdotibus atque peruerſis, quàm à bonis ſanctisq; conſecratur. Ex quo manifeſtum eſt, non orantis ſanctitatẽ, ſed ipſum dominum proprijs ſuis verbis à ſacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus trãſmutare. Nam ſi humanę preces hoc poſſent, potius virorum bonorum preces, etſi non ſacerdotum, quàm prauorum ſacerdotum hoc diuinũ opus efficerent. Atqui indecens eſſet, atq; ab humana ſalute alienũ, exiſtimare tantum ſacramentũ à re dubia dependere: quippe dubium atq; ambiguum eſt, an preces ac ſupplicationes noſtræ Deo acceptæ ſint futuræ, ex quo fieret, vt & ſalus à nobis virtute huius myſterij expectata, dubia foret. Quod ne accidat, imo ſalus noſtra, quã digne participantibus hoc ſacramentum præbet, certa atque indubia ſit, neceſſe eſt dominicis verbis duntaxat & nullis alijs, tantum confici ſacramentum. Ad hæc precibus quidẽ noſtris non perficimus, ſed tãtummodo rogamus, vt perficiatur ſacramẽtum. Verba vero, quæ hoc diuinum corpus operantur, efficientia ſacramenti eſſe debent, non vt conficiatur deprecantia. Ergo non noſtris verbis quæ non conficiunt, ſed vt cõficiatur orant, tantum opus tribuendum, ſed verbis dominicis verè conficiẽtibus, eo modo quo Dominus ipſe per eadẽ verba, vt legitur in Euangelio, conſecrauit. Præterea verba Domini proferun

tur

tur à ſacerdote, tanquam poteſtatem habente ea perficiendi, quæ ipſa verba ſignificant. Precibus verò ſuis poteſtatem petit idem ſacerdos, tanquã nondum habens. At enim melius certiuſqne res ob poteſtatem habente, quã à nõdum habente, ſed vt eam habeat rogante, perficitur, faciliuſq; id agit qui iam poteſt, quàm qui poſſe ſe ſperat. Non igitur ſupplicibus ſacerdotum, ſed enunciatiuis Domini verbis effici credendum eſt hæc ſacra myſteria. Item dũ rogat ſacerdos, aut petit obtinere poteſtatem conficiendi myſterij, aut non. Si petit, non igitur inerat ſacerdotis precibus ea potentia: quis enim peteret quod iam tenet? Quod ſi nõ petit, fruſtra rogat. Quapropter non ipſas ſacerdotũ preces, ſed Domini verba Euchariſtiam conficere manifeſtum eſt. Adde quòd verborũ quæ hæc myſteria conficiunt, nulla diuerſitas, nulla mutatio eſſe debet. Vna enim cuiuſque & immutabilis forma eſt, qua mutata totum etiam mutatur. Vnde Matthæus & Marcus & Lucas, & cum ijs Apoſtolus Paulus, cùm huius cõſecrationis mentionem faciunt, quæ à ſaluatore nocte qua tradebatur, perfecta eſt, eadem verba omnes eodem modo pronunciant, quamuis & in ſuperioribus & in ſequẽtibus diuerſi diuerſo modo ſunt locuti. Hic pariter oẽs dixerunt, Hoc eſt corpus meum &, Hic ſanguis meus. Preces verò & ſupplicationes ſacerdotũ, quibus nonnulli exiſtimant hoc myſterium confici, alias apud alios, & longè quidẽ diuerſas eſſe videmus. Alij enim optando, alij imperando id agunt. Siquidem Clemens & Iacobus, Rogamus, inquiũt, vt mittas ſpiritum ſanctum tuum ſuper hoc ſacrificiũ, qui efficiat hũc panẽ corpus Chriſti tui, & quod in hoc calice eſt, ſanguinẽ Chriſti tui. Iacobus verò, Rogamus, inquit, vt ſpiritus ſanctus adueniens, ſancta bona, atq; glorioſa eius præſentia ſanctificet, & facias hunc quidem panem corpus ſancti Chriſti tui, & calicem hunc precioſum ſanguinẽ Chriſti tui. At magnus doctor Baſilius, Rogamus, inquit, vt veniat ſpiritus ſanctus tuus ſuper nos, & ſuper hæc propoſita munera, & benedicat ea, ſanctificet & faciat, hunc quidẽ panem, ipſum precioſum corpus, & vinum precioſum ſanguinem Domini & Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro mũdi vita. Diuinus autem Chryſoſtomus, Emitte, ait, ſpiritum tuũ, & fac hunc panem precioſum corpus Chriſti tui, quod verò in hoc calice eſt, precioſum ſanguinẽ Chriſti tui, tranſmutans ea ſpiritu tuo ſancto. Cùm igitur tanta ſit in ijs differentia atque varietas, verba autem ſacramenti efficientia,

immutabilia eſſe debeant, profectò non illa, quæ alia apud alios ſunt, ſed hæc Domini verba, quæ apud omnes eadem ſunt, & ab omnibus eodem modo proferuntur, tanti myſterij formam eſſe, & ijs tribuendum eſſe perficiendi potentiam, manifeſtum eſt: per ea enim fit, vt ſit quod eſt. Illud quoq; conſiderandum eſt, ea eſſe alicuius rei efficientia, per quæ res illa ad eſſe producitur, ab alijsque diſtinguitur. Huius autem diuini myſterij nulla alia, quàm verba Domini efficientia eſſe videntur. Ergo ipſa duntaxat, & non ſacerdotales preces, tantum opus conficere dicenda ſunt. Huius rationis prima quidem pars per ſe ipſa nota eſt, quare ea omiſſa minorem probabimus. Ipſum certè conſecrationis opus, & per conſecrationem efficitur ſacrum myſteriū in extrema prolatione verborum conficientium, quæcunque illa ſit, & in inſtanti fit. Siquidem panis & vini ſubſtātia in ſua permanet natura, donec omnia illa quæcunque ſunt quæ ſacramentum perficiunt, verba dicuntur. Quibus dictis mox conſecratio fit, tranſubſtantialitas perficitur, conſummatur ſacramentum. Quod & de baptiſmate beatus Auguſtinus ait: Aufer, inquit, verba, & quid aqua niſi aqua? Accedat verbum elemento, & efficitur ſacramentū. Vnde tanta potentia aquæ, vt cum tetigerit corpus, purget cor, niſi ex eo qui verbo hoc facit. Cùm igitur manifeſtum ſit, per verba hoc ſacramentum confici, decet quæ ad hanc ex ſubſtantia in ſubſtantiam tranſmutationem, ſimilitudinem aliquā habeant, eique conformia ſint. Vnde quoniam in hac tranſmutatione tria hæc eſſe neceſſe eſt, terminum à quo, & terminum ad quem ipſa tranſmutatio fit, & modum ipſius trāſmutationis, quæ omnia illa ſignificant. Talia vero eſſe verba Domini facile probatur. In ijs enim continentur terminus à quo, per verbū Hoc: nam niſi in ea eſſet terminus à quo, non eſſet tranſmutatio, at in ea de ſubſtātia in ſubſtantiā tranſmutatio fit. Hunc igitur terminum ſignificat illud Hoc. Similí modo terminus ad quem eiſdē verbis ineſt: nam ſine eo termino non eſſet tranſmutatio, ſed potius corruptio, ſi non in ens, ſed in non ens mutaretur. Hunc vero terminū dupliter conſiderare poſſumus. Aliquando quidē ipſum corpus & ſanguinem intelligentes, in quæ ſubſtantialitas fit, & hoc ſignificatur cùm dicitur, Corpus & ſanguis. Aliquando vero id conſiderantes, vt hæc tranſſubſtantialitas determinata, & particularis fit & vna. Quemadmodū ijs etiam quæ per artem fiunt, ſunt, vna cuiuſque forma & ſpecies eſt, ita etiam

vnius

tis operationes, ſi quis intrinſecus eam ipſam ſpectet, diſtinctas omnino ac ſeparatas eſſe aliquando etiam nullo modo inuicem communicare, quemadmodum ſe habent generare & generari ſpirare & ſpirari, & alia quædam ſimilia. Extrinſecus verò & quatenus ad creaturã ſpectat, vna eſt operatio, & idem op⁹, patris & filij & ſpiritus ſancti, nihilq; eſt eorũ quæ in nobis fiunt, quod non ex tota trinitate emanet, vna tamen operatione, vna potentia, vna volũtate. Quare vnus etiam dicitur creator, & vnum principium eorũ omniũ quę ſunt, quæ fiunt, trinitas eſſe creditur. Quibus autem verbis potius conſentire decet patrem & ſpiritum ſanctum, quàm filij, qui eiuſdem eſt naturæ, eiuſdemque cum eo ſubſtantiæ? Manifeſtum hoc omnibus eſt contendere nolentibus.

Eſt autem ad hæc neceſſarius & idoneus & ſufficiens miniſter. Sufficiens autem eſt, qui poteſtatem per conſecrationẽ habuit, & ſacerdos factus eſt. Nec enim à quocunque prolata eiuſmodi verba efficere poſſunt quod quæritur, imo vero nihil omnino poſſunt, niſi à ſacerdote proferantur. Eius rei ratio eſt, quod ita Deo placitum eſt, ita ordinauit, hanc tulit legem. Tranſgreſſori igitur legis & voluntatis eius dignum paratum eſt meritum, ne quid facere poſsit. Oportet autem ſacerdotem cum debita intentione ad ea quæ Dominus mandauit accedere. Siquidem mandauit nobis, vt in eius commemorationem hæc ageremus, vt ſciamus corpus eius & ſanguinem (inſtrumentaliter ipſi facientes, cum hæc operamur) mortem eius annunciare. Si quis enim vel verba Domini, vel alia quælibet, quibus exiſtimet huiuſmodi ſacramentum confici, pronunciet, non ad ea quę dicta ſunt intendens, ſeque id agere quod ille iuſsit arbitretur nihil omnino agit, ſed ſuo fruſtratus deſiderio fallitur. Materiam præterea ad hęc aptam & conuenientem eſſe neceſſe eſt. Oportet enim panem ex frumento, vinum ex vite fieri. Niſi enim granum frumenti, dicit Dominus, cadens in terrã, mortuum fuerit, nullum fructum afferet. Et rurſus: Ego ſum vitis vera. Quòd ſi aliter ſacerdos, etiam cum debita attentione, vel ipſa verba Domini, vel alia quæcunque pronũciet, vanus eſt omnis labor, nec enim vnquam ex ordeo milioue aut alio ſeminum genere panis factus, neq; ſicera aut lac aut mel in corpus & ſanguinem Domini trãſmutaretur. Hoc canones apoſtolorũ, hoc poſteriores doctores affirmãt. Quamobrem hoc? Quoniam ille opifex rerum ita voluit, ita conſtituit, trãſgredi autem & vitare quicquam eorũ quæ

ille

ille ordinauit, nefas eſt. Hęc ergo ad ſacri myſterij conſummationē neceſſaria prorſus ſunt, & ſine quibus nihil omnino fieri poteſt. Sunt autē alia quædā quæ & ſi adeſſe rei minime neceſſaria ſint, multùm tamen conferunt ad decorem perfectionemque myſterij, ex quibus ſi quid aliquando iuſta neceſsitate prætermittatur, nulla iactura fit. Huiuſmodi ſunt, myſterium ſuper altari cōficere, ſacerdotalibus veſtibus indui, ſacerdotē multa & ante verba Domini & poſt in laudem Dei in narrationem operum ſuorum, in impetrationē vitæ æternæ, partim à Sacerdotibus, partim à populo dici. Vnde & alia apud alios dicūtur, & apud quoſdam plura, apud alios pauciora. Hinc eſt, quòd Baſilius Iacobi, Chryſoſtomus verò Baſilij miſſas breuiores fecerunt, quòd nō neceſſaria forent omnia quæ dicebantur. Nemo enim neceſſarium quicquam detrahere præſumpſiſſet. Quod ſi quis nunc non per contemptū Eccleſiæ, quæ ita ordinauit, nec tanquā nouā introducendo hæreſin, ſed ineuitabili aliqua neceſsitate coactus, ſola Dominica verba cum debita intenſione protulerit, ipſa duntaxat que ille dixit & fecit, dicens & faciens, dummodo ſacerdos ſit, conuenientemq; materiam habeat, profectò verum Chriſti corpus ſanguinemq; perfecit. Contra verò, ſi quis cætera omnia & alia penè infinita proferēs, verba Domini omiſerit, luſit operam, vt aiunt, nihilque peregit. Quòd ſi forte quiſpiam ijs minimè contentus auctoritatem quærat, & quid doctores Eccleſiæ ſenſerint, audire deſideret, in primis videat Ambroſium, ætate quidem præcedentem cæteros, ſapientia verò ac vitæ ſanctitate nulli vel orientalium vel occidentalium cedentem. Hic in ſermone quam de Sacramentis ſcripſit ita inquit: Quomodo enim panis poteſt eſſe corpus Chriſti? quibus verbis aut quorum verbis hæc ſacramenta perficiuntur? Et addit, Ipſis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et infra, Cùm autem hoc ſacramentum perficit, non proprijs verbis ſacerdos, ſed ipſius Chriſti vtitur: verba enim Chriſti hoc ſacramentum conficiunt. Et poſt pauca. Ante cōſecrationem panis eſt, verbis autē Chriſti dictis, mox corpus Chriſti eſt, Accipite enim, inquit, comedite ex eo omnes, hoc eſt corpus meū: Similiter in calice ante verba Domini vinū eſt aqua mixtum, Chriſti verbis operantibus ſanguis efficitur. Rurſus idem Ambroſius, cū multa ſigna & miracula commemoraſſet, quæ ſolo Domini verbo facta fuere, vniuerſumq; mundū verbo eodem ex nihilo eſſe productum multaque alia orationibus & benedictionibus huma-

humanis facta oſtendiſſet, poſtremo hæc addit: Si igitur tantum potuit humana benedictio ad tranſmutendam rerum naturam, quid de hac diuina conſecratione dicemus, vbi ipſa verba ſaluatoris operantur? Hoc enim ſacramentum quod accipis, verbo Chriſti conficitur. Alijs quidem locis idem doctor multo plura in hāc ſententiam manifeſtiſsimè dicit. Auguſtinus verò ſanctiſsimus & ipſe Doctor, diuini corporis conſecratio, inquit, à catholica Eccleſia creditur non magis à bono, non minus à malo ſacerdote confici. Neq; enim merito conſecrantis, ſed creatoris efficitur verbo. Et alibi, Credendū Chriſti verbis ſacramentū confici: cuius enim potentia prius creata ſunt ea quæ ſunt, huius certe verbo ad melius mutantur. Idē in I I. de verbis Domini, Ante verba Domini, inquit, quæ, Hoc eſt corpus meū, dicunt, panis dicitur quod offertur: verbis autem illis dictis, non amplius panis, ſed corpus vocatur. Et rurſus in expoſitione ſuper Ioanne, Vocatur corpus & caro Chriſti, quòd caro continuere non poteſt. Conficiunt autē illud carnis verba, quæ ipſius carnis Chriſti verba fuerūt. Ait enim, Hoc eſt corpus meum. Quid clarius his teſtimonijs, quid manifeſtius eſſe poteſt? Neque enim hos doctores quiſquā mentis compos, & Chriſtianus eſſe deſiderans reſpueret, quos ſacræ omnes ſynodi vt cōmunes eccleſiæ doctores acceptarunt, quos vt ſanctos ac Deo acceptiſsimos magnis præconijs extulerūt, quorū memoriā cū ſumma laude non modo occidentalis, verū etiam orientalis Eccleſia celebrat. Manifeſtū eſt igitur hos non obſcure neq; ſub dubio, ſed palam & manifeſte ſenſiſſe, ſacratiſsimis illius Domini verbis hoc ſacramentum confici. Hoc eſt corpus meum, et, hic eſt ſanguis meus. Quid igitur? Hi quidem hoc modo dicunt, orientales verò aliter ſentiunt. At hoc modo non idem in eis locutus fuiſſet ſpiritus, nec ſancti ſpiritus, ſed ventris ſui eructationes eſſent ſermones eorum. Nunc verò vnus atque idem ſpiritus locutus eſt per ꝗs vtrorunque At quemadmodum in cæteris omnibus, ita etiam in hoc ſacramento concordes ſunt occidentalibus orientales. Audi enim quid aurea illa Ioannis in LXXXII. ſuper Matthæum homilia dicat. Non ſunt, inquit, humanæ potētiæ opera, quę propoſita ſunt, qui tunc ea fecit in cœna, ipſe nunc ea quoque operatur, nos miniſtrorū locum tenemus, qui verò ſanctificat, & ea mutat, ipſe eſt. Rurſus idem in XXVII. ſuper prima ad Corinthios homilia ita inquit: Quomodo Paulus à Domino accepit? non enim aderat tūc, ſed vnus erat ex per

ſecutoribus. Vt intelligas, ait, nihil plus illã menſam habuiſſe quàm habeant hæ poſteriores. Nã & hodie ipſe eſt qui operatur, et tradit quemadmodũ & tunc. Vidés ne igitur, vt nos miniſtrorum locum tenemus, qui verè ea ſanctificat, & mutat, ipſe eſt. Vides vt ipſe eſt, qui omnia operatur, & tradit, quemadmodum et tunc. Perſuade igitur tibi ipſum eſſe qui ea mutat, nec orationi tuæ quæ dubia eſt, ſed infinitæ illius potentiæ hoc tribue. Dices fortaſſe, haud tibi contradicere hunc doctorem: etenim te quoque et ſentire & profiteri illũ eſſe qui hæc operatur, ſed per orationes, ſed per preces ſacerdotis. Atqui multum intereſt, operari aliquid, & omnia operari. Tu nãque ſpiritum ſanctum eis deſcendentem tuis precibus ſanctificare hæc munera, quamuis etiã verba Domini aliquid operentur. Hic verò Doctor ſanctiſsimus, ipſum inquit ſaluatorem hec perficere, ipſum omnia operari. Nec addit precibus Sacerdotum id fieri, quòd certè adidiſſet, ſi ſciuiſſet neceſſarium fore, ſubticuit autem tanquam non neceſſarium. Qui enim omnia facit, nullo indiget operatore. Verùm ex illis Chryſoſtomi, quæ ſupra memorauimus verbis diſcitur, quædam haud contemnenda conſideratio.

Ait enim, non accepiſſe Paulum à Chriſto hanc traditionẽ, cùm tamen ipſe ſe accepiſſe aſſerat. Et rectè quidem Chryſoſtom⁹. Erat enim tũ Paulus perſecutor, & hoſtis nominis Chriſti, & multo poſt aſcenſionem ſaluatoris in cælos, ſacrã fidem ab eo qui ſibi in via fuerat obuius, didicerat. Quibus igitur tradentibus accepit? Nempe apoſtolis, & ijs quidem non verbo tantùm docentibus, ſed demonſtrantibus opere. Paulus verò tradidit nobis quæ acceperat. Cùm autẽ ea ſola tradiderit, quæ in epiſtola ad Corinthios ſcribit, certa illa ſola accepit, & illa ſola apoſtolos facere vidit. Nam ſi plura facere vidiſſet, ea quoq; tradidiſſet. Nihil autẽ in ea epiſtola dicit amplius, niſi Chriſtũ accepiſſe panẽ in manus ſuas, benedixiſſe, dediſſe diſcipulis atq; dixiſſe: Accipite & comedite hoc eſt corpus meũ. Idẽ igitur omni ex parte Apoſtoli, quibus tradẽtibus Paulus id accepit, faciebãt. Hoc tantũ accepit ab illis Paulus, hoc tradidit nobis. Poſtea verò ſiue Clemẽs ſiue Iacobus, ſiue alius quicũq; alias Orationes & Hymnos & cantica non ad neceſsitatem, ſed ad ornatum addiderunt. Quæ cùm ita ſint, ſatis conſtant beati Chryſoſtomi teſtimonium adeò clarũ atq; apertum eſſe, vt nulla excuſatio, nullum ſubterfugium calumniantibus relinquatur. Audiamus nunc eundem Doctorem ſeipſum exponentem, & ita rem

hanc

hanc declarantem, vt nullus quanuis audax & contentioſus, contradicere auſit. Hic in ea homilia, quam de proditione traditoris, & ſacramentorũ traditione conſcripſit, ita inquit: Adeſt nunc quoque Chriſtus, qui illam menſam fecit, ille ipſe nunc etiam ornat. Non enim eſt homo, qui hæc munera facit corpus & ſanguinem Chriſti, ſed qui crucifixus eſt pro nobis Chriſtus. Figuram quidem adimplens aſtat Sacerdos, verba illa pronuncians, poteſtas verò & gratia tota Chriſti eſt. Hoc eſt corpus meũ ait. Hoc verbũ, res ꝓpoſitas tranſmutat, Nã queadmodũ vox illa qua dictũ eſt, Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, ſemel quidẽ dicta eſt, ſemper autẽ fit, operæ naturæ noſtræ vim præbens ad generandũ: ita hæc quoque vox ſemel dicta, in ſingulis aris ex eo tempore vſque in præſentem diem, & vſque ad Chrſti aduentum hoc ſacramentum integrè perficit. Verum ad hæc dicere ſoletis: Quemadmodum verbum quo creata ſunt omnia, nõ ipſum ſolum ſufficere ad productionem eorum quæ fiunt, ſed maris & fœminæ coniunctionem requiri, vt animaliũ genus propagetur, cultumque terrarum & agricolarũ opera neceſſaria eſſe, vt quæ naſcuntur è terra producantur & coaleſcant: eodem modo ſolùm Saluatoris verbum haud ſufficere, ſed & preces Sacerdotis, & benedictionem, & alia pleraq; neceſſaria eſſe ad hoc myſterium perficiẽdum. Hæc enim Marcus Epheſinus antiſtes ex dictis Nicolai cabaſilæ ſumpta obijcere ſolebat, & ſi longè impar ingenio, acutius ſanè multò ille diſputauit, quanquam nec ipſe quidam dignum aliquid diſſeruit. Enimuerò admirandos ſimul atq; deflendos illos cenſeo, qui ſponte ſua ad clariſsimas res & ipſam veritatem oculos claudunt, & ita vt tam clara atque aperta ſanctiſsimi doctoris verba peruertere conentur, & ita contra propriam ſalutem exponete, vt omnibus cõtemptui ſint atque deriſui. Quid enim ait ſanctus doctor? Figuram adimplens aſtat Sacerdos, verba illa pronuncians, potentia verò & gratia tota Chriſti eſt. Hoc eſt corpus meum, ait, Hoc verbum res propoſitas tranſmutat. Quid hoc certius deſideras? Illa, inquit, verba à Sacerdote pronunciata. Quæ autem illa ſunt, ſubiungit: Hoc eſt corpus meum. Illa, inquam, res propoſitas tranſmutant. Fit ergo tranſmutatio per illa verba, non à Sacerdote, ſed à Chriſto, cuius tota gratia & poteſtas eſt. Sacerdos enim figura, Chriſtus verò veritate hæc tranſmutat, ſacerdote verba eius, queadmodum ille ſtatuerat, pronũciante, Et ruſus, Hoc verbũ ſacramẽtũ inte-

integrè perficit. Conſidera homo quid integra hæc perfectio ſignificet, atttende quid velit, Hoc verbũ res propoſitas traſmutat. Noli peruicaciter cõtra propriam ſalutem cõtendere & huius ſententiæ magis præcipuis ac manifeſtis partibus reiectis, peruertere reliquas. Nec enim Epheſinus ille, nec Cabaſilas integram iſtam ſententiam adducunt, ſed quibuſdam eius partibus recitatis tranſiliunt, fragmenta eius quædam velut indocti iuxta Platonem coqui, qui neſciunt, voluntve per artus diuidere, nonnulla proferentes, cætera verò quæ magis ad rem facerent, ſilentio prætereuntes, & hoc modo obtenebrantes veritatem. In primis itaque, ſicut ſupra dictum eſt, ex eiuſmodi verbis ſancti Doctoris, non hic quem vos dicitis ſenſus colligitur. Deinde ô bone vir, nónne illic auctor atque opifex omnium rerum marem & fœminam ea lege creauit, vt non niſi per coniunctionem eorũ animalia propagarentur? rurſusque in alijs ſemen naſci & ex terra ordinauit, vt ſeminetur, ſeminatum naſcatur, natumq; multiplicetur? At idcirco neceſſe eſt ita fieri. Oportet enim eſſe arantem, oportet eſſe ſerentem, oportet eſſe generantem omnesque diuinæ obtemperantes voluntati, hoc eſt, ita agẽtes, vt ille ſtatuit. Statuit enim eo modo quo diximus. Quẽadmodũ illa vox, qua dictũ eſt, Creſcite & multiplicamini, operæ naturæ noſtræ vim præbet, ad generandum. Operæ inquit naturæ noſtræ vim præbet, hanc ſcilicet ei legẽ ponens, vt illa quod ſuum eſt agat, ipſa verò omnem vim præbẽs. In hoc verò diuino de quo agimus ſacramento, duntaxat apoſtolos ſacerdotes efficiẽs, & materiam panis & vini, qua ipſi quoque vterentur oſtendẽs, tradidit eis formã qua ſacramentum conficerent. Hæc autem ſunt verba eius, Hoc eſt corpus meum, &, Hic eſt ſanguis meus. Quæ ſemel à Saluatore dicta, ait ſacratiſsimus doctor, ſemper operari, non cooperari, nec cuiuſquam præſidio egere. Magnam enim, imò maximam omnium vim haberẽt humana verba, ſi quid autoritatis aut potentiæ diuinis adderent, imò verò illa excellerent dignitate, quod etiã cogitare impium eſt atq; nefariũ. Cooperantur inquit Epheſinus, dominicis verbis ſacerdotis preces. Quomodo ô bone vir, cooperantur? An tanquam per ſe inſufficientibus, an tanquam ſufficientibus? Si tanquam ſufficientibus, ſuperflua certè & vana eſt tua omnis oratio. Si tanquam non ſufficientibus, heu quæ improbitas eſt, quę blaſphemia dicere, vt quod diuinis deeſt verbis, hominis ſuppleant preces? Præterea cùm verba hæc dicis, ſimul cum

oratione totum perficere, vtrunque imperfectum putas: neceſſe eſt igitur, vt aliud tertium adueniens id agat. Quid verò hoc ſit, tu, quæſo, nobis aperi. Neq; enim ſpiritũ ſanctũ id eſſe dices. Siquidem hoc eſt quod quæritur, an quod libet eorum per ſe, an ambo ſimul ſpiritum ſanctũ ad id agendum inclinet. Quod ſi ambo contendis id poſſe, intelligas, neceſſe eſt: quòd ſi ambo ſimul hoc poſſunt, quatenus inibi dominica verba cõtinentur, ea ſunt quæ conficiunt ſacramẽtum, ſiue ſequatur, ſiue non ſequatur oratio. Itaque nihil eis ad hoc addit oratio Sacerdotis, nec illis aliquod neceſſarium eſt aliũde præſidium. Quod ſi quatenus ſupplicat ſacerdos, vt deſcendens ſpiritus ſanctus illa ſacrificet munera, eatenus dũtaxat cõſecrantur: nihil ergo operãtur verba Dñica, nec verum dicit Chryſoſtomus, cùm ea aſſerit ſemper operari, & tranſmutare, & integrè perficere: nec cooperatur ei hoc modo ſacerdotis ſupplicatio, vt tu ais, ſed totũ operatur. Quid igitur corrumpis verba ſacri Doctoris, non, rectè ea exponens, & de ſacramento Euchariſtiæ falſam habes opinionẽ. Atqui, inquis, etiam baptiſma ſola ſacerdotis oratione perficitur. Etiam in hoc erras, & veritas in te non eſt. Etenim baptiſma quoque dominicis perficitur verbis. Euntes enim inquit, baptiſate eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Tunc perficitur baptiſma, quando dicit ſacerdos: Baptiſetur ſeruus Dei, aut, Baptiſo te in nomine patris, & filij, & ſpirit⁹ ſancti. Vnde ſi quis etiam nihil aliud preter hęc verba dixerit, rectè baptiſat, & qui hoc modo baptiſatus fuerit, ſalutem adeptus eſt. E conuerſo verò, ſi quis cætera dixerit, & infinitas ad Deum porrexerit preces, hæc verò prætermiſerit nihil omnino agit. In hunc modum Apoſtoli per impoſitionem manuum & benedictionem, & pronũciationem horũ verborum baptiſabant, In hunc modum Euchariſtiæ myſterium conſecrabant. Nondum orationes, nondũ hymni, non dum cætera quæ in Eccleſia dicuntur, compoſita erãt. Cogitemus enim, quod fieri certè potuit, ipſo paſsionis die aut ſequenti, Petrum, vel alium quemlibet ex Apoſtolis, in memoriam Chriſti & paſsionis eius ſacramẽtum altaris cõficere voluiſſe (neque enim credibile eſt, non aſsiduè eos illius meminiſſe in cuius commemorationem id fieri mãdauerat) quibus alijs verbis id eos feciſſe exiſtimabimus, niſi dominicis? & poſt cœnam, quod etiam longo temporũ interuallo obſeruatũ eſt, & cõmunibus veſtibus indutos? At hæc verba (inquis) narrando recitata, non poſſunt ſacramentum confi-

cere. Non autem tanquam rei geſtæ ſeriem narrans, ſacerdos hæc verba profert, ſed tanquam perſonam Chriſti indutus, vt ita ea proferens, quaſi Dominus eſſet qui loqueretur, & eam habens intentionē, vt per verba illa iuxta illius mādatum, qui ita præcepit corpus Chriſti ſanguinemq́ue conficiat, quemadmodum ille fecit: fecit autē per ea quæ ſupra memorauimus verba. Poſſunt hæc ſanè duobus modis accipi. Aut tanquam ab Euangeliſtis relata, & tunc narratiuè accipiuntur, Euangeliſtis ſcilicet ea quæ Chriſtus in illa ſalutiferæ paſsionis nocte egit, narrantibus. Aut tāquam à ſacerdote prolata, intentionē habente, vt iuxta ordinem à Saluatore traditum, ſacramentum hoc conficiat, & tunc non narratiuè, ſed cunctatiuè proferūtur, cum intentione cōficiendi myſteriū, iuxta imitationē Chriſti, & quaſi ipſe eſſet qui & diceret & faceret. Idcirco ſacri doctores aſſerunt, neceſſariā in primis eſſe ſacerdoti rectam intētionem, & propoſitū ea faciendi quæ dicta ſunt, quippe ſine illa nihil omnino confici poſſe. Quemadmodum ſi quis regum per aliquem ex ijs qui apud ſe gratia & autoritate valent, voluntatem ſuam cupiens ſubditis ſuis facere manifeſtam, & ita id apud illos valere, ac ſi ſe animum ſuum exprimentē audirent, ſanciant vt ita illa verba in prima perſona referat, vti à ſe dicta ſunt, populusq́ue ita prolata audiens, tanquam ab ipſo rege dictis obtemperet. Manifeſtum eſt enim, quòd ſi hac lege lata, veniens ad populum nuncius ita dicat: Rex veſtræ ſalutis cupidus, veſtramq́ue rem publicam in felicitate ac copia omnium rerum tenere deſiderans, continuè ijs rebus inuigilat, & leges condit, quas ad id exiſtimat vtiles ac neceſſarias. Vnde cùm in multis aliorū exempla ſecutus, tum plurimorum ipſe inuentor hanc legem ſancit: Volo quilibet veſtrum, qui conditis à me legibus paruerit, talentum auri ex ærario publico tot annis accipiat. Profectò nec narratiuè hæc dicit, ſed ſimulatque dicta ſunt, rata fiunt quæ iubētur. Quamobrem? quia rex ita ſanxit. Eodem modo hic intelligendum eſt, talem à Domino ſacerdotibus traditam poteſtatem, vt eius verba ab illis in prima perſona, & tāquam ſimul ab eo dicerentur prolata, totum efficiant. Aut cur illi quidem ſuffecerunt hæc verba, nobis verò non ſufficiunt? Si enim illi ſuffecerunt, & nobis vtique ſufficere debent, potentia illius, & tanquam ab illo dicente prolata. Quod ſi nobis aliquid neceſſe eſt addere, imperfecta ſunt verba illius. Abſit autem à pijs mentibus talis cogitatio. Quā enim alij po-

teſtatē per conſecrationē accipiunt ſacerdotes?niſi illā, Chriſti perſonā poſſe ſubire, & pro eo nobis adeſſe, & quemadmodum ille fecit, corpus eius poſſe cōſecrare? fecit autē illa per verba quæ diximus. Enimuerò ſimpliciter orare quiſq; poſſet, imò verò efficacius ſępenumerò orarent multi nō ſacerdotes nōnullis ſacerdotibus. Siquidem pleriq; ſacerdotes ita viuunt, vt non ſint Deo accepti: plurimi verò ex ſecularibus, ita ob eorum bonitatē Deo clari ſunt & grati, vt plerunque miraculis decorari mereantur. Si igitur vel ſola oratione, vel ea præcipuè hęc ſacramenta perficerentur, certa magis perficerentur à viris iuſtis, quanuis non ſacerdotibus, quàm ab indignis ſacerdotibus. Hoc verò falſum eſt. Perinde enim ſacramentū conficit ſacerdos quanuis malus atq; peruerſus, vt optimus atq; ſanctiſsimus. Secularis verò perſona quamlibet fide religioneque excellas, nihil omninò poteſt, quia nullā ad faciendū à domino poteſtatem accepit, cùm ſacerdos acceperit maximam. Si igitur non eſt vis orationis quæ hoc facit (eſſet enim omnibus communis) ſupereſt vt pro Chriſto adſint nobis ſacerdotes, eiuſdem in hoc poteſtatis, qui & inſtar illius operari poſsint, & annunciare populo, quæ ille præcepit. Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem. Hoc ſcilicet quod ipſe feci, accepto pane & vino in manibus, reſpiciendo in cælū, frangendo, benedicendo, gratias agendo Deo patri, & in corpus & ſanguinem per ea verba, Hoc eſt corpus meum, &, Hic eſt ſanguis meus, tranſmutando. Hoc enim ea tranſmutat, Hoc ea integrè perficit, vt beatus Chryſoſtom⁹ ait. Hæc quidem, niſi me animus fallit, ſatis ſuperq; eſſe videntur ad obturanda omniū ora qui tam apertæ & manifeſtæ rei contra dicere conantur. Audiamus tamen, ſi placet, etiam Gregorium Nyſſenum, virum & doctrina & vitæ ſanctitate excellentē. Is in Catechetico eius ſermone de diuinis ſacramentis ita inquit: Rectè igitur & nunc panem diuino verbo ſanctificatum, in corpus Dei verbi trāſmutari credimus. Nam & illud corpus (intelligit autem corpus aſſumptū ex virgine) panis potentia erat, ſanctificatus verò fuit habitatione verbi in carne habitātis, à quo ita panis qui in illo corpore erat, transſubſtantiatus fuit in diuinam potentiam, per eum nūc quoq; equaliter fit: & ibi enim gratia verbi ſanctum fecerat illud corpus quod ex pane conſiſtebat. Et illud quodammodo etiā panis erat, & hic ſimiliter panis, quemadmodū Apoſtolus ait, ſanctificatur per verbū Dei & orationē, nō

comeſtionem, ad hoc procedens, vt corpus verbi fiat, ſed mox ad corpus per verbum tranſmutatur, quemadmodum ab ipſo verbo dictum eſt. Hoc eſt corpus meũ. Quid clarius certiúſue ijs audire deſideras? Panis, inquit, verbo Dei ſanctificatur. Hoc in primis probat manifeſtè, verbo Dei ſacramentum hoc confici. Deinde modus probationis idem apertius oſtendit. Corpus, ait, potentia panis eſt, quia pane conſtat. Alimentum enim (vt Ariſtoteles docet) primo quidem diſsimile, poſtea verò ſimile fit eius cuius eſt alimentum, Corpus igitur quod ex virgine Dominus aſſumpſit, potentia panis erat. At tale corpus ex virgine aſſumptum quod potentia panis erat, non fuiſſet aliter ſanctificatum, niſi verbum illud carnẽ illam inhabitaſſet. Ita nunc panis quoq; altaris non aliter quàm per verbũ Dei & orationem ſanctificatur. Cuius rei teſtem Paulum citat. Quod autem ait, per orationem, nihil corroborat aduerſariorũ rationem. Siquidem Apoſtolus in prima ad Timoth. epiſtola, hoc de communibus cibus dicit. Hic verò doctor non de omnibus quæ illic dicuntur, illius vſus eſt teſtimonio, ſed duntaxat quantum ad confirmationem propoſiti ſui ſpectat, de tranſmutatione quæ fit per verbũ Dei. Vnde paulò poſt concludens ait: Mox ad carnẽ tranſmutatur. Et ad huius cõfirmationem ſubiungit: Quoniã ipſe dixit: hoc eſt corpus meũ. Aduerte quæſo cùm cætera omnia, tum quod in fine ait, quòd mox per verbum tranſmutatur. Verbum verò inquit eſſe, Hoc eſt corpus meum. Nónne (oro te) verbum illud Mox, non relinquit locum orationibus? Si igitur verbum illud, Hoc eſt corpus meũ, mox tranſmutat, manifeſtum illud ſolum eſſe eſt, quod tranſmutat, aliter enim non mox, ſed aliquo & nõ paruo interiecto tempore tranſmutatio fieret, Ita certè inter ſe conueniunt ſancti patres & doctores noſtri, ita ſibi inuicem conſentanei loquũtur, ſiue oriẽtales ſiue occidẽtales. Quippe Damaſcenus in lib. Sententiarum, cap. 23. ita inquit: Non eſt panis figura corporis & ſanguinis Chriſti, abſit, ſed ipſum corpus Chriſti deificatum. Et vnde hoc ſanctiſsime Doctor? Hoc habemus ab ipſo, inquit, dño, dicẽte, nõ, Hoc eſt figura corporis, ſed ipſũ corpus meũ, & nõ figura ſãguinis, ſed ipſe ſanguis meus. Verba igitur illa, Hoc eſt corpus meũ, etiã iuxta ſententiã illius doctoris faciũt, vt panis altaris verũ Chriſti corpus ſit, credaturq;. Sed ijs omnibus quæ ſupra memorauimus, quaſi vltimã manum imponit epiſtola doctoris gẽtiũ ad Corinthios, de huius ſacratiſsimi myſterij traditione ſpecu-

ne ſpeculantis. Ego enim, inquit, accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Deinde enumerat quæ accepit. Primo itaque videamus ſi libet, an ſufficienter tradiderit. Patet ſiquidem manifeſtè eum tradidiſſe: neq; enim imperfectè accepit, neque minus quàm acceperat tradidit, ſed quicquid decebat, & neceſſe erat circa huius ſacramẽti myſterium fieri, & accepit, & tradidit. Accepit autem hæc, quòd ſcilicet Domini Ieſus qua nocte tradebatur, accepit panẽ, & gratias agẽs fregit, & dixit: Accipite & manducate, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur. Hoc facite in meam cõmemorationem. Similiter & calicem poſtquàm cœnauit, dicens: Hic calix nouũ teſtamẽtũ eſt in meo ſanguine. Hoc facite quotieſcunq; biberitis in meã commemorationem. Et nihil præterea addidit, quia enim nihil amplius acceperat, nihil amplius tradidit. Et addidit modũ conſecrationis diuini corporis & ſanguinis, omni ex parte ſufficiẽtem atq; perfectũ, quali vſus fuit Chriſtus, qualem ab eo ipſo accepit. Accipere ſcilicet panem, gratias agere, frangere & dicere, Accipite & manducate, hoc eſt corpus meũ, & hoc modo conficere ſacramentũ. Quid obſecro horum conſecrat diuiniſsimum illud munus: Profectò non acceptio panis, hoc enim ſubiectum eſt conſecrationis, quod in corpus Domini tranſſubſtantiari oportet, non gratiarum actio, non fractio, quarum altera ad cõmemorationem ineffabilium erga nos beneficiorum Dei, altera ad diſtributionem neceſſaria eſt. Supereſt igitur, vt verba illa ſint quæ conſecrent, Hoc eſt corpus meũ, &, hic eſt ſanguis meus. Et ita exiſtimandũ eſt, & tunc fuiſſe conſecratum, & nunc conſecrari, concurrentibus ſcilicet, vt dictum eſt, & patre & ſpiritu ſancto, cùm omnia in creatura opera ijs tribus communia ſint. Verùm ſaluatori quidem haud neceſſe fuit, patrem & ſpiritum ſanctum palàm ad hoc opus inuocare, cùm vnus idemque & vnius cum illis ſubſtantia ſit, propter quod quicquid ab eo vel fiebat, vel dicebatur, idem ab alijs quoque fiebat, dicebaturque. Nos verò fas eſt & nominatim illos inuocare, & vt munera noſtra ſanctificent precari. Verum id non alio atque alio modo agere, nec alio atq; alio tempore, ſed & quo tempore Domini pronunciamus verba, & quomodo verba ſignificãt. Quòd ſi illum tanquam hominem diceremus, dum gratias agebat beneficijs acceptis, oraſſe etiam tacitè patrem & ſpiritum ſanctum, vt ad eam conſecrationẽ concurrerent, deinde verbis ille prolatis myſterium peregiſſe, non ſine ratione

 dicere-

diceremus. Eodem igitur modo & nos agere neceſſe eſt, inuocato ſcilicet patre & filio & ſpiritu ſancto nominatim & manifeſtè, ſiue ante verba Domini, ſiue poſt, ſeu vtroq; modo: nihil enim intereſt, vt poſtea differemus, ita demũ prolatis Domini verbis, ſacrum hoc myſterium conficere. Ita accepit Paulus, ita nobis tradidit: tranſgredi autem traditionem eius neque poſſumus, neq; debemus, ſi diſcipuli eius, imò verò Chriſti & eſſe & vocari cupimus. Abundè verò ſuperius demonſtratũ eſt, quoniã Paulus hanc traditionẽ non à Chriſto, ſed ab apoſtolis accepit, non modo verbo hoc, ſed opere etiam ita facientibus, manifeſtum eſſe non alijs quàm Chriſti verbis ipſos etiam apoſtolos poſt Chriſtum conſecraſſe, & cæteris eundem myſterij ritum tradidiſſe. Prætereа hoc idem oſtendunt populi ad ea verba reſpõſiones. Sacerdote enim verba illa alta voce, vt vos Græci ſoletis, pronunciante, aſsiſtens populus in vtraq; parte reſpondet, Amen, quaſi dicat, Verè ita eſt, vt tu dicis. Amen enim cùm affirmandi apud Hæbræos aduerbiũ ſit, Græcè idem quod verè ſignificat. Amen igitur, ad ea verba reſpondens populus, Certè inquit, corpus & ſanguis Chriſti ſunt munera iſta propoſita, ita credimus, ita confitemur. Et quomodo, quæſo te, nõ eſſet turpe putandum eos qui doctiores haberi volunt, ea ignorare quæ ſeculares & ſacrarum literarum ignari, reſpondendo Amen, manifeſte ſe ſcire ſignificant? Quid, nónne aſſiſtens ſacerdoti diaconus, eiq; miniſtrans, dũ ſacerdos alta vocè (iuxta orientalis Eccleſiæ ritũ) verba illa pronunciat, Hoc eſt corpus meum, &c, Hic eſt ſanguis meus ipſe propria ſtola, duobus primis digitis tacta, panem & calicẽ oſtendit? nihil certe aliud ſignificãs, niſi panẽ illũ Chriſti eſſe corpus, & quod in calice eſt, eſſe ſanguinẽ eius, quemadmodum verbis illis aſſeritur. Et hæc ſanè oſtendens diaconus non mentitur, & non mentiens cum ijs ſentit qui ſola Domini verba aiunt hoc ſacrum perficere ſacramentum. Neq; enim fruſtra tales inſtitutæ ſunt ab Eccleſia ceremoniæ. Illud quoq; haud contemnendum videtur, quòd cũ duo ſacramenta nobis à ſaluatore tradita fuerint, Baptiſmus & Euchariſtia, vtrunq; verbis ſuis confici iuſsit. Etenim baptiſmus, quemadmodũ ſupra memorauimus, per verba illa conficitur, Baptizate eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Cuius rei teſtimonium eſt, quòd patres noſtri ſancti Eccleſiæ doctores qui ſtatuerunt, quinám ex ijs qui ab hæreticis ad catholicam reuertuntur Eccleſiam, rebaptizandi ſint, qui non

eos

eós haud repabtizandos eſſe cenſent, qui in nomine trinitatis ſemel fuerint baptizati. Quod etiam expoſitor ſynodalium canonum apud Græcos videtur cõfirmare. Is enim in quadrageſimo ſeptimo apoſtolorum canone ita inquit, Verè baptizatur aliquis, cùm ſecundũ vocẽ Domini ſemel baptizatur, In nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, tãquam pronunciatione trinitatis & fidei in ea iuxta Dominicã traditionem, perficiatur baptiſmus. Si igitur hæc duo ſola ſacramenta in Euangelijs manifeſtè tradita legimus: alterum verò eorum. hoc eſt baptiſmus, dominicis perficitur verbis, profectò & illud quoque, hoc eſt Euchariſtiam, diuinis illis & à Deo traditis verbis confici exiſtimandum eſt. Siquidem in omni genere rerũ quatuor eſſe cauſas oportet, effectiuã, formalẽ, finalem, & materialem. Forma autẽ huius ſacramẽti, verba ſunt dominica, & nihil aliud. Propter quod vnum idemq́ue eſſe decet vnumquodq́ue, cùm & forma vna ſit, propter quam eſt quod eſt, & eſſe dicitur. Hæc verò ipſa ſunt verba ſaluatoris, quæ apud omnes ſunt eadem, quod minimè habent ſanctorum preces, cũ aliter & aliter, & alijs atq; alijs verbis diuerſi ſupplicent. Hunc modũ & apoſtoli à ſaluatore, vt credendum eſt, & ab apoſtolis ſancti patres poſtea ſumentes, in ſingulis Eccleſiæ ſacramentis, quemadmodum materiam propriam ſine qua nullo modo fieret quod proponitur, ita etiam propriã formam ſtatuerunt. Hoc catholica quidem Latinorum Eccleſia vſque in præſentem diẽ obſeruat. Et verba illa, quibus vnumquodq; tanquã per materiam perficitur nulli non ſacerdotum apud eos notiſſima ſunt? Noſtri verò, vt multa alia, quæ primũ apud noſtros ortum habuerunt, propter calamitates temporum perdidêre, ita etiam horum rituum ſunt obliti. Quod manifeſtum fiet, ſi quis ad chriſmatis ſacramentum mentem conuerterit. Etenim ſecunda Oecumenica ſynodus, verba quæ ſacrum chriſma perficiunt, tradẽs, in ſeptimo canone ita inquit, Obſignantes, hoc eſt, ſacratiſsimo chriſmate eos chriſmantes, dicimus ſignum doni ſpiritus ſancti. Et hæc verba ſecundũ eos chriſmatis ſacramentum perficiunt. Hoc idẽ in cæteris diligens inueſtigator inueniet. Quæ igitur de diuino Euchariſtiæ ſacramento ſanctorum opinio ſit, quæ Chriſti, quę Pauli traditio fuerit, ſatis, niſi me animus fallit, ſupra demõſtratum eſt. Manifeſtè enim apparet, orientales atq; occidentales omnes eiuſdẽ in hoc eſſe ſentẽtiæ, vt ſcilicet verba Domini ſint, quæ ſacrũ corpus Chriſti ſanguinemq́; cõficiant.

Idem

Idem affirmat, idem ipſe Dominus aſſeuerat. Nunc reliquũ eſt, vt tertiam aggrediamur partem, & rationibus, quæ in cõtrarium adduci ſolent ſolutis, finem operi imponamus. Sũt autem tres præcipuæ, vna eſt auctoritas ſanctorum eccleſiæ doctorũ, Clementis, Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi, qui omnes in Miſsis quas ipſe compoſuere, poſt verba dominica, ſacerdotis precibus hoc ſacramentum conficere videntur, ſiquidẽ etiam poſt verba Domini prolata, non corpus & ſanguinem, ſed panem & vinũ nominant. Secunda verò eſt auctoritas Damaſceni, dicentis beatum Baſiliũ hæc munera ideo præfiguratiua nominaſſe, quia nondũ ſanctificata erant: ita verò ea nominaſſe multo poſt verba dominica. Tertia ratio eſt opinio ſanctiſsimi viri Dionyſij Areopagitæ, qui apertè ſentire videtur, poſt verba Domini hoc ſacramentum confici. Iis in præſentia rationibus à nobis reſpondendũ eſt. In primis autem verbis ſanctorũ doctorum qui Miſſas cõpoſuerunt, vnica ratio ſatisfacit. Cùm ipſi quatuor patres idem planè dicant, eorum verba ante omnia audiamus. Clemens itaque primus, cùm miracula Domini & res geſtas eius, ac ſacramentorum à Domino traditionẽ commemoraſſet, poſtea inquit: Memores itaque nos paſsionis, mortis, & reſurrectionis eius, &c. offerimus tibi regi & Deo ſecũdùm eius præcepta, &c. Rogamus te, vt clementer inſpicias hæc propoſita coram te munera, tu nullius indigens Deus, & in eis bene cõplaceas, ad honorem Chriſti tui, & mittas ſpiritũ ſanctum tuum, teſtem paſsionis Domini noſtri Ieſu, ſuper hoc ſacrificio, qui hunc panem corpus Chriſti tui, & hunc calicem ſanguinem Chriſti tui efficiat. Licet enim hæc Clementis verba inter apocryphas ſcripturas commemorari ſoleant, placet tamen eis impræſentiarum tãquam veris aſſentiamus. Iacobus quoq; multo poſt verba Domini obſecrat, vt mittatur ſpiritus ſanctus. De quo cũ multa dixiſſet, ſubiungit, Vt adueniens ſanctificet, & faciat hunc quidem panẽ corpus Chriſti tui, & hunc calicẽ, precioſum ſanguinẽ Chriſti tui. At magnus Baſilius ſimiliter poſt verba ſaluatoris inuocat ſanctum ſpiritũ, vt ad propoſita deſcendat munera, & ſanctificet, & faciat panem quidem, precioſum corpus Dei, & ſaluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro mundi vita. Ad hæc Chryſoſtomus, poſt verba Domini & rerum per eum geſtarum narrationem ſubdit: Rogamus te, emitte ſpiritum tuum ſanctum ſuper nos, & ſuper hæc propoſita munera, & fac hunc quidem panem precioſum corpus

pus Chriſti tui, quod vero in hoc calice eſt, precioſum ſanguinem Chriſti tui. Poſt hæc ſubiungit, Transmutans ea ſpiritu ſancto tuo. Ex quibus omnibus facilè eſſet cuiuis argumentari: Si verbis illis dominicis, Hoc eſt corpus meum, & hic eſt ſanguis meus, ſacrũ Euchariſtiæ conficitur ſacramenti myſterium, ſancti Eccleſiæ doctores minimè poſt ea verba id proprijs ſupplicationibus efficere conarentur, nec deinde panẽ & vinum nominarent. Cùm vero id agãt, nec fruſtra ſanctos viros ſit exiſtimandũ, palàm fit quòd hoc ſacrũ myſteriũ dominicis verbis nequaquã confici exiſtimabant. Huic igitur argumento reſpondere volentes, primò quidem id repetimus quod ſupra probatũ eſt, omnes tã oriẽtales quã occidentales doctores in hoc conuenire, vt ſacroſanctis Domini verbis Euchariſtiæ myſteriũ conficiatur. Deinde addimus, non eſſe hæc quæ modo retulimus, ſuperioribus illis contraria, nec aliud hîc, aliud illic ſanctos viros vel dicere, vel ſentire, nec eſſe occidentaliũ ſententiam ab orientalium opinione diuerſam. Nec enim ſi ita foret, vnus & idẽ diuinus ſpiritus, ſed diuerſus, nec veritatis, ſed mendacij potius atque erroris ſpiritus in ijs locutus fuiſſet: quod etiam cogitare abſque impietate non licet. Neceſſe eſt igitur, vt illa vera ſint, & hæc per rectã expoſitionẽ illis conſentanea eſſe oſtendantur. Dicere itaq; non ſine ratione fortaſſe quiſpiam poſſet, quòd cũ corpus Dñi duplex ſit (quemadmodũ in primordio noſtri ſermonis oſtendimus) verum ſcilicet & myſticum, illud quidem ipſius domini verbis, cuius corpus eſt, confici, hoc verò quod ipſi ſumus, ſacris ſacerdotum precibus, & iuſtis actionibus, & vitæ ac morũ honeſtate cõpleri, cũ dignè homines ſacram Euchariſtiã capiunt, & eiuſdem cum Chriſto corporis efficiuntur. Et hoc quidem petere ſacerdotem, cùm rogat, vt deſcendens ſpiritus ſanctus, panem quidem precioſum corpus Chriſti, calicem verò precioſum ſanguinem faciat, hoc eſt, vt fidelẽ populum, myſticum corpus Chriſti ſanguinemq; faciat, quo membra & partes corpusq; eius effecti, & ſibijpſis charitate & Chriſto vniti, viuant cum eo vitam æternam, & fiant ipſius cohæredes. Nos verò præter hæc, illud potius dicendum exiſtimamus, quod cùm diuinũ hoc ſacramentũ ſit cõmune, ſit opus totius trinitatis, neceſſe eſt nos, queãdmodũ ſupra diximꝰ, & patrẽ, & ſpiritum ſanctum cum filio inuocare, vt propoſita munera perficiant. Quod & paſſim per totam Miſſam facimus, non ante verba ſaluatoris, ſed etiam pòſt multis cum preci-

bus

bus inuocantes, ſupplicanteſque, vt digni miniſtri tantæ rei efficiamur, quò poſsimus illa munera perficere, vt accepta eis fiant. & gratia ſpiritus ſancti ſuper ea deſcendat. Quæ omnia non tam agimus, vt ipſi ea faciamus, quàm vt populo oſtendamus cõmunia eſſe in creatura opera trinitatis. Quẽadmodum enim beneplacito patris, & ſpiritus ſancti voluntate, vnus in trinitate natura Dei & patris filius, ex ſanctis & immaculatis virginis ſanguinibus corpus aſſumpſit, ita & hoc corpus altaris ipſa trinitas creat, ipſe ſpiritus ſanctus potentia ſua ex ſubſtantia in ſubſtantiam, hoc eſt, ex pane in corpus tranſmutat. Quæ res vt fideli populo palàm fiat, illius etiã nos meminiſſe neceſſe eſt. Et hoc velle illos doctores, qui per aduentum ſpiritus ſancti ſacramentum hoc fieri dicunt. Sunt verò ijdẽ planè, qui ex ſolis Domini verbis Euchariſtiæ ſacramentum exiſtimant cõfici. Idem enim vtrunque dicunt, nõ contraria, aut ſibijnuicem repugnãtia, ſed eadem dicere exiſtimantes: vtrunque enim verum eſt. Et cùm vnum & idem ambo ſint, vnum idemq; efficiunt, & vno atque eodem tempore. In inſtanti enim tẽporis non aliter atque aliter, neque alio atque alio momento, ſed eodem momento, &, ſi dicere fas eſt, eodem nunc, vtrunque idem efficiunt, cùm & diuinæ trinitatis perſonæ, quas inuocamus, vnum atque idem ſubſtantia & inſeparabiles ſint. Quod ſi rerum natura tale aliquod verbum pati poſſet, quod mox & ſine alicuius temporis interuallo rem omnem exprimeret, profectò nos ſimul & eodem tempore cum verbis Domini cætera omnia pronunciaremus, illa quidem duntaxat ſacramenti efficientia credentes, & tamen patris & ſpiritus ſancti gratiã non dubitantes adeſſe, & hoc oratione & precibus manifeſtantes. Adſunt etenim illi quoque cum iſtis Domini verbis, etiã nobis nonnihil vltra flagitantibus, Sed cùm deſiderij noſtri nequeam⁹ ardorẽ cõtinere, nominatim quoq; eum inuocamus, & præſentiã eius populis aperimus. Cæterum quoniam natura rerum id vetat, neceſſeque eſt per interualla temporis vnum poſt aliud verbum pronunciare, atque ita totam hiſtoriam ſacramenti repetere, deinde patrẽ & Spiritum ſanctum inuocare, idcirco ijs qui non bene rem conſiderant, videri ſolet aliud eſſe quod poſtea inuocatione ſancti ſpiritus dicitur, idque ſolummodo abſque verbis Domini ſacramentum conficere. Quod certè à veritate longiſsimè abeſt. Oportet enim hæc aliaq; huiuſmodi, non tanquam in tempore in quo dicuntur, ſed tanquam in tempore pro-

pro quo dicuntur, ita intelligere, ac ſi tēpus illud maneret, minimeq; deflueret, ſed in vno eodemque nunc illa dicerentur: profectò enim ita dicerentur, ſi fieri poſſet, & rerum natura minimè repugnaret. Cùm igitur pro tempore in quo illa Dominica verba dicuntur inuocationes etiam poſteriores fiant, & ad illud referantur tempus, profectò & eodē hęc ipſa dicta eſſe tempore exiſtimanda ſunt, quod certè factum fuiſſet, ſi id natura rerum pateretur. Etenim quemadmodū ſi quis ſermonem alicuius moleſtè ferens, & audire ipſum recuſans, diceret, Clauſi tibi aures, cùm tamen nondum clauſiſſet: vel aliquid ſibi moleſtum videre nolens diceret, Obduxi oculos, cùm id nondum, & alia ijs ſimilia: ita tale neſcio quid in ijs Domini verbis animaduerti poteſt. Cùm enim ita loqui debuiſſet, dicens diſcipulis ſuis, Accipite & manducate, Hoc eſt corpus meum, fregit, & dedit eis. Hoc enim ipſe ordo rerum poſcebat, primò conſecrare, deinde frangere, poſteà deſtribuere, quod nos in præſentia facimus. Ille tamen ait, Fregit, & dedit, dicens, Hoc eſt corpus meum, figurato ſermone quem hyſterologiam vocant, vſus. Iuxta illud poëtæ, Simul nutriti, natique fuerunt. Et alibi, Sonuit cadens. Primò enim naſcitur aliquis, deinde nutritur, & cadit quis antequàm ſonum faciat. Decet igitur nos rectè iudicare volentes ſingula quæque intelligere, vt in proprijs dicta ſunt locis, nec in quo, ſed pro quo tempore dicuntur animaduertere, & quæ vel ante vel poſt aliqua dicuntur, aliquando quidem tanquam ſimul cum illis, aliquando verò vel vt poſterius quæ prius, vel vt prius quæ poſterius dicta ſunt, dicta exiſtimare. Siquidē ipſe quoq; Chryſoſtomus multo ante & poſt verba Domini in oratione quę poſt oblationem dicitur munerum, Dignos nos, inquit, fac Domine vt coràm te gratiam inueniamus, & acceptum tibi fiat ſacrificium noſtrum, & inhabitet ſpiritus gratiæ tuæ bonus ſuper nos, & ſuper hæc propoſita munera. vbi conſiderandū quid hæc verba, Dignos nos fac, vt ſpiritus ſanctus tuus inhabitet ſuper hęc propoſita munera. Nihil differunt à verbis illis Clementis, vt Iacobi, vel Baſilij, vel quæ ſupra retulimus ipſius Chryſoſtomi, quibus nonnulli exiſtimant hoc ſacramentum confici. Etiam illi quidem Deum precantur, vt mittat ſpiritum ſanctum, qui aduenienſ ſanctificet, & panem efficiat pretioſum Chriſti corpus: hîc verò, Dignos, inquit, facias, vt inhabitet ſpiritus ſanctus tuus ſuper hæc propoſita, Quæ verba nullam ſanè inter ſe diuerſitatem

habent.

habent. Hoc tamen Chryſoſtomi ante Domini verba dicuntur, & longe ante preces illas, quibus nonnulli exiſtimāt ſacrum Euchariſtiæ myſterium cōfici. Quod ſi ijs prioribus verbis & hac Chryſoſtomi oratione ſacramentum non conficitur, profectò nec poſterioribus perficietur, quæ cum illis eadem ſunt; eadem enim eorundem ſunt efficientia. Perficitur autem verbis illis quæ inter vtraq; media, maximè principalia ſunt, hoc eſt dominicis verbis. Hæc ſunt quæ totum efficiunt hæc ad quæ omnia referenda ſunt, ſiue antea ſiue poſtea dicantur. Hoc ipſum apertius etiam ex Baſilij verbis in eodem loco percipi poteſt. Mox enim poſt munerum oblationem, Reſpice, inquit, ſuper nos Deus, & ſuper hanc noſtrā latriam, & acceptam eam habeas quemadmodū accepta habuiſti munera Abel, immolationes Abraam, Moyſi, & Aaron ſacerdotium, Samuëlis pacificas. Quemadmodū cepiſti à ſanctis apoſtolis tuis veram hanc latriam, ita è nobis peccatoribus, manibusq; noſtris accipe hæc munera, bonitate tua Domine. Vidéſne, vt poſt multa quę orans dicit, poſt propoſitū ſacrificium latriæ, quod ſoli Deo & nulli alteri debetur, poſt preces, quibus vt accepta Deo fierent, ſicuti, Abel, Noë, & cætera ſacrificia, tamen ne aliquis contentioni relinqueretur locus, ſubiunxit: Quemadmodū è manibus ſanctorum apoſtolorum tuorum hanc veram latriā accepiſti, ita è manibus noſtris hęc munera accipe. Quid ergo tergiuerſamur. Hoc modo & verba hæc ſatis eſſe ad conſecrationem dicemus, cùm dicat Baſilius, Ita è manibus noſtris hæc munera accipe, quemadmodū à tuis apoſtolis hanc veram latriam accepiſti: Si enim apoſtolorum manibus verum Chriſti corpus conſecratum fuit, idque nunc in manibus ſuis fieri rogat Baſilius, cur non his verbis ſubitò perficitur ſacramentum? Nihil enim hæc differunt à poſterioribus, quibus nonnulli putant perfici ſacrum myſterium. Audi enim quid dicat, Rogamus te, vt deſcendat ſpiritus ſanctus tuus ſuper hæc propoſita munera, & faciat panem corpus, calicem verò ſanguinem. Si igitur primis illis orationibus, quæ ſimillimæ poſterioribus ſunt, non perficitur ſacrum myſterium, profectò nec poſtremis perficietur. Simillimæ enim preces ſimillimos parerent effectus. Supereſt igitur, vt verbis ſaluatoris noſtri hæc vis tribuenda ſit, & ad ea cætera referanda ſunt omnia, quæúe ante quæúe poſtea dicuntur, & pro eo tēpore quo illa verba dicūtur, hoc quoq; dici exiſtimandū. Diutius autē in hac parte debita opera cōmorati ſu-

rari ſumus:tũ quòd ad cognitionẽ eorũ quę ſupradicta ſunt, nõ paruã afferre vtilitatẽ videbantur:tũ quòd neceſſaria erãt ad ea ſoluenda, quæ ex diuino Dionyſio & Damaſceno opponi ſolent. His addi tertia quoque ratio, nulli fortaſſe ſuperiorum inferior, poſſet Hierarcham totum Deo repletũ diuinoq́ue amore, iuxta Dionyſium de diuinis nominibus, captum, veluti ectaſin quandã & diuinũ pati zelum. Ob hoc ſæpenumero extra ſe poſitum, & totum rei amatæ herenrẽ zelo quodam & timore, ne id quod deſiderat, nõ aſſequatur ſæpius eadem ex verò ac pene incredibili mentis deſiderio petere, nec ignorare quidem ſe iam ꝙ querebat adeptum, ſed inſatiabili quodam amore iterum atque iterum eadam repetere, vt etiam in quibuſdam ſymbolis quaſi euidentiſsimis ſignis, qui adſunt, intelligere poſsit, totũ Deo captum, totum iam diuinum effectum, ac per hoc imitatione eius ad virtutem vitæq́ue integritatem alliciantur, &, vt aiũt, quaſi manu ducti ponantur in viam. Hoc ſummus ille propheta Dauid pleriſque in locis facit. Nam cùm dixiſſet, Cùm inuocarem, exaudiuit me Deus iuſtitiæ meæ. Paulò poſt in eodem pſalmo ſubiũgit, Miſerere mei, & exaudi orationem meam. Quem locum Theodoritus ex ſententia, niſi fallor, Chryſoſtomi (neque enim Chryſoſtomũ apud nos in præſentia habemus, exponens) Non ſatiatur, inquit, hic iuſtus orãdo, ſed ſupplicans & impetrãs, & fructus orationis colligẽs, adhuc orando ac ſupplicando perſeuerat: ſcit enim quando inde ſequatur vtilitas. Alibi quoque idem Dauid, Dirigatur inquit oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Quid, queſo te, clamat Dauid, vt ſua exaudiatur oratio? Si enim iniqua & præter rationem erat, nunquam ad Deum aſcẽdiſſet quomodolibet eo rogante atque obſecrante: quòd ſi recta & exaudiri digna, iam directa erat ad Deum, ipſo quoque propheta tacente. Nempe igitur petit quod tenebat, & quæ præſentia iam erãt deſiderat. Idem noſtri quoq; doctores, qui Miſſam compoſuerunt facere. Etenim poſt verba illa, Fac hunc panem corpus Chriſti, & hunc calicẽ ſanguinẽ Chriſti, quibus ſolis nonnulli exiſtimant fieri cõſecrationem, adhuc pro eis adorant, aut fruſtra prorſus id facientes, quod nec cogitandum eſt, aut vehementi quodam deſiderio eadem ſepius repetentes: Memẽto enim inquiũt, Domine imbecilitatis meæ & præſta mihi veniã omnis ſiue voluntariæ ſiue non voluntariæ meæ culpæ, neque propter peccata mea inhibeas ſpiritus ſancti gratiã ab his propoſitis muneribus. Et rurſus pau

lò poſt ad populum dicitur, pro oblatis conſecratiſque muneribus præcioſis Deum rogemus. En quomodo orãt, ne ex propoſitis muneribus ſpiritus gratiæ arceatur, en quomodo pro ſanctificatis propoſitisque muneribus hortantur Deum precari, quãuis multo antè ſanctificata fuerint, quanuis perfectè conſecrata, etiam iuxta eorum opinionem, qui nobis contraria et loquũtur & ſentiunt. Quid igitur dicemus hoc loco fratres? niſi quod ex ſententia Chryſoſtomi Theodoricus ait. Non ſatiatur orando iuſtus, & reliqua quæ ſupra memorauimus. Quòd ſi qui fortaſſe dicerent: Non pro diuinis muneribus, ſed pro nobis fit, quod ſignificant: Quærã ab eis, primò quidem, cur noſtra expoſitio nõ cõuenientior ſit atque ſubtilior? Nã quod hierarchæ diuina quædam paſſio, & veluti ectaſis accidat, ita vt vehemẽti quodam amore extra ſe poſitus, totus rei animatæ hæreat, & eadem ſæpius, quaſi diuino quodam furore correptus repetat, quemadmodum in terrenis iſtis amoribus accidit, vt amans ab amato inſeparabilis ſit, profectò non parua & contemnenda, ſed magna & myſtica ratio eſt. Quòd verò iuſtus non ſatietur orationibus, ſed quæ deſiderabat iam conſecutus adhuc perſeueret, eadem petens, deſiderio certè ac deuotioni talis tantique ſacramẽti cõſentaneum eſt. Deinde verò fingamus aduerſariorũ iſtam rationẽ validã eſſe, nec quouis modo refutari debere. Nonne pro nobis magis facit? imò verò nónne à nobis in cõfirmationem ſententię noſtrę adducta eſt? Hoc eſt enim, quod in principio ferè huius diſputationis diximus, duplex eſſe Chriſti corpus, verũ & myſticum. Et hæc quidem, niſi me animus fallit, ſatis ſunt ad ſolutionem ac confirmationem eorũ quę ab aduerſarijs dici ſolent. Quod verò nonnulli ſubiungunt etiam poſt verba Domini panem et vinũ propoſita munera à ſacris illis doctoribus nominari quod non videretur eſſe faciendum, ſi iam conſerata forent: nõ enim iam amplius panis & vinum, ſed corpus & ſanguis Domini & eſſent & dicerentur, facilis eſt ad ea reſponſio.
Quis enim neget verum Chriſti corpus & ſanguinem rectè panem & vinum nuncupari poſſe? Nam vt præteream multa diuerſorum doctorum teſtimonia, qui indifferẽter etiam poſt conſecrationem, modo corpus & ſanguinem Chriſti, modo panem et vinum nominãt (neque enim eſt in re facili diutius commorandum.) Nonne ipſe Dominus, quo nullus fide dignior eſt, de ſuo præſertim corpore loquente, indifferenter modo hoc, modo illnc nominat? Qui manducat,

inquit, meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Et rurſus, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Et iterum, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Alibe verò: Ego ſum panis vitæ, inquit, patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt: hic eſt panis qui è cælo deſcendit, vt qui ex eo comedat, non moriatur. Et alio in loco: Si quis manducat ex hoc pane, viuet in æternum. Et rurſus: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Manifeſtum eſt igitur, quod iterũ ſuum corpus panem nominat etiam Dominus. Sed de his ſatis, nunc ad id quod de Damaſceno opponitur, veniamus.
Idem inquit Baſilium munera illa præfiguratiua corporis & ſanguinis Domini nuncupaſſe, quòd nondum conſecrata erant, & tamen hoc verbo vſus eſt Baſilius in compoſitione miſſæ ſuæ, multo poſt verba Domini. Ad hæc reſponſuri, primo tanquam filij [illegible]patae veniam poſsimus, ſi duobus propoſitis amicis præferamus veritatem. Dehinc dicimus Sacramenta etiam poſtquàm cõſecrata ſunt, figurã eſſe, & ideo etiã præfiguratiua veri corporis & ſanguinis Chriſti dici poſſe, quod etiã ſuperius oſtendimus. Sẽſibilis enim panis & vini etiã poſt conſecrationem ſpecies figuræ quędam & præfiguratiua vti ſunt, ita etiam dici poſſunt, tũ contenti ſub eis veri Dominici corporis & ſanguinis, tum myſtici corporis & Eccleſiaſticæ vnitatis, ipſum quoque verũ corpus myſtici corporis ſymbolũ ac ſignũ eſſe, vt latius paulò ante diſſeruimus. Decet tamen vt tunc quoq; memorauimus, hæc debito modo, & non inſtar ſacramentorũ veteris legis, quæ tantum figuræ ſunt, accipere. Quod etiam Dionyſij teſtimonio confirmatur, qui ſacramentum hoc etiam poſt cõſecrationẽ (in 3. Eccleſiaſt. Hierarchię capitulo) ſymbolum nominat. Ita enim inquit: Sacras diuinas operationes hierarcha laudans, conſecrat diuiniſsima, & manifeſtat quæ laudata ſunt per ſymbola ſanctè propoſita. Et infra, Populo quidem diuina ſolùm ſymbola intuente. Et rurſus, In ſacram memoriam nos ducit diuinæ cœnæ, quæ principale ſymbolũ fuit eorum quæ in altari fiunt. Vnde & ipſe ſymbolorum creator optimo iure eum repellit, qui non ſanctè neque ſimili modo cum eo ſacra illa cœnauerit. Cùm igitur ſacra illa munera etiam poſt conſecrationem ſymbola nominet, creatoremque eorum quæ nunc quotidie in eccleſijs fiunt, principale ſymbolum, illam ſacramentalem cœnam ſacramentorũ

ſe Damaſcenum: nunc verò neſcio quomodo ea verba fuiſſe tranſpoſita. Multa enim huic ſimilia tam longo tẽporum interuallo acciderunt. Siquidem apud Apoſtolum his illa verba poſita ſunt, Hoc facite in meam commemorationem. Idem poſt, Hoc eſt corpus meum. Et poſt: Hic eſt ſanguis meus. Nos verò ſemel tantum in ſacra conſecratione hoc dicimus. Præterea ſacras particulas, hoc eſt, ſacrè dormientium memoriam multò ante Domini verba, iuxta eundem Dionyſium, facere ſolebant: nos verò hoc multò poſt, mutato neſcio quomodo ordine facere conſueuimus. Minimè igitur mirandum eſſet, ſi hoc præfiguratiui vocabulum Damaſceni tempore ante dominica verba locatum, dehinc à recentioribus, eo quo nunc legitur loco mutatum ac poſitum fuiſſet. His ita expoſitis ſupereſt, vt ea tandem quæ de S. Dionyſio ab aduerſarijs obijci ſolent, reſpondeamus. Verba eius hæc ſunt. Inde diuinus Hierarcha accedens ad ſacrum altare, laudat prædictas ſacras operationes Dei, ipſius Ieſu prouidentiæ, quas pro ſalute generis noſtri, beneplacito ſanctiſsimi patris, in ſpiritu Sancto, ſecundùm Euangelica verba operatus eſt. Poſtquàm autem laudauit, & venerandam intellectualemque ſpeculationem eorum intellectualibus oculis perſpexit, ad ſymbolicam eorum cõſecrationem venit, & hoc ſecundùm traditionem diuinam. Vnde deuotè ſimul & hierarchiè poſt laudes diuinarum operationũ de conſecratione eorum reſpondet. Tu dixiſti, inquiẽs, Hoc facite in meam commemorationem. Deinde poſtulans vt dignus fiat hac conſecratione & ad ſimilitudinem Chriſti hęc diuina perficere valeat, & caſte diſtribuere, conſecrat diuiniſsima, et manifeſtat laudata per ſymbola ſanctè propoſita. Ad hæc Dionyſij verba, quanquam difficilis forte reſponſio videatur, apud eos præſertim qui contentionis cupidiores ſunt quàm veritatis, dicimus tamen & ingenuè atteſtamur, apud probas & deuotas aures nihil in his eſſe quod ijs quæ ſupra diximus aduerſetur. Quid enim, ô bone Ieſu, clarius, quid apertius, quid manifeſtius inueniri poteſt, quàm verba ſanctorum doctorũ, de quibus ſuprà mẽtionem fecimus verba Domini mutare panẽ in corpus, illa ſacramentum integrè perficere, verbo Dei panẽ ſanctificari, panẽ in corpus per verbũ mutari, ante verba panẽ ſimpliciter eſſe munus quod offertur, poſt verba mox in corpus mutari, aliaque huiuſmodi? A quibus quomodo, quæſo te, diſſentiret Dionyſius, præſertim doctrina & ſapiẽtia ac vitæ ſanctitate ęqualibus atq;

 ſimi-

fectam eſt ſacramentũ, cùm dicimus remiſsionem peccatorum nobis præberi. Dicimus aũt hoc ſubitò poſt verba Domini, imò verò in ipſius Domini verbis: ſequũtur enim hæc illa Domini verba, quibus perficitur ſacramentum, ſcilicet, Hoc eſt corpus meũ, & , Hic eſt ſanguis meus, quemadmodum res ipſa rem ipſam ſequitur, hoc eſt, peccatorum remiſſio dominici corporis cõmunionem, cuius eſt effectus. Medio igitur illo tẽpore, quo diuina opera ante verba Domini laudantur, & quo eadem poſt illa verba populo manifeſta fiunt, conſecratio fit, illis videlicet Domini verbis. Addit etiã poſtea idem ſacer Dionyſius, Poſt quã aũt laudauerit, & venerandã intellectualemq; ſpeculationẽ eorum intellectualibus oculis perſpexerit, ad ſymbolicã eorũ conſecrationẽ venit, & hoc ſecundùm diuinã traditionẽ. Quẽ locũ exponẽs Maximus, ait, benedicens ſcilicet panẽ & calicem ſacrorum munerũ. Ergò benedictionẽ panis, & calicis conſecrationem ait eſſe Dionyſius, eamq; ſecundũ diuinam traditionem. Benedictio igitur panis & calicis, quã tunc ſecundũ Dionyſiũ ſacerdotes vtebãtur, cùm dicebãt: Et gratias ages benedixit, ſanctificauit, fregit, deditque diſcipulis ſuis dicens: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum hæc, inquã benedictio per verba Domini perficit ſacramentũ, Quamobrem ſecundũ diuinam traditionem hoc fieri inquit Dionyſius. Traditio enim Chriſti hæc fuit, Accipere panem, gratias agere, benedicere, & verba illa pronunciare. Nónne igitur luce clarius videmus etiam teſtimonio Dionifij, per verba Domini conſecratum eſſe Euchariſtiæ myſterium benedictione præcedente? præſertim iuxta Græcórum ritum, qui poſt oblationem munerum in altari, nunquam ea, nec antea, nec poſt benedicunt, niſi tantùm cùm ſe exiſtimant conſecrare, quaſi benedictionem conſecrationi neceſſariam exiſtimantes. Propter quod & hanc benedictionem, quam Dionyſius & Maximus ante verba Domini faciendam cenſent, prætermittunt noſtri, non rectè quidem facientes. Quod ſi tunc benedicere decet, vt hi doctores ſentiunt, imò vero vt Dominus tradidit, proculdubio tũc prolatis Domini verbis credendum eſt fieri conſecrationem. Subdit deinde Dionyſius, quod poſtulans hierarcha, vt dignus fiat hac conſecratione, & ad ſimilitudinem Chriſti hæc diuina perficiat, & caſtè diſtribuat, participaturosque, prout ſacros decet, participet, conſecrat diuiniſsima. Ex quibus manifeſtiſsimè apparet, quòd hæc verba conſecrare atque perfice-

re per ſynecdochen ad ea quæ ſequuntur accipi debent, id eſt, ad caſtam diſtributionem & dignam participationem, quæ omnia poſt conſecrationem myſterij precari ac petere ſolemus. Quod facile eſt intelligere, ſi quis miſſas à Iacobo, Baſilio, & Chryſoſtomo editas, diligẽter animaduertat: tunc enim ſupplices oramus, vt dignè communicare, & cæteris diſtribuere poſsimus. Quamobrem quæ ſubiunguntur verba, conſecrare, ac diuina conficere, aut per ſynecdochen, aut per hyſterologiam dicuntur, vel fortè (quod ſupra dictum eſt) manifeſtiorem inuocationem, quæ ſaluatoris verbis non ita apertè continebatur, ſignificans. Hæc habui quæ de Euchariſtiæ ſacramento, ſicuti ab initio pollicitus fueram, in præſentia diſſererem. Vbi ita, ni fallor, aduerſantium rationes atq; argumenta ſolui, vt nulla poſthac fruſtra & inaniter contendendi relicta occaſio videretur. Modò omnes meminerint, quàm manifeſta quamque extra omnem contentionem ſint ſanctorum doctorum teſtimonia, quibus oſtenditur verba Domini eſſe quæ ſacrũ Euchariſtiæ myſterium integrè perficiunt, ac idcirco cætera quidem omnia verba ad hæc, hæc verò ad alia minimè eſſe trahenda. His præterea maximè omnium eſſe credendũ, tum quia vnanimes & vnius ſententiæ omnes ſunt, ſiue orientales, ſiue occidui: tum quòd ita clarè ac manifeſtè de hac re loquuntur, vt nulla omnino dubitatio ſuperſit tibi: quæ ex aduerſo dicuntur, ita obſcura & quibuſdã quaſi tenebris inuoluta ſunt, vt plures variasque & vix extricabiles recipiant expoſitiones. Clarioribus autem ad eorum quæ obſcuriora ſunt cognitionem vtendum eſſe, eruditi omnes & putãt & iubent. Quæ cùm ita ſint, ad extremum eos, in quorum manus hæc fortè peruenient, hortamur atque obſecramus, vt omni reiecta contentione, ſtudio duntaxat inueniendæ veritatis hæc legentes, ad ipſam veritatem accedant, inuentam ſuſcipiant, ſuſceptamque cæteris patefaciant. Valeant " autem hi omnes, qui rationis callem minimè ſequentes, cũ contentione ac ſæpe etiam iurgijs & contumelijs, quicquid eis in mentem vel potius buccam venerit, nemini parcentes, eructare atque euomere non erubeſcunt.

DE

DE EVCHARISTIA ET MISSAE RI-
tibus, ex operibus D. Ioannis Chryſoſtomi quæ extant, è quibus Liturgica Græcorum comprobantur, auctore F. Claudio de Sainctes Lutetiæ Theologo.

PLACET ordo quem Hom. 16. ad populum Antiochenum de Euchariſtia præſcripſit Chryſoſtomus, vt initio quæramus quid ſit hoc myſterium, quare ſit datum, & quæ ſit rei vtilitas.

De veritate corporis.
CAP. I.

IN ſumma mihi videor ex varijs locis tria potiſſima capita collegiſſe, quibus veriſsimum Chriſti corpus in hoc ſacramento exiſtere cõfirmat. Scripturæ verba expreſsima, licet ſenſus corporis noſtri caliget: Chriſti inſtitutum quo ſpectat hoc ſacramentum: Deſcriptionem corporis, quod intelligit hic confici, vtpote illius quod è Virgine natum eſt, à Iudæis neci traditum, in cælum euectum, & quod ab Angelis adoratur, ne quis aliud corpus hic comminiſcatur. Sed accuratiùs ſemetipſum explicabit.

A VERBIS. Hom. 83. in Matthæum: Credamus vbique Deo, nec repugnemus ei, etiamſi ſenſui noſtro & cogitationi abſurdum eſſe videatur quod dicit, in omnibus, & præcipuè in myſterijs ita faciamus, non illa quæ ante nos iacent ſolummodò aſpicientes; ſed verba quoq; eius teneamus. Nam verbis eius defraudari non poſſumus, ſenſus verò noſter deceptu facilis eſt: illa falſa eſſe non poſſunt, hic ſæpius ac ſæpius fallitur. Quoniam ergo ille dixit, Hoc eſt corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, ſed credamus, & oculis intellectus id perſpiciamus.

HOM. 60. ad populum Antiochenum: Non ſolùm præ oculis poſita reſpiciamus, ſed ipſius verba contineamus. Ipſius ſermo infallibilis eſt: ſenſus autem noſter ſeduci facilis: ille nunquam decidit, hic autem vt plurimũ errat. Quoniam igitur verbũ dicit, Hoc eſt corpus meũ, & pareamus & cradamus, & oculis intellectualibus ipſum intueamur.

HOM. 51. in Matthæum: Qui dixit, Hoc eſt corpus

nieum, & rem ſimul cum verbo confecit.

AB INSTITVTO Chriſti. Hom. 61: ad populum Antiochenum: Vnum corpus ſumus, & mēbra ex carne & oſſibus eius: ſequamur autem initiati quæ dicuntur. vt ergo nō tantum per charitatem hoc ſimus, verum & ipſa re in illam miſceamur carnem, hoc per eſcam efficitur quam largitur eſt: nobis volens oſtēdere deſiderium quod ergo nos habet, &c. Vide cap 2. Volui frater eſſe veſter, carnem & ſanguinē propter vos aſſumpſi, viciſsim carnē veſtram & ſanguinem per quæ cognatus veſter factus ſum, trado. Ex cibis ſanguis in nobis naſcens non ſtatim hic efficitur, ſed aliud quiddam: hic non ita, ſed ſtatim animum irrigat & magnam inducit quandam virtutem.

HOM. 54. in Ioann. Vt autem non ſolum per dilectionem, ſed re ipſa in vnam carnem conuertamur, per cibum id efficitur, quem nobis elargitus eſt, &c. vide cap. 2

HOM. 60. ad populum Antiochenum: Non ſatis fuit homo fieri, colaphis cædi & iugulari, verùm & ſemetipſum nobis commiſcet, & non fide tantùm, verū & ipſa re nos ſuū efficit corpus, & cæt. vide cap. 2. idem omnino Hom. 83. in Matthæum.

HOM. 51. in Matthæum: Non veſtis ſolùm, ſed corpus Chriſti nobis propoſitum eſt, non vt tangamus ſolummodo, ſed vt comedamus ac ſaturemur.

A DESCRIPTIONE corporis. Hom. 24. primæ ad Corinth. Hoc corpus in præſepi reueriti ſunt magi, & viri impij & barbari: tū non in præſepi, ſed in altari: non mulierem quæ in faſcijs teneat, ſed ſacerdotem præſentem & ſpiritum ſuper propoſito ſacrificia abundè diffuſum vide. Dum in hac vita ſumus, facit vt terra nobis cælum ſit, hoc myſterium. In cælis regium corpus, quod nunc tibi in terra videndum proponitur. Non Angelos, non Archangelos, non cœlos cælorum, ſed ipſum horum omnium dominum oſtendo. Animaduertis quod omnium maximum eſt atq; præcipuum, in terra non conſpicaris ſolum, ſed tangis: neque ſolū tangis, ſed comedis, & eo accepto domum redis.

HOM. de ſancto Philogonio: Hæc menſa vicem explet præſepis, in quo natus eſt Chriſtus. Nam & hic ponitur corpus dominicum, non quidem faſcijs inuolutū ſicuti tūc, ſed vndique Spiritu ſancto cōueſtitum, qui myſterijs initiati ſunt intelligūnt quæ dicuntur. Idem ferè & Hom. 7. in Matthæum.

HOM.

HOM.24.primæ ad Corinth. Quando myſteriũ propoſitum fuerit, dic tecũ, Hoc corpus ſol crucifixum videns radios auertit: propter hoc, velum templi ſciſſum eſt & petræ, ac terra vniuerſa tremuit. hoc idem corpus cruentatũ, lancea vulneratum, fontes ſanguinis vniuerſo orbi ſalutares ſcaturiuit, & ipſum corpus in ſupremũ thronũ extulit, quod etiã nobis exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus, quod maximum ſignum dilectionis eſt.

ALIA de corpore crucifixo, vide ſuo loco.

LIB.3. de Sacerdotio: O miraculum, ô Dei benignitatẽ, qui cum patre ſurſum ſedet, in illo ipſo tẽporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ſe tradit volentibus ipſum accipere & cõplecti: fit autem nullis præſtigijs, ſed apertis & intuentibus omnium circunſtantium oculis.

HOM.3. ad Epheſios: Recolite quia illius corpus eſt & ſanguis qui ſupra cœlos reſidet, qui ab Angelis ſuppliciter adoratur: Illius inquam qui proximè aſsiſtit immortali Dei potentiæ: huius delibamus ſanguinem, & proprium corpus nobis ſumendum tradidit.

HOM.2. ad populũ Antiochenũ: Helias Meloten diſcipulo, filius autẽ Dei aſcendens, ſuã nobis carnẽ reliquit: ſed Helias quidẽ exutus, Chriſtus autem aſcendens, & eam nobis reliquit, & ipſam habens aſcendit.

HOM. de diuitijs & paupertate: Helias veſtem ouillam dimiſit diſcipulo: filius verò hominis aſcendens, ſuam ipſius carnem nobis reliquit.

HOM.83. in Matthæũ: Veniat in mentẽ tibi, quo honore honoratus ſis, qua mẽſa fruaris. Ea nanq; re nos alimur quã Angeli videntes tremunt, nec abſq; pauore propter fulgorẽ qui inde reſilit aſpicere poſſunt.

HOM.61. ad populum Antiochenum: Quotquot huius corporis participes efficimur: quotquot ſanguinem deguſtamus, cogitemus quòd illum ſurſum ſedentem qui ab Angelis adoratur, deguſtemus.

HOM.60. ad populum Antiochenũ: Quod Angeli vidẽtes horreſcunt, neq; liberè audent intueri, propter emicantẽ inde ſplendorem, hoc nos paſcimur, huic nos vnimur, & facti ſumus vnum Chriſti corpus & anima.

Quare det nobis corpus ſuum, & Miſſam Chriſtus inſtituerit.

CAP. II.

CAVSAM propter quam corpus nobis exedendum porrexit, Chryſoſtomus his fere locis complectitur: Ad ſui memoriam: Ad ſuæ erga nos charitatis commendationem: Ad acceptæ naturæ probationem: Ad nos ſibi colligandos & futurorum ſpem: Ad alios fructus quos ſequenti capite non omittemus.

IN SVI memoriam. Hom.51. in Matthæum: Iudæis quidem, ſingulis annis, beneficiorum ſuorum monumenta per feſtos dies Deus propoſuit: tibi verò, quotidie ipſe ne obliuiſcaris proponitur: hoc certè bonorum omnium caput eſt, quia proprio filio non pepercit, vt ſeruaret fugitiuos ſeruos.

HOM. 83. in Matthæum: Hoc vt vetus paſcha inſtituit memoriam myſteriorũ colligendo, & hinc hereticorum ora frænando. Nam quãdo dicunt, Vnde patet immolatũ Chriſtum fuiſſe, & alia multa myſteria, hæc afferentes ora eorum conſuimus. Si enim mortuus Ieſus nõ eſt, cuius ſymbolum ac ſignum hoc ſacrificium eſt? Vides quantum ei ſtudiũ fuerit vt ſemper memoria teneamus ipſum mortuũ fuiſſe? Nam quando Martio, Valentinus, Manichæus, eorumque ſequaces negaturi erant hanc diſpenſationem, in memoriam paſſionis per hoc ſemper reduxit myſterium, vt nemo non inſanus ſeduci poſsit.

HOM. 26. in Matthæum: Nam quòd pro Iudæorũ ſalute aliquando faciebat, temporibus locisque ac feſtiuitatibus varijs in memoriam beneficiorũ ſuorum illos reducens, id nunc equidẽ magno cum cumulo eſt operatus in nobis, ipſo genere ſacrificij ad iugem nos pro beneficijs ſuis incitãs gratiarum actionem.

HOM. 60. ad populũ Antiochenũ: Iudæis annuatim, vt monimenta beneficiorũ. Deus feſtiuitates deſcripſit: tibi verò per ſingulos dies per hæc myſteria ſi dixero quòd cœlum intendit, terrã explicuit & mare, Prophetas & angelos miſit, nihil æquale dicã, hoc eſt omniũ bonorũ caput, quoniam filio non pepercit, vt ſeruos alienatos ſeruaret.

AD SVAE CHARITATIS commendationem Hom.60. ad populũ Antiochenũ: Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? Quis paſtor oues paſcit proprio ſanguine? & quid dico paſtor? matres multæ ſunt quæ poſt partus dolores, filios alijs tradunt nutricibus. Hoc autẽ ipſe nõ eſt paſſus, ſed ipſe nos proprio paſcit cruore, & per omnia nos ſibi coagmentat. Vnicuiq; fidelium per

hoc

hoc myſteriũ ſe cõmiſcet, & quos genuit, per ſeipſum enutrit, nec alteri tradit, &c. Idem Hom. 83. in Matthæum, & Hom. 61. ad populum Antiochenum.

HOM. 24. primæ ad Corinthios: Ipſum corpus in ſupremum thronum extulit, quod etiam nobis exhibuit, & vt teneremus & vt manducaremus: quod maximum dilectionis ſignum eſt. Quòd enim amamus, aliquando morſu petimus. Quare Iob vt ſeruorum in ſe amorem oſtenderet, dicebat, illos ſæpe nimio in ſe amore dixiſſe: Quis det de carnibus eius vt ſaturemur? Quod Chriſtus fecit, vt nos maiori charitate aſtringeret, & vt ſuum in nos oſtenderet deſideriũ, non ſe tantum videre permittens deſiderantibus, ſed & tãgi & manducari, & dentes carni ſuæ infigi, & deſiderio ſui omnes impleri. Parentes ſæpè ſuos alijs alendos dederunt: ego autem mea carne meos alo, me his exhibeo, &c. Idẽ Hom. 61. ad populum Antiochenum. hoc idem ſimile Hom. ad Neophytos. *Iob.31.*

AD NOSTRAM charitatẽ excitandam. Hom. 45. in Ioannem: Vt non ſolùm per dilectionem, ſed reipſa in illam carnem conuertamur, per cibum id efficitur quem nobis elargitus eſt. Cùm enim ſuum erga nos amorem iudicare vellet, per corpus ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum redegit, vt corpus cum capite vniretur. hoc enim animantium maximè eſt. vnde, Quis det de carnibus eius vt ſaturemur? Quod Chriſtus fecit, vt maiori nos charitate aſtringeret, & vt ſuum in nos oſtenderet deſiderium, non ſe tantùm videri permittens deſiderantibus, ſed & manducari, & dentes carni ſuæ infigi. Parentes liberos ſuos, &c. Veſter frater eſſe volui, communicaui carnem propter vos & ſanguinem, & per quæ vobis coniunctus ſum, ea vobis rurſus exhibeo.

HOM. 55. ad populũ Antiochenũ. Et hîc & in cœlo mãduca me, dixi, bibe me, & te ſurſum habeo, & deorſum tibi cõuector. Nõ ſatis eſt tibi, quòd tui primitias ſurſum habeo: hoc nõ tuũ ſatiat deſiderium: & deorſum rurſus deſcẽdi, nec ſimpliciter tibi cõmiſceor: manducor, paulatim attenuor, vt magna fiat tẽperies, cõmixtio & vnio. Nã quæ vniuntur in proprijs permanent terminis: ego verò tecũ contexor. Nolo deinceps quicquam eſſe interualli.

HOM. 24. primæ ad Corinthios: Nõ ſimpliciter corpus ſuum tradidit, ſed cùm prior carnis natura è terra formata à peccato mortalis effecta & à vita deſerta eſſet, aliam, vt ita dicam

dicam maſſam & fermentum induxit, hoc eſt carnem ſuam, natura quidem eandem, ſed à peccato liberam & vitæ plenā quam omnibus tribuit vt participes fierent, vt ea nutriti, & priore abiecta quæ mortua erat, per hanc maſſam in vitam immortalem commiſceremur.

De vtilitate huius ſacramenti.

CAP. III.

NE PECCEMVS, vt vulgo impiè fit, quaſi ad ſolam Chriſti recordationem, ſancitum ſit hoc myſteriū; præter allatos fructus, alios prope innumerabiles adiungit, Vt ſit oblatio gratiſsima patri pro peccatis noſtris: Vt ſit contra eadem ac dæmones antidotum ſaluberrimum, immortalitatis noſtræ pignus certiſsimū: Vt à vitijs omnibus nos deterreat, & ad omnia optima inuitet.

HOM.24. primæ ad Corinthios: Per hanc ſacratiſsima menſam & ſaluat & docet. Hoc enim caput bonorum omnium eſt.

HOM.7. in Matthæū: Sanctis Chriſtus ſancta diſtribuit, non aquam de hoc fonte largitur, ſed ſanguinem vnum, qui quanquam ad mortis dominicæ, teſtimonium, nobis tamen cauſa fuit vitæ.

HOM. de non contemnenda Eccleſia & myſterijs: Tum Angeli procumbunt Domino, & Archangeli nobiſcum canunt, Habēt enim tempus adiuuans, & oblationē ſibi auxiliantē. Et quemadmodū homines ramos olearū præciſos regibus extendunt, & ſtirpem illū miſericordiæ & humanitatis admonentes: ita Angeli ſunt pro ramis olearū, ipſum corpus Domini protendentes, Dominum pro natura humana precantur. Pro his autē rogamus quos tu prior ita dilexiſti, vt animam tuā dares, pro his preces ſupplices effundimus, pro quibus ipſe ſanguinē profudiſti: pro his precamur, pro quibus corpus hoc hoſtiam obtuliſti.

Alia quibus agnoſcit oblationem eſſe pro peccatis, vide cap. De his pro quibus oretur.

HOM.82. in Matthæū: Adimus vt nos à tormentis Gehennæ vendicemus, vt peccatorum indulgentiam impetremus, & intolerabiles pœnæ diſſoluantur, vt cœlos & quę ibi ſunt bona conſequamur.

HOM.21. ad populū Antiochenū: Poculū bibamus, quod vermes ac ſerpentes exitio tradere poſsint. Dicat aliquis: Quod-

Quodnã illud poculũ, quod huiuſmodi virtutẽ habeat precioſus Chriſti ſanguis, ſi cũ fiducia ſumatur, hic enim omnẽ poterit extinguere ęgritudinẽ. Idem Hom. 4. in Matthæũ.

HOM. 61. ad populũ Antiochenũ: Hic myſticus ſanguis dæmones expellit & procul eſſe facit: ad nos autem Angelos vocat atq; Angelorũ Dominũ. Vbi nanq; ſanguinem domi, nicũ viderint, dæmones quidẽ fugiunt, concurrunt autẽ Angeli: hic ſanguis effuſus omnem terrarum orbem abluit, &c. ſi figura ipſius tantam habuit virtutẽ, & in Hebræorum tẽplo, & in media AEgypto ſuper liminaribus inunctis, quomodo veritatẽ ipſam diabolus queſo nõ timuerit? hac eſt ſalus animarum noſtrarũ, hoc abluitur anima, hoc adornatur, hoc inflammatur: hic ſanguis effuſus eſt, & cœlum fecit acceſsibile, & ſicut auro liqueſcente, ſiue quis manum, ſiue linguam immittat, eã ſtatim auream reddit: ita & hæc propoſita precioſam reddunt animam. *Iob.31.*

HOM 24. primæ ad Corinth. Quãdo corpus Chriſti tibi propoſitum fuerit, dic tecum, Propter hoc corpus nõ amplius terra & cinis ego ſum. Propter hoc cœlũ & quæ in eo ſunt bona me accepturum ſpero immortalẽ vitam, angelorum ſedem, Chriſti conſuetudinẽ: Ipſe menſa animæ noſtræ vis eſt, fiduciæ vinculum, fundamẽtũ, ſpes, ſalus, vita noſtra: ſi hinc hoc ſacrificio mundi, migrauerimus; maxima cum fiducia ſanctum aſcendemus veſtibulum, tanquã aureis quibuſdam veſtibus vndique contecti: & quid futura commemoro? Dum in hac vita ſumus, vt nobis terra cœlum ſit, facit hoc myſterium.

HOM. 4. In Ioan Et vos mea carne alo, me vobis exhibeo, omnibus de futuris ſpẽ optimã præbeo. Qui in hac vita ita ſe nobis exhibet, multo magis in futura. Hom. 61 ad populum Antiochenũ. Idẽ lib 6. de Sacerdotio: Alius viſione dignus habitus, mihi narrauit ſe vidiſſe atque audiuiſſe, quòd qui de hac vita emigraturi ſunt, ſi myſteriorum huiuſmodi cum pura ac munda conſcientia fuerint participes, cum ſpiritum ſunt efflaturi, ab angelis eorum corpora more ſatellitũ ſtipantibus, propter aſſumptum huiuſmodi ſacrum, recta hinc in cœlum abducantur.

A QVIBVS vitijs nos abſtrahat. Hom. 61. ad populũ Antioch. Hei mihi, quot ad ſalutem nobis viæ! Nos corpus ſuum effecit, nobis ſuum communicauit: & horũ nos nihil à malis auertit. O tenebras & profunditatẽ magnã. O indolentiam. Quæ ſurſum ſunt, inquit, ſapite, vbi Chriſtus eſt in

lam vocem è cælis delatam, à Cherubim dico, meretricijs cantibus & fractis melodijs aures inquinare? Quomodò non extrema pœna dignum eſt, oculis quibus arcana videl & horenda myſteria, his meretrices ſpectare, & mente adu terium exercere?

H O M. de Iuda proditore: Animam tuam pro te Dominus dedit, & tu inimicus conſeruo perduras, & cum hoc animo ad menſam pacis accedis?

H O M. de non contemnenda Eccleſiá & Eccleſiæ myſterijs: Menſa ſpiritali frueris, menſa regia: & rurſus luto te inquinas? Corpus vnguento vngis, & rurſus fœtore reples?

Qua virtute fiat corpus Chriſti, & quibus verbis.

CAP. IIII.

A B I N C R E A T A virtute Chriſti, & per eiuſdẽ verba cõfici corpus quotidie vt confectũ eſt in cœna, cõtendit, ne aut myſterium parui ducamus, aut Dei miniſtrum non magni faciamus.

H O M. 2. ſecunde ad Timotheum: Sacra ipſa oblatio, ſiue illam Petrus, ſiue Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos, offerat, eadem eſt quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, & quã Sacerdotes modò conficiunt. Nihil habet iſta quàm illa minus. Cur te quia nõ hanc ſanctificãt homines, ſed ipſe Chriſtus, qui illam antè ſacrauerat? Quemadmodum enim verba quæ locutus eſt, eadem ſunt quæ nũc ſacerdotes pronunciãt, ita & oblatio eadem eſt.

L I B. 3. de Sacerdotio: Sacerdotiũ quidẽ in terra peragitur, ſed in rerum celeſtium claſſem eſt referendum: idque per quàm merito. Nam non mortalis quiſquam, nõ angelus, nõ archangelus, non alia quæuis creata potentia, ſed ipſe Paracletus ordinem huiuſmodi diſpoſuit, qui mortalibus etiam hominibus, etiam auctor fuit vt angelorũ miniſteriũ animo conciperent.

H O M. 83. in Matth. Non ſunt humanæ virtutis hæc opera quæ tunc in illa cœna fecit ipſe, nunc operatur ac perficit. Miniſtrorum nos ordinẽ tenemus: qui verò ipſa ſanctificat & tranſmutat, ipſe eſt. Bono animo accede. Cum diſcipulis meis, inquit, facio paſcha. hæc enim non alia menſa eſt, hæc nulla re minor quàm illa eſt. Non enim illam Chriſtus, hanc quiſpiam homo facit: ſed vtranque ipſe. Homi. 60 ad populum Antiochenum: idem omnino, vbi addit: Tu laice cùm ſacerdotem videris offerentem, non vt ſacerdotem

eſſe putes hoc facientem, ſed inuiſibiliter Chriſti manum ex tēſam. Qui namq; plus dedit, hoc eſt ſeipſum appoſuit, multo magis & corpus tradere nō dedignabitur. Hom. 81. in Matthæum prope idem. Hom. de Iuda proditore: Non homo qui corpus Chriſti facit & ſanguinem, ſed ille qui crucifixus eſt pro nobis Chriſtus, ſacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute propoſita conſecrantur & gratia. Hoc enim, ait corpus meum, hoc verbo propoſita conſecrantur. Et ſicut illa vox qua dixit, Creſcite & multiplicamini ac replete terram, ſemel quidem dicta eſt, ſed omni tempore aſſequitur effectum, ad generationem operāte natura: ita & vox illa ſemel quidem dicta eſt, ſed per omnes menſas Eccleſiæ vſque ad hodiernum diem, & vſque ad Chriſti aduentum præſtat ſacrificio firmitatem.

Propter hoc miniſterium quàm ſancti eſſe debeant Sacerdotes, & quàm ſunt honorandi.

CAP. V.

LIB. 3. de Sacerdotio: Neceſſe eſt ſacerdotem ſic eſſe purum, vt ſi in ipſis cœlis collocatus inter cœleſtes illas virtutes medius ſtaret. Terribilia namque fuerūt atque horrifica quæ gratiæ tempus præceſſerunt, vt tintinnabula, mala punica, lapides pectori ſacerdotis impoſiti, mitra, &c. Sed ſi quis ea quæ gratiæ tempus aduexit, examinet, terribilia illa atque horrifica quæ dixi, iudicabit admodum eſſe leuia, ac quod de longe à Paulo 2. Cor. 3. dictū eſt, hîc demum verū eſſe cōperiet: quandoquidem ne glorificatum quidē fuit quod glorificatum eſt in hac parte propter eminentem gloriam, &c.

HOM. 86. In Matth. Nos ſacerdotes qui ad penetralia cœlorū vocamur, quiq; ad verè ſancta ſanctorū ingredimur mercatorum rurſus & cauponum curas ſuſcipimus.

LIB. 6. de Sacerdotio: Quantam integritatem à Sacerdote exigemus? quātam religionē? Conſidera enim quales manus eſſe oporteat adminiſtrātes: qualem linguā quę verba illa effundat: qua deniq; re non puriorē ac ſanctiorē animā eſſe cōueniat, quę tantum illū tamq; dignū ſpiritum receperit, &c.

Vt per ſolos ſacerdotes conficiatur corpus Chriſti, atque ideo quàm ſint honorandi, licet indigni ſint & mali.

CAP. VI.

LIB. 3. de Sacerdotio: Mulieres ab hoc ſacerdotij miniſterio remotas eſſe diuina lex voluit, ſed vi facta irrumpunt: & quoniā per ſe ipſæ nihil poſſunt, per alios omnia factitāt.

Tan-

Tantam ſibi vendicant poteſtatem, vt quoſcunque illæ velint Epiſcopos, allegent & ſubmoueant. Fitque tandem per eas, vt quod eſt in veteri prouerbio, omnia ſurſum ac deorſum ſeſe habeant, ac principes ſuos ſubditi ipſi regant, & eæ factitant quibus ne docere quidem permiſſum eſt. Sed quid dico docere? certe ne in Eccleſiâ quidem fari illis Beatus Paulus permiſit. Iam Eccleſiarũ præſides obiurgãt, illosq; acerbius inceſſunt, quàm ſerui à dominis ſuis inceſſantur.

HOM.31.ad Romanos: Paulus mulieri præſidentiã quæ ſit in medio Eccleſiæ prohibet, ſedemque in pulpito, nec omnino apud ſuos doctrinæ verbum.

LIB.3.de Sacerdotio: Qui manducat carnem Domini & ſanguinem indignè, æterna vita priuatur. Omnia aũt hæc non aliter quàm per ſacroſanctas illas manus perficiuntur, manꝰ inquam ſacerdotum. Quo nomine ſacerdotes meritò non modo plus vereri debemus, quàm principes vel reges, verũ etiã maiori honore quàm parẽtes honeſtare, &c. Parẽtes in præſentem, ſacerdotes in ęternã vitam genuerunt.

HOM.2.2.ad Timotheum: Si non per ſacerdotẽ malum operatur Deꝰ neq; tu lauacrum habes, neq; es myſteriorum particeps, neque benedictionibus frueris: non ergo Chriſtianus es. Sacra illa oblatio, ſiue illam Petrus, ſiue Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt quam dedit diſcipulis, & quam ſacerdotes modo conficiunt: nihil habet iſta quàm illa minus, &c.

LIB.6.de Sacerdotio: Cùm Sacerdos ſpiritum ſanctum inuocauerit, ſacrificiumque honore ac reuerentia pleniſsimũ perfecerit, cõmuni omnium Domino manibus aſsiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus?

HOM.3.ad Coloſſen. Oportet indignos ſacerdotes venerari, ac credere Deum per ipſos operari, quandiu ſunt. Nõ nos contemnis, ſed ipſum ſacerdotium, ſi quando videris ſacerdotio exutum, contemne: neque ego tunc præcipere potero. Quouſque verò in ſede conſtituti ſumus, quouſq; præſidentiam habemus, habemus & dignitatem & poteſtatem, licet indigni ſimus.

HOM.8.ad Corin. Idem baptiſma non eſſet, aut corpus Chriſti, aut oblatio quæ per ſacerdotes impiè viuentes adminiſtrantur, ſi vbiq; gratia meritum exquireret; quia id omne diuinæ virtutis eſt opus.

HOM. In dictũ Pauli: Salutate Priſcam & Aquilã, ac de honorandis ſacerdotibus: Si quoties indignè aliqua à ſacer-

dotibus fiunt, ſinguli ad corrigendum proſiliant, ad hoc vt ſacerdotij dignitas dehoneſtetur, nunquam deerit corrigendi occáſio, & confuſis inter ſe omnibus, inter principem & ſubditum nõ diſcernemus. Nemo me dicere opinetur, quaſi à ſacerdotibus ſubornatus. Hypocritarum opus eſt, publicè quidem et omnibus videntibus oſculari manus ſacerdotum, genua tangere, ſupplicare vt pro ſe orent, ac baptizandos ad illorum ianuas deducere: domi verò & in conuentibus, tãtorũ bonorũ auctores & miniſtros multis abluere probris, vel opprobratores illorũ ferre. Vide hic multa, atq; etiam alijs locis apud Chryſoſtomum.

Sacrificium eſſe oſtendit.

CAP. VII.

EX GENERE DICENDI inprimis animaduertes: Appellat ſacrificium, non niſi eximij honoris cauſa, victimam, hoſtiam, oblationem, Chriſtum hic offerri & immolari, atq; alia, quæ legendo à nobis hic congeſta obſeruabis. Probat ſacrificiũ ex verbis Chriſti, Hoc facite in meam cõmemorationem: tum inde, Hic ſanguis eſt noui teſtamenti.

HOM. 82. in Matthæum: Sicut in commemorationẽ miraculorum quę in Aegypto patres veſtri viderant, faciebatis, ſic & hoc facite in mei commemorationem. Sanguis ille ad primogenitorum ſalutem fuit effuſus: hic in remiſsionẽ totius orbis peccatorum. & quemadmodum Moyſes dicebat: Hoc æternum erit vobis memoriale, ſic & ipſe, In meã, ait, commemorationem, donec veniam.

HOM. 24. pr. ad Corint. Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? horum huius ſententia eſt. Quod eſt in calice, id eſt, quod à latere fluxit, & illius ſumus participes, &c. In veteri teſtamento, cùm imperfectiores eſſent, quem idôlis offerebant ſanguinem, eum ipſe accipere voluit, vt ab idôlis eos auerteret. Quod etiã inenarrabilis amoris ſignum erat: hic aũt multo admirabilius & magnificentius ſacrificium præparauit, cùm & ſacrificium ipſum commutaret, et pro brutorum cęde ſeipſum offerendum præciperet.

HOM. 17. ad Hebræos, Lex iubebat ſemper offerre propter infirmitatem, & vt memoria peccatorum fieret. Quid ergo nos? Nonne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, ſed ad recordationem facientes mortis eius, &c. Hoc autem quod facimus, fit eius recordatio quod factum eſt, Hoc facite in meam commemorationem.

H O M.27.1.ad Corinth. In veteri Teſtamento poſt ſacrificium, ſanguinem in calice accipiebant, & ita ſacrificabant. Pro ſanguine brutorum, ſanguinem ſuum in calicem induxit, & meminit noui Teſtamēti, vt opponeret ſanguini veteris Teſtamenti qui offerebatur in ſacrificio. Alibi & ita diſputat.

Non aliud ſarcificium quàm quod Chriſtus obtulit, ſed alio modo.

CAP. VIII.

H O M.17.ad Hebræos. Vna eſt hæc hoſtia, non multæ, Quomodo vna, & non multæ? Quia ſemel oblata eſt, oblata eſt in ſancta ſanctorum. Hoc aūt ſacrificium exemplar eſt illius, id ipſum ſemper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, craſtina alium, ſed eūdem ipſum. Proinde vnum eſt ſacrificium hac ratione. Alioqui quoniā in multis locis offertur, multi Chriſti ſunt? Nequaquam, ſed vnus eſt Chriſtus, & hîc plenus exiſtens, & illic plenus, vnum corpus. Pontifex noſter ille eſt, qui hoſtiam mundantem nos obtulit: ipſam offerimus & nunc quæ tunc: oblata quidem conſumi non poteſt. Non aliud ſacrificium ſicut Pōtifex, ſed id ipſum ſemper facimus, magis aūt recordationē ſacrifici operamur. Huc ſpectāt quæ dicta ſunt de vi cōficiēdi corporis Chriſti.

Quibus partibus conſtet ſacrificium.

CAP. IX.

V O T O ſacerdotij perficitur, officio quod in his actionibus in ſumma conſiſtit: Vt ſacra doceat, Preces faciat pro populo, Offerat, Populo quæ Dei ſunt impartiat, ſicut hæc omnia ſumimus noſter Sacerdos Chriſtus, cùm noſtrum inſtitueret ſacrificium, præmonſtrauit.

Lib.3.de Sacerdotio: Conſpicis Dominum immolatū, ſacerdotem ſacerdotio incumbentem, turbā circunfuſam pretioſo ſanguine intingi ac rubefieri.

H O M. de ſpectaculis Dauid & Saul: Oculis lectū qui eſt in orcheſtra ſpectas, vbi deteſtandæ adulterij fabulæ peraguntur, quibus ſacram menſam intueris, vbi tremenda peraguntur myſteria: iiſdem auribus audis, & ſcortum obſcœnè loquens, & prophetam apoſtolumque ad arcana ſcripturæ introducentem. Eodem corde & lethalia ſumis venena, & hanc hoſtiam ſanctam ac tremendam.

H O M.40.ad populum Antiochenū: Video alios loquētes rectos, dum oratio celebratur, nec ſolum, ſed & dum Sacerdos benedicit. O rem horrendā, cū Angelis cōſtitiſti, &c.

Idem poſt Epiſtolã 1. ad Corin. hom. Oportet hæreſes eſſe.

De his ſacrificio & miſſæ interreſſe non laborant.

CAP. X

HOM. 7. in Matthæum: Imitemur ſaltem deuotionem Magorum, veroque amore Philoſophię barbarã conſuetudinem ſubiũgemus: longo itinere curramus, vt Chriſtum videre mereamur, Iudaicum populum repugnantem, vrbem vacantem, inſidiãtem tyrannum, & fallacem ſeculi vmbram relinquens, in Bethleem accurre, ac domum ſpiritalis panis ingredere. Caue Herodi efficiaris ſimilis, & dicas, Vt & ego veniens adorem eum, cũmque veneris, interimere coneris. Huius enim ſimiles ſunt, qui indignè abutuntur communione myſterij. Quid ego de ſpacio itineris longioris loquor, cùm plurimæ feminarum tanta iam animi mollitudine reſoluantur, vt niſi aduectæ mulis quàmlibet exiguo ſpacio à domibus ſuis venire nequeant ad videndum Dominum in præſepio ſpiritali? ſed ex his certè qui ambulandi laborem ferunt, alij negotiorum tumultus, alij theatrales turbas ſanctis cœtibus anteponunt. Et barbari quidẽ illi magi, priuſquàm Chriſtũ viderent, tam longam exuperarũt viam: tu verò nec videndo illos quidem probaris imitari: nam & cùm illum videris, ita eum relinquis, vt poſt illum curras ad theatra, ac mimum potius & videre atque audire deſideres. Atq; vt eadem rurſus attingam, Chriſtũ quidẽ in ſpiritali ſitum præſepio derelinquis: properas verò iacentem in ſcena ſpectare meretricem. Hoc aũt quibus putamus dignum ſupplicijs? Si quis polliceretur te ad regem introducere, & oſtenderet tibi illum vndiq; coruſcantem, theatrale ſpectaculum aulicæ dignitati præponeres, licet inde nihil commodi, At verò ex hac menſa ſpiritualium fons emanat bonorum, & hanc ſtatim relinquens curris ad theatrum, vt natantes fœminas & ſexum illum publicis oculis intuearis expoſitum: vt iſtud inquam aſpicias, ſedentem iuxta donorum cæleſtium fontem Chriſtum relinquis, Nam & modo ſuper fontem ſedet, non vnam Samaritanam, ſed vniuerſam alloquens Eccleſiam. Vereor autem ne in me quoque Samaritanæ tantum loquatur. Nam & nunc nullus aſsiſtit, niſi qui ſolis adſunt corporibus: alij verò ne ipſis quidem adſunt corporibus. Tu autem hinc nequaquam recedas, ſed potius à nobis pete, non vtique aquæ poculum, ſed ſanctifica-

tionis

ctionis hauſurus. ſanctis enim Chriſtus ſancta diſtribuit. Nõ aquam de hoc fonte largitur, ſed ſanguinem viuum, qui quã quam ad mortis dominicæ teſtimonium, nobis tamen cauſa fit vitæ.

HOM. de ſancto Philogonio: Cum alacritate velitis adeſſe, ſed prius quiſque ſuam domum repurget, vt videamus dominum noſtrum in cunis iacentem ac faſcijs inuolutum, horrendum ac ſtupendum ſpectaculum. Quid enim excuſabimus, aut quam veniam obtinebimus, ſi cùm ipſe cauſa noſtra deſcenderit è cœlis, nos ad illum vel ex ædibus ire grauemur, cùm alienigenæ barbarique ex Perſide occurrant, vt illum viderent in præſepi iacentem. Tu verò ne breue quidem ſpatium emetiri ſuſtines, vt hoc felici ſpectaculo perfruaris. Nam ſi cum fide acceſſerimus, procul dubio videbimus illum in præſepi iacentem: ſiquidem hæc menſa vicem explet præſepis: nam & hîc ponitur corpus dominicum, non quidem faſcijs inuolutum, ſicuti tunc, ſed vndiq; ſpiritu ſancto conueſtitum.

HOM. de non contemnenda Eccleſia & Eccleſiæ myſterijs: Quis famulus dic mihi, rei ſuæ domeſticæ curam egit vnqua, m priuſquàm herile miniſterium expleuerit? Vtinam fieri poſſet, vt illorum animum qui non accedunt, vobis oſtenderem, videretis ſordeſcentem, ſquallentem, deiectum, &c. Non diuerſa, Hom. de Euchariſtia.

HOM. 3. de Dei natura: Cùm ego concionor veſter conſeruus, ſtudium adhibetis & ingenium, alter alterum impellit vt propius adſit: cùm ipſe Chriſtus communis magiſter & dominus ſemet in ſacris myſterijs oſtenſurus eſt, vacua deſertaque Eccleſia redditur. Proh fidem hominum Chriſtianorum, quo pacto iſthæc veniã conſequentur? &c. Orare vel domi poſſumus, dicunt: ſed homiliam doctrinamq; audire, non niſi in Eccleſia poſſumus. Te homo decipis, & magno in errore verſaris. Nam ſi & domi quoq; datur orandi facultas, tamen fieri non poteſt, vt domi tam bene ores, quã in Eccleſia, vbi tot patres, vbi clamor felici ſocietate exitus ad Deum immortalem refertur: non pariter exoras, cùm ſolus ad dominum obſecras, atq; tuis cum Fratribus. Eſt enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conſpiratio, copula amoris & charitatis, ſacerdotum clamores: præſunt enim ob eã rem ſacerdotes, vt populi orationes, quæ infirmiores per ſe ſunt, validiores illas complexæ ſimul in cœlum euehantur. Adde quòd nil fructus capi ex homilia poteſt, niſi o-

ratio adiungatur. Porro ſermoni oratio debet anteire. Sic Apoſtoli dicunt: Nos in oratione, ac ſermonis doctrina perſeuerabimus. Sic Paulus facit, cùm in exordijs ſuarum epiſtolarum oret: vt perinde quaſi lumen lucernæ lux ipſa orationis tegat ſermonem, ac dirigat. Vide quæ relicta ſunt.

Quis cultus Eccleſiæ, altaris, vaſorum ac miniſtrorum.

CAPVT XI.

ADEO ARDEBAT populus in his ſingulis ornandis, vt pauperum & iuſtitiæ obliuiſceretur: quod acriter redarguit, ita tamen, vt laudet, nec improbet aureos calices, altaria argentea, pallas altaris, atque corporis dominici velamina ſerica & aurea: Eccleſiarum non vulgares ſtructuras. Cultum diaconorum exprimit, ex quo ſacerdotum ornationem facile datur colligere.

HOM. 51. in Matthæum: Ne putemus ſatis nobis eſſe ad ſalutem, ſi cum viduas & pupillos ſpoliaueris, aureum calicem & gemmis ornatum huic menſæ offeras. Vis ſacrificiū hoc honorare? Animam tuā propter quā Chriſtus mortuus eſt, auream facito, & offeras. Non igitur laboremus ſolum ad aurea vaſa offerenda, verùm multo magis vt iuſto labore acquiſita offeramus. Hæc enim aurea ſunt & pretioſa, quæ auaritia non maculantur. non enim argentaria, aut auri officina, ſed Angelorum celebritas eſt Eccleſia. Animorum ergo munditia opus eſt, propter quos Deus etiam vaſa hæc recipit. Et certe non ex argento menſa illa erat, nec ex auro calix quo CHRISTVS diſcipulis ſanguinem ſuum præbuit, pretioſa tamen omnia & veneratione plena, quia ſpiritu abundabant. Vis corpus Chriſti honorare? ne deſpicias nudum: neque hîc quidem in Eccleſia ſericis pannis Chriſtum induas, foris frigore ac nuditate affici permittas. Non quia prohibere velim talium vaſorum oblationem, ſed quia dignum putem, miſericordiæ & benignitati ante omnia incumbere. Nam Deus & vaſa ſuſcipit, ſed illa multo magis ſunt pretioſa. Et vaſa quidem danti ſolum profuerunt, benignitas verò etiam accipienti: & ibi quidem oſtentatio nonnunquam poteſt accuſari: hic verò totum animo miſericordi tribuitur. Quænam vtilitas ſi cum menſa hæc multis calicibus aureis ornatur, ipſemet inedia pereat? Prius igitur ipſum eſurientem ſatura, deinde etiam ex quadam abundantia menſem eius ornabis. Calicem au-

reum

reum facis, & calicem aquæ frigidæ non porrigis. Velamina menſæ Dominicæ auro nitent, & ipſi velamina neceſſaria negas. Vermiculato emblemate pauimenta ornas, magnificos muros conſtruis, columnarumq́ue capita erigis, lychnos ab aureis laquearibus dependere facis, ipſum ne viſitare quidem curas in carcere. Nec prohibeo magnifica templa condere, ſed prima illa facere moneo. Eadem omnino Hom. 60. ad populum Antiochenum: Hom. 18. in Acta Apoſtolorum diſputat.

HOM. 61. ad populum Antiochenum: Cernis vaſa vndique terſa ac refulgentia, his animas eſſe puriores ſanctiores & ſplendidores. Nam illa propter nos fiunt. Illa eius qui ineſt partem non capiunt nec ſentiunt, nos autem certè.

HOM. 3. ad Epheſios idem.

HOM. 53. ad populum Antiochenum: Si quis hanc deſtrueret domum, & hoc ſuffoderet altare, nónne quilibet eum lapidibus obrueret tanquam prophanum & impium? Quid igitur ſi quis voraciorem igne immiſerit inuidiam, non lapidum ædificia deſtruentem, nec aureum ſuffodientem altare, & cætera.

HOM. 20. ſecundæ ad Corinthios: Tu altare honoras, quod accipit corpus Chriſti, &c.

HOM. 36. primæ ad Corinthios: Hîc cælum eſſe dubitas? Menſam iſtam vide, cuius gratia conſtituta ſit & quapropter. Cogita quis hîc ſit progreſſurus, ante progreſſum certe horrebis, &c.

HOM. 14. ad Epheſios: Tu cum Cherubim apud thronũ regis conſtitutus conuitiaris in fratrem. Non vides ſacra illa vaſa: non ad vnum illa ſemper vſurpantur? Audétne quiſquam illis ad aliud quicquam vti? &c.

Quæ legerentur in Miſſa.

CAP. XII.

HOM. De ſpectaculis Dauid & Saul. Non metuis, non expaueſcis, dum ijſdem auribus audis & ſcortum obſcœnè loquens, & prophetam Apoſtolumq́ue ad arcana ſcripturæ introducentem: dum eodem corde lethalia ſumis venena & hanc hoſtiam ſanctam ac tremendam.

HOM. 36. primæ ad Corinthios: Tu qui myſteria ignoras, vbi prophetam ita dicentem audis, Hæc dicit Dominus: Migrato terra, cælum tu quoque aſcende: cogita quis

ſit qui per illum tibi loquatur. Atqui hiſtrione riſum excitante, theatrum ſummo cum ſilentio eſt, nec ſtrepitus nec clamor nec tumultus minimus exiſtit: domino verò de tam ſtupendis rebus nobiſcum loquente, canibus impudentiores ſumus, ſcortis reuerentiæ plus quàm Deo exhibemus.

HOM.8. ad Hebræos: per vnamquanq; ſeptimanā ſecundò aut tertiò pſalmi vobis leguntur. Aſcendens enim qui legit, primò dicit librum cuius eſt, illius, verbi gratia, vel illius prophetæ, & tunc profert quæ is dicit.

HOM.3. ſecundæ ad Theſſalonicenſes: Non attendunt, non cogitant huc ad Deum ſe ingreſſos, Deum cum ipſis ſermocinari. Quando enim qui lecturus eſt ſurgens dicit: Hæc dicit Dominus, & diaconus ſtans omnes indicto ſilentio compeſcit: non vt legenti honorem exhibeat, hæc dicit, ſed ei qui per illum omnibus ſermocinatur, &c.

HOM. 6. de pœnitentia: Cur adeo librum Dauid ſic adamarunt Chriſtiani, vt hunc ſolum voluerint ore verſari, lectionem verò Euangeliorum ſemel aut bis legamus in hebdomada? Paulum verò bis per hebdomadam legamus, ita vt nec feramus eius epiſtolam in ore, ſed lectioni duntaxat accommodantes intellectum, pro tempore ipſo huc ſolùm procedimus?

Propter hoc ſacrificium quanta religio exhibenda Eccleſijs
CAP. XIII.

HOM.74. in Matthæum: Quid facis ô homo, mulierum ſpeciem curioſius in Eccleſia perſcrutaris, nec horreſcis, tanta templum Dei afficiens contumelia? Proſtibulumné tibi videtur Eccleſia, & foro ignobilior? Nam in foro erubeſcis, etiam times ne quis te videat mulierem ſectari. In Eccleſia verò cùm te Deus ipſe alloquatur, & ab ipſis deterreat, eo ipſo tempore maximè fornicatione & adulterio vteris, quo tibi magna voce intonatur, vt ab his fugias, nec horreſcis, nec ſtupes, verùm ab impudiciſsimo theatro didiciſtis, hæc vos illa contagiſiſsima peſtis docuit. Virus illud peſtiferum ineuitabil[illegible] laqueos negligentiam, incontinentium voluptuoſa perditio, &c.

Oportet quidem interiore pariete à mulieribus viros diſſeparari, verùm quoniam non vultis, neceſſarium patres noſtri putauerunt his ſaltem ligneis parietibus vos diſſeparare. Audiui autem ego à ſenioribus, non fuiſſe hos parietes ab initio,

initio. In Chriſto enim Ieſu non eſt mas neq; fœmina. Apoſtolorum etiam tempore vnà viri & mulieres orabant, quia mulieres veræ mulieres, & viri ſimiliter viri erant. Nunc verò è contrario mulieres quidem meretricum ſibi mores aſſumpſerunt: viri autem equorum furorem imitantur,

HOM. de non contemnenda Eccleſia & Eccleſiæ myſterijs: Quid agis ô homo in Eccleſia ſtans? formas mulierum contemplaris, non perhorreſcis templũ Dei tanta afficere iniuria? Lupanar tibi videtur Eccleſia, & foro deſpicabilior. Nã in foro erubeſcis mulierem videri contemplari: in tẽplo verò Dei, ipſo tecum loquente, talia audes eo ipſo in tẽpore quo hæc audis non facienda? Cogita prope quẽ aſtiteris, in ſacro illo & horrendo ſacrificio: cũ quibus Deũ ſis inuocaturus, cum Cherubim, cum Seraphim, &c.

CHRYSOST. Hom. 30. 2. ad Corinth. Nónne videtis quòd veſtibula tẽpli huius exoſculantur, illi quidẽ flectẽtes, alij autem manu continentes, & ori manum admouentes?

Pax omnibus. Dominus vobiſcum. Et cum ſpiritu tuo. CAP. XIIII.

HOM. 3. ad Coloſſenſ. Vt præſul Eccleſiam ingreditur, dicit, Pax omnibus: quando cõcionatur, Pax omnibus: quando benedicit, quando ſalutem optare iubet, Pax omnibus: quando ſacrificium abſoluitur, Pax omnibus: & interea rurſus, Gratia vobis & pax. dicis, Et cũ ſpiritu tuo, & extra Eccleſiam illum traducis, &c. Vbique pacem petimus, nihil illi adæquari poteſt, in Eccleſijs pacẽ, in precationibus, in ſupplicationibus, in præfationibus, & ſemel atq; iterum ac tertiò, ac ſæpe eandem qui præeſt Eccleſiæ impertit dicens, Pax vobis.

HOM. 36. 1. ad Corinth. Vbi nos cœpimus loqui, Dominus vobiſcum. Cum ſpiritu tuo, plebs reſpondet: ita quondam ſcilicet locutos ſignificare volens, nempe non ſapientia propria, ſed ſpiritu Dei inſtinctos.

HOM. 18. 2. ad Corinth. In horrendiſsimis myſterijs bene precatur ſacerdos, & benẹ precatur populus ſacerdoti: nã Cum ſpiritu tuo, nihil eſt.

Quid, pro quibus, & quomodo oraretur ante ſacrificium. CAP. XV.

HOM.72. in Matthæum: Prima quæ in Euchariſtia dicitur oratio, qua pro dæmoniacis deprecamur, miſericordiæ ſuæ plena. Secunda, qua pro his oramus qui pœnitentiam agunt, miſericordiam humiliter quæritat. Tertia, quam pro nobis ipſis fundimus, vel infantes adducit, Deum lachrymis inflectentes: verùm quoniam ipſi peccata noſtra agnouim', pro alijs qui peccarunt, quique peccare poſſunt, ipſi clamamus: pro nobis autem ipſis infantes, quorum imitatores cœlorum regnum expectant. Hac enim oratione ſignificatur, quòd qui ſimplicitatem paruulorum ſequuntur, hi maximè Deum pro reis deprecari poſſunt: ipſum autem Euchariſtiæ myſterium, quanta miſericordia plenum ſit, initiati ſolummodò nouerunt.

HOM.79. ad populũ Antiochenum: Vobis autẽ & pro terrarum orbe, & pro Eccleſia quæ vſque ad terræ terminos extenditur, & pro gubernantibus ipſam & præſidentibus, iubetur orationes emittere, &c.

CHRYSO. lib.6. de Sacerdotio: Sacerdos pro vniuerſo terrarum orbe legatus intercedit deprecatorq́; eſt apud Deum, vt hominum omnium uon viuentium modo, ſed etiã mortuorum peccatis propitius fiat.

HOM.18.2. ad Corinth. Omnibus & ſacerdotibus & ſubditis vnum corpus & vnum poculum proponitur. Quin & in precibus viderit quis populum multum ſimul offerre cùm pro energumenis, tum pro pœnitentibus. Communes enim preces & ab illis, & à ſacerdote fiunt, oratio miſericordiæ plena, Iterum vbi excluſerimus à Sacerdotibus, ab alijs eos qui non poſſunt eſſe participes ſanctæ menſæ, alia facienda eſt oratio, omnes ſimiliter ſuper terram iacemus: omnes ſimiliter ſurgimus.

HOM. de Adam & Eua: Sanctæ plebis Sacerdotes cum per mandata ſibimet data legatione funguntur apud diuinam clementiam, humani generis cauſam, totamque ſecum Eccleſiam aggregantes, atque congemiſcentes, poſtulant & precãtur vt infidelibus donetur fides, vt ab idololatria & impijs erroribus liberentur: vt Iudæis ablato cordis velamine, lux veritatis appareat: vt hæretici fidei catholicæ perceptiõe reſipiſcant: vt ſchiſmatici ſpiritum rediuiuæ charitatis accipiant, vt lapſis pœnitentiæ remedia conferantur. Catechumenis ad regenerationis ſacramenta perductis cœleſtis miſericordiæ aula reſeratur. hæc non inaniter à Domino peti, rerum ipſarũ monſtrat effectus, quandoquidem ex omni errorum

rorum genere dignatur plurimos attrahere: quod adeò diui ni operis eſſe ſentitur, vt hac efficienti Deo gratiarum ſemper actio laudiſque confeſsio pro talium correctione referatur.

HOM.77.in Ioannem. Cõmunes pro nõ initiatis preces effundimus, & pro infirmis & terre & maris & vniuerſi orbis fructibus ſacrificamus: vides dilectionis vim in orationibus, in myſterijs, in admonitionibus.

HOM.2.ſec.ad Corinthios: Diaconus non dicit parietibus, Oremus pro catechumenis: ſed quidam adeò ſunt incogitantes, ſtulti ac diſſoluti, vt non ſolum à tempore quo hec aguntur cum catechumenis, verum etiam in his quę aguntur cum fidelibus ſtent & fabulentur. Nã pro fidelibus, pro Epiſcopis, pro presbyteris, pro regibus, pro magiſtratibus, pro terra & mari, pro aëre, pro toto orbe terrarum, iubemus adire benignũ Deũ. Quapropter exhortor, vt his omnibus perpenſis noueritis tempus deprecationis, ac tum ita ſublimes efficiamini vt relicta terra cœlorum conuexa attingatis, vt Deum nobis propitiũ reddere poſsimus. Ibi oratio eſt prolixa pro catechumenis.

Qui arcerentur è ſacrificio.
CAP. XVI.

HOM.24 in Matthæum: Eos qui nõdum initiati ſunt adeſſe prohibemus: non quia infirmitatem aliquam myſteriorum eſſe ddprehendamus, ſed quia ad participationem eorum, illi adhuc quos arcemus, infirmi ſunt.

HOM.79. ad populũ Antiochenum: Clamabat præco, Quotquot eſtis in pœnitentia, omnes orate, &c.

HOM.61. ad populum Antiochenum: Qui ſunt in peccatis eijciuntur. Sicut enim ad menſam veniente Domino, ſeruos qui Dominum offenderunt, adeſſe non oportet, ſed procul arcentur: ita ſcilicet & hîc dum proferuur ſacrificiũ, dum Chriſtus immolatur, ouis dominica, &c.

HOM.3. ad Epheſios: Audis præconem, Quicunque in pœnitentia ſupplicaſtis, abite. ob hoc qui flagitijs noſcũtur eſſe contaminati, prius eliminantur templj foribus, quàm communio ſumenda dignis proponatur. Quemadmodum ad menſam Domini alicunde redeuntis non eos famulos aſiſtere oportet qui Dominum graui aliquo delicto offenderũnt, ſed exiguntur domo, &c.

HOM.83. in Matthæum; Non ita malum eſt dęmoniacos

intus

intus eſſe, ſicut iſtos qui peccatorum ſordibus polluuntur, & cæt.

HOM.4.in Matthæũ:Nulla ſigna iam inueni Chriſtianæ diſciplinæ, ne in ipſius quidẽ Eccleſiæ conciliabulis, per quæ inter fidelẽ infidelemq́; diſtinguas, ſolo celebrandi myſterij tempore dignoſci poſſunt, dũ videlicet alios excludi vi deris, alios verò intus teneri. Oportebat autẽ vnuſcuiuſque fidem non locis, ſed moribus indicari. Fidelis non modo à communibus myſterijs, verùm etiam de nouitate vitæ debet agnoſci.

HOM.28.ad populum Antiochenum: Interdicam vobis hæc aſcendere ſacra veſtibula, & immortaliũ participes fieri myſteriorum, ſicut fornicantibus & adulteris, & homicidij reis.

HOM. 3. de Dei natura: Energumenos diaconus tẽpore myſteriorũ adducit, & iubet caput inclinare, cùm eos vnà cũ fratribus orare nõ liceat, adducit eos, vt tu miſerat⁹: & quia tã acerbè vexantur, & quia vocẽ reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defenſionem & auxilium.

HOM.60.ad populum Antiochenum, idem:

HOM.4. de Dei natura: Docere vos volo, cur homines dæmone agitatos myſteriorũ primo tẽpore capita inclinare iubeat diaconus. Vt itaq; tempore inſtante, quo iudex prodire, & pro tribunali ſedere ſolitus eſt, cuſtodes carceris, homines quos in vinculis tenent, omnes carcere educũt, & pro cancello ſeptiſq́; fore collocant ſqualentes, ſordentes, coma expletos nimia, pannis miſerrimè obductos: ſic patres ſtatuerunt, vt cum breui Chriſtum velut pro tribunali ſedere, in ipſiſq́; ſacramentis apparere futurum eſſet, homines dæmone agitati illi tanquã vinculis quibuſdã detenti adducerẽtur: non vt rerũ quas commiſiſſent, examen ſubirent: nec vt luerent pœnas et ſupplicio afficerentur, ſed vt populo vniuerſáque ciuitate preſente communes pro his fierent ſupplicationes, vt omnes iugi concordia Dominum communẽ orarent pro his, &c.

Quid ageretur Abactis indignis.

CAP. XVII.

DIACONVS ianuas claudebat, apparabat altare, apponebat ſacra vaſa, apariebat ſacrarium, vela retrahebantur, efferebatur ſacrificium, clamabatur, Oremus omnes in commune.

HOM.

H O M.24.in Mat.Myſteria clauſis ianuis celebram⁹, &c.

H O M.3.ad Epheſios. Nũ vides vt menſam miniſter veluti ſpongia ad quam abluat, colluſtret domum circunuerſat, lances imponat menſæ? &c.

C V M elata hoſtia, Chriſtoq; immolato, hoc eſt dominica oue, audieris: Oremus omnes in cõmune, cùm videris bifores valuas adyti ſubduci repagulis & adaperiri, tũc tecũ reputa ſuperne cœlum ipſum diffindi, Angelos ſecum delabi in terras.

H O M.61. ad populum Antioch. Nonne vides miniſtrũ ſpongia menſam circumlinientẽ & expurgantẽ domũ, & tabellas ponentem? &c. Ad menſam veniente Domino, ſeruos qui Dominum offenderunt, adeſſe non oportet, ſed procul arcentur: ita ſcilicet & hîc dum profertur ſacrificiũ, & Chriſtus immolatus, & ouis dominica, cũ audieris, Oremus omnes in commune, cũ vela videris retrahi, tũc ſupernè cœlũ aperiri cogita, & Angelos deſcendere.

H O M.36.ad Corinthios: Cœlum eſſe hîc dubitas? menſam iſtam vide, cuius gratia conſtituta ſit, & quapropter, cogita quis hîc ſit progreſſurus, ante progreſſum certè horrebis, &c. Prius quàm vela reducta, & chorum Angelorum vides, &c.

Vox Diaconi, ſtemus honeſtè.

CAP. XVIII.

H O M.de non contemnenda Eccleſia & Eccleſiæ myſterijs: Propter hoc honeſtè tempore diuini ſacrificij ſtare iubemur, vt cogitationes humi repentes erigamus, vt languore quem ex huius vitæ negotijs contraximus, excuſſo, rectũ coram Deo animum noſtrum exuſcitare poſsimus. Neq; enim de corporibus, manibus ac genibus dicit. Neq; enim cũ curſoribus aut pancratiaſtis loquitur, ſed interiorum cogitationum vires tentationibus proſtratas exuſcitare his verbis iubet. Non ſolùm autem communionis diuinæ tempore horrendum illum clamorem vociferatur, ſed & Angeli procumbunt ante Dominum, &c.

H O M.4.de Dei natura: Bene cõſtare iubemur, quod nihil aliud eſt, niſi ita conſtare, vt hominẽ conuenit, qui coram Deo immortali ſtat, cum horrore tremoreq;, cũ ſobrio paratoq;, ſtudioſoq; animo. Nã id quoq; vocabulum pertinere ad animum, Ad Philipp.4. Paulus quoq; docet: Sic ſtate in Domino chariſsimi.

H O M.

Hom.3.2.ad Corinth.attingit,Stemus honeſtè.

Quanta Reuerentia,ſilentio atq; animo, Miſſæ intereſſe oporteat.& quid agitandum. Ritu Sacerdotis in conficiendo ſacrificio.

CAP. XIX.

L I B.3.de Sacerdotio:Dum conſpicis Dominum immolatum,ſacerdotem ſacerdotio incumbentem,preces fundentem: tum verò turbam circunfuſam precioſo illo ſanguine intingi,ac rubefieri,etiámne in terra verſari,atque inter mortales conſiſtere cenſes? An nō carnis cogitationē abijciens,nudo animo,mente pura, circunſpicis quæ in cœlo ſunt? &c. Ponito ante oculos Heliam illum,preterea & infinitā illam turbā circunfuſam,& ſacrificium lapidibus ſuperpoſitū.Tū verò reliquos omnes admodū quietos ac taciturnos, ſolùm autē prophetam preces fundentem: deinde flammā derepente è cœlo delabentem ſacrificiumq́; labentē.Mira ſunt profectò ac ſtupore plena. Ab illis ergo ſacris ad noſtra transfer, nec ea mira modo eſſe videbis, ſed etiam omnem ſtuporem excedentia.Adeſt enim ſacerdos,non ignem geſtans, ſed ſpiritum ſanctum. Is preces diuturnas fundit, non vt flamma cœlitus delapſa ſacra appoſita abſumat,ſed vt gratia in ſacrificium influens, per illud ipſum omnium animos inflāmet, & puriores reddat, argento igne excocto & purgato. Hoc ergo myſterium omnium maximè horrēdum verendumq́;, quis tandem qui inſanus minimè ſit, & poteſtate non exierit,faſtidire ac deſpicere poterit?

H O M. 24.in acta Apoſtolorū:Tu autē,inquit,ſi adſiſtis iuuenis vel ſenex, ac ſtupenda vides, increpa acriter: ſi non fert,voca miniſtrū:abige, quæ tua ſunt facito. Si videris vas argenteum foras proijci,veſtē temerè iacentē, etiam ſi inimici eſſet,non præterires.Vaſa ſunt Chriſtiani,ſi videris iacere abſq; ordine,cōponito.Accede ad me,nō detrecto. Dic mihi,fac me certiorē.Omnia videre non poſſum. Alios video ſtare & nugari, dū preces fiunt:neq; ſolū dum preces fiunt, ſed & dū ſacerdos benedicit.Neſcis quòd cū Angelis ſtas,cū illis cantas,cū illis hymnos dicis, & ſtas ridens.Nō eſſet mirum ſi fulmē emitteretur, non ſolùm in eos, ſed etiā in nos. Digna enim fulmine ſunt hæc. Quando hi qui horrenda hora rident,abſtinebunt à riſu. Quando abſtinebunt à nugis, qui in tēpore benedictionis garriunt,nec Deum timent? Rex adeſt, & exercitum conſidera, &c.

HOM.

HOM.69. ad populũ Antioch. Cùm totus cõſtiterit populus, extenſis manibus ſacerdotalis plenitudo, & tremendũ proponatur ſacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes?

HOM.36. primę ad Corinth. Magnꝰ eſt tumultus in Eccleſiá, magna confuſio, nihilq́ue à caupona differunt noſtra. Tanta turba, tantus riſus, quantus in balneis, quantus in foro, clamantibus, tumultuantibus omnibus, atq; hęc quidem in vrbe noſtra ſolùm. Nam alibi, ne amicum quidem in quem poſt longum tempus incidiſti, compellare licet, ſed foris iſta fiunt. & rectè quidem: neque enim tonſtrina aut vnguentaria taberna eſt Eccleſia, aut officina forenſis, ſed locus angelorum, locus archangelorum, regia cœli, cœlum ipſum. Quemadmodum igitur ſi cœlum quiſpiam in anguſtum redactum quis indicat: etiam ſi patrem, etiã ſi fratrem videas, tamen præ ſtupore non alloquare: ſic neq; hic aliud quicquam quàm ſancta ſonare decet. Hic cœlum eſſe dubitas? menſam iſtam vide, cuius gratia conſtituta ſit, & quapropter: cogita quis hic ſit progreſſurus, ante progreſſum certè horrebis. Nam & thronum modo regis videns animo cõſurgit quiſquis egreſſum regis expectat: & tu igitur ante illud horrendum tempus animo tremiſce, animo cõmoueare priuſquàm vela reducta, & chorum angelorum progreſſum vides, in ipſum vltro celũ aſcẽde: ſed iſta profanꝰ ignorat, &c.

HOM. in laudẽ eorum qui cõparuerũt in Eccleſia: Dũ diuinos hymnos reſonamus, multo tremore cõtracti, multaq́; religione ornati, ita demum eos offeramus. Sunt qui contẽnentes Deum, ac ſpiritus eloquia pro vulgaribus ac profanis ducentes, incompoſitas voces emittũt, nec melius ſe gerunt, quàm quos habet inſania, toto corpore tumultuantes ac circumacti. Miſer oportebat te cũ tremore ac reuerentia angeli cã glorificationem reſonare, ac cũ terrore cõfeſsionẽ reddere conditori, ac per hunc delictorum veniã poſtulare. Tu verò minorum ac ſaltatorũ voces huc inducis, dũ indecenter manus iactas, pedibus ſubſultas, & toto corpore circumageris. Non cogitas hic adeſſe Dñm inuiſibiliter, qui motũ cuiuſq; metitur, & conſciẽtiæ rationem habet. Nõ cogitas quod Angeli huic ſtupendæ aſsiſtunt menſæ, & cũ reuerẽtia hãc circũuallant. Verũ tu iſta nõ cogitas, quoniam ea quæ in theatris audiuntur, neq; ſpectantur, mẽtem tuam obſcurarũt. & ideo quæ hic geruntur, in Eccleſiæ ritus inducis, ideo clamoribus nihil certi ſignificantibus animum incompoſitum euulgas

HOM.4.de Dei natura: Cogita apud quē proximè ſtes, quibus cum inuoces Deum, ſcilicet cum Cherubim, cum Seraphim, cum omnibus cæli virtutibus: animaduerte quos habeas ſocios, ſatis hoc tibi ſit ad ſobrietatem, cùm recordaris te corpore conſtantem, in carne coagmentatum, admitti cum virtutibus incorporeis, commēdare omnium Dominum. Nemo igitur animo reſoluto ſacras illas & myſticas laudes ineat ſocius, nemo rerum ac humanæ vitæ conſilia illo tempore voluter, ſed omni terrena ſorte animo pulſa in cælum quiſque ſe totum transferat, vtpote qui propinquus ſolio gloriç ſtet, & cum Seraphim volitet, atque ita laudem ſanctiſsimā referat ſummo, optimo, glorioſiſsimo Deo Idcirco bene conſtare illo tempore iubemur, &c.

HOM.19.in Matth. Non conſideras, vt corā regibus omnis coërceatur tumultus, & maximum vndiq; *ſilentiū commendetur?* at tu ipſe regalem ingreſſus aulam, *non eam quæ in terra eſt*, ſed illam quæ multo eſt terribilior, videlicet in cœlo plurimum reuerentiæ atque admirationis oſtende.

HOM.2.2.ad Corint. Sacerdos ſtat ſpiritum inuocans.

HOM.55.in Matth. Omnia quæ ad ſalutem noſtrā conducunt, per crucē conſummantur. Cùm regeneramur, crux Chriſti adeſt, cùm ſacratiſsimo alimur cibo, cùm in ordine conſecrandi ſtatuimur, vbiq; ac ſemper victoriç inſigne aſsiſtit.

HOM.in gentes, quod Chriſtus Deus: Omnes ſe cruce ſignant, inſcribendo in nobiliſsimum membrum noſtrum: in fronte quaſi in columna figuratur: ſic in ſacra menſa, ſic in ſacerdotum ordinationibus, ſic iterum cum corpore Chriſti in myſticis cœnis fulget, &c. vide caput ſequens, & caput: Qua virtute conficiatur corpus Chriſti.

De voce Sacerdotis, Surſum corda: Gratias agamus Deo noſtro, & de præfatione ac coſecratione.

CAP. XX.

HOM.de Euchariſtia: Quid facis ô homo? Non promiſiſti ſacerdoti qui dixit, Surſum mentem & corda, & dixiſti Habemus ad Dominum? Papæ, myſterijs inſtructa eſt menſa. Agnus Dei pro te immolatur, ſacerdos pro te angitur, & ignis ſpiritualis ex menſa refluit, &c.

HOM.83.in Mat. Gratias egit, vt nos inſtrueret, quomo

do

do myſterium hoc facere debeamus.

SVMMA præfationis. Hom.26.in Geneſin: Nō vt noſtra gratiarum actione opus habens, ſibi gratias agi vult, ſed vt quicquid id lucri eſt, iterum ad nos redeat, & dignos nos faciamus maioribus ſubſidijs. Quamuis autem nō poſsimus facere vt dignū eſt (nam quomodo id fieri poſſet, cùm tam fragiles natura ſimus? Et quare dico humanam naturā? Ipſe etiam incorporeæ & inuiſibiles virtutes ac principatus ac poteſtates & Cherubim, vt dignus eſt, glorificare illum non poſſunt, etiam ſi iuxta vires ſuas gloriam illi offerant) nihilo minus iuſtum fuerit pro viribus gratiarum actionē offerre, & indeſinenter glorificare dominum noſtrum, & per benedictionem crebram & per vitam optimam.

HOM.22.ad Hebræos: Cùm manibus mentem eleuem⁹ Scitis qui imbuti eſtis myſterijs quid dicam: forſan agnoſcitis quod dicitur, et intelligitis quid ſignificauerim. Eleuem⁹ in altum mentem noſtram.

HOM.4.de Dei natura: Nō illa Diaconi exhortatio erecti cōſtantiſque fruſtra & ſine cauſa inſtituta ſancitaque ſit, ſed vt noſtras repentes humi cogitationes erigeremus, vt noſtrum animum preſſum, fatigatum, demiſſum rerum humanarum cura, reiecta omni huiuſmodi ſolicitudine, rectū, leuatum, recreatum, Deo immortali repreſentaremus. Animū igitur iubemur erigere. Quo verbo Paulum eodē modo vtentem licet intueri. Cùm enim ad homines iacentes ac pene perditos ſcriberet, dicebat, Languentes manus & reſoluta genua erigite, &c.

HOM.61.ad populum Anthiochenum: Veniſti, ceciniſti Deo laudem, cum omnibus es confeſſus de dignis eſſe, cum indignis non ſecedendo. Hom.3.ad Epheſios idem.

Pro quibus gratias ageret Sacerdos, & oraret.

CAP. XXI.

CHRISOST. Hom.24.1. ad Corinth. Calicem benedictionis vocauit: quoniam cū eum præ manibus habemus cum admiratione & horrore inenarrabilis doni laudamus, benedicentes, quod ſanguinem effudit, ne in errore permaneremus, neque tantū effudit, ſed nos omnes eius participes efecit. Addimus cum calice inenarrabilia Dei beneficia, & quæcunque conſecuti ſumus. Gratias agimus, quòd humanum genus errore liberauit, quòd cum ſpem nullam habere-

mus, & impij in hoc mūdo eſſemus, fratres & cōſortes ſuos aſcripſit: his & cæteris huiuſmodi gratiarum actionibus accedimus. Ideo calix benedictionis & Euchariſtiæ vocatur.

HOM. 26. in Matthæum: Optima beneficiorū cuſtos eſt ipſa memoria beneficiorum, ac perpetua gratiarum actio. Propterea & reuerenda ac ſalutaria illa myſteria quæ omni congregatione Eccleſiæ celebramus, Euchariſtia, id eſt, gratiarum actio nuncupatur. Sunt enim beneficiorum plurimorum recordatio, caput ipſum diuinæ erga nos charitatis oſtendunt, nosque faciunt ſemper Deo debitas gratias exoluere. Ideo altari aſsiſtens ſacerdos pro vniuerſo orbe terrarum, pro abſentibus atque preſentibus, pro his qui ante nos fuerunt, & poſtea futuri ſunt, ſacrificio illo propoſito Deo nos gratias iubet offerre.

Hom. 2. 2. ad Corinth. Accedentes enim prius pro terrarum orbe, pro publicis bonis gratias agimus, &c.

LIB. 6. de Sacerdotio. Pro vniuerſo terrarū orbe legatus intercedit, deprecatorque eſt apud Deum Sacerdos, vt hominum omnium, non viuentium modo, ſed etiam mortuorū peccatis propitius fiat.

De vi precationum in Sacrificio pro quibus fierent, ac de Sanctorum inuocatione, ac defunctorum commendatione.

CAP. XXII.

HOM. 4. de Dei natura: Tempore illo mi frater, non ſolūm homines clamorem illum horribilem reddunt, ſed etiam Angeli Domino genu flectunt, & Archangeli rogant: habent ſibi tempus idoneum, habent illam ſacram oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes, mouere Reges conſueuerunt, eoque arboris genere miſericordam commemorant & humanitatem: ſic angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipſum protendentes, rogant pro genere humano; quaſi dicant: Pro his rogamus Dn̄e, quos tu adeo dilexiſti, vt pro eorum ſalute mortē obires, animam cruce efflares: pro his ſupplicamus pro quibus ipſe tuum largitus es ſanguinem: pro his oramus, pro quibus hoc immolaſti. idem hom. de ſancto Philogonio.

HOM. 18. ſecundæ ad Corinth. Iterum vbi excluſerimus à ſacerdotibus, ab alijs eos qui non poſſunt eſſe participes

ſanctæ

ſanctæ menſæ, alia ſecunda eſt oratio. Omnes ſimiliter ſuper terram iacemus. Omnes ſimiliter ſurgimus.

HOM.18. in acta apoſtolorum: Parùmne eſt, dic oro, in ſanctis oblationibus nomen tuum ſemper referri, & præterea pro villa preces ad Deum fieri? &c.

HOM.21. in Acta Apoſtolorum: Non fruſtra oblationes pro defunctis fiunt, non fruſtra preces, non fruſtra eleemoſinæ: hæc omnia ſpiritus diſpoſuit, volens vt nos mutuò iuuemus. Vide enim vtilitatem: accipiet ille pro te, & tu per illum, contemptis opibus inductus ad faciendum aliquid generoſum: & tu illi ſalutis, ipſe verò tibi eleemoſynæ factus eſt actor. Ne dubita: quia erit aliquis fructus ſuauis. Non ſimpliciter miniſter clamat pro his qui defuncti ſunt in Chiſto, & pro his qui illorum memoriam faciunt. Non Diaconus eſt, qui talem illam vocem emittit, ſed ſpiritus: non ſanctus, inquàm, ſed Domini. Qui dicis? In manibus eſt hoſtia, & omnia propoſita ſunt bene ordinara: adſunt Angeli, adſunt Archangeli, adeſt filius Dei: cum tanto horrore adſtant omnes, adſtant illi clamantes omnibus ſilentibus: & putas ſimpliciter & quæ pro Eccleſia, & quæ pro ſacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac vbertate. Abſit. Sed omnia cum fide fiunt. Quis putas pro martyribus offerri, quod vocantur in illa hora, licet martyres ſint, etiam pro martyribus magnꝰ honor nominari Domino pręſente, dum mors illa perficitur, & horrendum ſacrificium & ineffabilia ſacramēta? Nam quaſi ſedente Rege, quæcunq; voluerit perficit: vt autem ſurrexerit, quæcūque dicit, fruſtra dicit. Ita & tunc quandiu propoſita fuerint myſteria. omnibus honor maximus in memoria haberi.

Vide enim, annunciatur tunc ſacramentum horrendum, quod pro mundo dedit ſeipſum DEVS, cum illo miraculo tempeſtiuè memor eſt ille eorum qui peccarunt. Sicut enim quando Regum trophæa ſtatuuntur, tunc celebrantur quidem & quicunq; victoriæ ſocij fuerunt, dimittuntur autem qui ſunt in vinculis per illud tempus: vbi autem tranſierit hoc tempus, qui nihil aſſequutus eſt, nihil obtinet: ita ſanè, & hic trophæorum & celebrandæ victoriæ tempus: eſt Quoties enim, inquit, manducabitis panem hunc, mortem Domini annūciate. Itaq; ne ſimpliciter accedamus, neq; fortuito hæc fieri putemus.

HOM.41. primæ ad Corinth. Non eſt temerè hoc excogitatum, nec fruſtra memoriam mortuorum inter ſacra my-

ſterea celebramus: aut accedimus pro illis agnum illum iacentem & peccata mundi tollentem deprecantes, ſed vt his conſolatio aliqua fieret: Nec temerè qui altari aſsiſtit, inter horrenda myſteria clamat, Pro omnibus in Chriſto dormiētibus, & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nā nunquam iſta fiant, neque hæc dicantur, ſi pro illis commemorationes non fierent. Neque enim ſcena iam amplius noſtra ſunt, ſed ſpiritus ordinatione fiunt, Opitulemur igitur his fratres, memoriam pro ipſis faciamus. Nam ſi Iob illius liberos, patris victima purgauit, quid dubites, è nobis quoque ſi pro dormientibus offeramus, ſolatij quiddam illis acceſſurum? Gratificari Deus propter alios alijs ſolet, quod Paulus hic oſtendit: Vt ex multis, inquit, perſonis pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro vobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipſis offerendo: communis totius orbis victima preces ſunt. hinc pleni fiducia pro toto etiam orbe ſupplicamus. inter martyres, inter confeſſores, inter ſacerdotes, mortuos recenſemus. Vnū enim corpus omnes ſumus, ſint membra licet alia alijs illuſtriora: vndique veniam ipſis impetrare licet, precibus pro ipſis effuſis, muneribus datis, conſortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur. Quid ergo doles? Quid lachrymaris? cū impetrandæ mortuo veniæ tot extēt rationes!

HOM. 3. ad Philippenſes: Non fruſtra ab apoſtolis ſancitum eſt, vt in celebratione venerandorū myſteriorum memoria fiat eorum qui hinc diſceſſerunt. Nouerunt illis multum hinc emolumentū fieri: multum vtilitatis. Stante ſiquidem populo vniuerſo, manus in cœlos extendente, cætu item ſacerdotali, verendoque poſito ſacrificio, quomodo Deum non placeremus pro iſtis orantes? Verum iſtud quidem de illis dicimus, qui in fide abſceſſerunt. Catechumenos verò neque iſto ſolatio dignamur, ſed omni huiuſmodi deſtituti ſunt auxilio, vno quodam dempto. Quónam illo? Pauperibus, illorum nomine dare licet, vnde illis nonnihil refrigerij accedit. Nam ita vult Deus, vt nos inuicem mutuo iuuemus. Qua nanque ratione pro mundi nos pace & incolumitate precari iuſsit? Quamobrem pro omnibus hominibus? Tametſi hic vbi omnes dicit, & latrones & ſacrilegi, ſepulchrorum ſpoliatores, ac fures, innumeriſque alijs malis ſcatentes comprehēdantur, nihilo tamen minus pro omnibus oremus, erit fortè aliqua illorum conuerſio.

Quemad-

Quemadmodum itaque pro viuis iſtis oramus, qui tamen nihilo differunt à mortuis: ita & pro mortuis orari poteſt. Pro liberis ſuis ſacrificabat Iob, & à peccatis illos liberabat: Ne quid, inquit, forte peruerſi cogitauerint in cordibus ſuis. Ita prouidendum eſt liberis.

HOM.69. ad populum Antiochenum: Non temerè ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremendis myſterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim multum inde contingere lucrum, vtilitatem multam. Cùm enim totus conſtiterit populus extenſis manibus, ſacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur ſacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes?

Quæ canentur in Miſſa.

CAP. XXIII.

HOM.9. ad Coloſſenſes: Quis ſit hymnus cæleſtium, norunt fideles, Quid in cœleſtibus dicunt Cherubim, quid dixerunt Angeli? Gloria in altiſsimis Deo, &c.

HOM.3. ad Coloſſenſes: Proterea gratias agentes dicimus, Gloria in altiſsimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, &c.

HOM. in laudem eorum qui comparuerunt in Eccleſia: In ſupernis Angelorum exercitus canunt gloriam, in terris homines in Eccleſijs choros agentes, ad eorum exemplum eandem canunt gloriam. In ſupernis Seraphim ter ſanctum illum reſonant. in terris eundem hominum promit multitudo. Communiter tum cæleſtium; tum terreſtrium plaudit celebritas. vna eſt gratiarum actio, vna exultatio, vna beneuolentis gaudentisque choreæ ſtatio, &c.

HOM.61. ad populum Antiochenem: Non per propoſita tantùm, verùm per cantica ſpiritus deſcendit, &c. Idem

HOM.3. ad Epheſios.

HOM.14. ad Epheſios: Cogita vt inimicis tuis ignoſcas, quæ verba ſit os tuum locutum, quæ contingat, quæ deguſtet, quo cibo fruatur: cum quibus tempore myſteriorum aſtes, cum Cherubim, cum Seraphim, neminem vituperant, ſed vnus & idem vſus ora illorum adimplet, nempe benedicendi & glorificandi Deum. Quomodo potes cum illis dicere, Sanctus Sanctus Sanctus: qui ore tuo ad vituperium abuteris?

HOM.21. ad populum Antiochenum: Quomodo non eſt

abſurdum poſt vocem illam myſticam è cælis delatam, à Cherubim dico,meretricijs cantibus &fractis melodijs aures inquinare?

HOM.19. in Matthæum: Vnus eſt ex Angelorum choro atque Archangelorum ſocius effectus, cum Cherubim quoque ac Seraphim carnis, &c.

HOM.de non contemnenda Eccleſia & Eccleſiæ myſterijs: Cogita prope quem aſtiteris ô homo in ſacro illo & horrendo ſacrificio:cum quibus Deum ſis inuocaturus:cum Cherubim, cum Seraphim & cum alijs cœleſtibus virtutibus,&c.Pluribus locis idem attingit.

HOM.21.ad Romanos: Qui alterum conuitijs laceras, quomodo dicis ad Deum, Miſerere mei? quomodo ſacram oblationem ſumes, qui linguam humano ſanguine rubefeciſti?

HOM. de laude eorum qui conuenerunt in Eccleſiam: Quomodo in domum tuam recipies dominum, qui vſque adeo contemptim offeras precationem? Miſerere mei Deus, inquis,ac mores à miſericordia alienos declaras.

HOm.27.in Geneſin: Si ignoſcamus inimicis noſtris, & bene precamur,poterimus pura conſcientia ad ſanctam terribilemque menſam accedere, ac verba quæ precibus noſtris inſerta ſunt, fidenter dicere. Sciunt initiati quid dicatur. Proinde vniuſcuiuſq; conſcientiæ relinquo, quomodo mandato illo impleto, per illud terribile tempus dicere poſſimus.Quod ſi negligenter fecerimus, quanta hinc condemnationis cauſa,qui diuerſa facimus ac dicimus?Audemus temeré verba precum pronunciare, & nobis ipſis maiorem ignem extruere, iramque Dei in nos prouocare?

HOM.14.ad Epheſios:Cogita quæ verba ſit os tuum locutum,qua dignatum menſa, quæ contingat, quæ deguſtet, quo cibo fruatur.Nihil putas te mali facere, quod fratri maledicis? Quomodo ergo illum fratrem vocas?Si verò non eſt frater tuus,quomodo dicis, Pater noſter?Perpende cum quibus tempore myſteriorum aſtes,&c,

EPIST.ad Eutropium: Si propriæ iniuriæ acerbitatem non exequitur imperator,quid ſanctos facere decet:quid filijs Eccleſiæ agere conueniet, quibus paulo poſt accendendum eſt ad ſancta, quibus contingenda ſunt myſteria, quibus oratio dominica offerenda,in qua dicendum eſt, Dimitte nobis debita noſtra? &c.

De

De voce diaconi, ſancta ſanctis, & vt admoneat indignos eſſe arcendos, etiam Principes per diaconum qui corpus Christi porrigebat.

CAPVT XXIIII.

HOM. 51. ad populum Antiochenum: Diaconus clamat ſanctos vocans, & per hanc vocem omnium taxans maculas. Sicut enim in grege vbi ſunt multæ oues ſanæ, aliæ verò morbidæ, per hanc excitat vocem, & has ab illis diuidit, paſsim circumiens ſacrorum miniſter per illum clamorem nimis horrendum omnes vocans ſanctos, & trahens. Quoniam enim homo res proximi ſcire non poteſt (Quis enim ſci ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus qui in eo eſt?) hanc vocem emittit, poſtquam conſummatum eſt omne ſacrificiũ, vt nemo temere & à caſu ad ſpiritalem veniat fontem. Etenim in grege morbidas detinemus intus in tenebris, & alia paſcimus eſca, nec aëris puri, nec herbæ ſinceræ, nec exterioris fontis ſinimus eſſe participes. & hic igitur hæc vox pro quodam eſt vinculo. Non potes dicere: Neſciebam quàm eſſet in re periculum. Paulus teſtatus eſt. ſed dices, Neſciui: hæc non eſt purgatio, ſed accuſatio, per ſingulos dies Eccleſiam ingrederis, & adhuc hoc ignoras? Tunc vel hoc prætenderis, propterea ſublimis conſtitutus magna voce, terribili clamore quaſi quidã præco manum in altitudinem tollens, ſtans erectus, omnibus apparens, & magnum illa tremenda quiete exclamans, hos quidem vocat, hos autẽ arcet, non hoc manu faciens, ſed hoc per linguam quàm per manum efficacius. Dic mihi quæſo, in Olympicis certaminibus, non ſic aſtat præco magnum clamans? Num aliquis hunc accuſat, dicens, Nónne fur eſt & ſeruus? & nónne prauorum eſt morum? Si vbi eſt corporum exercitatio, multa fit voluntatis inquiſitio, multo magis vbi totum anima decertat. Stat igitur apud nos præco non capite quenquam tenens & producens, ſed omnes pariter interiori detinens capite, non apponit alios accuſatores, ſed ipſis ſemetipſos. Non dicit nunquid aliquis hunc accuſat? ſed, ſi quis ſeipſum accuſat. Cum enim dixerit, Sãcta ſanctis, hoc dicit, ſi quis non eſt ſanctus, non accedat: non ſimpliciter dicit à peccatis purus, ſed ſanctus, non peccatorum tantum liberatione, ſed ſpiritus præ-

des, ad me adhuc, non patiar hæc audere. Anima deficiar potius, quàm ſanguinem Domini præter dignitatem porrigã, & meum ipſius ſanguinem profundam, priuſquàm ſanguinem tam tremendum ſecus quàm conuenit porrigam. Melius enim priuari vita propter Deum, quàm propter vitam Deo ipſo.

De praparatione ad Euchariſtiam interna, qua cognitione excitetur.

CAP XXV.

HOM. 52. in Matthæum: Veniat nobis in mentem quẽ, adire conſtituimus, pro quibus & quid facturi adimus, quẽ Seraphim aſpicere nequeant, quem terra cõtremiſcit, qui lucem inacceſsibilem habitat. Adimus vt nos à tormentis gehennæ vendicemus. Concidamus igitur tam corpore quàm mente, vt ipſe iacentes nos erigat. Oremus humiliter ac manſuetè, &c.

HOM. 83. in Matthæũ. Si Iudæi ſtantes calceati, & baculos in manibus habentes, cum feſtinatione comedebant, quanto magis nobis vigilandum eſt! Illi ab Aegypto in Palæſtinam erant profecturi, ac ideo viatoris habitum habebant: tu de terra in cœlum aſcenſurus es. Cogita quanta indignatione aduerſus proditorem, aduerſus eos qui crucifixerunt, ipſum mouearis, & caue ne tu reus & corporis & ſanguinis efficiare.

HOM. 51. in Matthæũ. Adeamus ſinguli ægrotãtes Chriſtum magna cum fide, Nam ſi qui fimbriam veſtimenti eius tunc tetigerunt, omnes conualuerunt, quanto magis corroborabimur ſi totum in nobis habebimus? Cum fide autẽ accedere non eſt vt tantummodo propoſitum corpus accipias, verùm multò magis, vt mũdo corde tangas, vt ſic adeas quẽadmodum ad ipſum.

HOM. 60. ad populum Antiochenum: Accedat nemo cum nauſea, nemo reſolutus omnes accenſi, omnes ferventes & excitati. Nam ſi Iudæi ſtantes, & calceamenta manibus geſtantes ac baculos agnum cum feſtinatione comedebant, te multo magis oportet eſſe ſolertem. Nam illi quidem in Palæſtinam erant prodituri, & propterea viatorum figuram habebant: tu verò debes in cœlum migrare. Quapropter in omnibus te oportet vigilare, nec enim parua pœna proponitur

nitur indignè ſumentibus,&c. Quo non oportet eſſe puriorem tali fruentem ſacrificio, quo ſolari radio manum hanc carnem diuidentem, os quod igne ſpiritualirepletur, linguam quæ tremendo nimis ſanguine rubeſcit? Quod Angeli videntes horreſcunt, nec liberè audent intueri, hoc nos paſcimur, &c.

HOM.6. ad populum Antiochenum. Tanquam leones ignem ſpirantes, ab hac menſa recedamus, caput noſtrũ mente voluentes, & charitatem quam nobis exhibuit.

HOM.28. primæ. ad Corinthios. Senſibili nunquam cõmunicaremus menſa ſi febre laboraremus, longè magis hãc tangere nefas eſt impeditis cupiditatibus quæ febre grauiores ſunt. Cùm autem abſurdas dico cupiditates, etiam corporum intelligo, & pecuniarum, & iræ & ſuccenſionis, & omnes ſimpliciter abſurdas. Quæ omnia accedentem exhaurire oportet, & ita purum illud attingere ſacrificium, non pigrè diſponi & miſerè cogi propter ſolennitatem, &cæt. Non dijudicans corpus Domini. hoc eſt non conſiderans magnitudinem propoſitorum, non reputans muneris magnitudinem. Si enim didiceris diligenter quis ſit propoſitus, & quis cui ſeipſum exhibet, nullius alterius indigebis ratione, ſed hoc tibi ad omnem puritatem ſufficiet, niſi ſis ignauiſsimus.

HOM.16. ad populum Antiochenum. Si cum puritate acceſſeris, ad ſalutem acceſsiſti: ſi verò cum mala conſcientia, ad pœnam & vltionem. Qui enim manducat & bibit indignè, &c. Nam ſi regiam contaminantes purpuram puniuntur, ſicut & diſcindentes, non erit diſsimile, Domini corpus impura mente ſuſcipientes eandem ſubire vindictam, cum his qui clauis ipſum diſciderunt. Vide quàm terribilem proponat Paulus vltionem. Irritam quis faciens Moſis legem, &c. Idem HOM.45. In Ioannem & 83. in Matthæum.

HOM. de non contemnenda Eccleſia & Eccleſiæ myſterijs: Ait Apoſtolus. Qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat, non dijudicans corpus Domini: hoc eſt, eandem pœnam dabit quod ſupplicium luent hi qui Chriſtum cruci affixerunt. Quemadmodum enim illi iugulatores rei ſunt ſanguinis, ita & hi qui indigni miſterijs participant: ſiue enim quis diſrumpat regiam purpuram, ſiue luto cõtaminet, ex æquo regem qui eam induit, contumelia affecerit: ita hic quoque & qui peremerunt corpus Domiui, & qui impuro

animo

animo id acceperunt, iuxta ludibrio habent regium indumentum.

HOM.51.in Matthæum: Quam ſatisfactionem afferemus: cùm tali pabulo nutriti peccemus, cùm agnum comedentes in lupos cõuertamur, cùm ſaturati ouinis carnibus vt leones rapiamus? præſertim cum id ſacramentum non rapina ſolum, verũ & ab omni ſuſpicione inimicitiarũ mundũ ſemper ſeruare iubeamur. Pacis enim ſacramentum eſt hoc ſacramentum, inquiſitioni pecuniarum & ſimoniæ nõ conuenit. Nullus Iudas, nullus Simon hanc mẽſam adeat, quorum vterq; cupiditate perijt.

Idem. 24. primæ.ad Corinthios & 11, ad populum Antiochenum.

HOM.60.ad populum Antiochenum, Fœtente ore Regem deoſculari non eligeres, Regẽ verò cœli fœtente anima deoſcularis? Beſtia quæ tetigerit montem, lapidabitur, &c. Sicut cibus cũ ſit nutritiuus, ſi à crudo ſumatur, omnia perdit & corrumpit, ac mortis eſt cauſa: ita ſcilicet & qui horrenda myſteria, &c.

HOM.60.ad populum Antioch. Nec enim parua pœna proponitur indignè ſumentibus. Cogita quantum aduerſus proditorem indignaris, contra eos qui crucifixerunt. Itaque & tu conſidera, ne ſis reus corporis & ſanguinis Domini. Illi ſanctiſsimum corpus iugularunt: tu verò polluta ſuſcipis anima, poſt tot beneficia. Hom.46.in Ioan.idem.

HOM. 18. ad Hebræos: Rex Babylonis ex captiuitate iuuenes honeſtos forma & decoros facie elegit, multo amplius & nos aſtantes menſæ regali, honeſtos ſpecie eſſe oportet.

HOM. 24. primæ ad Corinthios: Quando id propoſitum fuerit, dic tecum, Propter hoc corpus non amplius terra & cinis ego ſum, non amplius captiuus, ſed liber. Propter hoc, cœlum & quæ in eo bona ſunt, me accepturum ſpero, immortalem vitam, angelorum ſedem, Chriſti conſuetudinem, &c. Animaduerte quod omnium maximum eſt atque perſpicuum, in terra non conſpicaris ſolum, ſed tangis, neque ſolùm tangis, ſed comedis, & eo accepto domum redis. Abſterge ab omni ſorde animum. Præpara mentem ad horum myſteriorum ſuſceptionem. Etenim ſi puer regius purpura & diademate ornatus, tibi ferẽdus traderetur, nónne omnibus humi abiectis eum ſuſciperes? Nunc cũ nõ hominem regium puerum, ſed vnigenitum Dei filium accipis,

pis, dic, quæſo, non horreſcis?

Præparatio externa, confeſsio, ieiunium, lotio manuum, veſtium mundities.

CAP. XXVI.

HOM. 30. in Geneſin: Quia in magnam hanc hebdomadam peruenimus Dei gratia, nunc maximè & ieiunij curſus intendendus eſt, & continuandæ preces, faciendaq; diligẽs & pura peccatorum confeſsio, & in operibus ſedulitas, eleemoſyna larga, æquitas, mãſuetudo, aliæq; virtutes, vt talibus ornati virtutibus, vbi in diem dominicum venerimus, Domini liberalitate fruamur, &c.

HOM. 10. in Matthæum: Tempus quidem confeſsionis æquè & lotis baptiſmate & illotis profaniſq; incumbit: his quidem, vt poſt patientia criminum vulnera, pœnitentia interueniente curentur, & ad ſacra myſteria venire mereantur. Illis verò, vt eam quam poſt lauacrum cœleſte conceperant, maculam diluentes, ad dominicam menſam munda iam cõſcientia ſecuraq; conueniant.

HOM. de ſpectaculis: Hortor rogoque vt prius pœnitentia ac confeſsione alijsq; remedijs omnibus ſeſe à peccato ex theatricis ſpectaculis cõtracto perpurgent, atque ita diuinos audiant ſermones, &c. Nõ metuis, non expaueſcis dum oculis quibus illic lectum qui eſt in orcheſtra, ſpectas, ijſdẽ hanc menſam intueris? &c.

HOM. 27. prima ad Corinthios: Tu priuſquam accipias, ieiunas, vt aliquo modo dignus communicatione videaris: cùm autem acceperis, & oporteret in cõtinentia perſeuerare, omnia perdis. Quanquam æquum eſt ante & poſt communicationem ieiunare. Oportet enim vtroque tempore continentem, ſed maximè poſt acceptum ſpiritum: ante vt dignus fias ad accipiendum: poſtmodum, vt non indignus videaris qui acceperis, &c. Vide de Ieiunio ſequent. caput. &c.

HOM. 52. in Matthæum: In nonnullis Eccleſijs morem hunc corroboratum videmus, vt diligenter multi ſtudeant, quomodo manibus loti, veſtibus candidis induti in Eccleſiã ingrediantur: quomodo autem animam atque mentem ſuã puram atque defæcatam Deo aſſerant, nullam habent curã. Hæc dico, nõ quia lauare os aut manus prohibeam, ſed quia

non

non aqua ſolum lauare os velim, verumetiam vt æquius eſt, omni virtutis munere.

H O M.61. ad populum Antiochenum. Dic mihi, illotis manibus ad ſacrificium eligeres accedere? Non puto. Cernis vaſa, &c.

H O M.3. ad Epheſios idem.

De Adoratione Corporis.

CAP. XXVII.

H O M.24. primæ ad Corinth. Hoc corpus adorarunt, in præſepi reueriti ſunt magi, & impij viri & barbari, longo itinere confecto, cum timore ac tremore plurimo adorauerunt. Imitemur ſaltem barbaros nos qui cœlorum ciues ſumus. Tu non in præſepi, ſed in altari, non mulierem quæ in vlnis teneat, ſed ſacerdotem præſentem & ſpiritum perabundè ſuper propoſito diffuſum ſacrificio vides. Nec vt magi corpus intueris, ſed eius potentiam, & omnem agnoſcis adminiſtrationem, & nihil eorum quæ per ipſum facta ſunt ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur, horreſcamuſque, & maiorem quàm barbari illi præ nobis feramus pietatem, vt non ſimpliciter, neque frigidè accedentes vehementiori igni caput obijciamus. hæc non dico, vt non accedamus, ſed ne temerè accedamus. lege Caput, Quanto honore ſit aſsiſtendum. & caput, De his qui Miſſæ intereſſe non laborant.

H O M.61. ad populum Antioch. Si pura ſunt veſtimenta adora, & communica, &c.

Oſculum pacis porrigebant mutuum.

CAP. XXVIII.

L I B.1. de compunctione cordis: iubet Dominus relinqui donum ante altare, & prius reconciliari fratri, vt ex hoc diſcamus, quia nec illo tempore quo ad miniſterium Dei videmur accedere, reconciliationem diſsimulari ac differri non patitur Deus, quanto magis curari hoc in alijs temporibus iubet? Nos verò imaginem quidem colimus præcepti, veritatem verò virtutemque negligimus. Nam oſculum pacis porrigere, tempore quo munera offeruntur, in vſu eſt; ſed

vereor ne fortè plures ex nobis labijs hoc tantummodo faciant, cùm CHRISTVS pacem non ex ore, ſed ex corde deſyderet, & affectu velit proximum, non labijs ſalutari, &c.

Quibus temporibus populus communicaret: an quoties fieret Miſſa.

CAP. XXIX.

ADHORTATVR quidem quàm poteſt acerrimè, vt expurgati ſæpius participent. Concludit tamen, ne illoti accedant, nec ſolitos accedere, quoties res diuina ageretur, oſtendit.

HOM. 61. ad populum Antiochenum. Multos video dominici corporis participationem temerè ſumentes, vel à caſu potius, ac conſuetudine potius aut lege, quàm cogitatione & mente, ſi ſuperuenerit ſanctæ tempus Quadrageſimæ, qualiſcunque ſit aliquis, myſteria ſumit: ſi ſuperuenerit Epiphaniorum dies, licet tempus aduentus, vel Epiphania, vel Quadrageſima dignos accedere non faciat, ſed animæ puritas & ſynceritas. cum hac igitur ſemper accede, ſine hac nunquam, &c. Multam video rerum inæqualitatem. In alijs temporibus cùm puri frequenter ſitis, non acceditis: In Paſcha verò, licet ſit aliquid patratum, acceditis. O conſuetudinem. O præſumptionem, ſacrificium quotidianum, incaſſum aſsiſtimus altari, nullus qui communicetur. hæc non vt temerè communicemini dico, ſed vt vos dignos reddatis. Non es hoſtia dignus, vel communione, igitur nec oratione. Aſtantem audis præconem atque dicentem: Quotquot eſtis in pœnitentia, omnes orate. Quid ſtas? ſi es in pœnitentia, ſumere non debes. Qui nanque non communicat, eſt ex pœnitentibus. Cur itaque dicit, Abite qui non poteſtis orare? Conſidera menſam Regis appoſitam, angelos menſæ miniſtrantes. Ipſe Rex adeſt, & adſtas oſcitans. Si pura ſunt veſtimenta, adora, & communica. Per ſingulos dies venit diſcumbentes viſurus, omnes alloquitur: Amici quomodo huc intraſtis? non dicit, vt quid accubuiſti, ſed quid intraſti. Omnis qui participio myſteriorum non fruitur, impudens eſt ac procax, ſi aſtat, &c. Dic mihi, ſi quis in conuiuium vocatus manus ablueret, & recumberet, & menſæ paratus adeſſet, poſtmodum nihil guſtaret,

ſtaret,non afficit contumelia vocantem? Nonne huiuſmodi melius non veniſſe?Sed ne maius vobis iudicium faciamus, vos exhortamur,nō vt accedatis,ſed præſentia vos & acceſſu dignos conſtituatis.

HOM.3.ad Epheſios.Dic mihi,quæſo,poſt annum com munionem ſumens,quadragintáne dies ad totius temporis purificationem ſatis eſſe putas, & hebdomada lapſa rurſum ad peccata reuerteris?Hæc dico non vno & annuo vos prohibens acceſſu,ſed vos ſemper ad ſancta volens accedere,&c.

HOM.17.ad Hebræos. Plurimi ex hoc ſacrificio ſemel accipiunt in toto anno, alij bis,alij ſæpius. Ad omnes ergo nobis ſermo eſt, non ad eos qui hic ſunt tantum, ſed etiam ad eos qui in eremo ſedent. Illi enim ſemel in anno tantum participantur fortaſsis enim & poſt duos annos. Neque eos qui ſemel, neque eos qui ſæpius, neque qui raro: ſed eos qui cum munda conſcientia,qui cum mundo corde,cum vita irreprehenſibili iſti ſemper accedant. Qui verò tales non ſunt,neque ſemel. Quid ita?quia iudicium ſibi accipiunt & damnationem ac ſupplicium,hæc dicens,non ob vna in anno vos perceptione veto,ſed volo vos ſemper accedere. Sanctis hæc conceſſa ſunt.

HOM.28.primæ, ad Corinthios Paulus ait, Probet ſeipſum homo. Voſmet tentate,ſi eſtis in fide,voſmet probate: non quemadmodum nunc facimus temporis gratia tantum accedentes, ac magis quàm animi ſtudio, neq; vt præparati ad expurganda vitia compunctioni pleni accedimus, ſed vt in ſolennitatibus ſimus quando omnes adſunt conſideramus ſed non ita Paulus præcipit, ſed vnum tempus nouit quo accederemus,communicationis & ſcientiæ puritatem.

De fine Miſſæ.

CAP. XXX.

HOM.83.in Mat. Hymno dicto exierunt in montem, Audiatis quicunque vltimam orationem nō expectatis quę illius ſymbolum eſt. Gratias enim egit antequàm diſcipulis daret vt etiam à gratiarum actione incipiamus,poſteaquàm dedit:& hymnum cecinit,vt & nos ſimiliter faciamus.

HOM.3.ad Coloſſ. Quando ſacrificiū abſoluitur,ait pręſul,Pax omnibus,& interea rurſus.Gratia vobis & pax. Quomodo nō eſt abſurdum, quod cū toties pacem haben-

dam nobis audiamus, nihilominus hoſtiliter inuicem alius alium impugnamus?

HOM. Oportet hæreſes eſſe, poſt primã ad Corinthios. Inoleuit in Eccleſijs conſuetudo quædam admirabilis. Fideles enim omnes in conuentibus ſuis poſtquã audiſſent doctrinas, poſt preces, poſt ſacramentorum communionem, ſoluta concione non mox domum concedebant: ſed diuites & abundantiores alimenta & edulia à domibus ſuis afferentes, pauperes vocabant, communesque faciebant mẽſas, communia prandia, communia conuiuia in ipſa Eccleſia. Atq; ita à communione menſę & pietate, loci vndequaq; ad charitatem accedebantur, nõ abſq; ſumma vtilitate & voluptate maxima.

F.CLAV.

F. CLAVDIVS DE SAINCTES Lectori.

QVONIAM quæ Chryſoſtomo ſemper tributa eſt Liturgia, alijs adiungebatur, vt nihil in ea iudices alienũ à ſuo auctore: vt ex vno morem ſacrificandi Eccleſiæ Orientalis adhuc integræ neq; longius ab apoſtolis remotæ animaduertas, delibauimus ex illius libris quæ ad eam rem conferrent. Nequaquam tamen profitemur omnia quæ huc prodeſſent congeſsiſſe. Nonnulla, vt fit, aliquando non ſatis attentè cogitantem ac legentẽ tranſuolarunt: aliqua non inuitus omiſi, ne eſſem prolixior. Cùm iſta cõmentaremur, aliquis ad me venit: Ecquid, inquit, tribuitis Chryſoſtomo ſacra, quę Chryſoſtomi mortui, quæ ſanctorum atque aliorum meminerunt, qui Chryſoſtomum longo temporis interuallo ſubſecuti ſunt? Reſpondi, Libros legis, Moſis deceſſum continere ac deſcribere, ſacrilegum tamen eſſe & haberi ab eo confectos denegare. Non ignorant inſuper docti & hiſtorijs noſtris, Eccleſiam principes epiſcopos ſanctos quamprimùm eſſent renunciati, atque alios mortuos ſi mererentur in ſacrorum diptychorum (vertamus, tabularum aut voluminum) catalogum ſemper retuliſſe, quorum nomina in myſterijs recitarentur, atque ideo Liturgijs varia pro varietate temporum ſæpe inſeruiſſe.

Vale.

FINIS.

VAL 152 8984

REGALI Priuilegio conceſſum eſt imprimere & diſtrahere Librum, qui inſcribitur Liturgiæ, ſiue, Miſſæ ſanctorum Patrum. &c. Collectore F. Claudio de Sainctes.

Datum Bruxellis. 1560.

Ph. de Lens.

Liber hic dignus eſt qui ſæpius Imprimatur, & in omnium manibus verſetur: vt omnes cognoſcant, quàm non ſit recens inuentum ſacrificium Miſſæ in Eccleſia Catholica frequentatum, quod vnicè hoc tempore impugnant omnes hęretici.

Metſius.

162
A
24